

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ESKİ TÜRK YAZITLARI SÖZ VARLIĞININ ÇAĞDAŞ
KUZEYBATI (KIPÇAK) TÜRK LEHÇELERİ SÖZ
VARLIĞI İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erhan AYDIN

HAZIRLAYAN
Süleyman Hilmi KIZILDAĞ

MALATYA - 2021

T. C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ESKİ TÜRK YAZITLARI SÖZ VARLIĞININ ÇAĞDAŞ KUZEYBATI
(KIPÇAK) TÜRK LEHÇELERİ SÖZ VARLIĞI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
SÜLEYMAN HİLMİ KIZILDAĞ

DANIŞMAN
PROF. DR. ERHAN AYDIN

MALATYA - 2021

ONUR SÖZÜ

Doktora tezi olarak sunduğum “Eski Türk Yazıtları Söz Varlığının Çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk Lehçeleri Söz Varlığı ile Karşılaştırılması” adlı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların hem metin içinde hem de kaynakçada uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Süleyman Hilmi KIZILDAĞ

ÖN SÖZ

Türklere ait bilinen ilk metinler, Eski Türkçe döneminde, eski Türk runik alfabesiyle çoğunluğu yazıt taşlara olmak üzere kayalara, çeşitli sert cisimlere ve kâğıtlara yazılmıştır. Günümüze kadar bu eski Türk runik metinlerinin üzerine Türkologlar birçok farklı konuda çalışmalar yapmıştır. Bu konulardan biri de söz varlığı çalışmalarıdır. Zaman zaman Eski Türk Yazıtlarının söz varlığı çeşitli çağdaş Türk lehçeleri söz varlığıyla karşılaştırılmıştır. Türk lehçeleri çalışmalarında temel dayanak olarak Eski Türkçe döneminin dolayısıyla Eski Türk Yazıtlarının araştırılmasının ve lehçeler ile ilişkisinin ortaya çıkarılmasının önemi büyüktür. Çünkü bir dilin kaynağının ortaya çıkarılmasında o dilin eskicil unsurlarının incelenmesi ve bilimsel dünyaya sunulması gerekir. Bu amaçla elinizdeki çalışmada Eski Türk yazıtlarının söz varlığı, çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri söz varlığı ile karşılaştırılmış ve tespit edilen sözcükler incelenmiştir. Çalışmanın bu konu alanında yapılmış önceki çalışmalardan farkı; eski Türk runik metinlerinin neredeyse tamamının incelenip en küçük yazıtlarda dahi bulunan sözcüklerin karşılaştırmaya esas alınması ve bu sözcüklerin, çağdaş Türk lehçelerinden nicelik olarak en büyük grup olan Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri ile karşılaştırılması marifetiyle daha bütüncül bir çalışma olmasıdır. Karşılaştırma yapılırken gerekli görülen bazı sözcükler üzerine daha önce Türkologların yaptığı etimolojik, morfolojik ve semantik açıklamalara yer verilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışmanın, yüce Türk dilinde bir sözcüğün eskicil biçiminin görülmesi ve aynı sözcüğün çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde, varlığını sürdürüyorsa, biçimlerinin ve taşıdığı anlamların tespitinde değerli bir kaynak olacağını umuyorum.

Yaşamımın her anında olduğu gibi bu çalışmamda da yanımda olan, çalışmayı hazırlarken aileme zaman ayıramadığımda sabreden, anlayış gösteren ve manevî desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili eşim Sümeyye KIZILDAĞ'a ve bana moral kaynağı olan canım kızım Azra'ya teşekkür ederim.

Devam eden akademik gelişimim ve bu tezin oluşumu süresince yolumu aydınlatan, engin bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek bana hep destek olan ve öğrencisi olmakla gurur duyduğum çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Erhan AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışma, Eski Türk Yazıtları söz varlığı ile çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri söz varlığını karşılaştırmak ve varlığını sürdüren, sürdürmeyen sözcükleri tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; çalışmanın hazırlanış yöntemi, sınırlılıkları, incelenen runik harfli Eski Türk yazıtları metnlerinin listesi, Eski Türk Yazıtları ve çağdaş Kuzeybatı Türk lehçeleri hakkında genel bilgi bulunmaktadır. Ayrıca giriş bölümünde Eski Türk Yazıtları söz varlığının çağdaş Türk lehçeleri söz varlığı ile karşılaştırıldığı çalışmaların listesi de verilmiştir. İnceleme bölümünde; bulunduğu yazıt ve satır numaralarıyla birlikte verilen Eski Türkçe sözcükleri çağdaş Kuzeybatı Türk lehçeleri sözlüklerinde aramak suretiyle günümüzde varlığını sürdüren veya sürdürmeyen sözcükler tespit edilmiştir. Varlığını sürdüren sözcüklerin lehçelerdeki mevcut biçimleri ve taşıdığı anlamlar belirtilmiştir. Eskicil bir sözcüğün devamı olup olmama noktasında şüpheli olan sözcüklerde Türkologların görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca gerekli görülen bazı sözcüklerde çeşitli etimolojik, morfolojik, semantik açıklamalar yapılmış ve öneriler sunulmuştur. Sonuç bölümünde, karşılaştırılan sözcükler üzerine istatistikî bilgiler ve değerlendirmeler; anlam daralması, genişlemesi ve değişimine uğrayan sözcükler; en az bir lehçede olmak üzere varlığını sürdüren Eski Türkçe sözcüklerin lehçelerdeki biçimleriyle birlikte toplu halde gösterildiği tablo bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eski Türk Yazıtları, Türk Runik Metinleri, Çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk Lehçeleri, Söz Varlığı.

ABSTRACT

Comparison of the Vocabulary of Old Turkish Inscriptions with the Vocabulary of Modern Northwest (Kipchak) Turkic Dialects

This study has been prepared in order to compare the vocabulary of the Old Turkish Inscriptions and the modern Northwest (Kipchak) Turkish dialects and to identify the words that continue to exist and those that do not. The study consists of three main parts: introduction, review and conclusion. The introduction section includes the method of the study preparation, its limitations, the list of the examined texts of the Old Turkish inscriptions with runic letters and general information about the Old Turkish inscriptions and modern Northwest Turkish dialects. In addition, in the introduction, the list of studies in which the vocabulary of Old Turkish Inscriptions are compared with the vocabulary of modern Turkish dialects is given. In the review section; By searching the Old Turkish words, which are given with the inscription and line numbers in which they are placed, in the dictionaries of modern Northwest Turkish dialects words that survive or do not exist today have been determined. The available forms and meanings of the surviving words in dialects have been demonstrated. The opinions of Turcologists have been asked for the words that are uncertain whether they are a continuation of an archaic word or not. Furthermore, various etymological, morphological and semantic explanations have been made in some words that thought essential necessary and suggestions have been presented. The conclusion part includes the statistical information and evaluations on the words compared; the words that undergone semantic contraction, expansion and change. Besides, there is a table in which the Old Turkish words which exist in at least one dialect, have been shown together with their forms in the dialects.

Keywords: Old Turkish Inscriptions, Turkish Runic Texts, Modern Northwest (Kipchak) Turkish Dialects, Vocabulary.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Eski Türk Yazıtları.....	3
1.2. Runik Harfli Eski Türk Yazıtları Metinlerinin Listesi.....	5
1.3. Çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk Lehçeleri.....	16
1.3.1. Kazan Tatar Türkçesi	16
1.3.2. Başkurt Türkçesi	17
1.3.3. Kırgız Türkçesi	18
1.3.4. Kazak Türkçesi	18
1.3.5. Nogay Türkçesi	19
1.3.6. Karakalpak Türkçesi	20
1.3.7. Kırım Tatar Türkçesi.....	20
1.3.8. Kumuk Türkçesi.....	21
1.3.9. Karaçay-Balkar (Malkar) Türkçesi	22
1.4. Eski Türk Yazıtları Söz Varlığının Çağdaş Türk Lehçeleri Söz Varlığı ile Karşılaştırıldığı Çalışmalar	22
2. ESKİ TÜRK YAZITLARI SÖZ VARLIĞININ ÇAĞDAŞ KUZEYBATI (KIPÇAK) TÜRK LEHÇELERİ SÖZ VARLIĞI İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	26
2.1. Ad Soylu Sözcükler.....	26
2.2. Eylemler.....	283
SONUÇ.....	412
MADDE BAŞI DİZİNİ	471
KAYNAKÇA	490

KISALTMALAR

Aç	Açıt Yazıtları
akt.	aktaran
AÖ	Ak-Ölön Yazıtı
Ar	Arhanan Yazıtı
B	Batı (Yüz
BH	Baga Hayrhan Yazıtı
Bi	Biger Yazıtları
BK	Bilge Kağan Yazıtı
bk.	bakınız
BO	Baga Oygör Yazıtı
Bö	Bömbögör Yazıtı
BTH	<i>Başkurt Tiliniñ Hüzligi</i>
BTS	<i>Başkurt Türkçesi Sözlüğü</i>
c.	cilt
Ç	Çoyr Yazıtı
Ça	Çaçıkey Yazıtı
ÇKTL	Çağdaş Kıpçak Türk Lehçeleri
d	döşeme parçası
D	Doğu (Yüzü)
Da	Darvi Yazıtı
DLT	<i>Divan-ı Lûgâti't-Türk</i>
DU	Del Uul Yazıtları
EDPT	<i>An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish</i>
ET	Eski Türkçe
ETY	Eski Türk Yazıtları
G	Güney (Yüzü)
G-B	Güney-Batı (Yüzü)
G-D	Güney-Doğu (Yüzü)
Gur.	Gurvaljin-uul (Gürbelcin) Yazıtı
Ha	Hanangyin Buuts Yazıtı

Han	Hangiday Yazıtı
HT	Hoyto-Tamır Yazıtları
IrkB	Irk Bitig
Iş	Işar Yazıtı
İA	İhe Ashete Yazıtı
İHN	İhi Hanın Nor Yazıtı
İl	İllük Yazıtı
İnç	İnçkü Yazıtı
K	Kuzey (Yüzü)
K-1	Koçkor-1 Yazıtı vd.
Kap. k.	Kaplumbağa Altlıktan Kopan Parça
Kap.	Kaplumbağa Altlıktaki Yazıt
KarB I	I. Karabalgasun Yazıtı
KarB II	II. Karabalgasun Yazıtı
KB	Kuru-Bakayır Yazıtı
KBLS	<i>Kumuk Balkar Lehçeleri Sözlüğü</i>
KÇ	Küli Çor Yazıtı
KÇor	Karı Çor Tegin (Xi'an) Yazıtı
K-D	Kuzey-Doğu (Yüzü)
KK	Kara Katu Yazıtı
KKu	Kutlug Kunçuy Yazıtı
KMTS	<i>Karaçay Malkar Türkçesi Sözlüğü</i>
KRS	<i>Karakalpasko-Russkiy Slovar</i>
krş.	Karşılaştırınız
KS	<i>Kırgız Sözlüğü</i> – K. K. Yudahin
Ks.	Koysarı Yazıtı
KS-S	<i>Kırgız Sözlüğü</i> - S. Çankaya
KT	Köl Tegin Yazıtı
KTLS	<i>Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü</i>
KTS	<i>Kazak Türkçesi Sözlüğü</i>
KTTS	<i>Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü</i>

KTTTTRS	<i>Kırım Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi-Rusça Sözlük</i>
Kum	Kumtura Yazıtları
KuTS	<i>Kumuk Türkçesi Sözlüğü</i>
Moğ.	Moğolca
MT	Mutrın Temdeg Yazıtı
NRS	<i>Nogaysko-Russkiy Slovar</i>
O	Ongi Yazıtı
ON	Olon Nuur Yazıtı
OTG	<i>Orhon Türkçesi Grameri</i>
ö	ön
Ö	Örük Yazıtları
Ört	Örtenbulak Yazıtı
Öv	Övörhangay Yazıtı
PÜKaS	<i>Pamukkale Üniversitesi Kazakça Sözlük</i>
PÜKS	<i>Pamukkale Üniversitesi Kırgızca Sözlük</i>
PÜTS	<i>Pamukkale Üniversitesi Tatarca Sözlük</i>
RH	Raşaan Had Yazıtı
RKKRS	<i>Russko-Krimskotatarskiy Krimskotatarsko-Russkiy Slovar</i>
s.	sayfa
Su	Suci Yazıtı
Şak	Şakyamuni Yazıtı
ŞT	Şaahar Tolgoy Yazıtı
ŞU	Şine Usu Yazıtı
T	Tonyukuk Yazıtı
T.	Türkçesi
T-1	Talas-1 Yazıtı vd.
Ta	Tariat (Terh) Yazıtı
TaTüS	<i>Tatarca-Türkçe Sözlük</i>
TDAA	<i>Türk Dillerinde Akrabalık Adları</i>
TDK	Türk Dil Kurumu
Te	Tevş Yazıtı

TMEN	Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen I-IV
Ts	Tshair Yazıtları
TTKTS	<i>Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü</i>
Tud	Tudun Yazıtı
TüTaS	<i>Türkçe-Tatarca Sözlük</i>
UB	Ulan Batur Yazıtı
UY	<i>Uygur Yazıtları</i>
ü	üst
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire
y	yan
Y	Yorçı Yazıtı
Y.	yazıtları
YÇ	Yilig Çor Yazıtları
YT	Yemiş Tutuk Yazıtı
YU	Yamanı Us Yazıtı
YY	<i>Yenisey Yazıtları</i>
Yz	yazılı
ZO	Züriyn Ovoo Yazıtı
ZOr	Züün Oroy Yazıtı
ZU	Zürh Uul Yazıtı

1. GİRİŞ

Türkler tarih boyunca coğrafi yönden çok hareketlilik gösteren bir millet olmuştur. Bu da Türk dilinin dünyada çok geniş bir alana yayılmasını ve konuşulmasını sağlamıştır. Yaşanılan farklı coğrafyalar zamanla farklı lehçelerin oluşmasına sebep olmuştur. Türk dilinin lehçelere ayrılmasını bir ağaç gövdesinin dallara ayrılması biçiminde düşündüğümüzde konunun temeline, bilinen en eski Türk dili kaynakları olması nedeniyle, Eski Türk Yazıtlarını ve bu metinlerdeki dil özelliklerini koymalıyız. Dolayısıyla Türk lehçeleri araştırmalarında temel dayanak olarak Eski Türkçe araştırmalarının önemi büyüktür.

Eski Türk Yazıtlarının keşfinden günümüze değin bu metinler üzerine okuma ve anlamlandırma çalışmaları sürekli yapılmaktadır. Eski Türkçe metin anlamlandırmalarında karşılaştırmalı lehçe çalışmaları Türkologlara yardımcı olacaktır. Bu çalışmaların, hem lehçelere temel dayanak olması açısından lehçe araştırmalarına hem de Eski Türkçede kullanılan sözcüklerin, bazı ses değişiklikleriyle de olsa, lehçelerde varlığını sürdürmesi Eski Türkçe araştırmalarına yararlı olacaktır.

Eski Türk Yazıtlarının söz varlığı ile çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri söz varlığının karşılaştırıldığı bu çalışmada öncelikle eski Türk runik harfli metinlerin neredeyse tamamı incelenmiş ve söz varlığı tespit edilmiştir. Runik metinlerin söz varlığı tespit edilirken H. N. Orkun'un *Eski Türk Yazıtları* (2011), T. Tekin'in *Orhon Türkçesi Grameri* (2003), E. Aydın'ın *Yenisey Yazıtları* (2015)¹, *Orhon Yazıtları* (2017), *Uygur Yazıtları* (2018), R. Alimov'un *Tanrı Dağı Yazıtları* (2014)², L.N. Tıbıkova - İ.A. Nevskaya - M. Erdal'ın *Katalog Drevnetyurkskih Runičeskih Pamyatnikov* (2012)³, F. Yıldırım'ın *İrk Bitig ve Orhon Yazılı Metinlerin Dili* (2017)⁴, C. Alyılmaz'ın *İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri* (2015)⁵, H. Şirin'in *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* (2016) adlı eseri esas alınmıştır. Bu eserlerin yanında, runik metinler üzerine yazılmış çeşitli makalelerden de yararlanılmıştır. Bunlar, çalışmanın kaynakça bölümünde belirtilmiştir.

¹ Yenisey Yazıtları için bu eserdeki numaralandırma esas alınmıştır.

² Tanrı Dağı Yazıtları için bu eserdeki numaralandırma esas alınmıştır.

³ Dağlık Altay Yazıtları için bu eserdeki numaralandırma esas alınmıştır.

⁴ Kağıda yazılı runik metinler için bu eserdeki numaralandırma esas alınmıştır.

⁵ Çin Halk Cumhuriyeti Bölgesi Yazıtlarının adlandırılmalarında bu eser esas alınmıştır.

Çağdaş Kuzeybatı Türk lehçelerinde söz varlığı taraması yapılırken Kazan Tatar Türkçesi için M. Öner'in *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü* (2015), R. Ehmetyanov vd.'nin *Türkçe-Tatarca Sözlük* (2014), H. Açıkgöz ve R. Ehmetyanov'un *Tatarca-Törekçe Sözlük* (1997); Başkurt Türkçesi için Murat Özşahin'in *Başkurt Türkçesi Sözlüğü* (2017), G.D. Zeynullina'nın *Türkçe-Başkurtça Başkurtça-Türkçe Sözlük* (1996); Kırgız Türkçesi için K. K. Yudahin'in *Kırgız Sözlüğü* (2011), Selahaddin Çankaya'nın *Kırgız Sözlüğü* (2014); Kazak Türkçesi için İ. K. Kenesbayoğlu, vd.'nin *Kazak Türkçesi Sözlüğü* (1984), K. Koç vd.'nin *Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi Sözlüğü* (2007); Nogay Türkçesi için N.A. Baskakov'un *Nogaysko-Russkiy Slovar* (1963), yine N.A. Baskakov'un *Russko-Nogayskiy Slovar* (1956), S. A. Canibekova vd.'nin *Nogaysko-Russkiy Slovar* (2018); Karakalpak Türkçesi için N.A. Baskakov'un *Karakalpakça-Rusça Sözlük* (1958), Kırım Tatar Türkçesi için R. Muzafarov ve N. Muzafarov'un, *Kırım Tatar Türkçesi Türkiye Türkçesi Rusça Sözlük* (2018); Kumuk Türkçesi için Ç. Pekacar'ın *Kumuk Türkçesi Sözlüğü* (2011); Karaçay-Balkar Türkçesi için U. Tavkul'un *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü* (2000), G. Nemeth'in *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü* (1990); A. B. Ercilasun vd.'nin *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri Sözlüğü I* (1991) adlı eseri esas alınmıştır.

Eski Türk runik metinlerinde özel adları ve aynı eylemin hem olumlu hem de olumsuz biçimi varsa olumsuz biçimini karşılaştırma için kullanmadığımızda karşımıza 855'i ad soylu, 402'si eylem olmak üzere toplam 1257 farklı madde başı sözcük çıkmıştır. Sözcükler, ad soylu sözcükler ve eylemler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Çalışmada, runik metinlerden alınan bütün sözcüklerin yanına parantez içinde sözcüğün hangi yazıtlarda/metinlerde tanıklandığı ve satır numaraları belirtilmiştir. Sözcük aynı yazıtta birden fazla satırda geçiyorsa yazıt adı tekrar yazılmayıp geçtiği diğer satır numaraları belirtilmiştir (Ör: *ak*: “ak” KT D 35, 36, 40). Lehçelerde bulunan sözcüklerin de yanına hangi sözlükte ve sayfada bulunduğu parantez içinde yazılmıştır⁶. Çalışmada Kıpçak Türk lehçelerinin yazılış sıralaması grup içinde birbirine fonetik ve morfolojik açıdan daha yakın olan lehçeler art arda olacak biçimde şöyle yapılmıştır: İdil-Ural Bölgesi lehçeleri (1-Kazan Tatar T., 2- Başkurt T.), Aral-Hazar Bölgesi lehçeleri (3- Kırgız T., 4- Kazak T., 5- Nogay T., 6- Karakalpak T.), Karadeniz-Hazar Bölgesi lehçeleri (7-Kırım Tatar T., 8- Kumuk T., 9-

⁶ Nogay Türkçesinde birkaç sözcüğün yanında kaynakça bilgisi bulunmaz. Bu çalışmanın yazarı Nogay Türkü olması hasebiyle sözlüklerde bulunmayan ancak günümüz Nogay Türkçesinde kullanıldığı bilinen birkaç sözcük bu şekilde yazılmıştır.

Karaçay-Balkar T.). Runik metinde bazı sözcüklerin türemiş biçimi bulunup kök biçimi bulunmadığında, aynı sözcüğün çağdaş Kuzeybatı Türk lehçeleri sözlüklerinde türemiş biçimi bulunmayıp kök biçiminin bulunduğu veya tam tersi durumlarda sözcükler olduğu gibi karşılaştırılmıştır. Sözcüklerin kökleri aynı olup farklı eklerle türetildiği durumlarda da sözcükler olduğu gibi karşılaştırılmıştır. Bu durumdaki sözcükler, çalışmanın sonuç bölümünde bulunan tabloda belirtilmiştir. Lehçelerde bulunmayan sözcükler için “Ø” işareti kullanılmıştır. Yazıtların metin anlamlandırmalarına yararlı olması ihtimaliyle, çalışmada bir sözcüğün lehçe sözlüklerinde bulunan bütün anlamları verilmiştir. Hem Eski Türkçe hem de lehçelerdeki sözcükler, yazarların sözcükleri yazmış olduğu biçimiyle (işaretleri, sesleri değiştirmeden) bu çalışmaya alınmıştır. Eski Türkçe aynı sözcüklerin metinlerde farklı işaretlerle yazılmış biçimleri varsa onlar da çalışmada yazılmıştır. Gerekli görülen bazı sözcükler üzerine Türkologların yaptığı etimolojik, morfolojik, semantik değerlendirmelere yer verilmiş ve açıklamalar yapılmıştır. Varlığını sürdüren sözcüklerde yaşanan ses olaylarının tespiti bu çalışmanın sınırları içinde olmadığından belirtilmemiştir. Eski Türkçe sözcükler lehçe sözlüklerinde aranırken tarihi süreçte oluşabilecek bütün fonetik değişimler göz önünde bulundurulmuş ve sözlükler defalarca, dikkatlice taranmıştır. Çalışmada aranan sözcüklerin gözden kaçma olasılığı en aza indirgenmiş olsa da sözlüklerde var olup da göremediğimiz sözcükler olabilir.

1.1. Eski Türk Yazıtları

Eski Türk Yazıtları; Moğolistan, Tuva, Hakasya, Dağlık Altay, Kırgızistan, Kazakistan, Çin Halk Cumhuriyeti gibi geniş bir coğrafyada bulunan ve Türklere ait olduğu bilinen ilk yazılı metinlerdir. Bu metinler Türk runik harfleriyle özellikle dikili taş ve kayalara olmak üzere türlü cisimlere yazılmışlardır.

Eski Türk yazıtlarında kullanılan Türk runik yazısı, çoğu dik ve eğik çizgilerin çeşitli şekillerde birleştirilmesi ile türetilmiş harflerden oluşur. Bazı harflerde eğri çizgiler de bulunur ancak yatık çizgiler çok azdır (Tekin, 2016: 25). Bu alfabe temelde 38 işareten oluşur. Fakat Yenisey, Dağlık Altay ve Kırgızistan bölgesi yazıtlarında harflerin farklı şekilleri bulunduğundan bu sayı 40’a kadar yükselir. Yazıda işaretler genellikle tek bir sesi karşılar. Bazı işaretler ise birden fazla sesi karşılar. İşaretlerin 4’ü günümüz Türkçesindeki 8 ünlüyü karşılar (Aydın, 2018: 22). Metinlerde yazı sağdan sola doğru yazılmıştır. Az sayıda

bazı Yenisey yazıtlarında yazının soldan sağa doğru da yazıldığı görülür. Bu durumda işaretler ters yöne çevrilmiş olarak yazılmıştır (Tekin, 2016: 25).

Çoğunluğu II. Köktürk Kağanlığı döneminden kalan ve sayısı yaklaşık 550 civarında olan eski Türk yazıtlarının bazılarında yazılış tarihi bilgisi bulunmakta ancak bazılarında ise bulunmamaktadır. Verilere göre 680’li yıllarda yazıldığı düşünülen Çoyr yazıtının Türk runik harfleriyle yazılan ilk yazılı metin olduğu Türkologlar tarafından kabul görmektedir. Bu yazıtlardan Köl Tegin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtları hem metin hacminin fazla olması hem döneme ait gerek tarihî gerek kültürel çok çeşitli konularda bilgiler içermesi hem de üst düzey kağanlık yetkililerince yazdırılması bakımından diğer yazıtlara göre daha önemlidir. Bu nedenle yazıtların, V. Thomsen tarafından 1893’te, ilk çözülmesinden bu yana Türkologlar araştırmalarında çoğunlukla kağanlık yazıtlarına yoğunlaşmışlardır. Bunda elbette kağanlık yazıtlarının daha düzenli yazılması ve daha kolay okunur olmasının da etkisi vardır. Son yıllarda ise kağanlık yazıtlarının gölgesinde kalan diğer yazıtlar üzerine Türkologlar tarafından oldukça önemli çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

Eski Türk yazıtlarının neredeyse tamamının yazılış ve dikiliş amacı kendinden sonra gelen nesillere öğüt vermek ve onlar için bir iz bırakmaktır. Bu bağlamda adına yazılan yazıtlar çoğunlukla kendi aile üyeleri ve özellikle de çocukları tarafından yazılmıştır. Köl Tegin, Bilge Kağan, Tes, Tariat ve Şine Usu gibi kağanlık yazıtlarının yazıcıları bu işte iyi olan yazı ustalarıdır. Hatta bu iş için Çin Hanedanlığından taş ustalarının getirildiği Köl Tegin ve Bilge Kağan yazıtlarından anlaşılmaktadır. Diğer yazıtlardan, özellikle Yenisey yazıtlarının, bazılarının halktan kimseler tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır (Aydın, 2018: 59).

Eski Türk yazıtlarının söz varlığı özel adların yanında; gündelik yaşam öğeleri, zaman, hayvan, bitki, doğa, insan bedeni, halk, toplum düzeni, devlet, siyaset, savaş, sayılar, fiziksel gereksinimler, coğrafi terimler, duygular gibi⁷ çok çeşitli kavramları içerir. Yazıtların çoğu anıt mezar taşları olduğundan yazıtlarda genellikle ölen kişinin değeri, dünyada yaptıkları, bağlı bulunduğu siyasi topluluk için mücadeleleri, kendinden sonrakiler için öğütleri, devlet ile millete karşı hesap verme düşünceleri ve ölen kişiye duyulan özlem dile getirilmiştir. Ağırlıklı olarak yazıtlarda yukarıdaki konular işlendiğinden, elimizdeki mevcut söz

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Şirin, H., (2016), *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*, TDK Yayınları, Ankara.

varlığının ne kadar çeşitli olsa da, yazıldığı dönemin gerçek söz varlığının zenginliğini tamamiyle gösteremeyeceği şüphesiz bir gerçektir.

1.2. Runik Harfli Eski Türk Yazıtları Metinlerinin Listesi

Moğolistan Bölgesi Yazıtları

Mo 1. Kül Tegin / Köl Tegin/Orhon I

Mo 2. Kül Tegin yazıtının kaplumbağa altlığındaki yazıt

Mo 3. Bilge Kağan / Orhon II

Mo 4. Bilge Kağan külliyesindeki balbal üzerindeki yazıt

Mo 5. Tonyukuk I

Mo 6. Tonyukuk II

Mo 7. Tonyukuk külliyesindeki sıra üzerindeki yazıt / Tonyukuk III

Mo 8. Ongin / Ongi / Öngi

Mo 9. Ongin külliyesindeki balbal üzerindeki yazıt

Mo 10. Küli Çor/ İhe Hüşötü/Köli Çor/Köl İç Çor/Kül İç Çor

Mo 11. Tes

Mo 12. Tariat / Taryat/Terh

Mo 13. Tariat yazıtının kaplumbağa altlığındaki yazıt

Mo 14. Şine Usu / Şine Us/Moyun Çor/Bayan Çor / Selenge yazıtı / Mogoyın Şine Us

Mo 15. Suci / Süci /Bel

Mo 16. Kara Balgasun I/Har Balgas I/Üçüncü Uygur yazıtı

Mo 17. Kara Balgasun II/Har Balgas II yazıtı

Mo 18. Sevrey /Somon Sevrey

Mo 19. Çoyr /Çoyren/Çöyr

Mo 20. İhe Ashete / Höl Asgat/İh Asgat /Altun Tamgan

Mo 21. İh Hanuy Nuur/Erdene Mandal

Mo 22. Arhanan /Kül Tarhan

Mo 23. Hangiday

Mo 24. Bömbögör

Mo 25. Hoyto Tamır I/Tayhar Çuluu I

Mo 26. Hoyto Tamır II/Tayhar Çuluu II

Mo 27. Hoyto Tamır III/Tayhar Çuluu III

Mo 28. Hoyto Tamır IV/Tayhar Çuluu IV

Mo 29. Hoyto Tamır V/Tayhar Çuluu V

Mo 30. Hoyto Tamır VI/Tayhar Çuluu VI

Mo 31. Hoyto Tamır VII/Tayha

Çuluu VII **Mo 32.** Hoyto Tamır VIII/Tayhar Çuluu VIII

Mo 33. Hoyto Tamır IX/Tayhar Çuluu IX

Mo 34. Hoyto Tamır X/Tayhar Çuluu X

Mo 35. Hoyto Tamır XI/Tayhar Çuluu
XI **Mo 36.** Hoyto Tamır XII/Tayhar
Çuluu XII
Mo 37. Hoyto Tamır XIII/Tayhar
Çuluu XIII
Mo 38. Hoyto Tamır XIV/Tayhar
Çuluu XIV
Mo 39. Hoyto Tamır XV/Tayhar
Çuluu XV
Mo 40. Hoyto Tamır XVI/Tayhar
Çuluu XVI
Mo 41. Hoyto Tamır XVII/Tayhar
Çuluu XVII
Mo 42. Hoyto Tamır XVIII/Tayhar
Çuluu XVIII
Mo 43. Hoyto Tamır XIX/Tayhar
Çuluu XIX
Mo 44. Hoyto Tamır XX/Tayhar
Çuluu XX
Mo 45. Hoyto Tamır XXI/Tayhar
Çuluu XXI
Mo 46. Hutug Uul I/Khutuk Ula
I/Kutlug Tag I
Mo 47. Hutug Uul II/Khutuk Ula
II/Kutlug Tag II
Mo 48. Hutug Uul III/Khutuk Ula
III/Kutlug Tag III
Mo 49. Hutug Uul IV/Khutuk Ula
IV/Kutlug Tag IV
Mo 50. Hutug Uul V/Khutuk Ula
V/Kutlug Tag V

Mo 51. Yamaanı Us I/Hanan Had I
Mo 52. Yamaanı Us II/Hanan Had II
Mo 53. Yamaanı Us III/Hanan Had III
Mo 54. Yamaanı Us IV/Hanan Had IV
Mo 55. Yamaanı Us V/Hanan Had V
Mo 56. Yamaanı Us VI/Hanan Had VI
Mo 57. Açıt Nuur I
Mo 58. Açıt Nuur II
Mo 59. Açıt Nuur III
Mo 60. İh Biçigt I
Mo 61. İh Biçigt II
Mo 62. Örük I
Mo 63. Örük II
Mo 64. Gürbelcin/Gurvaljin Uul
Mo 65. Gurvan Mandal I/Dund
Mandal
Mo 66. Gurvan Mandal II/Adag
Mandal
Mo 67. Altan Had I
Mo 68. Altan Had II
Mo 69. Teht
Mo 70. Tevş/Aru Bogdo
Mo 71. Olon Nuur / Galuut
Mo 72. Olon Nuur / Akbatır Taşı/Höh
Hötöl
Mo 73. Nalayh yazıtı/Ulan Batur
(Urga) Kiremit yazıtı
Mo 74. Baga Oygor I
Mo 75. Baga Oygor II
Mo 76. Biger I
Mo 77. Biger II

Mo 78. Biger III
Mo 79. Biger IV
Mo 80. Biger V
Mo 81. Biger VI
Mo 82. Biger VII
Mo 83. Darvi I / Bayşin Üzüür I /
Tsagaan Tolgoy I
Mo 84. Darvi II / Bayşin Üzüür II /
Tsagaan Tolgoy II
Mo 85. Darvi III / Bayşin Üzüür III /
Tsagaan Tolgoy III
Mo 86. Del Uul I
Mo 87. Del Uul II
Mo 88. Del Uul III
Mo 89. Del Uul IV
Mo 90. Hanangiyn Buuts
Mo 91. Dalan Uul
Mo 92. Doloodoy / Doloogoydoy
Mo 93. Delüün
Mo 94. Jirimiyn Hudag
Mo 95. Zoos/Runik harfli para
Mo 96. Züriyn Ovoo/Somon Tes / Tes
Mo 97. Züün Oroy Övöljöo/Ak Şokı /
Tsagaan Salaa
Mo 98. Zürh Uul
Mo 99. Övördörölj
Mo 100. Övörhangay
Mo 101. Örtöönbulag

Yenisey Bölgesi Yazıtları

E 1. Uyük–Tarlak

Mo 102. Raşaan Had
Mo 103. Mutrın Temdeg/
Kutlug'un Mührü
Mo 104. Tsahir I
Mo 105. Tsahir II
Mo 106. Şaahar Tolgoy I
Mo 107. Şaahar Tolgoy II
Mo 108. Şaahar Tolgoy III
Mo 109. Şiveet Hayrhan I
Mo 110. Şiveet Hayrhan II
Mo 111. Şiveet Hayrhan III
Mo 112. Tömör Tsorgo
Mo 113. Har Magnay/Kara Alın
Mo 114. Tsenher Mandal/Hentey I-
II/Burgast Valley
Mo 115. Tsetsüühei
Mo 116. Kara Katu / Ereen Harganat /
Hatuu Us
Mo 117. Kitap Düğme Üzerindeki
Yazıt
Mo 118. Yay Üzerindeki Yazıt
Mo 119. Tuğla Üzerindeki Yazıt
Mo 120. Adı bilinmeyen bir yazıt (?).
Mo 121. Çalgı Üzerindeki Yazıt
Mo 122. Baga Hayrhan I
Mo 123. Baga Hayrhan II
Mo 124. Delgerhaan I
Mo 125. Delgerhaan II

E 2. Uyük–Arjan

E 3. Uykü–Turan	E 35. Tuba I
E 4. Ottuk–Daş I	E 36. Tuba II
E 5. Barık I	E 37. Tuba III
E 6. Barık II	E 38. Ak–Yüs I
E 7. Barık III	E 39. Kara–Yüs I
E 8. Barık IV	E 40. Taşeba
E 9. Kara–Sug	E 41. Hemçik–Çırgakı
E 10. Elegest I	E 42. Bay–Bulun I
E 11. Begre 54	E 43. Kızıl–Çıraa I
E 12. Aldı–Bel I	E 44. Kızıl–Çıraa II
E 13. Çaa–Höl I	E 45. Köjeelig–Hovu
E 14. Çaa–Höl II	E 46. Telee
E 15. Çaa–Höl III	E 47. Suci
E 16. Çaa–Höl IV	E 48. Abakan
E 17. Çaa–Höl V	E 49. Bay–Bulun II
E 18. Çaa–Höl VI	E 50. Tuva B
E 19. Çaa–Höl VII	E 51. Tuva D
E 20. Çaa–Höl VIII	E 52. Elegest II
E 21. Çaa–Höl IX	E 53. Elegest III
E 22. Çaa–Höl X	E 54. Ottuk–Daş III
E 23. Çaa–Höl XI	E 55. Tuva G
E 24. Haya–Baji	E 56. Malinovka
E 25. Oznaçennaya I	E 57. Saygın
E 26. Oçurı E 27. Oya	E 58. Kezek–Hüree
E 28. Altın–Köl I	E 59. Herbis–Baarı
E 29. Altın–Köl II	E 60. Sargal–Aksı
E 30. Uybat I	E 61. Suglug–Adır–Aksı
E 31. Uybat II	E 62. Kanmıldığ–Hovu
E 32. Uybat III	E 63. Ortaa–Hem
E 33. Uybat IV	E 64. Ottuk–Daş II
E 34. Uybat V	E 65. Kara–Bulun I

- E 66. Kara–Bulun II
E 67. Kara–Bulun III
E 68. El–Bajı
E 69. Çer–Çarık
E 70. Elegest IV
E 71. Podkuninskaya
E 72. Aldı–Bel II
E 73. İyme I
E 74. Samagaltay
E 75. Kuten–Buluk
E 76. Ayna I
E 77. Ayna II
E 78. Para I
E 79. Para II
E 80. Kemer Takımındaki Bronz Levha
E 81. Kopön Altın Küp I
E 82. Kopön Altın Küp II
E 83. Uybat VII
E 84. Ayna III
E 85. Ayna IV
E 86. Oçurı’dan Taş Tılsım
E 87. Taş Ağırşak I
E 88. Ağırşak–Damga
E 89. Övür I
E 90. Övür II
E 91. Bedelig Valun
E 92. Demir–Sug
E 93. Yır–Sayır I
E 94. Yır–Sayır II
E 95. Hemçik–Bom I
E 96. Hemçik–Bom II
E 97. Hemçik–Bom III
E 98. Uybat VI
E 99. Ortaa–Tey
E 100. Bayan–Kol
E 101. Baykalovo
E 102. Arjan I
E 103. Arjan II
E 104. Oznaçennaya II
E 105. Tuva Koleksiyonundaki Levha
E 106. Çerbi
E 107. Hadınnıg
E 108. Uyuk–Oorzak I
E 109. Uyuk–Oorzak II
E 110. Uyuk–Oorzak III
E 111. Tepsey I
E 112. Tepsey II
E 113. Tepsey III
E 114. Tepsey IV
E 115. Tepsey V
E 116. Tepsey VI
E 117. Tepsey VII
E 118. Turan I
E 119. Sağlı
E 120. Tugutüp I
E 121. Tugutüp II
E 122. İyme II
E 123. Tepsey VIII
E 124. Tepsey IX
E 125. Tepsey X
E 126. Tepsey XI
E 127. Ayna V

E 128. Ayna Parçası VI

E 129. Ayna Parçası VII

E 130. Ayna Parçası VIII

E 131. Bronz Levha

E 132. Uybat VIII

E 133. Kopön Altın Küp III

E 134. Ust–Sos

E 135. Ust–Kulog

E 136. Mugur–Sargol I

E 137. Kres–Haya

E 138. Kara–Yüs II

E 139. Çaptıkov Taşı

E 140. Mugur–Sargol II

E 141. Aymırlıg Kurganından Yay
Kılıfı I

E 142. Aymırlıg Kurganından Yay
Kılıfı II

E 143. Ayna Parçası IX

E 144. Novosyolovo

E 145. Mugur–Sargol III

E 146. –

E 147. Yeerbek I

E 148. –

E 149. Yeerbek II

E 150. –

E 151. –

E 152. Şançi III

E 153. Alaş I

E 154. Alaş II.

Numarasız Yenisey Yazıtları

Lisiç'ya I

Lisiç'ya II

Kök Haya

Kunya Dağı Kaya Yazıtı

Beyskoye Köyünden Gümüş Kama

Knışi Köyünden Bronz Ayna Starı

Kamenka Köyünden Bronz Para

Bronz Para–Krasnoyarsk

Devlet Ermitajı'ndan Gümüş Kap

Kulplu Sedyarski Maşrapası

Kulplu Gümüş Maşrapa

Adrianov Koleksiyonundan Bir Yazıt

Sargol

Ozernaya II

Edegey I

Edegey II

Edegey III

Çinge

Edegey IV

Edegey V

Edegey VI

Dağlık Altay Bölgesi Yazıtları

A 1 Çarış

A 2 Katanda

A 3 Tuekta I

A 4 Kuray I

A 5 Kuray II

A 6 Mendur-Sokkon I-1

A 7 Mendur-Sokkon I-2
A 8 Mendur-Sokkon I-3
A 9 Mendur-Sokkon I-4
A 10 Mendur-Sokkon II
A 11 Mendur-Sokkon III
A 12 Mendur-Sokkon IV
A 13 Biçiktu-Boom I
A 14 Biçiktu-Boom II/1
A 15 Biçiktu-Boom II/2
A 16 Biçiktu-Boom III
A 17 Biçiktu-Boom VI
A 18 Bar-Burgazı I
A 19 Adır-Kaya
A 20 Taldu-Ayrı
A 21 Bar-Burgazı II
A 22 Bar-Burgazı III
A 23 Yalbak-Taş I / Kalbak-Taş I
A 24 Yalbak-Taş III / Kalbak-Taş III
A 25 Yalbak-Taş IV-VI / Kalbak-Taş
IV-VI
A 26 Yalbak-Taş V / Kalbak-Taş V
A 27 Yalbak-Taş VII / Kalbak-Taş VII
A 28 Yalbak-Taş VIII / Kalbak-Taş
VIII
A 29 Yalbak-Taş IX / Kalbak-Taş IX
A 30 Yalbak-Taş X / Kalbak-Taş X
A 31 Yalbak-Taş XI / Kalbak-Taş XI
A 32 Yalbak-Taş XII / Kalbak-Taş XII
A 33 Yalbak-Taş II-XV / Kalbak-Taş
II-XV
A 34 Calgız-Töbö I

A 35 Calgız-Töbö II
A 36 Mendur-Sokkon V
A 37 Biçiktu-Boom XI-XII
A 38 Mendur-Sokkon IX
A 39 Yalbak-Taş XIII / Kalbak-Taş
XIII
A 40 Yalbak-Taş XVII / Kalbak-Taş
XVII
A 41 Yalbak-Taş XVIII / Kalbak-Taş
XVIII
A 42 Yalbak-Taş XIX / Kalbak-Taş
XIX
A 43 Yalbak-Taş XX / Kalbak-Taş XX
A 44 Yalbak-Taş XXI / Kalbak-Taş
XXI
A 45 Yalbak-Taş XXII / Kalbak-Taş
XXII
A 46 Yalbak-Taş XXIII / Kalbak-Taş
XXIII
A 47 Yalbak-Taş XXIV / Kalbak-Taş
XXIV
A 48 Yalbak-Taş XXVI / Kalbak-Taş
XXVI
A 49 Köpçegen
A 50 Karban
A 51 Tuekta II
A 52 Tuekta III
A 53 Teke-Turu
A 54 Biçiktu-Boom IV
A 55 Biçiktu-Boom V

A 56 Yalbak-Taş XIV / Kalbak-Taş XIV
A 57 Yalbak-Taş XVI / Kalbak-Taş XVI
A 58 Yalbak-Taş XXX / Kalbak-Taş XXX
A 59 Yalbak-Taş XXXI / Kalbak-Taş XXXI
A 60 Yalbak-Taş XXV / Kalbak-Taş XXV
A 61 Yalbak-Taş XXVII / Kalbak-Taş XXVII
A 62 Yalbak-Taş XXVIII / Kalbak-Taş XXVIII
A 63 Yalbak-Taş XXVIX / Kalbak-Taş XXVIX
A 64 Manırlu-Kobı I
A 65 Manırlu-Kobı II
A 66 Sogodek
A 67 Tekpenek
A 68 Çirik-Taş
A 69 Biçiktu-Boom VII

A 70 KaraBoom (Semisart
A 71 Mendur-Sokkon VII
A 72 Üstügi Sarı-Kobı
A 73 Mendur-Sokkon VI
A 74 Sakıyla-Kobı I
A 75 Sakıyla-Kobı II
A 76 Biçiktu-Boom VIII
A 77 Biçiktu-Boom X
A 78 Kurgak I
A 79 Kızıl-Kabak I
A 80 Kızıl-Kabak II
A 81 Biçiktu-Boom IX
A 82 Mendur-Sokkon VIII
A 83 Büyük Yaloman
A 84 Yabogan
A 85 İnegen I
A 86 İnegen II
A 87 Kurgak II
A 88 Tuekta IV
A 89 Ust-Uba
A 90 Tuekta V

Kırgızistan (Tanrı Dağları) Bölgesi Yazıtları

1. Talas I	8. Talas VIII
2. Talas II	9. Talas IX
3. Talas III	10. Talas X
4. Talas IV	11. Talas XI
5. Talas V	12. Talas XII
6. Talas VI	13. Talas XIII
7. Talas VII	14. Talas XIV

15. Talas XV (Kuru Bakayır)	25. Koçkor VII
16. Talas XVI (Taş maske)	26. Koçkor VIII
17. Koy Sarı	27. Koçkor IX
18. Ak Ölon	28. Koçkor X
19. Koçkor I	29. Koçkor XI
20. Koçkor II	30. Koçkor XII
21. Koçkor III	31. Koçkor XIII
22. Koçkor IV	32. Koçkor XIV
23. Koçkor V	33. Koçkor XV
24. Koçkor VI	34. Koçkor XVI
35. Koçkor XVII	
36. Koçkor XVIII	
37. Koçkor XIX	
38. Koçkor XX	
39. Koçkor XXI	
40. Koçkor XXII	
41. Koçkor XXIII	
42. Koçkor XXIV	

Çin Halk Cumhuriyeti Bölgesi Yazıtları

1. Karı Çor Tigin / Xi'an
2. Cimsar / Yemiş Tutuk
3. Çağan Obuga / Yorçı
4. Turfan'da Bulunan Çince Tapınak Kitabesi Üzerindeki Yazıt I / Kutlug Kunçuy
5. Turfan'da Bulunan Çince Tapınak Kitabesi Üzerindeki Yazıt II / Sariputri / Saripu
6. Yar-gol
7. Kumtura I
8. Kumtura II
9. Hoten Çubuğu

(Aydın, 2018: 46-58).

Kâğıda Yazılı Runik Harfli Metinler

Irk Bitig

Almanya’da Bulunan Runik Harfli Metinler

1. Mainz 388 No.lu yazma parçası
2. MIK III 35a+b No.lu yazma parçası
3. U 178 No.lu yazma parçası
4. Mainz 172 No.lu yazma parçası
5. U 180 No.lu yazma parçası
6. TM 332 No.lu yazma parçası
7. U 179 No.lu yazma parçası
8. U 171a,b No.lu yazma parçası
9. U 174a,b No.lu yazma parçası
10. Mainz 385a-d No.lu yazma parçası
11. Mainz 175a,b No.lu yazma parçası
12. Mainz 403a,b No.lu yazma parçası
13. Mainz 402 No.lu yazma parçası
14. U 175 No.lu yazma parçası
15. Mainz 171 No.lu yazma parçası
16. U 177 No.lu yazma parçası
17. U 5 No.lu yazma parçası
18. Mainz 386 No.lu yazma parçası
19. Mainz 400 No.lu yazma parçası
20. Mainz 167 No.lu yazma parçası
21. Mainz 169a,b+c,d No.lu yazma parçası
22. Mainz 173a,b No.lu yazma parçası
23. Mainz 174a-e No.lu yazma parçası
24. U 172 No.lu yazma parçası
25. Mainz 387 No.lu yazma parçası
26. Mainz 383 No.lu yazma parçası
27. T II T 14 No.lu yazma parçası
28. MIK III 34b No.lu yazma parçası

29. Mainz 377 No.lu yazma parçası
30. U 181 No.lu yazma parçası
31. U 173 No.lu yazma parçası
32. U 176 No.lu yazma parçası
33. M ... No.lu yazma parçası
34. MIK III 200 I No.lu yazma parçası

İngiltere’de Bulunan Runik Harfli Metinler

1. Or. 8212/76 No.lu yazma parçası
2. Or. 8212/77 No.lu yazma parçası
3. Or. 8212/78 No.lu yazma parçası
4. Or. 8212/79 No.lu yazma parçası
5. Or. 8212/104 No.lu yazma parçası
6. Or. 8212/161 No.lu yazma
7. Or. 8212/1692 No.lu yazma parçası

Japonya’da Bulunan Runik Harfli Metinler

1. Ot. Ry. 6432 No.lu yazma parçası
2. Ot. Ry. 8129 No.lu yazma parçası
3. Ot. Ry. 8130 No.lu yazma parçası

Rusya’da Bulunan Runik Harfli Metin

O. 1 No.lu yazma parçası

Fransa’da Bulunan Runik Harfli Metin

Pelliot tibetain Touen-houang 2132 No.lu yazma parçası

(Yıldırım, 2017: 7-9).

1.3. Çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk Lehçeleri

20. yüzyıl başından bu yana yazı dili olarak kullanılan Türk lehçelerini sınıflandırmak üzere, çoğunlukla kabul görmüş üçlü etnik tasnifte (Oğuz, Karluk, Kıpçak) Kıpçak lehçeleri geniş bir grup oluşturur. Coğrafi tasnifte Kuzey-Batı Türkçesi veya sadece Batı Türkçesi, genellikle de Kuzey Türkçesi şeklinde adlandırılan bu grup, tarihi ve etnik adlandırmalarda, hep Kıpçak grubu olarak kabul edilmiştir (Öner, 2013: XXII).

Hangi lehçelerin Kuzeybatı (Kıpçak) grubuna dâhil edileceği konusunda Türkologlar arasında düşünce farklılıkları bulunsa da genel kanı olarak günümüz; Kazan Tatar, Başkurt, Kırgız, Kazak, Nogay, Karakalpak, Kırım Tatar, Kumuk, Karaçay-Balkar ve Karay Türkçeleri bu grubu oluştururlar. Bu lehçeler esasen tarihi Kıpçak Türkçesinin devamı ve bugünkü mümessilleridir.⁸

Fonetik ve morfolojik benzer özellikler bakımından Kuzeybatı (Kıpçak) lehçeleri kendi içinde şu şekilde alt gruplar olarak sınıflandırılabilir (Öner, 2013: XXIII):

a- Karadeniz-Hazar Bölgesi

1. Kazan Tatar T. 2. Başkurt T.

b- İdil-Ural Bölgesi

1. Kırgız T. 2. Kazak T. 3. Nogay T. 4. Karakalpak T.

c- Aral-Hazar Bölgesi

2. Kırım Tatar T. 2. Kumuk T. 3. Karaçay-Balkar T. 4. Karay T.

1.3.1. Kazan Tatar Türkçesi

Tarihi yerleşim yerleri İdil boyu ile Urallar arasında olan Tatar Türkleri, bugün Tataristan Cumhuriyeti merkez olmak üzere Dünyanın birçok yerinde yaşamaktadırlar.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk.

Buran A. ve E. Alkaya, (2014), *Çağdaş Türk Yazı Dilleri-III*, Akçağ Yayınları, Ankara. s. 16-21.

Nalbant, M. V. “Kıpçak Grubu Türk Lehçelerinin Tasnifinde Yeni Bir Ölçüt: Ünlü Türemeleri” *Türkbilig*, 2017/33: 57-68.

Tavkul, U. “Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Bazı Kriterler” *Kırım Dergisi*, 12 (45), 2003: 23-32.

Talat, T. (1989), “Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, *Erdem* 5, sayı 13: 141-168.

Kirişcioğlu, F. (2016), “Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Uygulanabilecek Bazı Morfolojik Kriterler-I”, *Dil Araştırmaları*, Bahar 2016/18: 18-28.

Doğu Avrupa ovasının doğu bölgesinde Kama ve İdil nehirlerinin birleştiği yerde kurulmuş olan Tataristan, 67.836 km² yüzölçümüne sahip ve Rusya sınırları içerisinde yarı özerk bir Türk Cumhuriyetidir (Buran vd., 2014: 33). 4 milyona yakın nüfusu olan Tataristan Cumhuriyetinin başkenti Kazan'dır. Dünyada ise genel Tatar nüfusunun 7 milyon civarında olduğu düşünülmektedir (Öner, 2013: XXVIII).

Bugün Tatar Türkçesi Tataristan'da resmi dil olarak kullanılmaktadır. Yüzlerce yıl Arap alfabesiyle yazan Tatar Türkleri 1927'de Latin alfabesini kabul ederler. Ancak Türkiye'nin 1928'de Latin alfabesine geçmesinden sonra 1939'da Tatar Türkleri Kiril alfabesine geçmişler ve günümüzde de bu alfabeyi halen kullanmaktadırlar (Buran vd., 2014: 29).

Bugünkü Tatar Türkçesinin Orta, Batı (Mişer) ve Doğu (Sibirya) olmak üzere üç ayrı diyalekt topluluğu vardır. Tatar yazı dilinin Orta Diyalekt özelliklerine göre standart grameri ve sözlüğünün hazırlanıldığı anlaşılmaktadır (Öner, 2007: 683-684).

1.3.2. Başkurt Türkçesi

Başkurt Türkleri, İdil nehri ile Orta ve Güney Urallarda bir Türk boyu olup isimlerine ilk olarak 9. yüzyıla ait yazılı metinlerde rastlanır (Buran vd., 2014: 227). 2010 yılı nüfus bilgilerine göre dünyada 4 milyon civarında Başkurt Türkü vardır. Günümüzde Başkurt Türklerinin çoğunluğu, yukarıda belirttiğimiz bölgede, Rusya Federasyonuna bağlı özerk Başkurdistan Cumhuriyetinde yaşamaktadır. Ayrıca Rusya'nın farklı bölgelerinde, Kazakistan, Özbekistan, Ukrayna, Tacikistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'da da Başkurt Türkleri yaşamlarını sürdürmektedir (Özbay, 2013: 2032).

Başkurt Türkçesi 1920'lerden sonra bir yazı dili olmuştur. Bundan önce Başkurtlar edebi eserlerinde Tatarcayı, daha önceleri ise Çağataycayı kullanmışlardır. (Benzing, 1995: 127). Başkurt Türkçesi bugün Başkurdistan'da resmi yazı dili olarak kullanılmaktadır.

Başkurt Türkçesi şekil bilgisi ve sözcük hazinesi yönünden Tatar Türkçesine çok benzer (Benzing, 1995: 128). Ancak ses özellikleri yönünden Tatar Türkçesinden biraz farklıdır. Tarihi yazı dilinden kendisine özgü peltek ve sızıcı ünsüzlerle farklılaşan Başkurt Türkçesinde tıpkı Kazakça'da olduğu gibi ileri derecede ünsüz uyumları görülür. Bu özelliğiyle Başkurt Türkçesi, Tatar-Kazak Türkçeleri arasında geçiş köprüsü durumundadır (Öner, 2013: XXXII).

Tarihi süreçte uzun yıllar Başkurtlar Tatarlarla birlikte Arap alfabesini kullanmışlardır. 1928 'de Latin alfabesine geçen Başkurtlar 1940'dan bu yana da Kiril alfabesini kullanmaktadırlar (Buran vd., 2014: 230).

Başkurt Türkçesinin Doğu (Kuvakan) ve Güney (Yurmat) olarak iki diyalekti vardır. Bugünkü yazı dili Doğu (Kuvakan) diyalekti üzerine hazırlanmıştır (Tekin vd., 1999: 103).

1.3.3. Kırgız Türkçesi

Kırgız Türkleri, Türk tarihinin bilinen en eski milletlerindendir. Eski yurtları Yenisey ve Altay Dağları olan Kırgızlar daha sonraları Aral Gölü ve Hazar Denizinin kuzeyindeki bozkırlar ile Tanrı dağlarına kadar yayılmışlardır. Günümüzdeki Kırgızistan ise doğusunda Türkistan, batısında Özbekistan, kuzeyinde Kazakistan, güneyinde Tacikistan olan bir ülkedir. Kırgızistan'ın yüzölçümü 198.500 m², nüfusu 6 milyon 389 bin (2019)⁹ ve başkenti ise Bişkek'tir (Kasapoğlu Çengel, 2007: 483).

Kırgız Türkçesi Kırgızistan'ın resmi dili olup Kıpçak Türk lehçelerinden en çok Kazak Türkçesine yakındır. Bazı dil özellikleriyle Sibirya Türkçesiyle de benzeşir. Kırgız Türkçesinin özellikle Altayca ile birçok ortak dil yönü vardır. Kırgızlar 1924 ile 1928 yılları arasında Arap alfabesini, 1928 ile 1941 yılları arasında Latin alfabesini kullanmışlardır. 1941'den bu yana da Kiril alfabesini kullanmaktadırlar (Kasapoğlu Çengel, 2007: 484-485).

Bugün Kuzey ve Güney olmak üzere iki ana diyalekti bulunan Kırgız Türkçesi, yazı dilinde Kuzey diyalektini esas almıştır (Özeren, 2015: 139).

1.3.4. Kazak Türkçesi

Kazak Türkleri Altınordu Hanlığının dağılmasından sonra ortaya çıkmış bir Türk topluluğudur (Tamir, 2007: 431). Bugün Kazakların çoğu İdil boylarından Batı Sibirya'ya, Hazar kıyılarından Doğu Türkistan'a kadar 2.960.000m²lik alana yayılan Kazakistan'da yaşamaktadırlar. Ayrıca 1,5 milyona yakın Doğu Türkistan'da, yüz binin üzerinde Moğolistan'da, Özbekistan'da ve Türkmenistan'da Kazak Türkleri

⁹ <http://kabar.kg/tur/news/k-rg-zistan-nufusunda-art/> (erişim tarihi: 19.12.2019).

yaşamaktadır (Öner, 2013: XXXIII). Kazakistan'ın nüfusu ise 18,3 milyon (2018) ¹⁰ civarındadır ve başkenti Nursultan'dır.

Kazak Türkçesi Kazakistan'ın resmi dilidir ve en geniş coğrafi alanda konuşulan Türk lehçesidir. Kazak Türkçesi ünlü ve ünsüzlerin uyumu yönünden yazı dili olmuş bütün Türk lehçelerinde daha gelişmiştir. (Tamir, 2007: 431). Kazaklar dini kültür merkezlerine uzak olmasından Kazaklarda din eğitimi küçük bir zümrenin dışına çıkmamıştır. Bu yüzden diğer Türk lehçelerine göre Kazak Türkçesinde Arapça ve Farsça'dan alıntı sözcük sayısı daha azdır. Son yıllarda Kazak Türkçesi Rusçadan etkilenmiş ve birçok sözcük almıştır. Kazak Türkçesinin Kuzeydoğu, Güney ve Batı olmak üzere 3 diyalekti vardır. Yazı dilinde Kuzeydoğu diyalekti esas alınmıştır. Kazak Türkleri 1923'e kadar Arap alfabesini, 1923'ten 1928'e kadar Latin alfabesini kullandılar. 1940'ta Kiril alfabesini kabul ettiler ve günümüzde de bu alfabeyi kullanmaktalar (Buran vd., 2014: 92).

1.3.5. Nogay Türkçesi

Nogay Türkleri Altınordu Hanlığının içinde oluşmuş ve Altınordu'nun dağılmasıyla etnik kimlik kazanmış bir Türk topluluğudur. Günümüzde Nogayların çoğu Rusya'ya bağlı Stavropol, Karaçay-Çerkes özerk, Astrahan ve Dağıstan özerk bölgelerinde yaşamaktadır. Ayrıca Türkiye, Romanya, Kazakistan ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde Nogay Türkleri bulunmaktadır. Dünyada günümüzde 200-250 bin civarında Nogay nüfusu olduğu düşünülmektedir. Bu nüfusun çoğunluğu Rusya Federasyonunda bulunmaktadır.¹¹

Nogaylar 1928'e kadar Arap alfabesini kullanmışlardır. 1928'de Latin alfabesine geçmişlerdir. 1938 yılında da Nogaylar Kiril alfabesini kullanmaya başlamışlardır (Ergönenç, 2009: 27). Nogay Türkleri bugün ayrı bir yazı diline sahip değillerdir. Nogay Türkçesi günümüzde konuşma dili olarak devam etmektedir. Nogay Türkçesi kullanılarak yazılan eser sayısı da azdır.

Nogay Türkçesi Türk lehçelerinden Kazak ve Karakalpak Türkçelerine yakındır. Ak Nogay, Kara Nogay ve Asıl Nogay diyalektleri olmak üzere üç diyalekti vardır. Nogay Türkçesinin edebi dili Ak Nogay diyalektine dayanmaktadır (Ergönenç, 2009: 32).

¹⁰ https://insamer.com/tr/kazakistan_1383.html (erişim tarihi: 19.12.2019).

¹¹ 1991 tarihinde bütün SSCB'de 90.000 Nogay türkü bulunmaktadır (Alpargu, 1996: 207).

1.3.6. Karakalpak Türkçesi

Karakalpak Türkleri asılları itibarıyla X-XII yüzyıllar Peçeneklerin soyundandırılar. Tarihî kaynaklarda “siyah külahlılar” veya “külahlılar” adıyla geçmektedirler. XII - XIII. yüzyıllarda Kıpçaklarla birlikte Moğollara tâbi olmuşlardır. Altın-Ordu Devleti içinde ve sonrasında etnik bir özelliğe sahip olup, XVI. yüzyılda Seyhun nehri çevresine yerleşmişlerdir (Caferoğlu, 1988: 24). Günümüzde Karakalpak Türklerinin çoğunluğu Özbekistan’a bağlı Karakalpakistan özerk Cumhuriyetinde yaşamaktadır. Bu özerk bölgenin kuzey ve batısında Kazakistan, doğusunda Özbekistan, güneyinde ise Türkmenistan bulunmaktadır (Uygur, 2007: 546). Karakalpakistan’ın yüzölçümü 165.000 m² olup nüfusu yaklaşık 1.800.000 civarındadır. Bu nüfusun yaklaşık 500 bini Karakalpak, 400 bini Özbek, 300 bini Kazak geri kalanı ise diğer milletlerdendir¹².

Karakalpak Türkçesi Türk lehçelerinden en fazla Kazak ve Nogay Türkçelerine benzer. Tekin, Kazak Türkçesine yakınlığından ötürü Karakalpak Türkçesinin Kazakçanın bir diyalekti sayılması gerektiğini belirtir (Tekin vd., 1999: 109). Karakalpak Türkçesi 1925’te yazı dili haline getirilmiştir. Bundan önce diğer Türkistan Türkleri gibi Çağatay, Harezmi yazı dillerinde eser vermişlerdir. Karakalpak Türkçesinin Kuzeydoğu ve Güneybatı olmak üzere iki diyalekti vardır (Buran vd., 2014: 414).

Karakalpaklar 1928’e kadar Arap alfabesini, 1928-1932 arasında ise Latin alfabesini kullanmışlardır. 1932’den bu yana Kiril alfabesi kullanmaktadırlar. 1996’da kabul edilen Latin esaslı Karakalpak alfabesi henüz yaygınlaşmamıştır (Uygur, 2007: 546).

1.3.7. Kırım Tatar Türkçesi

Kırım uzun zamanlardan beri Türklerin bulunduğu bir yerdir. Kırım Tatarları ifadesi etnik olmaktan daha çok siyasi ve coğrafi bir tabir olup Kırım’daki çeşitli Kıpçak (Tatar, Nogay), az da olsa Oğuz, ailesinden Türk topluluklarının genel adıdır.

Kırım Altınordu Devletinin dağılmasından sonra bağımsız bir hanlık olur ve daha sonra 15. yüzyılda Osmanlı Devletine katılmıştır. Yaklaşık üç asır Osmanlı hâkimiyetinden sonra Kırım Ruslar tarafından işgal edilir ve Kırım Türkleri bölgedeki Türk nüfusunu azaltmak amacıyla sürekli çeşitli sebeplerle zorunlu göçlere maruz kalırlar. Bugün ancak 350.000 Kırım Türkü sürgün yerlerinden Kırım’a dönebilmiştir.

¹² <https://www.wikizero.org/karakalpakistan> (erişim tarihi: 20.12.2019).

Bir o kadarı ise hâlâ vatanına dönme çabası içerisindedir (Yüksel, 2007: 813). Kırım günümüzde Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyettir.

Kırım Tatar Türkçesi; Kırım, Özbekistan, Türkiye, Romanya, Bulgaristan ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Kırım Türklerinin konuştuğu dildir. Osmanlı Devleti döneminde Kırımda Kıpçak Türkleri ile Oğuz Türklerinin beraber bulunması bu bölgede hem Kıpçak Türkçesinin hem Oğuz Türkçesinin hem de Kıpçak-Oğuz karışımı bir Türkçenin oluşmasına sebep olmuştur (Buran vd., 2014: 352).

Doerfer'e göre Kırım'da; Kırım Osmanlıcası, Merkez Kırım Türkçesi, Kırım Tatarcası, Kırım Nogaycası, Dobruca Tatarcası ve Dobruca Nogaycası olmak üzere 6 diyalekt bulunmaktadır. Modern yazı dilinin temelini Kuzey Merkez Kırım Türkçesi oluşturmaktadır (Doerfer, 1995: 177-179).

Kırım Türkleri yazı dillerinde 1929'a kadar Arap alfabesini, bu tarihten 1938'e kadar Latin alfabesini, 1938'den 1991 yılına kadar da Kiril alfabesini kullanmışlardır. 1991 yılında Milli Kurultaylarında Latin alfabesine geçmeyi kabul etmişler ancak bu karar bugün tam olarak uygulanamamaktadır (Yüksel, 2007: 815).

1.3.8. Kumuk Türkçesi

Kumuk Türklerinin tarihleri hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Jeopolitik durum nedeniyle toprakları VII. yüzyıldan itibaren Hazar Devleti sınırları içerisine alınmış ve Oğuz-Kıpçak Türk boylarının bu alandaki kaynaşması sonucunda oluşmuş bir Türk topluluğudur. Bu suretle Kumuklar Moğol istilasından çok önce Oğuz ve Kıpçak gibi iki Türk grubundan türemiştir (Caferoğlu, 1988: 51). Günümüzde Kumuklar Rusya'ya bağlı Özerk Dağıstan Cumhuriyeti'nin Hasavyurt, Babayurt, Kızılyurt Karabudakkent Kayakent, Kaytak kasaba ve bölgeleriyle Mahaçkale, İzberbaş, Buynak ve Derbent şehirlerinde yaşamaktadırlar (Buran vd., 2014: 482-483). Bugün Kumukların Dağıstan'daki nüfuslarının 400.000'e yaklaştığı tahmin edilmektedir.

Kumuk Türklerince kullanılan Kumuk Türkçesi 20. yüzyılın başlarında yazı dili haline gelmiştir. Kumuk Türkçesinin Hasavyurt, Buynksk, ve Haydak olmak üzere 3 diyalekti vardır. Yazı dili Buynksk ve Hasavyurt diyalektlerine dayanmaktadır. Kumuklar 1928'e kadar Arap alfabesini, 1928'den 1938'e kadar Latin alfabesini, 1938'den bu yana ise Kiril alfabesini kullanmaktadırlar (Pekacar, 2011: 7). Kumuk Türkçesi çağdaş Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçeleri grubuna dâhil olmasına rağmen coğrafi konum ve sıkı

ilişkilerin bir sonucu olarak Güney grubundaki Azerbaycan Türkçesine yakınlık ve benzerlik gösteren bazı özelliklere sahiptir (Pekacar, 2007: 944).

1.3.9. Karaçay-Balkar (Malkar) Türkçesi

Tarihi araştırmalar Karaçay-Malkar (Balkar) halkının ancak 16. yüzyıldan sonra Karaçaylı, Malkarlı veya Çegemli gibi adlarla tarih sahnesine çıktıklarını göstermektedir. 16. yüzyıla kadar bu halkla ilgili etnik bilgiler yeterince açık değildir. Günümüzde Karaçay-Malkar Türklerinin çoğu Rusya'nın Kafkasya bölgesinde bulunan Karaçay-Çerkes ve Kabardin-Balkar adlı iki özerk cumhuriyette yaşamaktadırlar. 1989 yılı nüfus sayımına göre Karaçaylılar 156.140, Malkarlılar ise 88.771 kişidir (Tavkul, 2000: 1-4).

Karaçay-Balkar Türkçesi Karaçay ve Balkar olmak üzere dilleri birbirine oldukça yakın iki topluluğun dilinden oluşur. Karaçay-Balkar Türkçesi Sovyet Devriminden sonra yazı dili olmuştur. Başlıca 3 diyalekti vardır: 1. Karaçay-Baksan-Çegem diyalekti; 2. Malkar Malkar (Balkar) diyalekti; 3. Holamlı-Bızıngılı diyalekti. Yazı dili Karaçay-Baksan-Çegem diyalektine dayanmaktadır. Karaçaylar ve Balkarlar 1920-1924 yılları arasında Arap alfabesini, 1924-1936 yılları arasında Latin alfabesini kullanmışlardır. 1936'dan bu yana da Karaçay-Balkar Türkçesi Kiril alfabesi ile yazılmaktadır (Tekin vd. 1999: 118-120).

1.4. Eski Türk Yazıtları Söz Varlığının Çağdaş Türk Lehçeleri Söz Varlığı ile Karşılaştırıldığı Çalışmalar

Adılov, M., (2018), *Kazakça Atasözü ve Deyimlerde Eskicil Unsurlar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Adzhimambetova, G., “Orhun–Yenisey Anıtlarında Rastkelgen Zarflarının Modern Kırım Tatar Dilinde İşletilüvi”, *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İzmir, 2011, 27–30.

Ahmetov, M. A., (1978), *Glagol v Yazıke Orhono-Yeniseyskih Pamyatnikov: v sravnitel'nom plane s sovremennım Başkirskim yazıkom*. Saratov: İzdatel'stvo Saratovskogo Universiteta.

Akan Budak, D., “Erzurum Ağzı Söz Varlığında Eski Türkçenin İzleri”, *TSt*, 7/4, 2012, 1, 629-646.

Akar, A., “Kazak Türkçesinde Köktürkçe Sözlüksel Unsurlar”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 20, 2005, 21-26.

Akilova, M. F., (2015/1), Nekotariye Sledı yazıka Orhono-Yeniseyskih pamyatnikov v Sovremennom Başkırskom i drugih Tyurkskih yazıkah, na materiale nazvaniy, Otnosyatsihsya k pripode. *Sovremennıye Problemy Nauki i Obrazovaniya*.

Asımkan, J., “Kazak Türkçesi Ağızlarında Bulunan Köktürk Harfli Yazıtlara Ait Kelimeler”, *Dil Araştırmaları*, 28, 2021, 161-172.

Ata, A., “Derleme Sözlüğü'nde Geçen En Eski Türkçe Kelimeler I”, *Türkoloji Dergisi*, XII, 2000, 1, 67-97.

Ayazlı, Ö., (2016), Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı, TDK, Ankara.

Balci, O., “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi Örnekleriyle Orhun Yazıtları'nın Çağdaş Türk Lehçelerine Aktarma Farklılıkları”, *Türk Dünyası*, 40, 2015, 7-20.

Baran, B., “Eski Türkçeden Anadolu Ağızlarına Ulaşan Bazı Kelimeler”, *TDİD*, 8/1, 2008, 41-47.

Begmatov, E., “Old Turkic Name Elements In Modern Uzbek Anthroponymy”, *IJCAS*, 8, 2003, 240-260.

Cin, A., ve Y. Tokay, “Bengü Taşların Söz Varlığı ile Türkiye Türkçesi Ağızlarının Söz Varlığının Karşılaştırılması” *TSt*, 7/1, 2012, 653-703.

Çelikel, S., (2007), *Orhun Kitabelerinin Günümüz Türkçesindeki Söz Varlığı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Dilek, F. G., (1997), “Göktürk Bengü Taşlarından Günümüz Altay Türkçesine Ulaşan Kelimeler”, *Sibirya Araştırmaları*, 139-145, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Simurg Yayınevi, İstanbul.

Doerfer, G., “Eski Türkçe ile Halaçça Arasında Şaşırtıcı Bir Koşutluk”, çev. Semih Tezcan, *TDAYB*, 1974, 13-24.

Ercilasun, A. B., "Köktürkçe İle Tatar Türkçesi Arasındaki Benzerlikler" *Türk Kültürü Araştırmaları* (Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Armağanı), XXXII/1-2, 1996, 143-149.

Ergönenç Akbaba, D. “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, 42, 2007, 151-176.

Ersoy, F., “Köktürk Harfli Yazıtlarla Çuvaşça Arasındaki Ortak Kelimeler”, *Dil Araştırmaları*, Bahar, 2015, 51-82.

Gülsevin, G., “Göktürk Anıtları ile Yaşayan Üç Lehçemizin (Halaç, Çuvaş ve Saha/Yakut) Tarihi İlgili Düzeni”, *TDAYB*, 1990, 55-64.

Harmanda, S. (2008), *Günümüz Türkmen Türkçesinin Kelime Hazinesi ile Eski Türkçenin Kelime Hazinesinin Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hısamova, F. M. “Participle Forms İn Orkhon–Yenisei Text And İn The Tatar Language” (Eds. İrina Nevskaya / Marcel Erdal) *Interpreting The Turkic Runiform Sources And The Position Of The Altaic Corpus*. Berlin: Klaus Schwarz, 2015, 201–205.

Kaljanova, E., “Eski Türk Yazıtları ve Kazakçadaki Ortak Kelimeler”, *TDAY-Belleten*, 2013, 223-244.

Karagöz, E., “Günümüz Başkurt ve Kazan Tatar Türkçelerindeki Ses Değişikliklerinin Eski Türkçe ve Günümüz Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması”, *Dialektologiya, İstoriya i Grammatičeskaya, Stuktura Tyurkskih Yazıkov*, 2011, Kazan.

Karahan, L., “Köktürk Kitabelerinden Günümüze Ulaşan Kelimeler”, *Türk Yurdu*, 422, 1993, 5-7.

Kayra, O. K. ve Ş. Bolatova, “Çağdaş Kazak Türkçesiyle Göktürk Yazıtlarındaki Kelime ve Deyimler Arasındaki Benzerlikler”, *TDAY-Belleten* 1997, 179-191. Aynı Yazı: *TDA*, 112, 1998, 209-220.

Meng Y., “Eerhun Yenisei Beiming Yu Hasake Yuyan Wenxue”, *YSXX*, 2006/2, 31-34.

Mirkamal, A., “On Some Old Turkic Words İn Kazakh”, *TDAYB*, 59/1, 2016, 51-59.

Oba, E., (2019), *Eski Türkçeye Göre Kazakçanın Söz Varlığı*, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ölmez, M., (2007) *Tuwinischer Wortschatz mit alttürkischen und mongolischen Parallelen - Tuvacanın Sözvarlığı Eski Türkçe ve Moğolca Denkleleriyle*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

Ölmez, M., “Eski Türkçe ile Tuvaca Arasındaki Paralellikler”, *Tyurkskaya Runika*, 1, 2013, 21-25.

Ölmez, M., “Kırgızca ve Eski Türkçe Arasında Sözlüksel Karşılaştırmalar: 1. Ünlüler”, *II. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı (İhsan Doğramacı'ya Armağan)*, 2007, 423-430.

Ölmez, M., “Tuvacanın Eskiliği Üzerine”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 10, 2000, 133-138.

Öner, M., “Karay Türkçesinde Eski Unsurlar”, *IV Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, II, 2000, 1291-1296.

Özek F. ve A. Aytaç, “Orhun Yazıtlarındaki Söz Varlığının Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki İzleri”, 38. ICANAS, 3, 2011, 1307-1317.

Şirin User, H., “Eski Türkçeden Başkurtçaya Kent, Konut, Yerleşim, Nomenclaturası Üzerine Notlar”, *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, Dil-Tarih ve Kültür Üzerine İncelemeler, Ankara, 2008, 294-312.

Tarlacı, O., “Kö/ül Tegin Yazıtında Geçen Eylemlerin Tıva Türkçesinde Durumu”, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)*, 2018/5, 10, 57 – 76.

Toprak, F., “Orhon Yazıtlarından Anadolu Ağızlarına Karşılaştırmalı Dil Çalışmaları ve İki Örnek Eylem”, *III. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu*, 2, 2011, 831-835.

Yıldırım T. ve D., Koca, “Kazak Türkçesinde Geçen Eski Türkçe Kelimeler”, *Türk Dünyası*, 2014, 37, 97-109.

Yıldız, H., (2007), *Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldız, H., (2015), *Eski Türkçe ile Yakutçanın Sözvarlığının Ünlüyle Başlayan Sözcükler Bakımından Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldız, H., “Orhon Yazıtlarından Yakutça ve Dolgoncaya Ulaşan Eskicil Sözvarlığı”, *Sibirya Araştırmaları*, 2/1, 2007, 13-40.

Yıldız, H., “Yakutça ve Eski Türkçenin Söz Varlığı Üzerine Bir Karşılaştırma”, *Sibirya İncelemeleri*, 1/2, 2006, 177-221.

Yılmaz, M. “Orhun Yazıtlarının Söz Varlığı ile Çuvaşçanın Söz Varlığının Fonetik Açısından Karşılaştırılması”, *TDA*, 191, 2011, 65-83.

2. ESKİ TÜRK YAZITLARI SÖZ VARLIĞININ ÇAĞDAŞ KUZEYBATI (KIPÇAK) TÜRK LEHÇELERİ SÖZ VARLIĞI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Ad Soylu Sözcükler

1. **aç:** aç, tok değil. (**Moğolistan Y:** BK D 38; **Tanrı Dağı Y:** T-13/6, T-13/6).

K. Tatar T. aç: aç, açlık hissi duyan (KTTS, 23).

Başkurt T. as 2: aç, karnı aç olan kimse (BTS, 40).

Kırgız T. aç: aç (KS, 5).

Kazak T. aş: aç, karnı aç, yemek yememiş (KTS, 25).

Nogay T. aş: aç (NRS, 54).

Karakalpak T. aş: aç (KRS, 65).

Kırım Tatar T. aç: aç (KTTTTRS, 39).

Kumuk T. aç: aç, tok olmayan; mec. çok zayıf, kısır, verimsiz (KuTS, 22).

Karaçay-Balkar T. aç: aç, açlık (KMTS, 67).

Clauson (ED: 17) ve Tekin (1995: 90) ET aç sözcüğündeki ünlünün uzun olduğunu belirtir.

2. **açıg:** acı; “ne acı!”. (**Yenisey Y:** 48/2, 48/8, 98/2).

K. Tatar T. açı: acı; kaygılı, sıkıntılı (KTTS, 24).

Başkurt T. asıv: öfke, nefret, asabiyet (BTS, 42).

Kırgız T. açuu: acı, acılık, yakıcı, aşındırıcı, ağrı veren; hiddet, öfke; ekşi, ekşilik (KS, 6).

Kazak T. aşı: acı (KTS, 25).

Nogay T. aşı: acı (NRS, 55).

Karakalpak T. aşşı: acı (KRS, 66).

Kırım Tatar T. accı: acı (KTTTTRS, 39).

Kumuk T. aççı: acı; acı acı, sertçe, şiddetli bir şekilde; acılık; ekşi, kekre; mec. asık suratla; ekşi yüzle; keskin, yakıcı; mec. istihzalı, kinli, zehirli, kinayeli, dikenli, iğneli (KuTS, 22).

Karaçay-Balkar T. açı: acı (KMTS, 68).

3. **açsık:** açlık. (**Moğolistan Y:** KT G 8, 8, BK K 6‘?’, 6).

K. Tatar T. açlık: açlık; kıtlık. (KTTS, 24).

Başkurt T. aslık: açlık; yokluk, kıtlık (BTS, 42).

Kırgız T. açtık: açlık (KS, 6).

Kazak T. aşıq: açlık (KTS, 25).

Nogay T. aşlık: açlık (NRS, 54).

Karakalpak T. aşlık: açlık (KRS, 65).

Kırım Tatar T. açlıq: açlık (KTTTTRS, 40).

Kumuk T. açlıq: açlık (KuTS, 23).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *açsık* sözcüğünün hapaks legomenon olduğunu ve problemlili bir sözcük olduğunu belirtir. Ayrıca *aç-* eyleminden benzer anlamla *açsı-* eyleminin oluştuğunu ve *açsık* sözcüğünün bu biçimden türediğini belirtir (ED: 31). Tekin'e göre ET *açsık* sözcüğü *aç-* "acıkmak" eylemine *-sık* eylemden ad türeten yapım ekinin gelmesiyle oluşmuştur (2003: 93). Çağdaş Türk dillerinde bulunan *açlık* sözcüğü ise *aç* adına *+lık* addan ad türeten yapım ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Burada sözcüklerin morfolojik olarak değil, semantik bakımdan ortaklığı söz konusudur.

Clauson (ED: 19) ve Tekin (1995: 90) sözcüğün ilk ünlüsünün uzun olduğunu belirtir.

4. **açuk:** apaçık, belirgin. (**Moğolistan Y:** Ar 3; **Yenisey Y:** 27/1, 27/1).

K. Tatar T. açık: açık; açıkça, alenen; parlak; aşikar; güler yüzlü, latif (KTTS, 24).

Başkurt T. asık: açık, açık olan; alan, meydan (BTS, 41).

Kırgız T. açık: açık (KS, 5).

Kazak T. aşıq: açık, kapalı olmayan, boş (KTS, 25).

Nogay T. aşıq: açık, kapalı olmayan (NRS, 55).

Karakalpak T. aşıq: açık (KRS, 66).

Kırım Tatar T. açlıq: açık (KTTTTRS, 39).

Kumuk T. açlıq: açık; açıkça, açık açık; açık, parlak, temiz; net, sarı; mec. güler yüzlü, latif, sevimli; koyu olmayan (KuTS, 23).

Karaçay-Balkar T. açık: açık (KMTS, 68).

5. **adak:** ayak. (**Moğolistan Y:** KT K 7, BK D 30).

K. Tatar T. ayak: ayak. (KTTS, 39).

Başkurt T. ayak: ayak; ölçü birimi (özellikle ip ölçmede kullanılır) (BTS, 49).

Kırgız T. ayak: ayak, bacağın aşağı kısmı (KS, 62).

Kazak T. ayaq: ayak (KTS, 25).

Nogay T. ayak: ayak (NRS, 56).

Karakalpak T. ayak: ayak (KRS, 68).

Kırım Tatar T. ayaq: ayak (KTTTTRS, 52).

Kumuk T. ayaq: ayak; bacak (KuTS, 51).

Karaçay-Balkar T. ayak: ayak (KMTS, 98).

6. **adaklıg:** ayaklı. (**Yenisey Y:** 10/11, 10/11, 11/3, 42/6).

K. Tatar T. ayaklı: ayaklı biçimde yapılmış olan; ayakla çalışan (KTTS, 40).

Başkurt T. ayaklı: ayaklı, ayağı olan (BTS, 49).

Kırgız T. ayaktuu: ayaklı; hayvan (KS-S, 77).

Kazak T. ayaktı: ayaklı (TTKTS, 65).

Nogay T. ayaklı: ayaklı (NRS, 56).

Karakalpak T. ayaklı: ayaklı, ayağa sahip (KRS, 68).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ayaqlı: ayaklı, ayağı olan (KuTS, 51).

Karaçay-Balkar T. ayaklı: ayaklı (KMTS, 99).

7. **adaş:** yoldaş, arkadaş, eş, dost; adaş. (**Yenisey Y:** -ım 11/8, -ıñız 26/10; **D. Altay Y:** -ım 7/1).

K. Tatar T. adaş: adaş (KTTS, 25).

Başkurt T. azaş: adaş; aynı isme sahip olan kimseler (BTS, 54).

Kırgız T. adaş: adaş (KS-S, 23).

Kazak T. attas: aynı adı taşıması, iki kişinin isminin aynı olması, adaş (KTS, 23).

Nogay T. adas: adaş (NRS, 26).

Karakalpak T. adas: adaş (KRS, 20).

Kırım Tatar T. adaş: adaş (KTTTTRS, 40).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. atdaş: adaş (KMTS, 94).

8. **adgır:** aygır. (**Moğolistan Y:** -ıg KT D 35, 36; -ın BK K 11; **D. Altay Y:** 80/1, **Kağıda Yz:** IrkB 56).

eygir¹³: kara at? (**Moğolistan Y:** KÇ 18).

K. Tatar T. aygır: aygır. (KTTS, 40).

Başkurt T. aygır: damızlık erkek at (BTS, 51).

Kırgız T. aygır: damızlık at (KS, 66).

Kazak T. aygır: damızlık erkek at (KTS,).

Nogay T. aygır: aygır (NRS, 29).

Karakalpak T. aygır: aygır (KRS, 25).

¹³ Aydın, KÇ 18'de geçen ve ince ünlülü ygr harfleriyle yazılan hayvanın ne olduğunun kesin olarak anlaşılamadığını belirtir. Ayrıntılı bilgi için bk. (2018a: 180).

Kırım Tatar T. ayğır: aygır (KTTTTRS, 52).

Kumuk T. ayğır: aygır (KuTS, 52).

Karaçay-Balkar T. ayğır: aygır (KMTS, 100).

İrkB 5'te *adgır* sözcüğüne *+lık* yapım eki getirilerek türetilen bir *adgırlık* “aygırlık, aygır olmaklık” sözcüğü bulunmaktadır. Çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde *+lık* yapım eki sıkça kullanılmaktadır. Ancak *adgır* sözcüğünün bu eki almış biçimi incelediğimiz ÇKTL sözlüklerinde bulunmamaktadır.

9. **adığ:** ayı. (**Yenisey Y:** -ıg 68/18; -ıg 68/18; **Tanrı Dağı Y:** -lık AÖ-1; **Kağıda Yz:** İrkB 6).

K. Tatar T. ayu: ayı (KTTS, 41).

Başkurt T. ayıv: ayı; iri yarı kimse (BTS, 52).

Kırgız T. ayuu: ayı (KS, 72).

Kazak T. ayıv: ayı (TTKTS, 66).

Nogay T. ayıv: ayı (NRS, 32).

Karakalpak T. ayıv: ayı (KRS, 30).

Kırım Tatar T. ayuv: ayı (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. ayuw: ayı (KuTS, 55).

Karaçay-Balkar T. ayuv: ayı (KMTS, 105).

10. **adın:** başka. (**Moğolistan Y:** Tes D 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *adın* “başka, diğer” sözcüğünün *ad-* eyleminden türediğini; sözcüğün XIV. yüzyıla kadar kullanıldığını ancak daha sonra görülmediğini ve *adruk*, *öñi*, *özge* sözcükleriyle yaklaşık aynı anlamda olduğunu belirtir (ED: 60). Bang, *adın* sözcüğünü *ad-* eyleminden *-n* ile türetilmiş bir isim olarak telakki eder (1980: 30). Erdal, *adın* “different” sözcüğünün muhtemelen *adır-* “to separate” sözcüğünden geldiğini belirtir (2004: 334). Sözcük yalnızca çağdaş Türk dillerinden Sahacada *atın* “başka” biçiminde bulunur (Vasiliev, 1995: 28).

11. **adınç:** seçkin, mümtaz; kişi adı. (**Tanrı Dağı Y:** K-1, K-3, K-4, K-5, K-7, K-11, K-16, K-17, K-20, K-21).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *adinç* sözcüğü runik metinlerden yalnızca Tanrı Dağı yazıtlarında geçer. Alimov, Orhon yazıtlarında geçen *adinçig* / *adinsig* “özel, ayrıcalıklı, seçilmiş” sözcüklerinin *adinç* sözcüğünden (*adinç* + *sıg*) türediğini ve benzerlik ifadesiyle sıfat görevinde gövdeler türeten +*sıg* yapım eki olmadan da sözcüğün isim şeklinin benzer anlama sahip olduğunu belirtir (2014: 164).

12. **adinçig**: muhteşem, olağanüstü; özel; seçkin. (Moğolistan Y: KT G 12, 12, BK K 14, 14).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson ET *adinçig* / *adinsig* sözcüğünün *adin* sözcüğünden türediğini; “özel, istisnai, türlü” ve çeşitli anlam izleriyle “farklı” anlamlarına geldiğini belirtir. Ayrıca Orta İranca *vižid* “seçilmiş, seçkin” sözcüğünü çevirmek için de kullanıldığını belirtir (ED: 63). Bang, *adinçig* / *adinsig* “başkaca” sözcüğünü *ad-(i)n+sıg* şeklinde çözümler ve +*sıg* ekinin Osmanlı Türkçesindeki +*sı* eki ile eşdeğer olduğunu söyler. (1980: 30-31).

13. **agı**: ipek. (Moğolistan Y: KT G 7, 7, KT K 12, BK K 5, 5, T 48; -n KT G 5, BK K 4; -sı KT G 5, BK K 4; -sın KT G-B; -sın KT G 6, BK K 5; Yenisey Y: 41/5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

14. **agıl**: ağıl. (Moğolistan Y: -ım Su 5; Yenisey Y: -ımga 41/9; Kağıda Yz: IrkB 47).

K. Tatar T. **avıl**: köy, oba; köylüler, köylü halkı (KTTS, 38).

Başkurt T. **avıl**: köy (BTS, 47).

Kırgız T. **agıl**: ağıl (KTLS-I, 8).

Kazak T. **avıl**: göçebelik devirdeki birkaç çadırdan oluşan topluluk; köy (KTS, 24).

Nogay T. **avıl**: köy (NRS, 23).

Karakalpak T. **avıl**: ağıl (KRS, 64).

Kırım Tatar T. **avla**: ağıl; avlu (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. **awul**: mahalle, semt; köy (KuTS, 48).

Karaçay-Balkar T. **avul**: köy (KMTS, 96).

15. **agın**: dilsiz. (Kağıda Yz: IrkB 19).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

16. **agır:** önemli, değerli, ağır; zengin. (**Moğolistan Y:** BK D 2, BK G 15, İA-ö 3; **D. Altay Y:** 3/1).
- K. Tatar T. avır:** ağır, hafif olmayan; sert; zor, meşakkatli. (KTTS, 38).
- Başkurt T. avır:** ağır; zor, çetin, meşakkatli, güç (BTS, 47).
- Kırgız T. oor:** ağır; güç, zor (KS, 595).
- Kazak T. avır:** ağır (KTS, 24).
- Nogay T. avır:** ağır; zor (NRS, 23).
- Karakalpak T. avır:** ağır (KRS, 64).
- Kırım Tatar T. ağır:** ağır (KTTTTRS, 41).
- Kumuk T. awur:** ağır; yavaş yavaş; zor, güç, çetin; zahmetli; karmaşık bir tarzda; tatsız, can sıkıcı; şiddetli, ciddi; boğucu; koyu (renklerde) (KuTS, 49).
- Karaçay-Balkar T. avur:** ağır (KMTS, 96).
17. **agız:** ağız. (**Kağıda Yz:** IrkB 27, 65).
- K. Tatar T. avız:** ağız; giriş yeri, baş kısım (KTTS, 39).
- Başkurt T. avız:** ağız (BTS, 48).
- Kırgız T. ooz:** ağız; bir şeyin çıkacağı delik; menba, kaynak; büyük kapı (dervaza) (KS, 596-597).
- Kazak T. avız:** ağız, insanın ağız; evin veya başka bir şeyin girecek çıkacak yeri, kapak, kapı; geçidin giriş yeri; yaranın ağız (KTS, 24).
- Nogay T. avız:** ağız (NRS, 23).
- Karakalpak T. avız:** ağız (KRS, 63).
- Kırım Tatar T. avuz:** ağız (KTTTTRS, 52).
- Kumuk T. awuz:** ağız (KuTS, 49).
- Karaçay-Balkar T. avuz:** ağız (KMTS, 96).
18. **agulug:** zehirli. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 28).
- K. Tatar T. agulı:** zehirli (TüTaS, 356).
- Başkurt T. agıvlı:** zehirli (BTS, 20).
- Kırgız T. uuluu:** zehirli, zehir ihtiva eden, zehirlenmiş (KS, 789).
- Kazak T. ulı:** zehirli (TTKTS, 792).
- Nogay T. uvlı:** zehirli (NRS, 378).
- Karakalpak T. uvlı:** zehirli (KRS, 683).
- Kırım Tatar T. ağuv:** zehir; acılık, acı (KTTTTRS, 41).
- Kumuk T. ağulu:** zehirli; mec. öfkeli, kinli (KuTS, 27).
- Karaçay-Balkar T. uvlu:** zehirli (KMTS, 421).

19. **ak:** ak, beyaz; beyaz at. (**Moğolistan Y:** KT D 35, 36, 40, KÇ 15; -ıg KT K 5, 6; -ın KT K 2, 2, 3, 9, KÇ 19; BO; **Yenisey Y:** 91/1, 101; **D. Altay Y:** 80/3; **Kağda Yz:** IrkB 5, 19).

K. Tatar T. ak: beyaz; açık renkte; temiz, kirsiz; rahat (KTTS, 27).

Başkurt T. ak: ak, beyaz; kar ve süt rengindeki; bitki ve hayvan adlandırmalarının açıklayıcısı olarak kullanılır; karışık renk adlandırmalarında kullanılır; süten yapılmış yiyecekler, süt ürünleri; kağıt, yazılı kağıt; yeni yazılmış kağıt veya defter, el yazma; katarakt; tırnakta oluşan beyazlık (BTS, 22).

Kırgız T. ak I: ak, beyaz; temiz, namuslu; masum, suçsuz; süt, süt mahsülleri; yumurta akı (KS, 11).

Kazak T. aq: ak, beyaz (KTS, 10).

Nogay T. ak: beyaz (NRS, 32).

Karakalpak T. ak: ak (KRS, 31).

Kırım Tatar T. aq: ak (KTTTTRS, 42).

Kumuk T. aq: ak, beyaz (KuTS, 36).

Karaçay-Balkar T. ak: beyaz, ak (KMTS, 74).

20. **akça:** akçe, para. (**Yenisey Y:** 78).

K. Tatar T. akça: para; sermeye, zenginlik (KTTS, 27).

Başkurt T. aksa: para (BTS, 24).

Kırgız T. akça: sikke, para; maliye, akça bölümü (KS, 11-12).

Kazak T. aqşa: para (KTS, 11).

Nogay T. akşa: para (NRS, 34).

Karakalpak T. akşa: para, akçe (KRS, 33).

Kırım Tatar T. aqça: para (KTTTTRS, 42).

Kumuk T. aqça: para, akçe (KuTS, 37).

Karaçay-Balkar T. aça: para (KMTS, 68).

21. **al:** hile, tuzak (**Kağda Yz:** Or. 8212/78: (C-D) A 1).

K. Tatar T. aldav: hile, aldatma (KTTS, 29).

Başkurt T. aldav: aldatma (BTS, 28).

Kırgız T. aldoo: aldatma, aldatım (KS, 25).

Kazak T. aldav: aldatmak, kandırmak (KTS, 13).

Nogay T. aldav: aldatma (NRS, 37).

Karakalpak T. aldav: aldatma (KRS, 38).

Kırım Tatar T. aldav: aldatma (KTTTTRS, 45).

Kumuk T. aldam: aldatma, hile (KuTS, 30).

Karaçay-Balkar T. aldav: kandırma, aldatma (KMTS, 78).

ET *al* sözcüğü “araç, bir şey yapma yöntemi” anlamındadır ve aslında yöntemi nötr olarak ifade eder ancak daha sonra sözcük çoğunlukla dürüst olmayan, aşağılayıcı yöntemler için kullanılır oldu ve özellikle “aldatma, kurnazlık, kirli hile” anlamlarına geliyordu (ED: 120). Gabain, addan eylem türeten +*tA-*, +*dA-* ekine örnek olarak *al* “hile” sözcüğünden türeyen *al+ta-* “aldatmak” sözcüğünü verir. +*tA-*, +*dA-* ekinin taban adını vasıta haline getirdiğini ve bu durumun Moğolcada da aynı olduğunu belirtir (1988: 50). Sözcüğün bu eki alarak eylem haliyle kullanımı ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır ancak kök biçimi olan *al* sözcüğü bulunmamaktadır.

22. **ala:** ala, karışık renkli. (**Kağıda Yz:** IrkB 2).

K. Tatar T. ala: siyah ve beyaz veya açık ve koyu renklerden oluşan, alaca (KTTS, 29).

Başkurt T. ala: ela; denk, eş, benzer (BTS, 26).

Kırgız T. ala: benekli; ayrı gayrılık, ittifaksızlık, müsavi olmayan; cüzam; mec. namussuzluk. (KS, 17-18).

Kazak T. ala: alaca, ak ile başka renklerin bir arada görünmesi (KTS, 11).

Nogay T. ala: ala; benekli (NRS, 36).

Karakalpak T. ala: ala (KRS, 35).

Kırım Tatar T. ala: ala (KTTTTRS, 44).

Kumuk T. ala: alacalı, muhtelif renklerde, karışık renkli; benekli; alaca (KuTS, 29).

Karaçay-Balkar T. ala: karışık renkli, ala (KMTS, 76).

23. **alıg:** kötü. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. II) B 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *alıg* sözcüğünün *añıg* sözcüğü ile eşanlamlı olduğunu hatta belki de *añıg* sözcüğünün ikincil biçimi olduğunu belirtir (ED: 135).

24. **alkış:** övgü, sena (**Kağıda Yz:** MİK III 200 I: A 1, MİK III 35a+b: A 3).

arkkış: övgü (**Yenisey Y** 49/4).

K. Tatar T. alkış: alkış (KTTS, 30).

Başkurt T. alkış: iyi dilek, alkış; teşekkür (BTS, 30).

Kırgız T. alkış: hayır dua; selamlama, hamdü sena, şükran (KS, 29).

Kazak T. alğış: alkış (KTS, 13).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. alğış: alkış (KRS, 37).

Kırım Tatar T. alğış: alkış (KTTTTRS, 45).

Kumuk T. alğış: hayır dua; bir şeye karşılık şükran; minnet, minnettarlık (KuTS, 31).

Karaçay-Balkar T. alğış: iyi dilek, dua, iyi temenni (KMTS, 79).

ET *alkış* sözcüğü Yenisey Yazıtlarında (49/4'te) *arkkiş* “övgü” şeklinde de tanıklanmıştır. Tekin, sözcüğün *arkkiş* şeklinde yazılması sebebi olarak bu sözcükteki *r* sesi ile sözcükten sonra gelen *eldem* (*erdem*) sözcüğündeki *l* sesinin yer değiştirdiğini belirtir. Yazıcı bu ibareyi yazarken metatez olayı gerçekleşmiş ve *alkış ärdäm taş(i)n* “övgü ve erdem taşı” biçiminde yazılması gerekirken *arkkiş äldäm taş(i)n* biçiminde yazılmıştır (2000: 86).

25. **alku:** herkes, her şey. (**Yenisey Y:** -nı Adrianov/1; -sı 71/1; **Kağıda Yz:** IrkB 66).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

26. **alp:** alp, kahraman, yiğit; güç, zor, sıkıntı. (**Moğolistan Y:** KT G 6, KT D 3, 3, 40, 40, BK K 4, BK D 4, 4, 35, BK G 7, T 10, 13, 14, 21, 29, 38, O 3, 12, 18; -ı KÇ 4, 17; -ın T 49, KÇ 7, 12; Ta B 7, Ta K 1, KarB I, I/3-4, HT VI/1, 3, 5, HT XIII/1, HT XV/4; DU I 2, Ö I 2, ZO 1, 2; **Yenisey Y:** 5/2, 10/5, 16/1, 28/5, 28/6, 29/2, 32/1, 38/4, 43/4, 44/1, 44/2, 48/4, 48/5, 48/6, 48/10, 68/15, 69/1, 71/4, 147/3, 152/2, Lisiç'ya 1, Kök Haya/2; -ın 31/2, 33/2, 73/1, 140/1; -ıñız 26/10; -un 11/9; 44/1, 16/1, 48/4, 71/5, 71/4, 152/2, 29/2, 10/5, 43/4, 38/4, 5/2, 147/3; **D. Altay Y:** 74, 78; **Kağıda Yz:** IrkB 40, IrkB 55, Or. 8212/1692: (A), Or. 8212/1692: (A) Sol 10-11, IrkB 10).

K. Tatar T. alp: alp, kahraman (KTTS, 30).

Başkurt T. alp: iri gövdeli; güçlü kahraman (BTS, 31).

Kırgız T. alp: bahadır, kahraman; aşırı uzun ve iri boylu mevhum insan cinsi (KS, 30).

Kazak T. alp: yiğit, çok büyük, çok iri (KTS, 15).

Nogay T. alp: alp, kahraman.

Karakalpak T. alp: alp (KRS, 39).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. alp: dev cüsseli, pehlivan yapılı (KMTS, 81).

27. **alt:** alt. (**Moğolistan Y:** -ın ŞU G 1).

K. Tatar T. ast: alt, aşağı (KTTS, 35).

Başkurt T. aşt: alt, aşağı (BTS, 43).

Kırgız T. alt: alt (KS-S, 47). **ast:** (bitişik zamirsiz kullanıldığında sonundaki “t” sesini kaybediyor) alt, alt kısım; ön, ön kısım; başlangıç (KS, 53).

Kazak T. ast: alt (TTKTS, 36).

Nogay T. ast: alt (NRS, 50).

Karakalpak T. ast: alt (KRS, 55).

Kırım Tatar T. ast: alt (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, *alt* sözcüğünün *ast* sözcüğünden bağımsız olup olmadığı konusuna şüpheli yaklaşmıştır (ED: 130). Tarihi Kıpçak Türkçesinde hem *alt* “alt” hem de *ast* “alt, aşağı” sözcüğü bulunmaktadır (Toparlı vd., 2007: 7, 14). *ast* sözcüğü Türk dillerinde kullanılan *üst* sözcüğüyle karşıt anlamlıdır. *Üst* sözcüğünden türetilen *üst+ün* sözcüğünün morfolojik benzeri, çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde *ast+ın* “alt, aşağı” biçimiyle bulunmaktadır.

28. **altı:** altı. (**Moğolistan Y:** KT D 31, 31, 34, KT K 5, BK D 1, 24, 26, 28, BK G 10, T 16; Ta K 1, ŞU K 4, 9, ŞU G 5, ŞU B 4, 7, KÇor 4; DU I 2; **Yenisey Y:** 3/5, 32/10, 32/16, 37/2, 41/4, 48/7, 49/1, 49/4, 51/4, 100/2; **Tanrı Dağı Y:** T-2/3; Or. 8212/76: (A) A 15).

K. Tatar T. altı: altı. (KTTS, 31).

Başkurt T. altı: altı (BTS, 31).

Kırgız T. altı: altı. (KS, 30).

Kazak T. altı: altı, beşten bir fazla olan sayı (KTS, 15).

Nogay T. altı: altı (NRS, 39).

Karakalpak T. altı: altı (KRS, 40).

Kırım Tatar T. altı: altı (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. altı: altı (KuTS, 33).

Karaçay-Balkar T. altı: altı (KMTS, 82).

29. **altınç:** altıncı. (**Moğolistan Y:** HT VII/1, HT XII/2, KÇor 16).

K. Tatar T. altınç: altıncı

Başkurt T. altınç: altıncı (BTS, 32).

Kırgız T. altınç: altıncı. (KS, 30).

Kazak T. altınç: altıncı (KTS, 15).

Nogay T. altınç: altıncı (NRS, 39).

Karakalpak T. altınç: altıncı (KRS, 40).

Kırım Tatar T. altınç: altıncı (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. altınç: altıncı (KuTS, 33).

Karaçay-Balkar T. altınçı: altıncı (KMTS, 82).

30. **altmış:** altmış (**Moğolistan Y:** Ta B 6; DU I 2; **Yenisey Y:** 1/1, 26/10, 41/9).

K. Tatar T. altmış: altmış (KTTS, 31).

Başkurt T. altmış: altmış (BTS, 32).

Kırgız T. altmış: altmış (KS, 30).

Kazak T. alpis: altmış (KTS, 15).

Nogay T. alpis: altmış (NRS, 39).

Karakalpak T. alpis: altmış (KRS, 40).

Kırım Tatar T. altmış: altmış (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. altmış: altmış (KuTS, 33).

Karaçay-Balkar T. altmış: altmış (KMTS, 82).

31. **altın:** altın. (**Moğolistan Y:** KT G 5, KT K 12, BK K 3, BK G 11, T 48; -in KT G-B, BK K 11; BO; **Yenisey Y:** 11/9, 25/3, 29/8, 40, 82; -um 41/5; **D. Altay Y:** 80/3; **Kağda Yz:** IrkB 1, 1, 3, 5, 5, 8, 8, Mainz 388: A 4, Or. 8212/77: A 5-6).

K. Tatar T. altın: altın (KTTS, 31).

Başkurt T. altın: altın (BTS, 31).

Kırgız T. altın: altın, altından olan (KS, 30).

Kazak T. altın: altın (KTS, 15).

Nogay T. altın: altın (NRS, 39).

Karakalpak T. altın: altın (KRS, 40).

Kırım Tatar T. altın: altın (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. altın: altın (KuTS, 33).

Karaçay-Balkar T. altın: altın (KMTS, 81).

Clauson *altun* sözcüğünün çok eski zamanlarda Moğolca *altan* sözcüğünden alıntı olduğunu belirtir (ED: 131).

32. **altınlı:** altınlı, altınla süslü. (**Yenisey Y:** 3/2, 10/5).

K. Tatar T. altınlı: altınlanmış (TüTaS, 31).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. altınduu: altınla süslenmiş, işlenmiş, altın sürülmüş (KS, 30).

Kazak T. altınlı: altınlanmış (KTS, 15).

Nogay T. altınlı: altınlı (NRS, 39).

Karakalpak T. altınlı: altınlı (KRS, 40).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. altınlı: altınlı, altını olan; altınla süslü (KuTS, 33).

Karaçay-Balkar T. altınlı: altınlı; eski Karaçay-Malkar tüfeği (KMTS, 82).

33. **ança:** öylece. (**Moğolistan Y:** KT G 5, 5, 7, 8, 13, 13, KT D 3, 3, 3, 9, 9, 11, 21, 21, 21, 21, 22, 27, 30, 31, KT K 11, BK K 4, 4, 5, 5, BK D 4, 4, 4, 8, 9, 10, 17, 17, 18, 18, 18, 18, 22, 33, 33, 34, BK G 10, BK B 4, T 2, 6, 8, 9, 12, 14, 20, 21, 34, 37, O 8, 11, 11, KÇ 17, 20, 23; **Yenisey Y:** 25/7, 105/1; **Kağıda Yz:** U 174a,b: (A) B1, Mainz 403a,b: (B) B 3; Mainz 169a,b+c,d: (B) A 2; IrkB 2, 6, 11, 16, 19, 21, 25, 26, 31, 41, 49, 54, 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, U 5: (B1. II) A 4, U 5: (B1. II) A 11, Mainz 383: B 5, Mainz 377: A 6).

ançig: öyle, öylece. (**Yenisey Y:** 39/6, 39/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ansa: o kadar, o miktarda; ona göre (BTS, 34).

Kırgız T. ança: o kadar, işte bu kadar, oldukça çok (KS, 32).

Kazak T. onşa: o kadar, pek fazla değil (KTS, 210).

Nogay T. onşa: bu kadar (NRS, 247).

Karakalpak T. anşa: bu kadar (KRS, 43).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. onça: onca, o kadar, o kadar çok (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. ança: o kadar (KMTS, 84).

34. **amga / amğı:** yaban keçisi (**Moğolistan Y:** KT K 8, BK D 31; **Kağıda Yz:** IrkB 49, 49).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *amga* sözcüğü Kutadgu Bilig’de *imga* şekliyle “dağ keçisi” anlamında geçer (Arat, 1979: 182). Sözcük Köl Tegin yazıtında (K 8) *amga korgan*; Bilge Kağan yazıtında (D 31) *amğı korgan* şeklinde bir yer adı “Amga / Imga Kalesi” olarak geçer¹⁴ (Aydın, 2016: 14).

35. **amrak:** sevgili; istekli (**Kağıda Yz:** IrkB 66).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. amız: şeref, onur, namus (KS, 31).

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Aydın E., "Köl Tigin ve Bilge Kağan Yazıtlarındaki Amga (Amğı) Korgan Üzerine", Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, vol.4, pp.273-282, 2009.

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. amraq: heves, meyil, eğilim, alaka (KuTS, 34).

Karaçay-Balkar T. amır: heves, istek (KMTS, 83).

ET *amrak* sözcüğü çağdaş Türk lehçelerinden Uygur Türkçesinde *amrak* “hoş, güzel”, Altay Türkçesinde *amıraak* “barışçıl, dost”, Tuva Türkçesinde *amırak*, Yakut Türkçesinde *amarah* “iyi kalpli” olarak yaşamaktadır. Sarı Uygur ve Hakas Türkçelerinde *amrak* sözcüğü için Moğolca *amur* sözcüğü kullanılmaktadır (Ayazlı, 2016: 49). Bunların yanında Kumuk Türkçesinde de sözcüğün *amraq* biçiminde yaşadığı çalışmamızda tanıklanmıştır. Kırgız Türkçesindeki *amız* sözcüğü ve Karaçay-Balkar Türkçesindeki *amır* sözcüğü ET *amrak* sözcüğü ile aynı kökten sözcüklerdir ve Moğolcadan geri ödünçlemedir.

36. **amrı:** şimdi, halihazırda. (**Moğolistan Y:** KT G 3, 11, KT D 9, BK K 2, 8, BK D 8, BK G 13, 14, O 7, Su 8; **Kağıda Yz:** IrkB 66)

K. Tatar T. imdë/indë: şimdi, şu anda, biraz evvel, demin; çeşitli ifadelerle kullanılarak hareketin tamamlandığını bildirir; bugün; eğer, şayet (KTTS, 170).

Başkurt T. indë: şimdi, şu anda, şu vakitte; artık, bundan sonra, daha (BTS, 252).

Kırgız T. emdi: şimdi, şimdiye kadar (KS, 329).

Kazak T. endi: şimdi (KTS, 75).

Nogay T. endi: şimdi.

Karakalpak T. endi: şimdi (KRS, 192).

Kırım Tatar T. endi: şimdi, artık (KTTTTRS, 110).

Kumuk T. endi / enni: şimdi, hâlihazırda; bugün (KuTS, 121).

Karaçay-Balkar T. endi: şimdi, artık (KMTS, 192).

Tekin, sözcüğün kökünün *am*+ “şu an, şimdiki zaman” olduğunu ve sözcükteki *+tı* ekinin, yalnız bu sözcükte görülen, zaman zarfı türeten ek olduğunu belirtir (2003: 142).

37. **ana:** anne, ana (**Tanrı Dağı Y:** T-3/3).

anaç: annecik (**D. Altay Y:** -ım 46).

K. Tatar T. ana: anne; en değerli (KTTS, 31).

Başkurt T. ana: anne, ana (BTS, 32).

Kırgız T. ene: ana, anne (KS, 332).

Kazak T. ana: anne (KTS, 16).

Nogay T. ana: anne (NRS, 42).

Karakalpak T. ana: anne (KRS, 42).

Kırım Tatar T. ana: ana, anne (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. ana: ana, anne; dişi, kancık; mec. kancık, döneke, güvenilmez (KuTS, 34-35).

Karaçay-Balkar T. ana: anne (KMTS, 84).

38. **ançıp:** sonra, o zaman, ondan sonra, o halde, öyleyse, demek ki; fakat, ancak. (Moğolistan Y: Tes K 2, Tes D 3, ŞU D 7, 8, ŞU B 1, 4, 5; D. Altay Y: 77; Kağıda Yz: IrkB 66).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

39. **anı:** onu. (Moğolistan Y: KT G 13, KT D 3, 34, BK D 4, 28, 41, T 31, 44, Ta D 6, ŞU G 4, 6; Yenisey Y: 24/11; D. Altay Y: 6/3).

K. Tatar T. anı: o, onu. (KTTS, 31).

Başkurt T. unı: (BTS, 659).

Kırgız T. anı: onu (KS, 35).

Kazak T. onı: onu (TTKTS, 572).

Nogay T. onı: o, onu (NRS, 247).

Karakalpak T. onı: onu (KRS, 494).

Kırım Tatar T. onı: onu (ÇTYD, 388).

Kumuk T. onu: o'nun ilgi ve yükleme hâli (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. anı: onu (KMTS, 85).

40. **anıq:** onun. (Moğolistan Y: KÇ 27, Tes K 2; Yenisey Y: 94/1).

anın: onu, onunla; bu nedenle, böylece. (Moğolistan Y: T 24, KÇ 21; Kağıda Yz: IrkB 35).

K. Tatar T. anıñ: o (gösterme ve kişi zamiri). (KTTS, 31).

Başkurt T. unıñ: onun (BTS, 659).

Kırgız T. anın: onun (KS, 35).

Kazak T. onıñ: onun (TTKTS, 573).

Nogay T. onıq: o, onun (NRS, 247).

Karakalpak T. onıq: onun (KRS, 494).

Kırım Tatar T. onıñ: onun (ÇTYD, 388).

Kumuk T. onun: onun (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. anın: onun (KMTS, 85).

41. **anta:** orada; ondan (sonra). (Moğolistan Y: KT G 2, 5, 7, 9, 9, KT D 4, 5, 13, 14, 32, 32, 33, 33, 34, 34, 38, 38, 39, 40, KT K 3, 4, 6, 8, BK K 2, 4, 5, 7, 7, BK D 5, 5, 12, 12,

23, 24, 25, 25, 26, 27, 28, 28, 28, 29, 31, 31, 31, 32, 33, 34, 37, 37, 38, 39, 39, T 6, 12, 16, 21, 22, 42, 45, 46, 49, O 5, 6, 8, KÇ 4, 16, 19; Tes K 4, Tes D 2, Ta D 5, 5, 7, 8, 8, 8, 8, Ta G 1, 1, 2, 3, 3, 4, 5, 5, Ta B 1, 1, ŞU K 2, 3, 4, 7, 10, 10, 10, 12, ŞU D 1, 1, 2, 4, 6, 6, 7, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 8, 9, 9, 9, 9, 9, 9, 12, ŞU G 1, 2, 2, 2, 2, 2, 3, 5, 5, 5, 6, 7, 7, 8, 8, 9, 9, 10, 10, 10, 11, ŞU B 2, 3, 4, 6, 6, KarB I, II/12; ON 2, **Yenisey Y:** 11/3, 68/15, 100/3; **Kağıda Yz:** IrkB 56).

K. Tatar T. anda: orada; o kişide; o sırada, o anda, o arada.(KTTS, 31).

Başkurt T. anda / unda: orada, o yerde, o mekanda; oraya (BTS, 33, 659).

Kırgız T. anda: orada; o zaman; anda mında: şurada burada; anda sanda: arada sırada, zaman zaman, nadiren (KS, 32).

Kazak T. anda: orada (KTS, 16).

Nogay T. anda: orada (NRS, 42).

Karakalpak T. anda: orada (KRS, 43).

Kırım Tatar T. anda: orada (KTTTTRS, 47).

Kumuk T. onda: o'nun bulunma hâli (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. anda: orada (KMTS, 84).

42. **antag:** öyle, böyle, onun gibi. (**Moğolistan Y:** KT D 4, 40, BK D 5, T 9, 29, 36, -ının KT G 8, BK K 6; **Yenisey Y:** 29/8; **Kağıda Yz:** IrkB 3, 20, 60, 10, 40, 44).

andag: öyle, böyle, onun gibi (**Yenisey Y:** 29/8).

K. Tatar T. andıy: öyle, onun gibi. (KTTS, 31).

Başkurt T. unday: öyle, o şekilde, o gibi (BTS, 659).

Kırgız T. anday: o gibi, bu gibi, böyle, öyle; anday bolso: öyle ise, o halde (KS, 32).

Kazak T. anaday: onun gibi, şunun gibi (KTS, 16).

Nogay T. anaday / anavday: onun gibi (NRS, 42).

Karakalpak T. anaday: onun gibi (KRS, 42).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *antag* sözcüğü *an (ol)* ve *täg* sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur (ED: 177). Tekin, sözcüğün *anı* *täg* yapısından sonra birleştiğini belirtir (2003: 97). Gabain, *tAg* sözcüğünün Eski Türkçede “eşitlik, gibilik” bildirdiğini ve bir son çekim edatı olduğunu belirtir. Ayrıca Gabain, edatın çoğunlukla bir önceki sözcükten ayrı yazıldığını, nadiren önceki sözcüğe eklendiğini belirtir (1988: 105). Eski Türkçedeki *tAg* edatı ÇKTL’de önceki sözcüğe eklenerek *-DAy*, *-DIy*, *-DOy* biçiminde kullanılmaktadır (Alkaya, 2002: 241).

43. **antlıg:** antlı, andı olan; kişi adı. (**Yenisey Y:** 11/8, 39/2).

K. Tatar T. antlı: antlı (TüTaS, 33).

Başkurt T. ant: ant, söz (BTS, 34).

Kırgız T. ant: ant, yemin; ant iç-: yemin etmek (KS, 36).

Kazak T. ant: ant (KTS, 16).

Nogay T. ant: ant, yemin (NRS, 42).

Karakalpak T. antlı: antlı (KRS, 43).

Kırım Tatar T. ant: ant (KTTTTRS, 47).

Kumuk T. ant: ant, yemin; söz, vaat; antlaşma, sözleşme (KuTS, 36).

Karaçay-Balkar T. antlı: vefalı, sadık, güvenilir (KMTS, 86).

Bazı ÇKTL sözlüklerinde, ET *antlıg* sözcüğünün kök biçimi olan *ant* sözcüğü bulunup ekli biçimi bulunmamaktadır.

44. **añar:** ona, onun, onun için. (**Moğolistan Y:** KT G 11, 12, BK K 8, 14, T 24; **Yenisey Y:** 92/2).

K. Tatar T. añar: ona. (KTTS, 32).

Başkurt T. ana: bir şeyler işaret edilip gösterildiğinde söylenir; işte (BTS, 32).

Kırgız T. aga: ona (KS, 9).

Kazak T. oğan: ona (KTLS, 662).

Nogay T. oga: ona (NRS, 240).

Karakalpak T. oğan: ona (KRS, 486).

Kırım Tatar T. oña: ona (ÇTYD, 388).

Kumuk T. ona: işaret zamiri, işte (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. angar: ona (KMTS, 84).

45. **añır:** bir tür ördek; hayvan adı parçası. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (C-D) A 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. añır: yaban ördeği (BTS, 33).

Kırgız T. anğır: Beyazdeniz ve Kamçatka ördeği (KS, 34). **añır:** kırmızı ördek (KS-S, 53).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Bilimsel adı “*tadorna ferruginea*” olan bu hayvan ördekgillerden olup tüyleri kiremit renginde, evcilleştirilebilen bir yaban kuşudur¹⁵. “Angıt ördeği” ve “ogar ördeği” olarak da bilinir¹⁶. Divanu Lugâti’t-Türk’te *anıt* “angut, ördeğe benzer kırmızı renkli bir

¹⁵<https://www.wikizero.org/angut>.

¹⁶<https://pixabay.com/tr/photos/ogar-ördek>.

kuş” olarak geçer (Ercilasun vd., 2015: 553). Derleme sözlüğünde sözcük *angıt*, *angırt*, *angurt*, *angud*, *anguld*, *añgut kazı*, *anıt*, *anrık* şekilleriyle “ördekten daha iri, kiremit renkli bir çeşit kuş” anlamıyla tanıklanmıştır (TDK, DS, 1993: 265). Sözcük Moğolcada *anggir* “bir tür ördek” olarak kullanılmaktadır (Lessing, 2003: 72). Clauson, *añıt* maddesinde bu sözcük ile bazı Türk dillerindeki Moğ. ödünçleme olan *añır* sözcüğü arasında karışıklık olabileceğini düşünür (ED: 176). Derleme sözlüğünde sözcüğün *añır*, *añıt*, *añırt* biçimlerinin bulunması ve hepsinin aynı anlamı karşılması *añır* ve *añıt* sözcüklerinin aynı sözcükler olduğunu düşündürmektedir.

46. **añıg**: kötü. (**Moğolistan Y**: KT G 3, 5, 7, BK K 2, 4, 5, T 34; **Kağda Yz**: IrkB 5, 11, 18, 22, 36, 55, 64, Mainz 175a,b: A 1, Mainz 403a,b: (B) A 5, U 5: (B1. I) B 2-3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

47. **apa**: ata, ced; abla; bir unvan niteleyicisi. (**Moğolistan Y**: KT B, BK G 13, -m KT D 1, 13, BK D 3, 12; -mız KT D 19, BK D 16, O 1; HT V/1, HT XVII/1; -m Ta D 3, Ta G 4; RH; **Yenisey Y**: 11/2, 54, 20/2, 126, 24/8, 24/13; -ka 60/2; -m 6/4, 39/6, 73/4; -sı 18/1; 54, 20/2, 126, 11/2, 60/2, 24/8, 24/13; **D. Altay Y**: 7/1, 7/1, 32, 42, 42, 53/1, 53/1, 55, 78, 78; **Kağda Yz**: Or. 8212//1692: (A) Sağ 11, Or. 8212/76: (A) A 21, Or. 8212/77: A 7, Or. 8212/76: (A) A 19).

K. Tatar T. apa: abla, yaşça büyük kadın.(KTTS, 33).

Başkurt T. apa (1): abla, teyze, hala; yaşça büyük kadın. **apa (2)**: dede; büyük yaştaki kimse; ihtiyar; amca, dayı (BTS, 34).

Kırgız T. apa: anne, büyük hemşire (KS, 36).

Kazak T. apa: abla, yakın akraba arasında yaşı büyük olan hanım; öz, anne, ana (KTS, 17).

Nogay T. abaw: anne; nine (NRS, 19).

Karakalpak T. apa: anne (KRS, 46).

Kırım Tatar T. apa: abla, kız kardeş; teyze, hala (KTTTTRS, 47).

Kumuk T. apaw: yaşlı kadına saygılı hitap, nine (KuTS, 36).

Karaçay-Balkar T. appa: dede (KMTS, 86).

Clauson; ET’de *aba*, *apa*, *ebe*, *epe* şeklindeki sözcüklerin çeşitli ilişki koşullarıyla birbirlerine bağlı olduğunu belirtir ve modern Türk dillerinde “ata; büyükbaba; büyükanne; baba; anne; amca; hala; ağabey; abla; ebe” gibi anlamları karşıladığını ifade eder (ED: 5). Orkun, *apa* sözcüğüne “rütbe, unvan, baba” anlamlarını vermenin yanında;

Kara-yüs 6, Barık II 4, Çakul IV 1 yazıtlarında “abla” anlamını da vermiştir (2011: 762). Tekin, sözcüğe “ata, dede, ced, unvan” anlamlarını vermenin yanında, Barık II 4 yazıtında sözcüğü “abla” anlamıyla değerlendirmiştir (2003: 238). Kormuşin de *apa* sözcüğüne “abla” anlamını vermiştir (2017: 316).

48. **ara:** arasında; mensup, tâbi. (**Moğolistan Y:** KT D 1, 2, BK D 2, 4, T 54, O 5, 10; Ta D 3, Ta B 4, Ta K 4, ŞU K 2, ŞU B 6, 6; Zor; **Yenisey Y:** 15/1, 32/10, 39/4, 41/1, 52/3, Kök Haya/3; -sı 140/1; **Kağıda Yz:** U 175: A 3, IrkB 10, 38, 52, 52).

K. Tatar T. ara: ara, mesafe; boşluk. (KTTS, 33).

Başkurt T. ara: iki şeyin ortası, iki şeyi ayıran yer, ara ; sıra, esna (BTS, 35).

Kırgız T. ara: ara, fasıla; iki nokta arasındaki mesafe; münasebetler, ilgiler; zamanından önce doğmuş; nişan, hedef (KS, 38-39).

Kazak T. ara: bir şeyin içi; iki şeyin ortası, ortasında (KTS, 18).

Nogay T. ara: ara, uzaklık, mesafe (NRS, 44).

Karakalpak T. ara: ara (KRS, 46).

Kırım Tatar T. ara: ara (KTTTTRS, 47).

Kumuk T. ara: (iki nokta veya yer arasındaki) ara, aralık, boşluk; (zaman içinde) ara, süre, müddet; ilişki, münasebet (KuTS, 37).

Karaçay-Balkar T. ara: ara, orta (KMTS, 86).

49. **aralı:** çatallı, aralı (**Kağıda Yz:** IrkB 60).

K. Tatar T. aralı: aralıklı, aralı (TüTaS, 34).

Başkurt T. aralı: aralıklı; uzak, mesafeli (BTS, 35).

Kırgız T. araloo: aralı; bir şeyin arasında gezme; araştırma (KS, 40).

Kazak T. aralı: aralı (KTS, 18).

Nogay T. aralı: aralı (NRS, 45).

Karakalpak T. aralı: aralı (KRS, 47).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. aralı: aralıklı, mesafeli, aralı (KuTS, 38).

Karaçay-Balkar T. Ø

Thomsen (1912: 208) ve Orkun (2011: 281), IrkB 60’ta geçen *aralı* sözcüğüne “çalılık” anlamını vermiştir. Clauson, *aralı* sözcüğü hakkında sözcüğün ortasındaki ünlünün bilinmediğini, metinde geçen *tokuz aralı* ifadesinden “dokuz aylık” veya “boynuzu dokuz çatallı” gibi anlamlar beklenebilirse de sözcüğün bu şekli o anlamların çıkarılamadığını belirtir. Ayrıca Clauson’a göre 8. yüzyıl Türk metinlerinde -*lı* ekinin bulunması mümkün değildir. Bu sözcük yabancı bir sözcüğün bozulmuş hali

olabilir (ED: 230). Tekin, sözcüğü *arlı* biçiminde okumuş ve sözcüğe “çatallı, aralı” anlamını vermiştir (2019: 46).

Gabain, Eski Türkçede sıralamalı cümle unsurlarının bağlayıcı bir unsur olmadan yan yana geldiğini ve birleşik kelimelere *+II* eki getirilerek yapıldığını belirtir (1988: 107). Tekin, Eski Türkçede aynı yapı ve görevde iki sözcüğün *+II* eki ile birleştirildiğini ve bu yapının yaygın olmadığını belirtir (2003: 104). Erdal, Eski Türkçenin Grameri’nde *+II* ekini, ‘nominal inflexional’ bölümünün alt başlığı olan ‘antonymy and parallelism’ başlığı altında inceler ve *+II* eki almış ilişkili isimlerin genellikle çift kelimelerle kullanıldığını belirtir (2004: 166). Uçar, “Eski Türkçede *+lı* eki üzerine” başlıklı makalesinde Eski Türkçe *+lı* ekinin ‘syntactic’ bir işleve sahip cümle unsurlarının birbirleriyle ilişkisini sağlayan (agreement), çekimli olarak kullanılan bir hal eki olduğu için yapım eki olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığını belirtir. Ayrıca *+lı* ekinin Eski Türkçede birliktelik ve bağlama hali olmak üzere iki işlevi de yüklendiğinin unutulmaması gerektiğini belirtir (2012: 135-142). IrkB 60’ta geçen *arlı/aralı* sözcüğü; Gabain, Tekin, Erdal ve Uçar’ın Eski Türkçede *+lı* ekine dair açıklamalarında örnek olarak bulunmaz. ET *aralı* sözcüğündeki *+lı* eki ile ÇKTL’de bulunan *aralı* sözcüğündeki *+lı* eki farklı ekler olarak görünmektedir. Ancak sözcükler semantik açıdan uyushmaktadır. Söz konusu sözcük şayet *aralı* değil de *arlı* sözcüğü ise DLT’te (Ercilasun vd., 2015: 553) iki farklı *ar* sözcüğü vardır. Biri “heybe” anlamındaki *ar*, diğeri “kestane rengi” anlamındaki *ār* sözcüğüdür. Ancak bu sözcüklerin anlamları metnin bütünlüğüne uygun olmadığı için ilgili sözcüğün DLT’deki *ar* sözcüğünden türemiş olması pek mümkün görünmemektedir.

50. **arığ:** temiz. (Moğolistan Y: T 37, DU III 4).

K. Tatar T. arıg: temiz. (PÜTS).

Başkurt T. aruk: safça, temizce (BTS, 40).

Kırgız T. aruu: temiz, arı; namuslu; masum; sevimli; güzel (KS, 50).

Kazak T. aruv: sevimli, güzel (KTS, 20).

Nogay T. aruv: iyi, güzel, temiz (NRS, 63).

Karakalpak T. aruv: güzel, yakışıklı (KRS, 52).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ariw: güzel, fevkalade, olağanüstü, harika; zarif, narin; zarafetle; mec. sevgili, yâr, dost; iyi (KuTS, 40).

Karaçay-Balkar T. aruv: güzel, saf, temiz (KMTS, 90).

51. **arka:** arka, sırt. (Moğolistan Y: -sın KÇ 21, HT XXI).

K. Tatar T. arka: sırt, arka; bir şeyin ters tarafı arkada, arkamda. (KTTS, 34).

Başkurt T. arka: arka, sırt; dağın sırtı (BTS, 37).

Kırgız T. arka: arka, art taraf, art kısım, geri, cephe gerisi (KS, 46).

Kazak T. arqa: adamın arkası, bir şeyin arkası; bir şeyin geri tarafı (KTS, 19).

Nogay T. arka: arka (NRS, 46).

Karakalpak T. arka: arka (KRS, 49).

Kırım Tatar T. arqa: arka (KTTTTRS, 48).

Kumuk T. arqa: sırt, arka (KuTS, 40).

Karaçay-Balkar T. arka: arka, sırt, geri (KMTS, 88).

52. **arkar:** dişi dağ keçisi. (**Moğolistan Y:** ŞU G 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. arkar: dağ keçisi; yaban koyunu (BTS, 38).

Kırgız T. arkar: dağ koyununun dişisi (KS, 47).

Kazak T. arqar: büyük boynuzlu, koyun soyundan yabanî hayvan (KTS, 19).

Nogay T. arkar: dağ keçisi; yabanî koyun (2018: 84).

Karakalpak T. arkar: vahşi dağ koçu, koyunu (KRS, 50).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Kaşgarlı, DLT’de *arkar* adlı hayvanla ilgili “boynuzundan bıçak sapı yapılan dağ keçisi” bilgisini verir (Ercilasun vd. 2015: 58). Doerfer, bu hayvanın bozkırda değil de Altay, Hangay gibi yüksek dağlarda yaşadığını ve Moğolistan’daki yüksek dağların bazılarında bulunduğunu belirtir (TMEN I, No.12). ET’de *arkar* sözcüğü Şine Usu yazıtında bir yer adında *arkar başı* “İrtiş Irmağı’nın başka bir ırmak ile birleşme yeri” olarak geçer (Aydın, 2016: 15). Bu hayvan Moğolca-Türkçe sözlükte *argali* olarak bulunur ve sözlükte “Asya dağlarında yaşayan çok büyük, boynuzlu bir çeşit yaban koyunu, dağ koyunu” olarak anlamlandırılmıştır (Lessing 2003: 83). Clauson Moğolcadaki *argali* sözcüğünün Türkçeden ödünçleme olduğunu belirtir (ED: 216).

53. **arkış:** kervan. (**Moğolistan Y:** KT G 8, BK K 6, BK D 25, -ı BK D 41).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. argış: mal-mülk, kervan; tahıl, hububat (KMTS, 88).

ET *arka*-¹⁷ sözcüğünden türeyen *arkış* sözcüğü “ticaret için veya resmî amaçla yolculuk eden insan ya da insan grubunun yaptığı seyahat”, “kervan” veya “resmî heyet” anlamını taşımaktadır. Çalışmamızda ÇKTL sözlüklerinden yalnızca Karaçay-Balkar Türkçesi sözlüğünde *argış* biçiminde tanıklanan sözcüğün günümüzde “kervan” anlamının yanında “mal-mülk, tahıl, hububat” anlamlarını da taşıması dikkat çekicidir.

E. Oba, ET *arkış* sözcüğünün çağdaş Kazakçada *arkıs* “kervan” biçiminde yaşadığını belirtmiş ancak sözcüğe kaynak göstermemiştir (2019: 36). Bizim taradığımız Kazakça sözlüklerde bu sözcüğe rastlanılmamıştır.

54. **arkuy:** gözetleme kulesi. (Moğolistan Y: T 53).

arguy: siper. (Yenisey Y: 42/4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson’un sözlüğünde bulunmayan sözcük üzerine Türkologlar farklı okuma ve anlamlandırma görüşleri bildirmişlerdir¹⁸. Aydın, runik metinlerde iki farklı şekilde yazılan sözcüğün asıl yazılışının *arkuy* olduğunu, E 42/4’teki *arguy* yazımının -k- / -g- nöbetleşmesi örneği olduğunu belirtir (2019: 143).

55. **armak:** aldatma, kandırma. (Moğolistan Y: KarB I, IV/9).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

56. **armakçı:** aldatıcı. (Moğolistan Y: -sın KT D 6, BK D 6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

57. **arslan:** arslan (Yenisey Y: 44/6, 44/6; Kağıda Yz: Or. 8212/78: (C-D) A 1).

K. Tatar T. arıslan: arslan (KTTS, 34).

Başkurt T. arıslan: arslan (BTS, 37).

Kırgız T. arstan: arslan (KS, 48).

Kazak T. arıstan: arslan; kahraman, cesur (KTS, 21).

Nogay T. arslan: aslan (NRS, 46).

¹⁷ Sonu düz geniş bir ünlüyle biten eylemlere -ş eki getirildiğinde sözcüğün sonundaki ünlünün daralması hakkında bilgi için bk. OTWF 552-575.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Aydın, 2019: 143.

Karakalpak T. arıslan: aslan (KRS, 54).

Kırım Tatar T. arıslan: aslan (KTTTTRS, 49).

Kumuk T. arıslan: arıslan; cesaretli, cesur, yürekli; mert, yiğit (KuTS, 40).

Karaçay-Balkar T. aslan: aslan (KMTS, 91).

ET *arıslan* sözcüğü Kızıl-Çıraa II (E 44/6) yazıtında kişi adı olarak tanıklanmıştır.

58. **art:** art, arka; dağ geçidi. (**Yenisey Y:** -ınga 41/10; **Kağda Yz:** IrkB 6, Or. 8212/78: (B) A 5).

K. Tatar T. art: arka; sırt; kış (KTTS, 34).

Başkurt T. art: art, arka (BTS, 39).

Kırgız T. art: art, art kısmı. arka taraf (KS, 48).

Kazak T. art: bir şeyin yüzünün arka tarafı, arkası, sonu, sonrası (KTS, 20).

Nogay T. art: arka (NRS, 47).

Karakalpak T. art: arka (KRS, 51).

Kırım Tatar T. art: art (KTTTTRS, 49).

Kumuk T. art: art, arka, arka yan, arka taraf; geri (KuTS, 40).

Karaçay-Balkar T. art: arka, son (KMTS, 90).

59. **artuk:** (sayılarda) fazla. (**Moğolistan Y:** KT D 33, T 20, 40, KÇ 25, -ı KT D 15, KT K-D, BK D 12, 28, 34, 38, BK G 1, 2, 2, 9, BK G-B; **Yenisey Y:** 48/9, 71/1)

K. Tatar T. artık: gereğinden fazla, artık; gereksiz, ihtiyaç olmayan; çok; üstün. (KTTS, 34).

Başkurt T. artık: fazla, çok; artık (BTS, 39).

Kırgız T. artık: daha fazla, daha iyi; arta kalan; fazla; ziyade (KS, 49).

Kazak T. artıq: fazla (KTS, 20).

Nogay T. artık: artık, fazla (NRS, 47).

Karakalpak T. artık: fazla, artık (KRS, 52).

Kırım Tatar T. artıq: artık, fazla (KTTTTRS, 49).

Kumuk T. artıq: fazla, aşırı; üstünde, mütecaviz (KuTS, 41).

Karaçay-Balkar T. artık: fazla (KMTS, 90).

60. **as:** kakım (hayvan). (**Yenisey Y:** 98/6).

az III: kakım (hayvan). (**Yenisey Y:** 123).

K. Tatar T. as: as, kakım (KTTS, 35).

Başkurt T. aś: sansargillerden yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renkli kürkü değerli etçil bir hayvan; kakım, as (BTS, 40).

Kırgız T. as: kakım (hayvan)(KS, 50).

Kazak T. Ø

Nogay T. as: kakım, gelincik (hayvan) (2018: 92).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. as: kakım, ermin (hayvan) (RKKRS, 334).

Kumuk T. as: gelincik (KuTS, 42).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson; sözcüğün asıl şeklinin *as* olduğunu, *az* yazımının alternatif biçim olduğunu ve sözcükte uzun ünlü ile ötümsüz sonses ünsüzünün birleşiminin sıradışı olduğunu belirtir (ED: 240). Aydın, sözcükteki yazım farklılığının yazıcının hatasıyla ortaya çıktığını düşünür (2016: 17). ÇKTL sözlüklerinde sözcüğün yalnızca *as* biçiminin bulunması, Clauson'un sözcüğün asıl biçimi konusundaki düşüncesini destekler niteliktedir.

Oba, ET *as* sözcüğünün çağdaş Kazakçada *arıs* “gelincik, kakım” biçiminde yaşadığını belirtmiş ancak kaynak göstermemiştir (2019: 42).

61. **asıg:** üstünlük; yarar, fayda. (**Yenisey Y:** 59/5; **D. Altay Y:** 85; **Kağıda Yz:** IrkB 32).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. aşık: fazla, çok; aşırı (BTS, 44).

Kırgız T. aşık: üstün gelen; fazla olan, fazla gelen, fazla (KS, 54).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *asıg* sözcüğünün *aşığ* biçiminde Moğolcaya geçtiğini belirtir (ED: 244). Çağdaş Başkurt ve Kırgız Türkçeleri sözlüklerinde bulunan *aşık* sözcüğü Moğolcadan geri ödünçleme olmalıdır.

62. **asra:** aşağı, aşağıda. (**Moğolistan Y:** KT D 1, 22, BK K 10, BK D 2, 18; Ta D 4, Ta B 3; Bö y; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 20, 54, 60).

K. Tatar T. ast: alt, aşağı. (KTTS, 35).

Başkurt T. askı: aşağı (KTLS, 30).

Kırgız T. ast: (bitişik zamirsiz kullanıldığında sonundaki “t” sesini kaybediyor) alt, alt kısım; ön, ön kısım; başlangıç (KS, 53).

Kazak T. astı: altı, bir şeyin altı (KTS, 21).

Nogay T. astı: altı (NRS, 50).

Karakalpak T. astı: altı, aşağısı (KRS, 55).

Kırım Tatar T. astı: altı, aşağısı (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *asra* sözcüğünün *ast* sözcüğünden kısaltılmış zarf olduğunu belirtir (ED: 250). Clauson *ast* sözcüğünü “bir şeyin altı ya da alt yüzeyi” şeklinde açıklar ve aynı maddede *asra* sözcüğünün daha eski olduğunu belirtir (ED: 242). Gülensoy, *ast* sözcüğünün kökünün *as* olduğunu belirtir ve *as* sözcüğüne “aşağı, alt” anlamını verir (2007: 81).

63. **aş:** aş, yemek, yiyecek (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.I) A 7).

aşsız: karnı aç. (**Moğolistan Y:** KT D 26, BK D 21).

K. Tatar T. aş: yemek, aş (KTTS, 35).

Başkurt T. aş: azık, yemek (BTS, 43).

Kırgız T. aş: gıda; yemiş, mahsul (yalnız bazı bitkiler hakkında); ölüyü anmak üzere verilen ziyafet; pilav (KS, 53).

Kazak T. as: aş, yemek (KTS, 21).

Nogay T. as: aş, yemek (NRS, 49).

Karakalpak T. as: aş, yemek (KRS, 54).

Kırım Tatar T. aş: aş, yemek, yiyecek (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. aş: yiyecek, yemek, gıda; ekmek (KuTS, 44).

Karaçay-Balkar T. aş: yemek, yem (KMTS, 91).

ET *aşsız* sözcüğündeki +sIz “yokluk bildiren” addan ad türeten yapım eki ÇKTL’de aynı işlevle sıkça kullanılmaktadır. Ancak *aş* sözcüğünün bu eki almış biçimi taradığımız ÇKTL sözlüklerinde bulunmamaktadır.

64. **aşnu:** önce, eski. (**Yenisey Y:** -k1 41/2, 41/4; **Kağıda Yz:** U 179 A 1).

aşnukı: önceki. (**Moğolistan Y:** ŞU G 8; **Kağıda Yz:** U 178: A 2-3, U 178: A 6).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

65. **at I:** ad, isim, unvan. (**Moğolistan Y:** KT D 20, 31, BK D 41, -ı KT D 25, 25, 26, BK D 20, 21, 22, 36, O 3; -ıg KT B, BK D 17, O 6, KÇ 1, -ın KT D 7, 7, BK D 7, 7; -ka O 11; ŞU D 7; -ı Ta G 4, HT X, KarB II/12; -ıg Ta B 1, 1, -ım HT VI/3; -ımın Ta D 4; -ın Ta K 5, KarB I, I/1; ON 2, KK, RH; **Yenisey Y:** 26/13, 40, 110/2; -ı 69/2; -ım 1/2, 2/5, 15/3, 29/4, 41/2, 41/3, 42/8, 45/1, 45/1, 49/2, 50/4, 51/1, 56/2, 58/1, 59/3, 65/1, 66/3, 69/1, 77, 91/2, 92/1, 109/3, 109/5, 147/3, 154; -imga 120/1; -ımka 147/3, -ıı 110/2; ııız 26/3; -ka 48/2; **D. Altay Y:** 7/2, 18; -ı 7/1, 20, 39, 65, 79/1, 87; -ım 19, 26, 33/1, 78; **Tanrı Dağı Y:** -tı T-4/1, T-2/6; -ı T-10/1, T-2/6, T-10/5; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 6, Or. 8212/77: A 12, Or. 8212/1692: (A) Sol 6; Or. 8212/78: (A) A 5-6).

K. Tatar T. at I: ad, nam, şöhret (KTTS, 37).

Başkurt T. at I: ad, isim; unvan, nam (BTS, 44).

Kırgız T. at: ad, isim; iyi ad; şöhret, ün, marufiyet; lakap; bir hayvana verilen ad; zamir (KS, 7).

Kazak T. at (1): ad, nam, şeref, unvan, isim (KTS, 22).

Nogay T. at 1: ad, isim (NRS, 51).

Karakalpak T. at 2: ad, isim (KRS, 58).

Kırım Tatar T. ad: ad (KTTTTRS, 40).

Kumuk T. at 1: ad, isim (KuTS, 45).

Karaçay-Balkar T. at 2: ad, isim (KMTS, 93).

Clauson (ED: 32) ve Tekin (1995: 90) sözcüğün uzun ünlülü olduğunu belirtir.

66. **at II:** at (binek hayvan). (**Moğolistan Y:** KT D 32, 33, 33, 33, 37, 37, 39, KT K 4, T 24, 25, 25, KÇ 4, 15; -ıg KT D 32, 33, T 27, 54; -ım KÇ 15; -ın KT D 40, BK K 11, BK G 12; -ı ŞU G Ek 1; Ç 1, BO; **Yenisey Y:** 28/6, 41/4, 41/9, 48/4; -ın 32/11; -larım 41/4; **D. Altay Y:** 80/3, 80/3, 80/3; **Tanrı Dağı Y:** T-13/6; **Kağıda Yz:** IrkB 16, 17, 19, 35, 50, 55, 65, Or. 8212/76: (B) A 2, Or. 8212/76: (B) A 6).

K. Tatar T. at II: at (KTTS, 37).

Başkurt T. at II: at (BTS, 44).

Kırgız T. at II: at (bildiğimiz hayvan) (KS, 56).

Kazak T. at (2): at, kısırlaştırılmış erkek beygir (KTS, 22).

Nogay T. at 2: at (hayvan) (NRS, 52).

Karakalpak T. at 1: at (KRS, 57).

Kırım Tatar T. at: at (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. at 2: at (KuTS, 45).

Karaçay-Balkar T. at 1: at (KMTS, 93).

67. **ata:** baba. (**Yenisey Y:** Adrianov/2; **Tanrı Dağı Y:** -sı T-2/6, T-10/5; -sın T-3/3).

ataç: babacık. (**Moğolistan Y:** -ım O 12, 15, 16, 19, -ımka O 13; **Yenisey Y:** -ım 104/8, 152/2; -ımka 32/14; **D. Altay Y:** 23; **Çin H. C. Y:** Ataç).

K. Tatar T. ata: baba (KTTS, 37).

Başkurt T. ata: baba; erkek cins (BTS, 44).

Kırgız T. ata: baba; ceddi âlâ (KS, 57).

Kazak T. ata: baba; karı kocanın kayın babası; babaların babası, ihtiyar dede (KTS, 22).

Nogay T. ata: baba (NRS, 52).

Karakalpak T. ata: baba (KRS, 58).

Kırım Tatar T. ata: ata (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. ata: baba, peder (KuTS, 45).

Karaçay-Balkar T. ata: baba (KMTS, 93).

ET *ataçım* sözcüğü ilk dönem naşirleri tarafından *taçam* biçiminde okunmuş ve kişi adı olarak değerlendirilmiştir, sözcük sonradan Gabain tarafından *ataçım* “babacığım” olarak düzeltilmiştir (Aydın, 2018a: 169). Sözcükteki +ç eki küçültme ve sevgi anlamları bildiren ektir.

68. **atı:** yeğen, torun. (**Moğolistan Y:** -m O 4, -sı KT G 13, KT G-D, BK G -B; -mın SU 8, -sı KÇor 7; **Tanrı Dağı Y:** -sı T-3/2, T-10/2, T-12/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Y. Li, ET *atı* sözcüğünün çağdaş Türk dillerinden yalnızca Sarı Uygurcada *ati / hati* “küçük çocuk, erkek torun” biçiminde yaşadığını belirtir. Li ayrıca Moğolcadan geri ödünçleme olan *açi* (< atı) sözcüğünün Kırgızcada *açıkıs* “kız yeğen”, *açıl* “erkek yeğen” biçiminde kullanıldığını belirtir (2019: 271).

69. **atlıg I:** adlı, unvanlı (**Moğolistan Y:** -ig BK D 41; **Yenisey Y:** Devlet Ermitajı’ndan Gümüş Kap; **Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 5, Mainz 377: A 1-2, Or. 8212/77: A 8).

K. Tatar T. ataklı: ünlü, tanınmış (KTTS, 37).

Başkurt T. ataklı: namı, şöhretli, ünlü (BTS, 45).

Kırgız T. attuu I: isimli, ismindeki (KS-S, 71).

Kazak T. attı: adlı (TTKTS, 11).

Nogay T. atlı 1: adlı (NRS, 53).

Karakalpak T. athı: adlı (KRS, 60).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. athı 1: adlı, denen, denilen; ünlü, tanınmış (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. athı 2: adlı, isminde (KMTS, 94).

70. **atlıg II:** atlı, atlı birlik, süvari birliği. (**Moğolistan Y:** BK G 1, T 4, 24; ŞU D 5, -ig ŞU D 2; -ın Tes K 3, Ta D 2, 6, Ta K 2; **Kağıda Yz:** IrkB 2, 11, 11, 36, 36).

K. Tatar T. atlı: atlı, at koşulu. (KTTS, 38).

Başkurt T. athı: atlı, atı olan; zengin, mal sahibi (BTS, 46).

Kırgız T. atluu II: atlı, at sahibi; ata binen; suvari (KS-S, 71).

Kazak T. attı: atlı, atı olan, ata binen kimse (KTS, 23).

Nogay T. atlı 2: atlı (NRS, 53).

Karakalpak T. atlı: atlı (KRS, 60).

Kırım Tatar T. atlı: atlı (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. atlı 2: atlı (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. atlı: atlı, süvari (KMTS, 94).

71. **aw:** av. (**Moğolistan Y:** KÇ 9; **Yenisey Y:** -da 41/7; -ga 41/4; **Kağıda Yz:** IrkB 12, 63, 63).

K. Tatar T. av: av (KTTS, 38).

Başkurt T. av: ağ, tuzak; av (BTS, 46).

Kırgız T. uu: av; ağla kuş avlama (KS, 788).

Kazak T. av: av (KTS, 24).

Nogay T. av 1: av (NRS, 20).

Karakalpak T. av: av (KRS, 61).

Kırım Tatar T. av 2: av (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. aw / haw: av (KuTS, 47, 154).

Karaçay-Balkar T. uv: av (KMTS, 420).

72. **avinçu:** carıye (**Kağıda Yz:** IrkB 38).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

73. **avlak:** av yeri (**Moğolistan Y:** Ar 1).

K. Tatar T. avlak: ıssız, sakın, تنها; insansız, ücra yer (KTTS, 39).

Başkurt T. avlak: ıssız, boş; sakın (BTS, 48).

Kırgız T. Ø

Kazak T. avlak: uzak; yaklaşma; bölek, uzak, alâkası yok (KTS, 24).

Nogay T. avlak: تنها (NRS, 22).

Karakalpak T. avlak: uzak (KRS, 62).

Kırım Tatar T. avlaq: uzak; ücra; kuytu, تنها (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. awlaq: tarla; kır, bozkır (KuTS, 48).

Karaçay-Balkar T. avlak: kır, ova, boş arazi, çayır (KMTS, 95).

Bazı nomina loci'de *-lak* genişlemesi görülür. Bu genişleme aslında eylemden yer adı yapan *-(a)k* ekinin addan eylem yapan *+la* ekiyle yapılmış eylemlere eklenmesiyle oluşur. Örneğin: *avlak* "av yapılan yer" (Tietze, 2002: 230).

74. **ay:** ay (dünyanın uydusu); yılın on iki bölümünden her biri; özel ad. (**Moğolistan Y:** KT K-D, KT K-D, BK G 10, 10, BK G-B, O 12; Ta D 7; Ta G 2, Ta B 3, ŞU K 9, ŞU D

3, 3, 4, 5, 5, 6, 6, 7, ŞU G 1, 5, 6, 7, 11, ŞU B 1, 2, 3, 4, 7, Kar B I, I/2, HT II/1, HT VI/4, HT VII/1, HT VIII/1, HT XII/2, HT XV/2; -ka ŞU D 9, HT VIII/4, HT XVI/1, KÇor 16; Ç 1; **Yenisey Y:** 10/3, 11/2, 12/4, 28/1, 42/1, 42/4, 44/3, 92/3, 94/1, 109/1, 109/1, 134, 147/4, 149/3, Adrianov/1; -ım 108/3; -ımka 97/1, 123; **Tanrı Dağı Y:** -uñ K-12; **Çin H. C. Y:** Ay Teg, Ay Beg, Ay; **Kağıda Yz:** IrkB 67, 59, MİK III 35a+b: A 2, Or. 8212/76: (A) A 1, Or. 8212/77: A 1, O. 1: A 4, O. 1: A 5).

K. Tatar T. ay: ay; bir ay; minare ucundaki hilal. (KTTS, 39).

Başkurt T. ay: ay (BTS, 49).

Kırgız T. ay: ay (yer kürenin peyki); ay (ayın yer küresi çevresinde dolaşarak bir devir yapmasıyla ölçülen zaman) (KS, 61).

Kazak T. ay: ay, kamer; senenin on ikide biri; üzüntü belirtisi; sözün sonunda kullanılan ek (KTS, 6).

Nogay T. ay 1: ay (NRS, 27).

Karakalpak T. ay: ay (KRS, 24).

Kırım Tatar T. ay: ay (KTTTTRS, 52).

Kumuk T. ay 1: ay; ay, yılın on ikide biri (KuTS, 50).

Karaçay-Balkar T. ay: ay (KMTS, 97).

Clauson (ED: 265) ve Tekin (1995: 90) sözcüğün uzun ünlülü olduğunu belirtir.

75. **ayag:** saygı; merhamet (**Moğolistan Y:** HT VI/4).

K. Tatar T. ayav: acıma, esirgeme, merhamet (KTTS, 39).

Başkurt T. ayav: acıma, merhamet, şefkat (BTS, 50).

Kırgız T. ayoo: acıma, merhamet (KS, 70).

Kazak T. ayav: birisine acımak; bir şeyi birisine vermeye kıyamamak (KTS, 26).

Nogay T. ayav: acıma, merhamet (NRS, 56).

Karakalpak T. ayav: acıma, esirgeme, merhamet (KRS, 68).

Kırım Tatar T. aya: okşama, şefkat; esirgeme, acıma, özenle bakma (KTTTTRS, 52).

Kumuk T. ayaw: aman, merhamet, acıma; erkek özel ismi (KuTS, 51).

Karaçay-Balkar T. ayav: esirgeme, acıma (KMTS, 99).

76. **ayak:** kapacak (**Kağıda Yz:** IrkB 42, 42, 42).

K. Tatar T. ayak: kadeh, bardak (KTTS, 40).

Başkurt T. ayak: ağaç tabak; kadeh (BTS, 49).

Kırgız T. ayak: fincan, çanak; mutfak ve yemek odası kapkacağı (KS, 62).

Kazak T. ayaq: ağaçtan yapılan bardak, tabak (KTS, 25).

Nogay T. ayak 2: fincan, kase, tas (NRS, 57).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ayaq 2: kadeh; bardak; fincan (KuTS, 51).

Karaçay-Balkar T. ayak 1: kase, tas (KMTS, 98).

77. **ayguç:** sözcü, danışman. (**Moğolistan Y:** -sı T 10, 21, 29, 49).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

78. **aymaglıq:** denilen, unvanlı (**Moğolistan Y:** O 4).

K. Tatar T. eytërlëk: denilen, denecek; dikkate layık, söylenmesi gereken (KTTS, 119).

Başkurt T. eytërlëk: söylenen, denilen; söylenilecek, denilecek (BTS, 150).

Kırgız T. aytiluu: unvanlı, meşhur, maruf, şöhret kazanmış, namlı (KS, 71).

Kazak T. aytarlıq: söyleyecek, söylemeye değer (KTS, 9).

Nogay T. aytuvlı / aytilgan: ünlü (NRS, 31).

Karakalpak T. aytuvlı: ünlü, tanınmış (KRS, 29).

Kırım Tatar T. aytuvlı: ünlü, tanınmış, meşhur (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. aytuvlu: tanınmış, meşhur (KMTS, 105).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

79. **ayuk:** mülk. (**Moğolistan Y:** -ıᠩᠭ᠎ᠠ KT B).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

80. **ayur:** anlatıcı, râvi. (**Moğolistan Y:** Ta K 5, 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

81. **az I:** az, fazla değil. (**Moğolistan Y:** KT G 10, KT D 29, 40, BK K 7, BK D 24, 32, T 39; biz O 7; -ça T 43; -ıg BK D 14, O 7; -ın KÇ 20; -kıña KT D 34, T 9; ŞU D 11; **D. Altay Y:** 54; **Kağıda Yz:** IrkB 57).

K. Tatar T. az: az, biraz, herhangi bir şeyin küçük bir kısmı, küçük miktar; yetişmeyecek miktarda, beklenenden az miktarda, seyrek. (KTTS, 41).

Başkurt T. az: az, eksik (BTS, 54). **ež:** az, eksik (BTS, 150).

Kırgız T. az: az, az miktar, bir parça (KS, 72).

Kazak T. az: az, çok olmayan (KTS, 4).

Nogay T. az: az (NRS, 27).

Karakalpak T. az: az (KRS, 22).

Kırım Tatar T. az: az (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. az: az; cüzi; küçük, ufak (KuTS, 55).

Karaçay-Balkar T. az: az (KMTS, 105).

82. **azıg:** azı, azı dişi (**Kağıda Yz:** IrkB 6).

K. Tatar T. azav: azı dişi (KTTS, 41).

Başkurt T. aźav / aźıv: azı (diş) (BTS, 54-55).

Kırgız T. azuu: azı dişi (KS, 75).

Kazak T. azuv: azı dişi; erkek yalkının , devenin kürek diş ile tilki diş arasındaki uzun tek diş (KTS, 5).

Nogay T. azuv: azı, azı dişi.

Karakalpak T. azuv: azı dişi (KRS, 24).

Kırım Tatar T. azuv: azı dişi (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. azuw: azı (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. azıv: azı dişi (KMTS, 107).

83. **azılgı:** azılı, vahşi. (**Moğolistan Y:** KÇ 18; **Yenisey Y:** 98/3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. azuulu: azılı; dişli, kuvvetli (KS, 75).

Kazak T. azuvlı: yırtıcı hayvanlar; güçlü, kuvvetli (KTS, 5).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

84. **azkıña:** az sayıda, azıcık. (**Moğolistan Y:** KT D 34, T 9).

K. Tatar T. azkıña: biraz, azıcık.

Başkurt T. aźırak: azıcık; daha az (BTS, 55).

Kırgız T. azgana: azca, azıcık, biraz, nebze (KS-S, 25).

Kazak T. azğana: azıcık, biraz (KTS, 5).

Nogay T. azganakay: azıcık (NRS, 28).

Karakalpak T. az-maz: birazcık (KRS, 24).

Kırım Tatar T. azğana: azıcık (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. azgine: çok az, biraz, azıcık (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. azçık: azıcık (KMTS, 106).

Başkurt, Karakalpak ve Karaçay-Balkar Türkçelerinde küçültme anlamının farklı eklerle sağlandığı görülmektedir.¹⁹ Nogay Türkçesinde bulunan *azganakay* sözcüğüne bir başka küçültme eki olan *-kAy* eki getirilerek küçültme anlamı pekiştirilmiş görünmektedir.

85. **azman:** iğdiş edilmiş at. (**Moğolistan Y:** KT K 5, 6).

K. Tatar T. azman: azman, azgın; iki cins hayvanın eşleştirilmesiyle doğan hayvan. (KTTS, 42).

Başkurt T. azman I: melez, karışık, kırma (hayvanlar için); yerinde durmayan, gezenti (BTS, 55). **azman II:** büyük yaban arısı, eşek arısı (BTS, 55).

Kırgız T. asman: büyüdüktan sonra iğdiş edilmiş olan öküz (KS, 52).

Kazak T. azban: kısırlaştırılmış olan erkek hayvan (KTS, 5).

Nogay T. azban: kısırlaştırılmış (NRS, 28).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. azman: azman; ana arı; erkek arı; yaban arısı (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. azman: zayıf, kuvvetsiz, güçsüz, çelimsiz, cılız; illetli, hastalıklı, marazlı (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. azman: iğdiş edilmiş teke, üç yaşında teke (KMTS, 107).

86. **azu:** hiç; yahut, veya; acaba. (**Moğolistan Y:** KT G 10, BK K 7; **Kağıda Yz:** U 175: A 2, U 5: (B1. I) A 1, U 5: (B1.I) A 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

87. **azuk:** azık, yiyecek. (**Moğolistan Y:** -1 KT D 39).

K. Tatar T. azık: azık, yiyip içmek için hazırlanmış maddeler; ruh doygunluğunu temin eden şeyler. (KTTS, 42).

Başkurt T. azık: azık, yiyecek (BTS, 55).

Kırgız T. azık: azık, yiyecek, erzak, rızık; hayvan yemi; mahsul, istihsalat (KS, 74).

Kazak T. azıq: yiyecek, gıda, yemek (KTS, 5).

Nogay T. azık: azık, yiyecek (NRS, 28).

Karakalpak T. azık: azık, yiyecek, gıda (KRS, 24).

¹⁹ET *-kıña* küçültme ekinin Türk lehçelerindeki durumu üzerine ayrıntılı bilgi için bk.: ALKAYA, Ercan (2008), "Eski Türkçe *-kıña* Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine", *Turkish Studies*, 3/4: 43-72.

Kırım Tatar T. azıq: azık (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. azıq: yiyecek, yemek, besin, gıda; erzak, azık (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. azık: azık, yiyecek (KMTS, 106).

88. **bag:** birleşik (boy), birlik, konfederasyon, sülale; bağ. (**Yenisey Y:** 1/2, 24/7, 49/1, 49/4, 24/7, 1/2, 49/1, 49/4; -ım 27/7, 35/5).

bağış: bağ, ip (**Kağıda Yz:** IrkB 18).

K. Tatar T. bav: bağ, ip, urgan; tasma, kayış; bir bağlık, bir demetlik (KTTS, 51).

Başkurt T. bag: bağ (BTS, 57). **bav:** bağ, kemer (BTS, 67).

Kırgız T. boo: bağ, demet; ekin demeti (KS, 129). **baylam:** bağ, deste, bir araya getirilmiş (KS, 102).

Kazak T. bav: bağ, bir şeyi bağlamaya yarayan ip (KTS, 40).

Nogay T. bav: bağ; bahçe (NRS, 64).

Karakalpak T. bav: bağ (KRS, 92).

Kırım Tatar T. bağ / bav: bağ, bağlam, deste, demet; üzüm bağı; bahçe (KTTTTRS, 55).

Kumuk T. baw: bağ, düğüm; küçük zincir, köstek; kayış, kemer (KuTS, 66).

Karaçay-Balkar T. bav: bağ (KMTS, 114).

ba- eyleminden türemiş olan *bag* sözcüğü “bağ, bağlantı, kemer” anlamlarının yanında “bağlı veya tutturulmuş bir şey, birlikte, demet, balya” gibi anlamlara sahiptir. Ayrıca politik olarak sözcüğün “konfederasyon, anlaşma sağlayarak bir araya gelmiş kabileler topluluğu veya kan bağı ile oluşmuş aile, klan toplulukları” anlamları vardır (ED: 310).

89. **bağır:** karaciğer; akraba (**Yenisey Y:** 26/11; **Kağıda Yz:** Or. 8212/1692: (A) Sol 12-13).

K. Tatar T. bavır: bağır, ciğer; yürek, gönül (KTTS, 51).

Başkurt T. bavır: karaciğer (KTLS, 438). bağır, döş; karın; hayvanların kursağı; nesil, soy (BTS, 67).

Kırgız T. boor: karaciğer; kan kardeşi (bu mâna yalnız ölü için ağlarken kullanılmaktadır); dağ yamacı (KS, 130).

Kazak T. bavır: ciğer; bağır, insanın ve hayvanın karın tarafı (KTS, 40).

Nogay T. bavır: bağır; ciğer (NRS, 64).

Karakalpak T. bavır: bağır; ciğer (KRS, 92).

Kırım Tatar T. bavur: uykuluk, ciğer, karaciğer (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. bawur: karaciğer (KuTS, 66).

Karaçay-Balkar T. bavor: karaciğer, bağır, sine (KMTS, 114).

Yenisey yazıtlarından 26/11'de *bagır* sözcüğü “ah!, vah!” anlamında bir acınma ünlemi olarak görülür (Aydın, 2015: 194).

90. **baglıg:** bağlı, birleşik. (**Yenisey Y:** Kök Haya/2; -ka 73/6).

K. Tatar T. bavlı: bağlı, ipe dizilmiş (KTTS, 52).

Başkurt T. bavlı: bağlı, bağa takılmış, bağ takılmış; serbest olmayan (BTS, 67).

Kırgız T. baylı: bağlı, bağlanmış (KS, 102).

Kazak T. bavlı: bağlı (KTS, 40).

Nogay T. bavlı: bağlı, ilişkili (NRS, 66).

Karakalpak T. bavlı: bağlı (KRS, 79).

Kırım Tatar T. bağılı: bağlı; bahçesi olan (KTTTTRS, 55).

Kumuk T. bawlu: bağlı, bağlantılı, alakalı, ilgili (KuTS, 67).

Karaçay-Balkar T. bavlı: bağlı, sadık (KMTS, 114).

91. **bagşı:** bahşı, kam. (**Yenisey Y:** -m 42/6).

K. Tatar T. baguçı: müneccim, falcı; hastalığa sihirle şifa bulan, büyücü (KTTS, 43).

Başkurt T. baksı: büyücü, sihir yapan; falcı (BTS, 59).

Kırgız T. baksı: şaman, bahşı; mutatabbip (KS, 81).

Kazak T. baqşı: bahşı, kam (KTS, 35).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. baksı: halk ozanı, halk şarkıcısı (KRS, 80).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

92. **bakır:** para. (**Yenisey Y:** 79; -ı 26/7).

K. Tatar T. bakır: bakır (KTTS, 44).

Başkurt T. bakır: bakır; bakır para (BTS, 58).

Kırgız T. bakır: bakır (maden); madeni kova; sikke (KS, 80).

Kazak T. baqır: bakır, bakırdan yapılmış para; tava (KTS, 35).

Nogay T. bakır: bakır (NRS, 67).

Karakalpak T. bakır: bakır (KRS, 81).

Kırım Tatar T. baqır: bakır (KTTTTRS, 56).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. bagır: bakır (KMTS, 108).

93. **bal:** bal (**Moğolistan Y:** ŞT).

K. Tatar T. bal: bal (KTTS, 44).

Başkurt T. bal: bal (BTS, 59).

Kırgız T. bal: bal (KS, 81).
Kazak T. bal: bal (KTS, 35).
Nogay T. bal: bal (NRS, 68).
Karakalpak T. bal: bal (KRS, 81).
Kırım Tatar T. bal: bal (KTTTTRS, 56).
Kumuk T. bal: bal (KuTS, 58).
Karaçay-Balkar T. bal: bal (KMTS, 108).

94. **balbal:** balbal. (**Moğolistan Y:** KT D 16, 25, BK D 13, 20, BK G 7, O 3, O Balbal;

Yenisey Y: -ı 32/10, 34, 36/3)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. balbal: balbal (BTS, 60).

Kırgız T. Ø

Kazak T. balbal: balbal (TTKTS, 81).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

95. **balık I:** kent. (**Moğolistan Y:** BK D 28, 28, T 19, O 9, -a T 18, 19; -da KT K 4, BK D 30, KÇ 11; -daki KT D 12, BK D 10, bês b. BK D 28; şantun b. T 18, 19; togu b. KT K 4; ŞU B 5; -a HT XIV/4, HT XV/3, HT XVI/2; -ka HT II/2; **Yenisey Y:** 41/1; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 14, Or. 8212/76 (B) A 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

96. **balık II:** çamur, bataklık. (**Moğolistan Y:** -a KT K 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

97. **baña:** bana. (**Moğolistan Y:** T 31; Ç 4; **Yenisey Y:** 10/10).

maña: bana. (**Moğolistan Y:** KT G 2, KT D 30, BK K 2, BK D 24, 36; KarB I, IV/10;

Kağıda Yz: Mainz 388: B 3).

K. Tatar T. miña: bana. (KTTS, 343).

Başkurt T. mina: bana (KTLS, 48).

Kırgız T. maga: bana (KS-S, 374).

Kazak T. magan: bana (TTKTS, 83).

Nogay T. maga: bana (NRS, 208).

Karakalpak T. magan: bana (KRS, 440).

Kırım Tatar T. maña: bana (KTTTTRS, 216).

Kumuk T. mağa: bana (*men* zamirinin yönelme hâli) (KuTS, 191).

Karaçay-Balkar T. mañña: bana (ÇTYD, 569).

98. **bar:** var, mevcut; varlıklı; servet. (**Moğolistan Y:** KT G 9, 11, KT D 29, 29, BK K 7, BK D 23, T 10, 30, 57, 57, O 10; gu KT G 10, BK K 8; mu T 14; Ta G 5, Su 5; Bö y; **Yenisey Y:** 20/1, 30/2, 40, 48/1, 48/2, 48/9, 48/9, 144/2, Adrianov/1; **Çin H. C. Y:** YÇ II; **Kağda Yz:** Mainz 383: A 4, IrkB 32, 57, T II T 14: A 14, U 181: B 3).

K. Tatar T. bar: var, mevcut; bütün, hepsi; varken, mevcut halde; zengin, varlıklı; gerçek, muteber; -v ekli isim-eylemler yanında imkan ve ihtimal var anlamları verir; -ası ekli sıfat-eylemler yanında gereklilik anlamı verir (KTTS, 46).

Başkurt T. bar: var; her şey, hepsi, bütün (BTS, 61).

Kırgız T. bar: var, varlık, mevcut olan, bulunuyor; nakit; malik olan, zengin (KS, 86).

Kazak T. bar: var (KTS, 37).

Nogay T. bar: var (NRS, 70).

Karakalpak T. bar: var (KRS, 84).

Kırım Tatar T. bar: var (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. bar: var, mevcut; bütün, hep; zengin, varlıklı (KuTS, 60).

Karaçay-Balkar T. bar: var, mevcut (KMTS, 110).

99. **barça:** bütün, hepsi. (**Moğolistan Y:** ŞU G Ek 1; **D. Altay Y:** 29; **Kağda Yz:** U 5: (B1.I) B 7).

K. Tatar T. barça: hepsi, tamamı; tamamen (KTTS, 47).

Başkurt T. Ø **Kırgız T. Ø**

Kazak T. barşa: bütün, hepsi (KTS, 37).

Nogay T. barşa: tüm, bütün (NRS, 70).

Karakalpak T. barşa: tüm, bütün; varlık (KRS, 86).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, *barça* sözcüğünün yalnızca Türkmencede bulunduğunu belirtir (ED: 356).

Çalışmamızda sözcüğün K. Tatar, Kazak, Nogay ve Karakalpak Türkçelerinde de bulunduğu tanıklanmıştır.

100. **barduk:** bir savaş aleti, mızrak. (**Kağda Yz:** Or. 8212/76: (B) A 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. baldak: bıçak, kılıç gibi aletlere takılan çember, halka (BTS, 60).

Kırgız T. baldak: kılıç kabzasının siperi; koltuk değneği; av kuşlarıyla avlananların kolu altındaki destek (KS, 83).

Kazak T. baldak: kılıç, hançer, kama gibi nesnelerin sapıyla demiri arasına konan metal (KTS, 36).

Nogay T. baldak: kılıç, hançer kolu (NRS, 69).

Karakalpak T. baldak: koltuk değneği (KRS, 82).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Runik metinde *barduk* sözcüğü, *külüg sajunka yoşuk yarlıg boltı, kürebir uruğu sajunka kılıç barduk yarlıg boltı* “Külüg Sajun’a miğfer tahsis edildi, Kürebir Sajun’a kılıç, barduk tahsis edildi” ibaresinin içinde geçmektedir. Yıldırım, *barduk* sözcüğünü Divanü Lûgati’t-Türk’te geçen *batrak* “ucuna bir ipek parçası takılan mızrak” sözcüğüyle ilişkilendirir ve sözcüğe şüpheli olarak “mızrak” anlamını verir (2017: 273-274).

Söz konusu *barduk* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunan *baldak* “kılıç, kılıç kabzasının siperi, kılıç gibi aletlere takılan çember” sözcüğü ile muhtemelen ilişkilidir. Sözcükte bir sonraki *yarlıg* sözcüğünde bulunan “r” sesinin etkisiyle gerileyici uzak benzeşme olayı gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sözcüğe “mızrak” değil de “kılıçla ilgili bir nesne, kılıç kabzasının siperi” anlamı verilmelidir. Metinde *barduk* sözcüğünden önce *kılıç* sözcüğünün bulunması da bu düşüncemizi desteklemektedir.

101.**barım:** varlık, servet. (**Moğolistan Y:** -ın KT G-B, BK D 24, 39, BK G 3; -ın ŞU D 3;

Yenisey Y: 41/7, 96/1, 137/- ık 11/3; -ım 10/11, 42/6, 137).

K. Tatar T. barlık: refah, bolluk, varlık, var olma; zenginlik; gerçeklik, hayat. (KTTS, 48).

Başkurt T. barlık: varlık (BTS, 62).

Kırgız T. barlık I: varlık, mevcudiyet, zenginlik (KS-S, 90).

Kazak T. barlık: varlık (KTS, 37).

Nogay T. barlık: tüm, bütün; varlık (NRS, 70).

Karakalpak T. barlık: tüm, bütün; varlık (KRS, 85).

Kırım Tatar T. barlıq: varlık (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. barlık: varlık, servet, zenginlik; bir şeyin varlığı, mevcudiyeti; hakikat, gerçek (KuTS, 61).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *barım* “varlık, mal-mülk”²⁰ sözcüğünün *bar* “var, mevcut” sözcüğünden türeyen bir sözcük olduğunu veya Farsça *bârî* sözcüğünün ikinci bir biçimi olduğunu ifade eder (ED: 366). Yukarıda karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı fakat ekleri farklıdır.

102.**bark:** ev, yurt, çadır; anıt mezar. (**Moğolistan Y:** KT G 12, KT K 13, KT K-D, BK K 14, 15; -ıg BK D 32, BK G-B; -ın KT K 1, KT K-D, BK D 34, 37; -ın ŞU D 2, -inta ŞU D 12; ON 2).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. bark: belirti, işaret; önem, değer; itibar, yetki (KS-S, 90).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

103.**bars:** bars (yılı), leopar; kişi adı. (**Yenisey Y:** 10/9, 14/1, 17/1, 28/4, 28/5, 28/7, 52/3, 98/4; -ıg 11/10, 52/3; -ım 28/7, 98/4, 28/5, 52/3, 14/1, 17/1, 28/7; **Tanrı Dağı Y:** T-1/3, T-1/3; **Kağıda Yz:** IrkB 31, 49, 67, Or. 8212/76: (A) A 16, Or. 8212/76: (B) B 5, IrkB 10).

K. Tatar T. bars: pars (KTLS, 693).

Başkurt T. bars: kar leoparı, pars (BTS, 63).

Kırgız T. bars: pars; her biri bir hayvan adı taşıyan ve on iki senelik bir devir teşkil eden yılların üçüncüsünün adı (KS, 90).

Kazak T. barıs: pars (KTS, 37).

Nogay T. bars: pars.

Karakalpak T. barıs: pars (KRS, 86).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. bars: pars (KuTS, 62).

Karaçay-Balkar T. Ø

104.**baş:** baş, kafa; lider; başlangıç; dağ zirvesi; ırmakların birbirine karışma yeri. (**Moğolistan Y:** KT D 31, -da KT K 1, BK D 29, -inta KT K 6, BK D 30, -ıña KT D 33; Ta G 6, 6, Ta B 2, 2, 6, Ta K 3, 3, 4; -ı Ta G 2, Ta B 5, 6, 6, 7, 7, 7, 8, Ta K 2, 6, ŞU K 6, ŞU D 6, 6, 9, 9, 11, ŞU G 2, ŞU B Ek 1; -ın Tes K 3, ŞU D 4; -inta Ta B, ŞU K 7, ŞU D 8, ŞU B 6; -ıña ŞU D 3; **Yenisey Y:** 2/5, 39/2, 39/6, 49/2; -da 16/3; -ı 42/7, 48/2, 48/3, 49/2, 2/5; **Kağıda Yz:** IrkB 10, 8, 57, 8).

²⁰ Masao Mori *barım* sözcüğünün Yenisey Yazıtlarında *at* “hayvan” sözcüğü ile aynı anlamda kullanıldığını öne sürmüştür (Ayazlı, 2016: 70). bk.: MORI, Masao, “Sekiz Adaklıg Barım Üzerine”, Erdem, C. 3, S. 8, Ankara, 1987, s.351.

K. Tatar T. baş: baş, kafa; tepe; başak; akıl, zeka; başkan; adet; başlangıç. (KTTS, 49).

Başkurt T. baş: baş, kafa; akıl, zihin; hükmeden, yöneten, idareci, lider; herhangi bir şeyin ucu, uç kısmı; nehir ya da yolun başlangıç yeri; yazma eserlerde, kitaplarda başlık (BTS, 64).

Kırgız T. baş: kafa, baş; başak; reis, amir, serdar, ulu; başlıca; üst kısım, tepe; başucu; iptida, mebde; insan, nüfus (insanlar sayılırken); tane (KS, 95).

Kazak T. bas: baş; her türlü bitkinin en uç noktası, tepesi; dağın, ovanın tepesi; nehrin, derenin kaynağı; baston veya benzer şeylerin kalınca olan kısmı; balta, bıçak gibi kesici şeylerin yüzü; bir şeyin çevresi; kişinin yalnız kendi; sayı; iş bitiren; en büyük; bir şeyin başlaması (KTS, 37).

Nogay T. bas: baş, kafa (NRS, 71).

Karakalpak T. bas: baş, kafa (KRS, 86).

Kırım Tatar T. baş: baş, kafa; baş, başlangıç (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. baş: baş, kafa, kelle; başkan, reis, şef; hayvanlarda sayı; zirve, tepe; ilk, birinci; başlangıç; son, uç, kenar; başak (KuTS, 63).

Karaçay-Balkar T. baş: baş, kafa (KMTS, 111).

105. **başça:** çok sayıda. (Yenisey Y: 41/7).

K. Tatar T. başça: başkaca, başka türlü; fark (KTTS, 50).

Başkurt T. başkasa: başkaca, ayrıca, farklı (BTS, 65).

Kırgız T. başkaça: başkaca, başka türlü (KS, 96).

Kazak T. başqaşa: başkaca (KTS, 38).

Nogay T. baskaşa: farklı bir şekilde (NRS, 72).

Karakalpak T. baskaşa: başkaca (KRS, 88).

Kırım Tatar T. başqa: başka (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. başğaça: başkaca (KuTS, 64).

Karaçay-Balkar T. başha: başka, değişik (KMTS, 113).

106. **başgu (başıl):** alnı akıtmalı (at). (Moğolistan Y: KT D 37, 37).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. başıl: (kara başıl) kara başlı, (sarı başıl) sarı başlı; bir ot adı (KS, 95).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clouston, *başgil* sözcüğüyle *başıl* sözcüğünün aynı olduğunu ve sözcükteki *-gil* ekinin renk adlarıyla bağlantılı olduğunu belirtir (ED: 379).

107.**başlayu:** ilk önce, evvela; baş, lider olarak. (**Moğolistan Y:** KT D 16, 25, KT K 8, 11, BK D 13, 20, 33, BK G 13, 14, 14).

K. Tatar T. başta: ilk önce, önce (KTTS, 50).

Başkurt T. başta: en ilk, en önce, başta (BTS, 66).

Kırgız T. başta: ilk, önce, evvelce (KS, 96).

Kazak T. basta: ilkin, başında (KTS, 38).

Nogay T. basta: ilk önce (NRS, 73).

Karakalpak T. basta: önce, ilk (KRS, 90).

Kırım Tatar T. başta: önce (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. başda: önce, evvel (KuTS, 64).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

108.**başlıg:** mağrur; lider; lideri olan. (**Moğolistan Y:** T 46, -ıg KT D 2, 15, 18, BK K 10, BK D 3, 13, 16).

K. Tatar T. başlı: başı olan, başlı; akıllı, zeki(KTTS, 50).

Başkurt T. başlı: başlı, başı olan; akıllı; lideri, yöneticisi olan (BTS, 65).

Kırgız T. baştuu: başlı; reise, amire malik olan (KS, 97).

Kazak T. bastı: esas, en mühim (KTS, 39).

Nogay T. başlı: başlı; akıllı (NRS, 73).

Karakalpak T. başlı: başlı; akıllı, zeki (KRS, 89).

Kırım Tatar T. başlı: kafalı, akıllı (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. başlı: başlı; mec. akıllı (KuTS, 65).

Karaçay-Balkar T. başlı: başlı. **başçı:** lider, başkan (KMTS, 113).

109.**bat:** kötü (durumda). (**Moğolistan Y:** biz O 7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

110.**batım:** mızrak vs. batma uzunluğu. (**Moğolistan Y:** -ı KT D 35, BK D 26).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

bat- “batmak” eyleminden türetilen *batım* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmaz. ÇKTL sözlüklerinde aynı kökten fakat farklı bir yapım ekiyle türetilen *batuv* “batırma” sözcüğü bulunur.

111.**batsık:** (güneşin) battığı (yer), batı. (**Moğolistan Y:** -daki KT K 12, -ıña KT G 2, BK K 2, 11, O 2; KarB I, III/10; -a Su 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL sözlüklerinde ET *batsık* sözcüğü bulunmaz. Sözcükle aynı anlamda fakat farklı bir yapım ekiyle türetilen *batis/batış* “batı, gün batımı” sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

112. **batur:** bahadır, yiğit (**Yenisey Y:** 29/4, 29/4).

bagatur: bahadır, yiğit; kişi adı parçası (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 12).

K. Tatar T. batır: kahraman, cesur; güreşte herkesi yenen baş pahlivan (KTTS, 51).

bahadır: bahadır, yiğit; pahlivan (KTTS, 43).

Başkurt T. batır: korku bilmez, cesur; kahraman, cesur kişi; fedakarca hizmeti ile tanınan kişi (BTS, 66). **bahadır:** güçlü, gayretli, yürekli kişi (BTS, 58).

Kırgız T. baatır: bahadır, kahraman, cesur (KS, 76).

Kazak T. batır: bahadır; düşmana karşı koyan; vatani seven, vatani için canını veren kişi; akıllı, aklı ile düşmanı yenip milleti yücelten; güçlü, korkmayan (KTS, 40).

Nogay T. batır: pahlivan, yiğit, kahraman (NRS, 73).

Karakalpak T. batır: bahadır (KRS, 91).

Kırım Tatar T. batır: bahadır, kahraman (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. batır: bahadır, yiğit, kahraman, cesur adam (KuTS, 65).

Karaçay-Balkar T. batır: kahraman, cesur (KMTS, 114).

113.**bay:** zengin, varlıklı. (**Moğolistan Y:** KT G 10, KT D 29, BK K 7, BK D 14, 23; Su 5;

Yenisey Y: 17/1, 17/1, 39/6, 144/2; **D. Altay Y:** 37/4; **Kağıda Yz:** IrkB 27).

K. Tatar T. bay: malı mülkü çok olan, zengin; çok, fazla; güzel; manevi kıymetleri büyük olan. (KTTS, 52).

Başkurt T. bay: zengin, varlıklı (BTS, 67).

Kırgız T. bay: zengin, servet sahibi, mal sahibi; koca (KS, 100).

Kazak T. bay: zengin (KTS, 41).

Nogay T. bay: zengin; koca (NRS, 66).

Karakalpak T. bay: zengin (KRS, 77).

Kırım Tatar T. bay: zengin, bay (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. bay: zengin, varlıklı (kimse); verimli (KuTS, 66).

Karaçay-Balkar T. bay: zengin, güçlü (KMTS, 114).

114.**baz:** bağımlı, tabi. (**Moğolistan Y:** KT D 2, 15, 30, BK K 10, BK D 3, 13, 24).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

115.**bediz:** süs, bezeme, resim; yazıt. (**Moğolistan Y:** KT G 12, KT K 13, BK K 14, -ig BK G-B, -in KT K-D, KÇ 24; İHN, Han 2; **Yenisey Y:** -i 83; **D. Altay Y:** -i 6/1, -ig 23).

K. Tatar T. bizek: bezek, süs, nakış. (KTTS, 63).

Başkurt T. bižek: bezek, süs, ziynet; güzellik, tat veren şey (BTS, 95).

Kırgız T. bezek: süs, beze (KS, 114).

Kazak T. bezev: süsleme, bezeme (KTS, 42).

Nogay T. bezek: motif, süs (NRS, 75).

Karakalpak T. bezev: süsleme; süs (KRS, 96).

Kırım Tatar T. bezek: süs, süsleme (RKKRS, 348).

Kumuk T. bezeñç: süs, ziynet (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

116.**bedizlig:** resimli, yazılı. (**Yenisey Y:** 111, 118/2).

K. Tatar T. bizeklē: süslü, bezekli (KTTS, 63).

Başkurt T. bižeklē: bezekli, süslü, ziynetli (BTS, 95).

Kırgız T. bezentüü: bezenmiş, süslü (KS, 114).

Kazak T. bezelüv: bezenmiş olmak (KTS, 42).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. bezeñçli: süslü, ziynetli (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

117.**bedük:** (mec.) zorlu; büyük. (**Moğolistan Y:** O 6; **Yenisey Y:** 45/10, **Kağıda Yz:** IrkB 60).

K. Tatar T. böyēk: büyük önemi olan, yüce (KTTS, 67).

Başkurt T. böyök: büyük, yüksek, yüce (BTS, 108).

Kırgız T. biyik: yüksek (hem sıfat hem zarf manalarına olarak); büyük (KS, 124).

Kazak T. biyik: yüksek, büyük (KTS, 46).

Nogay T. biyik: yüksek (NRS, 80).

Karakalpak T. biyik: yüksek, büyük (KRS, 104).

Kırım Tatar T. büyük: büyük (KTTTTRS, 67).

Kumuk T. biyik: yüksek, yüce (KuTS, 77).

Karaçay-Balkar T. biyik: yüksek (KMTS, 124).

118.**beg:** bey. (**Moğolistan Y:** KT D 20, BK D 16, -i O 9, -im KT G-B, -iñ KT D 33, -ler KT G 1, 1, 10, 11, KT D 7, 7, KT Kap. 2, BK K 1, 1, 8, 8, 13, BK D 2, 7, 7, 33, BK G 13, 13, 13, 13, 14, 14, 15, T 36; -ler gü KT G 11, BK K 8; -leri KT G 2, KT D 3, 6, 19, 22, BK K 1, BK D 1, 4, 6, 16, 18, T 42; -lerig BK K 13, -lerim KT K 11; -lerime O 7; -lerin BK G 15, T 43; -li KT D 6, BK D 6; Tes G 1, 3, Ta G 3, HT V/2, HT VI/3, HT XX/3; -i HT V/2; -ler Ta B 7, 7, ŞU G 8, HT VI/2, 3; -leri ŞU D 10; Han 3; **Yenisey Y:** 1/2, 10/6, 26/3, 24/4, 24/5, 24/7, 32/2, 32/9, 32/14, 37/3, 48/8, 53/1, 71/5, 88/3, 92/1, 98/1, 98/1, 98/3, 98/4, 149/1; -çe 32/2; -i 42/1; -im 32/10, 48/2, 71/2, 73/6, 98/4; -imis 71/1; -imiz 28/6, 30/5; -imke 16/3, 17/3, 22/2, 96/3; -in 32/11; -iñ 59/3, 98/4, 92/1, 53/1, 37/3, 24/7, 24/4, 24/5, 98/3, 149/1, 88/3; **D. Altay Y:** 74; **Tanrı Dağı Y:** T-3/3; **Çin H. C. Y:** Ay Beg, YÇ II, Kum; **Kağıda Yz:** IrkB 5, 5, 54 Mainz 388: B 4).

K. Tatar T. biy: bey (KTTS, 62).

Başkurt T. bek / bëy: bey, ağa; baş kişi, lider (BTS, 80).

Kırgız T. bek: bey; prens; erkek ve kadın şahıs adlarının teşekkülüne giren parça (KS, 104).

Kazak T. biy: beğ, karar bildiren kimse, hatip, iyi söz söyleyen (KTS, 46).

Nogay T. biy: bey (NRS, 79).

Karakalpak T. biy: bey (KRS, 103).

Kırım Tatar T. bey: bey (KTTTTRS, 61).

Kumuk T. bek 2 / biy: bey, emir, asil (KuTS, 69, 77).

Karaçay-Balkar T. biy: prens; bey (KMTS, 124).

119.**beğiç:** beycik, küçük bey. (**Yenisey Y:** -im 48/7, **D. Altay Y:** 19, er 19).

K. Tatar T. bikeç: küçük, genç kadın (ED, 325).

Başkurt T. bekës: küçücük, küçük, minicik; uzun olmayan, kısa; küçük yaştaki (BTS, 71).

Kırgız T. Ø

Kazak T. biykeş: evlenme çağındaki kız (KTS, 46).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

120.**beglig:** beylik. (**Yenisey Y:** 26/9, 81, **Kağıda Yz:** IrkB 5, 57).

K. Tatar T. biylëk: beylik (TüTaS, 58).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. biylik: hakimiyet; diktatörlük; bey vaziyeti yahut vazifesi (KS, 124).

Kazak T. beglik: beylik, beğlik (KTS, 42). **biylik:** hüküm, karar (KTS, 46).

Nogay T. Ø.

Karakalpak T. biylik: beylik, hüküm (KRS, 105).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. biylik: bey olma durumu, beylik; beyin idare alanı vb. (KuTS, 77).

Karaçay-Balkar T. biylik: beylik, hakimiyet (KMTS, 124).

121.**begni:** bira (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 10).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Kırgız Türkçesinde “şarap” anlamını karşılayan bir *biyna* sözcüğü mevcuttur. Bu sözcüğün ET *begni* “bira” sözcüğü ile ilişkili olması şüphelidir.

122.**begrek:** soylu (kudretli) bey (**Yenisey Y:** -im 5/3, 98/1; **Kağıda Yz:** IrkB 37).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

123.**bek:** sağlam. (**Moğolistan Y:** Ar 1).

K. Tatar T. bik: pek; mutlaka; kilit; anahtar (KTTS, 60).

Başkurt T. bik: kilit, anahtar (BTS, 90).

Kırgız T. bek: sağlam, pek; muhkemce; gayet (KS, 104).

Kazak T. bek: pek, sağlam, çok, bilhassa (KTS, 43).

Nogay T. bek: sağlam; pek (NRS, 75-76).

Karakalpak T. bek: sağlam; kilit (KRS, 97).

Kırım Tatar T. pek: pek, sert, katı (KTTTTRS, 261).

Kumuk T. bek 1: sert; sağlam, sıkı; kilitli; çok, pek; iyice (KuTS, 69).

Karaçay-Balkar T. bek 2: sağlam, sıkı (KMTS, 118).

Clauson, ET *bek* “sağlam, sıkı, istikrarlı” sözcüğü ile *berk* “sağlam, dayanıklı” sözcüğünün aynı olduğunu belirtir. Ayrıca Clauson, DLT’de “sağlam, sıkı, sert” anlamlarını karşılayan *berk* sözcüğünün asıl; *bek* sözcüğünün ise ikincil biçim olduğunu belirtir (ED: 323). Hem *bek* sözcüğü hem de *berk* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

124.**belgü:** damga, işaret, iz. (**Moğolistan Y:** -mün Ta B 2, ŞU D 8, 9; -sin Tes G 3; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 14).

K. Tatar T. bilgē: iz, işaret, sembol, damga (KTTS, 61).

Başkurt T. bilgē: belirti, alamet, emare; gösterge, sembol, işaret, iz (BTS, 90-91).

Kırgız T. belgi: damga, işaret, alamet, nişane, yol göstermek için dikilen nişane (KS, 106).

Kazak T. belgi: damga, arma (KTS, 44).

Nogay T. belgi: işaret, damga (NRS, 76).

Karakalpak T. belgi: damga, işaret (KRS, 99).

Kırım Tatar T. belgi: belgi, işaret, nişan (KTTTTRS, 59).

Kumuk T. belgi: işaret, nişan; emare, alamet, belirti (KuTS, 69).

Karaçay-Balkar T. belgi: sembol; işaret, nişan, sınır (KMTS, 118).

125.**belgülüg:** açık, belirli; önemli (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 4).

K. Tatar T. bilgēlē: bir işareti olan, belli; aşına, tanıdık; ayan, açık; meşhur; elbette (KTTS, 61).

Başkurt T. bilgēlē: belli, belirtili, alametli, emareli; göstergeli, işaretli, izli (BTS, 91).

Kırgız T. belgilüü: malûm, muayyen. (KS, 106).

Kazak T. belgili: belli, mâlum (KTS, 44).

Nogay T. belgili: belli, işaretli (NRS, 76).

Karakalpak T. belgili: belli (KRS, 99).

Kırım Tatar T. belgili: belgili, işaretli; bilinen, ünlü (KTTTTRS, 59).

Kumuk T. belgili: tanıdık, bildik; belli başlı, belirli, muayyen; herhangi bir işareti olan (KuTS, 69).

Karaçay-Balkar T. belgili: meşhur (KMTS, 118).

126.**beltir:** (ırmak) birleşme yeri. (**Moğolistan Y:** -inte ŞU D 9, ŞU G 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

DLT'deki *tag beldiri* örneğinden ET *beltir* sözcüğünün sadece ırmakların değil, dağların da birleşme yerlerini ifade etmek için kullanıldığını görmekteyiz (Aydın, 2018b: 109).

127.**ben/men:** birinci tekil kişi zamiri. (**Moğolistan Y:** T 1, 5, 7, 11, 15, 17, 30, 32, 37, 37, 47, 50, 55, 58, 58, 59, 59; -i T 10; -iñ T 21; Ta G 3, Ta B 4, ŞU K 1, ŞU D 4, ŞU G 3, 4, 4, 6, ŞU G Ek 2, 2, ŞU B 6, ŞU B Ek 1, 1, HT V/1, HT XI/3, Ar 2, Aç I 2, YU 1, DU III 4, Ö II 4; **Yenisey Y:** 1/2, 2/5, 3/3, 3/3, 6/3, 9/2, 11/2, 13/5, 15/2, 15/3, 16/1, 19/1, 20/2, 22/3, 22/4, 24/7, 27/4, 37/1, 37/3, 37/3, 37/3, 41/3, 41/4, 44/2, 44/2, 44/6, 44/6, 48/7, 49/2,

51/1, 52/1, 53/1, 61/3, 68/3, 68/4, 92/2, 109/3, Adrianov/1, 1, 3; -iñ 73/6, Adrianov/2, 2; -ke 50/5; **D. Altay Y:** 1/1, 6/3, 30, 33/1, 33/2, 37/3, 37/4, 42, 54).

men: birinci teklik kişi zamiri. (**Moğolistan Y:** KT G 11, KT D 27, BK K 9, 12, 14, BK D 22, 33, 33, 34, 36, BK G 3, BK G-B, -iñ KT G 11, BK D 29; ŞU D 10, Su 2, 3, 3, HT II/4, HT XVI/3; -iñ ŞU D 12, ŞU G 9; **Yenisey Y:** 10/12, 28/1, 29/4, 29/5, 29/8, 48/6, 108/4, 108/4, 147/1, 149/1; **Çin H. C. Y:** Körü I, Körü II, Ataç; **Kağıda Yz:** IrkB 1, 1, 2, 2, 2, 3, 3, 3, 3, 4, 4, 8, 10, 10, 10, 20, 20, 20, 20, 41, 42, 45, 48, 48, 48, 48, 51, 51, 56, 56, 60, 60, 60, 62, 62, 62, 664, 64, 64, Mainz 388: A 1, U 5: (B1.II) A 5, Mainz 167: B 2, M ...: B 1, Or. 8212/1692: (A) Sol 6, 8).

K. Tatar T. min: ben (KTTS, 343).

Başkurt T. ben / men / min: ben, kişi zamiri (BTS, 418).

Kırgız T. men: ben (KS, 562).

Kazak T. men (1): ben, kendi kendini göstermek (KTS, 198).

Nogay T. men: ben (NRS, 221).

Karakalpak T. men: ben (KRS, 456).

Kırım Tatar T. men: ben (KTTTTRS, 220).

Kumuk T. men: şahıs zamiri ben (KuTS, 198).

Karaçay-Balkar T. men: ben (KMTS, 296).

128.**beñgü:** ebedi, sonsuz (**Moğolistan Y:** KT G 8, 11, 11, 12, 13, BK K 6, 8, 15; **Yenisey Y:** 33/3, 36/3; -min 28/9; -si 24/6, 30/3; **D. Altay Y:** 1/2, 23).

beñigü: ebedi (**Moğolistan Y:** O 14; **D. Altay Y:** 1/3, 88/1).

beñkü: ebedi (**Yenisey Y:** , 39/1, 48/6, 48/9, 54, 100/1, 108/4, 134, 134; -mün 20/1, 68/5; -si 27/8, **D. Altay Y:** 45).

beñü: ebedi (**Yenisey Y:** 42/5, 42/5, 92/2, 92/2, 94/2; -m 13/5, 79; -sü(i?) 9/3, 57/1; **D. Altay Y:** -de 78, -m 56, -ñ 78, -si 32).

meñgü: ebedi (**Yenisey Y:** Adrianov/1).

meñkü: ebedi (**Yenisey Y:** 39/5; **Tanrı Dağı Y:** Ks.).

K. Tatar T. meñgë: ebedi, daimi, aralıksız; hiçbir zaman, uzun vakit, ömür boyu (KTTS, 332).

Başkurt T. meñgë: ebedî, sonsuz, beñgü; ebediyen, sonsuza kadar (BTS, 409).

Kırgız T. meñggi: ebedi (KS, 553).

Kazak T. mângi: ebedi, devamlı (KTS, 197).

Nogay T. mengi: ebedi, sonsuz.

Karakalpak T. mengi: ebedi, sonsuz (KRS, 452-453).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. mingi: ebedi, sonsuz (KMTS, 300).

129.**beñi:** mutluluk. (**Moğolistan Y:** KÇ 3).

meñi: sevinç. (**Kağıda Yz:** IrkB 52).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *beñi* “sevinç, mutluluk” sözcüğünün *beñgü* “ebedi, sonsuz” sözcüğü ile kolaylıkla karıştırılabileceğini belirtir (ED: 348). Aydın, Türk dillerinde *beñgü* “ebedi, sonsuz” sözcüğünün günümüzde kullanılmaya devam etmesini; *beñi* “sevinç, mutluluk” ve bundan türetilen *meñile-* “sevinmek, mutlu olmak” sözcüklerinin ise kullanılmamasını tarihi süreç içerisinde sözcüklerin aynı sözcük sanılarak karıştırılmasından olduğunu düşünür (2018a: 175-176).

130.**beñiz:** beniz. (**Yenisey Y:** -i 26/9).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

131.**beñlig:** benli, (beyaz) lekesi olan; doruklu (dağlar) (**Moğolistan Y:** T 44).

K. Tatar T. miñlě: benli. (KTTS, 344).

Başkurt T. miñlě: benli, beni olan (BTS, 418).

Kırgız T. meñli: benli (yüzdeki) (KS-S, 388).

Kazak T. meñdi: benli (TTKTS, 102).

Nogay T. meñ: ben (yüzdeki, vücuttaki).

Karakalpak T. meñli: benli (KRS, 456).

Kırım Tatar T. beñli: benli (KTTTTRS, 60).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

132.**berk:** sağlam, dayanıklı. (**Yenisey Y:** Adrianov/2; -im Adrianov/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. birěk: sağlam, dayanıklı (BTS, 92).

Kırgız T. berk: sağlam, pek; muhkemce; gayet (KS, 109).

Kazak T. berik: berk, katı (TTKTS, 104).

Nogay T. berk: güçlü, sağlam (NRS, 75-76).

Karakalpak T. berk: güçlü, sağlam (KRS, 101).

Kırım Tatar T. berk: sertleşmiş (KTTTTRS, 60).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. berk: sağlam, sıkı (KMTS, 118).

133.**bert:** hediye; bir çeşit vergi (**Tanrı Dağı Y:** T-5/2, T-5/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson'un (ED: 358) "bir çeşit vergi"²¹ olarak anlamlandırdığı ve *ber-* eyleminden türediğini belirttiği *bert* sözcüğünü, Rysbek Alimov (2014: 100) "hediyeye" olarak anlamlandırmıştır.

134.**berü:** beri, geri. (**Yenisey Y:** 73/7).

K. Tatar T. birë: beri (TüTaS, 56).

Başkurt T. birë: beri, bu tarafa daha yakın; ... beri (BTS, 92).

Kırgız T. beri: beri, bu yana doğru, buraya; daha yakın (KS, 109).

Kazak T. beri: bu yana (KTS, 45).

Nogay T. beri: beri (NRS, 77).

Karakalpak T. beri: beri (KRS, 101).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. beri: beri, buraya, bu tarafa; beride, bu tarafta (KuTS, 70).

Karaçay-Balkar T. beri: bu taraf, buraya (KMTS, 119).

135.**berüki:** beriki, gerideki. (**Moğolistan Y:** T 46).

K. Tatar T. birgë: beri, yakın yer, ön taraf. (KTTS, 61).

Başkurt T. birëge: beriye, şu yere (BTS, 92).

Kırgız T. berki: beriki, bu tarafta bulunan (KS, 109).

Kazak T. berigi: beriki (TTKTS, 104).

Nogay T. berigi: beriki.

Karakalpak T. berigi: berideki, beriki (KRS, 101).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. berigi: beriki, daha yakında olan (KuTS, 70).

Karaçay-Balkar T. bergi: bu taraf, buraya (KMTS, 119).

136.**bë:** kısırak (**Kağıda Yz:** IrkB 5).

K. Tatar T. biye: kısırak (TüTaS, 185).

Başkurt T. bëye: kısırak, tay (BTS, 80).

²¹ Clauson bu vergi çeşidi hakkında şu bilgileri verir: Uygur hukuk belgelerine göre, kendilerinden izin almadan evlenen kölelerden anlaşma sonucu köle sahiplerinin aldığı *bert* vergisi (ED: 358).

Kırgız T. bee: kısrak (doğurmuş olan) (KS, 104).

Kazak T. biye: kısrak (KTS, 46).

Nogay T. biye: kısrak.

Karakalpak T. biye: kısrak (KRS, 104).

Kırım Tatar T. biye: kısrak (KTTTTRS, 63).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. biye: kısrak (KMTS, 124).

137.**bëçin:** maymun (**Moğolistan Y:** -ka KT K-D; Ta G 1, HT II/1; -ka HT XV/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. mesin: maymun; nazlı kişi için söylenir (BTS, 411).

Kırgız T. meşin: on iki yıllık hayvan devri takviminde dokuzuncu yılın adıdır (maymun yılı) (KS, 559).

Kazak T. meşin: maymun; eski yıl sayımına göre dokuzuncu sene (KTS, 199).

Nogay T. meşin: maymun (NRS, 222).

Karakalpak T. meşin: maymun (KRS, 458).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

138.**bêl:** bel, sırt. (**Yenisey Y:** -de 10/5; -imte 3/2).

K. Tatar T. bil: bel; elbisenin bel kısmı; uzunca şeylerin ortası (KTTS, 60).

Başkurt T. bil: bel; insan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm; bir şeyin incelen orta kısmı (BTS, 90).

Kırgız T. bel: bel, bedenin kuşak bağlanacak yeri; umut; arka (istinatgah); tutma, kayırma; dağ geçidi, dağ sırtı (KS, 105).

Kazak T. bel: bel; dağın kıvrımı, sırtı; dayanak, arka (KTS, 44).

Nogay T. bel: bel (NRS, 76).

Karakalpak T. bel: bel (KRS, 98).

Kırım Tatar T. bel: bel (KTTTTRS, 59).

Kumuk T. bel 2: bel (vücudun orta kısmı); orta (nokta, yer) (KuTS, 69).

Karaçay-Balkar T. bel: bel; orta (KMTS, 118).

139.**bêri:** güney. (**Moğolistan Y:** -din ŞU D 3; -gerü Ta B 5).

bêrgerü: güneye, güneyde. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 3, KT D 28, BK K 2, 2, 11, BK D 23).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

140.**bêş:** beş. (**Moğolistan Y:** KT D 18, 31, KT K 4, BK D 15, 25, 28, 28, BK G-D, BK G 11, T 49, O 4, KÇ 17; Ta G 4, Ta B 6, 6, 7, Ta K 1, ŞU D 6, ŞU G 3, 9, HT II/1, HT XIV/4, HT XV/3, HT XVI/2, **Yenisey Y:** 11/2, 11/9, 25/4, 45/2, 53/2, 68/1, 71/1, 108/2, 152/1, 11/2, 11/9, 68/1, 108/2; **D. Altay Y:** 1/1, 23, 33/2, 82/1, 82/2; **Kağıda Yz:** Mainz 385a-d: (A) B 3, IrkB 67, O. 1: A 4).

K. Tatar T. biş: beş, el, beş puanlık, en yüksek derece. (KTTS, 62).

Başkurt T. biş: beş (BTS, 93).

Kırgız T. beş: beş (KS, 110).

Kazak T. bes: beş (KTS, 45).

Nogay T. bes: beş (NRS, 78).

Karakalpak T. bes: beş (KRS, 101).

Kırım Tatar T. beş: beş (KTTTTRS, 60).

Kumuk T. beş: beş (sayı) (KuTS, 71).

Karaçay-Balkar T. beş: beş (KMTS, 119).

141.**bêşinç:** beşinci. (**Moğolistan Y:** KT K 7, BK G 10; Ta G 2, ŞU D 3, 4, 9, ŞU G 5;

Kağıda Yz: Or. 8212/77: A 1).

K. Tatar T. bişenç: beşinci (TaTüS, 52).

Başkurt T. bişens: beşinci (BTS, 94).

Kırgız T. beşinç: beşinci (KS-S, 105).

Kazak T. besinşi: beşinci (KTS, 45).

Nogay T. besinşi: beşinci (NRS, 78).

Karakalpak T. besinşi: beşinci (KRS, 101).

Kırım Tatar T. beşinç: beşinci (KTTTTRS, 61).

Kumuk T. beşinç: beşinci (KuTS, 71).

Karaçay-Balkar T. Ø

142.**bêtgeçi:** yazıcı (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 10).

bêtkeçi: yazıcı (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 10-11, (B) A 1-2).

bidgüçi: yazıcı. (**Moğolistan Y:** ŞU G 3).

bitigçi: yazıcı, taş ustası. (**Yenisey Y:** 32/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

143.**biñ/biñ/miñ:** bin. (**Moğolistan Y:** KT G-B, T 16, 18; Ta B 2, 7, 7, 7, ŞU D 9, ŞU B 9;

Yenisey Y: 16/2, 45/8, 136/1; 3/5, 26/8 26/9, 41/1, 42/2, 42/3, 68/26, 78, 109/1).

biñ: bin. (Moğolistan Y: BK G 1, T 14, 16; ŞU B Ek 1).

miñ: bin. (Kağıda Yz: IrkB 32, 32, Or. 8212/78: (A) A 4).

bin: bin. (Moğolistan Y: BH I 3).

K. Tatar T. měñ: bin; pek çok, binlerce, hudutsuz. (KTTS, 336).

Başkurt T. měñ: bin (1000) (BTS, 408).

Kırgız T. miñğ: bin (KS, 567).

Kazak T. mın: bin (KTS, 203).

Nogay T. miñ: bin (NRS, 230).

Karakalpak T. miñ: bin (KRS, 472).

Kırım Tatar T. biñ: bin (KTTTTRS, 62).

Kumuk T. miñ: bin (KuTS, 201).

Karaçay-Balkar T. ming: bin (KMTS, 300).

144.**biña/biñe:** atlı birlik, süvari birliği; bin askerden oluşan askeri birlik; bir unvan. (Moğolistan Y: Ta D 6, Ta B 9, 9, Ta K 2, ŞU K 6, ŞU D 11; -m ŞU G 2).

biñe: atlı birlik. (Moğolistan Y: ŞU B 3).

K. Tatar T. měñer: binlerce (KTTS, 337).

Başkurt T. měñder: binlerce (BTS, 408).

Kırgız T. miñğde: binlerce at sürüsü (KS, 567).

Kazak T. mindagan: binlerce (TTKTS, 114).

Nogay T. miñlagan: binlerce (NRS, 231).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Türkologlar ET *biña/biñe* sözcüğünü *biñ/biñ* “sayı” sözcüğü ile ilişkilendirmiştir. Ramstedt (1913: 45) ve Erdal (2004: 57) sözcüğün Moğolca *minggan* “bin” sözcüğü ile karşılaştırılabileceğini düşünmüştür. Berta (2002:138) sözcüğün asıl biçiminin *biñe* olduğunu, Sertkaya (2003: 28) ise sözcüğün asıl biçiminin *biña* olduğunu savunur (Aydın, 2018b: 112-113).

145.**bilge:** bilge, akıllı; danışman; hakim; unvan niteleyicisi. (Moğolistan Y: KT G 1, 6, KT D 3, 3, 23, KT K 13, KT B, BK K 1, 4, BK D 1, 1, 4, 4, BK G 13, 13, BK G-B, BK B 2, T 1, 5, 10, 21, 29, 31, 34, 37, 47, 50, 58, 58, 59, 61, 62, O 4, 10, 11, 11, 12, 16, 17, KÇ 8, 14, 19, 22, 24; -si T 7, KÇ 17; -sin T 48, KÇ 7; Tes D 4, Ta G 6, 6, Ta B 1, 1, 6, 6, Ta K 1, 3, 3, 5, 5, ŞU K 1, 5, 11, ŞU D 5, ŞU B 8, KarB I, I/4, KarB I, IV/6, HT V/2, HT VI/1, HT VI/5, KÇor 8-9; -sin Tes D 5, HT VI/2; **Yenisey Y:** 13/1, 13/4, 24/4, 24/5, 26/1, 31/1,

32/9, 48/5, 48/7, 71/5; -m 48/3; 71/5, 13/4, 24/5, 26/1, 24/4, 24/5, 48/7, 31/1; **Tanrı Dağı**

Y: K-24; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 5, Or. 8212/78: (A) A 8, 9, 13).

bilige: bilge, akıllı (**Moğolistan Y:** Ta K 6, 6).

K. Tatar T. bēlgēç: uzman. (KTTS, 57).

Başkurt T. bēlgēs: bilgiç, bilgin, uzman; âlim (BTS, 73).

Kırgız T. bilgiç: haberdar; bilgiç; akıllı, hakim; kılavuz, rehber (KS, 120).

Kazak T. bilgir / bilgiş: bilgin, çok bilen (KTS, 57).

Nogay T. bilgen: bilgiç, bilen (NRS, 80).

Karakalpak T. bilgir / bilgiş: bilgiç, bilen (KRS, 107).

Kırım Tatar T. bilgir: bilen, uzman (RKKRS, 351).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. bilgiç: sihirbaz, kahin; ukala adam (KMTS, 123).

ET *bilge* sıfatının katunlar tarafından da kullanıldığına dair Türk runik metinlerinde birçok örnek mevcuttur (Aydın, 2019: 78).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

146.**bilig:** bilgi, düşünce. (**Moğolistan Y:** KT G 5, 7, BK K 5, T 6, -im KT K 10, -in BK K 4, KÇ 28; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 2-3).

K. Tatar T. bēlēk: bilgi, bilim. (KTTS, 57).

Başkurt T. bēlēk: bilgi, bilim; eğitim (BTS, 72).

Kırgız T. bilgi: bilgi (KS, 120).

Kazak T. bilik: bilgi, ilim (KTS, 58).

Nogay T. bilim: bilgi, bilim (NRS, 80).

Karakalpak T. bilik: bilgi, ilim (KRS, 107).

Kırım Tatar T. bilgi: bilgi (KTTTTRS, 62).

Kumuk T. bilim: bilgi; ilim; tahsil (KuTS, 73).

Karaçay-Balkar T. bilim: bilgi (KMTS, 123).

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

147.**biligsiz:** bilgisiz, cahil. (**Moğolistan Y:** KT D 5, 5, BK D 6, 6).

K. Tatar T. bēlēksēz: bilgisiz. (KTTS, 57).

Başkurt T. bēlēkhēz: bilime sahip olmayan, bilgisiz, cahil, okumamış (BTS, 72).

Kırgız T. bilimsiz: bilgisiz, cahil, bilmez, habersiz (KS, 121).

Kazak T. biliksiz: bilgisiz (KTS, 58).

Nogay T. bilimsiz: bilgisiz (NRS, 80).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. bilgisiz: bilgisiz (RKKRS, 351).

Kumuk T. bilimsiz: cahil, avam (KuTS, 73).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

148.**bir:** bir. (**Moğolistan Y:** KT G 6, 8, KT D 32, 33, 36, KT K 2, 4, 5, 7, 12, BK K 4, 6, BK D 29, 30, 31, 40, BK G 1, 8, 9, T 4, 23, 24, 24, 33; Ta K 1, ŞU D 5, 5, ŞU G 1,7, 8, 9, 11, ŞU B 3, 6, KarB I, IV/8, HT VI/4, HT VI/4; **Yenisey Y:** 10/8, 15/3, 32/14, 43/4, 45/5, 96/1; -ke 149/6; 15/3, 45/5; **Tanrı Dağı Y:** T-2/3, AÖ-2; **Kağıda Yz:** Mainz 171: B 1, Mainz 377: A 1, Mainz403a,b: (B) A 4, Mainz 175a,b: B 2, Or. 8212/76: (A) A 12, İrkB 25, 32, 37, U 5: (B1. II) A 1, Or. 8212/76: (A) A 8, 9, 21, (C) A 2, 3, (C) A 6, Or. 8212/77: A 9, A 9, Or. 8212/78: (A) A 5, Or. 8212/8212/1692: (A) Sol 7, Or. 8212/76: (c) a 2).

K. Tatar T. bër: bir; yalnız; bir kere; tamamen; biraz; aynı; ortak; hiç (KTTS, 57).

Başkurt T. bër: bir (1) (BTS, 74).

Kırgız T. bir: bir, birisi, bir defa; ruhani üstat, ruhani rehber; efendi (hami) (KS, 121-122).

Kazak T. bir: sayı, tek, eş (KTS, 58).

Nogay T. bir: bir, tek (NRS, 81).

Karakalpak T. bir: bir (KRS, 108).

Kırım Tatar T. bir: bir (KTTTTRS, 62).

Kumuk T. bir: bir (sayı); belirsizlik sıfatı olarak kullanılır (KuTS, 74).

Karaçay-Balkar T. bir: bir (KMTS, 123).

149.**biri:** biri, bir kimse (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.II) A 3-4).

K. Tatar T. bërë: biri (TüTaS, 62).

Başkurt T. bërëyhë: birisi, bir kişi (BTS, 76).

Kırgız T. biröö: birisi, herhangi birisi; bir tek, bir tane (KS, 123).

Kazak T. birev: yalnız, bir tane; belirsiz birisi (KTS, 58).

Nogay T. birev: bir, biri (NRS, 82).

Karakalpak T. birev: bir, biri (KRS, 109).

Kırım Tatar T. biri: bunlardan biri (RKKRS, 352).

Kumuk T. birew: biri, birisi (KuTS, 75).

Karaçay-Balkar T. birev: biri, birisi (KMTS, 123).

150.**birki:** birleşik, bir arada. (**Moğolistan Y:** KT G 1, KT D 27, BK K 1, BK D 22).

K. Tatar T. bërge: beraber, birlikte; aynı zamanda (KTTS, 58).

Başkurt T. bërge: birlikte, ayrı olmayarak, beraber; aynı zamanda (BTS, 76).

Kırgız T. birge: beraber, birlikte (KS, 122).

Kazak T. birge: beraber (KTS, 58).

Nogay T. birge: beraber (NRS, 81).

Karakalpak T. birge: beraber (KRS, 109).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. birge: birlikte, beraber (KuTS, 75).

Karaçay-Balkar T. birge: beraber (KMTS, 123).

151.**birle:** ile, birlikte. (**Moğolistan Y:** KT G 4, KT D 17, 26, 27, 27, 35, KT K 1, 1, 1, 3, 5, 6, 7, BK K 3, BK D 15, 21, 22, 26, 26, 27, 34, T 7, 24; ŞU K 7, ŞU D 1, 6, KarB I, II/9; **Yenisey Y:** 10/6, 31/5, 43/4, 43/5 ; **D. Altay Y:** 34/1; **Kağda Yz:** Mainz 403a,b: (B) B 4, 11, 11, Or. 8212/76: (A) A 22).

K. Tatar T. bēlen: ile, beraber (KTTS, 57).

Başkurt T. bēlen / mēnen: ile (BTS, 72, 408).

Kırgız T. minen: ile, birlikte (KS, 562).

Kazak T. birle: birlikte (KTS, 117).

Nogay T. birlen: birlikte.

Karakalpak T. benen: ile, birlikte (KRS, 100).

Kırım Tatar T. birle: birlikte, ortaklaşa (RKKRS, 352).

Kumuk T. bulan: birliktelik, beraberlik katar (KuTS, 82).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *birle* sözcüğünün *bir* ve *+la* ekinden oluştuğunu belirtir. Ayrıca zamanla sözcükteki *r* sesinin aşınmasıyla sözcüğün modern dillerde *bile*, *bilen*, *vile*, *vilen*, *birlen*, *mınan*, *men*, *menen*, *ben*, *pen*, *bilan* gibi çok çeşitli biçimlerinin²² ortaya çıktığını ifade eder (ED: 364).

152.**bitig:** yazıt, kitabe, kitap. (**Moğolistan Y:** KT G 13, KT K 13, KT K-D, KT G-D, O 13, KÇ 28, -in BK G-B, KÇ 30; ŞU G Ek 2, Ar 2; -i KÇor 2; -ig ŞU G Ek 2; -imin Ta B 2, ŞU D 8, 9; -in Tes G 3; **Yenisey Y:** 34, 135/3; -i 138/1; -im 73/6; -iñ 126 ; **D. Altay Y:** 88/1; **Çin H. C. Y:** Y; **Kağda Yz:** IrkB 66, Or. 8212/78: (A) A 3, Or. 8212/1692: (A) Sol 8-9).

biçig: yazıt. (**Yenisey Y:** 37/3; -in Kök Haya/1).

K. Tatar T. böti: muska, yazı (KTTS, 67).

²² Sözcüğün çeşitli şekilleri için bk.: N. F. Katanov, *Opyt İssledovaniya Uryankhaiskogo Yazyka*, Kazan, 1903, s. 151.

Başkurt T. bětëv: yazı, belge; muska (BTS, 79).

Kırgız T. biçik: (standa) Kalmıkların mukaddes kitabı (KS, 119).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Oba, ET *bitig* sözcüğünün Kazak Türkçesinde *bitik* “mektup, belge, yazı” biçiminde yaşadığını belirtir ancak sözcüğe kaynak göstermez (Oba, 2019: 108). Taradığımız çağdaş Kazak Türkçesi sözlüklerinde bu sözcüğe rastlanılmamıştır.

153.**biz:** birinci çokluk kişi zamiri. (**Moğolistan Y:** KT D 20, KT Kap. 3, BK D 17, 32, T 8, 13, 16, 44, O 7, -inte T 40; -iñ KT D 39; -iñe KT D 19, 40, BK D 16; -ni T 20, 29, 30; KarB I, IV/4; **Yenisey Y:** 28/6, 32/9, 42/6, 48/1, 144/1, 144/1, 145; -ke 36/2; -ni 28/8).

K. Tatar T. bēz: biz (birinci çokluk kişi zamiri). (KTTS, 60).

Başkurt T. bēz: biz (BTS, 82).

Kırgız T. biz: biz (söyleyen ile arkadaşlarını ifade eden zamir) (KS, 124).

Kazak T. biz: biz (KTS, 57).

Nogay T. biz: biz (NRS, 79).

Karakalpak T. biz: biz (KRS, 103).

Kırım Tatar T. biz: biz (KTTTTRS, 63).

Kumuk T. biz: şahıs zamiri biz (KuTS, 77).

Karaçay-Balkar T. biz: biz (KMTS, 124).

154.**bu:** bu. (**Moğolistan Y:** KT G 1, 2, 4, 10, 13, KT G-D, KT G-D, KT G-B, BK K 1, 3, 7, 13, 13, 13, 35, 36, T 23, 32, 54, 61, O 5, KÇ 25; -nı KT G 10, 12, BK K 8, 15; Tes G 3, 3, Ta K 2, KarB I, I/1, KÇor 1; **Yenisey Y:** 7/2, 27/8, 24/ 38/4, 43/6, 60/3; -ı 48/6; -ıka 48/6; **Çin H. C. Y:** Tud, Iş; **Kağıda Yz:** IrkB 57, 66, Mainz 388: B 1, U 5: (B1.II) B 1, Mainz 386: B 2).

K. Tatar T. bu: bu (KTTS, 67).

Başkurt T. bul: bu (BTS, 83).

Kırgız T. bu / bul: bu (KS, 140-142).

Kazak T. bul: bu (KTS, 52).

Nogay T. bu: bu (NRS, 87).

Karakalpak T. bul: bu (KRS, 121).

Kırım Tatar T. bu: bu (ÇTYD, 389).

Kumuk T. bu: bu (KuTS, 81).

Karaçay-Balkar T. bu: bu (KMTS, 128).

155.**bod:** boy, halk. (**Moğolistan Y:** T 4, 60).

K. Tatar T. buy: boy; bir şeyin sağı solu, çevresi, kenarı; boylu, uzun; boylamasına. (KTTS, 70).

Başkurt T. buy: boy (BTS, 113).

Kırgız T. boy: boy; endam, boy bos; imdidat; bir, tek (KS, 134).

Kazak T. boy: boy, bir şeyin boyu; elbisenin önü; nehrin yola bakan kısmı (KTS, 47).

Nogay T. boy: boy (NRS, 83).

Karakalpak T. boy: boy (KRS, 111).

Kırım Tatar T. boy: boy (KTTTTRS, 64).

Kumuk T. boy: boy (KuTS, 79).

Karaçay-Balkar T. boy: boy (KMTS, 127).

Clauson, ET *bod* sözcüğünün asıl anlamının “boy, insan boyu” olduğunu ancak en eski dönemlerden beri “klan, kabile, soy, nesil” anlamlarıyla da kullanıldığını belirtir (ED: 296-297).

156.**bodrak:** kahverengi, kızılımsı kahverengi. (**Yenisey Y:** 45/8, 55/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

157.**bodun:** halk. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 2, 4, 5, 6, 6, 7, 8, 8, 10, 10, 11, KT D 4, 6, 6, 9, 9, 9, 10, 11, 11, 14, 14, 17, 19, 22, 22, 25, 26, 27, 28, 28, 28, 38, 39, 39, KT K 1, 2, 3, 3, 3, 4, 4, 6, 7, 11, KT Kap. 1, 2, BK K 2, 3, 4, 5, 5, 5, 6, 6, 8, 8, 13, BK D 2, 5, 6, 7, 8, 8, 9, 10, 10, 12, 12, 15, 16, 18, 19, 19, 19, 20, 21, 22, 22, 22, 23, 26, 29, 29, 30, 33, 33, 33, 34, 35, 35, 37, 38, 38, 39, 40, 41, BK G 4, 12, 15, T 1, 2, 3, 3, 8, 9, 11, 17, 17, 18, 54, 55, 56, 56, 60, 60, 61, O 2, 3, 3, 8; -ı KT G 2, 6, KT D 3, 6, 20, BK K 1, 4, BK D 1, 4, 6, 17, 23, BK G 7, T 22, 28, 30, 42, 43, 46, 46, KÇ 6, 15, 27; -ın BK G 15, T 42, 43; -ın KT D 1, 3; -ka KT D 7, 26, BK D 7, T 56, KÇ 4; -lğı KT D 6, BK D 6; -ta KT D 26, KT K 12, BK D 21, 21; -ug KT G 5, 10, 10, 10, KT D 2, 13, 13, 13, 13, 16, 19, 20, 21, 21, 25, 27, 28, 29, 29, 29, 29, 30, 35, 37, 38, 40, BK K 4, 7, 7, 7, 8, 9, 9, 10, 12, BK D 3, 9, 11, 11, 12, 12, 12, 14, 16, 17, 17, 18, 22, 23, 23, 23, 23, 24, 24, 24, 25, 26, 27, 27, 29, 36, 39, T 17, 62, 62, KÇ 14; -um KT G 1, KT K 4, 11, BK K 1, 13, BK D 16, 25, 29, T 21; -uma BK K 12, BK G 10; -umun BK K 11; -umuz KT D 18; Tes D 5, Ta G 4, 5, 5, Ta B 3, 3, 4, Ta K 1, 1, 3, 4, ŞU K 3, 10, 10, 12, 13, ŞU D 6, 7, ŞU G 10, ŞU B 1; -ı Tes K 2, Ta D 2, Ta B 6, 9, 9, Ta G 2, 3, 3, 4, 4; -ka Ta D 7, Ta B 5, Ta G 4, ŞU G 8, ŞU D 7, ŞU G 2; -ug Ta D 8, Ta K 5, ŞU D 1, 2, ŞU G 2, 9; ŞU B 3, 4, 8; -um Tes K 4, ŞU D 2, 5; -umun ŞU K 5; Bö y, BH II; **Yenisey Y:** 3/6, 5/2, 15/1, 29/3, 32/3, 32/6, 45/4, 59/3; -da 5/2; -ın 32/7;

-ta 1/2, -ug 29/4, 29/4; -un 1/1, 10/7, 10/12, 11/5, 13/4, 19/2, 42/2, 42/2, 43/1, 44/4, 45/9, 49/1, 49/4, 68/28, 147/5, 152/4; -umka 27/7, 29/5; 49/1, 5/2; **Kağıda Yz:** IrkB 53, O. 1: A 1).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

158.**boguz:** bogaz. (**Moğolistan Y:** -ı T 8).

K. Tatar T. buğaz: gırtlak; boğaz. (KTTS, 67).

Başkurt T. bogaz: boğaz; iki deniz ya da suyu birleştiren dar yer (BTS, 96).

Kırgız T. boguz: boğaz (PÜKS).

Kazak T. buğaz: boğaz (KTS, 51).

Nogay T. bogaz: boğaz (NRS, 83).

Karakalpak T. bavız: boğaz (KRS, 92).

Kırım Tatar T. boğaz: boğaz (KTTTTRS, 63).

Kumuk T. bugak: boğaz, gerdan (KBLS, 11).

Karaçay-Balkar T. bogaz: körfez, koy (KMTS, 124). **bogurdak:** boğaz, gırtlak, nefes borusu (KMTS, 124).

159.**bokun (bukan):** halk, topluluk. (**Yenisey Y:** -um 147/5; **Kağıda Yz:** O. 1: A 1).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

160.**bokursı:** saban. (**Kağıda Yz:** IrkB 25).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. buursun: saban; pulluğun yahut sabanın sapı (KS, 151).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Tekin, ET *bokursı/bukursı* “saban” sözcüğünün Türk dillerinden yalnızca Yeni Uygurcada “*bukusa, bugursa, bokusa, bugusa*” biçiminde yaşadığını belirtir (2019: 40). Çalışmamızda sözcüğün Kırgız Türkçesinde de bulunduğu tanıklanmıştır. Çağdaş K. Tatar ve Başkurt Türkçeleri sözlüklerinde söz konusu sözcükle ilgili olabilecek (?) *burazna* “saban, saban izi” sözcüğü mevcuttur.

161.**borça:** ateş gibi, kor gibi. (**Moğolistan Y:** KT D 37, BK D 27).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

162.**borguç:** borazancı (Moğolistan Y: Te 1, 2).

K. Tatar T. bırıgı: borazan; boru; geniş, büyük başlı metal tekerlek şeklindeki müzik çanı (KTTS, 60).

Başkurt T. borgoso: boru çalan, borazan çalan, borazancı, trompetçi (BTS, 98).

Kırgız T. buruuçu: çevirici, döndürücü (KS, 149).

Kazak T. burguşı: burgucu (KTS, 54).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. bırıgı: boru (KRS, 123).

Kırım Tatar T. bırıgı: boru (RKKRS, 357).

Kumuk T. bırıgı: boru (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. bırıgı: boru (KMTS, 121).

ET *borgu* sözcüğü DLT’de *borguy* şeklinde geçer ve Kaşgarlı sözcüğe “üflenerek öttürülen boru” anlamını vermiştir (Ercilasun vd., 2015: 594). Clauson, XI. yüzyıldaki y’li biçimin sözcüğün sonundaki ünlü harfin uzun olmasından kaynaklanmış olduğunu düşünür (ED: 361). H. Şirin, sözcüğün *bur-* “burmak, çevirmek” eyleminden türemiş olabileceğini belirtir (2016: 141).

163.**boş:** boş, serbest, gerekenin dışında, fazla. (Kağıda Yz: IrkB 29).

K. Tatar T. buş: boş, yüksüz; gevşek; yararsız (KTTS, 69).

Başkurt T. buş: boş, içinde bir şey olmayan; işsiz; serbest, hareketi kısıtlanmamış; özgür; bedava; düşüncesiz; ciddi olmayan, asılsız; önemsiz; sert olmayan, sıkı olmayan, sağlam olmayan (BTS, 112).

Kırgız T. boş: boş, serbest; tutulmamış; zayıf (KS, 133).

Kazak T. bos: işin olmadığı vakit; boş; nasılsa, öyle, boş; içinde hiçbir şey olmayan; kof; fakir; meşgalesi olmayan (KTS, 48).

Nogay T. bos: boş (NRS, 85).

Karakalpak T. bos: boş (KRS, 114).

Kırım Tatar T. boş: boş (KTTTTRS, 64).

Kumuk T. boş: boş; meşgul olmayan, serbest; boşuna, faydasız; çürük, temelsiz, esassız, asılsız (KuTS, 79).

Karaçay-Balkar T. boş: boş (KMTS, 126).

164.**boto:** deve yavrusu. (Yenisey Y: -muz 28/6).

K. Tatar T. buta: bir yaşına kadarki deve yavrusu, köşek, taylak (KTTS, 70).

Başkurt T. buta: deve yavrusu; deve yavrusunun tüyünden yapılmış (BTS, 112).

Kırgız T. boto: bir yaşında olan deve yavrusu, süt emen deve yavrusu; okşama veya taaccüp ifade etmek için kullanılan sözdür (KS, 133).

Kazak T. bota: devenin yavrusu (KTS, 49).

Nogay T. bota: deve yavrusu (NRS, 85).

Karakalpak T. bota: deve yavrusu (KRS, 115).

Kırım Tatar T. bota: deve yavrusu (KTTTTRS, 64).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

165.**boymul:** boyunlu; boynu vücudunun renginden başka renkte olan hayvan (**Kağıda Yz:** IrkB 64).

K. Tatar T. muyın: boyun (KTTS, 353).

Başkurt T. muyın: boyun; kap kacağın ağzı ile gövdesi arasındaki ince kısım; berzah, dar dil, kıstak(iki karayı birleştiren, iki yanı su, dar kara parçası (BTS, 433). **muynak**²³: ak boyunlu, beyaz boyunlu (BTS, 434).

Kırgız T. moyun: boyun (KS, 571).

Kazak T. moyın: boyun (KTS, 200).

Nogay T. moyın: boyun (NRS, 225).

Karakalpak T. moyın: boyun (KRS, 462).

Kırım Tatar T. boyun: boyun (KTTTTRS, 64).

Kumuk T. boyun: boyun; *coğr.* bel (KuTS, 80).

Karaçay-Balkar T. boyun: boyun (KMTS, 127).

ET *boymul* sözcüğü DLT’de de geçer ve Kaşgarlı bu sözcüğe “boynunda ak olan at, koyun vb.” anlamını verir (Ercilasun vd., 2015: 596). Clauson, Kaşgarlı’ya dayanarak olsa gerek, sözcüğe “beyaz boyuna sahip” anlamını vermiştir. IrkB 64’te *kök boymul toğan kuş men* şeklinde bulunan ibareye Clauson “ben beyaz boyunlu gri bir doğanım” anlamını vermiştir (ED: 386). Erdal, *boymul* sözcüğü ile *boyun* sözcüğü arasında bir ilişki olduğunu belirtir ve *boyun* sözcüğündeki /n/ sesinin, tıpkı *könül ~ kömüldürük* sözcüklerinde olduğu gibi, /m/ sesine dönüştüğünü ifade eder (1991: 99). Tekin, *boymul* sözcüğüne “beyaz boyunlu (doğan)” anlamını vermiştir. Tekin’e göre sözcük *boyun* sözcüğünden türemiştir ve sözcüğün asıl şekli *boynuldur*. Sözcükte /n/ sesinin dudaksillaşması ile uzak benzeşme olayı gerçekleşmiştir: /b-n/ > /b-m/ (2019: 47, 2003: 73). Yıldırım, Tarama Sözlüğü’nde de geçen (1963, I: 649) *boymul* sözcüğüne verilen

²³ Sözcüğün aslı muhtemelen muyını ak “boynu ak” şeklinde olup /ı/ ünlüsü düşmüştür.

“boyun halka gibi vücudunun renginden başka renkte olan hayvan veya kuş” anlamına dayanarak sözcüğün “beyaz boyunlu” anlamını değil; “doğrudan bir rengi ifade etmeyen boyun rengi vücudundan farklı olan hayvan” anlamını karşıladığını belirtir (2017: 155-156). Gabain ve Ergin, gramer çalışmalarında ‘isimleri sıfat yapan ekler’ başlığında *+l* ekinin bulunduğunu, işlek bir ek olmadığını belirtirler ve bu eke örnek olarak *yaş+(ı)l* “yeşil” ve *kız+(ı)l* “kızıl” sözcüklerini verirler (1988: 47; 2004: 177). Bizce *boymul* sözcüğündeki *+l* eki de bu eke örnektir. Ek, *boyun* ismine eklenerek onu cümlede sıfat yapmıştır: *boyun+(u)l* “boyunlu”. Sözcüğün ikinci hecesindeki ünlü ise sona eklenen ünlünün etkisiyle düşmüştür ve Doerfer ile Tekin’in belirttiği üzere sözcükte $n \sim m$ benzeşmesi olmuştur. IrkB 64’te *kök boymul toğan kuş men* ibaresindeki hayvan, *falco naumanni* (lesser kestrel) bilimsel adıyla bilinen ve doğan türlerinden olan bir yırtıcı kuştur²⁴. Türkiye’de “küçük kerkenez” olarak bilinir. Kuşun, söz konusu metindeki ifadeyi ilgilendiren, en önemli özelliği erkek cinsinin baş kısmının ve ensesinin mavimsi renkte olmasıdır. Bu bağlamda ifadenin anlamı şudur: “Mavi boyunlu doğan kuşuyum.”. ÇKTL sözlüklerinde, *boymul* sözcüğünün *+l* isimden sıfat yapan yapım ekini almamış biçimi olan *boyun* sözcüğü bulunmaktadır.

166.**boz:** boz, gri. (**Moğolistan Y:** KT D 32, 33, 37, 37, KÇ 4; **Kağıda Yz:** IrkB 53).

K. Tatar T. buz: boz renkli. (KTTS, 71).

Başkurt T. buz: boz, gri (BTS, 114).

Kırgız T. boz: boz, gri, açık gri, kır (KS-S, 114). **boz:** beyaz; açık kurşunî; havadaki karanlık (gayet sıcak günde); el değmemiş toprak, bâkir toprak (KS, 135).

Kazak T. boz: boz, beyazımsı renk (KTS, 46).

Nogay T. boz: boz, gri (NRS, 83).

Karakalpak T. boz: boz, gri (KRS, 111).

Kırım Tatar T. boz: boz, kül rengi (KTTTTRS, 64).

²⁴Genellikle Avrupa, Asya, Afrika'nın ova ve yüksek dağlık arazilerinde yaşar. Amerika ve Avusturalya'da yaşayan türler de vardır. 30-35 cm boyunda gündüz avlanan yırtıcı bir kuş türüdür. Kuş, fare ve köstebek avlayarak beslenmektedir. 14 türü vardır. Ömrü 70 yıldan fazladır. Uzun, ensiz ve sivri kanatlara sahiptir. Erkeğin ve dişinin aralarındaki fark baş kısımlarıdır. Erkeğin başı ve ensesi mavimsi renkte bazen grimsi, dişininki ise kızıl kahverengi rengindedir. Üst görünümünden bakılırsa mavimsi görüntü veren kuyruk ucunun kalınlığı ile siyah bir bant vardır. El telekleri siyah olup, omuz ve sırt kısımları kıza bakar. Siyah benekleri de bulunmaktadır. Kuyruğun en sonunda kalınlaşır, siyah bantlı ile yaklaşık 8-10 sıra da ince, beyaz bant bulunmaktadır. Kuyruk altı açık krem renkli olup hafif kahverengi benekli ve çizgileri jel ile kaplıdır. Karın altı beyaz renklidir (<https://www.kuslar.gen.tr/kerkenes.html>).

Kumuk T. boz: boz, kır (at tüyü, donu hak) (KuTS, 80).

Karaçay-Balkar T. boz: gri, kül rengi, boz (KMTS, 127).

167.**böd:** içinde bulunulan devir < bo+öd. (**Moğolistan Y:** -ke KT G 11, BK K 1, 8, BK D, 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

168.**böke:** yiğit savaşçı; güçlü; büyük, ulu. (**Moğolistan Y:** -si KÇ 17; Tes K 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. bükhe: iri gövde, iri cüsse; yapılı cüsse (BTS, 115). **büke:** çeşitli toylarda düzenlenen yarışmalarda birinci gelene verilen iri ve dolgun et parçası (BTS, 115).

Kırgız T. bökö: kuvvetli (KS, 137).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. bökem: kuvvetli, sağlam, sıkı (KMTS, 127).

169.**böri:** kurt. (**Moğolistan Y:** KT D 12, BK D 11; Ç, DU I 2; **Yenisey Y:** 11/10, 12/1, 98/6, 12/1; **Tanrı Dağı Y:** T-6/2, Ça; **Kağıda Yz:** IrkB 27, 27).

K. Tatar T. bürë: kurt, canavar; kötü, yaramaz insan; kurt derisinden yapılmış. (KTTS, 72).

Başkurt T. bürë: kurt; kurt derisinden dikilmiş; fena kişi için söylenir (BTS, 117).

Kırgız T. börü: kurt; bahadırın müsbet sıfatlarından biri (KS, 140).

Kazak T. böri: börü, kurt (KTS, 50).

Nogay T. böri: kurt (NRS, 87).

Karakalpak T. böri: kurt (KRS, 118).

Kırım Tatar T. börü: kurt (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. börü: kurt (KuTS, 81).

Karaçay-Balkar T. börü: kurt (KMTS, 128).

170.**böşük / bişük:** akraba (**Moğolistan Y:** -içe KT G 6, BK K 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

171.**budla:** (deveye takılan) burunsalık. (**Kağıda Yz:** IrkB 5)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. buyla: öküzün yahut devenin burun kıkırdağına geçirilen küçük çubuk; iğn ucundaki çubuk (KS, 151).

Kazak T. buyla / buyda: burunduruk (Yıldırım, 2017: 67).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. buyda: deve sürüş halatı (KRS, 120).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

172.**bugra:** erkek deve; kişi adı. (**Yenisey Y:** 22/4, 50/4; **Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. bura 2: büyük erkek deve, buğra (BTS, 96).

Kırgız T. buura: deve aygırı (KS, 151).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Asıl anlamı “erkek deve” olan *bugra* sözcüğü Çaa-Höl X (E 22) ve Tuva B (E 50) yazıtında kişi adı olarak kullanılmıştır.

173.**bugralık:** erkek deve olmaklık. (**Kağıda Yz:** IrkB 5)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

174.**bugu:** erkek geyik. (**Yenisey Y:** 98/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. bugu: geyiğin yahut maralın erkeği; bir Kırgız kabilesinin adıdır; Kırgız halk takviminde bir ayın adıdır (KS, 141).

Kazak T. buğı: maral (KTS, 51).

Nogay T. bugı: erkek geyik (NRS, 88).

Karakalpak T. buğı: erkek geyik, maral (KRS, 119).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

175.**buka:** boğa. (**Moğolistan Y:** T 6, 6, -lı T 5, 5; **Çin H. C. Y:** Kum).

K. Tatar T. buğa: boğa. (PÜTS).

Başkurt T. boga: boğa, damızlık öküz (BTS, 96).

Kırgız T. buka: boğa, damızlık öküz; düğümleri çözmek için kullanılan (sert ağaçtan yahut boynuzdan yapılan) sert bir küçücük değnek (KS, 141).

Kazak T. buqa: kısırlaştırılmamış erkek sığır (boğa) (KTS, 52).

Nogay T. buga: boğa, öküz (NRS, 88).

Karakalpak T. buga: boğa (KRS, 119).

Kırım Tatar T. buğa: boğa (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. buğa: boğa; mec. iri, güçlü, iri kıyım (insan hakkında) (KuTS, 82).

Karaçay-Balkar T. buga: boğa (KMTS, 128).

ET *buka* “boğa” sözcüğü ile *bugu* “erkek geyik” sözcüğü ile karıştırılmamalıdır. Türk dillerinde *buka* sözcüğünün *b/p* ve *k/ğ* ile farklı biçimde kullanımları bulunur (ED: 312). Tekin, sözcüğün ilk ünlüsünün T 5, 5, 6’da uzun ünlü ile yazıldığını ancak yine T 6’da kısa ünlü ile de yazıldığını belirtir (2003: 241).

176.**bulgak:** karışıklık. (**Yenisey Y:** 15/1).

K. Tatar T. bolgak: karışık, bulanık (KTTS, 64).

Başkurt T. bolgak: ortalık karıştıran, fitneci (BTS, 97).

Kırgız T. bulga: çirkin, iğrenç, kirli, pis (KS, 125).

Kazak T. bulgaq: bir o tarafa bir bu tarafa sallanmak (KTS, 53).

Nogay T. bulgak: karışık (NRS, 90).

Karakalpak T. bulgak: karışık (KRS, 122).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

177.**bulganç:** karışık. (**Moğolistan Y:** T 22).

K. Tatar T. bolğançık: bulanık, karışık. (KTTS, 64).

Başkurt T. bolgansık: bulanık, çamur karışmış, pislik karışmış, milli; düzensiz, nizamsız; şikayetli, huzurlu (BTS, 97).

Kırgız T. bulganıç: bulanık; kirli, pis, murdar (KS-S, 126).

Kazak T. bulğanış: bulanık, bulanmak (KTS, 56).

Nogay T. bulğanşık: karışık; çamurlu (NRS, 93).

Karakalpak T. bulğanıs: bulanık (KRS, 129).

Kırım Tatar T. bulançıq: bulanık (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. bulğançıq: bulanık (KuTS, 83).

Karaçay-Balkar T. Ø

178.**bulıt:** bulut. (**Kağda Yz:** IrkB 52, 52, 53, 53).

K. Tatar T. bolıt: bulut (KTTS, 64).

Başkurt T. bolot: bulut (BTS, 97).

Kırgız T. bulut: bulut (KS, 145).

Kazak T. bult: bulut (KTS, 53).

Nogay T. bulıt: bulut (NRS, 90).

Karakalpak T. bulıt: bulut (KRS, 122).

Kırım Tatar T. bulut: bulut (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. bulut: bulut (KuTS, 83).

Karaçay-Balkar T. bulut: bulut (KMTS, 129).

179.**buluğ:** buluş, arayış. (**Kağıda Yz:** IrkB 19).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

180.**buluğ:** taraf, köşe, bucak, kenar, yan. (**Moğolistan Y:** KT D 2, BK D 3, -dakı KT D 2, BK K 9, 9, 10, BK D 2, 3, 24, -ug O 1; -dakı Ta B 4; **Yenisey Y:** -ka 31/3; **Kağıda Yz:** IrkB 28).

K. Tatar T. bolın: hayvan gütmeye veya at koşturmaya uygun otlak, çayır (KTTS, 64).

Başkurt T. bolon: otlak, çayır (BTS, 97).

Kırgız T. bulunğ: köşe, bucak (KS, 145).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

181.**bunça:** bunca, bu kadar. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 4, KT D 4, 10, 14, 30, KT K 9, KT K-D, KT G-D, BK K 3, BK D 2, 5, 9, 12, 33, BK G 10, 12, 14, 15, BK G-B, KÇ 12, 12, 27, 28; Ta K 3, 4, 5, ŞU G Ek 2, Sevrey 5, Ar 1; İHN).

K. Tatar T. moñaça: bugüne kadar, bu vakte kadar. (KTTS, 348).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. minça / munça: bunca, o kadar (KS, 565-574).

Kazak T. munşa: bunca (KTS, 201).

Nogay T. munşa: bunca (NRS, 227).

Karakalpak T. munşa: bu kadar, bunca (KRS, 467).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. munça: bunca, bu kadar; böyle (KuTS, 202).

Karaçay-Balkar T. minça: bu kadar, böyle (KMTS, 297).

182.**bunı:** bunu. (**Moğolistan Y:** Ta K 5, 5, Ta Kaplumbağa).

K. Tatar T. monı: bunu (PÜTS).

Başkurt T. bına: işte; anlamı güçlendirmek için kullanılır; kimi ifadeleri açıklarken cümlelerin başına getirilir (BTS, 84).

Kırgız T. munu: bunu (KS, 575).

Kazak T. mına: bu, yakın yerdeki bir şeyi işaret etmek (KTS, 203).

Nogay T. muni: işte bu (NRS, 227).

Karakalpak T. mına: işte, bu (KRS, 471).

- Kırım Tatar T. mına:** işte, bu (RKKRS, 461).
- Kumuk T. munu:** *bu* zamirinin yükleme ve ilgi hâli (KuTS, 203).
- Karaçay-Balkar T. bını:** bunu (ÇTYD, 570).
183. **bunta:** burada. (**Moğolistan Y:** KT G 10, 11, KT D 20, BK K 8, 8, BK D 17; Ta G 6, Ta B 2, 2, 2; **Yenisey Y:** 10/10, 38/2, 49/4).
- munda:** burada. (**Tanrı Dağı Y:** K-4).
- K. Tatar T. monda:** “bu” zamirinin bulunma hali; bunda, burada. (KTTS, 347).
- Başkurt T. bında:** bu yerde, burada (BTS, 85).
- Kırgız T. mında:** burada, işte burada; arada sırada; şurada; bazı yerlerde (KS, 565).
- Kazak T. munda:** burada, bu yerde (KTS, 201).
- Nogay T. munda:** burada (NRS, 227).
- Karakalpak T. mında:** burada (KRS, 471).
- Kırım Tatar T. mında:** burada (RKKRS, 461).
- Kumuk T. munda:** *bu* zamirinin bulunma hâli (KuTS, 203).
- Karaçay-Balkar T. mında:** burada, bunda (KMTS, 297).
184. **buñ:** sıkıntı. (**Moğolistan Y:** KT G 3, BK K 2, -ı T 57, -ug KT G 8, BK K 6; DU I 1; **Yenisey Y:** 7/2, 10/10, 11/2, 11/4, 13/5, 18/4, 25/1, 43/2, 147/2, 147/2, Adrianov/1; -da 18/5; -um 10/11, 46/3, 59/2, 60/3).
- K. Tatar T. moñ:** kaygı; hasret; hüzn, keder; derin his; ezgi, nağme (KTTS, 348).
- Başkurt T. moñ:** sıkıntı, keder, kaygı, gam; ezgi, nağme (BTS, 421).
- Kırgız T. munğ:** keder, can sıkıntısı (KS, 574).
- Kazak T. mun:** üzüntü, evham (KTS, 201).
- Nogay T. muñ:** baskı, üzüntü, sıkıntı (NRS, 227).
- Karakalpak T. muñ:** sıkıntı, üzüntü, kaygı (KRS, 467).
- Kırım Tatar T. moñ:** hüzn, üzüntü, keder, elem, acı (KTTTTRS, 228).
- Kumuk T. muñ:** keder, elem, acı, hüzn, gam, tasa, üzüntü; neşesizlik (KuTS, 203).
- Karaçay-Balkar T. mugur:** mahzun, hüzn, ümitsiz (KMTS, 301).
185. **buñsuz:** sıkıntısız(ca), tasasız. (**Moğolistan Y:** KT G 5, BK K 4, 12, 14, BK D 29, T 48; **D. Altay Y:** 78).
- K. Tatar T. moñsuz:** hüzn, üzüntü, sıkıntısız (KTTS, 348).
- Başkurt T. moñhoz:** kaygısız, kedersiz, gamsız, tasasız (BTS, 421).
- Kırgız T. munğsuz:** kedersiz, sıkıntısız (KS, 574).
- Kazak T. munsuz:** dertsiz, üzüntüsüz (KTS, 202).
- Nogay T. muñsuz:** üzüntüsüz (NRS, 228).

Karakalpak T. muşsız: sıkıntısız, üzüntüsüz, kaygısız (KRS, 467).

Kırım Tatar T. moñsuz: üzüntüsüz, kedersiz, acısız (KTTTTRS, 228).

Kumuk T. muşsız: kedersiz, hüzünsüz, gamsız, tasasız (KuTS, 203).

Karaçay-Balkar T. Ø

186.**busañç:** keder, üzüntü. (**Kağıda Yz:** IrkB 52).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Sözcüğün kökü olan eylem, ÇKTL sözlüklerinde *buş-* / *boş-* “kederlenmek, tasalanmak, üzülmek” biçiminde bulunmaktadır.

187.**busuşlug:** kederli. (**Kağıda Yz:** IrkB 52).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. boşonlu: efkarlı; düşünceli, dalgın, keyifsiz (BTS, 101).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Irak Bitig’de kullanılan runik yazının Orhon, Uygur ve Yenisey yazıtlarında kullanılan yazıya göre bazı farklılıkları vardır. Bu farklılıklardan biri de /ş/ ünsüzü için ayrı bir harfin olmaması, art ve ön /s/ harflerinin aynı zamanda /ş/ harfi değerini taşımasıdır (Tekin, 2019: 16). IrkB 52’de biçiminde geçen sözcüğü Orkun, *bosuşlug* “kederli, elemli” biçiminde (2011: 278); Tekin (2003:93) ve Yıldırım (2017: 45) *busuşlug* “acılı, ıstıraplı, kederli” biçiminde okumuş ve anlamlandırmıştır. Görüldüğü üzere söz konusu sözcüğün 3. ve 5. harfleri aynı işaretle / / yazılmıştır. IrkB’de /ş/ harfi için ayrı bir harf kullanılmadığı için sözcüğü naşirlerin *bosuşlug* / *busuşlug* biçiminde okumaları doğaldır. Biz bu sözcüğün *busuşlug* biçiminde okunması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü sözcüğün kökü durumundaki eylem DLT’de *buş-* “sıkıntı yaşamak; sıkılmak, bıkmak” (Ercilasun vd. 2015: 604); KB’de *buş-* “rahatsız olmak, sinirlenmek (Eker, 2015: 317); KTS’de *buş-* “zarar vermek, kızmak” (Toparlı vd., 2007: 38) biçiminde tanımlanmıştır. Ayrıca bu eylem ÇKTL sözlüklerinde de *buş-* / *boş-* “kederlenmek, kaygılanmak, tasalanmak” biçiminde bulunmaktadır.

188.**butlug:** bacaklı. (**Yenisey Y:** 46/3).

K. Tatar T. bot: ayağın dizden kalça kemiğine kadar olan kısmı, but (KTTS, 65).

Başkurt T. bot: bacak, but (BTS, 101).

Kırgız T. but: bacak, but; art ayak (hayvan hakkında) (KS, 149).

Kazak T. but: but (KTS, 55).

Nogay T. but: kalça, but (NRS, 91).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. but: but, bacak (RKKRS, 358).

Kumuk T. but: bacak (KuTS, 84).

Karaçay-Balkar T. but: bacak (KMTS, 131).

189.**buyruk:** komutan; yüksek görevli. (**Moğolistan Y:** KT G 1, BK K 1, BK G 1, 14, 14, -
ı KT D 3, 5, 19, 38, BK D 4, 6, 16; Tes G 4, 4, Ta B 6, 6, Ta K 2, HT II/ 4; -ı Ta K 3, ŞU
K 4, Su 3, KarB II/2; **Kağıda Yz:** Mainz 377: A 2, 3, 6).

K. Tatar T. boyırık: emir, buyruk. (KTTS, 65).

Başkurt T. boyorok: buyruk, emir, ferman (BTS, 102).

Kırgız T. buyruk: emir, ferman, buyrultu (KS, 151).

Kazak T. buyrıq: emir (KTS, 52).

Nogay T. buyrık: emir, ferman (NRS, 89).

Karakalpak T. buyrık: emir, ferman (KRS, 120).

Kırım Tatar T. buyruq: buyruk (KTTTTRS, 66).

Kumuk T. buyruq: buyruk, emir, direktif (KuTS, 85).

Karaçay-Balkar T. Ø

190.**buzagu:** buzağı. (**Kağıda Yz:** IrkB 41).

K. Tatar T. bozav: buzağı; pek yumuşak mizaçlı insan (KTTS, 65).

Başkurt T. bızav: buzağı (BTS, 89).

Kırgız T. muzoo: bir yaşında olan buzağı (KS, 577).

Kazak T. buzav: buzağı, sığırın yavrusu (KTS, 51).

Nogay T. buzav: buzağı (NRS, 89).

Karakalpak T. buzav: buzağı (KRS, 120).

Kırım Tatar T. buzav: buzağı (KTTTTRS, 66).

Kumuk T. buzaw: dana, buzağı (KuTS, 85).

Karaçay-Balkar T. buzov: buzağı (KMTS, 132).

191.**bük:** orman; köşe. (**Yenisey Y:** -de 136/1; **Kağıda Yz:** IrkB 9).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

192.**çak:** çağ, dönem. (**Moğolistan Y:** ŞU K 4).

K. Tatar T. çak: çağ, devir; belli bir vakit, an, süre (KTTS, 88).

Başkurt T. sak: çağ, vakit, dönem; an, süre; henüz, yeni; daima (BTS, 492).

Kırgız T. çak: zaman, vakit (KS, 244).

Kazak T. şaq: çağ, devir, zaman (KTS, 305).

Nogay T. şak: çağ, devir (NRS, 402).

Karakalpak T. şak: çağ, dönem (KRS, 722).

Kırım Tatar T. çağ: çağ (KTTTTRS, 77).

Kumuk T. çaq: zaman, vakit; yaş, çağ; vaktinde, zamanında (KuTS, 98).

Karaçay-Balkar T. çak: zaman (KMTS, 166).

193. **çekik:** tarla kuşu. (**Kağıda Yz:** IrkB 53).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

194. **çerig:** asker; ordu. (**Moğolistan Y:** KÇ 9; ŞU D 3, 4; Aç I 1, ZOr,).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. sirëv: çeri, asker (BTS, 530).

Kırgız T. çerik: asker (KS, 262).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. çeriw: ordu (KuTS, 101).

Karaçay-Balkar T. çerig: asker, ordu (KMTS, 172).

195. **çıgañ:** yoksul. (**Moğolistan Y:** KT G 10, 10, KT D 29, BK K 7, 7, BK D 23, -ıg KT D 16, BK D 14; **Kağıda Yz:** IrkB 30).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. şıgay: vatanından, milletinden uzaklara gitmiş olan kimse; kaçak; yoksul; cimri (KTS, 317).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. çıgan: çingene (KMTS, 173).

196. **çıkan:** yeğen; bir unvan. (**Moğolistan Y:** KÇ 1, 2, -ı KT K 13).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

197.**çıntan ıgaç**²⁵: sandal ağacı. < Skr. *candana*. (**Moğolistan Y**: BK G 11; **Kağıda Yz**: IrkB 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

198.**çınız**: güçlü. (**Yenisey Y**: 16/2, 48/1).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

199.**çit**: çit, karargahı çevreleyen sınır taşları veya tahta kazıklar. (**Moğolistan Y**: Tes G 2, Tes B 1, 2, ŞU D 8, 9; -ımın ŞU G 2).

K. Tatar T. çit: kenar, kıyı; kenar çizgisi; yan taraf (KTTS, 99). **çiten**: çit (KTTS, 99).

Başkurt T. sıt: rüzgar gelmemesi için dallardan ya da samanlardan yapılan çit, duvar; ağaç kabuklarından ya da dallardan yapılan, katı süt ürünlerini muhafaza etmekte kullanılan bir kap; dallardan yapılmış tavuk, kaz yuvası (BTS, 524).

Kırgız T. çit: çit, tahta perde, parmaklık (KS-S, 614).

Kazak T. şit: çit (KTLS, 134).

Nogay T. şit: çit.

Karakalpak T. şit: çit (KRS, 751).

Kırım Tatar T. çit: çit; korkuluk; parmaklık (RKKRS, 586).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

200.**çorak**: çorak yer, çöl. (**Moğolistan Y**: -ka BK G-D).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. şor: çorak, tuzlak yer (KS, 691).

Kazak T. sor / sorañ: çorak (KTLS, 136).

Nogay T. şorak: çorak, kuru yer.

Karakalpak T. şor: tuzlak yer, tuz bataklığı (KRS, 739).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

ED'de *çorak / şorak* sözcüğü bulunmaz. Sözcüğün kökü olan *şor* sözcüğü bulunur. Clauson *şor* sözcüğüne “tuz, tuzlu” anlamını verir ve sözcüğün İran dilinden alıntı olduğunu belirtir (ED: 868). Tekin, *çorak* sözcüğünün *çor* “tuz” (< *şor* İran dilinden alıntı) köküne +*ak* yapım ekinin gelmesiyle oluştuğunu belirtir (2003: 80).

²⁵ *ıgaç* “ağaç” sözcüğü müstakil olarak çalışmamızın ileriki sayfalarında karşılaştırmaya esas alınmıştır.

201.**çök:** şaman ayin veya dualarında “amin!” benzeri nida. (**Yenisey Y:** 36/2, 116, Adrianov/2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

202.**çölgi:** bozkırlı. (**Moğolistan Y:** T 23).

K. Tatar T. çöl: çöl. (KTTS, 102).
Başkurt T. sül: bozkır; çöl (BTS, 543).
Kırgız T. çöl: çöl, step; ova; karakuş nevilerinden biri (KS, 283).
Kazak T. şöl: çöl, yağmur almayan kurak yer (KTS, 314).
Nogay T. şöl: çöl (NRS, 416).
Karakalpak T. şöl: çöl, bozkır (KRS, 740).
Kırım Tatar T. çöl: step, bozkır (KTTTTRS, 87).
Kumuk T. çöl: step, bozkır (KuTS, 107).
Karaçay-Balkar T. Ø

203.**çulvu:** tanrıya ve kutsal şeylere sövme, küfür. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.I) B 5-6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

204.**çuw:** bölge. < Çin. *zhou*. (**Moğolistan Y:** KT D 31).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

205.**dinawar:** maniheist rahip. (**Moğolistan Y:** KarB I, II/2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

206.**eçü:** ata, ced. (**Moğolistan Y:** -m KT D 1, 13, BK D 3, 12, -müz KT D 19, BK D 16, O 1; -m Ta D 3, Ta G 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

207.**ederlig:** eyerli. (**Moğolistan Y:** BO; **D. Altay Y:** 80/3, 80/3, 80/3).

K. Tatar T. iyerlë: eyerli, eyerlenmiş (KTTS, 183).

Başkurt T. ğyerl : eyerli, eyer takılmış (BTS, 161).

Kırgız T. eer / eger: eyer (KS, 322).

Kazak T. er (1): at eğeri (KTS, 76).

Nogay T. iyer: at eyeri (2018: 223)

Karakalpak T. er 2: eyer (KRS, 195).

Kırım Tatar T. eger: eyer (KTTTTRS, 106).

Kumuk T.  

Karaçay-Balkar T. iyer: at eğeri (KMTS, 231).

208.edgü: iyi. (**Moğolistan Y:** KT G 6, 6, 7, KT D 23, BK K 4, , 5, 14, BK D 19, 39, BK G 12, O 18, K  3; - g KT D 24, BK D 20; **Yenisey Y:** 11/8, 13/3, 26/10, 42/2, 42/5, 71/2; -g 15/2; **D. Altay Y:** 1/2; **Tanrı Dağı Y:** K-22; **Kağıda Yz:** Mainz 169 a, b+c,d: (A) A 2, IrkB 57, 7, 11, 53, 1, 2, 3, 5, 7, 11, 15, 17, 18, 18, 19, 20, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 48).

edk : iyi. (**Yenisey Y:** 40).

edg ti: iyice. (**D. Altay Y:** 80/4; **Kağıda Yz:** IrkB 14, 19, 19, 42).

K. Tatar T. igü: iyi (KTTS, 165).

Başkurt T.  y : evet, tabii, elbette; iyi, uygun (BTS, 160).

Kırgız T. iyi: iyi; evet (KS, 374).

Kazak T. iyi / iyi: iyi (KTLS, 412).

Nogay T.   **Karakalpak T.  **

Kırım Tatar T. eyi: iyi (KTTTTRS, 114).

Kumuk T.  

Karaçay-Balkar T. iyi: iyi (KMTS, 227).

209.egin: omuz, sırt;  atı. (**Yenisey Y:** -in 10/5; **Kağıda Yz:** IrkB 18).

K. Tatar T.   **Başkurt T.  **

Kırgız T. için: omuz (KS, 374).

Kazak T.  yk: omuz (KTLS, 662).

Nogay T. için: omuz (NRS, 117).

Karakalpak T. için: omuz (KRS, 290).

Kırım Tatar T.   **Kumuk T.  ** **Karaçay-Balkar T.  **

210.egri: eğri. (**Moğolistan Y:** T 48; **Yenisey Y:** 11/9; -m 41/5, 46/3).

K. Tatar T.   **Başkurt T.  **

Kırgız T. i ri: eğri (KTLS, 204).

Kazak T. i ir: eğri (KTS, 122).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. egri: eğri (KTTTTRS, 106).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Türk runik metinlerinde tanıklanan *egri* sözcüğünün, *teve* sözcüğü ile beraber kullanılarak bir sıfat tamlaması oluşturduğu görülmektedir. Aydın, Eski Türkçede *egri* *teve* sözcük grubuyla “tek hörgüçlü deve”nin; sadece *teve* sözcüğü ile de “çift hörgüçlü deve”nin kastedildiğini düşünmektedir (2018a: 159).

211.**egsük:** eksik, kusur. (**Yenisey Y:** -i 108/1; -üm 44/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. öksük: eksiklik (KS, 608).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. eksik: eksik (KTTTTRS, 106).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

212.**eke:** abla. (**Moğolistan Y:** -lerim KT K 9; **Yenisey Y:** -m 51/3).

egeç: annecik? (**Yenisey Y:** -im 41/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ekey: Mari kadını (BTS, 139).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. egeç: kız kardeş (KMTS, 190).

ET *eke* sözcüğü aslen “(birine göre) kendisinden yaşça büyük ve babasından yaşça küçük olan yakın kadın akraba” yani “yaşça küçük hala” ve “abla” anlamlarına sahip olup sonraları sadece “abla” anlamını taşımıştır (ED: 100). Li, *eke* sözcüğünün günümüz Türk dillerinden Türkmencede *eke* “abla”, *ekeci* “ablaya seslenme biçimi”; Yeni Uygurcada *ëgeçi* “abla; kadına seslenme biçimi”; Özbekçede *ëgeçi* “abla; kadının kadına seslenmesi”; Kumukçada *egeçi* “hala, teyze”; Tatarcada *igeç* “abla; öz kız kardeş”; Başkurtçada *ekey* “nine”; Altaycada *egeci* “baldız”; Hakasçada *igeçi* “karının ablası, kocanın ablası”; Halaççada *eke* “hala”, *ekeçi* “erkek kardeşin karısı”; Çuvaşçada *akka* “abla; hala, teyze” *akay* “abla; kocanın ablası” biçiminde yaşadığını belirtir (2019: 227-228).

Taradığımız ÇKTL sözlüklerinde bir *eke* “abi, büyük erkek kardeş, baba, ata” sözcüğü bulunmaktadır. Clauson, ÇKTL’deki bu *eke* sözcüğünün Moğ.’dan ödünçleme olduğunu ve *aka/ağa* “ağabey” sözcüğünün bozulmuş biçimi olduğunu düşünür (ED: 100).

213.**elbeg**: zengin, bolluk içinde. (**Moğolistan Y**: T 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

214.**elig I**: el. (**Moğolistan Y**: -in KT D 32, 38; -in HT XIX/2; **Kağıda Yz**: IrkB 63, Mainz 388: A 5-6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. il: el (TLS).

Kırgız T. el: el (KS-S, 643).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. el 2: el (KTTTTRS, 108).

Kumuk T. el 2: el (KuTS, 119).

Karaçay-Balkar T. Ø

215.**elig II**: elli (sayı). (**Moğolistan Y**: KT D 8, BK D 7, BK G 7, KÇ 6, -çe T 42; ŞU K 4; DU I 2; **Yenisey Y**: 10/2, 15/1, 22/3, 26/10, 43/6, 45/7, 48/3, 49/3, 68/21, 68/25, 68/28, 70/4, 108/1; -in 41/3, 68/18, 108/3; 43/6, 49/3, 48/3, 22/3)

K. Tatar T. illě: elli (sayı). (KTTS, 168).

Başkurt T. illě: elli (BTS, 250).

Kırgız T. elüü: (KS-S, 646).

Kazak T. elöv: elli (KTS, 74).

Nogay T. elli: elli (NRS, 434).

Karakalpak T. elli: elli (KRS, 190).

Kırım Tatar T. elli: elli (KTTTTRS, 109).

Kumuk T. elli: elli (sayı) (KuTS, 120).

Karaçay-Balkar T. elli: elli (KMTS, 191).

Clauson, ET *elig* sözcüğünü *ellig* madde başlığı olarak almış ve sözcüğün çift -ll- ile olması gerektiğini belirtmiştir (ED: 141).

216.**elik**: bir geyik türü, dağ keçisi, erkek karaca, keçi. (**Yenisey Y**: -i 48/4, 48/4; **D. Altay Y**: 54; **Kağıda Yz**: IrkB 63).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ilěk: karaca (BTS, 249).

Kırgız T. elik: karaca (KS, 328).

Kazak T. elik: yabani keçi (KTS, 74).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. elik: karaca (KRS, 190).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

217.**emgek:** sıkıntı. (**Moğolistan Y:** KT D 19, BK D 16; **Kağıda Yz:** IrkB 57).

K. Tatar T. imgek: bela, eziyet; zahmet, sıkıntı; asalak kimse. (KTTS, 170).

Başkurt T. imgek: eziyet, zahmet; sıkıntı veren, meşakkatli kişi ya da hayvan (BTS, 251).

Kırgız T. emgek: emek, iş, çalışma, eser, mesai, meşgale (KS-S, 646).

Kazak T. enbek: iş, hizmet, emek (KTS, 75).

Nogay T. embek: yük, külfet (NRS, 434).

Karakalpak T. embek: sıkıntı, yük (KRS, 191).

Kırım Tatar T. emek: emek (KTTTTRS, 109).

Kumuk T. emgek / emmek: tasa, kaygı, külfet, telaş; acı, keder, elem, yürek acısı, ıstırap (KuTS, 120).

Karaçay-Balkar T. emgek: azap, ıstırap, işkence (KMTS, 192).

218.**emig:** meme. (**Kağıda Yz:** IrkB 24).

K. Tatar T. imçek: göğüs, meme (KTTS, 169).

Başkurt T. imsek: kadınların göğüslerindeki süt bezleri (BTS, 251).

Kırgız T. emçeg: meme (kadın memesi) (KS, 328).

Kazak T. emşek: meme (KTS, 74).

Nogay T. emşek: meme (NRS, 435).

Karakalpak T. emşek: meme (KRS, 192).

Kırım Tatar T. emçek: meme; cicik (KTTTTRS, 109).

Kumuk T. emçek: meme, göğüs (kadınlarda) (KuTS, 120).

Karaçay-Balkar T. emçek: meme (KMTS, 192).

219.**enç:** huzur, sakinlik. (**Yenisey Y:** Kök Haya/2; **D. Altay Y:** -im 16/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

220.**en I:** en; daha; ilk. (**Moğolistan Y:** KT D 32, KT K 4, BK D 30; ŞU K 9; **Kağıda Yz:** Mainz 175a,b: B 2).

K. Tatar T. iñ: en çok (KTTS, 172).

Başkurt T. iñ: en; anlamı güçlendirmek için kullanılır (BTS, 252).

Kırgız T. eñ: en (sıfat derecesi) (KS-S, 649).

Kazak T. en: en; bol, ölçüsüz, çok; damga, işaret; bir şeyin eni, genişliği; erkeklerin yumurtalığı (KTS, 75).

Nogay T. en: en (NRS, 436).

Karakalpak T. eñ: en; çok (KRS, 193).

Kırım Tatar T. eñ: en (KTTTTRS, 110).

Kumuk T. iñ: sıfatların en üstünlük derecesini yapan zarftır (KuTS, 165).

Karaçay-Balkar T. en: en (KMTS, 192).

221.**eñ II:** av. (**Kağıda Yz:** IrkB 31, 31).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. añ: av hayvanı; geyik (BTS, 32).

Kırgız T. añ: av; yabani hayvan (KS-S, 52).

Kazak T. an: av, avlanmaya yarayan hayvan (KTS, 16).

Nogay T. aň: canavar; av (NRS, 43).

Karakalpak T. aň: av; av hayvanı (KRS, 44).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

222.**er:** asker, adam, erkek. (**Moğolistan Y:** KT D 12, 13, 13, 31, 39, 40, BK D 11, 11, 11, T 25, 42, O 12, 18, -i T 23; -ig KT D 36, 36, KT K 2, 5, 5, 5, 6, 7, 8, KÇ 15, 20; -in KT D 11, 34, 40, KT K 1, BK D 10, 37, BK G 7, O 3; Ta B 7, 8, ŞU D 4, 10, 11, 12, ŞU G 1, 1, 2, 3, 3, 4, HT X, HT XV/7, KÇor 1, Su 7; -de Su 9; -i ŞU D 6, Ar 1; -in ŞU G 1; Han, DU I 2, **Yenisey Y:** 2/3, 2/4, 2/5, 3/6, 3/6, 5/1, 10/2, 10/8, 10/8, 11/9, 13/1, 13/3, 15/3, 23/2, 24/7, 25/4, 26/9, 26/9, 26/10, 26/10, 26/13, 27/6, 27/8, 28/6, 28/9, 29/7, 29/8, 31/5, 32/1, 32/2, 32/10, 32/14, 34, 38/4, 41/1, 41/1, 41/2, 41/3, 41/3, 41/4, 41/6, 41/8, 42/2, 42/2, 42/3, 42/8, 43/3, 44/2, 44/5, 45/9, 46/2, 48/2, 48/3, 48/3, 49/2, 49/3, 50/4, 51/1, 51/2, 51/4, 52/2, 53/2, 56/2, 56/2, 58/1, 59/3, 65/1, 66/2, 66/3, 68/12, 68/19, 68/27, 70/3, 73/7, 77, 91/2, 92/1, 93, 98/1, 108/1, 108/2, 109/3, 109/4, 110/1, 110/2, 110/3, 120/1, 124, 149/2, 154, Kök Haya/1; -de 6/3; -i 59/5; -ig 28/6, 32/10, 32/11, 32/12, 43/4, 49/3, 4/68/20, 98/2, 130/3; -im 16/2, 32/17, 45/7, 96/1, 108/1, 120/1, -imke 9/5; -in 10/2, 29/1, 42/5, 68/14, 69/4; ke Adrianov/3; **D. Altay Y:** 4/1, 6/1, 7/1, 14, 19, 19, 20, 22, 29, 31, 32, 39, 55, 59, 61, 76/1, 76/2, 79/1, 87, -i 57, -ig 1/3, -im 36, -in 1/2; **Tanrı Dağı Y:** -im T-13/1, K-1, K-2, K-3, K-4, K-5, K-7, K-11, K-13, K-17, T-2/6, T-1/1, -ı T-10/4; **Çin H. C. Y:** Tud; **Kağıda Yz:** IrkB 5, 5, 7, 12, 27, 29, 30, 35, 35, 47, 52, 55, Mainz 388: A 3, U 5: (B1.II) A 11, Mainz 383: B 5, Or. 8212/77: A 8, M ...: B 1, O. 1: A 2, Or. 8212/76: (B) A 6, Mainz 386: B 4).

K. Tatar T. ir: erkek; erkeklere mahsus, erkekçe; erkeklere has karakterde, yiğit adam; kahraman; koca, erkek eş. (KTTS, 173).

Başkurt T. ir: er, erkek eş, koca (BTS, 255).

Kırgız T. er: erkek; erkeklil çağına ermiş; koca; er; kahraman; bahadır; yiğit (KS, 336).

Kazak T. er: er, yiğit, bahadır, halk için hizmet eden kişi; koca (KTS, 76).

Nogay T. er: erkek, er; kahraman (NRS, 437).

Karakalpak T. er: erkek, er (KRS, 195).

Kırım Tatar T. er: er, erkek (KTTTTRS, 111).

Kumuk T. er: eş, koca, zevç; er, erkek, adam; mert, cesur, yiğit (KuTS, 121).

Karaçay-Balkar T. er: erkek, yiğit; koca, eş (KMTS, 193).

223.**er at:** erlik (**Moğolistan Y:** KT D 31).

K. Tatar T. ir-at: erkek. (KTTS, 174).

Başkurt T. ir-at: olgun ya da ergen erkekler (BTS, 255).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Türklerde ve Moğollarda genç şehzadelerin *er at* sıfatına sahip olabilmeleri için çeşitli yaban hayvanlarını avlamaları gerekmektedir. Türklerde *er at* sıfatını alabilmek için yedi, sekiz, dokuz yaşlarında yaban hayvanı avcılığına başlanıldığı anlaşılmaktadır (Aydın, 2018a: 110).

224.**erdem:** erdem, kahramanlık, cesaret, fazilet, iyi nitelikler. (**Moğolistan Y:** -i KÇ 4, -in KÇ 7, 12; **Yenisey Y:** 10/6, 26/5, 28/1, 28/9, 29/4, 29/7, 29/8, 30/1, 32/1, 32/10, 32/16, 40, 42/7, 44/1, 68/15, 108/1, 109/4, 110/2, -ge 68/14; -i 5/1, 26/5, 46/2, 48/2, 48/9, 51/2, 66/2, -ig 5/1, -im 2/3, 2/4, 11/9, 13/1, 13/3, 23/2, 24/7, 29/2, 41/1, 41/1, 42/7, 43/3, 49/3, 53/2, 56/2, 60/2, 68/19, 70/3, 73/7, 98/4, 108/1, 108/2, 109/4, 110/3, 149/2, 152/1; -imdeki 41/6, Lisiç'ya I, -imde 44/5, 52/2; -in 30/4, 31/2, 32/8, 32/10, Kök Haya/1; **D. Altay Y:** 28, 74; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 3, A 13-14).

eldem: (**Yenisey Y:** 49/4).

K. Tatar T. irdem: erdem. (PÜTS).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. erdem: erkeklik, cesaretlenme (KS, 336).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

225.**erdemlig:** kahramanlık. (**Yenisey Y:** 29/4, 48/8; -im 28/4, 29/3, 65/1, 29/4; **Kağıda Yz:** IrkB 10).

K. Tatar T. irdemli: erdemli. (PÜTS).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. erdenlik: erkeklik gösterme (KS-S, 651).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

226.**eren:** askerler, adamlar, erkekler, savaşçı, savaşçılar; kişi adı, unvanı. (**Yenisey Y:** 26/3, 29/4, 29/4; **D. Altay Y:** 6/1, 74, -i 6/3; **Tanrı Dağı Y:** T-11/1).

K. Tatar T. iren: eren (TüTaS, 120).

Başkurt T. iren: yiğit, kahraman, güçlü erkek; eren (BTS, 256).

Kırgız T. eren: kuvvetli; mert; kahraman, yiğit (KS, 337).

Kazak T. eren: eşsiz, fevkalade; bilhassa, özellikle (KTS, 76).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. eren: aziz (RKKRS, 615).

Kumuk T. eren: bk. *er* (KuTS, 121).

Karaçay-Balkar T. Ø

227.**erinç:** elbette, kuşkusuz (**Moğolistan Y:** KT D 3, 3, 3, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 11, 24, 26, BK D 4, 4, 4, 5, 5, 6, 6, 6, 6, 6, 6, 10, 10, 20, 33, 35, T 2, 3, 38, O 10, KÇ 23; **Yenisey Y:** 24/7, 45/9, 109/4; **D. Altay Y:** 80/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *erinç* sözcüğü Yenisey yazıtlarından E 29/3'te “ne yazık!”, “ne acı!” anlamında bir acınma ünlemi olarak da tanıklanmıştır (Aydın, 2015: 200).

228.**erk:** güç, kudret, erk. (**Yenisey Y:** 29/4; -im 98/1; **D. Altay Y:** -i 7/2, -im<n>i 7/1; **Kağıda Yz:** U 174a,b: (B) A 1, Mainz 400: A 4).

K. Tatar T. irək: erk (TüTaS, 120). hürriyet, bağımsızlık; devlet nezdinde şahsa verilen hak; dilek, istek (KTTS, 174).

Başkurt T. irk: erk, özgürlük; irade, kudret (BTS, 257).

Kırgız T. erk: irade, hürriyet (KS, 338).

Kazak T. erik: erk, yapabilmek, şunu bunu yaptıran özellik (KTS, 78).

Nogay T. erk: irade (NRS, 438).

Karakalpak T. erk / erik: erk, irade (KRS, 197).

Kırım Tatar T. erk: irade, özgürlük (RKKRS, 616).

Kumuk T. erk: irade, istem; hürriyet, erkinlik, serbestlik (KuTS, 122).

Karaçay-Balkar T. erk: irade; güç (KMTS, 194).

229.**erkli / erklig:** iken. (**Moğolistan Y:** KT K 1, BK D 29, T 8, 13, 13; ŞU D 1, 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

230.**erklig:** güçlü, muktedir. (**Moğolistan Y:** BK K 12; İA-A2 1; **Yenisey Y:** 28/8; **Kağıda Yz:** Mainz 383: B 1, IrkB 12, 55, IrkB 66, U 5: (B1.II) A 7-8, B 11-12).

K. Tatar T. irëklë: özgür, bağımsız, azat; serbest; rahatça, zorlanmadan. (KTTS, 174).

Başkurt T. irëklë: özgür, hür, kimsenin boyunduruğunda olmayan (BTS, 256).

Kırgız T. erktüü: bağımsız, özgür, hür, serbest, rahat; özerk, müstakil, hükümrân (KS-S, 653).

Kazak T. erikti: yapabilir, söyleyebilir; serbest, muhtaç değil; bağımlı değil (KTS, 78).

Nogay T. erkli: iradeli (NRS, 438).

Karakalpak T. erkli: erkli; özerk; iradeli; uygun (KRS, 197).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. erkli: iradi, istemli; azimli (KuTS, 122).

Karaçay-Balkar T. Ø

231.**erksiz:** güçsüz, zayıf, kudretsiz (**Kağıda Yz:** Mainz 388: B 6).

K. Tatar T. irëksëz: bağımlı, özgürlüksüz; mecbur; zoraki; elde olmadan, gayriihtiyari (KTTS, 174).

Başkurt T. irëkhëz: özgür olmayan, hür olmayan, boyunduruk altında olan (BTS, 256).

Kırgız T. erksiz: serbestlikten, hürriyetten mahrum (KS, 338).

Kazak T. eriksiz: bağımlı, ta'li (KTS, 78).

Nogay T. erksiz: iradesiz (NRS, 438).

Karakalpak T. erksiz: bağımlı (KRS, 197).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. erksiz: istemedi, istemeyerek, gayriihtiyari (olarak) (KuTS, 122).

Karaçay-Balkar T. Ø

232.**erlig:** erkeklik (**D. Altay Y:** -in 4/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. erdik: erkeklik, cesareti mertlik, yiğitlik, kahramanlık (KS-S, 651).

Kazak T. erlik: erlik, bahadırılık (KTS, 77).

Nogay T. erlik: cesaret, kahramanlık (NRS, 439).

Karakalpak T. erlik: erlik, cesaret (KRS, 198).

Kırım Tatar T. erlik: erkeklik (KTTTTRS, 111).

Kumuk T. erlik: kocalık, koca olma durumu (KuTS, 122).

Karaçay-Balkar T. Ø

233.ermeli: hızlı koşan at. (Moğolistan Y: KÇ 9, -g KÇ 21).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

234.ertiñü: pek büyük. (Moğolistan Y: BK K 9, 10, BK G 14, 15, 15).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

235.esen: sağ, sağlam, sağlam, sağlıklı; mutluluk. (Moğolistan Y: Han 4, ZO 2; Yenisey Y: 24/10, 38/5; Çin H. C. Y: Körü II, YÇ II, YÇ II; Kağıda Yz: IrkB 15, 27, 42).

K. Tatar T. isen: sağ, diri; selamet; sağlıklı, esen (KTTS, 177).

Başkurt T. isen: sağ, esen, diri; sağ selamet; zararsız, zişansız (BTS, 260).

Kırgız T. esen: salimen, sıhhatli (KS, 340).

Kazak T. esen: esen, sağ, selamet (KTS, 79).

Nogay T. esen: hayatta ve iyi (NRS, 440).

Karakalpak T. esen: esen, sağ (KRS, 201).

Kırım Tatar T. esen: esen (KTTTTRS, 112).

Kumuk T. esen: esen, sıhhati yerinde, sıhhatli; sağlam, sağ salim (KuTS, 123).

Karaçay-Balkar T. esen: sağ, salim, sıhhatle (KMTS, 195).

236.esis/ esiz: “ne yazık”, “ne acı” anlamında bir acınma ünlemi. (Yenisey Y: 144/1).

esiz: “ne yazık”, “ne acı” anlamında bir acınma ünlemi. (İA-a 3; Yenisey Y: 1/1, 10/3, 10/7, 15/2, 16/2, 25/6, 26/3, 26/3, 26/4, 26/11, 27/5, 31/5, 41/10, 42/1, 42/1, 42/1, 42/7, 42/8, 44/1, 44/3, 44/3, 45/7, 45/9, 45/9, 48/2, 48/8, 50/3, 51/1, 51/2, 51/3, 51/3, 53/1, 60/1, 65/3, 66/1, 68/3, 68/28, 68/28, 71/5, 98/3, 98/4, 99, 101, 104/4, 108/1, 110/4, 120/1, 120/2, 124, 147/4, 147/4, 147/4, Lisiç’ya 1, Kök Haya/2, Kunya; -lerim 147/5; -ni Adrianov/3; D. Altay Y: 78; Tanrı Dağı Y: T-1/1, T-2/5, T-4/1, T-4/2, T-5/1, T-8/4, T-12/1, T-13/4, T-14/1, T-14/4).

esisim: “ne yazık”, “ne acı” anlamında bir acınma ünlemi. (Yenisey Y: 71/6, 152/2).

esizim: “ne yazık”, “ne acı” anlamında bir acınma ünlemi (Yenisey Y: -im 1/1, 3/2, 3/6, 5/3, 9/1, 10/1, 10/1, 10/3, 10/4, 10/10, 11/2, 11/4, 13/4, 14/2, 14/3, 15/3, 16/1, 16/1, 16/3, 19/2, 19/3, 21/3, 25/2, 25/3, 27/3, 41/1, 41/1, 41/3, 41/3, 41/7, 41/9, 42/2, 42/2, 42/4, 43/6,

44/4, 45/5, 45/6, 45/6, 45/6, 45/7, 45/7, 45/7, 45/8, 45/10, 46/1, 46/1, 48/4, 49/1, 49/1, 50/1, 51/1, 51/2, 55/2, 56/1, 58/2, 59/2, 61/1, 61/2, 62, 65/2, 65/3, 68/2, 68/5, 68/23, 69/2, 92/3, 100/2, 100/3, 109/3, 109/5, 110/3, 110/4, 147/5, 149/3, 149/4, 149/5, 152/3, 152/4; **D. Altay Y:** 18, 79/1).

esni: “ne yazık”, “ne acı” anlamında bir acınma ünlemi; değerli, kıymetli, aziz. (**Yenisey Y:** 15/1, 29/8, 49/3, 147/1; **D. Altay Y:** 12, 16/2).

esini: değerli, kıymetli, aziz. (**Tanrı Dağı Y:** -η T-11/12, T-2/5, T-8/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. isël: zavallı, acınılacak haldeki (BTS, 259).

Kırgız T. esil: ölü için ağlarken kullanılan tabir; garip, zavallı; mihnetkeş (ömrünü kaygı ve kederle geçiren) (KS-S, 656).

Kazak T. esiz: bakımsız, sahipsiz (KTS, 80).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

esis / esiz / esizim sözcüklerini Radloff, Kononov, Orkun ve Malov gibi ilk naşirler daha çok *sizim* veya *sizim e* şeklinde okumuşlar ve çokluk 2. kişi zamiri olarak düşünmüşlerdir (Aydın, 2019: 44). N. Useev de konu üzerine yazmış olduğu makalesinde ilk naşirlerin doğru okuduğunu ve *sizime* sözcüğüne “bana ait olan sizlerden” anlamının verilmesi gerektiğini belirtir (2007: 7). Sözcüğün kişi zamiri olmadığını, bir acınma ünlemi olduğunu ilk olarak Tekin belirtmiştir (1964: 134-144). Alimov, *esiz* sözcüğü üzerine yazmış olduğu makalesinde sözcüğün çağdaş Kırgızca ve Özbekçedeki anlamlarıyla ondan türemiş ET *esirke*- eyleminin başlangıç anlamına dayanarak eski Türk runik yazıtlarındaki sözlüksel anlamının “değerli, kıymetli, aziz” olduğunu belirtir. Bununla birlikte Alimov, *esiz* sözcüğünün hem tarihî hem çağdaş Türk lehçelerinde, ister sıfat ister acınma ünlemi işlevinde olsun örneklerin baskın çoğunluğunda hayıflanma edasıyla kullanıldığını da belirtir (2013: 17-38).

Alimov, *esiz* sözcüğünün çağdaş Türk lehçelerinden sadece Kırgızca, Özbekçe ve Uygurcada görüldüğünü ancak bu lehçeler ile ilgili leksikografik çalışmaların çoğunda mezkûr sözcük bir lemma olarak yer almadığını belirtir. Alimov’a göre Kırgızcadaki *esil* sözcüğü ET *esiz* sözcüğü ile sadece eş anlamlı değil her yönüyle eşdeğerdir (leksiko-semantic dublet) (2013: 17-38). Çalışmamızda *esil* sözcüğü, Başkurt Türkçesinde *isël* biçiminde “zavallı, acınacak haldeki” anlamında tanıklanmıştır. Ayrıca Kazak Türkçesinde tanıklanan *esiz* “bakımsız, sahipsiz” sözcüğünün de bir acınma ünlemi olarak kullanılması muhtemeldir ve ET *esiz* sözcüğü ile ilişkilendirilebilir.

237.**esri**: benekli. (**Kağıda Yz**: IrkB 4, 41, 41, 49).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

238.**eşilik**: hanımefendi olmaya layık. (**Moğolistan Y**: KT D 7, 24, BK D 7, 20).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

ET *eşilik* sözcüğünün kökü olan eş “eş, arkadaş” sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

239.**et**: et; beden. (**Yenisey Y**: 100/3; **Kağıda Yz**: IrkB 23, TM 332: A bş.).

K. Tatar T. it : et; hayvan etinden yiyecek (KTTS, 181).
Başkurt T. it : et (BTS, 264).
Kırgız T. et : et; ten (KS, 342-343).
Kazak T. et : kas, insanın kaba eti; et (KTS, 80).
Nogay T. et : et, kas (NRS, 442).
Karakalpak T. et : et (KRS, 203).
Kırım Tatar T. et : et (KTTTTRS, 113).
Kumuk T. et : et, etli (KuTS, 125).
Karaçay-Balkar T. et : et (KMTS, 196).

240.**ew**: ev, çadır; karargah; anıt mezar. (**Moğolistan Y**: -de BK D 32, -gerü T 30, -g KT K 8, BK D 32, -in KT K 1, BK D 34, 37, KÇ 27; -inje BK K 14, KÇ 20; -ke O 10; ŞU D 12; -i ŞU G 7; -ime ŞU G 5, ŞU B 4; -imerü ŞU G 4; -imin ŞU G 6; -in ŞU D 2, ŞU G 5, 10; Da 5, DU III 3, ON 2; **Yenisey Y**: -im 2/3, 96/2, 138/1; -in 110/2, Kök Haya/1; **D. Altay Y**: -i 13, -ime 7/1, -imin 55; **Tanrı Dağı Y**: AÖ, K-12; **Çin H. C. Y**: YÇ II; **Kağıda Yz**: IrkB 9, 5, 55, 8, Mainz 400: A 5).

K. Tatar T. öy : ev, yaşanan yer; bina; bir evde yaşayanlar, aile. (KTTS, 374).
Başkurt T. öy : ev, çadır; yurt (BTS, 468).
Kırgız T. üy : ev; keçe ev; oba; mesken (KS, 799).
Kazak T. üy : ev, vatan (KTS, 296).
Nogay T. üy : ev (NRS, 387).
Karakalpak T. üy : ev (KRS, 688).
Kırım Tatar T. ev : ev (KTTTTRS, 113).
Kumuk T. üy : ev; konak (KuTS, 360).

Karaçay-Balkar T. üy: ev (KMTS, 423).

241.**ewçi:** eş, zevce. (**Yenisey Y:** -m 42/8, 66/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

242.**êçi:** ağabey; amca. (**Moğolistan Y:** -li KT D 6, BK D 6; -m KT D 16, 16, 17, 17, 31, KT K 3, 9, BK D 14, 14, 15, 20, 35, O 4, -miz KT D 26, BK D 22; -sin KT D 5, BK D5, 18; -si Ta K 5; **Yenisey Y:** -m 6/2, 17/2, 18/2, 28/9, 32/17, 51/1, 51/3, 52/1, 59/8, 110/4; -min 22/4; -miz 32/2; -ñizke 28/3; -si Sedyarski 2; **D. Altay Y:** 33/1, 61; **Kağda Yz:** IrkB 67).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *êçi* “ağabey; amca” sözcüğü zamanla “amca” anlamını kaybetmiş, Orta Çağ döneminde yerini Moğolca *ağa* “ağabey” sözcüğüne bırakmıştır (ED: 20). Li, Tatarcadaki *ecey* “ağabey; ağabeye seslenme” ve Türkmencedeki *ece* “ağabey; baba; amca” sözcüklerinin ET *êçi* ile ilgili olabileceğini belirtir (2019: 168).

243.**êgil:** (sıradan) halk. (**Moğolistan Y:** ŞU D 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

244.**êkegü:** ikisi (birlikte), iki parça. (**Moğolistan Y:** KT K 3; ON 1; **Yenisey Y:** 118/1).

K. Tatar T. ikëv: iki (KTTS, 166).

Başkurt T. ikev: iki kişi ya da iki şey (BTS, 248).

Kırgız T. eköö: iki tane, ikisi birlikte: *sen ekööbüz* (KS, 324).

Kazak T. ekev: iki ayrı, iki tane (KTS, 73).

Nogay T. ekev: iki, iki tane (NRS, 431).

Karakalpak T. ekev: iki tane (KRS, 188).

Kırım Tatar T. ekilev: ikiye katlama (KTTTTRS, 106).

Kumuk T. ekew: iki (kişi), ikisi (KuTS, 118).

Karaçay-Balkar T. ekev: iki kişi (KMTS, 190).

245.**êki:** iki. (**Moğolistan Y:** KT D 27, 28, 36, KT K 2, 8, 11, BK D 1, 21, 23, 25, 34, 38, 41, T 4, 10, 14, 16, 18, 18, 40; -n KT D 1, 2, BK D 2, 4, 32, O 10; Tes D 2, Ta D 1, Ta B 1, Ta K 5, 5, ŞU D 5, 5, 6, 7, ŞU G 9, 13, ŞU B 2, 3, KarB I, IV/8, HT V/1, HTVII/1, HT

XV/2, Ar 1, -n Ta D 3, Ta B 4, ŞU K 2, ŞU D 1, ŞU B 4; İA-a 1; **Yenisey Y:** 16/1, 31/5, 43/6, 49/3, 65/3, 73/6, 43/6; **D. Altay Y:** 18, 90; **Tanrı Dağı Y:** T-14/3; **Kağıda Yz:** IrkB 2, 25, U 179: B 3, Or. 8212/77: A 10).

K. Tatar T. ikē: iki. (KTTS, 166).

Başkurt T. ikē: iki (2) (BTS, 247).

Kırgız T. eki: iki (KS, 324).

Kazak T. eki: iki (KTS, 73).

Nogay T. eki: eki (NRS, 432).

Karakalpak T. eki: iki (KRS, 188).

Kırım Tatar T. eki: iki (KTTTTRS, 106).

Kumuk T. eki: iki (sayı) (KuTS, 118).

Karaçay-Balkar T. eki: iki (KMTS, 190).

Clauson, Türk runik alfabesinin yazım ve imla kurallarının bir özelliği olarak çift ünsüzlerin tek bir harfle yazıldığı bilgisini verir ve buna örnek olarak da *ékki* “iki” sözcüğünü gösterir (ED: 100-101).

246. **ékinti:** ikinci. (**Moğolistan Y:** KT D 33, KT K 5, BK D 30, BK G 1, T 39; Ta G 1, ŞU K 9, ŞU D 7, ŞU B 4, 7; **Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 5-6, B 12, IrkB 67, Mainz 388: A 2, U 5: (B1.II) A 1, 10-11).

ékinç: ikinci. (**Yenisey Y:** Sedyarski 1).

K. Tatar T. ikēnčē: ikinci. (KTTS, 167).

Başkurt T. ikēnsē: ikinci ; başka, diğer; önümüzdeki, gelecekteki (BTS, 247).

Kırgız T. ekinçi: ikinci (KS, 324).

Kazak T. ekinşi: ikinci (KTS, 73).

Nogay T. ekinşi: ikinci (NRS, 432).

Karakalpak T. ekinşi: ikinci (KRS, 188).

Kırım Tatar T. ekindşi: ikinci (RKKRS, 610).

Kumuk T. ekinçi: ikinci (KuTS, 118).

Karaçay-Balkar T. ekinçi: ikinci (KMTS, 190).

ET *ékinti* sözcüğü *ékki* sözcüğünün en eski sıra sayısı biçimidir ve +nç ekinin kökeni olabilecek +nti ekinin bulunduğu tek sayıdır. Aslında “ikinci” anlamını karşılar ancak *ékinç* ortaya çıktığında *ékkinti* sözcüğünün anlamı “günün ikinci yarısı” hatta “ikinci ibadeti” olarak daralmıştır (ED: 111). Gülensoy, Toharcada sıra sayılarının -nt/-nci ve -nte ekleri ile oluşturulduğunu belirtir. Örnek olarak da *ikante* sözcüğünü verir ve sözcüğün Toharcada “yirminci” anlamını karşıladığını belirtir (2007: 428).

247.**ékiz:** ikiz. (**Yenisey Y:** -im 29/3; **Tanrı Dağı Y:** K-5).

ekiz: ikiz, eş. (**Tanrı Dağı Y:** K-5).

K. Tatar T. igěz: ikiz; eşit, aynı (KTTS, 165).

Başkurt T. igěz: ikiz (BTS, 245).

Kırgız T. egiz: ikiz (KS-S, 639).

Kazak T. egiz: ikiz (KTS, 72).

Nogay T. egiz: ikiz (NRS, 430).

Karakalpak T. egiz: ikiz (KRS, 185).

Kırım Tatar T. egiz: ikiz (KTTTTRS, 106).

Kumuk T. egiz: ikiz (KuTS, 117).

Karaçay-Balkar T. egiz: ikiz (KMTS, 190).

248.**él:** ülke, yurt; halk. (**Moğolistan Y:** KT G 4, 8, 10, KT D 4, 25, BK K 3, 6, 8, BK D 5, 21, BK G 9, T 55, 55, 56, O 1; -i KT K 3; -ig KT D 3, 3, 9, KT K 3, BK D 4, 4, 8, 13, 36; -im KT D 9, BK D 8; -imiz KT D 22, BK D 18; -in KT D 1, 6, 8, 31, 36, 38, KT K 6, BK D 3, 7, 8, 27, 28, 30, 34, KÇ 22; -inte KÇ 23; -içe KT D 23, BK D 19, T 1, 58, O 4, KÇ 7; -iğin KT D 22, BK D 19; -te KT G 3, BK K 2; Tes K 2, Tes D 1, 3, 4, 4, Ta G 6, 6, Ta B 1, 1, 6, ŞU K 1, ŞU G 3, 10, 10, HT XIII/2; -i Tes B 6, Tes K 2, Ta D 3, 3, Ta B 4, 4, ŞU K 2, 2, 2; -ig Ta K 1; -imde HT VIII/2, HT VIII/3; -imin Ta B 3, HT VII/3; -in Ta D 5, KarB III/4, -inde HT VII/2; -inte HT VI/5; -içe ŞU K 4; İA-a 3, BH II; **Yenisey Y:** 1/2, 10/7, 25/5, 26/1, 32/8, 32/10, 39/6, 39/6, 45/3, 59/5, 68/15, 73/5, 140/1, 147/4; -de 11/9, 28/3, 29/8, 46/3; -ge 40, -im 1/1, 2/2, 5/2, 10/7, 10/8, 10/9, 11/6, 19/3, 23/1, 23/4, 25/3, 27/5, 28/2, 38/2, 42/1, 44/3, 45/6, 45/9, 46/1, 46/2, 51/2, 53/1, 59/4, 59/6, 61/1, 70/5, 100/2, 108/1, 110/3, 149/4, 152/1, -imde 53/2, 73/5, 131, 147/3; -imin 108/4; -imiñ 24/6; -imiz 10/4, -imke 1/2, 3/2, 3/5, 7/3, 13/1, 13/3, 13/3, 14/3, 16/3, 27/5, 28/1, 32/17, 44/2, 70/1, 73/7, 75, 96/2, 108/2, 147/1; -imte 3/3; -in 25/5, 152/1; -inde 30/4, -inte 48/8, -iñ 26/13, 48/1, 54, -içe 32/8, iñiz 26/4; -ke 152/1; 32/8, 25/5, 26/1, 1/2; **D. Altay Y:** 4/1, 24, 33/2, 36, 39, 80/2, 82/1, 82/1, -i 6/3, 76/1, 76/2, -im 6/1, yègen 24, 39; **Kağda Yz:** IrkB 28, 48).

el: devlet, kabile birliği (**Tanrı Dağı Y:** T-6/1, T-14/1, Ks).

K. Tatar T. il: belli bir hükümeti olan devlet, memleket, ülke; yer, taraf; vatan; doğum yeri; köy; halk, ahali; barış, dostluk (KTTS, 167).

Başkurt T. il: vatan; halk; ülke, devlet, memleket (BTS, 248).

Kırgız T. el: halk; kabile, kabile ittiadı; soy; millet; soydaş; ahali; memleket, devlet (KS, 324).

Kazak T. el: halk, millet, yurt (KTS, 73).

Nogay T. el: ülke, vatan; millet (NRS, 433).

Karakalpak T. el: halk; millet; yurt (KRS, 188).

Kırım Tatar T. el 1: el, halk, ulus (KTTTTRS, 108).

Kumuk T. el: halk, insanlar, toplum; ülke, memleket; diyar, bölge (KuTS, 119).

Karaçay-Balkar T. el: yurt, vatan, memleket; halk, toplum (KMTS, 191).

249. **elçi:** elçi. (Yenisey Y: 14/1, 41/8, 98/5, 14/1, 41/8; si 1/2).

K. Tatar T. ilçë: elçi (KTTS, 168).

Başkurt T. ilsë: elçi (BTS, 250).

Kırgız T. elçi: elçi; sefir; haberci; kendi kabilesini ve soyunu seven; halkçı (KS, 325).

Kazak T. elşi: elçi (KTS, 74).

Nogay T. elşi: elçi, haberci (NRS, 434).

Karakalpak T. elşi: elçi (KRS, 191).

Kırım Tatar T. elçi: elçi (KTTTTRS, 108).

Kumuk T. elçi: elçi, büyük elçi, sefir; parlamentör, muzakere memuru (KuTS, 119).

Karaçay-Balkar T. elçi: köylü (KMTS, 191).

250. **ellig:** yurdu, vatanı olan; hükümdar. (Moğolistan Y: KT D 9, BK D 8, -de KT D 29, BK D 24, -ig KT D 15, 18, BK D 13, 15).

ellig: hükümdar. (Moğolistan Y: ZOr; Yenisey Y: 109/4).

illük/ëllük: il sahibi, devleti olan, devlet başkanı, hükümdar (Çin H. C. Y: İl, İl).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. illë: ili olan (BTS, 250).

Kırgız T. eldik: ulusu olan; halkçı, millî, ulusal, halka özgü (KS-S, 644).

Kazak T. eldik: halka, millete ait olan özellik (KTS, 74).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. elli: nüfuslu (KRS, 190).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. elli: köylü (KMTS, 191).

ET *el+lig* biçiminde türeyen *ellig* sözcüğü orijinalinde “el sahibi olan” anlamındadır. Sözcük kısa zamanda “hükümdar” anlamını kazanmıştır. Sözcük daha çok *han* sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır. Sonradan tek *-l-* harfi ile *ëlig* hatta *ilig* biçiminde yazılmaya ve telaffuz edilmeye başlamıştır. Günümüzde yalnızca çağdaş Kırgız Türkçesinde *eldü* “nüfuslu”, *eldik* “demokrat”, *calpı eldik* tamlamasında “tüm halkı

kucaklayan” anlamında yaşamaktadır (ED: 141). Çalışmamızda sözcüğün diğer bazı ÇKTL’de de kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

251. **ёнчкү**: ebedi, mutlu, huzurlu, sağlıklı (**Çin H. C. Y:** İnç).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

252. **эриг**: ulaşılabilir, erişilebilir. (**Moğolistan Y:** KT G 13, 13).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

253. **эркек**: erkek. (**Kağıda Yz:** IrkB 24, 41).

K. Tatar T. irkek: erkek (TüTaS, 120).
Başkurt T. irkek: erkek; genç erkek at (BTS, 258).
Kırgız T. erkek: erkek (insan); erkek (hayvan) (KS, 338).
Kazak T. erkek: erkek (KTS, 77).
Nogay T. erkek: erkek (NRS, 438).
Karakalpak T. erkek: erkek (KRS, 197).
Kırım Tatar T. erkek: erkek (KTTTTRS, 111).
Kumuk T. erkek: erkek, adam; eş, koca, zevç; mert, cesur, yiğit kimse (KuTS, 122).
Karaçay-Balkar T. erkek: erkek (KMTS, 194).

254. **эрте**: sabah. (**Moğolistan Y:** O 7).

erte: sonraki. (**Yenisey Y:** 45/1).

K. Tatar T. irte: sabah, erken (KTTS, 175). irtege: gelecekte, sonra; ertesi gün, yarın (KTTS, 175).
Başkurt T. irte: sabah, erken (BTS, 258). irtege: yarın, yarınki (BTS, 258).
Kırgız T. erte: erken, sabah (KS, 339). ertenğ: yarın (KS, 339).
Kazak T. erte: erken (KTS, 77). erten: yarın, gelecek gün (KTS, 78).
Nogay T. erte: erken; sabah (NRS, 439). erten: yarın, bir sonraki gün (NRS, 439).
Karakalpak T. erte: erken (KRS, 198). erten: yarın (KRS, 199).
Kırım Tatar T. erte: erken (KTTTTRS, 111).
Kumuk T. erte: erken (KuTS, 123). erten: sabah, sabahleyin (KuTS, 123).
Karaçay-Balkar T. ertde: erken. ertden: sabah (KMTS, 194).

DLT’de *erte* / *irte* sözcüğünün “sabahın erken saati” anlamında (2015: 643); KB’de “erken, sabah; bir sonraki gün” anlamlarında (2015: 420); KTS’de “ilk, önceki (CC); tam

vaktinde (CC); yarın, ertesi gün (KF); seher vakti, sabah (CC)” anlamlarında (Toparlı vd., 2007: 75) kullanıldığı görülmüştür. Clauson, *erte* sözcüğüne “sabahın erken saatleri” anlamını vermiş sözcüğün eski dönemde *tañ* “şafak” ile bağdaştırıldığını; orta dönemde sözcüğün iki karşıt anlamının ortaya çıktığını (1.“yarınki sabahın erken saatleri; yarın” ve 2.“bir andan daha erken”) belirtir. Clauson ayrıca sözcüğün bazen *-n’li* (*erten*) kullanıldığını belirtir (ED: 202).

255.**êş**: eş, dost, müttefik. (**Moğolistan Y**: ŞU D 12; -i ŞU D 11; -iñe ŞU G 1, 1; **Yenisey Y**: 24/5; -im 2/1, 11/8, 18/4, 41/1, 41/2, 41/8, 51/3, 51/4, 97/2, 109/5; -iñe 48/8; -iñig? 106/2; -iñiz 26/10; **D. Altay Y**: -im 4/1, -iñ 36; **Tanrı Dağı Y**: -inke T-1/4; **Çin H. C. Y**: Körü II).

K. Tatar T. iş: eş, dost; benzer, denk (KTTS, 180).

Başkurt T. iş: eş; arkadaş, dost; denk; kuş vs. bir kanadı (BTS, 263).

Kırgız T. eş: dayanak, destek, destekleyici (KS-S, 660).

Kazak T. Ø

Nogay T. eş: eş.

Karakalpak T. es: arkadaş, eş (KRS, 199).

Kırım Tatar T. eş: döl eşi; yakın arkadaş (KTTTTRS, 113).

Kumuk T. eş: eş (KuTS, 124).

Karaçay-Balkar T. Ø

256.**êzençü**: ızdırap, acı. (**Yenisey Y**: -m 28/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

257.**gaşga**: alını akıtmalı (at). (**Yenisey Y**: 41/11).

K. Tatar T. kaşka: hayvanların alnındaki beyazlık, akıtma; akıtması olan at (KTTS, 276).

Başkurt T. kaşka: hayvanların aln ortasındaki beyaz akıtma (BTS, 336).

Kırgız T. Ø

Kazak T. qasqa: hafif kel olan; hayvanın alnındaki beyaz tüy (KTS, 165).

Nogay T. kaska: kel; beyaz alınlı (NRS, 153).

Karakalpak T. kaska: beyaz aln (KRS, 383).

Kırım Tatar T. qasqa: akıtma, sakar (KTTTTRS, 190).

Kumuk T. qaşğa: leke, sakar (hayvan alnında) (KuTS, 253).

Karaçay-Balkar T. kaşha: hayvanların alnındaki beyaz leke (KMTS, 247).

ÇKTL sözlüklerinde *kaska/kaşka* biçiminde tanıklanan sözcüğün ET’de *gaşga* biçiminde sözcük başında *g* harfi ile yazılması ilginçtir.

Aynı yazıtta (E 41) sözcük başında *g* harfi ile yazılmış dört sözcük daha vardır: *gün, gemçig, gerçin, geyik* (Aydın, 2019: 141). Tekin’e göre bu örnekler, yazan kişinin diyalektinde hem ön hem de art *k* sesinin ötümlüleşmeye başladığını göstermektedir (1999: 13).

258.**gerçin**: semiz (hayvan)? (**Yenisey Y**: 41/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kir: sarımtarak doru renk (at için) (BTS, 288).

Kırgız T. ker: koyu doru (at donu) (KS, 440).

Kazak T. ker: hayvanın rengi (at) (KTS, 130).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. ker: gri, külrengi; boz; kurşuni (RKKRS, 402).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Tekin, *gerçin* sözcüğünün kökünün *ger* olduğunu, bu sözcüğün Moğolca *keger* “doru”²⁶ sözcüğünden alıntı olduğunu ve Kırgızca ile Kazakçada sözcüğün *ker* “doru, koyu doru” biçiminde yaşadığını belirtir. Tekin ayrıca bu sözcüğe eklenen *-çin* ekinin de renk adlarında görülen²⁷ Türkçe bir ek olduğunu belirtir (1999: 10). Çalışmamızda sözcüğün Başkurt Türkçesinde *kir*, Kırım Tatar Türkçesinde *ker* biçiminde yaşadığı tanıklanmıştır. Günümüz Moğolca ve Türk lehçeleri sözlüklerinde sözcüğün atların (hayvan) rengini belirtmesi; ancak E 41 numaralı yazıtta *Ik gerçin egri tewem* “semiz (sağlam), doru renkli eğri devem” biçiminde devenin rengini belirtmesi ilgi çekicidir.

259.ı: ağaç. (**Moğolistan Y**: -da T 4; -g BK G 15; -ka T 27).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

260.**ıdok**: kutsal, kutlu, aziz, mukaddes. (**Moğolistan Y**: KT D 10, 23, 31, KT K 1, BK D 10, 19, 25, 29, 35, 38; Ta G 6, Ta B 2, ŞU K 4, ŞU D 9, ŞU G 4; UB 2; **Yenisey Y**: 42/1, Adrianov/2; **D. Altay Y**: 25; **Kağıda Yz**: IrkB 41).

K. Tatar T. ızgë: mukaddes, ilahi mübarek; dindar kimse (KTTS, 183).

Başkurt T. ızgë: kutsal, mukaddes; güzel, hoş; günahsız, saf (BTS, 265).

²⁶ F. D. Lessing’in Moğolca-Türkçe Sözlüğünde *keger* sözcüğüne “kestane rengi, konur, kır (at için)” anlamı verilmiştir (2003: 706).

²⁷ Örneğin: KB *kökçin*, MK *kökşin* “göğümsü, kır” (Tekin, 1999: 10).

Kırgız T. ıyık: kutsal, mukaddes; uğurlu; talih getiren (KS, 362).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. ıyık: korunak; kuytu, تنها (KTTTTRS, 136).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

ET *ıdok* sözcüğü *ıd-* “göndermek” eyleminden türemiştir. Asıl anlamı “gönderilmiş” olan sözcük yalnızca “tanrıya gönderilmiş, adanmış” anlamında kullanılır ve “kutsal, mukaddes” anlamları da buradan çıkmıştır. Türk lehçelerinde *ıyık*, *ı:k*, *ızık* biçimlerinde yaşamaktadır (ED: 46). ET *ıdok* sözcüğünün K. Tatar ve Başkurt Türkçelerinde aynı kökten farklı bir ekle (-ge) türetilmiş olan *izge* biçimi ile varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

261. **ıgaç:** ağaç. (**Moğolistan Y:** BK G 11, T 25; **Kağıda Yz:** IrkB 4, 56, 56, 14).

K. Tatar T. ağaç: ağaç; ağaç malzeme; ahmak. (KTTS, 26).

Başkurt T. agas: ağaç; soyun bir simgesi, şecere (BTS, 19).

Kırgız T. cıgaç: ağaç (KS, 207).

Kazak T. ağaş: ağaç (KTLS, 8).

Nogay T. agaş: ağaç (NRS, 25).

Karakalpak T. ağaş: ağaç (KRS, 18).

Kırım Tatar T. ağaç: tomruk, uzun kütük; ağaç (KTTTTRS, 41).

Kumuk T. ağaç: ağaç; odun, tahta; ağaçtan, odundan; ahşap (KuTS, 26).

Karaçay-Balkar T. ağaç: tahta, ağaç (KMTS, 71).

Asıl anlamı “ağaç” olan ET *ıgaç* sözcüğü sonraları “odun, ağaç parçası” anlamlarını da karşılar olmuştur (ED: 79).

262. **ıgar:** kıymetli, gözde. (**Moğolistan Y:** KT D 29, KT G-D, BK D 24, 24).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

263. **ık:** sağlam; güçlü (**Yenisey Y:** 41/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ık: rüzgar almayan yer (BTS, 19).

Kırgız T. ık: sağlam, dayanıklı; besleyici; mugaddi; rüzgarın geçmediği kuytu yer (KS, 348).

Kazak T. ıq: rüzgardan yağmurdan korunmaya yarayan kuytu yer, korunak (KTS, 323).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

Tekin, ET *ık* sözcüğünün Kırgızcada yaşayan *ık* “semiz, yağlı, güçlü” sözcüğü ile aynı olduğunu belirtir (1999: 10). Çalışmamızda sözcüğün Başkurt ve Kazak Türkçelerinde de yaşamaya devam ettiği tanıklanmıştır.

264.**ılag:** vadi, otlak. (**Moğolistan Y:** -ım Ta B 4, 5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

265.**ıngaru:** ileri, sonra, öte; -den/-den sonra. (**Moğolistan Y:** ŞU K 10).

K. Tatar T. arı: öte, uzak; sonra; karşı taraf; daha, çok (KTTS, 33).
Başkurt T. arı: belirli bir andan sonra; öte; belirli bir denkliği geçerek; daha (BTS, 36).
Kırgız T. arı / narı: ileri, öte, ötede, öte yanda (KS, 43, 582).
Kazak T. arı: ileri, öte (KTS, 20). **arğı:** sonraki, öteki; bir şeyin öte tarafı (KTS, 19).
Nogay T. arı: öte; daha uzak, ileri (NRS, 48-49).
Karakalpak T. arı: ötede, ileri de (KRS, 53).
Kırım Tatar T. Ø
Kumuk T. arı: daha uzak, öte; ileri; oradaki (KuTS, 39).
Karaçay-Balkar T. arı: oraya, o tarafa (KMTS, 88). **argı:** karşı, öte (KMTS, 87).

Clauson, ET *ıngaru* sözcüğünün Eski Türkçede *añarı/ıñarı/inaru* biçimlerinde de görüldüğünü; Türk dillerinde ise bazı ses değişiklikleriyle *narı/nari/neri/arı/eri/añrı* biçimlerinde yaşamını sürdürdüğünü belirtir (ED: 190). ÇKTL sözlüklerinde sözcüğün *arı beri* “ileri geri” biçiminde ikileme olarak da bulunduğu görülmüştür.

266.**ırak:** ırak, uzak. (**Moğolistan Y:** KT G 5, 7, BK K 4, 5, -da T 5).

K. Tatar T. yırak: uzak, ırak; uzun süren, uzun süreli; uzun süre; ilgisiz, bağlantısız. (KTTS, 574).
Başkurt T. yırak: uzak (BTS, 731).
Kırgız T. ıraak: uzak, ırak (KS, 356).
Kazak T. cıraq: uzak, yakın değil (KTS, 113).
Nogay T. erek: uzak, ötede (NRS, 437).
Karakalpak T. cıraq: uzak (KRS, 277).
Kırım Tatar T. yıraq: uzak (KTTTTRS, 383).
Kumuk T. yıraq: uzak (KuTS, 395).
Karaçay-Balkar T. Ø

267.**ırk:** baht; fal (**Moğolistan Y:** Ç 4; **Kağıda Yz:** IrkB 57, 66).

K. Tatar T. ırım: okuyup üfleme, sihir; kocakarı ilacı; hurafe, batıl itikat (KTTS, 160). **ıris:** baht (KTLS, 47).

Başkurt T. ırım: fal; hurafe, batıl inanç (BTS, 240). **ırış:** mutluluk, huzur; kismet, şans (BTS, 240).

Kırgız T. ırk: refah; birlik ve vifak içinde yaşayış; sakin hayat (KS, 358). **ırım:** fallara, alametlere inanma, afsun (KS, 358).

Kazak T. ırım: inanç (KTS, 324). **ıris:** devlet, zenginlik, nasip (KTS, 324). **ırık:** arzu, istek (KTS, 324).

Nogay T. ırım: hurafe, batıl inanç (NRS, 428). **ıris:** mutluluk, pay (NRS, 428).

Karakalpak T. ırım: hurafe, batıl inanç (KRS, 759). **ıris:** mutluluk, kismet, pay (KRS, 759).

Kırım Tatar T. ırım: boş bir inançla şifa verir diye hastaya okuyup üfleme, nefes, afsun (KTTTTRS, 135).

Kumuk T. ıris: başarı, muvaffakiyet; saadet, mutluluk (KuTS, 166).

Karaçay-Balkar T. ıris: kismet, kader (KMTS, 225).

ET *ırk* sözcüğünün *ırım* ve *ıris* sözcüğü ile ilişkili olduğuna ilk Ramstedt değinmiştir (VEWT 166b'den Ramstedt JRAS 1912: 193'den aktaran Barutçu Özönder, 2006: 118). S. Barutçu Özönder, *ırk* sözcüğünün anlamının "Fal Kitabı" diye literatürde ünlenen *İrk Bitig*'de olduğu gibi "fal, kehanet" anlamıyla sınırlı olmadığını, asıl anlam üzerinden teknik terimleşmiş bir yan anlam olduğunu belirtir. Barutçu Özönder'e göre *ırk* sözcüğü geniş bir aileye sahiptir; tarihsel ve modern Türk dillerinde görülen *ırk*, *ırım*, *ıris*, *irs*, *ıru*, *ırimci*, *ırimda-*, *ırimda-*, *ırimla-* sözcükleri anlam ilişkileri ile birlikte *ır-* üretici köküne dayanır (2006: 116-121).

268.it: köpek. (Moğolistan Y: BK G 10; Ta G 3, HT VII/1).

K. Tatar T. ét: köpek, it. (KTTS, 129).

Başkurt T. ét: it, köpek (BTS, 159).

Kırgız T. it: köpek, it; on iki senelik hayvan takviminde on birinci yılın adıdır (KS, 373).

Kazak T. iyt: it, köpek (KTS, 121).

Nogay T. iyt: it, köpek (NRS, 118).

Karakalpak T. iyt: it (KRS, 292).

Kırım Tatar T. it: it (KTTTTRS, 149).

Kumuk T. it: it, köpek (KuTS, 168).

Karaçay-Balkar T. it: köpek (KMTS, 230).

269.iyu: "ne yazık", "ne acı" anlamında bir acınma ünlemi. (Yenisey Y: 13/2, 13/2).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. ıy: ağlama (KS, 362).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

270.iç: iç. (**Moğolistan Y:** BK G 14, -in KT G 12, BK K 14; Ta B 5, 6; DU III 3, DU III 4; **Yenisey Y:** 39/2, 39/4, 48/4; -inte 71/1; **Kağıda Yz:** IrkB 29, 18).

K. Tatar T. eş: iç taraf; karın, kursak; mide; bir şeyin içine konmak üzere hazırlanan iç madde; astar; gönül, yürek (KTTS, 121).

Başkurt T. eş: iç, karın; gönül; bir şeylerin ortasındaki boşluk (BTS, 156).

Kırgız T. iç: her şeyin içerisi, iç kısım; karın, kursak, mide; elbisenin astarı (KS, 364).

Kazak T. iş: iç, iç taraf; insanın karnı; elbisenin iç, astar tarafı (KTS, 327).

Nogay T. iş: iç; karın (NRS, 121).

Karakalpak T. iş: iç (KRS, 301).

Kırım Tatar T. iç: iç (KTTTTRS, 137).

Kumuk T. iç: iç, iç kısım; boşluk; bağır; ruh, can; edat görevinde kullanılır (KuTS, 161).

Karaçay-Balkar T. iç: iç, içerisi (KMTS, 227).

271.içgü: içecek. (**Moğolistan Y:** -n KarB I, IV/10).

K. Tatar T. eşkê: içki (KTTS, 121).

Başkurt T. eşkê: içki, alkollü içecek; alkol bağımlılığı (BTS, 157).

Kırgız T. içki: içecek, içki (KS, 365).

Kazak T. işki: içki (KTS, 327).

Nogay T. işki: içki (NRS, 121).

Karakalpak T. işki: içki (KRS, 302).

Kırım Tatar T. içki: içki, içicilik; iç, içsel, dahili (KTTTTRS, 137).

Kumuk T. içki: içki (KuTS, 161).

Karaçay-Balkar T. içki: içki (KMTS, 227).

272.içre: iç kısım, içeri, içeride; gizli; tâbi; hakkında(ki). (**Moğolistan Y:** KT D 26, BK D 21, T 34; ŞU G 4; -ki Ta B 6; **Yenisey Y:** -gi 37/1; -ki 4, 11/2; **Kağıda Yz:** IrkB 63).

içreki: içerisindeki; tabi; has; hükümdarlık sarayına ait olan, saray görevlisi. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 12, BK K 2, 14, BK D 28; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 10, 21).

içireki: (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 4).

K. Tatar T. eşkê: içerideki, dahili; elbise içine giyilen; insanın psikolojisine ait; asıl, esas. (KTTS, 122).

Başkurt T. ěškě: içteki, ortasına yerleşmiş; içe, içe doğru (BTS, 157). **ěşkerě:** içeri, içeri doğru (BTS, 157).

Kırgız T. içkeri: içeriye, içeride (KS, 365). **içkerki:** içerideki (KS, 365).

Kazak T. işke: içeri (TTKTS, 391). **işkeri:** içeri, içeriye doğru (KTS, 327).

Nogay T. işkeri: içeri.

Karakalpak T. işkeri: içeri (KRS, 302).

Kırım Tatar T. içeri: içeri, içinde (KTTTTRS, 137).

Kumuk T. içgeri: iç; içeri (KuTS, 161).

Karaçay-Balkar T. içgeri: içeri (KMTS, 227).

273. **idi:** asla, tamamen. (**Moğolistan Y:** KT G 4, KT D 3, BK K 3, BK D 4, T 11, 11, 21, 47, 60).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

274. **idi:** sahip (**Kağıda Yz:** IrkB 65).

K. Tatar T. iye: sahip, malik. (KTTS, 182).

Başkurt T. ěye: sahip, malik, iye; lider, yönetici; peri, eski inanca göre bir şeylere baş olan ve yöneten mitolojik varlık (BTS, 160).

Kırgız T. ee: sahip; tanrı (KS, 321).

Kazak T. iye: sahip (KTS, 119).

Nogay T. iye: sahip (NRS, 116).

Karakalpak T. iye: sahip (KRS, 289).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. iye: özne (KuTS, 169).

Karaçay-Balkar T. iye: sahip (KMTS, 231).

275. **idisiz:** sahipsiz. (**Moğolistan Y:** KT D 19, 20 , BK D 16, 17).

K. Tatar T. iyesěz: sahipsiz. (TTS, 259).

Başkurt T. ěyehěz: sahipsiz (BTS, 160).

Kırgız T. eesiz: sahipsiz (KS, 322).

Kazak T. iyesiz: sahipsiz (KTS, 119).

Nogay T. iyesiz: sahipsiz (NRS, 116).

Karakalpak T. iyesiz: sahipsiz (KRS, 290).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. iyesiz: sahipsiz (KMTS, 231).

276.**idiş**: kap kacak. (**Kağıda Yz**: IrkB 42, 42, 42).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. idiş: kap, kap kacak; dara (KS, 366).

Kazak T. ıdı: kap kacak (KTS, 322).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

277.**igid**: yalan. (**Moğolistan Y**: KT G 10, BK K 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

278.**ilgerü**: ileri, ön; doğu, doğuya, doğuda (**Moğolistan Y**: KT G 2, 3, KT D 2, 8, 12, 17, 21, 28, BK K 1, 2, 11, BK D 3, 8, 11, 15, 17, 19, 23, 37; Tes G 3, ŞU D 8, KarB I, III/8; **Tanrı Dağı Y**: K-4).

iligerü: (**Moğolistan Y**: Ta B 5)

K. Tatar T. ğilgerĕğĕ: ileriki. (KTTS, 124).

Başkurt T. ğilgerĕ: önce, evvel, çok eski (BTS, 154).

Kırgız T. ilgeri: ileri, ileride; daha önce; evvelce (KS, 367).

Kazak T. ilgeri: ileri (KTS, 325).

Nogay T. ilgeri: ileri (NRS, 119).

Karakalpak T. ilgeri: ileri (KRS, 294).

Kırım Tatar T. ileri: ileri; ileride, önde (KTTTTRS, 140).

Kumuk T. alğa: ileri, ileriye (KuTS, 31).

Karaçay-Balkar T. alga: ileri, öne, önce (KMTS, 79).

ET *ilgerü* sözcüğü *ilk* sözcüğünün kısaltılmış ve yön bildiren halidir. Normalde “ileriye” anlamına gelir ancak yönlerin doğuya yüz döndürülerek belirlenmiş olduğu en erken dönemde “doğuya doğru” anlamına gelirdi. Sonradan zaman kavramı için “önce, evvel” anlamlarını karşılar olmuştur (ED: 144).

279.**ilk**: ilk. (**Moğolistan Y**: T 23, -i KT D 32, KT K 4, BK D 30, 32, BK G 1; -i ŞU K 9;

Kağıda Yz: Mainz 175a,b: B 2 (?)).

K. Tatar T. ğlĕk: önce, evvel; ilk, ilkin; eskiden (KTTS, 123).

Başkurt T. ğlĕk: ilk olarak; önce, evvel, önceleri (BTS, 154).

Kırgız T. algaç: ilk, birinci, baştaki (KS, 26).

Kazak T. ilki: ilk, başlangıç, başında (KTS, 326).

Nogay T. ilk: ilk, başta.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. ilk: ilk (KTTTTRS, 140).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

280.in: in, yabancı hayvan yuvası. (**Kağıda Yz:** IrkB 8).

K. Tatar T. ön: in, hayvan yuvası; düşman toprağı (KTTS, 372).

Başkurt T. ən: vahşi hayvan ini (BTS, 155).

Kırgız T. iyin: in (KS, 375).

Kazak T. in: in (KTS, 326).

Nogay T. in: in (NRS, 119).

Karakalpak T. in: in (KRS, 296).

Kırım Tatar T. in: in, delik; yuva (RKKRS, 387).

Kumuk T. in: in; vahşi hayvan ini (KuTS, 163).

Karaçay-Balkar T. Ø

281.inçek: öylece. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.II) B 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

282.ingek: inek. (**Kağıda Yz:** IrkB 41).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ěngek: diři deve (BTS, 155).

Kırgız T. inek: inek (KS, 369).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. inek: inek (KuTS, 164).

Karaçay-Balkar T. iynek: inek (KMTS, 232).

283.ingen: dişi deve. (**Yenisey Y:** 28/3, **Kağıda Yz:** IrkB 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. ingen: (yavru yapmış) dişi deve (KS, 369).

Kazak T. ingen: devenin dişisi (KTS, 326).

Nogay T. ingen: dişi deve (2018: 230).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. ingen: dişi deve (KTTTTRS, 143).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *ingek* “inek” sözcüğü ile *ingen* “dişi deve” sözcüğünün uzak geçmişte ortak bir köke dayanmasını muhtemel olarak görmektedir (ED: 184). Başkurt Türkçesinde “dişi deve” anlamında *ēñgek* sözcüğünün bulunması dikkat çekicidir.

284.**ini**: küçük erkek kardeş. (**Moğolistan Y**: -li KT D 6, BK D 6, -ligü BK D 33, -m KT D 26, 27, 30, 30, 31, KT K 10, KT B, KT B, BK D 21, 22; -me O 11; -si KT D 4, 5, BK D 5, 5, 18, 40, O 4, KÇ 24; -ygünüm KT G 1, KT K 11, BK K 1; HT XIV/1, HT XVI/2; -m Su 6; -si KÇor 10; ĪA-ö 1, ĪA-a 1; **Yenisey Y**: 18/2; -ligü 28/8; -m 28/9, 32/17; -ñizke 28/3; -si 30/2; -lig 28/5; Devlet Ermitajı’ndan Gümüş Kap; **D. Altay Y**: -m 61; **Tanrı Dağı Y**: -leri T-1/3, T-11/2; **Kağıda Yz**: Or. 8212/78: (A) A 1, Or. 8212/76: (A) A 17-18).

K. Tatar T. ėñě: küçük erkek kardeş, birader (KTTS, 125).

Başkurt T. ėñě: küçük erkek kardeş; yaşça küçük olan erkek kişi (BTS, 155).

Kırgız T. ini: küçük erkek kardeş (KS, 369).

Kazak T. ini: aynı anne ve babadan olan kardeş (KTS, 326).

Nogay T. ini: küçük kardeş (NRS, 119).

Karakalpak T. ini: küçük kardeş (KRS, 296).

Kırım Tatar T. ini: kardeş, küçük kardeş (KTTTTRS, 143).

Kumuk T. ini: küçük erkek kardeş; yaşça küçüğe hitap (KuTS, 164).

Karaçay-Balkar T. Ø

285.**intiz**: bir renk adı. (**Kağıda Yz**: T II T 14: A 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

286.**irbiş**: Sibirya panteri (parsı). (**Yenisey Y**: 123).

irbiş: Sibirya leoparı, parsı. (Teht).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. ilbirs: sibirya parsı (KS, 366).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yulbars: pars (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *irbiş* sözcüğünün Moğolcadan ödünçleme olduğunu düşünür (ED: 199).

287.**isig**: sıcak; aziz, sevgili; kişi adı parçası. (**Kağıda Yz**: IrkB 67).

K. Tatar T. ėssě: sıcak, kızgın; kaynar; buhar; vücut sıcaklığı (KTTS, 127).

Başkurt T. eş: sıcak, kaynar (BTS, 157).

Kırgız T. ısı: sıcak; sevimli, hoş; cana yakın; sivilce, kabarcık (KS, 359-360).

Kazak T. ısı: sıcak (KTS, 324).

Nogay T. ısı: sıcak (NRS, 121).

Karakalpak T. ısı: sıcak (KRS, 762).

Kırım Tatar T. ısı: sıcak (RKKRS, 389).

Kumuk T. ısı: ısı, sıcak (KBLS, 28).

Karaçay-Balkar T. ısı: sıcak (KMTS, 230).

288. **ısız:** şeytanî, kötü. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

289. **iş:** iş, uğraş. (**Moğolistan Y:** -ig KT D 8, 9, 10, 30, KT B, BK D 8, 9, 9, T 52, O 5, 6, 10, 11; Ta B 4; -ig ŞU D 5; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 18, 20).

K. Tatar T. eş: iş, meşgale, hizmet; vazife; yapılması gereken iş, yükümlülük; faaliyet. (KTTS, 127).

Başkurt T. eş: iş, hizmet (BTS, 158).

Kırgız T. iş: iş; çalışma (KS, 372).

Kazak T. is: iş, hizmet; dikiş (KTS, 327).

Nogay T. is: çalışma, iş, hizmet (NRS, 120).

Karakalpak T. is: hizmet, iş (KRS, 299).

Kırım Tatar T. iş: iş (KTTTTRS, 148).

Kumuk T. iş: iş, emek; vazife, görev; faaliyet (KuTS, 167).

Karaçay-Balkar T. iş: iş, vazife (KMTS, 230).

290. **işgiti:** ipek. (**Moğolistan Y:** KT G 5, BK K 3, -sin BK K 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

291. **kaç:** kaç, ne kadar. (**Moğolistan Y:** T 20, 29).

K. Tatar T. kaç: ne kadar, nice (KTTS, 263).

Başkurt T. kansa: ne kadar, nice (BTS, 326).

Kırgız T. kaç: kaç, ne kadar (KS, 397).

Kazak T. qanşa: kaç, ne kadar (TTKTS, 430).

Nogay T. kaç: kaç (NRS, 145).

Karakalpak T. kaŋsa: kaç, ne kadar (KRS, 371).

Kırım Tatar T. qaç: kaç (KTTTTRS, 180).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, *kaç* “ne kadar, kaç” sözcüğünün etimolojik olarak çok eski bir sözcük olan *kañu* ile ilişkili olduğunu belirtir. Ayrıca Clauson *kaç* sözcüğünün yalnızca GB Osmanlıcada yaşadığını, diğer dillerde ise *kañça* biçiminde bulunduğunu belirtir (ED: 589).

292.**kaçan:** ne zaman; -dığı zaman; nasıl (**Moğolistan Y:** T 21).

K. Tatar T. kayan: nasıl, niçin; nerede. (KTTS, 280).

Başkurt T. kasan: ne zaman, ne vakit (BTS, 334).

Kırgız T. kaçan: ne zaman (KS, 381).

Kazak T. qaşan: soru ifadesi, ne zaman (KTS, 166).

Nogay T. kaşan: ne zaman (NRS, 156).

Karakalpak T. kaşan: ne zaman (KRS, 389).

Kırım Tatar T. qaçan: ne zaman (KTTTTRS, 180).

Kumuk T. qaçan: soru zamiri: ne zaman, ne vakit (KuTS, 240).

Karaçay-Balkar T. kaçan: ne zaman (KMTS, 235).

ET *kaçan* sözcüğü zarf olup soru yönelten veya zaman bildiren bir sözcüktür. Sözcük morfolojik olarak *kaç* ve *kañu* sözcükleriyle bağlantılıdır (ED: 592).

293.**kadaş:** akraba, aile efradı (**Yenisey Y:** -ım 3/1, 3/6, 10/2, 10/12, 11/5, 13/1, 13/2, 18/4, 25/1, 29/5, 42/2, 42/5, 44/4, 45/7, 49/1, 50/3, 51/1, 59/7, 59/7, 65/2, 68/16, 68/28, 149/5; -ımka 13/3, 17/3, 21/1, 22/2, 59/8, 120/2; -larım 16/2; -larıңыз 25/6).

gadaş: akraba (**Yenisey Y:** 56/1).

kagadaş: akraba (**Yenisey Y:** -ım 41/3).

K. Tatar T. kardeş: akraba, aileden olan; eş, dost (KTTS, 272).

Başkurt T. karındaş: kardeş (BTS, 331).

Kırgız T. karındaş: akraba; erkek kardeş tarafından yeğen kız (amcadan küçük olmak şartıyla); küçük kız kardeş. (KS, 409).

Kazak T. qarındas: kız kardeş (KTS, 164).

Nogay T. qarındas: kız kardeş (KTS, 164).

Karakalpak T. karındas: kardeş (KRS, 382).

Kırım Tatar T. qardaş: kardeş (KTTTTRS, 187). **qarındaş:** öz kardeş (KTTTTRS, 188).

Kumuk T. qardaş: akraba, hısım; kardeş, birader (KuTS, 250).

Karaçay-Balkar T. karındaş: kardeş (KMTS, 245).

Clauson, *kadaş* “aynı ailenin üyesi” sözcüğünün kökünü *ka* “aile” adı olarak belirtir ve sözcüğün bazen “komşu, arkadaş” anlamlarını da karşıladığını belirtir (ED: 607). Li, bu akrabalık bildiren sözcüğün Orta Çin. *ka* (jia) “ev, aile, aile ocağı, ev halkı” sözcüğünden alıntı olduğunu belirtir (2019: 52). ÇKTL sözlüklerinde söz konusu sözcüğe benzer olarak *kardaş/karındaş* “kardeş, akraba vb.” sözcüğü bulunmaktadır. Ancak ET *kadaş / kagadaş / gadaş* sözcüğü ile çağdaş Türk dillerindeki *kardaş / gardaş / kardeş / karındaş* sözcüğünün ortak olması konusu şüphelidir. Eren, *kardeş* sözcüğünün *karın* sözcüğünden *karın+daş* biçiminde türediğini ve sözcüğün eski dönemlerden beri kullanıldığını belirtir (1999: 212). Gülensoy söz konusu sözcükleri ortak olarak değerlendirir (ka+ “arkadaş, akraba” +daş > kardeş) ve sözcüğün *karındaş* biçiminin halk etimolojisi etkisiyle oluşmuş bir türev olduğunu düşünür (2007: 466-467).

294.**kadın:** kayın; kayınbirader. (Yenisey Y: -ım 17/2).

K. Tatar T. kayın: kayın, kayınbirader (KTTS, 281).

Başkurt T. kayın: kayınbirader (BTS, 342).

Kırgız T. kayın: kayın; kayınbirader (KS, 421).

Kazak T. qayın: hanımın veya kocasının akrabaları (KTS, 158).

Nogay T. kayın: kayın; kayınbirader (NRS, 139).

Karakalpak T. kayın: kayın (KRS, 358).

Kırım Tatar T. qayın: kayın, kayınbirader (KTTTTRS, 193).

Kumuk T. qayın: kocaya veya karıya göre yakınlık (mutaden akrabalık derecesini göstermek üzere başka bir kelimeyle kullanılır) (KuTS, 256).

Karaçay-Balkar T. kayın: kayınbirader (KMTS, 250).

295.**kadır:** güçlü, kuvvetli; kişi adı. (Yenisey Y: 19/1, 24/4, 24/4, 24/5, 24/5, 44/2, 27/6).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

296.**kagan:** kağan. (Moğolistan Y: KT G 1, 3, 9, 9, KT D 1, 1, 3, 3, 4, 4, 5, 5, 5, 11, 12, 14, 14, 16, 16, 17, 18, 20, 26, 27, 30, 31, 37, 38, KT K 3, 13, KT B, BK K 2, 7, 7, 9, 9, 9, BK D 1, 2, 3, 3, 4, 4, 5, 5, 5, 6, 6, 10, 11, 12, 12, 13, 14, 14, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 27, 35, 36, BK G 9, 10, 13, 13, 15, BK G-B, BK G-B, BK B 2, 6, 7, T 6, 7, 9, 18, 19, 20, 20, 21, 26, 31, 34, 48, 51, 54, 58, 59, 60, 61, 61, 62, O 1, 4, KÇ 3, 24, -garu T 20, 29, 33; -ı KT D 19, 20, BK D 16, 17, T 10, 19, 21, 29, 30, 33; -ıg KT D 11, 16, 25, 25, BK D 10, 13, 20, 20, T 17; -ım KT D 9, BK D 9, 24, 41, T 15, 30, O 15; -ıma T 12, 18, 24; ımda O 12;

-ımın T 53; -ın KT D 7, 35, 36, 38, BK D 7, 27, 27, 28, T 41, O 2, 11; -ıñ KT G 12; -ıñ BK D 19, 35, KÇ 7; -ıñda BK K 13; -ıñın KT G 9, KT D 23, BK K 6; -ka KT D 7, 8, 8, 9, 9, 16, 32, BK K 9, BK D 7, 8, 8, 9, 9, 13, 39, BK G 14, T 38, 45, 50, 50, 50, O 10, 11; mu T 5; -ta KT G 11, KT K 12, 12, 13, 13, BK K 14, T 29, O 11; baz k. KT D 14, 16, BK D 12, 13, 24; bilge k. KT G 1, BK K 1, BK D 4; böğü k. T 34, 50; bumın k. KT D 1, BK D 3; бүкли k. KT D 8, BK D 8; ёлтеріш k. KT D 11, BK D 10, T 7, 48, 50, 54, 59, 61, O 4, 11; inel k. T 31, 45; istemi k. KT D 1, BK D 3; kapgan k. T51, 60, 61; kırkız k. KT D 24, KT K 13, BK D 20, küçlüg k. T. 20; tawgaç k. KT D 7, 8, 9, KT K 12, 13, BK D 8, 9; teñri bilge k. O 10, 11; teñriteg teñri yaratmış türük bilge k. BK G 13; töpöt k. KT K 12, түргөш k. KT D 18, 37, 38, KT K 13, BK K 9, 9, BK D 16, 27, T 21, 29; türük bilge k. KT B, BK D 1, 13, BK G-B, T 50, 58, 62, yamı k. O 1; Tes B 5, Tes K 1, 1, 5, Tes D 1, 2, 2, 4, Tes G 1, Ta D 1, 1, 1, Ta G 5, 6, 6, Ta B 1, 1, ŞU K 1, 4, 5, 12, ŞU B 3, KarB I, I/5-6, HT VI/5; -gı Ta B 5; -ım Tes D 4, 5; Ç 1, BH I 2, BH II; **Kağıda Yz:** Mainz 167: A 2).

K. Tatar T. kağan: kağan, han, Orta Çağ Türk hükümdarı. (KTTS, 256).

Başkurt T. kagan: kağan, hükümdar (BTS, 318).

Kırgız T. Ø

Kazak T. kağan: kağan (KTLS, 424).

Nogay T. ҡаған: kağan (NRS, 396).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Türk runik metinlerinde sıklıkla kullanılan *kagan* ve *kan* sözcüklerinin ilişkisi konusunda Türkologlar farklı görüşlere sahiptir. Ramstedt (1951a: 61), Clauson (1956: 76), Aydın (2018b: 137) *kagan* sözcüğünün daha büyük bir *ilin* yöneticisi unvanı; *kan* sözcüğünün ise daha küçük bir *ilin* yöneticisi unvanı olabileceğini düşünür (Aydın, 2018b: 134-137). Doerfer (TMEN III, No. 1161), Gülensoy (2007: 403), User (2009: 127-128) ise *kan* sözcüğünün *kagan* sözcüğünden gelişmiş, kısaltmış, büzülmüş biçimi olduğunu düşünür. *kagan* ve *kan* unvanlarının Türk runik metinlerinde aynı yazıtta ve aynı satırda yazılmış bulunduğu düşünülürse unvanların arasında büyüklük küçüklük bakımından açıklanabilecek bir ilişki olmalıdır (Aydın, 2018b: 136-137). Tarihi dönemlerde söz konusu sözcükler farklı anlamlara sahip olsalar da ÇKTL sözlüklerine bakıldığında günümüzde *kan* sözcüğünün “han” anlamının yanında “kağan” anlamını da karşıladığı görülmektedir.

297.**kaganlıg:** kağanı olan. (**Moğolistan Y:** KT D 9, BK D 9, T 56, -da BK D 24, -ıg KT D 15, 18, BK D 13, 15).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

298.**kalın:** kalın, yoğun, pek fazla; güçlü, kuvvetli. (**Moğolistan Y:** BK D 25, T 13; **Yenisey Y:** 28/2, 59/8, 120/2).

K. Tatar T. kalın: kalın; şişman; koyu; sık dokulu; dolu. (KTTS, 259).

Başkurt T. kalın (1): kalın, yoğun, koyu, tok (ses için) (BTS, 321).

Kırgız T. kalıñ: kalın; sık; (kağıt, kumaş, tahta hakkında) kalın; derin (KS, 390).

Kazak T. qalın: bir şeyin kalınlığı; çok, sayıca fazla; koyu, sıkı; sert (KTS, 159).

Nogay T. kalın: kalın (NRS, 142).

Karakalpak T. kalıñ 1: kalın; yoğun (KRS, 366).

Kırım Tatar T. qalın: kalın (KTTTTRS, 182).

Kumuk T. qalın 1: kalın; yoğun, sık, gür, koyu, sıkı (KuTS, 242).

Karaçay-Balkar T. kalın 2: kalabalık, yoğun, sık; şıman, semiz; koyu (KMTS, 238).

299.**kalıñ:** başlık (parası, değeri). (**Moğolistan Y:** -sız Su 7).

K. Tatar T. kalım: başlık parası (KTTS, 259).

Başkurt T. kalın (2): erkek ya da kızın babasına verilen mal; çeyiz (BTS, 321).

Kırgız T. kalıñ: mihir (alınan kız için verilen mal, para v.s.; ağırlık) (KS, 390).

Kazak T. qalıñ: mihir (TTKTS, 542).

Nogay T. kalıñ / kalım: başlık (parası, malı) (NRS, 142).

Karakalpak T. kalıñ 2: başlık parası (malı) (KRS, 366).

Kırım Tatar T. qalım: başlık (parası); ağırlık (KTTTTRS, 182).

Kumuk T. qalın 2: başlık, gelin için verilen para (KuTS, 242).

Karaçay-Balkar T. kalın 1: başlık parası (KMTS, 238).

300.**kalısız:** eksiksiz. (**Moğolistan Y:** T 30, 33).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

301.**kalmış:** (geri) kalan. (**Moğolistan Y:** -ı KT G 9; **Moğolistan Y:** -ı ŞU K 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kalmış: artık, küsürat, fazlalık, üst; karışık, düzensiz (BTS, 322).

Kırgız T. kalmış: kalıntı, artan, bakiye (KS-S, 256).

Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

302.**kaltı**: nasıl; eğer. (**Kağıda Yz**: IrkB 45, U 5: (B1.II) B 11, T II T 14: A 14-15).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

303.**kamag**: bütün, hepsi. (**Moğolistan Y**: KT D 8, BK D 8, -ı KT D 12, 18, BK D 11, 15; KarB I, II/11, KarB I, III/3; BH II; **Kağıda Yz**: U 5: (B1.II) A 7, 12, IrkB 26, 53, 63, Or. 8212/77: A 7-8, Or. 8212/1692: (A) Sol 12).

kamug: (**Kağıda Yz**: T II T 14: A 12).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

304.**kamiç**: kepçe. (**Kağıda Yz**: IrkB 13).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

305.**kamiş**: kamış, saz. (**Moğolistan Y**: ŞU G 1; **Kağıda Yz**: IrkB 38).

kamuş: kamış (**Kağıda Yz**: IrkB 10).

K. Tatar T. kamiş: kamış, saz, kargı; sazlık (KTTS, 262).

Başkurt T. kamiş: kamış (BTS, 324).

Kırgız T. kamiş: kamış, saz (KS, 394).

Kazak T. qamıs: kamış (KTS, 159).

Nogay T. kamıs: kamış (NRS, 143).

Karakalpak T. kamıs: kamış (KRS, 368).

Kırım Tatar T. qamıs: kamış (KTTTTRS, 183).

Kumuk T. qamuş: kamış, saz (KuTS, 244).

Karaçay-Balkar T. kamiş: kamış (KMTS, 239).

306.**kamşag**: sarsıntılı. (**Moğolistan Y**: KT K 3).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

307.**kan I**: han, hükümdar. (**Moğolistan Y**: T 2, O 1, -ı T 28, -ın T 2, 2, 28, -ıñın T 3, -ta T 33; Ta D 9, ŞU K 7, 9, ŞU B 1, HT VI/1, Kçor 3, 5, 10, 14, Su 1; -ı ŞU D 11, ŞU B 3; -ım Tes B 4, 5, 6, 6, Ta K 1, 2, 3, 4, 5; -ıma Ta K 2, -ın Ta D 8, Ta G 1; -ıña ŞU D 12, HT XI/1; -ka Ta G 4, Su 9; -ta Su 1; DU I 1, UB 3; **Yenisey Y**: 10/5, 32/10, 37/1, 43/6, 53/3,

147/4; -da 73/7; -ga 11/9; -ım 3/6, 5/2, 10/4, 10/7, 11/6, 24/6, 25/3, 38/2, 42/1, 44/3, 51/2, 52/1, 53/1, 59/6, 61/1, 108/1, 149/4; -ımka 32/17; -ın 48/2; -ıñ 13/4, -ıñız 25/6; -ka 29/7, 30/4; -ta 42/7; 42/7, 37/1, 10/5; **Kağıda Yz:** IrkB 28, 34, 63, Mainz 377: A 5, Or. 8212/76: (A) A 16, O. 1: A 2, Ot. Ry. 8130: A 2).

K. Tatar T. ɣan: han, hükümdar (KTTS, 152).

Başkurt T. kan: han, hakan (BTS, 324).

Kırgız T. kan: han, hükümdar (KS, 398).

Kazak T. han: han (KTS, 301).

Nogay T. ɣan: han (NRS, 396).

Karakalpak T. kan: han (KRS, 706).

Kırım Tatar T. han: han (KTTTTRS, 131).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. han: han, bey (KMTS, 213).

308.**kan II:** kan. (**Moğolistan Y:** -ım T 52, -ıñ KT D 24, BK D 8, 9).

K. Tatar T. kan: kan; akrabalık ilişkisi; hayvanların nesli, soyu; savaş meydanında ölüm (KTTS, 262).

Başkurt T. kan: kan (BTS, 324).

Kırgız T. kan: kan; leş (KS, 396).

Kazak T. qan: kan (KTS, 159).

Nogay T. kan: kan (NRS, 143).

Karakalpak T. kan: kan (KRS, 368).

Kırım Tatar T. qan: kan (KTTTTRS, 183).

Kumuk T. qan: kan (KuTS, 244).

Karaçay-Balkar T. kan: kan (KMTS, 240).

309.**kanat:** kanat. (**Kağıda Yz:** IrkB 3, 35).

K. Tatar T. kanat: kanat; balık yüzgeci; kapı kanadı (KTTS, 263).

Başkurt T. kanat: kanat; dayanak, destek (BTS, 324).

Kırgız T. kanat: kanat; obanın kafesine gerilen bez (KS, 396).

Kazak T. qanat: kanat, uçuşlarda uçmayı gerçekleştiren uzuv; kenarı, bir tarafı; obanın kafesine (keregesine) konulan bez (KTS, 160).

Nogay T. kanat: kanat (NRS, 144).

Karakalpak T. kanat: kanat (KRS, 370).

Kırım Tatar T. qanat: kanat (KTTTTRS, 184).

Kumuk T. qanat: kanat (KuTS, 244).

Karaçay-Balkar T. kanat: kanat (KMTS, 240).

310.**kança:** nereye. (**Kağıda Yz:** IrkB 42).

K. Tatar T. kança: ne kadar, nice (KTTS, 263).

Başkurt T. kaya: nereye; hani (BTS, 340).

Kırgız T. kança: ne kadar; kaç (KS, 397).

Kazak T. qanşa: kaç, ne kadar (TTKTS, 430).

Nogay T. kaya: nereye (NRS, 137).

Karakalpak T. kanşa: kaç, ne kadar (KRS, 371). **kaya:** nereye (KRS, 371).

Kırım Tatar T. qaya: nereye (KTTTTRS, 193).

Kumuk T. kalayga: nereye (KMTS, 237). **kayrı:** nereye (KMTS, 250).

Karaçay-Balkar T. kaya: nerede (KMTS, 249).

Clauson, *kança* “nereye” sözcüğünün *kañu* “hangi, ne” sözcüğü ile ilişkili olduğunu belirtir (ED: 634).

311.**kanı:** “hani” anlamında bir soru sözcüğü. (**Yenisey Y:** 41/7, 41/8).

K. Tatar T. kaya: hani (TüTaS, 145).

Başkurt T. kay: hangi (BTS, 340).

Kırgız T. kana: hani; nerede (KS, 396).

Kazak T. kanı: hani (KTLS, 310).

Nogay T. kana: hani, nerede.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. kana: hani (RKKRS, 418).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

312.**kanıg:** sevgili, gözde. (**Kağıda Yz:** IrkB 57, 57).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Tekin’e göre *kanıg* sözcüğünün kökü *kan-* “kanmak, tatmin olmak” eylemidir (2019: 46). *kanıg* “sevgili, gözde” sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmamakta, sözcüğün kökü olan *kan-* eylemi ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

313.**kanlık:** hanlık, hakana ait. (**Kağıda Yz:** IrkB 63, O. 1: A 2).

K. Tatar T. hanlık: hanlık (KTTS, 152).

Başkurt T. kanlık: hanlık (BTS, 325).

Kırgız T. kadık: hanlık (KS, 397).

Kazak T. handıq: hanlık (KTS, 301).

Nogay T. anlık: hanlık (NRS, 396).

Karakalpak T. kanlık: hanlık (KRS, 706).

Kırım Tatar T. hanlıq: hanlık (KTTTTRS, 132).

Kumuk T.  **Karaçay-Balkar T. **

314.**kanta:** nerede. (**Yenisey Y:** 41/8; **Kaıda Yz:** IrkB 24).

K. Tatar T. kayda: nerede, hangi yerde (KTTS, 280).

Başkurt T. kayza: nerede (BTS, 343).

Kırqız T. kayda: nerede? (KS, 420).

Kazak T. qayda: nereye, nerede (KTS, 155).

Nogay T. kayda: nerede (NRS, 137).

Karakalpak T. kayda: nerede (KRS, 353).

Kırım Tatar T. qayda: nerede; nereye (KTTTTRS, 193).

Kumuk T. kayda: nerede, nereye (KuTS, 255).

Karaçay-Balkar T. kayda: nerede (KMTS, 249).

315.**kantan:** nereden. (**Moolistan Y:** KT D 23, 23, BK D 19, 19).

K. Tatar T. kaydan: nereden. (KTTS, 280).

Başkurt T. kayzan: nereden (BTS, 343).

Kırqız T. kaydan: nereden? (KS, 420).

Kazak T. qaydan: nereden (KTS, 155).

Nogay T. kaydan: nereden (NRS, 137).

Karakalpak T. kaydan: nereden (KRS, 353).

Kırım Tatar T. qaydan: nereden (KTTTTRS, 193).

Kumuk T. qaydan: nereden (KuTS, 255).

Karaçay-Balkar T. 

316.**kaç:** baba. (**Moğolistan Y:** O 11, -ı BK G 11, -ım KT D 11, 11, 12, 14, 16, 25, 30, BK K 8, BK D 1, 10, 10, 11, 12, 13, 13, 13, 20, BK G 10, 13, 14, 15, BK B 6, O 5, 8; -ımız KT D 26, BK D 21; -ın KT D 5, BK D 6, 18; -ım Ta G 4, ŞU K 5, 12, HT VII/ 3; **Yenisey Y:** 109/4; -ım 10/6, 13/4, 59/3, 62, 100/3, Adrianov/1; **Kağıda Yz:** Mainz 385a-d: (A) A 2 (?), IrkB 35, 35, 58, 58).

kaçış: babacık. (**Yenisey Y:** -ım 48/6).

K. Tatar T.  **Başkurt T. ** **Kırqız T. **

Kazak T.  **Nogay T. ** **Karakalpak T. **

Kırım Tatar T.  **Kumuk T. ** **Karaçay-Balkar T. **

317.**kau:** hangi. (**Moğolistan Y:** KarB I, IV/3).

K. Tatar T. kay: hangi, hangisi; bazı (KTTS, 279).
Başkurt T. kay: hangi (BTS, 340). **kayhı:** hangi (BTS, 340).
Kırgız T. kaysı: hangi, hangisi (KS, 425).
Kazak T. qaysı: hangi (KTS, 155).
Nogay T. kaysı: hangi (NRS, 138).
Karakalpak T. kaysı: hangi (KRS, 355).
Kırım Tatar T. kaysı: hangi, hangisi (KTTTTRS, 194).
Kumuk T. qaysı: hangi, hangisi (KuTS, 257).
Karaçay-Balkar T. kaysı: hangi (ÇTYD-III, 570).

318.kapırçak: tabut. (**Yenisey Y:** -ka 29/8).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

319.kar: kar. (**Moğolistan Y:** -ıg KT D 35, BK D 27, T 25).

K. Tatar T. kar: kar (KTTS, 266).
Başkurt T. kar: kar (BTS, 327).
Kırgız T. kar: kar; yaş (küçük çocuk veya hayvan yavrusu için) (KS, 402).
Kazak T. qar: kar (KTS, 161).
Nogay T. kar: kar (NRS, 147).
Karakalpak T. kar: kar
Kırım Tatar T. qar: kar (KTTTTRS, 185).
Kumuk T. qar: kar; kardan (KuTS, 247).
Karaçay-Balkar T. kar: kar (KMTS, 242).

320.kara: kara, siyah; avam, alt tabaka sıradan. (**Moğolistan Y:** KT D 8, 38, 39, BK K 11, BK D 8, 41, BK G 12, T 7, 52, -sın O 9; Ta G 4, 5, 5, 5, ŞU K 12, ŞU D 2, 5, HT II/3, HT XVIII; **Yenisey Y:** 3/6, 10/7, 10/12, 19/2, 24/2, 24/6, 24/7, 24/7, 24/16, 26/7, 32/6, 37/1, 58/1, 68/3, 68/8, 68/18, 71/3, 98/6, 147/1; -m 45/7; -mıg 11/3; 68/18, 68/3, 30/4, 37/1; **Tanrı Dağı Y:** T-3/4; T-1/3, Ça, T-2/2, T-2/4, T-2/5, T-2/6, T-2/2, T-2/4; **Kağıda Yz:** IrkB 53, 63, 3, 43, 51, T II T 14: A 9, 30, Or. 8212/76: (B) A 12).

K. Tatar T. kara: siyah, kara; koyu renkli; karanlık, ışıksız; kirli, temiz olmayan; cahil, okumamış, avam tabakasına mensup; kötü, neşesiz; hileli. (KTTS, 266).

Başkurt T. kara: kara; karsız yer; kirli, pis; özel ustalık gerektirmeyen sadece kol gücüne bağlı olan; mürekkep; cahil halk; büyükbaş hayvankendir ya da başka şeyler için kullanılan altı metreye denk ölçü birimi (BTS, 328).

Kırgız T. kara: siyah; karayağız, esmer; karaltı; halis (mahlut olmayan); dayangaç, mesnet; mec. yazı; çirkin; yas (kocası için); mit. şerir ruh, habis kuvvet; suçlu, maznun; sığır hayvanı; kara söz nesir, yüksek fikirlerden boş olan bayağı konuşma; âdî kimse, avamdan olan; sık sık cariyeye ve köle manasına gelen sözlere katılan bir sıfattır; (destanda) bir nevi tüfek (KS, 402-403).

Kazak T. qara: kara; bir şeyin gölgesi (KTS, 162).

Nogay T. kara: kara, siyah (NRS, 145).

Karakalpak T. kara: kara, siyah (KRS, 375).

Kırım Tatar T. qara: kara, siyah (KTTTTRS, 185).

Kumuk T. qara: kara, siyah; koyu (renk hakkında) (KuTS, 247).

Karaçay-Balkar T. kara: kara, siyah (KMTS, 242).

321.**karagu:** gözetleme kulesi. (**Moğolistan Y:** T 34, -g T 53).

K. Tatar T. karavıl: askeri karakol; gözetleme; nöbetçi, nöbet bekleme; “imdat” anlamında çağrı sözü. (KTTS, 271).

Başkurt T. karavıl: karakol; karakolda bekleyen kişi, nöbetçi; gözetleme yeri (BTS, 330).

Kırgız T. Ø

Kazak T. qaravıl: nöbetçi; tüfeklerin arpacığı (KTS, 162).

Nogay T. karavıl: nöbet; bekçi (NRS, 147).

Karakalpak T. karavıl: nöbet, nöbetçi, bekçi (KRS, 379).

Kırım Tatar T. qaravul: bekçi (KTTTTRS, 187).

Kumuk T. qaravul: nöbetçi; bekçi (KuTS, 249).

Karaçay-Balkar T. karavul: gözcü, bekçi (KMTS, 244).

ET *karagu* sözcüğü ile ÇKTL sözlüklerinde bulunan *karavıl/karavul* sözcüğünün ilişkili olması muhtemeldir. A. Temir, Moğolcadaki *harağul* “nöbetçi, bekçi, karakol” sözcüğü üzerine; sözcüğün Çağataycada *karağul* biçiminde; günümüz Kazak ve Kazan dillerinde *karaul* biçiminde benzer anlamlarla var olduğunu belirtir. Temir ayrıca Rusçada da aynı anlamda kullanılmakta olan *karaul* sözcüğünün Türkçeden alıntı olduğunu belirtir (2016: 70 not:3). Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki *karakol* sözcüğünün ET *karagu* sözcüğünden geldiğini ve sözcüğün K. Tatar Türkçesinde *karavıl* biçiminde görüldüğünü belirtir (2007, 464).

322.**karak:** göz bebeği; kişi adı (**D. Altay Y:** -ı 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. karak (2): göz karası (BTS, 329).

Kırgız T. karak: göz nurum (okşama sözü) (KS, 404).

Kazak T. qarağım: sevgi ve naz ifadesi (KTS, 162).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. karak: sevimli (KRS, 376).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

323.**karıg:** yaşlı. (**Moğolistan Y:** T 56)

karı: yaşlı, koca. (**Kağıda Yz:** IrkB 21, 37, 48).

K. Tatar T. karı: karı (TTS, 274).

Başkurt T. karı: eski; çok yaşlı; ihtiyar; evli kadın (BTS, 331).

Kırgız T. karı: ihtiyar, kocamış adam (KS, 409).

Kazak T. karı: tecrübeli ihtiyar kimse (KTS, 163).

Nogay T. karı: karı, yaşlı kadın.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qarı: karı (KTTTTRS, 187).

Kumuk T. qarı: karı (KTTTTRS, 187).

Karaçay-Balkar T. karık: hafif meşrep kadın (KMTS, 245).

324.**karın:** karın. (**Kağıda Yz:** IrkB 6).

K. Tatar T. karın: karın, mide (KTTS, 273).

Başkurt T. karın: karın, işkembe (BTS, 331).

Kırgız T. karın: karın, mide, kursak; tulum (KS, 409).

Kazak T. qarın: karın (KTS, 164).

Nogay T. karın: karın; mide (NRS, 152).

Karakalpak T. karın: karın (KRS, 382).

Kırım Tatar T. qarın: karın, kursak (KTTTTRS, 188).

Kumuk T. qarın: karın (KuTS, 250).

Karaçay-Balkar T. karın: karın (KMTS, 245).

325.**karşı:** karşı, rakip. (**Kağıda Yz:** IrkB 19).

K. Tatar T. karşı: karşı; ön; karşıt, olumsuz; muhalif (KTTS, 274).

Başkurt T. karşı: karşı, ön taraf (BTS, 333).

Kırgız T. karşı: karşı (KS, 412).

Kazak T. qarşı: karşı, bir şeyin zıddı (KTS, 163).

Nogay T. karsı: karşı (NRS, 151).

Karakalpak T. karsı: karşı (KRS, 380).

Kırım Tatar T. qarşı: karşı (KTTTTRS, 188).

Kumuk T. qarşı: karşı, karşısında; aykırı, aleyhinde; karşıdaki (KuTS, 251).

Karaçay-Balkar T. karşçı: karşı, muhalif, zıt (KMTS, 246). **karşı:** yakın (KMTS, 246).

326.**kaş:** kaş. (**Moğolistan Y:** -ı KT K 11; **Yenisey Y:** -ı 26/9).

K. Tatar T. kaş: kaş. (KTTS, 275).

Başkurt T. kaş: kaş; yan, çevre; ön; su kenarında otların yeşerdiği alan, kenar (BTS, 335).

Kırgız T. kaş: kaş (KS, 414).

Kazak T. qas: kaş (KTS, 164).

Nogay T. kas: kaş (NRS, 153).

Karakalpak T. kas: kaş (KRS, 383).

Kırım Tatar T. qaş: kaş (KTTTTRS, 189).

Kumuk T. qaş 1: kaş (KuTS, 252).

Karaçay-Balkar T. kaş: kaş (KMTS, 247).

327.**kat:** kat, tabaka. (**Kağıda Yz:** U 177: B 3, IrkB 9, 50).

K. Tatar T. kat: kat, tabaka; yan, taraf; civar; birisinin önü, karşı; karşısında; durulan, yaşanılan yer (KTTS, 276).

Başkurt T. kat: kat; üst üste, tıka basa; yan, çevre, taraf (BTS, 336).

Kırgız T. kat II: kat, tabaka, sıra (KS, 416).

Kazak T. qat II: kat (KTS, 165).

Nogay T. kat: katman, kat (NRS, 154).

Karakalpak T. kat: kat (KRS, 385).

Kırım Tatar T. qat: kat (KTTTTRS, 190).

Kumuk T. qat 1: kat, tabaka, katman; kat, katlı (KuTS, 253).

Karaçay-Balkar T. kat: kat, tabaka; yan, yanı (KMTS, 247).

328.**kata:** kez, defa. (**Yenisey Y:** 31/4, 53/2; **Kağıda Yz:** Mainz 388: A 2-3).

K. Tatar T. kata: ... boyunca, ... süresince (KTTS, 276).

Başkurt T. kata 2: ... doğru, ... boyunca (BTS, 336).

Kırgız T. kata II: ilave, ilhak (KS, 416).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. qat 3: kere, defa, misli (KuTS, 253).

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *kata* “kez, defa” sözcüğünün morfolojik olarak belirsiz olduğunu belirten Clauson sözcüğün *kat* “kat, tabaka” isminden türemiş olabileceğini düşünür (ED: 596). Tekin, *kata* “kez, defa” sözcüğünün bir eylemin belli bir zaman süresi içinde kaç kez

yapıldığını belirttiğini ve *kat-* “katmak, ilave etmek” sözcüğünden türediğini belirtir (2003: 133). *kat-* “katmak, ilave etmek” eylemi ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

329.**katı:** katı, sert. (**Moğolistan Y:** ŞU D 6, HT V/2; ON 2; **Kağıda Yz:** IrkB 65).

katıg: katı, sert. (**Kağıda Yz:** IrkB 65).

katıgdı: sıkı, sıkıca, sertçe (**Moğolistan Y:** KT G 2, KT K 11, BK K 1; **Kağıda Yz:** IrkB 33).

katıgtı: sıkı, sıkıca, sertçe (**Kağıda Yz:** IrkB14).

K. Tatar T. katı: katı, sert; güçlü, acımasız (KTTS, 277).

Başkurt T. katı: katı, sert; sağlam; kırağı, ayaz, don; herhangi bir şeyin kuruyup sertleşmiş kabuğu (BTS, 337).

Kırgız T. katuu: katı, sert; kaba (KS, 419).

Kazak T. qattı: sert, katı; merhametsiz; hızlı yürümek; fazla, çok (KTS, 165).

Nogay T. katı: katı, sert (NRS, 155).

Karakalpak T. kattı: katı, sert (KRS, 387).

Kırım Tatar T. qattı: katı, sert (KTTTTRS, 191).

Kumuk T. qattı: katı, sert, sertçe; amansız, acımasız, merhametsiz, şiddetle (KuTS, 254).

Karaçay-Balkar T. katı: sert, dayanıklı (KMTS, 248).

330.**katun:** kağanın karısı. (**Moğolistan Y:** KT D 31, KT K 9, T 31, -ug KT D 11, 25, BK D 10, 21, KT D 11, BK D 10; Ta G 6, 6, Ta B 1, 1, ŞU B 8; -ın ŞU K 10; UB 4; **Tanrı Dağı Y:** -ı T-1/2, T-5/1; **Kağıda Yz:** IrkB 38).

K. Tatar T. ɣatın: kadın; hanım (eş); bayan. (KTTS, 153).

Başkurt T. katın: kadın (BTS, 337).

Kırgız T. katın: karı (zevce), kadın, evli kadın (KS, 417).

Kazak T. qatın: kadın (KTS, 165).

Nogay T. ɣatın: kadın (NRS, 396).

Karakalpak T. katın: kadın (KRS, 387).

Kırım Tatar T. qadın: kadın (KTTTTRS, 180).

Kumuk T. qatın: eş, karı, refika, zevce, hanım; kadın (KuTS, 253).

Karaçay-Balkar T. katın: kadın, zevce (KMTS, 248).

Aydın, *kan* ve *katun* ile *kagan* ve *kagatun* unvanları arasında bir ilişki, benzerlik olduğunu belirtir. Ayrıca *ka* kök ise +*n* ekiyle *kan*, yine *ka* kökünden +*tun* ekiyle *katun* elde edildiğini ve buradan hareketle *ka* köküne +*ga* ve +*n* ekleriyle *kagan*, *ka* köküne +*ga* ve +*tun* ekleriyle de *kagatun* biçimlerinin ortaya çıktığını belirtir (2018a: 86).

331.**kaya:** kaya. (**Moğolistan Y:** Ar 1, 2, 3; **Yenisey Y:** 39/1, 39/5, 101, 111, 138/1; -ka 138/1; -m Adrianov/1, Adrianov/2; -si 135/2; 138/1; **D. Altay Y:** 13, 88/1; **Kağıda Yz:** IrkB 40, 51, 51, 49, 64).

K. Tatar T. kıya: kaya, taş (KTTS, 290).

Başkurt T. kaya: kaya (BTS, 340).

Kırgız T. kıya: yamaç, bayır (KS, 464).

Kazak T. qıya: dağın, tepenin yamacı (KTS, 168).

Nogay T. kaya: kaya.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qaya: kaya (KTTTTRS, 192).

Kumuk T. qaya: kaya (KuTS, 255).

Karaçay-Balkar T. kaya: kaya (KMTS, 249).

332.**kazganç:** kazanç. (**Kağıda Yz:** IrkB 30).

kazgak: kazanç. (**Yenisey Y:** -ım 3/5, 108/2)

K. Tatar T. kazanış: kazanç, kazanım (KTTS, 284).

Başkurt T. kaźanış: kazanç, fayda, yarar (BTS, 344).

Kırgız T. Ø Kazak T. Ø

Nogay T. kazganış: kazanç.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qazanç: kazanç (KTTTTRS, 194).

Kumuk T. qazanç: kâr; kazanç, ücret, gelir (KuTS, 258).

Karaçay-Balkar T. Ø

333.**keçig:** ırmak geçiti (**Moğolistan Y:** -in T 35; **Yenisey Y:** 24/2, 112, 114, 114; -in 116).

K. Tatar T. kiçüv: akarsu üzerindeki geçit; nehrin geçmeye uygun sığ yeri. (KTTS, 204).

Başkurt T. kisëv: nehrin geçmeye uygun sığ yeri; akarsu üzerindeki geçit (BTS, 290).

Kırgız T. keçüü: ırmağın geçiti; affetme (KS, 429).

Kazak T. keşüv: geçit (KTLS, 262).

Nogay T. keşüv: geçme, geçiş (NRS, 165).

Karakalpak T. keşiv: geçit (KRS, 321).

Kırım Tatar T. keşüv: geçme, geçiş (KTTTTRS, 156).

Kumuk T. geçiw 2: geçit, geçiş yeri (KuTS, 132).

Karaçay-Balkar T. Ø

334.**kedim:** zırh; giysi. (**Moğolistan Y:** KÇ 24; ŞU G 9; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 12-13).

K. Tatar T. kiy m: giysi, giyim, kıyafet (KTTS, 216).

Başkurt T. k y m: giysi, kıyafet, elbise (BTS, 282).

Kırgız T. kiyim: giyim; her nevi elbisi, pırtı (KS, 475).

Kazak T. kiyim: giyim (KTS, 134).

Nogay T. kiyim: giyim (NRS, 165).

Karakalpak T. kiyim: giyim (KRS, 322).

Kırım Tatar T. kiyim: giyim, elbise (KTTTTRS, 164).

Kumuk T. giyim: giyim, elbise, giysi (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T. kiyim: elbise, giyim (KMTS, 266).

335.**kek:** k t  niyet, kin,   . (**Ka ıda Yz:** Mainz 386: B 1).

K. Tatar T.  

Başkurt T. kik: kin, nefret, intikam (BTS, 284).

Kırgız T. kek: intikam ılık,    alma, kin (KS, 430).

Kazak T. kek: intikam, düşmanlık (KTS, 126).

Nogay T. kek: intikam; kin (NRS, 158).

Karakalpak T. kek: intikam, düşmanlık (KRS, 308).

Kırım Tatar T.  

Kumuk T.  

Karaçay-Balkar T.  

336.**kek k:** bir tür kartal. (**Kağıda Yz:** IrkB 23).

K. Tatar T. kekk k: guguk ku u (KTTS, 192).

Başkurt T. kek k: guguk ku u (BTS, 271).

Kırgız T.  

Kazak T.  

Nogay T.  

Karakalpak T.  

Kırım Tatar T.  

Kumuk T.  

Karaçay-Balkar T.  

DLT’de *kek k* s zc  ne “kerkenez, kemi i a k için hazırlanan b y de kullanılan bir ku ” anlamı verilmiştir (Ercilasun vd., 2015: 700). O. F. Sertkaya, *kek k* s zc  n n Irk Bitig, Maitrisimit Nom Bitig, Insadi-Sutra, Sadaprarudita ve DLT’de tespit edildiğini belirtir ve sözcüğe “ ahin” anlamını verir. Ayrıca Sertkaya sözcüğün yanında (sonunda) *ku * sözcüğü olmadığı için Türkçeye yabancı bir dilden geçmiş olabileceğini düşünür (1986: 264 not:3). Sözcüğün K. Tatar ve Başkurt Türkçesi sözlüklerinde “guguk ku u” (Lat. cuculus canorus) anlamıyla bulunması dikkat çekicidir.

337.**kelegü:** geleni, tarla faresi. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (C-D) A 2).

K. Tatar T. kelige: tarla  algamı (KTTS, 192).

Başkurt T.  

Kırgız T. kelemi : tarla faresi, sıçan (KS, 433).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

338.**keliñ**: gelin. (**Moğolistan Y**: -ünüm KT K 9).

kelin: gelin (**Yenisey Y**: -lerim 3/6).

K. Tatar T. kilën: gelin, genç kız (KTTS, 205).

Başkurt T. kilën: gelin, genç kız (BTS, 285).

Kırgız T. kelin: gelin

Kazak T. kelin: gelin, oğlunun veya kardeşinin hanımı (KTS, 127).

Nogay T. kelin: gelin (NRS, 159).

Karakalpak T. kelin: gelin (KRS, 310).

Kırım Tatar T. kelin: gelin (KTTTTRS, 156).

Kumuk T. gelin: gelin (KuTS, 133).

Karaçay-Balkar T. kelin: gelin (KMTS, 253).

339.**kentü**: kendi. (**Moğolistan Y**: KT D 23, KT K 4, BK D 19; ŞU D 2, ŞU D 8; **Kağda Yz**: U 174a,b: (A) A 3, IrkB 66, T II T 14: A 13, 13).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kendë: kendi, kendisi (BTS, 274).

Kırgız T. Ø **Kazak T. Ø** **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. kendi: kendi (KTTTTRS, 158).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kesi: kendi, kendisi (KMTS, 256).

340.**kerekü**: çadır. (**Kağda Yz**: IrkB 18).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. kerege: keçe evin duvarını teşkil eden ağaç kafes (KS, 441).

Kazak T. kerege: çadırın yan tarafı, ağaçtan yapılan portatif yan duvar (KTS, 130).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. kerege: kapı kasası (KTTTTRS, 158).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, *kerekü* “ağaçtan yapılmış kafes, çadır kaplamasını destekleyen kafes” sözcüğünün Kırgızca ve Kazakçada *kerege* biçiminde yaşadığını belirtir (ED: 744). Yıldırım, Moğolcadaki *ger* “çadır, yurt, ev” (Lessing, 377) sözcüğünün ET *kerekü* sözcüğü ile ilişkili olabileceğini belirtir (2017, 94, not 76).

341.**kereksiz**: eksiksiz, çok miktarda. (**Moğolistan Y**: KT K 12, BK G 11).

K. Tatar T. kireksëz: gereksiz, önemsiz. (KTTS, 210).

Başkurt T. kerekhëz: gereksiz, lüzumsuz (BTS, 276).

Kırgız T. kereksiz: lüzumsuz, gereksiz (KS, 441).

Kazak T. kereksiz: gereksiz (TTKTS, 312).

Nogay T. kereksiz: gereksiz (NRS, 162).

Karakalpak T. kereksiz: gereksiz (KRS, 315).

Kırım Tatar T. kereksiz: gereksiz (KTTTTRS, 158).

Kumuk T. gereksiz: gereksiz (KuTS, 135).

Karaçay-Balkar T. kereksiz: gereksiz, lüzumsuz (KMTS, 255).

Clauson, *kergek* sözcüğünün *kerge-* eyleminden türediğini ve eski zamanlarda *g* sesinin düştüğünü belirtir (ED: 742).

342.**kezig:** sıra, nöbet, ateş, titreme nöbeti (**D. Altay Y:** 12).

K. Tatar T. kizüv: sırayla nöbet tutan kimse, nöbetçi (KTTS, 218).

Başkurt T. kizëv: sıra, nöbet; nöbetçi (BTS, 292).

Kırgız T. kezek: sıra, nöbet; zaman, an (KS, 446).

Kazak T. kezek: sırayla, nöbet (KTS, 125).

Nogay T. kezek: sıra, nöbet (NRS, 158).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. gezik: sıra, nöbet; sefer, kez, kere (KuTS, 136).

Karaçay-Balkar T. kezüv: sıra, zaman (KMTS, 257).

343.**kezü:** boyunca. (**Moğolistan Y:** ŞU D 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. gizëv: gezme (BTS, 168).

Kırgız T. kezüü: gezme (PÜKS). **kezüü:** hayvan otlağı için sıra (KS, 447).

Kazak T. kezüv: gezme (KTS, 125).

Nogay T. kezüv: gezme, dolaşma (NRS, 158).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. kezüv: gezme (KTTTTRS, 161).

Kumuk T. gezew: gezme; gezi, seyahat, yolculuk (KuTS, 136).

Karaçay-Balkar T. Ø

S. Barutçu, *kezü* “boyunca” sözcüğü ile Açı I yazıtının birinci satırındaki *gez-* “gezmek, boyunca yürümek” sözcüğünün bağlantılı olduğunu belirtir (2000, 149).

344.**kêçe:** gece. (**Moğolistan Y:** ŞU D 1; **Kağda Yz:** IrkB 1, 2, 22).

K. Tatar T. kiçe: akşam, gece; dün (KTTS, 202).

Başkurt T. kise: gece; akşam; dün, önceki gün; düzenlenen gece, tören (BTS, 289).

Kırgız T. keçee: akşam; dün (KS, 428).

Kazak T. keşe: dün, akşam; baştan geçen tecrübe (KTS, 133).

Nogay T. keşe: gece (NRS, 164).

Karakalpak T. keşe: gece (KRS, 320).

Kırım Tatar T. gece: gece (KTTTTRS, 123).

Kumuk T. geçe: gece; gece (tören, şölen) (KuTS, 132).

Karaçay-Balkar T. keçe: gece (KMTS, 252).

345.**kedin:** batı. (**Moğolistan Y:** Ta B 1, 5, 5, ŞU D 3; -ig KarB II/4; -in Ta G 6; -inte Ta B 2, ŞU D 9).

kên: sonra. (**Kağıda Yz:** IrkB 57).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. keyën: sonra, sonradan (BTS, 282).

Kırgız T. kiyyin: sonra, ondan sonra, bilâhare (KS, 475).

Kazak T. keyin: sonra (KTS, 125).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. keyin: sonra (KRS, 307).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, sıfat veya zarf olarak kullanılan *kedin* sözcüğünün *ke* “arka” sözcüğünden türediğini ve “arkasında, arkada; batıda” anlamlarını karşıladığını belirtir²⁸. Sözcük zamanla “sonra, sonradan” anlamlarını da içermiştir. Clauson sözcüğün Kırgızcada *kiyyin*, Kazakçada *keyin* biçiminde yaşadığını belirtir (ED: 704). Çalışmamızda sözcüğün Başkurt ve Karakalpak Türkçelerinde de yaşadığı tanıklanmıştır.

346.**kêrû:** geri; batıya, batıda; sonra (**Moğolistan Y:** KT D 2, BK D 3, O 11, KÇ 6, 16; KarB I, III/10).

kêsre: geri, geride, arka; sonra; batıda. (**Moğolistan Y:** KT G 5, KT D 4, 5, 29, 34, 39, BK K 4, 14, BK D 5, 5, 23, BK G 13, T 6, O 1, 2, KÇ 19; Ta G 2, 3, 5, Ta B 3, ŞU K 10, 12, KarBI, III/2, HT VIII/4).

K. Tatar T. kirë: geri. (KTTS, 210).

Başkurt T. kirë: geri, ters; olumsuz, aksi, ters tabiatlı; karşıt, zıt; tekrar, yeniden; sonra (BTS, 288). **kerë:** dağ yüzü, dağ sırtı (BTS, 276).

Kırgız T. keri: geri, geri tarafa, geriye; ota örtülen dağ yamacı (KS, 442).

Kazak T. keri: geri, arka tarafa; karşı, çapraz (KTS, 131).

²⁸ En erken dönemde yönlerin doğuya yüz döndürülerek belirlenmiş olduğu benzer durum *ilgeri*, *kêrû*, *öndün*, *öñre* sözcüklerinde de görülür.

Nogay T. keri: geri (NRS, 162).

Karakalpak T. keri: geri (KRS, 316).

Kırım Tatar T. keri: geri (KTTTTRS, 159).

Kumuk T. geri: geri (KuTS, 135).

Karaçay-Balkar T. keri: geri (KMTS, 255).

Clauson, *kəsre* sözcüğünün *kərü* sözcüğü ile aynı doğrultuda olduğunu ancak sözcükteki -s- sesinin açıklanamaz olduğunu belirtir (ED: 751).

347.**kêş:** okluk, ok çantası, sadak. (**Yenisey Y:** 10/5, 25/3; -ig 3/2).

kêşlig: sadaklı (**D. Altay Y:** 16/2).

kêşlik: sadaklı (**D. Altay Y:** 85).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. keşen: sığır derisinin tüylü tarafı dışa gelecek şekilde dikilen çanta (BTS, 279).

Kırgız T. keş: kuşak (KS, 444).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. keş: ok kılıfı, sadak (KMTS, 256).

348.**kéyik:** yaban hayvanı. (**Moğolistan Y:** T 8; **Yenisey Y:** -i 28/7; -de 44/2; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 31, 45, 49, 63, 60, 62).

géyik: yaban hayvanı. (**Yenisey Y:** 41/7).

K. Tatar T. kiyeğ: yaban hayvanı, yırtıcı hayvan. (KTTS, 216).

Başkurt T. kéyék: vahşi, yabani, evcil olmayan; ele geçmeyen; vahşi hayvan, yabani hayvan; erkek karaca, karaca (BTS, 282).

Kırgız T. kiyyik: (domuz müstesna olmak üzere) bütün çatal tırnaklı yabani hayvanlar (KS, 475).

Kazak T. kiyyik: geyik (KTS, 134).

Nogay T. kiyyik: vahşi, yabani (NRS, 165).

Karakalpak T. kiyyik: vahşi dağ keçisi (KRS, 322).

Kırım Tatar T. kiyyik: vahşi; yaban, yabanıl, yabani (KTTTTRS, 163).

Kumuk T. giyyik: geyik (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T. kiyyik: yabani, vahşi; geyik (KMTS, 266).

349.**kılıç:** kılıç. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 6, (B) A 10, 11-12, IrkB 8).

K. Tatar T. kılıç: kılıç; hançer, kama; pala; kılıçla savaşan (KTTS, 286).

Başkurt T. kılıs: kılıç (BTS, 349).

Kırgız T. kılıç: kılıç (KS, 452).

Kazak T. qılış: kılıç (KTS, 186).

Nogay T. kılış: kılıç (NRS, 200).

Karakalpak T. kılış: kılıç (KRS, 427).

Kırım Tatar T. qılıç: kılıç (KTTTTRS, 195).

Kumuk T. qılıç: kılıç (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. kılıç: kılıç (KMTS, 258).

350.**kılınç:** yapma, etme eylemi, hareket. (**Moğolistan Y:** ŞU K 12; **Tanrı Dağı Y:** -līg T-8/2; -līgī T-14/2).

K. Tatar T. kılanış: davranış, hareket tarzı (KTTS, 286).

Başkurt T. kılanış: davranış, tavır, hareket (BTS, 348).

Kırgız T. kıluu: kılma (KS, 454).

Kazak T. qıluv: kılma, bir işi yapma (KTS, 186).

Nogay T. kıluv: yapma (NRS, 199).

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. qılıw: gayret, çaba (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

351.**kılınçlıg:** davranışlı, davranışa sahip. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. I B 3-4)).

K. Tatar T. kılançık: dikkat çekmek için çeşitli davranışlarda bulunan; yosma, fingirdek (KTTS, 286).

Başkurt T. kılansık: dikkat çekmek için çeşitli davranışlarda bulunan; cilveli (BTS, 348).

Kırgız T. kılıklı: becerikli, maharetli, akıllı usta; nazik ve çok anlayışlı; dikkatli, özenli, tedbirli, ince, dakik (KS-S, 360).

Kazak T. qılıktı: marifetli, sevimli (KTS, 186).

Nogay T. kılıklı: görgülü, edepli (NRS, 200).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qılıqlı: alışılmış, mutad; edepli (KTTTTRS, 19).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

352.**kırğaglıg:** kenarlı (kenarı işlemeli). (**Moğolistan Y:** BK K 11).

K. Tatar T. kırıylı: kenarlı (KTTS, 182).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

353.kırığ: kıyı, kenar. (**Yenisey Y:** 72/2).

K. Tatar T. kır 2: kenar, kıyı, etraf; yan; düz çizgi (KTTS, 287).

Başkurt T. kır: kenar, çevre; cephe; herhangi bir nesnenin dışı, dış kısmı; insan tarafından yetiştirilmeyen meyve, sebze için söylenir; yabanî (BTS, 351).

Kırgız T. kır: kenar; dağ sırtı; tepeli tümsekli step, tepe; satıh (KS, 457).

Kazak T. qır: şehrin dış tarafı, kır, tepe, yüksekçe yer; bir şeyin dış tarafındaki köşesi (KTS, 186).

Nogay T. kır: bozkır; kır; alan, saha, tarla; sahra; kenar (NRS, 201).

Karakalpak T. kır: dağlık, tepe; dış taraf (KRS, 428).

Kırım Tatar T. kır: kır; alan, saha; tarla (RKKRS, 433).

Kumuk T. qır: kır; tarla; dışarı; vahşi (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. kır: kır, ova, düzlük (KMTS, 260).

354.kırk: kırk. (**Moğolistan Y:** KT D 15, KT K 2, KT K-D, BK D 12; **Yenisey Y:** 23/1, 24/7, 25/4, 29/6, 44/5, 45/3, 98/2, 25/4, 24/7, 29/6, 23/1).

K. Tatar T. kırık: kırk. (KTTS, 288).

Başkurt T. kırk: kırk sayısı (BTS, 353).

Kırgız T. kırk: kırk (KS, 459).

Kazak T. qırıq: kırk (KTS, 187).

Nogay T. kırk: kırk (NRS, 201).

Karakalpak T. kırk: kırk (KRS, 429).

Kırım Tatar T. qırq: kırk (KTTTTRS, 196).

Kumuk T. qırq: kırk (sayı) (KuTS, 261).

Karaçay-Balkar T. kırk: kırk (KMTS, 260).

355.kısqa: kısa, az. (**Moğolistan Y:** KarB II/10).

K. Tatar T. kıska: kısa; devamlı olmayan kısa ömürlü. (KTTS, 289).

Başkurt T. kıska: kısa, süresiz (BTS, 356).

Kırgız T. kıska: kısa, muhtasar, kısaca (KS, 462).

Kazak T. qısqa: kısa (KTS, 188).

Nogay T. kıska: kısa (NRS, 202).

Karakalpak T. kıska: kısa (KRS, 431).

Kırım Tatar T. qısqa: kısa (KTTTTRS, 197).

Kumuk T. qısğa: türlü manalarda kısa; mızımız, kılı kırk yaran; cimri (KuTS, 262).

Karaçay-Balkar T. kışa: kısa; yakın; hemen (KMTS, 261).

356.**kısıl:** dar geçit. (**Moğolistan Y:** -ta BK D 37).

K. Tatar T. kısık: dar, kısık; vadi (KTTS, 289).

Başkurt T. kısık: kısık, dar; iki dağ arası vadi (BTS, 355).

Kırgız T. kısık: dar, sıkıştırılmış (KS, 461).

Kazak T. kısık: dar; kısık (KTS, 188).

Nogay T. kısık: dar; kısık; vadi, boğaz (NRS, 204).

Karakalpak T. kısık: sıkılmış (KRS, 433).

Kırım Tatar T. qısıq: kısık, sıkılmış olan (KTTTTRS, 197).

Kumuk T. kısık: kısık; boğaz, derbent (KuTS, 262).

Karaçay-Balkar T. kısık: sıkı, yoğun, sıkışık, bitişik (KMTS, 261).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

357.**kış:** kış. (**Moğolistan Y:** -ın BK G 2).

K. Tatar T. kış: kış, soğuk. (KTTS, 290).

Başkurt T. kış: kış mevsimi (BTS, 357).

Kırgız T. kış: kış (mevsim); tuğla, tezekten yapılan kerpiç (KS, 462).

Kazak T. qıs: kış (KTS, 188).

Nogay T. kış: kış (NRS, 202).

Karakalpak T. kış: kış (KRS, 431).

Kırım Tatar T. qış: kış (KTTTTRS, 197).

Kumuk T. qış: kış, kışlık (KuTS, 263).

Karaçay-Balkar T. kış: kış (KMTS, 262).

358.**kışlag:** kışlak. (**Kağıda Yz:** İrkB 51, 56).

K. Tatar T. kışlak: Orta Asya'daki konar-göçer hayatta kışlak, köy (KTTS, 290).

Başkurt T. kışlak: Orta Asya'daki köy (BTS, 357).

Kırgız T. kıştak: köy, kışlak (KS, 463).

Kazak T. qıstav: kışlak (KTS, 188).

Nogay T. kışlak: kışlak (NRS, 203).

Karakalpak T. kışlak: kışlak, köy (KRS, 432).

Kırım Tatar T. qışlaq: kışlak (KTTTTRS, 197).

Kumuk T. qışlaq: kışlak, kışa ait (KuTS, 263).

Karaçay-Balkar T. kışlık: hayvanlara kışın bakılan yerler, kışa saklanan otlaklar (KMTS, 262).

359.**kıym:** ceza. (**Moğolistan Y:** -ıg T 32; ŞU D 2).

K. Tatar T. kıym: zor, güç (TTS, 358).

Başkurt T. kıym: eziyetli, sıkıntılı; zor (BTS, 362).

Kırgız T. kıynoo: azap verme, eziyet etme (KS, 468).

Kazak T. kıym: ceza, ağır çalıştırma (ED, 631).

Nogay T. kıym: zor; utandıran, zor duruma düşüren (NRS, 199).

Karakalpak T. kıym: zor (KRS, 424).

Kırım Tatar T. kıym: güç, zor (KTTTTRS, 198).

Kumuk T. kıym: zor, güç, çetin; zahmetli; emek, iş, uğraş (KuTS, 263).

Karaçay-Balkar T. kıym: zor, güç (KMTS, 263).

Clauson, sözcüğün ET’de *kı:n* / *kı:ñ* biçiminde de bulunduğunu ve ÇKTL’de *kıym* biçiminde “ceza, zor, karmaşık” anlamlarında yaşadığını belirtir (ED: 631).

360.**kız:** kız. (**Moğolistan Y:** KT D 7, 24, BK D 7, 20, T 48, -ımı BK K 9, -ın BK K 10; ŞU B 3; -ım Su 6; -ımın Su 7; -ın ŞU D 3, ŞU B 4; **Yenisey Y:** 3/6, 48/10, 59/7; -ı 98/5; **Kağıda Yz:** Mainz 388: A 6-7).

K. Tatar T. kız: kız (KTTS, 292).

Başkurt T. kız: kız; başak burcu (BTS, 365).

Kırgız T. kız: kız, kızcağız, olgun kız, babasının kızı, gelinlik kız (KS, 469).

Kazak T. qız: kız (KTS, 184).

Nogay T. kız: kız (NRS, 196).

Karakalpak T. kız: kız (KRS, 419).

Kırım Tatar T. qız: kız (KTTTTRS, 199).

Kumuk T. qız: kız (KuTS, 264).

Karaçay-Balkar T. kız: kız (KMTS, 264).

361.**kızıl:** kızıl, kırmızı. (**Moğolistan Y:** T 52; **Kağıda Yz:** IrkB 51).

K. Tatar T. kızıl: kırmızı, kızıl. (KTTS, 294).

Başkurt T. kızıl: kızıl renkteki; altın; pas, oksit; Kızıl Ordu taraftarı (BTS, 366).

Kırgız T. kızıl: kırmızı; pembe yanaklı (insan hakkında), yanak pembeliği; açık boz (at donu hakkında); komünist; dövülmüş ve savrulmuş olan hububat, temiz hububat; mec. et (KS, 470).

Kazak T. qızıl: kızıl, kırmızı (KTS, 184).

Nogay T. kızıl: kızıl, kırmızı (NRS, 197).

Karakalpak T. kızıl: kızıl, kırmızı (KRS, 421).

Kırım Tatar T. qızıl: kızıl (KTTTTRS, 199).

Kumuk T. kızıl: kızıl, kırmızı (KuTS, 265).

Karaçay-Balkar T. kızıl: kırmızı (KMTS, 264).

362.**kızılsıg:** kızıl, kızılımsı. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 15-16).

K. Tatar T. kızılısu: kızılımsı, kırmızımsı (KTTS, 294).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. kızılısıman: kırmızımtırak, kırmızımsı (KS, 471).

Kazak T. Ø

Nogay T. kızılısı: kızılımsı.

Karakalpak T. kızılısı: kızılımsı, kırmızımsı (KRS, 421).

Kırım Tatar T. kızılça: kızılımsı (RKKRS, 432).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kızılısıman: kızılımtırak, kızılımsı (KMTS, 264).

363.**kiçig:** küçük, az. (**Moğolistan Y:** KT G 3, 3, BK K 2, 3, BK D 41; 79; **Yenisey Y:** -im 147/5; **Tanrı Dağı Y:** T-13/2, T-2/7; **Kağıda Yz:** IrkB 67).

K. Tatar T. keçek: küçük. (KTTS, 196).

Başkurt T. kesh: küçük, yaşça küçük, genç; seviyesi düşük (BTS, 278).

Kırgız T. kiçi / kiçüü: küçük, küçücük, yaşça küçük (KS, 472).

Kazak T. kişi: küçük (KTS, 151).

Nogay T. kişkey: küçük (NRS, 168).

Karakalpak T. kişi: küçük (KRS, 325).

Kırım Tatar T. kiçkene: küçük (KTTTTRS, 161).

Kumuk T. giççi: küçük; yaşça küçük (KuTS, 137).

Karaçay-Balkar T. kiçi: küçük (KMTS, 264).

364.**kidiz:** keçe. (**Kağıda Yz:** IrkB 33).

K. Tatar T. kiyez: keçe (TüTaS, 181).

Başkurt T. këyëz: keçe (BTS, 283).

Kırgız T. kiyiz: keçe (KS, 476).

Kazak T. kiyiz: keçe (KTLS, 462).

Nogay T. kiyiz: keçe (NRS, 165).

Karakalpak T. kiyiz: keçe (KRS, 321).

Kırım Tatar T. kiyiz: keçe (KTTTTRS, 164).

Kumuk T. kiyiz: keçe, keçeden (yapılmış) (KuTS, 179).

Karaçay-Balkar T. kiyiz: keçe (KMTS, 266).

365.**kim:** kim. (**Moğolistan Y:** KT D 22, BK D 19, -ke KT D 9, BK D 8; **Kağıda Yz:** Mainz 169a,b+c,d: (B) B 3).

kem: kim (T II T 14: A 27).

K. Tatar T. kēm: kim; biri. (KTTS, 197).

Başkurt T. kēm: kim; biri (BTS, 273).

Kırgız T. kim: kim (KS, 472).

Kazak T. kim: kim (KTS, 149).

Nogay T. kim: kim; ne (NRS, 166).

Karakalpak T. kim: kim (KRS, 322).

Kırım Tatar T. kim: kim (KTTTTRS, 161).

Kumuk T. kim: kim (KuTS, 178).

Karaçay-Balkar T. kim: kim (KMTS, 265).

366.**kin:** akraba. (**Yenisey Y:** -im 3/1, 10/12, 11/5, 44/4, 45/7, 59/7, 59/8; **D. Altay Y:** -im 5).

kinlig: (misk) kokulu. (**Moğolistan Y:** BK K 11).

K. Tatar T. kēndēk: göbek (KTTS, 197).

Başkurt T. kēndēk: göbek (BTS, 274).

Kırgız T. kindik: göbek (KS, 472).

Kazak T. kindik: göbek bağı; bele kuşanılan kemer; orta merkezi yer (KTS, 149).

Nogay T. kindik: göbek, göbek kordonu (NRS, 166).

Karakalpak T. kindik: göbek bağı (KRS, 323).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. gindik: göbek (KuTS, 137).

Karaçay-Balkar T. kindik: göbek (KMTS, 265).

ÇKTL’de bulunan *kindik* “göbek, göbek bağı” sözcüğü ET *kin* sözcüğünden türemiştir.

367.**kiş:** samur. (**Moğolistan Y:** -in BK K 11, BK G 12; **Yenisey Y:** -im 46/3).

K. Tatar T. kēş: samur, samur kürkü (KTTS, 200).

Başkurt T. kēş: samur; samur kürkü (BTS, 279).

Kırgız T. kiş: samur (KS, 475).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. kiş: samur (KuTS, 179).

Karaçay-Balkar T. Ø

368.**kişi**: kişi; insanoğlu, adam. (**Moğolistan Y**: KT G 6, 7, 7, 7, KT D 1, 1, 39, KT K 10, BK K 4, 5, 6, 6, BK D 2, 3, 28, 34, T 10, 33, 60, KÇ 8; -g KT G 6, 6, BK K 4, T 4; -ligü BK D 41; **Yenisey Y**: 6/2, 11/9, 27/4, Adrianov/3; -de 48/1; **D. Altay Y**: 15; **Kağıda Yz**: U 171a,b: (A) A 2, IrkB 2, 2, 15, 54, 60, 53, T II T 14: A 23-24, Or. 8212/78: (A) A 4, 5).

kisi: karı, eş, zevce. (**Moğolistan Y**: -sin KÇ 5, 13, 22; -m 18/3, 61/2; **D. Altay Y**: -m 4/1, 18; **Tanrı Dağı Y**: -m T-13/2; **Kağıda Yz**: Mainz 403a,b: (B) B 9, IrkB 29, 29).

K. Tatar T. kēšē I: insan; şahıs; adam. (KTTS, 200).

Başkurt T. kēšē: insan, şahıs, adam, kişi; kimse (BTS, 279).

Kırgız T. kişi: insan, kişi; başka, yabancı (KS, 475).

Kazak T. kisi: kişi, adam, insan (KTS, 151).

Nogay T. kisi: insan, kişi, adam (NRS, 167).

Karakalpak T. kisi: insan (KRS, 325).

Kırım Tatar T. kişi: kişi (KTTTTRS, 163).

Kumuk T. gişi: kişi, kimse, şahıs, fert; koca, eş, zevç (KuTS, 137).

Karaçay-Balkar T. kişi: evli erkek; kimse; erkek, yiğit; yabancı, başkası (KMTS, 266).

369.**kiz**: gizem; gizemli, esrarengiz. (**Tanrı Dağı Y**: T-2/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. giž: giz (BTS, 292).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. gizli: gizli (KTTTTRS, 126).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

370.**koduz**: (dul) kadın; kağanın katun dışındaki eşleri. (**Moğolistan Y**: T 48; -ın ŞU D 3;

Kağıda Yz: Mainz 403a,b: (B) B 1, A 8-9, 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

371.**kokılık**: kokulu. (**Moğolistan Y**: BK G 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qoqulı: kokulu (KTTTTRS, 200).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

372.**kol**: kol, el. (**Tanrı Dağı Y**: T-2/4).

K. Tatar T. kul: kol; el; çare, araç, yol; yan, taraf (KTTS, 303).

Başkurt T. kul: el, kol; farklı yazım uslûbu (BTS, 379).

Kırgız T. kol: el, el pençesi; ön bacak, ayak; parmak (KS, 479).

Kazak T. qol: insanın omuzundan parmaklarına kadar olan üyesi (KTS, 170).

Nogay T. kol: el (NRS, 167).

Karakalpak T. kol: el; kol (KRS, 397).

Kırım Tatar T. qol: kol; el (KTTTTRS, 200).

Kumuk T. qol: el; kol; imza (KuTS, 266).

Karaçay-Balkar T. kol: el (KMTS, 267).

373.koñ: koyun. (**Moğolistan Y:** KT D 12, BK D 11, KT K-D, O 12; ŞU B Ek 1; Ta D 9, ŞU K 9, ŞU B 2; **Yenisey Y:** 2/4; **Kağıda Yz:** IrkB 27, 29, Or. 8212/77: A 9).

K. Tatar T. kuy: koyun. (KTTS, 309).

Başkurt T. kuy: koyun (BTS, 388).

Kırgız T. koy: koyun; hayvan devri takviminin sekizinci yılının adıdır (KS, 493).

Kazak T. qoy: koyun (KTS, 169).

Nogay T. koy: koyun (NRS, 167).

Karakalpak T. koy: koyun (KRS, 396).

Kırım Tatar T. qoy: koyun (KTTTTRS, 203).

Kumuk T. qoy: koyun; davar (koyun ve koçların genel adı) (KuTS, 269).

Karaçay-Balkar T. koy: koyun (KMTS, 271).

374.koñçı: çoban. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (C) A 5).

K. Tatar T. kuyçı: çoban, koyun çobanı (KTTS, 309).

Başkurt T. kuysı: koyun güden çoban (BTS, 389).

Kırgız T. koyçu: koyun çobanı (KS, 494).

Kazak T. qoyşı: çoban (KTS, 169).

Nogay T. koyşı: çoban (NRS, 169).

Karakalpak T. koyşı: çoban (KRS, 396).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. qoyçu: çoban (KuTS, 269).

Karaçay-Balkar T. koyçu: çoban (KMTS, 271).

375.koñlug: koyunlu. (**Moğolistan Y:** ŞU K 6).

K. Tatar T. kuyılı: koyunlu (KTTS, 309).

Başkurt T. kuyılı: koyunlu (BTS, 388).

Kırgız T. koyluu: koyunlu, koyun sahibi (KS, 494).

Kazak T. qoylu: koyunlu (KTS, 169).

Nogay T. koylı: koyunlu.

Karakalpak T. koylı: koyun sahibi (KRS, 396).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. qoylı: koyunlu (KuTS, 269).

Karaçay-Balkar T. Ø

376.**koñuz:** böcek. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 29).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kuñgız: böcek, fışkı böceği (BTS, 382).

Kırgız T. koñguz: sertkanatlı gübre böceği (KS, 483).

Kazak T. qonız: böceklerin genel adı (KTS, 172).

Nogay T. koñız: böcek (NRS, 173).

Karakalpak T. koñız: böcek (KRS, 400).

Kırım Tatar T. qoñuz: böcek (KTTTTRS, 201).

Kumuk T. qoñuzaq: böcek (KuTS, 267).

Karaçay-Balkar T. Ø

377.**kop:** tamamen, bütün, hepsi. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 3, 9, 9, 10, KT D 2, 2, 2, 14, 30, 30, 34, 38, KT K 1, 1, 10, 10, KT K-D, KT G-D, BK K 2, 7, 7, 7, 14, BK D 3, 12, 24, 24, 28, BK G 1, 12, T 42, 46; -ın T 16, 36; **Yenisey Y:** 32/3; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 15, 29, U 177: B 1, Mainz 377: A 5, T II T 14: A 19, 17-18).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

378.**korgan:** kale (**Moğolistan Y:** -ka BK D 40).

K. Tatar T. kurgan: anıt mezar; kale duvarı; hayvan sürüsüne gölgelik olarak çamurdan yapılan duvar (KTTS, 306).

Başkurt T. kurgan: kale, siper (BTS, 384).

Kırgız T. korğon: kale, müstahkem mevki; çit, duvar, mezarın etrafında parmaklık; koyun ağılı (KS, 487).

Kazak T. qorğan: kale, sur; güvenç (KTS, 173).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. korğan: kale; çit (KRS, 402).

Kırım Tatar T. qurğan: kurgan; tepe (KTTTTRS, 206).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

379.**korıgu:** muhafız. (**Moğolistan Y:** BK D 41).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kurgavı: himaye eden kişi, savunan kişi, hamı (BTS, 384).

Kırgız T. korğoo: koruma; müdafa, savunma. **korğooçu:** müdafaacı, koruyucu (KS, 488).

Kazak T. qorğav: korumak, kurtarmak; birisinin menfaatını korumak (KTS, 173).
qorğavşı: koruyucu, müdafaacı; savunma avukatı; bir şeyin taraftarı, savunucusu (KTS, 173).

Nogay T. korgav: koruma.

Karakalpak T. korğav: koruma (KRS, 402).

Kırım Tatar T. qoruv: koruma (KTTTTRS, 202).

Kumuk T. qoruw: koruma, muhafaza; bir şeye nezaret, bir şeyi gözetme, bakım; yasak, yasaklama (KuTS, 268).

Karaçay-Balkar T. koruv: koruma, sakınma (KMTS, 270).

380.**korkınç:** korkunç. (**Kağıda Yz:** Mainz 386: A 1-2).

korkunç: korku. (**Kağıda Yz:** IrkB 36).

K. Tatar T. kurkınç: korkunç, tehlikeli, korku veren (KTTS, 306).

Başkurt T. kurkınıs: korkunç (BTS, 385). **kurkış:** korku duygusu, korku hissi (BTS, 385).

Kırgız T. korkuunç: korku, dehşet, tehlike (KS, 488).

Kazak T. qorqınış: korkunç (KTS, 173).

Nogay T. korkınış: korkunç (NRS, 173).

Karakalpak T. korkınış: korkunç (KRS, 402).

Kırım Tatar T. qorqunç: korkunç (KTTTTRS, 202).

Kumuk T. qorqunç: korkunç (KuTS, 268).

Karaçay-Balkar T. korkunç: tehlike; korku (KMTS, 270).

381.**korug:** anıt mezar (**Moğolistan Y:** -uñun O 12).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. koruk: çit, çitle çevrilmiş mahal, çitle kuşatılmış arsa (mülk); çiftlik; koru (içine girmek ve ilişmek yasak olan orman v.s.) (KS, 490).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø**

Karakalpak T. korık: çit, çitle çevrili (KRS, 403).

Kırım Tatar T. koruk: koruluk (RKKRS, 426).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

382.**koş:** (muvakkaten kullanılan) çadır. (**Tanrı Dağı Y:** K-4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. koş: iğreti keçe ev; işçilerin muvakkat olarak oturdukları yahut uzun göç ve sefer esnasında kullanılan küçük keçe ev (KS, 491).

Kazak T. qos: geçici olarak içinde oturmak için kamıştan, keçeden, branda bezinden yapılan çardak; ekin ekmeye giden kimselerin malzemesi, yatak yeri (KTS, 174).

Nogay T. kos: geçici yurt (NRS, 174).

Karakalpak T. kos: geçici yurt, kulübe, yer (KRS, 404).

Kırım Tatar T. qoş 2: ağıl (KTTTTRS, 202).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. koş: yaylalarda kurulan hayvan ağılı ve barınaklar (KMTS, 270).

383.**kotu:** halk, bir grup insan. (**Kağıda Yz:** IrkB 36).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

384.**kotuz:** yak, tibet sığırı; kişi adı parçası. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (/A) A 17).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. kotos: yak, tibet sığırı (ED: 608).

Kazak T. qodas: sığırın bir çeşidi (KTS, 169).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

385.**kovi:** kof, boş; zayıf; az. (**Kağıda Yz:** IrkB 36).

K. Tatar T. kuviş: boşluk, kovuk (TTS, 192).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. kuviş: boşluk, kovuk (KTS, 177).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. kuviş: yarık (KRS, 418).

Kırım Tatar T. quvuş: kovuk (KTTTTRS, 208).

Kumuk T. quwuş: içi boş; boşluk; oyuk (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T.

Clauson, *kovi* sözcüğü ile *kovuk* sözcüğünün aynı olduğunu belirtir (ED: 581).

Tarihi Kıpçak Türkçesi sözlüğünde *kovuk*, *kovuş* ve *kuv* sözcükleri “içi boş olan, boşluk, kovuk, oyuk” anlamlarında bulunmaktadır (Toparlı vd. 155, 166). DLT’de her iki sözcüğe de “içi boş olan” anlamı verilmiştir (Ercilasun vd. 2015: 732).

386.**kök I:** mavi, gri, boz; gökyüzü; kişi adı. (**Moğolistan Y:** KT D 1, 3, BK K 12, BK D 2, 4, BK G 12, BK G-D, T 15, 21; Ta D 4, Ta B 3, KarB II/6; **Yenisey Y:** 10/3, 45/5, 51/1, 53/3, 92/3, 98/6, 147/4, 149/3, 51/1; -deki 50/4; **D. Altay Y:** 80/3; **Kağda Yz:** IrkB 64, T II T 14: A 5, 21-22).

K. Tatar T. kök: mavi, boz; gök, gökyüzü; Allah ve melekler. (KTTS, 236).

Başkurt T. kök (1): gök, gökyüzü; mavi; boz; vücutta moraran yer; morarık; Allah katı (BTS, 306).

Kırgız T. kök: gök; mavi, lacivert; yeşil (bitkiler hakkında) (KS, 498).

Kazak T. kök: gök rengi, mavi; yeşillik, yeşeren yer; gök; çadırın ağaçlarını birbirine bağlayan kayış (KTS, 136).

Nogay T. kök: gök; mavi; yeşil (NRS, 177).

Karakalpak T. kök: gök; mavi (KRS, 332).

Kırım Tatar T. kök: gök; boz, gri (KTTTTRS, 170).

Kumuk T. kök: mavi; gök (renginde); yeşil; mec. aptal, ahmak (KuTS, 139).

Karaçay-Balkar T. kök: gökyüzü; mavi (KMTS, 273).

387.**kök II:** kuvvetlendirme edatı. (**Moğolistan Y:** T 16, 30).

K. Tatar T. kök: ... gibi, ...benzer, ...şeklinde. (KTTS, 236).

Başkurt T. kök (2) ...gibi, ...benzer, ...şeklinde (BTS, 306).

Kırgız T. Ø **Kazak T. Ø** **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

388.**kökmek:** Sibirya leoparı? (**Yenisey Y:** -ig 11/10).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

389.**köküzmek:** göğüs. (**Kağda Yz:** Or. 8212/76: (C) A 6).

K. Tatar T. kökre: göğüs, meme, sine (KTTS, 237).

Başkurt T. kökre: göğüs, meme (BTS, 306).???

Kırgız T. kökürök: göğüs (KS, 499).

Kazak T. kökire: göğüs, göğüs kemiği; insanın kalbi, gönlü; şuur, sezgi, düşünce; etraf, çevre (KTS, 137).

Nogay T. kökire: göğüs (NRS, 178).

Karakalpak T. kökire: göğüs (KRS, 333).

Kırım Tatar T. kökü: göğüs (KTTTTRS, 170).

Kumuk T. kökürek: göğüs; meme (kadında); verem (KuTS, 183).

- Karaçay-Balkar T. kökürek:** göğüs; kendini beğenmişlik, kendine güven (KMTS, 273).
- 390.**köl:** göl. (**Moğolistan Y:** -te KT D 34, KT K 2, 2, KT D 34; -ke Tes K 3, Ta D 2; -te ŞU D 6, ŞU G 2, 6; **Kağıda Yz:** IrkB 22).
- K. Tatar T. kül:** göl, su birikintisi. (KTTS, 237).
- Başkurt T. kül:** göl, su birikintisi (BTS, 306).
- Kırgız T. köl:** göl; Issıkköl gölü; Issıkköl vadisi; bent, baraj, havuz (KS, 499).
- Kazak T. köl:** göl; uçsuz bucaksız, bol (KTS, 137).
- Nogay T. köl:** köl (NRS, 178).
- Karakalpak T. köl:** göl (KRS, 333).
- Kırım Tatar T. göl:** göl (KTTTTRS, 126).
- Kumuk T. köl:** göl (KuTS, 183).
- Karaçay-Balkar T. köl:** göl (KMTS, 274).
- 391.**kölek:** gölcük (**Moğolistan Y:** -in T 15).
- K. Tatar T. Ø**
- Başkurt T. külevék:** su birikintisi (BTS, 307).
- Kırgız T. kölçük:** küçük göl, gölcük, su birikintisi (KS, 500).
- Kazak T. kölşik:** ufak göl, çay suyundan toplanmış olan su (KTS, 137).
- Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**
- Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**
- 392.**könek:** kova. (**Kağıda Yz:** IrkB 57, 57).
- K. Tatar T. künek:** deri tulum, kırba (KTTS, 239).
- Başkurt T. künek:** kova, sepet; ekmek sepeti (BTS, 309).
- Kırgız T. könök:** kova (ED: 731).
- Kazak T. könek:** kova (ED: 731).
- Nogay T. könek:** deri (NRS, 179).
- Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**
- Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**
- Clauson, *könek* “kova” sözcüğünün *kön* “küçük deri eşya” sözcüğünden türediğini belirtir (ED: 731). IrkB 57’de *könek* sözcüğü iki kez geçer ve birincisinde sözcük /ŋ/ harfi ile ikincisinde /n/ harfi ile yazılmıştır. Sözcük günümüz Türk lehçelerinde *könek* biçiminde yaşamaya devam ettiğinden birinci yazım yanlış olmalıdır.
- 393.**köni:** doğru, gerçek. (**Kağıda Yz:** Mainz 169a,b+c,d: (A) A 3(?)).
- K. Tatar T. Ø** **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**
- Kazak T. Ø** **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

394.**könül:** gönül; düşünce. (**Moğolistan Y:** -te KT K 11, -teki KT G 12, -ünçe T 15, 32; -i KarB I, V/2; -üg HT II/4; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 2).

K. Tatar T. küñel: gönül, ruh dünyası, hissiyat; fikir; zeka; ruh; sevgi; sevmek. (KTTS, 240).

Başkurt T. küñel: gönül, ruh dünyası; hissiyat; zeka, ruh; sevgi (BTS, 309).

Kırgız T. köñül: gönül (KS, 503).

Kazak T. könül: gönül; fikir, ideal (KTS, 138).

Nogay T. köñil: ruh; kalp; istek, arzu; keyif (NRS, 179).

Karakalpak T. köñil: kalp, gönül (NRS, 335).

Kırım Tatar T. gönül: gönül (KTTTTRS, 126).

Kumuk T. göñül: gönül; kalp, yürek (KuTS, 140).

Karaçay-Balkar T. Ø

395.**könüllü:** düşünceli, düşünceye sahip. (**Kağıda Yz:** U 178: A 5-6).

K. Tatar T. küñellä: gönüllü, savaşa gönüllü giden; keyifli, neşeli (KTTS, 240).

Başkurt T. küñellä: gönüllü, istekli; keyifli, neşeli (BTS, 309).

Kırgız T. köñöldü: gönüllü; sevinçli (KS, 504).

Kazak T. köñildi: sevinçli (KTS, 139).

Nogay T. köñilli: gönüllü; istekli, arzulu (NRS, 179).

Karakalpak T. köñilli: gönüllü (KRS, 336).

Kırım Tatar T. gönüllü: gönüllü (KTTTTRS, 126).

Kumuk T. göñüllü: gönüllü; gönlü olan; kendi arzusuyla (KuTS, 140).

Karaçay-Balkar T. Ø

396.**köpük:** köpük. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. kübäk: köpük; köpürtülmüş yumurta akı ve şekerden yapılmış yiyecek, sakız kurabiyesi (KTTS, 235).

Başkurt T. kübäk: köpük; köpürtülmüş yumurta akı ve şekerden yapılmış yiyecek (BTS, 304).

Kırgız T. köbük: köpük (KS, 496).

Kazak T. köbik: köpük; hayvanların ağızından çıkan köpük; semiz hayvanın hızlı yürümesi veya koşması sonucu terlemesi (KTS, 134).

Nogay T. köbik: köpük (NRS, 176).

Karakalpak T. köbik: köpük (KRS, 331).

Kırım Tatar T. köpük: köpük; *mec.* kibirli (KTTTTRS, 171).

Kumuk T. göbük: köpük (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T. Ø

397.**körk:** güzel, güzellik; biçim, görünüş (**Moğolistan Y:** -i HT XV/5; **Kağıda Yz:** Mainz 386: A 2-3).

K. Tatar T. kürk: görkem, muhteşem, güzel (KTTS, 244).

Başkurt T. kürk: görkem, güzellik (BTS, 312).

Kırgız T. körk / körük: güzellik, nefaset (KS, 507-508).

Kazak T. körik: insanın gösterişi, yüzünün güzelliği (KTS, 140).

Nogay T. körk: güzellik; doğruluk (NRS, 180).

Karakalpak T. körik: güzellik, çekicilik (KRS, 338).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. körk: güzellik, letafet, zariflik (KuTS, 183).

Karaçay-Balkar T. Ø

398.**körklüg:** güzel, manzaralı, geniş görüş alanına sahip. (**Kağıda Yz:** IrkB 64, 18).

K. Tatar T. kürkli: görkemli, muhteşem, güzel (KTTS, 244).

Başkurt T. kürkli: görkemli, ihtişamlı, muhteşem, güzel; gösterişli; cezbedici (BTS, 312).

Kırgız T. körktüü / körüktüü: güzel, nefis, sanatkârane (KS, 508).

Kazak T. körikti: yakışıklı, güzel, görkemli (KTS, 140).

Nogay T. körkli: güzel (NRS, 180).

Karakalpak T. körikli: güzel (KRS, 338).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. körklü: güzel, sevimli; cazibeli, çekici; güzel bir şekilde; şairane; renkli (KuTS, 183).

Karaçay-Balkar T. Ø

399.**körksüz:** güzel olmayan, çirkin. (**Kağıda Yz:** Mainz 386: A 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kürkhöz: görkemsiz, güzel olmayan; gösterişsiz (BTS, 312).

Kırgız T. körksüz: çirkin, tipsiz, manzarasız (KS-S, 326).

Kazak T. Ø

Nogay T. körksiz: güzel olmayan (NRS, 180).

Karakalpak T. köriksiz: çirkin (KRS, 338).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. körksüz: çirkin, biçimsiz, alımsız (KuTS, 183).

Karaçay-Balkar T. Ø

400.**körü:** üstün; ... oranla fazla; daha iyi; özel ad. (**Çin H. C. Y:** Körü I, Körü II).

K. Tatar T. küre: göre, bakılırsa, dediğine göre (KTTS, 243).

Başkurt T. küre: göre; bakılırsa; (sıfat-eylemlerden sonra) bu sebeple (BTS, 310).

Kırgız T. körö: (önce gelen ablatif ile) nisbeten; ... olacak yerde ...; bunun yerine (bunu yapmaktansa en iyisi) (KS, 507).

Kazak T. köre: göre (KTLS, 280).

Nogay T. köre: göre (NRS, 180).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. köre: göre, uygun olarak; üzere (RKKRS, 408).

Kumuk T. göre: göre (KuTS, 141).

Karaçay-Balkar T. köre: göre, nazaran (KMTS, 276).

Alyılmaz, *körü* sözcüğünün “üstün; oranla fazla; daha iyi” anlamında olduğunu, sözcüğün *Körü* yazıtlarında “özel ad” olarak kullanıldığını belirtir. Alyılmaz, söz konusu sözcüğün “üstün; oranla fazla; daha iyi” anlamındaki kullanımına DLT’deki *yawlak tullıg begden körü yalngus tul yeg* “kötü dilli kocadan yalnız dul iyidir (DLT III; Atalay, 186: 133)” cümlesini örnek olarak gösterir (2015: 418-419). Sözcük bu anlamıyla ÇKTL’deki *köre/körö/küre* sözcüğüyle ilişkili olmalıdır.

401.**köwürge:** davul. (**Moğolistan Y:** -si BK B 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

402.**köz:** göz. (**Moğolistan Y:** -de KT K 11, -i KT K 11, BK D 2, -üm KT K 10, KT Kap. 5, -ün BK K 11; **Yenisey Y:** -ünjin 26/11).

K. Tatar T. küz: göz; bakış; bir şeyin tam ortası. (KTTS, 246).

Başkurt T. küz: göz; bakış; bir şeyin tam ortası; izleme deliği (BTS, 315).

Kırgız T. köz: göz; delik, ilmik; heybenin bir gözü; kaş; tuzak ilmiği (KS, 513).

Kazak T. köz: göz; miras, hatıra; gün ışığı, gözünün önü, yanı (KTS, 135).

Nogay T. köz: göz (NRS, 176).

Karakalpak T. köz: göz (KRS, 331).

Kırım Tatar T. köz: göz (KTTTTRS, 172).

Kumuk T. göz: göz (KuTS, 142).

Karaçay-Balkar T. köz: göz (KMTS, 277).

403.**köznü:** ayna. (**Yenisey Y:** -m 77, -si 76, 85).

közñü: ayna. (**Kağıda Yz:** IrkB 22).

K. Tatar T. közgë: ayna (KTTS, 232).

Başkurt T. közgö: ayna, gözgü; arının karnındaki tüysüz kısım; yansıma, akis (BTS, 303).

Kırgız T. küzgü: ayna (KS, 545).

Kazak T. Ø

Nogay T. közgü: ayna.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. küzgü: ayna (KTTTTRS, 177).

Kumuk T. güzgü: ayna (KuTS, 147).

Karaçay-Balkar T. küzgü: ayna (KMTS, 288).

404.**köznük:** pencere. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (B) A 5, IrkB 18).

K. Tatar T. küzenek: gözenek (KTTS, 248).

Başkurt T. küzgenek: pencere çerçevesinin bir bölümü (BTS, 315).

Kırgız T. közöö: küçük ve yuvarlak delik; delme (KS, 513).

Kazak T. közenek: delik yapmak, gözenek (KTS, 136).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. közenek: gözenek (KTTTTRS, 172).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. gözenek: seyrek örülen çit (KMTS, 208).

405.**kudı:** boyunca; aşağıya, aşağı doğru. (**Moğolistan Y:** BK D 37, T 27; ŞU D 4; **Kağıda Yz:** IrkB 44, 50).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

406.**kudruk:** kuyruk. (**Kağıda Yz:** IrkB 50).

K. Tatar T. koyrık: kuyruk; ikiyüzlü (KTTS, 302).

Başkurt T. koyrok: kuyruk (BTS, 378).

Kırgız T. kuyruk: kuyruk; kadın sarığının arkaya sarkan kısmı; birine tâbi olan ve daima onu tutan; zürriyet (KS, 531-532).

Kazak T. quyırq: kuyruk; insan ve hayvanların art tarafı; gemi, uçak vs. nin arka tarafı (KTS, 178).

Nogay T. kuyrık: kuyruk; kalça (NRS, 186).

Karakalpak T. kuyrık: kuyruk (KRS, 407).

Kırım Tatar T. quyruq: kuyruk (KTTTTRS, 208).

Kumuk T. quyruk: kuyruk; mec. dalkavuk, yaltakçı (KuTS, 275).

Karaçay-Balkar T. kuyruk: kuyruk (KMTS, 285).

407.**kudursugin:** kuyruk bölgesi, kuyruk sokumu. (**Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. kuursun: kuş yeleğinin sapı (KS, 530).

Kazak T. quyırşıq: kuyruğun dibi, kuyruk dibinin uç tarafı; birisine yağcılık eden kimse (KTS, 178).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. kuyurşık: kuyruk ucu (KRS, 407).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. quymuç: kuyruk sokumu (KuTS, 275).

Karaçay-Balkar T. Ø

408.**kugu:** kuğu. (**Kağıda Yz:** IrkB 35, 35).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. kuu: kuğu kuşu (KS, 528).

Kazak T. quv 1: kuğu kuşu (KTS, 176).

Nogay T. kuv 2: kuğu (NRS, 182).

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. quw: kuğu (KuTS, 274).

Karaçay-Balkar T. Ø

409.**kul:** köle, kul. (**Moğolistan Y:** KT D 7, 20, 21, 24, BK D 7, 17, 18, 20, 36, -ı KT Kap. k; Ar 3, -ı Gur; -um ŞU D 1, ŞU G 9; **Yenisey Y:** 24/10, 24/10; -ı 32/1, 69/2; **Kağıda Yz:** IrkB 54, Or. 8212/77: A 11, Or. 8212/76: (C) A 4, Mainz 388: A 5).

K. Tatar T. kol: kul, köle; istiklali olmayan, başkasına bağlı. (KTTS, 295).

Başkurt T. kol: kul, köle (BTS, 368).

Kırgız T. kul: köle (KS, 516).

Kazak T. qul: köle, kendi hürriyeti olmayan, bağımlı (KTS, 179).

Nogay T. kul: kul, köle (NRS, 186).

Karakalpak T. kul: kul, köle (KRS, 408).

Kırım Tatar T. qul: kul (KTTTTRS, 204).

Kumuk T. qul: kul, köle (KuTS, 270).

Karaçay-Balkar T. kul: kul, köle; insan (KMTS, 279).

410.**kulan:** yaban eşiği (**Moğolistan Y:** DU I 2).

K. Tatar T. kolan: yabani küheylan (KTTS, 296).

Başkurt T. kolan: kulan, tay (BTS, 369).

Kırgız T. kulan: yabanî eşek (KS, 518).

Kazak T. qulan: katır gibi yabani yılık (KTS, 179).

Nogay T. kulan: kulan (hayvan) (NRS, 186).

Karakalpak T. kulan: vahşi at (KRS, 408).

Kırım Tatar T. qulan: kulan (hayvan) (KTTTTRS, 205).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kulan: tay (KMTS, 280).

411.**kulkak:** kulak. (**Moğolistan Y:** -ın BK K 11, BK G 12).

K. Tatar T. kolak: kulak; şapkada kulaklık kısmı. (KTTS, 296).

Başkurt T. kolak: kulak (BTS, 369).

Kırgız T. kulak: kulak (KS, 517).

Kazak T. qulaq: kulak; başa giyilen giysinin kulak üzerine gelen yeri; müzik aletlerinin telini geren direği; bazı şeyleri tutmak ve asmak için yapılan kolu; tüfeğin tetiği; mezar diğer yapıların yükseltilerek yapılan köşesi; bitkilerin yeni yeşerirken çıkardığı yaprakları (KTS, 179).

Nogay T. kulak: kulak (NRS, 186).

Karakalpak T. kulak: kulak (KRS, 408).

Kırım Tatar T. qulaq: kulak (KTTTTRS, 205).

Kumuk T. qulaq: kulak; kulp; (kapı, çaydanlık vb.) sap (KuTS, 270).

Karaçay-Balkar T. kulak: kulak; sarp, vadi, boğaz; arkalık (KMTS, 279).

412.**kullug:** kölesi olan. (**Moğolistan Y:** KT D 21, BK D 18).

K. Tatar T. kollı: kölesi olan (KTTS, 297).

Başkurt T. kollı: kullu (BTS, 370).

Kırgız T. kuldı: köleli (KS-S, 335).

Kazak T. quldı: kullu, köleli (KTS, 180).

Nogay T. kollı: kullu (NRS, 186).

Karakalpak T. kollı: kullu (KRS, 409).

Kırım Tatar T. qullu: kullu (KTTTTRS, 205).

Kumuk T. qullu: köleli, kullu (KuTS, 270).

Karaçay-Balkar T. kullu: kullu (KMTS, 280).

413.**kulun:** tay. (**Kağıda Yz:** IrkB 24).

kuluñ: tay; kişi adı (**D. Altay Y:** 78).

K. Tatar T. kolın: bir yaşına kadarki tay (KTTS, 297).

Başkurt T. kolon: tay (BTS, 370).

Kırgız T. kulun: süt emen tay (KS, 519).

Kazak T. qulın: kısırağın yavrusu, altı aylık kadar olanına tay denir (KTS, 180).

Nogay T. kulın: tay (NRS, 187).

Karakalpak T. kulın: aygırın yavrusu (KRS, 409).

Kırım Tatar T. qulun: kulun (yaşı altı aydan küçük at yavrusu) (KTTTTRS, 205).

Kumuk T. qunan: iki yıllık tay, iki yaşındaki tay (KuTS, 271).

Karaçay-Balkar T. kulan: tay (KMTS, 280).

414.**kumursga:** karınca. (**Kağıda Yz:** IrkB 37).

K. Tatar T. kımırıska / kırmıska: karınca (KTTS, 289).

Başkurt T. kımırtka: karınca (BTS, 350).

Kırgız T. kumurska: karınca (KS, 520).

Kazak T. qumırsqa: karınca (KTS, 180).

Nogay T. kumırska: karınca (NRS, 187).

Karakalpak T. kumırıska: karınca (KRS, 410).

Kırım Tatar T. qımırsqa: karınca (KTTTTRS, 196).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kumursha: karınca (KMTS, 281).

415.**kunuşmak:** karşılıklı yağmalamak (**Moğolistan Y:** KarB I, IV/9).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

416.**kurı:** batı. (**Moğolistan Y:** -dın ŞU D 8; -g Tes G 2; -ya Ta G 3, ŞU K 11).

kurıgaru: batıya, batıda. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 3, KT D 8, 12, 17, 21, 24, BK K 2, 3, 11, BK D 8, 11, 15, 17, 19).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

417.**kurt:** kurt, solucan. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 28-29).

K. Tatar T. kort: ipek böceği vb. kurt; tırtıl; arı, bal arısı; asalak, parazit; bir işe aşırı düşkün kimse (KTTS, 299).

Başkurt T. kort: kurt, kurtçuk; arı; kurt (yerinde durmayan çocuk için söylenir) (BTS, 375).

Kırgız T. kurt: kurt, solucan (KS, 525).

Kazak T. qurt: kurt (KTS, 182).

Nogay T. kurt: kurt, solucan (NRS, 189).

Karakalpak T. kurt: kurt, solucan (KRS, 413).

Kırım Tatar T. qurt: kurt; solucan (KTTTTRS, 206).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kurt: meyva kurdu, böcek (KMTS, 282).

418.**kurtga:** yaşlı kadın. (**Kağıda Yz:** IrkB 13).

K. Tatar T. kortka: yaşlı kadın (KTTS, 300).

Başkurt T. kortka: nine, yaşlı kadın (BTS, 375).

Kırgız T. Ø **Kazak T. Ø**

Nogay T. kurtka: yaşlı kadın.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qurtqa: kocakarı, yaşlı kadın; acuze; sorguç otu (KTTTTRS, 206).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kurtha: yaşlı kadın, cadı (KMTS, 282).

419.**kurugsak:** kursak, mide. (**Kağıda Yz:** IrkB 8).

K. Tatar T. korsak: kursak, mide, işkembe (KTTS, 299).

Başkurt T. korhak: karın, mide; kazan (BTS, 373).

Kırgız T. kursak: karın, kursak, iç (KS, 525).

Kazak T. qursak: kursak, karın (KTLS, 518).

Nogay T. kursak: kursak, karın, mide (NRS, 188).

Karakalpak T. kursak: kursak (KRS, 413).

Kırım Tatar T. qursaq: kursak (KTTTTRS, 206).

Kumuk T. qursaq: karın (KuTS, 272).

Karaçay-Balkar T. Ø

420.**kuş:** kuş. (**Kağıda Yz:** IrkB 15, 35, 43, 44, 44, 61, 3, 4, 51, 64, 43, 35, 56, 44).

K. Tatar T. koş: kuş (KTTS, 300).

Başkurt T. koş: kuş; eski Başkurt topluluklarından birinin adı (BTS, 376).

Kırgız T. kuş: kuş; yırtıcı kuş; atmacanın “astur palumbaius” denilen nevi (dişisi) (KS, 526-527).

Kazak T. qus: kuş (KTS, 183).

Nogay T. kus: kuş (NRS, 190).

Karakalpak T. kus: kuş (KRS, 414).

Kırım Tatar T. quş: kuş (KTTTTRS, 207).

Kumuk T. quş: kuş (KuTS, 273).

Karaçay-Balkar T. quş: yırtıcı kuşların genel adı (KMTS, 283).

421.**kut:** talih, baht, saadet. (**Moğolistan Y:** BK D 25, -ı BK D 35, -ıa KT D 31, -um KT G 9, KT D 29, BK K 7, BK D 23; ŞU B 3 “kotay?”, KarB I, I/2-3, HT VII/2, HT VII/4, HT X, HT XVI/4 HT XVII/1; -um KarB II/7; Ört, DU III 2; **Yenisey Y:** 95, 117, Kunya; **D. Altay Y:** 79/1; **Tanrı Dağı Y:** -ı T-6/2, Ks., KB-1; **Kağıda Yz:** IrkB 2, 47, 47, 15, U 181: B 5, Or. 8212/1692: (A) Sol 4-5).

gut: kut; kişi adı (**Yenisey Y:** 56/2).

K. Tatar T. kot: şans; baht; nur, güzellik; ruh. (KTTS, 300).

Başkurt T. kot: hayat, canlılık ve sıhhat veren şey, kut; can; gönle huzur rahatlık veren sıfat; korkmuş kimseyi iyileştirmek için kurşundan yapılarak boyna asılan şey (BTS, 376).

Kırgız T. kut: talih, baht; gûya hayvanları koruyan muska; hayatî kuvvet, ruh, can (KS, 527).

Kazak T. kut: baht (KTLS, 46).

Nogay T. kut: mutluluk; yaşam gücü (NRS, 190).

Karakalpak T. kut: talih, baht (KRS, 415).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. qut: kut, tebrik (KuTS, 273).

Karaçay-Balkar T. kut: sevinç, neşe, mutluluk; alım, sempatiklik (KMTS, 283).

422.**kutlug:** kutlu, aziz, bahtlı, saadetli; kişi adı. (**Moğolistan Y:** MT, Bö ö 1; **Yenisey Y:** 19/1, 114, 115, 19/1; **Tanrı Dağı Y:** T-9/1, T-9/2; **Çin H. C. Y:** Kku 1, 3; **Kağıda Yz:** IrkB 23, 56, Or. 8212/76: (A) A 19).

K. Tatar T. kotlı: mutlu, kutlu; güzel, sevimli (KTTS, 301).

Başkurt T. kotlo: kutlu, saadet, baht getiren; hayvanın verimini, sağlığını sağlayan; kutsal (BTS, 376).

Kırgız T. kuttuu: uğurlu, bereketli (KS, 528).

Kazak T. quttı: kutlu, hayırlı, uğurlu (KTS, 183).

Nogay T. kuthı: kutlu (NRS, 190).

Karakalpak T. kuthı: kutlu, hayırlı, uğurlu (KRS, 415).

Kırım Tatar T. qutlu: kutlu (KTTTTRS, 207).

Kumuk T. qutlu: kutlu, mesut, mutlu, bahtiyar. (KuTS, 274).

Karaçay-Balkar T. kutlu: uğurlu, bereketli; alımlı, sevimli (KMTS, 284).

423.**kuy:** oba, köy; تنها bir yer. (**Yenisey Y:** 26/4; -da 3/1, 7/4, 8/2, 10/1, 13/2, 14/2, 16/1, 18/3, 22/1, 27/2, 29/5, 45/6, 46/1, 55/2, 59/2, 61/2, 68/29, 70/2, 106/1, 147/2; -dakı 6/4; **D. Altay Y:** -da 18).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø Ø

424.**kuz:** dağların güneş görmeyen kuzey tarafı; kuzey. (**Moğolistan Y:** -ı T 7; -ı Ta B 5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

425.**kuzgun:** kuzgun. (**Kağıda Yz:** IrkB 54, 14).

K. Tatar T. kozgın: kuzgun; birisinin gücünü, malını dolandırarak geçinen kişi (KTTS, 302).

Başkurt T. koźgon: kuzgun (BTS, 379).

Kırgız T. kuzğun: kuzgun (KS, 533).

Kazak T. quzğın: kuzgun; haram yiyen, kâtil (KTS, 178).

Nogay T. kuzgın: kuzgun (NRS, 185).

Karakalpak T. kuzgın: kuzgun (KRS, 407).

Kırım Tatar T. quzğun: kuzgun (KTTTTRS, 208).

Kumuk T. quzğun: kuzgun (KuTS, 276).

Karaçay-Balkar T. kuzgun: kuzgun (KMTS, 286).

426.**kü:** ses; ün, şan, şöhet. (**Moğolistan Y:** KT D 12, BK D 10, KÇ 12, -si KT D 25, 25, 26, BK D 20, 21, 22, 36; -m Su 4; **Tanrı Dağı Y:** T-6/3).

K. Tatar T. köy: ahenkli ses, türkü, şarkı; tarz, hal (KTTS, 229).

Başkurt T. köy: ahenkli ses; nağme, melodi; düzen, tarz (BTS, 301).

Kırgız T. küü: nağme, melodi, hava (KS, 543).

Kazak T. küy: nağme, melodi (KTS, 143).

Nogay T. küy: nağme, ahenkli ses (NRS, 192).

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. küy: melodi, ezgi, müzik, hava; akort; tarz, usul (KuTS, 186).

Karaçay-Balkar T. küy: ağıt; biçim, şekil, metod (KMTS, 288).

427.**küç:** güç, kudret. (**Moğolistan Y:** KT D 12, BK D 11, 32, -in O 5, -üg KT D 8, 9, 10, 30, KT B, BK D 8, 9, 9, T 52, O 10, 11; Ta G 5, 5, Ta B 4; -üg ŞU D 5; **Yenisey Y:** 4,

14/1, 17/1, 25/2, 26/2, 28/5, 32/1, 14/1, 4, 25/2, 17/1; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) A 12, U 181: B 4-5, Or. 8212/78: (C-D) A 2, IrkB 17).

küs küç: güç kuvvet. (**Kağıda Yz:** U 181: B 4-5).

K. Tatar T. köç: güç, yaşama gücü; iş yapma kabiliyeti; askeri kuvvet. (KTTS, 224).

Başkurt T. kös: güç, kuvvet, yaşama gücü; iş yapma kabiliyeti; askeri güç (BTS, 299).

Kırgız T. küç: güç, kuvvet, kudret (KS, 534).

Kazak T. küş: güç, kuvvet; ağırlık (KTS, 148).

Nogay T. küş: güç, kuvvet (NRS, 195).

Karakalpak T. küş: güç, kuvvet (KRS, 346).

Kırım Tatar T. küç: güç (KTTTTRS, 175).

Kumuk T. güç: güç, kuvvet; kudret; mecal (KuTS, 145).

Karaçay-Balkar T. küç: güç, kuvvet (KMTS, 286).

428.**küçlüg:** güçlü, kuvvetli. (**Moğolistan Y:** O 12; KarB I, IV/5, HT VI/3; **Yenisey Y:** -in 49/4; **Kağıda Yz:** IrkB 3, 20, 60).

K. Tatar T. köçlë: güçlü, kuvvetli; etkili; yetenekli. (KTTS, 225).

Başkurt T. köslö: güçlü, kuvvetli; yetenekli; etkili (BTS, 300).

Kırgız T. küçtüü: güçlü, kuvvetli (KS, 534).

Kazak T. küşti: güçlü, kuvvetli (KTS, 149).

Nogay T. küşli: güçlü, kuvvetli (NRS, 196).

Karakalpak T. küşli: güçlü (KRS, 347).

Kırım Tatar T. küçlü: güçlü (KTTTTRS, 175).

Kumuk T. güçlü: güçlü, kuvvetli (KuTS, 145).

Karaçay-Balkar T. küçlü: güçlü, kuvvetli, zorlu (KMTS, 286).

429.**küdegü:** güvey. (**Moğolistan Y:** Ar 1; **Yenisey Y:** -lerim 3/6).

K. Tatar T. kiyev: güvey, damat (KTTS, 216).

Başkurt T. këyev: güveyi, damat (BTS, 283).

Kırgız T. küyöö: güveyi, damat, genç koca (KS, 544-545).

Kazak T. küyev: güvey; hanımın kocası, beyi; damat (KTS, 143).

Nogay T. kiyev: güvey, damat (NRS, 165).

Karakalpak T. küyev: güvey, damat (KRS, 343).

Kırım Tatar T. kiyev: damat, güvey (KTTTTRS, 163).

Kumuk T. giyew: güveyi, damat; nişanlı, sözlü (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T. küyöv: damat, enişte (KMTS, 288).

430.**kölüg**: ünlü; unvan niteleyicisi. (**Moğolistan Y**: KT D 4, BK D 5; Bi III; **Yenisey Y**: 3/3, 3/6, 6/2, 7/1, 10/6, 17/1, 20/2, 21/2, 24/7, 44/6, 59/3, 70/1, 123, 136/2, 149/1; 44/6, 123, 24/7, 20/2, 70/1, 7/1, 44/6, 6/2, 59/3, 3/3, 149/1, 17/1, 10/6; **Kağda Yz**: Or. 8212/76: (B) A 7-8, Or. 8212/76: (A) A 7-8).

K. Tatar T. köylë: ahenkli, melodisi güzel; güzel, tertipli, muntazam (KTTS, 231).

Başkurt T. köylö: ahenkli, melodisi güzel (BTS, 302).

Kırgız T. küülüü: düzgün, muntazam, iyi durumda (KS, 544).

Kazak T. küyli: mali durumu iyi; semiz (KTS, 144).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. küylü: şen, neşeli, şakrak; akortlu (KuTS, 186).

Karaçay-Balkar T. küylü: sağlam, heybetli (KMTS, 288).

431.**kümüş**: gümüş. (**Moğolistan Y**: KT G 5, KT K 12, BK K 3, BK G 11, T 48, -in KT G-B, -ün BK K 11; **Yenisey Y**: 81; -üg 11/9; **D. Altay Y**: 3/1, 80/3; **Tanrı Dağı Y**: T-5/2).

K. Tatar T. kömeş: gümüş; gümüş para; yankılı çınlayan. (KTTS, 226).

Başkurt T. kömöş: gümüş, gümüş para; saf, temiz (BTS, 295).

Kırgız T. kümüş: gümüş, gümüşten olan (KS, 537).

Kazak T. kümis: gümüş (KTS, 146).

Nogay T. kümis: gümüş (NRS, 193).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. kümüş: gümüş (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. gümüş: gümüş; gümüşten (KuTS, 146).

Karaçay-Balkar T. kümüş: gümüş (KMTS, 287).

432.**kün**: güneş; gün. (**Moğolistan Y**: KT G 2, 2, 2, KT D 4, 8, KT K 12, KT G-D, BK K 1, 2, 2, 11, 11, 11, BK D 5, 8, BK G 1, 1, BK G-B, T 22, 27, 39, O 2, 2; -li BK G-D; Tes D 5, Ta B 3, ŞU D 1, 1, ŞU G 7, KarB I, III/8, KarB I, III/10, HT XII/4, Su 4; YU 1; **Yenisey Y**: 10/3, 11/2, 12/4, 35/2, 42/1, 42/4, 44/3, 92/3, 94/1, 128, 134, 147/4, 149/3, 35/2, Adrianov/1; -ge 45/5; -ke 7/3; **Kağda Yz**: IrkB 24, 26, 52, Or. 8212/77: A 9, Or. 8212/78: (B) A 4, Mainz 386: A 4-5).

K. Tatar T. kön: gün; güneş; hayat; rahat ve iyi yaşama. (KTTS, 226).

Başkurt T. kön: güneş; gündüz; gün; güneş ışığı, güneş sıcaklığı; hayat, yaşam; belli bir vakitteki hava durumu (BTS, 295).

Kırgız T. kün: güneş; gün; zaman, devir; hava durumu (KS, 537-538).

Kazak T. kün: güneş; gün, 24 saat; gün boyu; vakit, zaman (KTS, 146).

Nogay T. kün: gün; güneş; hava (NRS, 193).

Karakalpak T. kün: gün; güneş (KRS, 344).

Kırım Tatar T. kün: gün; güneş (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. gün: gün; güneş; zaman, vakit; hayat, ömür; varlık (KuTS, 146).

Karaçay-Balkar T. kün 1: gün (KMTS, 287).

433.**küneş:** güneş. (**Kağıda Yz:** IrkB 57).

K. Tatar T. koyaş: güneş; aydınlık ve mutluluk kaynağı (KTTS, 301).

Başkurt T. könes: güneş düşen yer, güneş alan yer (BTS, 296).

Kırgız T. künes / künös / künöz: güneş; güneş tarafına bakan cihet (KS, 540).

Kazak T. künes: gün taraf, güneş taraf (KTS, 146).

Nogay T. künes: güneş.

Karakalpak T. künes: gün; güneş (KRS, 344).

Kırım Tatar T. küneş: güneş (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. güneş: güneş (KuTS, 147).

Karaçay-Balkar T. kün 2: güneş (KMTS, 287).

434.**küni:** hasetlik. (**Moğolistan Y:** BK D 30).

K. Tatar T. köñçeläk: hasetlik, kıskançlık. **könçë:** haset, kıskanç; rakip. (KTTS, 227).

Başkurt T. kön: kıskançlık, imrenme (BTS, 296).

Kırgız T. künüçülük: (kadın) kıskançlığı (KS, 540).

Kazak T. küñilik: çekemezlik, kıskançlık (KTS, 146).

Nogay T. küñilik: kıskançlık, hasetlik (NRS, 194).

Karakalpak T. küñilik: kıskançlık, çekemezlik (KRS, 345).

Kırım Tatar T. kün: kıskançlık (RKKRS, 411).

Kumuk T. gün: hasetlik; kıskançlık (KuTS, 146).

Karaçay-Balkar T. Ø

435.**künlük:** günlük. (**Moğolistan Y:** Ta B 2, ŞU D 9).

K. Tatar T. könläk: günlük, bir güne ait; her gün çıkan (KTTS, 227).

Başkurt T. könlök: günlük, bir güne ait; her gün çıkan (BTS, 296).

Kırgız T. kündük: günlük, günlükçü; her gün vaki olan, adî (KS, 538).

Kazak T. kündik: günlük (KTS, 146).

Nogay T. künlük: günlük (NRS, 194).

Karakalpak T. künlük: günlük (KRS, 345).

Kırım Tatar T. kündelik: günlük; gündelik (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. günlük: günlük (KuTS, 147).

Karaçay-Balkar T. Ø

436.**küntüz:** gündüz.(**Moğolistan Y:** KT D 27, BK D 22, T 12, 52; **Kağıda Yz:** U 181: B 6).

K. Tatar T. köndöz: gündüz. (KTTS, 227).

Başkurt T. köndöz: gündüz (BTS, 295).

Kırgız T. күндүз: gündüz (KS, 538).

Kazak T. күндіз: gündüz (KTS, 146).

Nogay T. күндіз: gündüz (NRS, 191).

Karakalpak T. күндіз: gündüz (KRS, 345).

Kırım Tatar T. күндүз: gündüz (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. күндүз: gündüz (KuTS, 146).

Karaçay-Balkar T. күндүз: gündüz (KMTS, 287).

437.**künj:** cariyе, kadın köle. (**Moğolistan Y:** KT D 7, 20, 24, KT K 9, BK D 7, 17, 18, 20; -üm ŞU D 1, ŞU D 9).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. көң: köle kadın, cariyе (BTS, 295).

Kırgız T. күңг: köle kadın, cariyе (KS, 538).

Kazak T. күн: hanım hizmetçi (KTS, 146).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. күң: köle kız (KRS, 345).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

438.**künlüg:** cariyesi olan. (**Moğolistan Y:** BK D 18).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

439.**küp:** küp. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 10).

K. Tatar T. kub: küp (TüTaS, 199).

Başkurt T. көп: bir şeyin üstünü kapamakta kullanılan kapak, örtü, döşeme; iç organları kaplayan zar (BTS, 297).

Kırgız T. күп: küp (KS, 540).

Kazak T. күп: küp (KTS, 147).

Nogay T. күп: küp.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. күп: küp (KTTTTRS, 176).

Kumuk T. гүп: grup, yığın, küme (KuTS, 147).

Karaçay-Balkar T. Ø

440.**küpe:** küçük metal halka, zırhı oluşturan yuvarlak metal halkalardan her biri. (**Kağda**
Yz: Or. 8212/76: A) A 8-9).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. küpe: küpe (KTTTTRS, 176).		
Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø	

441.**küreg:** kaçak. (**Moğolistan Y:** T 8, 9, 29, 33).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	
Kırgız T. küröö: rehin, rehine (KS, 541).		
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

442.**küreglik:** firar etme, kaçak olma mecburiyetinde kalan (**Moğolistan Y:** Ö I 2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

443.**küregü:** asi yaradışlı. (**Moğolistan Y:** -ñün KT D 23, BK D 19).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

444.**kürlüg:** sahtekar. (**Moğolistan Y:** -in KT D 6, BK D 6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

445.**küskü:** fare (**Moğolistan Y:** HTXII/1).

küsgü: fare (**Moğolistan Y:** Ta G 5, ŞU K 12).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

446.**küz:** güz. (**Moğolistan Y:** -te HT II/3, ün ŞU D 8).

K. Tatar T. köz: güz, sonbahar (KTTS, 231).
Başkurt T. köz: güz, sonbahar (BTS, 303).
Kırgız T. küz: güz, sonbahar (KS, 545).
Kazak T. küz: güz, sonbahar (KTS, 142).

Nogay T. küz: güz, sonbahar (NRS, 191).

Karakalpak T. güz: güz (KRS, 142).

Kırım Tatar T. küz: sonbahar, güz (KTTTTRS, 177).

Kumuk T. güz: güz, sonbahar (KuTS, 147).

Karaçay-Balkar T. küz: 2-13 eylül arasındaki günler; hasad zamanı, ot biçme zamanı (KMTS, 288).

447.**küzençü:** koruyucu. (**Yenisey Y:** -m 28/6).

K. Tatar T. küzetçë: askerî gözcü, gözetlemeci (KTTS, 248).

Başkurt T. küzetsë: askerî gözcü (BTS, 315).

Kırgız T. küzötçü: bekçi (KS, 546).

Kazak T. küzetşi: nöbetçi; bakıcı, refakatçi (KTS, 143).

Nogay T. küzetşi: bekçi, koruyucu (NRS, 191).

Karakalpak T. güzetşi: koruyucu (KRS, 142).

Kırım Tatar T. közeteci: gözetici (KTTTTRS, 172).

Kumuk T. gözetçi: gece çobanı (KuTS, 144).

Karaçay-Balkar T. Ø

448.**laçın:** laçın (atmaca, doğan); kişi adı parçası. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) B 4).

K. Tatar T. laçın: laçın, şahin, doğan; kahraman, cesur (KTTS, 311).

Başkurt T. Ø **Kırgız T. Ø**

Kazak T. laşın: şahin neslinden yırtıcı kuş (KTS, 190).

Nogay T. laşın: şahin (NRS, 206).

Karakalpak T. laşın: şahin (KRS, 437).

Kırım Tatar T. lâçın: doğan (hayvan) (KTTTTRS, 209).

Kumuk T. laçın: doğan, şahin (KuTS, 187).

Karaçay-Balkar T. ilaçın: şahin, atmaca (KMTS, 228).

449.**lagzın:** domuz (**Moğolistan Y:** BK G 10; Ta G 4, ŞU K 11, KÇor 15; İA-a 2).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T.**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

450.**lü:** ejderha. < Çin. long. 龍 (**Moğolistan Y:** -ka O 16-17).

lu: (Ö II 3).

ulu: ejderha (**Moğolistan Y:** Ta B 2, DU III).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. uluu: ejder (on iki senelik hayvan devri takviminde beşinci yılın Çince adıdır) (KS, 783).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø**

Karakalpak T. uluv: ejderha (KRS, 676).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

ET *lü/lu* sözcüğünün Ta B 2 ile DU III yazıtlarında geçen *ulu* biçimi, sözcüğün *l* sesiyle başlaması nedeniyle, Türkçe sözcüklerde söz başında bulunmayan *l* sesinin önüne ünlü bir ses gelmesiyle ilgilidir (Aydın, 2016: 34).

451.**mar:** üstad, hoca. (**Moğolistan Y:** KarB I, II/4, -ıma Su 7; -ıminça Su 9).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

452.**meñ:** av, yiyecek. (**Kağıda Yz:** IrkB 31, 31).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Tekin, *meñ* sözcüğünün önceleri “tohum, kuş yemi” anlamında olduğunu, sonraları sözcüğün anlam genişlemesiyle “dört ayaklı vahşi hayvanların yediği küçük baş hayvan” anlamını taşıdığını belirtir (2019: 42).

453.**meñilig:** sevinçli, mutlu. (**Kağıda Yz:** IrkB 5, 62).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

454.**monçuk:** mücevher, kıymetli taş. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A2-3).

K. Tatar T. muyınçak / muyınsa: gerdanlık, boyunluk; tasma (KTTS, 353).

Başkurt T. munsak: çeşitli altın veya gümüş paralarla bezenmiş kolye (BTS, 432).

Kırgız T. monçok: boncuk (KS, 569).

Kazak T. monşaq: boncuk (KTS, 200).

Nogay T. moyşak: boncuk, kolye (NRS, 225).

Karakalpak T. monşak: boncuk (KRS, 464).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

455.**muñlug:** sıkıntılı, kederli, sıkıntı verici. (**Kağıda Yz:** IrkB 22).

K. Tatar T. moñlı: kederli, hüznü, melankolik; hüznü ezgisi olan (KTTS, 348).

Başkurt T. moñlo: kaygılı, hasretli; kederi olan, özlemi olan; gönüldeduygular uyandıran güzel ahenkli ses (BTS, 422).

Kırgız T. munğduu: kederli, dertli, kaygılı (KS, 574).

Kazak T. munlı: üzüntülü, dertli (KTS, 202).

Nogay T. muñlı: hüznü, kederli (NRS, 228).

Karakalpak T. muñlı: üzüntülü, kederli, dertli (KRS, 467).

Kırım Tatar T. moñlu: hüznü, üzüntülü, kederli, elemli, acılı (KTTTTRS, 228).

Kumuk T. muñlu: kederli, elemli, efkarlı, üzgün, hüznü, gamlı, tasalı (KuTS, 203).

Karaçay-Balkar T. mugurköl: kederli, mahzun (KMTS, 301).

456.namaç: saygı. (Kağıda Yz: MİK III 200 I: A 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

457.ne: ne. (Moğolistan Y: KT D 9, BK D 9, 28, T 14, 32, 39, 57; D. Altay Y: 14; Kağıda Yz: IrkB 18, 18, 18, 18, 18, U 5: (B1. I) B 4, Mainz 383: A 1, T II T 14: A 18).

K. Tatar T. ni: ne; nasıl; hangi; şey, nesne. (KTTS, 358).

Başkurt T. ni: ne; nasıl; hangi; şey, nesne; ne... ne... (BTS, 441).

Kırgız T. ne: ne (KS-S, 408).

Kazak T. ne: ne (KTS, 206).

Nogay T. ne: ne (NRS, 235).

Karakalpak T. ne: ne (KRS, 481).

Kırım Tatar T. ne: (RKKRS, 467).

Kumuk T. ne: ne; hangi, nasıl (KuTS, 208).

Karaçay-Balkar T. ne: ne (KMTS, 306).

458.neçük: nasıl. (Kağıda Yz: IrkB 45).

K. Tatar T. niçëk: nasıl (KTTS, 359).

Başkurt T. nisëk: nasıl, ne şekilde, ne gibi (BTS, 443).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. neçik: nasıl, ne suretle, ne şekilde (KuTS, 208).

Karaçay-Balkar T. neçik: nasıl (KMTS, 306).

459.negüde: nerede. (Kağıda Yz: IrkB 24).

K. Tatar T. nignedë: belirsiz bir şekilde, her nedense (KTTS, 359).

Başkurt T. niže: nerede, neyde (BTS, 444).

Kırgız T. Ø **Kazak T. Ø** **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. nerede: nerede (KTTTTRS, 235).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

460.**neke:** niye, niçin. (**Moğolistan Y:** T 39, 39).

K. Tatar T. nige: niye, neden (KTTS, 359).

Başkurt T. nige: niye, neden (BTS, 441).

Kırgız T. nege: neden, niçin (KS-S, 408).

Kazak T. nege: niye (KTLS, 652).

Nogay T. nege: niye, niçin (NRS, 235).

Karakalpak T. nege: niye, neden (KRS, 481).

Kırım Tatar T. nege: niye, niçin (RKKRS, 467).

Kumuk T. nege: neden, niye, niçin, ne diye (KuTS, 208).

Karaçay-Balkar T. nek: niçin, neden, niye (KMTS, 306).

461.**nelük:** niçin. (**Kağıda Yz:** IrkB 57, 57).

K. Tatar T. nilëkten: neden, ne sebeple (KTTS, 360).

Başkurt T. nilëkten: niçin, neden; herhangi bir sebeple (BTS, 443).

Kırgız T. nelikten: neden, niçin (KS-S, 409).

Kazak T. nelikten: niçin, sebebi? (KTS, 206).

Nogay T. nelik: nasıl

Karakalpak T. nelikten: niçin (KRS, 482).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. nek: niçin, neden, niye (KMTS, 306).

462.**nençe:** nice, nasıl. (**Moğolistan Y:** BK K 9, 9).

K. Tatar T. niçe: nasıl; ne kadar, kaç; pek çok, fazlasıyla. (KTTS, 359).

Başkurt T. nise: nice; kaç, ne kadar (BTS, 443).

Kırgız T. neçe: nice, kaç, ne kadar (KS-S, 409).

Kazak T. neşe: kaç (KTS, 206).

Nogay T. neşe: kaç (NRS, 237).

Karakalpak T. neşe: kaç (KRS, 482).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. neçe: kaç, ne kadar, nice (KuTS, 208).

Karaçay-Balkar T. nença: ne kadar, kaç (KMTS, 306).

463.**neñ:** hiç, herhangi. (**Moğolistan Y:** KT G 8, 11, 11, KT D 26, BK K 6, 8, 8, BK D 21, T 20, 21, 29, 56).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

464.**neteg**: nasıl. (**Kağıda Yz**: IrkB 18, 18, 18, 18, 18).

K. Tatar T. nindiy: ne; hangi; istese ki; kim; herhangi bir şekilde (KTTS, 360).

Başkurt T. nindey: herhangi; belirsiz, her nasılsa; nasıl, ne şekilde (BTS, 442).

Kırgız T. Ø

Kazak T. nendey: nasıl (KTS, 206).

Nogay T. nendey: nasıl.

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø** **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. nellay: nasıl (KMTS, 306).

465.**oğlan**: çocuklar, evlatlar; oğlan, erkek çocuk. (**Yenisey Y**: 26/2, 26/8, 29/1, 45/1, 147/3; -ım 1/1, 3/6, 9/1, 16/1, 18/5, 20/1, 42/8, 45/7, 51/1, 110/3; -ımın 59/1; **Tanrı Dağı Y**: T-4/2, T-9/2, T-2/1, T-4/1, T-8/3, T-10/3; **Kağıda Yz**: IrkB 23, 29, 66).

K. Tatar T. olan: çocuk, evlat (KTTS, 365).

Başkurt T. ulan: erkek çocuk, oğul (BTS, 657).

Kırgız T. ulan: genç kişi (evlenmemiş), delikanlı (KS-S, 567).

Kazak T. ulan: gençlik çağındaki çocuk (KTS, 291).

Nogay T. ulan: çocuk (NRS, 382).

Karakalpak T. uylan: genç (KRS, 671).

Kırım Tatar T. oğlan: oğlan (KTTTTRS, 240).

Kumuk T. ulan: oğul, erkek evlat; erkek (çocuk), oğlan (KuTS, 352).

Karaçay-Balkar T. ulan: oğlan; çocuk (KMTS, 417).

466.**ogrı**: hırsız. (**Kağıda Yz**: IrkB 16).

K. Tatar T. ugrı: hırsız (KTTS, 510).

Başkurt T. ugrı: hırsız, yankesici (BTS, 655).

Kırgız T. uuru: hırsız (KS, 789).

Kazak T. urı: hırsız, soyguncu (KTS, 292).

Nogay T. urı: hırsız (NRS, 384).

Karakalpak T. urı: hırsız (KRS, 679).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. uru: hırsızlık, çalma, aşırma, intihal (KuTS, 354).

Karaçay-Balkar T. uru: hırsız, hırsızlık (KMTS, 419).

467.**ogul:** çocuk, evlat. (**Moğolistan Y:** -ı KT D 1, 5, KT K 10, BK D 2, 6, 18, T 44, 46, 47, O 4, KÇ 21, 26, -ın KT D 7, 7, BK D 7, 7, 24, 38, BK G 3, KÇ 5, 13, 22; -inta KT D 1, BK D 3; -ıña KT G 12, BK K 15; -um KT K 13, BK G 9; -uma BK K 10, O 11; -uñ KT D 24, 24; -uñun BK D 20, 20; Su 11; -ı Tes B 5, 6, Ta B 7, 7, Ta K 3, 4, Su 2, KÇor 5; -ın ŞU B 3; -um Su 10, Kar B II/12, -uma ŞU D 7; -umın Su 6; İA-a 2, Han 2, Ha; **Yenisey Y:** -ı 7/1, 15/2, 30/2, 44/6, 48/9, 68/4, 68/7, 88/3, 108/4; ın 31/5, 32/10; -ıña 32/9; -um 3/1, 3/5, 10/1, 11/1, 18/4, 22/1, 32/6, 43/1, 68/12, 70/1, 106/1, Lisiç'ya I; -umın 3/5; -umka 7/4, 14/2, 29/5, 120/2, 147/2; -uñuzka 48/6; **D. Altay Y:** -um 78, -uñug 15; **Tanrı Dağı Y:** T-8/4; -ı T-11/1, T-2/6, T-5/2; T-1/3, T-3/2; -ım T-13/3; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 15, 15, 30, 55, 58, 45, 2, 29, 29).

oght: çocuklar. (**Yenisey Y:** -ı 26/2).

K. Tatar T. ul: oğlan, oğul. (KTTS, 513).

Başkurt T. ul: erkek çocuk, oğul (BTS, 657).

Kırgız T. uul: oğul (KS, 788).

Kazak T. ul: oğul; halkının menfaatini düşünen kimse (KTS, 291).

Nogay T. ul / uvil: çocuk, erkek çocuk (NRS, 379).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. oğul: oğul (KTTTTRS, 240).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. ul: oğul (KMTS, 417).

Clauson, ET *ogul* sözcüğünün hem erkek hem de kız çocuklar için kullanıldığını ancak daha çok erkek çocuklar için kullanıldığını belirtir (ED: 83-84).

468.**oğuz:** gelin. (**Tanrı Dağı Y:** T-2/8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Eski Türk yazıtlarında *oğuz* sözcüğü etnonim olarak bulunmaktadır. Alimov, Talas 2 yazıtının 8. satırında geçen *oğuz* sözcüğünün metnin anlam bütünlüğüne göre bir akrabalık bildiren sözcük olması gerektiğini belirtir. Alimov bu sözcük üzerine Nurdin Useev ile yaptığı sohbetinde, Useev'in söz konusu *oğuz* sözcüğünün Kırgız Aksı ağzında kullanılan *oğuz* "yeni evlenmiş gelin" sözcüğü olduğu düşüncesini aktarır. Alimov da Useev'in bu düşüncesini benimseyerek Talas 2/8'de sözcüğe "gelin" anlamını vermiştir (2014: 83).

469.**ok:** ok; boy, kabile. (**Moğolistan Y:** -ın KT D 36, -un KT D 33; **Yenisey Y:** 43/4; -um 5/1, 110/3; **Kağıda Yz:** Mainz 400: A 4).

K. Tatar T. uk 1: ok. (KTTS, 511).

Başkurt T. uk 1: ok; kurşun; değirmen kümbetindeki ince desteklerden her biri (BTS, 656).

Kırgız T. ok: ok, mermi (KS, 588).

Kazak T. ok: ok (KTLS, 655).

Nogay T. ok 1: ok, mermi (NRS, 243).

Karakalpak T. ok: ok (KRS, 490).

Kırım Tatar T. oq: ok (KTTTTRS, 241).

Kumuk T. oq: ok (KuTS, 215).

Karaçay-Balkar T. ok: kurşun, mermi; ok (KMTS, 308).

470.**ok/ök:** kuvvetlendirme edatı. (**Moğolistan Y:** T 42, 50, 50, 52, 52, 53; **D. Altay Y:** 80/2, 87).

ök: bizzat. (**Moğolistan Y:** T 6, 7, 7; **Yenisey Y:** 15/2, 39/6).

K. Tatar T. uk/ük 2: pek çok; ta; hatta; tam şu vakitte (KTTS, 511).

Başkurt T. uk 2: işaret zamirleri ve “gibi, kadar” edatları ile kullanılarak anlamı güçlendiren edat (BTS, 656). **ük:** anlamı kuvvetlendirmek için halk yırlarında kullanılır (BTS, 669).

Kırgız T. ok: kuvvetlendirme edatı (KS, 588).

Kazak T. ök: ünlem (KTS, 216).

Nogay T. ok 2: kuvvetlendirme edatı (NRS, 243).

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. oq: kuvvetlendirme eki; ekleşmiş olarak kullanılır, tek biçimlidir (KuTS, 215).

Karaçay-Balkar T. Ø

471.**oksuz:** düzensiz, örgütsüz. (**Moğolistan Y:** KT D 3, BK D 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

472.**ol:** üçüncü teklik kişi zamiri; -dır / -dir. (**Moğolistan Y:** KT G 3, 7, 8, 13, KT D 16, 21, 24, 25, 32, 32, 33, 33, 34, 36, 36, 38, KT K 2, 4, 8, BK K 2, 6, 6, BK D 14, 18, 20, 20, 21, 25, 27, 38, T 10, 12, 20, 20, 22, 22, 22, 24, 27, 30, 33, 33, 34, 34, 35, 36, 42, 42, 47, O 1; Tes K 4, Ta B 4, Ta K 5, ŞU D 6, 8, 8, ŞU G Ek 1, KarB I, IV/6; **Yenisey Y:** 24/6,

24/7, 53/3; **Kağıda Yz:** IrkB 1, 2, 3, 5, 7, 11, 15, 17, 18, 18, 19, 20, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 41, 42, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 6, 8, 9, 16, 25, 33, 36, 37, 39, 43, 46, 50, 51, 61, 65, 12, 24, 44, 45, 18, 18, 18, 18, 22, 22, 24, 57, 57, 57, 57, 66, Mainz 388: A bş., Mainz 388: A 6, Mainz 169a,b+c,d: (B) B 2, T II T 14: A 8, 9, 10, 11, 16, 22, 26).

K. Tatar T. ul: o (kişi ve gösterme zamiri) (KTTS, 513).

Başkurt T. ul: o (BTS, 657).

Kırgız T. ol: o, şu (KS, 589).

Kazak T. o / ol: o (KTLS, 656).

Nogay T. o / ol: o (NRS, 239, 244).

Karakalpak T. o / ol: o (KRS, 485, 491).

Kırım Tatar T. o: o (KTTTTRS, 239).

Kumuk T. o / ol: o (zahir) (KuTS, 211).

Karaçay-Balkar T. ol: o (KMTS, 308).

473.olorsık: oturma. (**Moğolistan Y:** -ım T 12, 22).

K. Tatar T. utırma: oturma. (KTTS, 523).

Başkurt T. ultırış: oturma, celse; oturma şekli; makat, oturma yeri; yerleşim yeri (BTS, 657). **ultırak:** yerleşim yeri; bir yerin daimi sakini, meskun (BTS, 657).

Kırgız T. oturuu: oturma, yerleşme (göçebelikten vazgeçme) (KS, 603).

Kazak T. otıruv: oturma (KTS, 213).

Nogay T. oltıruv: oturma (NRS, 245).

Karakalpak T. otıriv: oturma (KRS, 503).

Kırım Tatar T. otıruv: oturma (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. olturuş: oturma, oturuş; poz, duruş, vaziyet (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. Ø

Sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

474.on: on. (**Moğolistan Y:** KT G 12, KT D 19, KT K 7, T 26, 36; Ta D, Ta G 3, ŞU K 3, 11, ŞU D 4, ŞU G 7, Su 5; Da 5; **Yenisey Y:** 28/1, 29/1, 30/2; **Kağıda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. un: on. (KTTS, 514).

Başkurt T. un: on (10) (BTS, 658).

Kırgız T. on: on (sayı) (KS, 591).

Kazak T. on: sayı, on (KTS, 210).

Nogay T. on: on (NRS, 246).

Karakalpak T. on: on (KRS, 493).

Kırım Tatar T. on: on (KTTTTRS, 242).

Kumuk T. on: on (sayı) (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. on: on (KMTS, 309).

475.**onunç:** onuncu. (**Moğolistan Y:** BK G 10; ŞU B 2, HT XVI/1; **Yenisey Y:** 109/1).

K. Tatar T. uninç: onuncu. (PÜTS).

Başkurt T. unınsı: onuncu (BTS, 659).

Kırgız T. onunçu: onuncu (KS, 593).

Kazak T. onınşı: onuncu (TTKTS, 573).

Nogay T. onınşı: onuncu (NRS, 247).

Karakalpak T. onınşı: onuncu (KRS, 494).

Kırım Tatar T. onuncı: onuncu (KTTTTRS, 242).

Kumuk T. onunçu: onuncu (sayı) (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. Ø

476.**ordo:** ordugah, karargah, saray. (**Moğolistan Y:** -g KT K 8, 9; **Kağıda Yz:** IrkB 28, 34).

K. Tatar T. urda: ordu. (KTLS, 663).

Başkurt T. urza: han ve askerin kaldığı yer, ordugah, orda (BTS, 663).

Kırgız T. ordo: hanın karargahı (KS, 598).

Kazak T. orda: merkez; ordu; büyük rahat ev, mesken (KTS, 212).

Nogay T. orda: karargah, ordu (NRS, 248).

Karakalpak T. orda: karargah, ordu (KRS, 498).

Kırım Tatar T. ordu: ordu (KTTTTRS, 244).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. orda: karargah, ordu (KMTS, 310).

477.**ori:** kuzukapan (kuş). (**Kağıda Yz:** IrkB 40).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. coru: bir cins akbaba kuşu (KS, 224-225).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

S. Tezcan (1981: 76-77) ve Yıldırım (2017: 129-130) *ori* sözcüğünün

Kırgızcadaki *coru* sözcüğü ile ilişkili olduğunu düşünür.

478.**orto:** orta. (**Moğolistan Y:** -sıya BK K 11, 11, sıyaru KT G 2, 2, BK K 2, 2; -sınta Ta G 6, Ta B 2; **Kağıda Yz:** IrkB 24, 24, 49).

K. Tatar T. urta: orta; meselenin dikkat merkezi. (KTTS, 520).

Başkurt T. urta: orta; sıradan; orta halli köylü (BTS, 663).

Kırgız T. orto: orta; orta halli (KS, 600).

Kazak T. orta: orta; orta halli; iyice dolmamış (KTS, 212).

Nogay T. orta: orta (NRS, 251).

Karakalpak T. orta: orta (KRS, 499).

Kırım Tatar T. orta: orta (KTTTTRS, 244).

Kumuk T. orta: orta; ortadaki, ortanca (KuTS, 216).

Karaçay-Balkar T. orta: orta (KMTS, 310).

479.**oruk:** oyuk, geçit; patika. (**Moğolistan Y:** -ı T 24).

K. Tatar T. ur: dik uçurumu olan ırmak; derin çukur; düşmandan korunmak için açılan hendek ve siperlik, toprak tabya düzeni. (KTTS, 517).

Başkurt T. ur: hendek, çukur; siper (BTS, 660).

Kırgız T. or: çukur, hendek (KS, 598).

Kazak T. or: derin olarak kazılmış yer, hendek, çukur; kahverengiye kaçan koyu kırmızı renk (KTS, 211).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. or: hendek (RKKRS, 482).

Kumuk T. or: hendek, su yolu (KuTS, 215).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *oruk* sözcüğünün kökenine değinmemiştir (ED: 215). İ. Kekevi, ET *oruk* sözcüğü üzerine yazmış olduğu makalesinde sözcüğün *or-* “biçmek, ekip biçmek, orak ve yarım daire şeklinde kesmek” sözcüğünden türediğini ve *oruk* sözcüğünün metinde “açılmış ya da açılacak yol” anlamını karşıladığını belirtir (2020: 545). Bize göre sözcük, tarihî Türk metinlerinde tanıklanan ve günümüz Türk lehçelerinde de kullanılan *or* “çukur, hendek” sözcüğünden türemiştir. Tonyukuk yazıtında sözcüğün geçtiği 24. satıra bakıldığında:

T 1 D 7 (24) *êşî<d>tim az yêr y[olı] anı b[irle] ermiş bir at orukı ermiş ...*

“(şöyle) işittim: Az ülkesinin yolu Anı (ırmağı) boyunca imiş. Bir at geçecek kadar imiş.” Metinde Az ülkesinin yolunun özellikleri olarak ‘yolun bir ırmak boyunca olduğu ve bir at geçecek kadar olduğu’ belirtilmektedir. Dolayısıyla bu yolun ‘içerisinde ırmak bulunan dar bir vadi yolu’ olduğu açıktır. ÇKTL’de *or* sözcüğünün genel olarak “hendek, çukur” anlamlarını karşılamasının yanında; çağdaş K.Tatar Türkçesinde “dik uçurumu olan ırmak”, Kumuk Türkçesinde “su yolu” anlamlarını karşılaması T 24’te geçen *oruk* sözcüğünün anlamıyla metnin bağlamına bakıldığında örtüşmektedir.

480.**oş iç:** karın, bağırsaklar (**Kağıda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Tekin, *oş iç* sözcük grubuna çağdaş Yakutçadaki is-os (< iç oş) “karın, iç organlar, bağırsaklar” yapısına dayanarak “karın, bağırsaklar” anlamını vermiştir (2019: 41). Yıldırım da Tekin’in görüşünü benimser (2017: 115). *oş* sözcüğüne ÇKTL sözlüklerinde bulunan *uç/uuç/us/ous* sözcüğüne dayanarak “avuç, aya” anlamı da verilebilir ve söz konusu sözcük grubu “avuç içi, el içi” anlamını taşır. Ancak IrkB 29’da metnin bütününe bakıldığında bu düşüncemiz şüpheli olmaktadır.

481.**ot I:** ot, çayır çimen, bitki. (**Kağıda Yz:** IrkB 17, 53, 45, Or.8212/76: (B) B 9).

K. Tatar T. ut 2: ot (KTTS, 522).
Başkurt T. ut 2: ot; bitki (BTS, 664).
Kırgız T. ot I: ot, iyi otlak, mera (KS, 602).
Kazak T. ot (2): ot (KTS, 213).
Nogay T. ot 2: ot; bitki (NRS, 253).
Karakalpak T. ot 2: ot (KRS, 501).
Kırım Tatar T. ot 1: ot (KTTTTRS, 245).
Kumuk T. ot 1: ot (KuTS, 218).
Karaçay-Balkar T. ot 3: ot (KMTS, 312).

482.**ot II:** ateş. (**Moğolistan Y:** KT D 27, BK D 22; **Kağıda Yz:** Or.8212/76: (B) B 9, Or.8212/78: (B) A 3, Or.8212/76: (A) A 6).

K. Tatar T. ut 1: ateş; ışık; gözlerdeki fer; silah atışı, ateş etme; yangın; güçlü duygu. (KTTS, 521).
Başkurt T. ut 1: ateş; ışık; gözlerdeki fer; elektrik; silah atışı; yangın; güçlü duygu (BTS, 664).
Kırgız T. ot II: ateş (KS, 602).
Kazak T. ot (1): ateş; aydınlatacak şeyler; güç, kuvvet, gayret (KTS, 213).
Nogay T. ot 1: ateş (NRS, 252).
Karakalpak T. ot 1: ateş (KRS, 501).
Kırım Tatar T. ot 2: ateş (KTTTTRS, 245).
Kumuk T. ot 2: ateş (KuTS, 218).
Karaçay-Balkar T. ot 1: ateş (KMTS, 312).

483.**otuz:** otuz. (**Moğolistan Y:** KT G 1, KT D 4, 14, 18, 32, 34, KT K 1, 2, KT K-D, KT K-D, BK K 1, BK D 5, 12, 15, 25, 26, 26, 28, 28, 34, 38, BK G 2, 2, 9, T 19, 51; -ka BK G 10, 10; Tes D 3, 5, ŞU K 4, HT V/1, HT VI/5; -ka ŞU D 4, ŞU G 5, 7, ŞU B 6, 6; **Yenisey Y:** 15/3, 27/6, 32/12, 45/3, 49/3, 15/3; **Tanrı Dağı Y:** T-2/1, T-4/1, T-8/3, T-10/3, T-11/2; **Kağıda Yz:** Or.8212/77: A 8, Or.8212/76: (A) A 1, O. 1: A 4).

K. Tatar T. utız: otuz. (KTTS, 523).

Başkurt T. utız: otuz (BTS, 665).

Kırgız T. otuz: otuz (KS, 603).

Kazak T. otız: otuz (KTLS, 666).

Nogay T. otız: otuz (NRS, 253).

Karakalpak T. otız: otuz (KRS, 502).

Kırım Tatar T. otuz: otuz (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. otuz: otuz (sayı) (KuTS, 218).

Karaçay-Balkar T. Ø

484.**oyma:** oyma; oyucu (sakatatçı; kumarcı) (**Kağıda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. uyma: oyma (TüTaS, 236).

Başkurt T. uyma 1: oyma, oyuk (BTS, 667).

Kırgız T. oymo: oyulmuş, hakkedilmiş; nakşedilmiş, süslenmiş. **oymoçu:** oymacı, hakkâk (KS, 604).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. oyma: oyma (KTTTTRS, 246). **oymacı:** oyucu (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. oyma: çukur, oyuk (KuTS, 219).

Karaçay-Balkar T. Ø

485.**oynag:** gönül eğleyici. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) B 10).

K. Tatar T. uynak: oyuncu, şaklaban; oynaş; oynak, hareketli; müzikçe oynak hava (KTTS, 526).

Başkurt T. uynak: oynak, yerinde durmayıp koşan; gülüp duran kişi (BTS, 667).

Kırgız T. oynook: şuh, oynak; sık sık yerinden oynayan (KS, 605).

Kazak T. oynaq: oyun oynanan yer (KTS, 209). **oynaqı:** şakacı, açığöz, hareketli (KTS, 209).

Nogay T. oynak: oynak (NRS, 242).

Karakalpak T. oynak: oynak, şımarık (KRS, 489).

Kırım Tatar T. oynaq: oynak, hareketli (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. oynaq: oynak; şuh (KuTS, 219).

Karaçay-Balkar T. oynavuk: şuh, oynak (KMTS, 314).

486.oynaşık: oynaş. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) B 5).

K. Tatar T. uynaş / uynaşlık: oynaş; zina (KTTS, 526).

Başkurt T. uynaş / uynaşlık: zina, nikahsız cinsel ilişki (BTS, 667).

Kırgız T. oynoş: maşuka, metres; dost, maşuk (KS, 605).

Kazak T. oynaqşuv: bir yerde duramamak, devamlı hareket etmek (KTS, 209).

Nogay T. oynaş: oynaş.

Karakalpak T. oynakşiv: duramamak (KRS, 489).

Kırım Tatar T. oynaş: oynaş (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. oynaş: sevgili, yavuklu (evlilik dışı), oynaş (KuTS, 219).

Karaçay-Balkar T. Ø

487.öd I: zaman. (**Moğolistan Y:** KT K 10, -ke KT G 1, KT D 21, 40, BK D 18; **Yenisey Y:** 101).

ödün: zaman. (**Kağıda Yz:** U 171a,b: (B) B 4 (?)).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

488.öd II: gönül, iç; öd, safra kesesi, dalak. (**Moğolistan Y:** -iñe BK D 29).

K. Tatar T. üt: öd, safra kesesi. (KTTS, 533).

Başkurt T. üt: öd (BTS, 675).

Kırgız T. öt: öt (safra); çevik, becerikli (KS, 616).

Kazak T. öt: öd, safra kesesi; bir şeyin soğuk tarafı (KTS, 221).

Nogay T. öt: öd, safra (NRS, 262).

Karakalpak T. öt: öd, safra kesesi (KRS, 515).

Kırım Tatar T. öt: öd (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. öt : öd, safra (KuTS, 224).

Karaçay-Balkar T. öt: cesaret; öd, safra (KMTS, 318).

489.ödkünç: taklit. (**Moğolistan Y:** Tes D 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T.

490.ödök: hatırlama. (**Moğolistan Y:** -ümün KÇ 28).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

491.ödüş: bir tam gün. (Moğolistan Y: -ke BK G-D).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

492.ög: anne. (Moğolistan Y: -lerim KT K 9, -üm KT D 11, 25, 31, KT K 9, BK D 10, 21; Da 5; Yenisey Y: -ler 3/6; -üm 13/1, 28/1, 29/1; -ümke 59/9; D. Altay Y: 4/2; Kağıda Yz: IrkB 35, 58, 35, 58).

ögük: sevgili; annecik (D. Altay Y: -üm 88/2).

K. Tatar T. ük: anne. (PÜTS).

Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø öd-Kazak T. Ø

Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

493.ögrünç: sevinç, mutluluk. (Moğolistan Y: KarB I, II/10; Kağıda Yz: Or.8212/1692: (A) Sol 13-14, IrkB 36).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

494.ögrünçölüg: sevinçli, neşeli. (Kağıda Yz: IrkB 55).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

495.ögsüz: öksüz. (Moğolistan Y: KT K 9; Yenisey Y: 45/2).

K. Tatar T. üksöz: annesiz, öksüz. (KTTS, 530).

Başkurt T. ükhöz: anası babası olmayan, öksüz (BTS, 670).

Kırgız T. Ø Kazak T. Ø

Nogay T. öksüz: öksüz, annesiz.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. öksüz: öksüz (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. öksüz: öksüz, yetim; mec. kimsesiz (KuTS, 222).

Karaçay-Balkar T. öksüz: öksüz (KMTS, 316).

496.ögür: sürü. (Kağıda Yz: IrkB 56).

K. Tatar T. öyör: genellikle bir aygır çevresindeki sürü; kurt sürüsü; sürü, topluluk; grup; güruh, çete (KTTS, 374).

Başkurt T. öyör: sürü, yıldı; yığın (BTS, 469).

Kırgız T. üyür: at sürüsü (birkaç kısrak ve bir tek aygırdan ibaret olan) (KS, 800).

Kazak T. üyir: bir aygırın idaresindeki yıldı topluluğu; doğup büyüdüğü çevre, arkadaş vs.; yıldıının kendi grubuna katılması (KTS, 296).

Nogay T. üyir: sürü (NRS, 388).

Karakalpak T. üyir: sürü (KRS, 689).

Kırım Tatar T. üyür 2: birikinti; sürü (RKKRS, 565).

Kumuk T. üyür: sürü; birine bağlı, birine sadık kimse, taraftar (KuTS, 361).

Karaçay-Balkar T. üyür: aygır idaresindeki vahşi at sürüsü (KMTS, 424).

497. **ögürdü:** neşe, hayat kaynağı. (Yenisey Y: -m 28/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

498. **ökünç:** pişmanlık, üzülmeye, keder. (Yenisey Y: 68/22; -üg 42/7, 100/2; -üm 140/1; -ün 28/2, 60/1; D. Altay Y: 78, -üg 78, 78; Kağıda Yz: Or.8212/78: (B) A 4).

K. Tatar T. ükənç: pişmanlık, hayıflanma, nedamet (KTTS, 530).

Başkurt T. ükənç: pişmanlık, endişe, kaygı, huzursuzluk (BTS, 669).

Kırgız T. ökünüç: pişmanlık, teessüf (KS, 608).

Kazak T. ökiniş: üzüntü, pişmanlık (KTS, 217).

Nogay T. ökiniş: pişmanlık, üzüntü (NRS, 257).

Karakalpak T. ökiniş: pişmanlık (KRS, 507).

Kırım Tatar T. ökünç: üzüntü, teessür (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. ökünç: acı, keder, üzüntü (KMTS, 316).

499. **ökünçlüğ:** üzüntülü, kaygılı, pişman. (Tanrı Dağı Y: T-8/2).

K. Tatar T. ükənçlë: pişmanlık duygusu uyandıran (KTTS, 530).

Başkurt T. ükənçlë: pişmanlık duygusu uyandıran, kaygı, endişe uyandıran (BTS, 669).

Kırgız T. ökünüçtüü: esefli, acınacaklı, üzücü, müessif (KS-S, 437).

Kazak T. ökinişti: üzüntülü, pişman (KTS, 217).

Nogay T. ökinişli: pişman, üzüntülü (NRS, 257).

Karakalpak T. ökinişli: pişman (KRS, 507).

Kırım Tatar T. ökünçli: üzücü; acıklı, kederli (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

500.öküz: öküz, boğa. (**Yenisey Y:** 48/4; -ün 10/2; **Tanrı Dağı Y:** T-13/6; **Kağıda Yz:** IrkB 25, 37).

K. Tatar T. ügëz: boğa, öküz (KTTS, 529).

Başkurt T. ügëz: öküz (BTS, 669).

Kırgız T. ögüz: öküz, boğa (KS, 607).

Kazak T. ögiz: öküz (KTS, 215).

Nogay T. ögiz: öküz, boğa (NRS, 255).

Karakalpak T. ögiz: öküz (KRS, 504).

Kırım Tatar T. ögüz: öküz (KTTTTRS, 249).

Kumuk T. ögüz: öküz (KuTS, 221).

Karaçay-Balkar T. ögüz: öküz (KMTS, 315).

501.ölmeçi: ölmeye yüz tutmuş. (**Moğolistan Y:** ŞU D 5).

K. Tatar T. ülekse: aşırı zayıf kişi; leş (KTTS, 531).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. ölösölü: şimdi ölmek üzere bulunan, yarı diri, canlı cenaze (KS, 609).

Kazak T. ölmeşi: ağır vaziyet, ağır şart (KTS, 217).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ölmesek: güçsüz kuvvetsiz, zayıf, dayanıksız, halsiz (adam) (KRS, 509).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ölusanlı: yarı diri yarı ölü (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

502.ölüg: ölü, cenaze. (**Moğolistan Y:** -i KT K 9; İA-a 1; **Yenisey Y:** -in 26/2).

K. Tatar T. ülē: ölü, cansız; sonuç vermeyen, sonuçsuz, yararsız. (KTTS, 531). **ülëk:** ölü, cenaze; ölmüş. (KTTS, 531).

Başkurt T. ülē: ölü, canlı olmayan (BTS, 670).

Kırgız T. ölük: ölü, naş (KS, 610).

Kazak T. öli: ölü (KTS, 218).

Nogay T. öli: ölü (NRS, 258).

Karakalpak T. öli: ölü (KRS, 508).

Kırım Tatar T. ölü: ölü (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. ölü: ölü, ceset (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. ölü / ölüg: ölü, ceset (KMTS, 316-317).

503.ölüm: ölüm, ecel. (**Kağıda Yz:** IrkB 13, 17, 49, 49).

K. Tatar T. ülem: ölüm, ölme; keder; bela (KTTS, 531).

Başkurt T. ülem: ölüm (BTS, 670).

Kırgız T. ölüm: (KS, 610).

Kazak T. ölüm: ölüm (KTS, 218).

Nogay T. ölüm: ölüm (NRS, 258).

Karakalpak T. ölüm: ölüm (KRS, 508).

Kırım Tatar T. ölüm: ölüm (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. ölüm: ölüm (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. ölüm: ölüm (KMTS, 317).

504. **öñ:** ıssız (yer), تنها, kurak, çorak. (**Yenisey Y:** 34; **Kağıda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. een: ıssız; تنها; gayri meskun (KS, 322).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, ET *öñ* “tenha, ıssız” sözcüğünün fonetik değişiklikle çağdaş Kırgız Türkçesinde yaşadığını belirtir (ED: 168).

505. **öñdün:** ön; doğu, doğudan (**Moğolistan Y:** T 11, 29; ŞU K 6, ŞU K 11, -i Ta B 5;).

öñtün: ön; doğu, doğudan (**Moğolistan Y:** -üg KarB II/3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. öñ: ön, yüz, ön yüz (KS-S, 440).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. ög: ön, ileri (KTTTTRS, 249).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

506. **öñi:** ayrı, -den başka, farklı (**Kağıda Yz:** IrkB 42).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. öñe: başka; farklı; ayrı; öbür, diğer (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. Ø

507. **öñre:** önde, doğuda. (**Moğolistan Y:** KT D 4, BK D 5, BK G 13, T 7, 10, 14, 20, O 2, -ki T 17, 25; **Kağıda Yz:** MIK III 35a+b: A 3-4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. öñde: önde (KS-S, 440).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. öğde: önde; ileride (KTTTTRS, 249).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

508.örgin: taht. (**Moğolistan Y:** Tes G 2, Ta G 6, Ta B 1, 2, ŞU D 8, 9, ŞU B 6; -in ŞU G 10; -te KarB I, II/8; **Kağıda Yz:** IrkB 1).

K. Tatar T. ürgë: tepedeki, yukarıdaki (KTTS, 532).

Başkurt T. ürgë: yukarıdaki, yukarı taraftaki (BTS, 672). **ürgën:** ağacın kesilmesinin ardından kökte çıkan filiz (BTS, 672).

Kırgız T. örgö: oba, ev (KS, 614).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø**

Karakalpak T. örgi: üstteki (KRS, 512).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. örge: yukarı (KMTS, 318).

Clauson, *örgin* “taht” sözcüğünün *örge-* eyleminden türemiş olabileceğini (?) düşünür (ED: 225). Tekin, sözcüğün *örgi-* “yükselmek, kaldırmak, dikmek” eyleminden türediğini düşünür (2019: 35). “Taht” sözcüğünün hem gerçek hem de mecazî olarak “yukarıda, yukarı mevkîde” anlamını taşıması sebebiyle ET *örgin* sözcüğü ile ÇKTL sözlüklerinde bulunan *örgi* “yukarıdaki, tepedeki, üstteki” sözcüğünün ilişkili olması muhtemeldir.

509.örtçe: ateş gibi. (**Moğolistan Y:** T 40).

K. Tatar T. ürt: yangın, alev (KTTS, 532).

Başkurt T. ürt: evdeki yangın; orman ya da steplerdeki bilinçli yangın (BTS, 673).

Kırgız T. ört: yangın (KS, 615).

Kazak T. ört: yangın; büyük hadise, vaka; dert, üzüntü (KTS, 220).

Nogay T. ört: yangın, alev (NRS, 262).

Karakalpak T. ört: yangın (KRS, 513).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. örten: alev (KuTS, 224).

Karaçay-Balkar T. örten: yangın; salgın (KMTS, 318).

510.öt: öğüt, nasihat. (**Kağıda Yz:** IrkB 58).

K. Tatar T. ügët: öğüt, nasihat (KTTS, 529).

Başkurt T. ögöt: öğüt, nasihat (BTS, 459).

Kırgız T. ügüt: öğüt, nasihat; propaganda (KS, 793).

Kazak T. ügit: öğüt (KTS, 295).

Nogay T. ögit: öğüt, telkin (NRS, 255).

Karakalpak T. ügit: öğüt (KRS, 687).

Kırım Tatar T. ögüt: ögüt (KTTTTRS, 249).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

511.ötrö: ötürü, dolayı (**Moğolistan Y:** T 12, 16; ŞU G 5).

ötrü: sonra (**Kağıda Yz:** O. 1: A 3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. ötrü: ötürü (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

512.ötüg: rica. (**Kağıda Yz:** IrkB 19).

K. Tatar T. ütönüv: rica, dilek; dilekçe, arzuhal (KTTS, 533).

Başkurt T. ütönüv: rica, dilek (BTS, 675).

Kırgız T. ötünüü: rica (KS, 618).

Kazak T. ötinüv: rica (KTS, 221).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ötiniv: rica, istek (KRS, 515).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

513.ötügçi: ara bulucu, ricacı. (**Kağıda Yz:** Or.8212/78: (A) A 10).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

514.ötüglüg: ricası olan (kimse), ricacı. (**Kağıda Yz:** Or.8212/79: A 2).

K. Tatar T. ütönöçlë: ricası olan, isteği olan (KTTS, 533).

Başkurt T. ütönöslë: ricası, dileği olan (BTS, 675).

Kırgız T. Ø

Kazak T. ötinışti: muhtaç, baskı altında (KTS, 221).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ötinışli: isteği, ricası olan (KRS, 515).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

515.ötünç: arz, dilek. (**Moğolistan Y:** -ümün T 15).

K. Tatar T. ütönöç: rica, dilek; dilekçe. (KTTS, 533).

Başkurt T. ütönës: rica, dilek (BTS, 675).

Kırgız T. ötünüç: rica (KS, 618).

Kazak T. ötinış: rica, istirham (KTS, 221).

Nogay T. ötinış: rica, istek

Karakalpak T. ötiñi: rica, istek (KRS, 515).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

516.öz: kendi. (**Moğolistan Y:** -çe T 13, -i KT D 3, 20, 30, 38, KT K-D, BK D 4, 17, BK G 11, KÇ 21, 23, -üm KT G 9, KT D 17, 27, KT K 10, 10, BK K 7, 9, BK D 2, 14, 14, 22, 36, BK B 7, T 1, 6, 15, 17, 55, 55, 56, 59; -üme BK G 15; -ümün KT D 25, BK D 21; HT XIV/1, 2, HT XVI/2; -üm KarB I, V/4; ümün ŞU K 6; **Yenisey Y:** 3/5, 26/13, 32/6, 42/1, 42/1, 68/12, 152/1; -in 28/6, 28/6, 100/3, 100/3; -ümde 68/10; -ünün 26/10; **D. Altay Y:** 7/1; **Tanrı Dağı Y:** T-9/1, T-8/1, T-8/4, T-9/1, T-11/2; -i AÖ-2; -inte T-1/4; -üm T-13/4; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 1, Or. 8212/77: A 7, IrkB 34, 55, 46, 8, 47, T II T 14: A 17, 23, 27-28, Or. 8212/1692: (A) Sol 9), TM 332: A bş.

ös: öz; can. (**Çin H. C. Y:** YÇ II).

ösen: öz; can; herhangi bir şeyin özü, içi, canı. (**Çin H. C. Y:** Körü II).

K. Tatar T. üz: kendi; kendisine ait, kendininki; tek başına; kendisi tarafından yapılmış; kendisine has; tam gelen, doğru; öz, asıl, üvey olmayan. (KTTS, 534).

Başkurt T. üz: öz, kendi (BTS,).

Kırgız T. öz: kendi (KS, 618).

Kazak T. öz: öz, kendi (KTS, 215).

Nogay T. öz: öz, kendi (NRS, 255).

Karakalpak T. öz: öz, kendi (KRS, 505).

Kırım Tatar T. öz: öz, kendi (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. öz: öz, kendi (KuTS, 225).

Karaçay-Balkar T. öz: kendisi, kendi (KMTS, 319).

ET *ösen* / *özen* sözcüğünün; Clauson *öz* sözcüğüne +*n* çokluk ekinin gelmesiyle oluştuğunu (ED: 289), Erdal *öz* sözcüğüne +*An* topluluk bildiren ekin gelmesiyle oluştuğunu belirtir (1991: 92). Alyılmaz da *ös(e)n* (< *özen*) sözcüğünün *öz* / *ös* kavram işareti ile +*An* biçim biriminin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir (2015: 437).

517.öz: vadi. (**Moğolistan Y:** Aç I 1; **Yenisey Y:** 26/4; -de 3/1, 7/4, 10/1, 70/2, 147/2, Lisiç'ya I).

K. Tatar T. üzen: vadi, çukurluk; ırmak yatağı (KTTS, 535).

Başkurt T. üzen: su yolu, suyun yatağı (BTS, 677).

Kırgız T. özön: nehir yatağı, mecra; havza (KS, 619).

Kazak T. özen: dere, çay (KTS, 216).

Nogay T. özen: vadi (NRS, 256).

Karakalpak T. özen: akarsu, çay (KRS, 506).

Kırım Tatar T. özen: ırmak, nehir (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. özen: nehir, ırmak; çay (KuTS, 226).

Karaçay-Balkar T. özen: vadi; ırmak; ova düzlük (KMTS, 319).

518. **özge:** başka, diğer. (**Tanrı Dağı Y:** T-2/5; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 1).

K. Tatar T. üzge: başka; kendine mahsus (KTTS, 536).

Başkurt T. üzge: başka, ayrı, özge (BTS, 677).

Kırgız T. özgö: başka, gayrı; başkalarından mümtaz (KS, 619).

Kazak T. özge: başka, kişinin kendinden başkası (KTS, 215).

Nogay T. özge: başka (NRS, 255).

Karakalpak T. özge: başka (KRS, 505).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. özge: başka (KuTS, 226).

Karaçay-Balkar T. özge: başka (KMTS, 319).

519. **özlük:** özel, hususi, has, iyi cins. (**Moğolistan Y:** BK G 12, KÇ 4, -i KÇ 15, -in KÇ 15;

Yenisey Y: 28/6; **Kağıda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. üzlök: vasıf, has, karakter. (KTTS, 536).

Başkurt T. üzlök: özellikli, nitelikli (BTS, 677).

Kırgız T. özdük: özlük, hususi, ferdi, kişisel, özel, şahsi; nefis, öz varlık (KS-S, 434).

Kazak T. özindik: kendine göre, kendine has (KTS, 216).

Nogay T. özlük: bireysel, hususi (NRS, 256).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. özlük: özsü; bencillik (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. özlük: özellik (KuTS, 226).

Karaçay-Balkar T. Ø

520. **özüt:** ruh. (**Kağıda Yz:** U 174a,b: (B) B 2).

özüt: ruh. (**Kağıda Yz:** Mainz 383: B 5).

K. Tatar T. üzök: merkez; orta, iç; can, gönül, yürek (KTTS, 535).

Başkurt T. üzök: can (BTS, 677).

Kırgız T. özök: asıl, esas, temel (KS-S, 434).

Kazak T. özek: bir şeyin özü (KTS, 215).

Nogay T. özek: merkez; orta; çekirdek; öz, kendi (NRS, 256).

Karakalpak T. özek: öz, iç, anlam (KRS, 506).

Kırım Tatar T. özek: öz; iç, çekirdek; göbek; orta (KTTTTRS, 252).

Kumuk T. özek: öz, iç; çekirdek (KuTS, 226).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *özüt* “insan ruhu” sözcüğünün etimolojik olarak öz “ruh” sözcüğü ile bağlantılı olduğunu ancak morfolojik olarak belirsiz olduğunu belirtir (ED: 281). Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

521.**saç:** saç. (**Moğolistan Y:** -ın BK G 12; **Yenisey Y:** -ıg 26/11; -ın 26/7).

K. Tatar T. çeç: saç. (KTTS, 92).

Başkurt T. ses: saç (BTS, 514).

Kırgız T. çaç: (insan başındaki) saç (KS, 242).

Kazak T. şaş: saç, insanın saç (KTS, 309).

Nogay T. şaş: saç (NRS, 407).

Karakalpak T. şaş: saç (KRS, 731).

Kırım Tatar T. saç: saç (KTTTTRS, 288).

Kumuk T. çaç: saç; bağlam (KuTS, 95).

Karaçay-Balkar T. çaç: saç (KMTS, 165).

522.**sağdıç:** güvenilir kimse, muhafız. (**Tanrı Dağı Y:** -ı T-10/3; -ıg T-4/1, T-8/3; -ına T-11/2; -ları T-2/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. saviş: muhafız, koruma; asker (BTS, 502).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. sağdıç: sağdıç (KTTTTRS, 289).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *sağdıç* sözcüğünün *sa:ğ* sözcüğünden türediğini belirtir (ED: 806). Brockelmann (ESTYa/VII: 143) sözcüğün *sağ* “sağ, esen” isim köküne +*dıç* isimden isim türeten ek getirilerek türetildiğini belirtir (Alimov, 2014: 68). Sözcüğün kökü olan *sa:ğ* sözcüğü ÇKTL’de *saw* biçiminde yaşamaktadır. Clauson, ET *sağdıç* sözcüğünün çağdaş güneybatı dillerinde yaşadığını belirtir (ED: 806). Çalışmamızda, sözcüğün Başkurt Türkçesi ve Kırım Tatar Türkçesinde de yaşadığı görülmektedir.

ÇKTL sözlüklerinde “muhafız, koruyucu” anlamında bir de *sakçı / sakşı* sözcüğü bulunur. Ancak bu sözcük ET *sak* “uyanık, dikkatli” kökünden türemiştir. Dolayısıyla ET *sağdıç* “muhafız” sözcüğü ile ÇKTL’deki *sakçı* “muhafız” sözcüğü farklı sözcükler olarak görünmektedir.

523.**sagır:** kadeh, maşrapa?. (**Yenisey Y:** 82; -ımıs Kulplu Gümüş Maşrapa).

sagır: av alanı, avlak (**Kağıda Yz:** IrkB 63).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson, sözcüğün ilk ünlüsünü uzun olarak gösterir (ED: 814).

524.**sagış**: acınma ünlemi (**D. Altay Y**: 78).

K. Tatar T. sağış: özlem, hasret, keder (KTTS, 393).

Başkurt T. hağış: özlem, hasret, keder (BTS, 180).

Kırgız T. sağıniç: özlem, hasret (KS, 629).

Kazak T. sağıniş: özlem (KTS, 230).

Nogay T. sagınış: özlem, hasret (NRS, 282).

Karakalpak T. sagınış: özlem, hasret (KRS, 554).

Kırım Tatar T. sagınış: özlem, hasret (RKKRS, 497).

Kumuk T. sağış: kasvet, hüzn, keder, elem, üzüntü, gam (KuTS, 284).

Karaçay-Balkar T. sagış: tasa, kaygı; düşünce (KMTS, 325).

525.**salga**: gem. (**Yenisey Y**: 102).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

526.**sansız**: sayısız. (**Moğolistan Y**: BK G 12; Su 5).

K. Tatar T. sansız: sayısız, sınırsız, pek çok. (KTTS, 397).

Başkurt T. hanhız: sayısız, çok; hesaba katılmayan, önemsiz (BTS, 184).

Kırgız T. sansız: sayısız (KS, 637).

Kazak T. sansız: sayısız (TTKTS, 632).

Nogay T. sansız: sayısız (NRS, 287).

Karakalpak T. sansız: sayısız (KRS, 564).

Kırım Tatar T. sayısız: sayısız (KTTTTRS, 296).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. sansız: sayısız, çok (KMTS, 330).

527.**saņa**: sana. (**Moğolistan Y**: T 32).

K. Tatar T. siña: sana (KTTS, 411).

Başkurt T. hině: sana (BTS, 208).

Kırgız T. sağa: sana, sen (KS, 629).

Kazak T. sağan: sana (ÇTYD III, 129).

Nogay T. saga: sana (NRS, 282).

Karakalpak T. sağan: sana (ÇTYD III, 450).

Kırım Tatar T. saña: sana (ÇTYD III, 388).

Kumuk T. sağa: sen'in yönelme hâli (KuTS, 283).

Karaçay-Balkar T. senge: sana (KMTS, 338).

528.sarıg: sarı. (Moğolistan Y: BK K 11, T 48; Yenisey Y: 41/5; Kağıda Yz: IrkB 11, T II T 14: A 8, Or. 8212/76: (A) A 18).

K. Tatar T. sarı: sarı; sarılık hastalığı. (KTTS, 398).

Başkurt T. harı: sarı; sarılık hastalığı (BTS, 185).

Kırgız T. sarı: sarı, kızıl, kumral; bazı yırtıcı kuş isimlerinin bir parçası olur (KS, 639).

Kazak T. sarı: sarı (KTS, 236).

Nogay T. sarı: sarı (NRS, 289).

Karakalpak T. sarı: sarı (KRS, 566).

Kırım Tatar T. sarı: sarı (KTTTTRS, 294).

Kumuk T. sari: sarı (KuTS, 288).

Karaçay-Balkar T. sarı: sarı (KMTS, 332).

529.satıgçı: satıcı. (Kağıda Yz: Mainz 388: A 3).

K. Tatar T. satuçı: satıcı (KTTS, 400).

Başkurt T. hatıvsı: satıcı, esnaf (BTS, 187).

Kırgız T. satuuçu: satıcı, tezgâhtar; bayi (KS-S, 469).

Kazak T. satuvşı: satıcı (KTS, 236).

Nogay T. satuvşı: satıcı (NRS, 290).

Karakalpak T. satıvşı: satıcı (KRS, 567).

Kırım Tatar T. sat-: satmak (KTTTTRS, 295).

Kumuk T. satıwçu: satıcı (KuTS, 289).

Karaçay-Balkar T. satuvçu: tüccar, satıcı (KMTS, 333).

530.saw: söz. (Moğolistan Y: T 9, 34, -ı KT G 5, BK K 4, BK D 39, T 9, 29, 33, 36, -ıg KT G 7, BK K 6, T 12, 30, 32, 33, 33, 33, 35, 36, 42, -ım KT G 11, BK K 8, BK D 1, BK G 13; -ımda KT G 10, BK K 8; -ımın KT G 1, 2, 11, 12, BK K 1, 1, 14; -ım KT G 5, 9, BK K 4, 7, T 22; -ııja KT G 6, BK K 5; Kağıda Yz: IrkB 7, 11, 54, 54, Or. 8212/78: (A) A 2, U 181: B 3, U 5: (B1. II) B 1-2, 1-2, Mainz 377: A 5, Mainz 388: B 1, T II T 14: A 4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

531.savçı: sözcü, haberci. (Kağıda Yz: IrkB 11, 55).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

532.say: çakıl taşı. (Yenisey Y: 41/5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

533.sayu: her. (Moğolistan Y: KT G 9, 9, KT D 27, BK K 7, 7, BK D 22, T 42).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

534.sekiz: sekiz. (Moğolistan Y: BK D 14, 24, 26, BK G 2; Ta D 3, Ta B 4, ŞU D 1, 3, ŞU G 1, ŞU B 3, ŞU B 8, HT XVII/1; Yenisey Y: 10/5, 10/8, 10/11, 11/3, 13/2, 24/7, 29/6, 41/9, 42/6, 24/7, 29/6, 10/5, 41/9; D. Altay Y: 56; Kağıda Yz: Or. 8212/77: A 1, O. 1: A 5).

K. Tatar T. sigëz: sekiz. (KTTS, 410).

Başkurt T. higëz: sekiz (BTS, 206).

Kırgız T. segiz: sekiz (KS, 643).

Kazak T. segiz: sekiz (KTS, 238).

Nogay T. segiz: sekiz (NRS, 292).

Karakalpak T. segiz: sekiz (KRS, 572).

Kırım Tatar T. sekiz: sekiz (KTTTTRS, 297).

Kumuk T. segiz: sekiz (sayı) (KuTS, 291).

Karaçay-Balkar T. segiz: sekiz (KMTS, 337).

535.sekizinç: sekizinci. (Moğolistan Y: ŞU D 5, 6, ŞU G 6, ŞU B 1; Yenisey Y: 96/1).

K. Tatar T. sigëžëñçë: sekizinci (KTTS, 410).

Başkurt T. higëžëñsë: sekizinci (BTS, 206).

Kırgız T. segizinçi: sekizinc (KS, 643).

Kazak T. segizinşi: sekizinci (TTKTS, 634).

Nogay T. segizinşi: sekizinci (NRS, 292).

Karakalpak T. segizinşi: sekizinci (KRS, 572).

Kırım Tatar T. sekizinci: sekizinci (KTTTTRS, 297).

Kumuk T. segizinçi: sekizinci (KuTS, 291).

Karaçay-Balkar T. segizinçi: sekizinci (KMTS, 337).

536.semiz: besili. (Moğolistan Y: T 5, 6; Kağıda Yz: IrkB 65).

K. Tatar T. simëz: semiz, dolgun, yağlı (KTTS, 411).

Başkurt T. himëz: semiz, dolgun; yağlı (BTS, 207).

Kırgız T. semiz: yağlı (insan ve hayvan hakkında) (KS, 645).

Kazak T. semiz: semiz, şişman (KTS, 239).

Nogay T. semiz: semiz (NRS, 294).

Karakalpak T. semiz: semiz (KRS, 573).

Kırım Tatar T. semiz: semiz (KTTTTRS, 298).

Kumuk T. semiz: şişman, şişko (KuTS, 292).

Karaçay-Balkar T. semiz: semiz, şişman; yağ (KMTS, 338).

537.**sen:** ikinci teklik kişi zamiri. (**Moğolistan Y:** -i T 10; ŞU D 5; DU II 3).

sin: sen (2. tekil kişi adılı). (**Kağda Yz:** Mainz 403A,B: (B) B 4).

K. Tatar T. sin: sen. (KTTS, 411).

Başkurt T. hin: sen (BTS, 207).

Kırgız T. sen: sen; bazen siz manasıyla da kullanıldığı vardır (KS, 645).

Kazak T. sen: sen (KTS, 239).

Nogay T. sen: sen (NRS, 294).

Karakalpak T. sen: sen (KRS, 574).

Kırım Tatar T. sen: sen (KTTTTRS, 299).

Kumuk T. sen: sen (şahıs zamiri) (KuTS, 292).

Karaçay-Balkar T. sen: sen (KMTS, 338).

538.**senjir:** dağ sırtı, dağ çıkıntısı, dağ burnu; yer adı. (**Yenisey Y:** -i 145, -in 144/1; **D. Altay Y:** 13, -ig 63).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. senğir: dağ eteği; dağ burnu (KS, 645).

Kazak T. sensgir: yüksek dağlar, dağların yüksek sıraları (KTS, 240).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. senger: siper; tahkimat²⁹ (KuTS, 292).

Karaçay-Balkar T. Ø

539.**seviglig:** sevgili. (**D. Altay Y:** 88/2).

K. Tatar T. söyëkl: sevgili (TTS, 271).

Başkurt T. höyövlë: sevgili (BTS, 215).

Kırgız T. süyüü: sevgi, muhabbet (KS, 675).

²⁹ Bir yeri düşman saldırısına karşı koyabilecek duruma getirmek için yapılan hendek, siper, haberleşme gibi savunma tesislerine verilen ad (<https://sozluk.gov.tr/>).

Kazak T. süyikti: sevgili (TTKTS, 641).

Nogay T. süyikli: sevgili (NRS, 314).

Karakalpak T. süyikli: sevgili (KRS, 594).

Kırım Tatar T. sevgili: sevgili (KTTTTRS, 301).

Kumuk T. süyümlü: sevgili, göz bebeği; şirin, sevimli; gözde (KuTS, 306).

Karaçay-Balkar T. süygen: sevgili (KMTS, 359-360).

540.**sıçgan:** fare (D. Altay Y: 47).

K. Tatar T. tıçkan: fare, sıçan (TTS, 272).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. çıçkan: fare, sıçan (KS, 264).

Kazak T. tışkan: fare; eski takvime göre yıl adı (KTS, 286).

Nogay T. şışkan: fare (NRS, 424).

Karakalpak T. tışkan: fare (KRS, 671).

Kırım Tatar T. sıçan: fare (KTTTTRS, 302).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

541.**sıgıt:** ağıt, feryat. (Moğolistan Y: KT K 11, -ımın KT Kap. 4).

K. Tatar T. sıgıt: ağlayış. (KTTS, 405).

Başkurt T. hıktaş: ağır kaygı ve kederden canı acıyarak ağlama (BTS, 197).

Kırgız T. sıktoo: acı acı ağlama (KS-S, 497).

Kazak T. sinquv: ağlamak, sesli ağlamak (KTS, 253).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

542.**sıgıtçı:** ağıtçı. (Moğolistan Y: KT D 4, KT K 11, BK D 5).

K. Tatar T. sıgıtçı: ağlayıcı. (KTTS, 405).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. sıktooçu: ağlayıcı (KS, 649).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

543.**sıgun:** geyik, erkek geyik. (Moğolistan Y: BK B 5; Kağıda Yz: IrkB 60).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. sıgın: geyik (KTTTTRS, 302).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

544.**sılıg:** temiz, saf; kişi adı. (Kağıda Yz: Or. 8212/1692: (A) Sağ 12).

K. Tatar T. siluv: güzel, güzel yüzlü; zarif, muntazam (KTTS, 406).

Başkurt T. hılıv: güzel, güzel yüzlü (BTS, 197).

Kırgız T. sılık: düz, pürüzsüz; nâzik, nezaketli, zarif, kırıtkan, kırılğan (KS, 649).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

545.**sin**³⁰: mezar, kabir. (Moğolistan Y: -ı KÇor 12).

K. Tatar T. sin: insan gövdesi; heykel, yontu; put (KTTS, 406).

Başkurt T. hın: insan gövdesi, boy pos; heykel, put (BTS, 198).

Kırgız T. sin II: vücut (KS, 650).

Kazak T. sin: insan vücudu (ED: 832).

Nogay T. sin: şekil, figür; kişi, insan vücudu; heykel (NRS, 320).

Karakalpak T. sin: insan vücudu (KRS, 603).

Kırım Tatar T. sin: şekil, figür; kişi; heykel (RKKRS, 520).

Kumuk T. sin: mezar abidesi; mezar üstü; sanduka; mezar taşı; belirti, alamet, işaret; dış görünüş, kılık (KuTS, 293).

Karaçay-Balkar T. sin: mezar (KMTS, 342).

DLT’de ve EDPT’de “mezar” ve “insan vücudu, boyu” anlamlarında olmak üzere iki farklı *sin* sözcüğü vardır. Clauson, “mezar” anlamındaki sözcüğü Çin. *ts*’in “bir ata tapınağında arka salon” olarak vermiş ve Giles sözlüğündeki *ch*’in 2091 numaralı madde başına gönderme yapmıştır (ED: 832). Aydın, Giles’in *ch*’in (No. 2091) olarak verdiği sözcüğün çağdaş Çince’de *çin* olarak telaffuz edildiğini belirtir (2018a: 168). Eski Anadolu Türkçesi ve Anadolu ağızlarında bulunan *sin* “mezar; ölüm; kahır” sözcüğü de ET *sin* “mezar” sözcüğüyle ilişkilendirilmiştir (Tekin, 1994: 251’den akt. Aydın, 2018a: 168). Aydın’ a göre sözcüğün *sin* biçimi, şayet başka dilden alıntı değilse, art ünlülü *sin* sözcüğünün ünlüsünü inceliyle ortaya çıkmıştır (Aydın, 2018a: 168). Aslında farklı anlamlarda olan ve Kaşgarlı’nın da farklı maddelerde ele aldığı *sin* sözcükleri “mezarın insanın vücuduna, boyuna göre yapılması” gibi bir düşünceyle, düşük ihtimalle de olsa, iki sözcüğün ilişkili olması ihtimalini düşündürmektedir. Çalışmamızda sözcük çağdaş Kumuk ve Karaçay-Balkar Türkçelerinde “mezar” anlamıyla, diğer Çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde “insan vücudu, boyu” anlamıyla tanıklanmıştır.

546.**sinuk:** kırık. (Kağda Yz: IrkB 48).

K. Tatar T. sinik: kırık, yarıp kırılmış; bunalmış, sıkıntılı (KTTS, 406).

³⁰ Sözcük hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Erhan Aydın, Tariat ve Xi’an (Karı Çor Tegin) Yazıtları Işığında *sin* ‘mezar’ Sözcüğü Üzerine, *Belleten*, 2013, 61-2, s. 161-166.

Başkurt T. hınık: kırık, kırılmış; kırık kısım; ekmekten koparılan lokma, dilim (BTS, 199).

Kırgız T. sınık: kırık, kırılmış; terbiyeli, nezaketli, nazik, mütevazı, kendi halinde olan (KS, 650).

Kazak T. sınıq: kırık, kırılmış (KTS, 253).

Nogay T. sınık: kırık, kırılmış (NRS, 321).

Karakalpak T. sınık: kırık (KRS, 604).

Kırım Tatar T. sınıq: kırık (KTTTTRS, 303).

Kumuk T. sınıq 2: kırık; kırıntı, parça (KuTS, 294).

Karaçay-Balkar T. sınık: kırık (KMTS, 343).

547.**sınar:** yarı, yarım; etraf. (**Moğolistan Y:** BK D 32, 32, -ça T 40; ŞU D 3; -ı ŞU D 6, 7).

K. Tatar T. sñar: çift olan şeylerin birisi, teki; gibi, benzer, eş. (KTTS, 407).

Başkurt T. hñar: çift olan şeylerin birisi, teki (BTS, 198).

Kırgız T. sñar: çiftin teki (KS, 650).

Kazak T. smar: tek, çift olan bir şeyin biri (KTS, 253).

Nogay T. sınar: tek, sadece bir (NRS, 321).

Karakalpak T. sınar: bir çift (KRS, 604).

Kırım Tatar T. sınar: tek, ikizin teki (RKKRS, 520).

Kumuk T. sınar: ikizlerden biri; çiftten biri; aynı benzer; çok benzeyen (KuTS, 294).

Karaçay-Balkar T. singlar: tek, bir tane, yalnız (KMTS, 343).

548.**sıñkur:** şahin; doğan; bir tür yırtıcı kuş; kişi adı parçası. (**Yenisey Y:** 71/3; **Kağıda Yz:** Or. 8212/1692: (A) Sol 2-3, 11).

K. Tatar T. şoñkar: sungur (TüTaS, 285).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. şumkar: akdoğan, doğan, şahin, sungur (kuş) (KS-S, 625).

Kazak T. sunqar: avcılıkta faydalanılan, çok yüksekten uçan bir kuş çeşidi (KTS, 248).

Nogay T. şunqar: şahin.

Karakalpak T. sunqar: şahin (KRS, 589).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. şunqar: doğan cinsinden yırtıcı bir kuş (KuTS, 313).

Karaçay-Balkar T. Ø

549.**sinlig:** senli, seninle birlikte. (**Moğolistan Y:** -de Ta G 5).

K. Tatar T. sinnen: seninle (KTTS, 411).

Başkurt T. hiněñmēnen: seninle birlikte (BTS, 207, 408)

Kırgız T. senimenen: seninle (KS-S, 473).

Kazak T. Ø

Nogay T. senimen: seninle (NRS, 294).

Karakalpak T. seniñmenen: seninle (KRS, 574).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerdeki ekler farklıdır.

550.**sinsiz:** sensiz. (**Moğolistan Y:** Ta G 5).

K. Tatar T. sinsiz: sensiz (KTTS, 411).

Başkurt T. hinhiž: sensiz (BTS, 207).

Kırgız T. sensiz: sensiz (KS-S, 473).

Kazak T. sensiz: sensiz (KTS, 239).

Nogay T. sensiz: sensiz.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. sensiz: sensiz (RKKRS, 509).

Kumuk T. sensiz: sensiz (KuTS, 292).

Karaçay-Balkar T. Ø

551.**siñil:** kız kardeş. (**Moğolistan Y:** -im KT D 20, BK D 17; **Çin H. C. Y:** Körü I, YÇ I, YÇ II).

K. Tatar T. sēñl / sēñlē: kız kardeş, bacı. (KTTS, 405).

Başkurt T. hēñl / hēñlē: kız kardeş, bacı (BTS, 193).

Kırgız T. siñdi: küçük kız kardeş (KS, 655).

Kazak T. sinli: kız kardeş (KTS, 256).

Nogay T. sinli: kız kardeş (NRS, 398).

Karakalpak T. sinli: kız kardeş (KRS, 578).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

552.**siz:** siz, 2. çokluk kişi zamiri. (**Moğolistan Y:** ŞU D 10, İHN; **Yenisey Y:** -iñ 26/13;

Kağıda Yz: Mainz 388: A 7 (?)).

K. Tatar T. sēz: siz (KTTS, 405).

Başkurt T. hēz: siz (BTS, 196).

Kırgız T. siz: siz (KS, 656).

Kazak T. siz: siz, saygı ifadesi (KTS, 255).

Nogay T. siz: siz (NRS, 296).

Karakalpak T. siz: siz (KRS, 576).

Kırım Tatar T. siz: siz (KTTTTRS, 306).

Kumuk T. siz: siz (şahıs zamiri) (KuTS, 298).

Karaçay-Balkar T. siz: siz (KMTS, 349).

553.**soruk:** ün, nam, şöhrət. (**Moğolistan Y:** -um Su 4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. sorok: çıkık duran, sivrilip duran; yukarıya doğru çıkık durmak; kütlenin içinden temeyyüz etmek (başlıca, menfi sıfatlarla) (KS, 661).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

554.**söz:** söz. (**Moğolistan Y:** -iñe ŞU B 5; **Kağıda Yz:** IrkB 7, 11).

K. Tatar T. süz: söz, kelime; ifade; konuşma, sohbet; verilen söz, ant; fikir, görüş; nasihat; tenkit; dedikodu (KTTS, 424).

Başkurt T. hüž: söz, kelime; ifade, konuşma; verilen söz, ant; fikir, görüş; nasihat, öğüt; eleştiri, tenkit; dedikodu (BTS, 223).

Kırgız T. söz: kelime, kelam, konuşma; davayı halletmek, hüküm vermek hakkı (KS, 665-666).

Kazak T. söz: söz (KTS, 245).

Nogay T. söz: söz; kelime (NRS, 305).

Karakalpak T. söz: söz (KRS, 585).

Kırım Tatar T. söz: söz (KTTTTRS, 310).

Kumuk T. söz: kelime, sözcük; konuşma, laf, sohbet (KuTS, 301).

Karaçay-Balkar T. söz: söz (KMTS, 354).

555.**suk:** kıskançlık. (**Moğolistan Y:** -un BK D 38).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. suk: kıskançlık, haset; kıskanç, hasetçi (KS, 667).

Kazak T. suq: açgözlü, hep isteyen, hep almak arzusunda olan kimse (KTS, 247).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. suklan-: arzu etmek. **suklanç:** cazip, çekici (KMTS, 355).

556.**suw:** su, akarsu. (**Moğolistan Y:** KT D 27, BK D 16, 17, 22, 35, T 27, 38, -ça KT D 24, -ı BK D 10, -ın BK D 35, -ıñaru BK D 40, -ka T 27, T 27; Ta G 5, ŞU K 3; -ı ŞU K 2; -umun Ta G 4; UB 2; **Yenisey Y:** 12/4; -um 11/4, 45/6, 152/3; **Kağıda Yz:** IrkB 17, 17, 33, T II T 14: A 16, 22, 26, Or. 8212/78: (C-D) A 3).

K. Tatar T. su: su; akarsu, dere, ırmak; nem, ıslaklık; meyve suyu (KTTS, 419).

Başkurt T. hıv: su; nehir, göl, deniz; nem, ıslaklık; söylenen lafın anlamsız ve gereksiz kısmı (BTS, 202).

Kırgız T. suu: su, nehir; yaş, nemli; tav: temirdin suusun bilgen usta (KS, 670).

Kazak T. suv: su (KTS, 246).

Nogay T. suv: su (NRS, 309).

Karakalpak T. suv: su (KRS, 590).

Kırım Tatar T. suv: su (KTTTTRS, 314).

Kumuk T. suw: su; özsü, usare (KuTS, 304).

Karaçay-Balkar T. suv: su; ırmak, nehir (KMTS, 356).

557.**suwsuz:** çorak yer, çöl. (**Moğolistan Y:** BK G-D; **Kağıda Yz:** IrkB 45).

K. Tatar T. susız: susuz. (KTTS, 422).

Başkurt T. hıvıız: susuz, suyu olmayan; su katılmamış (BTS, 203).

Kırgız T. suusuz: susuz (KS-S, 491).

Kazak T. suvsız: susuz (KTS, 663).

Nogay T. suvsız: susuz (NRS, 311).

Karakalpak T. suvsız: susuz (KRS, 591).

Kırım Tatar T. suvsuz: susuz (KTTTTRS, 314).

Kumuk T. suwsuz: susuz (KuTS, 304).

Karaçay-Balkar T. suvsuz: susuz (KMTS, 357).

558.**suysuz:** günahsız, suçsuz. (Çin. *tsuy* > *suy*) (**Kağıda Yz:** U 178: A 7-8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

559.**sü:** ordu, asker. (**Moğolistan Y:** KT D 2, 28, 31, 39, KT K 5, 8, 8, BK D 3, 25, 26, 32, 32, BK G-D, BK G 8, T 24, 29, 31, 31, 33, 35, 35, 36, KÇ 20; -g KT D 32, 34, BK D 25, BK G 1, 8, T 32; -ke KÇ 10, 23; -müz T 14, 18; -si KT D 12, 37, BK D 11, 27, 30, 32, 32, 32, 39, BK G 1, T 16, 28, 30, 33, O 9; -sin KT K 6, 7, BK D 26, 26, 28, 31, 31, 34, 37, BK G 1, T 43, KÇ 10, 22; ŞU K6, ŞU D 5, 11, ŞU G 1, ŞU B Ek 1; -g Ar 1; -m ŞU G 9; -si ŞU K 7; -sin ŞU G 7; **Yenisey Y:** 10/8, 26/8, 39/2, 39/3, 43/3, 57/2, 73/5; -g 68/21; **Tanrı Dağı Y:** T-10/1; **Kağıda Yz:** IrkB 55, 34, 35, 55, 34, 63, 63, Or. 8212/76: (A) A 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

560.süçig: tatlı. (Moğolistan Y: KT G 5, 5, 6, BK K 4, 4, 5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

561.süñüg: mızrak. (Moğolistan Y: KT D 35, BK D 26, -ün T 28).

K. Tatar T. söñgë: süngü, mızrak. (KTTS, 415).
Başkurt T. höñgö: süngü, mızrak (BTS, 212).
Kırgız T. süñgü: süngü (KS-S, 493).
Kazak T. süngi: süngü, uc tarafı sivri demir (KTS, 250).
Nogay T. süngi: süngü (NRS, 315).
Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. süngü: süngü; kargı, mızrak (KTTTTRS, 316).
Kumuk T. süngü / süñkü: mızrak, süngü (KuTS, 305).
Karaçay-Balkar T. süngü: süngü (KMTS, 358).

562.süñüglüg: mızraklı (asker). (Moğolistan Y: KT D 23, BK D 19).

K. Tatar T. söñgëlë: süngülü, mızraklı. (KTTS, 415).
Başkurt T. Ø
Kırgız T. süñgölüü: süngülü (KS-S, 493).
Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

563.süñük: kemik. (Moğolistan Y: -üg BK D 20, -üñ KT D 24).

K. Tatar T. söyek: kemik, hayvan kemiklerinden yapılmış. (KTTS, 416).
Başkurt T. höyek: kemik; meyve çekirdeği (BTS, 213).
Kırgız T. söök: kemik; naaş, ölü, ceset; dünür, evlenme yoluyla akraba olan (KS-S, 665).
Kazak T. süyek: süyek; ölmüş kimsenin cesedi; akraba (KTS, 248).
Nogay T. süyek 1: kemik (NRS, 313).
Karakalpak T. süyek: kemik, süyek (KRS, 593).
Kırım Tatar T. süyek: kemik (KTTTTRS, 316).
Kumuk T. süyek: kemik; kılçık; naaş, cenaze, ceset, ölü (KuTS, 305).
Karaçay-Balkar T. süyek: kemik (KMTS, 359).

564.süñüş: savaş. (Moğolistan Y: KT D 15, 40, BK D 13, 34, KÇ 9, 11, 16, 20, -de KT K 2; ŞU K 9; -de ŞU D 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *sünüş* sözcüğünün *sün-* kökünden türediğini belirtir (ED: 842). ÇKTL’de “savaş” anlamında *sogış/sugış* sözcüğü kullanılmaktadır. Bu sözcük *sok-/suk-* “vurmak, dövmek” eyleminden türediği için ET *sünüş* sözcüğü ile ilişkili görünmemektedir.

565.**şimnu:** şeytan. (**Kağıda Yz:** Mainz 175a,b: A 2, U 5: (B1.I) B 4, Mainz 167: B 2).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

566.**tag:** dağ; kentin dışında kalan yer, taşra; bir şeyin dış tarafı. (**Moğolistan Y:** KT D 26, -ça KT D 24, BK D 20, -da BK G 8, BK B 5, -dakı KT D 12, BK D 10, -ıg T 44, -ka BK G 7, T 45, 47, T 44, BK G 7, 8; -da Ta D 7, ŞU G 3; **Yenisey Y:** 48/4; -dakı 68/18; -ı 40; -ım 41/1, Adrianov/2; **Kağıda Yz:** U 175: A 3 (?), IrkB 17, 12, 51, 62).

K. Tatar T. tav: dağ; yokuş, bayır; yığın, tepe (KTTS, 454).

Başkurt T. tav: dağ; yığın (BTS, 587).

Kırgız T. too: dağ (KS, 748).

Kazak T. tav: dağ (KTS, 267).

Nogay T. tav: dağ (NRS, 324).

Karakalpak T. tav: dağ (KRS, 627).

Kırım Tatar T. tav: dağ; orman (KTTTTRS, 333). **dağ:** dağ; orman (KTTTTRS, 89).

Kumuk T. taw: dağ, dağlık (KuTS, 325).

Karaçay-Balkar T. tav: dağ (KMTS, 384).

567.**tagıku:** tavuk (**Moğolistan Y:** Tes B, Ta G 2, ŞU K 10, ŞU B 4).

K. Tatar T. tavık: tavuk (KTTS, 454).

Başkurt T. tavık: tavuk (BTS, 588).

Kırgız T. took: tavuk; on iki senelik hayvan devri takviminde onuncu yılın adıdır (KS, 748).

Kazak T. tavıq: tavuk (KTS, 267).

Nogay T. tavık: tavuk (NRS, 325).

Karakalpak T. tavık: tavuk (KRS, 627).

Kırım Tatar T. tavuq: tavuk (KTTTTRS, 333).

Kumuk T. tawuq: tavuk (KuTS, 326).

Karaçay-Balkar T. tavuk: tavuk; çeşitli kuş türlerinin genel adı (KMTS, 385).

568.**takı:** daha, henüz, bile. (**Kağıda Yz:** IrkB 3, 33).

K. Tatar T. tağı: tekrar, yine, tekrardan, yeniden; devam ederek (KTTS, 440).

Başkurt T. tağı: ve; devam ederek; yeniden; tekrar, yine (BTS, 570).

Kırgız T. dağı: daha; ve; keza; dahi (KS, 292).

Kazak T. tağı: daha, biraz daha (KTS, 258).

Nogay T. tağı: daha (NRS, 325).

Karakalpak T. tağı: daha (KRS, 609).

Kırım Tatar T. daa / daha: daha (KTTTTRS, 89).

Kumuk T. dağı: tekrar, gene, yine; şaşırma soru edat; kuvvetlendirme edatı; tasdik edatı (KuTS, 109).

Karaçay-Balkar T. dağı: yine, gene, tekrar (KMTS, 181).

569.tal: ağaçlar (Yenisey Y: 41/1).

K. Tatar T. tal: söğüt, salkım söğüt, sepetçi söğüdü; ağaç dalı (KTTS, 442).

Başkurt T. tal: söğüt, salkım söğüt; ağaç dalı (BTS, 572).

Kırgız T. tal: söğüt; dal, çubuk (KS-S, 506).

Kazak T. tal: söğüt ağacı; dal, bölüm, parça, tane (KTS, 260).

Nogay T. tal: söğüt; dal (NRS, 328).

Karakalpak T. tal: söğüt; dal (KRS, 613).

Kırım Tatar T. tal: söğüt (KTTTTRS, 327).

Kumuk T. tal: söğüt, söğüt dalından (KuTS, 318).

Karaçay-Balkar T. tal: söğüt ağacı (KMTS, 372).

En eski anlamı “dal” olan *tal* sözcüğü sonraları “söğüt ağacı” anlamını da karşılar olmuştur (ED: 489). Sözcük “soy, nesil” anlamını da karşılar (Ayazlı, 2016: 218).

570.talım: yırtıcı. (Kağda Yz: IrkB 3, 40, 43, 51).

K. Tatar T. talav: soygun, yağma, çapul (KTTS, 442).

Başkurt T. talav: talan (BTS, 572).

Kırgız T. taloo: yağma, talan (KS, 702).

Kazak T. talav: birisinin malını mülkünü zorla alma, yağma etme (KTS, 261).

Nogay T. talav: talan, yağma (NRS, 329).

Karakalpak T. talav: talan, yırtma, yağma (KRS, 260).

Kırım Tatar T. talav: talan (KTTTTRS, 327).

Kumuk T. talav: yağma, talan, çapul (KuTS, 319).

Karaçay-Balkar T. talavul: soyguncu, eşkıya, yağmacı (KMTS, 372).

Müller (1911: 81), Tezcan (1974: 99) ve Yıldırım (2013: 136-137) vahşi hayvanları niteleyen *talım* sözcüğünün *tala-* “yaralamak, incitmek; soygun yapmak,

yağma yapmak” sözcüğünün başka bir biçimi olan *talı-* eyleminden türediğini belirtir. Tekin, bu eylemin Uygurca metinlerde çoğunlukla *tala-* biçiminde geçtiğini, nadir olarak *talı-* biçiminde görüldüğünü belirtir (2019: 36). ÇKTL sözlüklerinde *tala-* eylemi “parçalamak, yırtmak, yaralamak, talan etmek” anlamlarında bulunmaktadır.

571.**tam:** duvar. (**Moğolistan Y:** -ka KT G-D).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tam: duvar, istinat duvarı; çatı, dam; kale burcu, gözetmen kulesi (BTS, 575).

Kırgız T. tam: (balçıktan kerpiçten yapılan) duvar (KS, 703).

Kazak T. tam: kabir, ziyaret, mezar; elle yapılmış kerpiçten örülen duvar (KTS, 261).

Nogay T. tam: duvar, sur (NRS, 330).

Karakalpak T. tam: kulübe, ev (KRS, 616).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tam: duvar (KuTS, 319).

Karaçay-Balkar T. Ø

572.**tamgaç:** mühürdar. (**Moğolistan Y:** KT K 13, 13).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

573.**tamka:** damga. (**Yenisey Y:** 41/4).

K. Tatar T. tamğa: damga, mühür; kötü şöhret. (KTTS, 444).

Başkurt T. tamga: damga, mühür; lakap (BTS, 576).

Kırgız T. tamga: damga, dağ, marka, kaşe; harf (KS-S, 509).

Kazak T. tanba: damga (KTS, 263).

Nogay T. tamga: damga (NRS, 332).

Karakalpak T. tamğa: damga (KRS, 617).

Kırım Tatar T. tamğa: damga (KTTTTRS, 329).

Kumuk T. tamğa / damğa: damga, işaret; nokta, benek, leke (KuTS, 110).

Karaçay-Balkar T. tamga: damga, işaret, arma (KMTS, 374).

574.**tamkalıg:** damgalı, mühürlü. (**Yenisey Y:** 26/6).

tamgalıg: damgalı, mühürlü (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 2).

K. Tatar T. tamgalı: damgalı (TüTaS, 100).

Başkurt T. tamgalı: damgalı (BTS, 576).

Kırgız T. tamgaluu: damgalı (KS-S, 509).

Kazak T. tanbalı: damgalı (TTKTS, 190).

Nogay T. tamgalı: damgalı (NRS, 332).

Karakalpak T. tamğalı: damgalı (KRS, 617).

Kırım Tatar T. tamğalı: damgalı (KTTTTRS, 329).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tamgalı: damgalı (KMTS, 375).

575.**tanuklug:** tanıklı, şahitli. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 2).

K. Tatar T. tanıklı: şahitli (KTTS, 445).

Başkurt T. tanıklı: halk tarafından iyi bilinen, halka mal olmuş (BTS, 578).

Kırgız T. taanuuluu: tanıdık, tanınmış, bildik (KS, 695).

Kazak T. tanıq: tanık, belli, tanınmış (KTS, 263).

Nogay T. tanıklı: tanıklı, şahitli (NRS, 333).

Karakalpak T. tanık: tanık, bilinen (KRS, 618).

Kırım Tatar T. tanık: tanık (KTTTTRS, 329).

Kumuk T. tanıwlu: tanınmış, ünlü; dikkati çeken, ayırt edilen, açık, belli (KuTS, 321).

Karaçay-Balkar T. tanıgıvlu: meşhur, ünlü, tanıdık; göze çarpan, dikkati çeken (KMTS, 376).

576.**tañ:** tan, şafak (vakti). (**Moğolistan Y:** T 35; **Kağıda Yz:** IrkB 26).

K. Tatar T. tañ 1: tan (vakti), şafak. (KTTS, 446).

Başkurt T. tañ 1: tan, şafak; bir şeylerin başladığı vakit (BTS, 577).

Kırgız T. tañğ: şafak, tan (KS, 706).

Kazak T. tan 1: tan (KTS, 263).

Nogay T. tañ: tan, şafak (NRS, 333).

Karakalpak T. tañ: tan, şafak (KRS, 619).

Kırım Tatar T. tañ: tan, şafak (KTTTTRS, 330).

Kumuk T. tañ 1: şafak, seher, tan; şafak vakti (KuTS, 321).

Karaçay-Balkar T. tang 1: şafak vakti (KMTS, 376).

577.**tañsuk:** şaşılacak, acayip. (**Yenisey Y:** 68/9).

K. Tatar T. tañ 2: değerli, gerekli; olağanüstü güzel (KTTS, 446).

Başkurt T. tanhık: az rastlanır, nadir; ilginç, değişik (BTS, 577).

Kırgız T. tañşık: taaccübe değer, nadir olan; şiddetle arzu edilen; şiddetle arzu eden (KS, 707).

Kazak T. tan 3: hayret (KTS, 263).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tansık: nadir, seyrek, az bulunur; istenilen, aranan (KTTTTRS, 330).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tang 4: ilginç, ilgi çekici, hayret verici, şaşırtıcı (KMTS, 376).

Clauson, *tañsuk* sözcüğüne “olağanüstü, muhteşem, değerli, nadir” anlamını verir ve sözcüğün *tañ* sözcüğünden türediğini belirtir (ED: 525).

578.tañ: tay. (Yenisey Y: -ım 41/5, 41/11; -larım 41/2).

tay II: tay. (Moğolistan Y: -ıg KÇ 15; Kağıda Yz: Or. 8212/77: A 5-6, Or. 8212/76: (C) A 5).

K. Tatar T. tay: tay (KTTS, 455).

Başkurt T. tay: iki yaşındaki at, tay (BTS, 588).

Kırgız T. tay: bir yaşında olan iri hayvan; iki yaşına basmış olan tay; okşama sözüdür (KS, 717).

Kazak T. tay 1: tay (KTS, 258).

Nogay T. tay 1: tay (NRS, 326).

Karakalpak T. tay: tay (KRS, 610).

Kırım Tatar T. tay: tay (KTTTTRS, 333).

Kumuk T. tay 1: tay (iki yaşına kadar) (KuTS, 326).

Karaçay-Balkar T. tay: tay (KMTS, 386).

579.tabā: -a/-e doğru. (Moğolistan Y: KT D 28, 28, 28, 31, 35, 36, 39, BK D 23, 23, 23, 24, 25, 26, 26, 26, 27, 28, 32, 40, BK G 2, 2, KÇ 20; ŞU D 7, 10, 11, ŞU G 1, 4, 6, 10; Da 3).

K. Tatar T. taba: -a/-e doğru, doğrultusunda (KTTS, 439).

Başkurt T. taba: ...-e doğru, ... doğrultusunda (BTS, 569).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. tabagan/tamagan³¹: -a/-e doğru (NRS, 323/330).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. taba: yan, yön (yönüne, doğru, karşı) (KTTTTRS, 325).

Kumuk T. taba: edat: yönelme veya çıkma haliyle kullanılır; doğru; vasıtasıyla, yolula; tarafından; üzerinde, üzerinden (KuTS, 317).

Karaçay-Balkar T. taba: ... doğru, o yönde (KMTS, 369).

580.tapıg: hizmet. (Moğolistan Y: ŞU B 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T.

Økırgız T. Ø

³¹ Ağızlarda bu sözcük *tabaan/tamaan* biçiminde telaffuz edilir.

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

581.tarığ: ekin. (**Kağıda Yz: IrkB 53**).

K. Tatar T. tarı: darı (KTTS, 449).

Başkurt T. tarı: darı (BTS, 582).

Kırgız T. taruu: darı; yarma (KS, 714).

Kazak T. tarı: darı (KTS, 266).

Nogay T. tarı: darı (NRS, 338).

Karakalpak T. tarı: darı (KRS, 625).

Kırım Tatar T. tarı: darı (RKKRS, 533).

Kumuk T. tari: darı (KuTS, 323).

Karaçay-Balkar T. tarı: darı (KMTS, 379).

582.tarığlag: tarla. (**Moğolistan Y: -ım Ta B 4**).

K. Tatar T. tarlav: orman içindeki tarla (KTTS, 449).

Başkurt T. tarlav: tarla; düz arazi (BTS, 582).

Kırgız T. talaa: tarla, alan, arazi, kır (KS-S, 506).

Kazak T. dala: ormansız, ekseriya düz ova, bozkır (KTS, 63).

Nogay T. tarlav: tarla, alan, saha; kır; sahra (NRS, 336).

Karakalpak T. dala: bozkır; alan, açık alan (KRS, 157).

Kırım Tatar T. tarla: tarla(KTTTTTRS, 331).

Kumuk T. tarlaw: tarla; anızlı tarla (KuTS, 323).

Karaçay-Balkar T. tarlav: tarla, toprak (KMTS, 379).

583.tarkınç: dağınık. (**Moğolistan Y: T 22**).

K. Tatar T. tarkav: dağınık, düzensiz; örgütlenmemiş; mazbut olmayan, sarsak; dikkatsiz; beceriksiz. (KTTS, 449).

Başkurt T. tarkav: dağınık, düzensiz; örgütlenmemiş; bölünmüşlük, parçalanmışlık (BTS, 582).

Kırgız T. tarkav: dağınık, saçılma, ayrılma (KS, 711).

Kazak T. tarqav: dağınık (KTS, 265).

Nogay T. tarkav: dağınık (NRS, 336).

Karakalpak T. tarkav: dağınık (KRS, 623).

Kırım Tatar T. tarqav: dağınık, dağılma (KTTTTTRS, 331).

Kumuk T. tarqalıw: dağınık (KuTS, 324).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

584.**taş I:** taş, kaya, yazıt. (**Moğolistan Y:** KT G 11, 12, 12, 13, KT K 13, KT K-D, KT G-B, BK K 15, 15, -ıg KT G 13, BK K 13, BK G 15, O 13, -ın BK B 7, -ka KT G 11, KT G-D, BK K 8; -ka Ta B 3, 3, ŞU D 9, HT II/3; ON 2; **Yenisey Y:** 34, 41/2, 91/1, 100/1, 134; -ın 49/4; -ın 42/2, 48/6; **D. Altay Y:** -da 23; **Tanrı Dağı Y:** -ı T-14/1; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 30, 5, 7, 8, 10, 11, 21, 15, 16-17, 22, 26, 30, 3, 12-13).

K. Tatar T. taş: taş; kıymetli taş. (KTTS, 451).

Başkurt T. taş: taş, kaya; hareketsiz, donuk (BTS, 585).

Kırgız T. taş: taş; yumurtalık (KS, 715).

Kazak T. tas: taş (KTS, 266).

Nogay T. tas: taş (NRS, 338).

Karakalpak T. tas: taş (KRS, 625).

Kırım Tatar T. taş: taş (KTTTTRS, 332).

Kumuk T. taş: taş (KuTS, 325).

Karaçay-Balkar T. taş: taş (KMTS, 381).

Tekin, sözcüğün uzun ünlülü olduğunu belirtir (1995: 90).

585.**taş II:** dış. (**Moğolistan Y:** -da T 4, -ın KT G 12, BK K 14, T 13; -dından ŞU G 4, 4; **Yenisey Y:** 45/4).

K. Tatar T. tış: dış; evin dışı, açık hava; kapı önü, avlu; dışarıdaki hayat; sınır ötesi, dışarı. (KTTS, 473).

Başkurt T. tış: dış (BTS, 612).

Kırgız T. tış: dış (KS, 734).

Kazak T. tıs: dış, kır; bir şeyin dış tarafı (KTS, 285).

Nogay T. tıs: dış; üst; kapak (NRS, 376).

Karakalpak T. tıs: dış (KRS, 670).

Kırım Tatar T. tış: dış (KTTTTRS, 344).

Kumuk T. tış: dış; dış taraf, dış yüz (KuTS, 333).

Karaçay-Balkar T. tış: dış, dışarı; kılıf; yabancı (KMTS, 397).

586.**taşra:** dışarı, dış taraf.; taşra (**Moğolistan Y:** KT D 11, BK D 10, 21).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tışkarı: dışarı doğru, dışa doğru (BTS, 612).

Kırgız T. tışkarı: dışarı; dış taraf; evde dış taraf (yani erkekler kısmı) (KS, 734).

Kazak T. tısqarı: dış, dışarı (KTS, 285).

Nogay T. tıska: dışarı (NRS, 376).

Karakalpak T. tıskarı: dış, dışarı (KRS, 671).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. tışharı: dışarı (KMTS, 397).

587.**tat:** yabancı. (Moğolistan Y: -ıña KT G 12, BK K 15).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

ÇKTL sözlüklerinde “yabancı, tanıdık olmayan” anlamında *yat / cat* sözcüğü bulunur. Clauson, *tat* “yabancı” sözcüğüyle aynı anlamda olan *yat* sözcüğünün bulunmasının problemli bir konu olduğunu belirtmiştir (ED: 449). DLT’ de *tat II* sözcüğüne “bütün Türklerin nezdinde Fars”, *tat III* sözcüğüne “Yağma ve Toxsıların nezdinde Uygur kafirleri”; *yât* sözcüğüne de “yabancı, ecnebi” anlamları verilmiştir (Ercilasun vd. 2015: 861, 958). Kıpçak Türkçesi Sözlüğü’nde *tat* ve *yat* sözcüklerine “ecnebi, yabancı, Türk olmayan, el” anlamları verilmiş; *tat* sözcüğünün Farsçadan alıntı olduğu ifade edilmiş ve Farsçada uzun ünlülü olduğu belirtilmiştir. (Toparlı vd. 2007: 265, 314). Tarihî sözlüklerde aynı anlamda da olsa hem *tat* hem *yat* sözcüklerinin bulunması ET *tat* sözcüğü ile lehçelerdeki *yat / cat* sözcüğünün ilişkili olmasını güçleştirmektedir.

588.**tatılgı:** tatlı, lezzetli. (Kağıda Yz: U 5: (B1. I) A 6).

K. Tatar T. tatlı: şekerli, tatlı, lezzetli; hoş; değerli, sevimli (KTTS, 453).

Başkurt T. tatlı: tatlı; şerbetli; tadı güzel; zevkli (BTS, 587).

Kırgız T. tattuu: tatlı, hoş (KS, 717).

Kazak T. tattı: tatlı (KTLS, 856).

Nogay T. tatlı: tatlı (NRS, 337).

Karakalpak T. tatlı: tatlı (KRS, 627).

Kırım Tatar T. tatlı: tatlı (KTTTTRS, 333).

Kumuk T. tatli: tatlı (KuTS, 325).

Karaçay-Balkar T. tatlı: tatlı, lezzetli, hoş (KMTS, 383).

589.**tavıku:** keçisakalı otu. (Kağıda Yz: IrkB 32, 32, 32).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. tabılğı: Latince adı Spiraea olan bir bitki (KS, 696).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

590.**tawar:** mal, mülk, servet. (Moğolistan Y: -ın ŞU G 5; Ç 1).

K. Tatar T. tovar: ticari maksatla yetiştirilen veya imal edilen satılık mal; satımlık şey (KTTS, 484).

Başkurt T. tıvar: davar; mal (KTLS, 150)

Kırgız T. tovar: mal, emtaa (KS, 752).

Kazak T. tovar: mal (KTLS, 556).

Nogay T. tovar: mal (NRS, 354).

Karakalpak T. tuvar: dişi hayvan; sığır (KRS, 657).

Kırım Tatar T. tuvar: büyükbaş hayvanlar (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tuvar: hayvan(lar); mal (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. tuvar: sığır (KMTS, 410).

591.tavışgan: tavşan. (Moğolistan Y: T 8; ŞU D 8; Kağıda Yz: IrkB 44, 44).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø** **Kazak T. Ø**

Nogay T. tavşan: tavşan (NRS, 325).

Karakalpak T. tavşan: tavşan (KRS, 627).

Kırım Tatar T. tavşan: tavşan (KTTTTRS, 333).

Kumuk T. tavşan: tavşan, tavşan kürkünden (KuTS, 326).

Karaçay-Balkar T. Ø

592.taygun: gençler. (Moğolistan Y: -uuzda KT G-D).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

593.teg: gibi. (Moğolistan Y: KT D 5, 5, 12, 12, 31, KT K 10, 10, BK D 5, 6, 11, 11, T 8, 12, KÇ 9; Ta K 1, Ar 1; Yenisey Y: 26/7, 41/5, 98/3, 135/2; D. Altay Y: 16/2, 76/1; Tanrı Dağı Y: T-8/1; Çin H. C. Y: Ay teg, İl, İl; Kağıda Yz: IrkB 18, 18, 18, 18, 18).

K. Tatar T. tik: gibi; şeklinde; aynı. (KTTS, 475).

Başkurt T. tik: gibi; ... şeklinde; aynı; fakat, ancak; sadece, tek (BTS, 615).

Kırgız T. dey: aynı, hemcins (PÜKS).

Kazak T. dey / day: gibi (KTLS, 272).

Nogay T. dey: gibi.

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

594.tegi: kadar. (Moğolistan Y: KT G 3, 3, 4, 4, 4, 6, 12, KT D 2, 2, 8, 8, 17, 17, 17, 21, 39, BK K 2, 3, 3, 3, 3, 4, 11, 15, BK D 3, 4, 8, 8, 15, 15, 15, 18, BK G-D, T 45, O 2, 2, KÇ 16; ŞU D 3, 4, 9; Yenisey Y: 42/1; Kağıda Yz: U 179: A 3, IrkB 9, 9, 16).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. çeyin: değin, kadar, dek (hudut, sınır gösteren ektir) (KS, 263).

Kazak T. deyin: kadar (KTLS, 420).

Nogay T. deyim: kadar (NRS, 99).

Karakalpak T. deyin: kadar (KRS, 168).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *tegi* edatının *teg-* “değmek, ulaşmak” eylemine zarf-eylem eki getirilerek türetildiğini ve sözcüğün sonraları *tegin* biçiminde söz sonu *-n* ile de kullanıldığını belirtir (ED: 477-478).

595.**tegin:** saldırı, taarruz. (**Moğolistan Y:** -de KarB II/11; **Yenisey Y:** 28/4; -de 10/8).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. tiyüü: hücum (KS, 741).

Kazak T. tiyüv: birisine dokunmak, çarpmak, hadise çıkarmak; evlenmek (KTS, 271).

Nogay T. tiyiv: dokunma.

Karakalpak T. tiyiv: dokunma (KRS, 639).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tiyiw: tiy- eyleminden iş ismi (KuTS, 336).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

596.**tegiş:** saldırış, savaş, çarpışma; değme, ulaşma. (**Moğolistan Y:** -inte KT K 5; **D. Altay Y:** -i 6/1, 6/3).

K. Tatar T. tiyiş: hücum etme. (KTTS, 480).

Başkurt T. tēyēş: değme (BTS, 606).

Kırgız T. tiyiş: savaş, çarpışmak (KS-S, 527).

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

597.**teglüg:** kör. (**Tanrı Dağı Y:** AÖ-2; **Kağda Yz:** IrkB 24).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

598.**tegmeçi:** saldırmacı. (**Moğolistan Y:** men O 9).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

599.**tegmiş:** değmiş, erişmiş, ulaşmış. (**Kağıda Yz:** IrkB 59, 59).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

600.**tegre:** etraf, çevre. (**Moğolistan Y:** T 8).

K. Tatar T. tire: belli bir noktanın veya eşyanın etrafı, yakın çevresi; çember; bir şeyin yanı, yan tarafı; belli bir şeyin durduğu yer, mahal. (KTTS, 478).

Başkurt T. tire: çevre, etraf; yakın çevre; dolayı; yan, yan taraf (BTS, 619).

Kırgız T. Ø	Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø	

601.**tegül:** değil. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) B 6).

K. Tatar T. tüğël: değil, isim bildirmesinde olumsuzluk; olumsuz sıfat eylemden sonra; karşıt bağlama işlevi (KTTS, 505).

Başkurt T. tüğël: değil, isim bildirmesinde olumsuzluk; karşıt bağlama işlevi (BTS, 650).

Kırgız T. tügül: değil (KS, 769).

Kazak T. tügil: değil (KTS, 280).

Nogay T. tuvıl: değil, hayır (NRS, 364).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. degil: değil (KTTTTRS, 92).

Kumuk T. tügül: değil (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. tüyül: değil (KMTS, 415). **tül:** değil (KMTS, 413).

602.**tegrük:** yuvarlak (veya dönen). (**D. Altay Y:** 80/1).

K. Tatar T. tügerek: yuvarlak (TTS, 352).

Başkurt T. teñerek: tekerlek (BTS, 598).

Kırgız T. tegerek: çevre, daire (KS, 720).

Kazak T. döngerek: yuvarlak (TTKTS, 785).

Nogay T. tögerek: yuvarlak, daire; çevre (NRS, 359).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tögerek: yuvarlak; daire, çember; grup, topluluk (KTTTTRS, 350).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tögerek: yuvarlak (KMTS, 405).

603.**temir (temir kapı):** demir (yer ‘geçit’ adı), demir (kişi adı)³². (**Moğolistan Y:** -ka KT G 4, KT D 2, 8, 17, 39, BK K 3, BK D 4, 8, 15, T 45, 46, KÇ 16; **D. Altay Y:** 78, apa 78).

K. Tatar T. timër: demir. (KTTS, 476).

Başkurt T. timër: demir; katı, sert; güçlü, sağlam (BTS, 616).

Kırgız T. temir: demir (KS, 724).

Kazak T. temir: demir (KTS, 270).

Nogay T. temir: demir (NRS, 344).

Karakalpak T. temir: demir (KRS, 634).

Kırım Tatar T. temir: demir (KTTTTRS, 338).

Kumuk T. temir: demir, demirden (KuTS, 329).

Karaçay-Balkar T. temir: demir (KMTS, 390).

604.**teñ:** sayı. (**Yenisey Y:** -i 26/8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

605.**teñ:** denk, eşit, emsal; kişi adı. (**D. Altay Y:** 6/2, 6/2).

K. Tatar T. tiñ: denk, eşit; akran (KTTS, 477).

Başkurt T. tiñ: denk, eşit; bir, birden; akran, çağdaş (BTS, 617).

Kırgız T. tenğ: denk, eşit; yarı; karı kocadan biri; hepsi, mecmuu (KS, 724).

Kazak T. ten: aynı, beraber, eşit (KTS, 270).

Nogay T. teñ: aynı, denk, eşit (NRS, 345).

Karakalpak T. teñ: aynı, denk, eşit (KRS, 635).

Kırım Tatar T. teñ: denk, musavi (RKKRS, 541).

Kumuk T. teñ: denk, eşit, musavi, aynı (KuTS, 329).

Karaçay-Balkar T. teng: eşit, denk; boyuna uygun (KMTS, 390).

Oçurı (E-26) yazıtının 8. satırında bir *teñ* sözcüğü bulunmaktadır. Türkologlar bu sözcüğe metnin anlam bütünlüğüne uygun olduğu için genellikle “sayı” anlamını vermiştir (Aydın, 2019: 101-102). Doerfer (TMEN II, No. 941) ve Tekin (2003: 254) “sayı, miktar” anlamındaki *teñ* sözcüğünün Çince’den alıntı olduğunu belirtir. Clauson, *teñ* sözcüğünün asıl anlamının “denk, eşit; karşılık” olduğunu belirtir (ED: 511). Şirin User, zamanla sözcüğün “eşit, denk; karşılık” anlamından “bir malın karşılık değeri, alım

³² D. Altay yazıtlarında kişi adı olarak kullanılmıştır.

veya satımda denk gelen parasal karşılığı” anlamına geliştiğini düşünür ve sözcüğün “sayı” anlamına geçişini semantik olarak olanaklı görür (2009: 169).

606.**teñlig:** denli, kadar; bunun gibi; ağırbaşlı, sakin; kişi adı parçası. (**D. Altay Y:** 34/1;

Kağıda Yz: Or. 8212/76: (A) A 19).

K. Tatar T. tiñlë: eşit, fark olmama (KTTS, 477).

Başkurt T. tiñlë: ...kadar, ...gibi, ...denk (BTS, 617).

Kırgız T. teñdüü: denkli, eşi bulunan, müsavi (KS, 725).

Kazak T. tendi: eşitlik, müsavat (KTS, 270).

Nogay T. deñli: denli, kadar.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. teñli: eşit, müsavat (KuTS, 330).

Karaçay-Balkar T. tengli: kadar; yaşat, akran; hizasında, seviyesinde (KMTS, 391).

Clauson, *teñlig* “eşit, kadar; dengeli” sözcüğünün *teñ* “denk” adından türediğini belirtir (ED: 520).

607.**teñri:** gök, gökyüzü; aziz, kutlu, hazretleri; özel ad. (**Moğolistan Y:** KT G 9, KT D 1, 11, 12, 15, 22, 25, 25, 25, 29, KT K 4, 10, KT G-B, BK K 7, 9, 10, 12, BK D 1, 1, 2, 10, 11, 13, 14, 18, 21, 21, 21, 23, 29, 32, 33, 34, 35, BK G 13, BK B 3, T 2, 3, 6, 16, 38, 40, 53, O 3, 10, 11, 12, 12; -de KT G 1, KT G-D, BK K 1; -si KT D 10, BK D 10; Tes K 1, Ta D 4, Ta B 3, Ta K 2, ŞU D 1, 2, ŞU G 9, Kar B I, I/4-5, Kar B I, II/4, HT VII/4, HT XIII/4, KÇor 9, Gur; -de Tes D 1, 4, Ta G 6, Ta B 1, 6, ŞU K 1, Kar B I, I/2, HT VII/2, Kar B II/6; -m Ta K 1, 3, 4, HT XXI; İA-A2 1, Han 2, Bö y, DU I 1, DU II 3, UB 3, BH I 2, BH II; **Yenisey Y:** 1/2, 3/2, 3/3, 3/5, 13/3, 14/3, 16/3, 32/5, 44/2, 69/2, 73/5, 73/7, 94/1, 108/4, 115, 147/3; -de 10/3, 45/5, 53/3, 68/1, 92/3, 115, 147/1, 147/4, -deki 7/3, 149/3, -m 36/2, 50/1, 116, 119/2; **D. Altay Y:** 80/1; **Tanrı Dağı Y:** AÖ-2; **Çin H. C. Y:** İl; **Kağıda Yz:** U 174a,b: (B) B 1, U 177: A 4, U 181: B 1, IrkB 15, 17, 38, 52, 54, 12, 44, 54, 20, 47, 2, 48, U 178: A 4, 7, Mainz 175a,b: A 3, Mainz 377: A 3-4, MİK III 35a+b: A 2, U 181: B 4, Or. 8212/1692: (A) Sol 3-4).

K. Tatar T. teñrë: Tanrı, Allah. (KTTS, 459).

Başkurt T. teñrë: Tanrı, Allah; gökyüzü, gök kubbe (BTS, 599).

Kırgız T. teñir: Tanrı, Allah (KS-S, 522).

Kazak T. tânir: Tanrı (KTS, 268).

Nogay T. tañrı: Tanrı, Allah.

Karakalpak T. teñir: Tanrı (KRS, 630).

Kırım Tatar T. tañrı: Tanrı (KTTTTRS, 330).

Kumuk T. teñiri: Tanrı (KuTS, 330).

Karaçay-Balkar T. teñiri: tanrı; Karaçay-Malkar eski inanışlarına göre gök tanrısı; gökyüzü; bir yemin sözü (KMTS, 394).

608.**teñriken:** kutlu, aziz. (**Moğolistan Y:** KarB I, I/1, HT VI/1, Ar 1, 2; Han 3, ON ü, ON d; **Yenisey Y:** -im Adrianov/2; -iñ Adrianov/4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø Ø

609.**teñrilig:** dindar. (**Kağıda Yz:** IrkB 13).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

610.**teñriteg:** kutlu, aziz, ilahi. (**Yenisey Y:** -im 59/6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

611.**ter:** ter. (**Moğolistan Y:** -im T 52).

K. Tatar T. tir: ter. (KTTS, 478).
Başkurt T. tir: ter (BTS, 618).
Kırgız T. ter: ter (KS-S, 523).
Kazak T. ter: ter (KTS, 270).
Nogay T. ter: ter (NRS, 346).
Karakalpak T. ter: ter (KRS, 636).
Kırım Tatar T. ter: ter (KTTTTRS, 340).
Kumuk T. ter: ter (KuTS, 330).
Karaçay-Balkar T. ter: ter (KMTS, 392).

612.**teri:** deri. (**Kağıda Yz:** IrkB 44).

K. Tatar T. tirë: deri, ten, hayvan derisi; kürk, post (KTTS, 479).
Başkurt T. tirë: deri; hayvan derisi; post, kürk (BTS, 618).
Kırgız T. teri: deri (KS, 727).
Kazak T. teri: teri (KTS, 271).
Nogay T. teri: teri (NRS, 347).
Karakalpak T. teri: deri (KRS, 637).
Kırım Tatar T. teri: deri, kürk (KTTTTRS, 340).

Kumuk T. teri: deri, post; kürk (KuTS, 331).

Karaçay-Balkar T. teri: deri, post; kürk (KMTS, 393).

613.**teriñ:** derin; tabak (**D. Altay Y:** -im 3/1).

K. Tatar T. tiren: derin; dip; güçlü tesiri olan; köklü mesele (KTTS, 478).

Başkurt T. teren: derin; ulaşılması güç (BTS, 601).

Kırgız T. terenğ: derin (KS, 727).

Kazak T. teren: derin (KTS, 270).

Nogay T. teren: derin (NRS, 346).

Karakalpak T. tereñ: derin (KRS, 637).

Kırım Tatar T. teren: derin (KTTTTRS, 340).

Kumuk T. teren: derin (KuTS, 331).

Karaçay-Balkar T. teren: derin (KMTS, 392).

614.**terk:** hemen. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. terk: hızlı, çabuk, süratli (KMTS, 393).

615.**terkleyü:** acele ile, hızlı hızlı. (**Kağıda Yz:** IrkB 7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. terkle-: hızlandırmak, hızını arttırmak (KMTS, 393).

616.**ters:** ters; güç, zor (**Yenisey Y:** -i 38/2).

K. Tatar T. tirës: ters, geri, sol; arka; kuzey; hayvan pisliği, tezek (KTTS, 479).

Başkurt T. tirës: ters, aksi; geri; kuzey (BTS, 619).

Kırgız T. ters: ters, aksine (KS, 728).

Kazak T. teris: ters, yanlış, doğru değil (KTS, 271).

Nogay T. teris: ters; yanlış (NRS, 347).

Karakalpak T. teris: ters (KRS, 637).

Kırım Tatar T. ters: ters (KTTTTRS, 341).

Kumuk T. ters: ters, ters yüz, arka yüz; mec. haksız, yanlış, hareket (KuTS, 331).

Karaçay-Balkar T. ters: ters; yanlış, hatalı (KMTS, 393).

617.**teve:** deve. (**Kağıda Yz:** IrkB 5, 46).

K. Tatar T. döye: deve (KTTS, 108).

Başkurt T. döye: deve (BTS, 133).

Kırgız T. töö: deve (KS, 755).

Kazak T. tüye: deve (KTS, 280).

Nogay T. tüye: deve (NRS, 367).

Karakalpak T. tüye: deve (KRS, 660).

Kırım Tatar T. deve: deve (KTTTTRS, 96).

Kumuk T. tüye: deve (KuTS, 347).

Karaçay-Balkar T. tüye: deve (KMTS, 415).

618.**tewlig:** hilekar. (**Moğolistan Y:** -in KT D 6, BK D 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

619.**teyeñ:** dağ sıçanı; sincap. (**Moğolistan Y:** -in BK K 12, BK G 12).

K. Tatar T. tiyēn: sincap. (KTTS, 480).

Başkurt T. tēyēn: sincap (BTS, 606).

Kırgız T. tiyin: sincap; tıyın sıçanı (KS, 735).

Kazak T. tiyin: kürkü kıymetli tilki cinsinden bir hayvan (KTS, 271). **tiyin:** sincap (KTLS, 782).

Nogay T. tiyin: sincap

Karakalpak T. tiyin: sincap (KRS, 667).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tiyin: sincap (KuTS, 333).

Karaçay-Balkar T. tiyin: sincap; sincap kürkü; kürk (KMTS, 397).

620.**tezek:** tezek, kuş pisliği. (**Kağıda Yz:** IrkB 23).

K. Tatar T. tizek: tezek, ters (KTTS, 481).

Başkurt T. tižek: tezek (BTS, 621).

Kırgız T. tezek: tezek (KS, 729).

Kazak T. tezek: tezek (KTLS, 884).

Nogay T. tezek: tezek (NRS, 343).

Karakalpak T. tezek: tezek (KRS, 632).

Kırım Tatar T. tezek: tezek (KTTTTRS, 343).

Kumuk T. tezek: tezek (KuTS, 332).

Karaçay-Balkar T. Ø

621.**tezig:** hızlı koşan. (**Yenisey Y:** 44/2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

622.**térkiş:** kervan (**Moğolistan Y:** KT G 8, BK K 6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

623.**tétrü / tétü:** ters, çapraz. (**Kağıda Yz:** IrkB 39).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	
Kırgız T. tetir / tetiri: ters, tersine, bilakis (KS, 729).		
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Kırgız Türkçesi hariç diğer ÇKTL sözlüklerinde “ters” anlamını karşılamak için *teris/ters/tires* sözcüğü bulunmaktadır. Bu sözcüğün *tétrü/tétü* sözcüğü ile ilişkili olması uzak ihtimal olarak görünmektedir.

624.**téyin:** diye, diyerek. (**Moğolistan Y:** KT D 11, 11, 12, 19, 20, 25, 25, 27, 28, 39, BK D 10, 10, 10, 16, 17, 21, 22, 23, 25, 33, 25, 39, T 6, 6, 17, 23, 24, 24, 29, 29, 40, O 3, 3, 6, 7, 8, 10, 11).

K. Tatar T. diye: diyerek. (TLG, 725).

Başkurt T. diye: diye (KTLS, 178)

Kırgız T. degen: diye (KS-S, 149).

Kazak T. dep: diye (KTLS, 178).

Nogay T. dep: diye.

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. dep: diye, deyip, diyerek (KuTS, 112).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

625.**tıdıg:** engel. (**Yenisey Y:** 59/5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

626.**tıg:** demir kırı, kırmızı ile kahverengi arası renk; demir kırı at. (**Kağıda Yz:** IrkB 50, 39, T II T 14: A 11).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

627.**til:** muhbir, ajan, casus; dil, haber (**Moğolistan Y:** -1g T 32, 36; ŞU D 12; -1g ŞU B 6;

Kağıda Yz: Mainz 403a,b: (B) A 7).

K. Tatar T. tël: dil, lisan, konuşma melekesi (KTTS, 463).

Başkurt T. tël: dil, lisan (BTS, 595).

Kırgız T. til: dil; haber; haberci (KS, 737).

Kazak T. til: dil (TTKTS, 212).

Nogay T. til: dil (NRS, 350).

Karakalpak T. til: dil (KRS, 640).

Kırım Tatar T. til: dil (KTTTTRS, 98).

Kumuk T. til: dil (KuTS, 334). **tilçi:** muhbir, jurnalci; dedikoducu; dilci (KuTS, 334).

Karaçay-Balkar T. til: dil (KMTS, 398). **tilçi:** muhbir, dedikoducu, iftiracı (KMTS, 398).

Clauson, *til* sözcüğüne “dil” anlamını vermiş ve sözcüğün dolayısıyla “bilgilendirici, bilgi, özellikle gizli bilgi, konuşulan dil” anlamlarını da barındırdığını belirtmiştir (ED: 489).

628.**tırnak:** tırnak. (**Kağıda Yz:** IrkB 44, 44).

K. Tatar T. tırnak: tırnak (KTTS, 472).

Başkurt T. tırnak: tırnak (BTS, 611).

Kırgız T. tırmak: tırnak, pençe (KS, 733).

Kazak T. tırnaq: tırnak (KTS, 285).

Nogay T. tırnak: tırnak (NRS, 375).

Karakalpak T. tırnak: tırnak (KRS, 669).

Kırım Tatar T. tırnaq: tırnak; kartuk (KTTTTRS, 344).

Kumuk T. tırnaq: tırnak (KuTS, 333).

Karaçay-Balkar T. tırnak: tırnak, pençe (KMTS, 397).

629.**tilek:** dilek. (**Yenisey Y:** 135/3).

K. Tatar T. tēlek: dilek, istek, amaç, arzu, talep (KTTS, 464).

Başkurt T. tēlek: dilek, istek; arzu, temenni (BTS, 596).

Kırgız T. tilek: dilek, arzu, niyet (KS, 738).

Kazak T. tilek: dilek (KTS, 287).

Nogay T. tilek: dilek (NRS, 351).

Karakalpak T. tilek: dilek (KRS, 640).

Kırım Tatar T. tilek: dilek (KTTTTRS, 345).

Kumuk T. tilek: rica, dilek; niyaz (KuTS, 334).

Karaçay-Balkar T. tilek: istek, dilek (KMTS, 398).

630.**tilkü:** tilki. (**Kağıda Yz:** IrkB 46).

K. Tatar T. tölkë: tilki (KTTS, 486).

Başkurt T. tölkö: tilki, tilki derisinden dikilmiş; hilekar, kurnaz (BTS, 630).

Kırgız T. tülkü: tilki; mec. kurnaz, hilekâr (KS, 770).

Kazak T. tülki: tilki (KTS, 281).

Nogay T. tülki: tilki (NRS, 370).

Karakalpak T. tülki: tilki (KRS, 661).

Kırım Tatar T. tilki: tilki (KTTTTRS, 346).

Kumuk T. tülkü: tilki; mec. kurnaz (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. tülkü: tilki; kurnaz (KMTS, 413).

631.**timag:** saygı (**Moğolistan Y:** BK G 15, 15).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

632.**tirig:** diri, canlı, hayatta olan; kişi adı. (**Moğolistan Y:** -dekiçe KT G-D, -i KT K 9; ŞU B 1, HT VI/2; **Yenisey Y:** 3/3, 6/1, 51/1, 26/1, 42/6, 44/6, 53/1, 55/3, 64, 98/3, 98/4; 44/6, 98/4, 53/1, 26/1, 55/3, 51/1, 6/1, 3/3, 98/3, 64; **D. Altay Y:** 34/1).

K. Tatar T. tērë / tērëk: diri, canlı, zinde, dinç; yaşayan, sağ. (KTTS, 466).

Başkurt T. tērë: diri, canlı, yaşayan; açıkça görünen, belirgin, belli (BTS, 600).

Kırgız T. tiri: diri (KS, 739).

Kazak T. tiri: diri, ömür süren (KTS, 287).

Nogay T. tiri: diri, canlı (NRS, 352).

Karakalpak T. tiri: diri (KRS, 642).

Kırım Tatar T. tiri: diri (KTTTTRS, 346).

Kumuk T. tiri: diri, çevik, atik, kıpırdak; canlı, atak; cesaretli; iri iri; sert (KuTS, 335).

Karaçay-Balkar T. tiri: diri, dinç, çevik (KMTS, 399).

633.**titig:** bataklık, çamur. (**Kağıda Yz:** IrkB 46).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

634.**titir:** dişi deve. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

635.**tiz:** diz. (**Kağıda Yz:** IrkB 60).

K. Tatar T. tēz: diz (KTTS, 468).

Başkurt T. tēz: diz (BTS, 606).

Kırgız T. tize: diz (KS, 741).

Kazak T. tize: diz (KTS, 286).

Nogay T. tiz: diz (NRS, 349).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tiz: diz (KTTTTRS, 347).

Kumuk T. tiz: diz (KuTS, 336).

Karaçay-Balkar T. Ø

636.**tizlig:** güçlü, kuvvetli, asi. (**Moğolistan Y:** -ig KT D 2, 15, 18, BK K 10, BK D 3, 13, 15).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

637.**toğan:** doğan; kişi adı. (**Tanrı Dağı Y:** T-2/6; **Kağıda Yz:** IrkB 4, 43, 44, 44, 44, 64).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. toygon: doğan, sungur (BTS, 628).

Kırgız T. tuygun: beyaz atmaca (KS, 767).

Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *toğan* “doğan (kuş)” sözcüğünün yalnızca güneybatı Osmanlıcada yaşadığını belirtir (ED: 470). Gülensoy, söz konusu sözcüğün Çağatay Türkçesinde *tuygun* biçiminde bulunduğunu belirtir (2007: 292). Çalışmamızda sözcük Başkurt ve Kırgız Türkçelerinde *toygon* / *tuygun* biçiminde tanıklanmıştır. Ancak sözcüğe Kırgız Türkçesinde “beyaz atmaca” anlamı verilmesi dikkat çekicidir. Tietze, *doğan* sözcüğüne “kuş avında kullanılan küçük bir yırtıcı kuş” anlamını vermiştir (2002: 635). Atmacanın da küçük ve kuş avında kullanılan bir kuş olduğu bilgisi, bu iki kuş türünün karıştırılma ihtimalini düşündürmektedir.

638.**tograk:** bir tür kavak ağacı. (**Kağıda Yz:** IrkB 64).

K. Tatar T. tirek: kavak ağacı; büyük ve uzun ağaç; kumaş üzerine çizilen veya basılan ağaç ve çiçek motifleri (KTTS, 478).

Başkurt T. tirek: kavak ağacı; ağaç; büyük ve uzun ağaç (BTS, 619).

Kırgız T. terek: kavak (KS, 727).

Kazak T. terek: ağacın bir türü (KTS, 270).

Nogay T. terek: ağaç (NRS, 346).

Karakalpak T. terek: kavak, ağaç (KRS, 636).

Kırım Tatar T. terek: ağaç (KTTTTRS, 340).

Kumuk T. terek: ağaç; mec. yüksek (insan hakkında) (KuTS, 331).

Karaçay-Balkar T. terek: ağaç (KMTS, 392).

639.**toğuru:** dosdoğru, doğrudan. (**Moğolistan Y:** ŞU G 5).

K. Tatar T. tuğrı: doğru, düz; düz çizgi; en yakın; doğrudan doğruya; isabetli; açıkça; dürüst, hakiki; adil; hatasız; sadık; dilde esas anlam (KTTS, 500).

Başkurt T. tuğrı: doğru, düz; direk, doğrudan doğruya; dürüst, hakiki; hatasız; adil; sadık (BTS, 640).

Kırgız T. tuura: doğru (KS, 765).

Kazak T. tuvra / tuvrı: doğru, düz; kesmek, keserek parçalamak (KTS, 277).

Nogay T. tuvra: doğru (NRS, 364).

Karakalpak T. tuvrı / tuvra: doğru, doğrudan (KRS, 658).

Kırım Tatar T. doğru: doğru (KTTTTRS, 99).

Kumuk T. tuwra: doğru; doğruca; hakiki; adil, haklı; samimi (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. tuvra: doğru, direkt, karşı (KMTS, 411).

640.**tok:** tok. (**Moğolistan Y:** T 8; Tes K 5).

K. Tatar T. tuk: tok, karnı doymuş; dolu, içli; refah içinde yaşayan. (KTTS, 496).

Başkurt T. tuk: tok, karnı doymuş; dolu, içli; refah içinde (BTS, 640).

Kırgız T. tok: tok (aç olmayan) (KS, 742).

Kazak T. toq: tok (KTS, 272).

Nogay T. tok: tok (NRS, 354).

Karakalpak T. tok: tok (KRS, 645).

Kırım Tatar T. toq: tok (KTTTTRS, 347).

Kumuk T. toq: tok; müreffeh; tombul (KuTS, 338).

Karaçay-Balkar T. tok: karnı tok (KMTS, 402).

641.**tokış:** savaş. (**Yenisey Y:** -ım 49/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

642.**tokuz:** dokuz. (**Moğolistan Y:** KT G 2, 3, KT D 14, KT K 6, 9, BK K 1, 2, BK D 1, 12, 29, 34, 35, BK G 2, 9, 9, T 9, O 6, KÇ 16, 18; Tes G 4, 4, 4, Ta B 6, 8, Ta K 4, 4, ŞU K 3, 4, ŞU D 1, 3, 3, 4, 10, 11, ŞU B 8; **Yenisey Y:** 5/1, 10/5, 23/1, 30/2, 32/4, 32/10, 32/11, 32/14, 44/2, 45/2, 48/3, 48/3, 51/2, 59/4, 60/2, 68/17, 70/3, 110/1; 48/3, 48/3, 23/1, 10/5, 45/2; **Kağıda Yz:** IrkB 50, 60, 29, Mainz 386: B 1-2, 2-3, Or. 8212/76: (A) A 1).

K. Tatar T. tuğız: dokuz (KTTS, 496).

Başkurt T. tugız: dokuz (BTS, 640).

Kırgız T. toguz: dokuz (KS-S, 532).

Kazak T. toğız: dokuz (KTS, 272).

Nogay T. togız: dokuz (NRS, 354).

Karakalpak T. toğız: dokuz (KRS, 643).

Kırım Tatar T. doquz: dokuz (KTTTTRS, 100).

Kumuk T. toğuz: dokuz (sayı) (KuTS, 337).

Karaçay-Balkar T. toguz: dokuz (KMTS, 402).

643.**tokuzunç:** dokuzuncu (**Moğolistan Y:** KT K-D; HT VIII/4; ŞU B 3, HT XV/2; **Kağıda Yz:** O. 1: A 3-4).

tokuzunç: dokuzuncu (**Moğolistan Y:** HT VIII/4).

K. Tatar T. tuğızınçı: dokuzuncu. (PÜTS).

Başkurt T. tugızınçı: dokuzuncu (BTS, 640).

Kırgız T. toguzunçu: dokuzuncu (KS-S, 533).

Kazak T. toğızınşı: dokuzuncu (TTKTS, 224).

Nogay T. togızınşı: dokuzuncu (NRS, 354).

Karakalpak T. toğızınşı: dokuzuncu (KRS, 643).

Kırım Tatar T. doquzıncı: dokuzuncu (KTTTTRS, 100).

Kumuk T. toğuzunçu: dokuzuncu (KuTS, 337).

Karaçay-Balkar T. toguzak: dokuzuncu (KMTS, 402).

644.**tolun:** mezar (**Moğolistan Y:** Bö ö 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

645.**tolug:** yazıt taşı (**Moğolistan Y:** Da 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

646.**tom**: tamamen, büsbütün. (**Tanrı Dağı Y**: T-2/4).

K. Tatar T. toma: iyice, tamamen (KTTS, 481).

Başkurt T. toma: iyice, tamamen (BTS, 622).

Kırgız T. tom: son derece (*tomayaktık* < *tom* + *ayaktık*) “son derece fakirlik” (KS, 746).

Kazak T. tım: çok, pek çok (KTS, 284).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**
Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

Alimov, ET *tom* sözcüğünün zarf görevinde “aşırı, çok” anlamıyla çağdaş Kazakçada *tım*, Başkurtçada *toma* biçiminde yaşadığını belirtir. Alimov ayrıca çağdaş Kırgız Türkçesi sözlüğünde (KS, 746) bulunan *tomayaktık* (< *tom* + *ayaktık*) “son derece fakirlik” sözcüğünün de söz konusu sözcükle ilişkili olduğunu düşünür (2014: 80). Sözcüğün çağdaş K. Tatar Türkçesinde de *toma* biçiminde yaşadığı görülmektedir.

647.**tonlug**: giyimli, sırtı pek olan. (**Moğolistan Y**: KT D 29, BK D 23; **Kağıda Yz**: IrkB 22, 42, Mainz403a,b: (B) A 1-2, 5-6).

K. Tatar T. tunlı: kıyafetli, elbiseli. (KTTS, 498).

Başkurt T. tun: manto, palto, kürk; hayvan kürkü; elbise, kıyafet (BTS, 643).

Kırgız T. tonduu: kürklü, kürk sahibi; iyi giyinmiş, şık giyinmiş (KS, 747).

Kazak T. ton: koyun derisinden yapılan palto gibi ceket (KTS, 274).

Nogay T. tonlı: kürklü (NRS, 357).

Karakalpak T. tonlı: kürk ceket sahibi (KRS, 647).

Kırım Tatar T. tonlı: kürk (KTTTTRS, 349).

Kumuk T. tonlı: mantolu, paltolu; gocuklu (KuTS, 338).

Karaçay-Balkar T. ton: kürk (KMTS, 403).

648.**tonsuz**: sırtı açıkta (olan). (**Moğolistan Y**: KT D 26, BK D 21).

K. Tatar T. tunsız: kıyafetsiz, elbisesiz. (KTTS, 498).

Başkurt T. tun: manto, palto, kürk; hayvan kürkü; elbise, kıyafet (BTS, 643).

Kırgız T. tonsuz: kürksüz, kıyafetsiz (KS, 747).

Kazak T. ton: koyun derisinden yapılan palto gibi ceket (KTS, 274).

Nogay T. tonsuz: kürksüz (NRS, 357).

Karakalpak T. tonsuz: kürk ceketsiz (KRS, 647).

Kırım Tatar T. ton: kürk (KTTTTRS, 349).

Kumuk T. ton: manto, palto; gocuk (KuTS, 338).

Karaçay-Balkar T. ton: kürk (KMTS, 403).

649.**toņuz:** domuz. (**Moğolistan Y:** KÇ 18; **Yenisey Y:** 98/3; **Kağıda Yz:** IrkB 6, 6).

K. Tatar T. duñgız: domuz. (KTTS, 109).

Başkurt T. duñgız: domuz (BTS, 133).

Kırgız T. donğuz: yabani domuz; hayvan devri takviminde son yılın adıdır (KS, 311).

Kazak T. donız: domuz (KTS, 68).

Nogay T. doņız: domuz (NRS, 101).

Karakalpak T. doņız: domuz (KRS, 176).

Kırım Tatar T. domuz: domuz (KTTTTRS, 100).

Kumuk T. doņuz: domuz; mec. alçak, adi (KuTS, 115).

Karaçay-Balkar T. tonguz: domuz (KMTS, 404).

650.**torug:** doru renkli at, doru. (**Moğolistan Y:** KT D 33; Su 7; **D. Altay Y:** 80/3).

K. Tatar T. turı: doru at, kuyruğu ve yelesi siyah olan doru at. (KTTS, 500).

Başkurt T. turı (2): doru (at rengi) (BTS, 647).

Kırgız T. toru: doru (KS, 751).

Kazak T. torı: doru (KTS, 275).

Nogay T. torı: kızıl (at) (NRS, 358).

Karakalpak T. torı: doru (KRS, 650).

Kırım Tatar T. toru: doru (KTTTTRS, 350).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. toru: doru (KMTS, 404).

651.**toruk:** zayıf, güçsüz. (**Moğolistan Y:** KT D 39, T 5, 6; **Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. arık-turık: çok zayıf, zayıf (BTS, 37).

Kırgız T. Ø

Kazak T. arıq-turıq: zayıf, zayıflanmış olan; eti yenmeyecek kadar zayıf olan (KTS, 20)

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *toruk* sözcüğü çağdaş Kazak ve Başkurt Türkçesi sözlüklerinde *arıq* “zayıf” sözcüğüyle birlikte ikileme oluşturarak *arıq-turıq* biçiminde bulunmaktadır.

652.**tosık:** tokluk. (**Moğolistan Y:** KT G 8, BK K 6).

K. Tatar T. tuklık: tokluk; refah, bolluk, bereket (KTTS, 496).

Başkurt T. tuklık: tokluk; refah, bolluk, bereket (BTS, 640).

Kırgız T. tok: tok (aç olmayan), vakti hali yerinde olan (KS, 751).

Kazak T. toqtıq: tokluk (TTKTS, 713).

Nogay T. toklık: tokluk (NRS, 355).

Karakalpak T. toklık: tokluk (KRS, 645).

Kırım Tatar T. toq: tok (KTTTTRS, 347).

Kumuk T. toqluq: tokluk; refah; şişmanlık (KuTS, 338).

Karaçay-Balkar T. tok: karnı tok (KMTS, 402).

653.**toz:** toz. (**Kağıda Yz:** IrkB 15).

K. Tatar T. tuzan: toz; çamur, toprak parçaları; kir, çamur (KTTS, 503).

Başkurt T. tużan: toz; çamur, kir (BTS, 649).

Kırgız T. toz: toz; un tozu (KS, 753).

Kazak T. toz: toz (KTLS, 900).

Nogay T. tozan: toz (NRS, 354).

Karakalpak T. toz: toz (KRS, 643).

Kırım Tatar T. toz: toz (KTTTTRS, 350).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

654.**tölek:** sakin, sessiz, kibarca (?). (**Kağıda Yz:** Or. 8212/1692: (A) Sol 7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tülek: ağır mizaçlı, sakin tabiatlı (BTS, 651).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

655.**töpö:** başın üst bölümü; tepe, zirve (**Moğolistan Y:** -sinte KT D 11, BK D 10).

K. Tatar T. tübe: başın üst kısmı, tepe; herhangi bir şeyin üstü; uç nokta; ev gibi yapıların çatısı, tepesi; en dip nokta. (KTTS, 504).

Başkurt T. tübe: başın üst kısmı, tepe; dağın tepesi, zirvesi; bina, ev çatısı; kabilenin, boyun daha küçük bir grubu, aile; ailenin yaşadığı, sahip olduğu yer; yaşlı kadınların baş örtüsü altından giydikleri baş giyimi (BTS, 649).

Kırgız T. töbö: tepe, zirve; kalpağın tepesi (KS, 753). **töpö:** bir topluluğun (aile, şebeke v.s.) büyüğü, başı (KS, 755).

Kazak T. töbe: başın en üst noktası, tepe; evin tepesi; şapkanın tepesi; bir şeyin yüksek ucu (KTS, 275).

Nogay T. töbe: tepe; yüce; başın üstü (NRS, 359).

Karakalpak T. töbe: tepe, bayır (KRS, 650).

Kırım Tatar T. töpe: tepe (KTTTTRS, 351).

Kumuk T. töbe: tepe; tümsek; kurgan, höyük; yığın, küme; tepe (kafanın); doruk, zirve (KuTS, 340).

Karaçay-Balkar T. töbe: tepe; yığın küme (KMTS, 405).

656.**törö:** töre, yasa. (**Moğolistan Y:** -de KT D 16, BK D 14, -g KT D 3, 16, 30, BK D 2, 4, 13, 36, -gin BK D 19, -müz KT D 22, BK D 18, -ñün KT D 22, -sin KT D 1, 8, 13, 31, BK D 3, 8, 11, -sinçe KT D 13, BK D 12; -mün Ta B 3, HT VII/3; **Yenisey Y:** -sü(i?) 10/7).

törü: töre (**Tanrı Dağı Y:** T-6/1).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. törö: devlet memuru, bürokrat (KS, 756).

Kazak T. töre: töre, idarecilik eden, hüküm veren kimse (KTS, 276).

Nogay T. töre: adalet; yasa (NRS, 361).

Karakalpak T. töre: adalet; memur (KRS, 652).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. töre: kanun (KuTS, 341).

Karaçay-Balkar T. töre: mahkeme, kanun; durum (KMTS, 407).

657.**törön:** tören. (**Moğolistan Y:** BK K 9, 10, 10; KarB I, II/5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

658.**törösüz:** kanunsuz. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

659.**tört:** dört. (**Moğolistan Y:** KT D 2, 2, KT G-B, BK K 9, 9, 10, BK D 2, 3, 3, 15, 24, 30, 38, BK G 8, BK G-B, O 1, KÇ 11, 24; Ta D 7, Ta B 4, ŞU D 7; **Yenisey Y:** 10/11, 16/3, 20/1, 28/8, 29/2, 31/3, 46/3, 50/3, 68/23, 110/1; **Kağıda Yz:** IrkB 28, Mainz 403a,b: (B) B 8).

K. Tatar T. dürt: dört. (KTTS, 109).

Başkurt T. dürt: dört (BTS, 135).

Kırgız T. tört: dört (KS, 756).

Kazak T. tört: dört (KTS, 276).

Nogay T. tört: dört (NRS, 101).

Karakalpak T. tört: dört (KRS, 652).

Kırım Tatar T. dört: dört (KTTTTRS, 101).

Kumuk T. dört: dört (sayı) (KuTS, 115).

Karaçay-Balkar T. tört: dört (KMTS, 407).

660.**törtünç:** dördüncü. (**Moğolistan Y:** KT K 6, BK D 31; ŞU D 3; **Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 11).

törtinç: (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 1).

K. Tatar T. dürtence: dördüncü. (PÜTS).

Başkurt T. dürtensë: dördüncü (BTS, 135).

Kırgız T. törtünçü: dördüncü (KS, 756).

Kazak T. törtinşi: dördüncü (KTS, 276).

Nogay T. törtinşi: dördüncü (NRS, 102).

Karakalpak T. törtinşi: dördüncü (KRS, 652).

Kırım Tatar T. dörtünci: dördüncü (KTTTTRS, 101).

Kumuk T. törtünçü: dördüncü (KuTS, 115).

Karaçay-Balkar T. Ø

661.**tözlüg:** asıllı, esaslı, köklü, unsurlu. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 6, 7-8, 9, 10, 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

662.**tuç:** tunç, bronz. (**D. Altay Y:** 80/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tunç: tunç (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tuç: tunç (KMTS, 408).

663. **tug:** tuğ, sancak (**Moğolistan Y:** ŞU D 5, ŞU G 9; -in ŞU B 3, 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tiv: tuğ, bayrak; temel ideolojinin belirtisi (BTS, 612).

Kırgız T. tuu: sancak, bayrak, tuğ (KS, 761).

Kazak T. tuv: tuğ, bayrak (KTS, 276).

Nogay T. tuv: tuğ (NRS, 363).

Karakalpak T. tuv: tuğ, bayrak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tuw: bayrak, sancak, alem (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. Ø

664.**tug**: engel (**Moğolistan Y**: T 26).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

665.**tugçı**: kağanlık davulu çalan görevli, köşçü; sancak taşıyıcısı, bayraktar (**Moğolistan Y**: Te 1, 2; **Kağıda Yz**: U 180: A 2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	
Kırgız T. tuuç	: alemdar, bayraktar (KS, 765).	
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

666.**tugrag**: tuğra, nişan (**Moğolistan Y**: YU 2, Te 1).

K. Tatar T. tugra	: tuğra (TüTaS, 321).	
Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø	Kazak T. Ø
Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø	Kırım Tatar T. Ø
Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø	

667.**tugsık**: (güneşin) doğduğu (yer), doğu; doğma, doğuş (**Moğolistan Y**: -a KT G 2, BK D 8, -da KT D 4, 8, BK D 5, -ıña BK K 2, 11, O 2; -a Su 4; -daki Tes D 5, Ta B 3, 3).

tugsuk: (güneşin) doğduğu (yer), doğu; doğma, doğuş (**Moğolistan Y**: KarB I, III/8).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Sözcüğün kök biçimi olan *tug-* eylemi ÇKTL sözlüklerinde bulunur.

668.**tul**: dul. (**Yenisey Y**: 45/6; **Tanrı Dağı Y**: T-13/2, T-1/2, T-3/4).

K. Tatar T. tol 1	: dul (KTTS, 481).	
Başkurt T. tol 1	: dul (BTS, 622).	
Kırgız T. tul	: dul, kocasız (KS-S, 745).	
Kazak T. tul	: dul (KTS, 277).	
Nogay T. tul	: dul.	
Karakalpak T. tul	: dul (KRS, 654).	
Kırım Tatar T. tul	: dul, bekar (KTTTTRS, 353).	
Kumuk T. tul	: dul, dul kadın veya erkek (KuTS, 342).	
Karaçay-Balkar T. tul	: dul (KMTS, 408).	

669.**tulku**: yekpare. (**Moğolistan Y**: Ta B 3).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. tulku: hep, bütün, tamamıyla, hacim (KS, 759).

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

670.**tuman:** duman. (**Kağıda Yz:** IrkB 15).

K. Tatar T. toman: sis, buğu; sisli; belirsiz (KTTS, 481).

Başkurt T. toman: sis; buğu (BTS, 623).

Kırgız T. tuman: duman, sis, pus (KS-S, 545).

Kazak T. tuman: sis, toz, duman (KTS, 278).

Nogay T. tuman: sis, duman (NRS, 365).

Karakalpak T. tuman / duman: duman, sis (KRS, 654).

Kırım Tatar T. tuman: sis, duman (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. tuman: sis, duman, pus (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. Ø

671.**turgak:** muhafız (birliği); yurt, vatan. (**Moğolistan Y:** Ta K 2, 2).

K. Tatar T. torak: mesken, ev, ikametgâh; yurt, daire (KTTS, 482).

Başkurt T. torgak: mesken, barınak (BTS, 625).

Kırgız T. turak: ikamet yeri, durak, konulan yer (KS,). mavix

Kazak T. turaq: yaşanılan yer, mesken, durak (KTS, 278).

Nogay T. turak: mesken, ev (NRS, 365).

Karakalpak T. turak: ikametgah, mesken (KRS, 655).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. turğaq: nöbetçi (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. turuk: ayakta duracak yer (KMTS, 409).

672.**turña:** turna. (**Yenisey Y:** -ñ 48/5; **Kağıda Yz:** IrkB 61).

K. Tatar T. torna: turna (KTTS, 483).

Başkurt T. torna: turna (BTS, 625).

Kırgız T. turna/turuna: turna (kuş) (KS, 762).

Kazak T. tırna: turna (KTS, 285).

Nogay T. turna: turna (NRS, 366).

Karakalpak T. tırna: turna (KRS, 669).

Kırım Tatar T. turna: turna (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. turna: turna (KuTS, 343).

Karaçay-Balkar T. turna: turna (KMTS, 409).

673.**tuuruk:** duru, saf. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. I) A 1-2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	

Karaçay-Balkar T. turu: açık, alenen; açık yürekli (KMTS, 409).

674.**tuso:** yarar, fayda. (**Moğolistan Y:** KÇ 23; **Yenisey Y:** -m 44/2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

675.**tuş:** iki ırmağın birleşme yerinde oluşan geniş ve derin havuz; eşit, eş değer. (**Moğolistan Y:** -ı ŞU G 1).

K. Tatar T. tuş: kışın nehir ve göllerde buz üstüne çıkan su (KTTS, 501).

Başkurt T. toş: sınırlı küçük yer; süre, müddet (BTS, 627).

Kırgız T. tuş: karşı yanda bulunan mahal; yön, istikamet; zaman, an, fırsat (KS, 763).

Kazak T. tus: bir şeyin karşı tarafı; devrinde, zamanında (KTS, 279).

Nogay T. tus: yön, istikamet; karşı taraf (NRS, 366).

Karakalpak T. tus: yön, istikamet; karşı taraf (KRS, 366).

Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *tuş* sözcüğünün temel olarak “eşit, eşdeğer” dolayısıyla “karşı, karşı karşıya” anlamında olduğunu, çağdaş Türk dillerinde bu ve genişletilmiş bazı anlamlarla yaşadığını belirtir (ED: 558). Aydın’a göre ŞU G 1’deki cümleye göre sözcüğü “iki ırmağın birleşme yerinde oluşan geniş ve derin havuz” şeklinde anlamlandırmak daha uygun görünmektedir (2018b: 185).

676.**tutsık:** tutacak. (**Moğolistan Y:** KT G 4, BK K 3, -ının KT G 10, BK K 8).

K. Tatar T. totkıç: tutacak; sap, kulp. (KTTS, 484).

Başkurt T. totka: kulp, sap, kabza; çare; dayanak (BTS, 627).

Kırgız T. tutkuç: kulp, sap; ocaktan kazanı indirirken kullanılan keçe ellik (KS, 761).

Kazak T. tutqış: tutacak (KTS, 279).

Nogay T. tutkış: tutacak, sap, kulp (NRS, 366).

Karakalpak T. tutkış: tutacak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. tutquç: tutak, sap, bir şeyin tutulacak yeri (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tuthuç: sap, kulp; delil, kanıt; iskelet, temel, esas (KMTS, 410).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

677.**tutug:** rehin. (**Kağıda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. totık: rehine, tutak (KTTS, 483).

Başkurt T. totkon: tutsak, esir; tutuklu, mahpus (BTS, 627).

Kırgız T. tutkun: esir, tutsak, mahpus; esaret, hapis (KS, 761).

Kazak T. tutqın: mahkum, tutuklu, esir (KTS, 279).

Nogay T. tutkın: mahkum, tutuklu (NRS, 366).

Karakalpak T. tutkın: esir, mahpus (KRS, 656).

Kırım Tatar T. tutuq: kekeme; felçli (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tutık: esir (KMTS, 410).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

678.**tuyug:** toynak (**Kağıda Yz:** IrkB 5).

K. Tatar T. toyak: toynak, at, sığır, koyun vb. hayvanlarda ayak ucunu kaplayan kalın tırnak (KTTS, 484).

Başkurt T. toyak: toynak, hayvanlarda ayak ucunu kaplayan kalın tırnak; kızağın gövdesi ile kızaklarını birleştiren kısa tahta; kadın takılarında uçlarına para takılarak yapılan kordon (BTS, 628).

Kırgız T. tuyak: hayvan tırnağı (toynak); hayvan otlatma mukabilinde devletin aldığı resim; at toynağı şeklinde olan gümüş külçe; baş (hayvan sayısı); nesil, zürriyet (KS, 767).

Kazak T. tuyaq: toynak (TTKTS, 717).

Nogay T. toyak: toynak.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tuyaq: ayak (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tuyaq: hayvan tırnağı (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. tuyak: hayvan tırnağı (KMTS, 411).

679.**tuzak:** tuzak. (**Kağıda Yz:** IrkB 61).

K. Tatar T. tozak: ilmikli kapan; tuzak, kapan (KTTS, 485).

Başkurt T. tozak: av tuzağı, ağ; hile, tuzak (BTS, 628).

Kırgız T. tuzak: tuzak (KS, 768).

Kazak T. tuzaq: tuzak (KTS, 277).

Nogay T. tuzak: tuzak, kapan (NRS, 364).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tuzaq: tuzak (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tuzaq: tuzak (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. Ø

680.**tü:** tüy. (**Kağıda Yz:** IrkB 3).

K. Tatar T. tök: tüy, kıl, saç teli (KTTS, 485).

Başkurt T. tök: tüy, kıl; bitki dalındaki küçük filizler, yeni sürgünler (BTS, 629).

Kırgız T. түк: tüy (tendeki); (menfi cümlede) aslâ, hiçbir veçhile, hiçbir zaman (KS, 769).

Kazak T. түк: tüy; hiçbir şey (KTS, 281).

Nogay T. түк: tüy; kıl (NRS, 369).

Karakalpak T. түк: tüy (KRS, 660).

Kırım Tatar T. түк: tüy; saç; bir tutam saç (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. түк: saç, kıl; tüy (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. түк: tüy; kıl; yün; kürk; kuştüyü (KMTS, 412).

681.**tügünlüg:** düğümlü. (**Moğolistan Y:** T 54).

K. Tatar T. töynlë: düğümlü. (KTTS, 492).

Başkurt T. töyön: düğüm (BTS, 636).

Kırgız T. түюндүү: düğümlü; düğümlenerek bağlanmış olan; mec. güç halledilen, müşgül (KS, 776).

Kazak T. түyin: düğüm (KTS, 280).

Nogay T. түyinli: düğümlü (NRS, 369).

Karakalpak T. түyinli: düğümlü (KRS, 660).

Kırım Tatar T. түюмли: düğümlü (KTTTTRS, 357).

Kumuk T. түюн: düğüm (KuTS, 348).

Karaçay-Balkar T. түюм: düğüm (KMTS, 415).

682.**tügünük:** çadırın tepesindeki duman deliği, çadırın bacası. (**Kağıda Yz:** IrkB 18).

K. Tatar T. төнлөк II: bacasız evlerde veya köy hamamında dumanın çıkması için bırakılan delik (KTTS, 486).

Başkurt T. төнлөк: çadırı havalandırmak için duvara ya da çatıya açılan delik (BTS, 631).

Kırgız T. түндүк 3: obanın, uukların³³ üst uçlarıyla tutulan yukarıdaki ahşap dairesi (KS, 771).

³³ Obanın, çadırın kubbesinin sııkları (KS, 788).

Kazak T. tünük: bir çadırın üstündeki duman deliği (ED: 485). **tünlik:** keçeden çadırın en üstünde duman çıkacak yerinde bulunan ve rüzgara göre dumanı ayarlayan keçe parçası (KTS, 281).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. tünlik: ev kubbesi (KRS, 662).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tünülük: baca (KuTS, 346).

Karaçay-Balkar T. Ø

683.**tükel:** sağ, sağ salım; sağlam, eksiksiz. (**Kağıda Yz:** IrkB 15, 27, 42).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

684.**tüketi:** tükeninceye kadar. (**Moğolistan Y:** KT G 1, BK K 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *tüketi* “bütünüyle, tamamıyla” sözcüğünün *tüke-t-* “bitirmek, tamamlamak” eyleminin zarf-fiil eki alarak oluşmuş şekli olduğunu belirtir (ED: 479). Sözcüğün bu eylem biçimi ÇKTL’de bulunmaktadır.

685.**tümen:** on bin (**Moğolistan Y:** KT D 31, KT K 12, BK K 12, BK D 25, 26, BK G 1, 8, 8, T 36, KÇ 10; Ta B 2, Ta K 1, ŞU D 9, ŞU B 7, ŞU B Ek 1; **Kağıda Yz:** IrkB 32).

K. Tatar T. tömen: on bin; çok fazla; tümen, on binlik ordu; kendisine bağlı yüz köyü olan şehir. (KTTS, 486).

Başkurt T. tömen: binbaşı (BTS, 630).

Kırgız T. tümön: on bin; hesapsız, gayet çok (KS, 770).

Kazak T. tümen: on bin (TTKTS, 725).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tümen: on ruble (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. tümen: on bin (KMTS, 413).

Clauson, ET *tümen* sözcüğünün Toharca’dan alıntı olduğunu ve “on bin” anlamının yanında sözcüğün “süresiz olarak çok sayıda” anlamı taşıdığını da belirtir (ED: 507).

686.tün: gece. (**Moğolistan Y:** KT G 2, KT D 27, BK K 2, 11, BK D 22, T 12, 22, 27, 35, 42, 51, -ke T 26, -li BK G-D; ŞU D 1; **Kağıda Yz:** IrkB 24, Or. 8212/78: (B) A 3-4, U 181: B 5-6).

K. Tatar T. tön: gece; kuzey (KTTS, 486).

Başkurt T. tön: gece; kuzey (BTS, 630).

Kırgız T. tün: gece (KS, 770).

Kazak T. tün: gece, karanlık vakit (KTS, 281).

Nogay T. tün: gece (NRS, 370).

Karakalpak T. tün: gece (KRS, 661).

Kırım Tatar T. dün: dün (KTTTTRS, 103).

Kumuk T. tun / tün: gece (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. tün: gece; gerçek, hakikat (KMTS, 413).

687.tüğür: dünür. (**Yenisey Y:** -üm 11/7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

688.türk/türük: Türk (**Moğolistan Y:** T 1, 2, 3, 3, 9, 11, 17, 18, 18, 20, 22, O 2, 3, 3, KÇ 4, 6; Ö II 3; **Yenisey Y:** 32/10; T-12/2).

türük: Türk (**Moğolistan Y:** KT G 1, 3, 6, 6, 7, 8, 8, 10, 10, 11, KT D 1, 3, 6, 7, 7, 8, 10, 10, 10, 11, 13, 16, 21, 22, 22, 25, 25, 27, 34, KT K 6, KT B, BK K 1, 2, 5, 5, 5, 6, 6, 8, 8, 8, 13, 13, 13, BK D 1, 1, 2, 3, 4, 7, 7, 7, 8, 9, 10, 10, 11, 14, 18, 18, 19, 19, 20, 21, 22, 30, 33, 33, 33, 36, 38, BK G 13, 13, 13, 15, 15, T 46, 50, 50, 54, 60, 61, 62, KÇ 8; -üm BK D 16; -üme BK K 12, BK G 10; -ümüz KT D 18; Ta D 5, 7, 8, ŞU K 4, 4, 8, 10, ŞU G 8, ŞU B 8).

K. Tatar T. török: Türk. (KTTS, 488).

Başkurt T. török: Türk (TBBTS, 107).

Kırgız T. türk: Türk; iri ve semiz koyun (KS-S, 554).

Kazak T. türük: Türk (TTKTS, 725).

Nogay T. türk: Türk (NRS, 371).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. türk: Türk (KTTTTRS, 356).

Kumuk T. türk: Türk (KuTS, 346).

Karaçay-Balkar T. türk: Türkiye, Anadolu (KMTS, 413).

689.**türlüg:** çeşitli, türlü. (**Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 1, B 8-9, Mainz 386: B 3, T II T 14: A 2).

K. Tatar T. törlë: türlü, çeşitli; çeşit çeşit, her türlü (KTTS, 489).

Başkurt T. törlö: türlü, çeşitli; her türlü (BTS, 633).

Kırgız T. түrlүү / түрдүү: türlü, biçimli (KS, 773).

Kazak T. түрлі: türlü, çeşitli (KTS, 282).

Nogay T. түрлі: türlü, çeşitli (NRS, 371).

Karakalpak T. түрлі: türlü, çeşitli (KRS, 663).

Kırım Tatar T. түрлү: türlü (KTTTTRS, 356).

Kumuk T. түрлү: türlü, çeşitli, muhtelif (KuTS, 346).

Karaçay-Balkar T. түрлү: türlü, değişik, çeşitli (KMTS, 413).

690.**tüşnek:** tünek. (**Kağıda Yz:** IrkB 61).

K. Tatar T. төнөк: bir gecelik, bir gece için; gececi, gece çalışan (KTTS, 486).

Başkurt T. төнөк: tünek (BTS, 630).

Kırgız T. түнөк: geceleme yeri, tünek (kuşların, koyunların geceyi geçirdikleri mahal) (KS, 771).

Kazak T. түнөк: çok karanlık; geceleme (KTS, 281).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. түнөк: karanlık (KRS, 661).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *töşnek* biçiminde okuduğu sözcüğün *töşen-* eyleminden türediğini belirtir ve sözcüğe “yatakların döşendiği bir yer” anlamını vermiştir (ED: 565). Tekin, sözcüğün *tüşne-* “konaklamak, geceyi geçirmek” eyleminden türediğini belirtir ve karşılaştırmak amacıyla *tüşün* “han, konaklama yeri” sözcüğünü verir (2019: 47). Yıldırım da söz konusu sözcüğün *tüşün* “konaklama yeri” sözcüğüne +Ak küçültme eki getirilerek oluştuğunu belirtir (< түş-ün+ek “kalınacak, konaklanacak yer”) (2017: 153). ÇKTL sözlüklerindeki *tünek* (< tün+e-k “tünek, geceleme yeri”) sözcüğü ET *tüşnek* sözcüğü ile semantik olarak aynıdır ancak morfolojik olarak ilişkisi şüphelidir.

691.**tütünçsüz:** tütünsüz, dumansız. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (B) A 3).

K. Tatar T. төтөн: tütün; duman; yalan; eskiden köylerde hane saymak için kullanılan birim (KTTS, 491).

Başkurt T. төтөнһөз: dumansız, ıssız; buharsız (BTS, 635).

Kırgız T. тютүнсүз: tütünsüz, dumansız, sissiz; evsiz (KS-S, 556).

Kazak T. түтін: tütün; ateşin dumanı; kendi başına bir ev sahibi olmak (KTS, 283).

Nogay T. tütinsiz: dumansız; tütünsüz (NRS, 373).

Karakalpak T. tütün: duman (KRS, 665).

Kırım Tatar T. tütün: tütün; duman (KTTTTRS, 356).

Kumuk T. tütün: duman (KuTS, 347).

Karaçay-Balkar T. tütün: tütün (KMTS, 414).

692.**tüz:** birlik içinde (olan); düz, doğru. (**Moğolistan Y:** KT D 3, BK D 4; **Kağıda Yz:** U 178: A 4-5).

K. Tatar T. töz: düz, pürüzsüz; dik, doğru; doğru konuşan (KTTS, 492). **tözök:** barış içinde, asayışı tam; düzenli, varlıklı, bolluk içinde; düzgün, eksiği pürüzü olmayan. (KTTS, 493).

Başkurt T. töz: düz, eğri olmayan; pürüzsüz; dik, doğru; doğru konuşan, namuslu; ova düzlük (BTS, 637).

Kırgız T. түз: düzenli, doğru; düz, pürüzsüz (KS, 776).

Kazak T. түз: düzlük, meydan (KTS, 280).

Nogay T. түз: düz (NRS, 368).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. түз: düz (KTTTTRS, 357).

Kumuk T. түз: düz, doğru; kurala uygun; isabetli; gerçek, hakikat (KuTS, 348).

Karaçay-Balkar T. түз: doğru, gerçek, düz, düzgün; ova, düzlük (KMTS, 415).

693.**tüzsüz:** kargaşa (olan). (**Moğolistan Y:** KT D 6, BK D 6).

K. Tatar T. tözöksüz: düzensiz, asayışsız. (KTTS, 493).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. түzsüz: düzensiz (KS, 777).

Kazak T. Ø

Nogay T. түzsüz: düzensiz, düz olmayan.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. түzsüz: doğru olmayan, samimi olmayan; haksız, adaletsizce (KuTS, 348).

Karaçay-Balkar T. түzlüksüz: adaletsiz, haksız (KMTS, 415).

694.**u:** uyku. (**Moğolistan Y:** -ka T 27, -sın T 28).

K. Tatar T. uyku: uyku. (KTTS, 525).

Başkurt T. oyko: uyku (BTS, 456).

Kırgız T. uyku: uyku (KS, 790).

Kazak T. уықы: uyku (KTS, 290).

Nogay T. уыкы: uyku (NRS, 381).

Karakalpak T. uyku: uyku (KRS, 673).

Kırım Tatar T. yuqu: uyku (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. yuxu: uyku (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. cuku: uyku (KMTS, 159).

Clauson'a göre *u* "uyku" sözcüğünün istisnai biçimde *udı-* olması, sözcüğün aslının *ud* olabileceğini düşündürür fakat *ud* sözcüğü bu anlamıyla hiç tanıklanmamıştır (ED: 2). Clauson *udı-* maddesinde sözcüğün alışılmadık, nadir biçimde *u*: "uyku" sözcüğünden türediğini belirtir (ED: 42). *uyku* sözcüğü < *u+dı-g(/k)u* sözcüğünün gelişmiş biçimidir. Sözcüğün bazı Türk dillerindeki *yuku/yuku* biçimi ise /uy/>/yu/ göçüşmesinin sonucudur (Gülensoy, 2007: 978).

695.**uç:** uç; kanat; son; hedef. (**Moğolistan Y:** -ı T 40; -ı Ta B 5, 5, 5, 5, ŞU D 4; -inta Ta B 1; **Yenisey Y:** -ın 153/3; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 24-25).

K. Tatar T. oç: uç; merkezden uzak şehir, taşra; taraf; baş, başlangıç. (KTTS, 363).

Başkurt T. os: uç; taşra; taraf (BTS, 451).

Kırgız T. uç: uç (KS, 778).

Kazak T. uş: uç, bir şeyin ucu (KTS, 293).

Nogay T. uş: uç (NRS, 385).

Karakalpak T. uş: uç (KRS, 684).

Kırım Tatar T. uc: uç (KTTTTRS, 359).

Kumuk T. uç: uç, sivri uç (KuTS, 351).

Karaçay-Balkar T. uç: uç (KMTS, 416).

696.**uçrug:** bayrak. (**Kağıda Yz:** IrkB 36).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

697.**uçuk:** tahıl kabuğu, saman (mec. yoksul). (**Moğolistan Y:** T 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. osok: tahılın ezilmesiyle çıkan un ya da kepek; hafif, yeğni; içi boş, tatsız; büyük ve hafif; yerinde durmaz, ele avuca sığmaz, oynak (BTS, 453).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. uçuk: kabuk, tahıl kabuğu (KMTS, 416).

698.**uçuz:** kolay, çaba gerektirmeyen; ucuz, değersiz. (**Moğolistan Y:** T 13, 13).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. ucuz: ucuz (KTTTTRS, 359).

Kumuk T. uçuz: ucuz; ucuza (KuTS, 351).

Karaçay-Balkar T. uçuz: ucuz, değersiz (KMTS, 416).

699.**udigma:** uyuyan. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

700.**udlık:** uyluk kemiği. (**Moğolistan Y:** -ın KT D 36).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

701.**udu:** sonra. (**Kağıda Yz:** IrkB 26, 26).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

702.**ugur:** uğur, yol. (**Moğolistan Y:** T 25; **Yenisey Y:** -ınta 10/8, 51/4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

703.**uguş:** halk, boy, soy; grup. (**Moğolistan Y:** KT K 7, -ı KT G 6, BK K 4, -ug BK D 31, -um KT G 1, BK K 1, BK D 25; **Yenisey Y:** 5/2; 5/2).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

704.**ukug:** anlayış, bilinç. (**Yenisey Y:** Kök Haya/2, Adrianov/3; **D. Altay Y:** 6/3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. uguu: işidileni kavrama, anlama, idrak (KS, 780).

Kazak T. uğuv: anlama, düşünme (KTS, 289).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. uğıv: anlama (KRS, 672).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Clauson sözcüğün yalnızca Kırgızcada yaşadığını belirtir (ED: 83). Sözcüğün Kazak ve Karakalpak Türkçelerinde de yaşadığı görülmektedir.

705.**ukuşça**: akla, mantığa uygun. (**Yenisey Y**: 48/6).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

706.**uladı**: ve, ardından; başkaları; ve benzeri. (**Kağıda Yz**: Or. 8212/77: A 7).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	
Kırgız T. ulandı : ek, yama; devam (KS, 782).		
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

707.**ulayu**: ayrıca, ilaveten. (**Moğolistan Y**: KT G 1, KT K 9, 11, BK K 1, BK G 13, 14, 14, 14, KÇ 24).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

708.**ulug**: büyük, ulu, yüce. (**Moğolistan Y**: KT D 28, 34, 34, 40, BK K 9, 10, 10, BK D 34, BK G 9, T 56, O 18, KÇ 3, -ı T 5; Tes K 1, Ta B 6, 6, 7, 8, KarB I, II/9, Su 10; **Yenisey Y**: -um 147/5; -umka 96/3; **Kağıda Yz**: Mainz 383: A 3, IrkB 9, U 181: B 5).

K. Tatar T. oluğ: ulu, yüce, büyük (KTTS, 366).
Başkurt T. olo: büyük, yüce, ulu; ihtiyar; hacmi büyük, iri (BTS, 448).
Kırgız T. uluu: büyük, ulu (KS, 783).
Kazak T. ulı: ulu, büyük (KTS, 291).
Nogay T. ullı: ulu, büyük (NRS, 382).
Karakalpak T. ullı: büyük, yüce (KRS, 676).
Kırım Tatar T. ulu: ulu (KTTTTRS, 360).
Kumuk T. ullu: büyük, yüce, ulu; iri (KuTS, 352).
Karaçay-Balkar T. ullu: büyük (KMTS, 417).

709.**uluş**: kent. (**Moğolistan Y**: KT K 12).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

710.**umay**: Umay. (**Moğolistan Y**: KT D 31, T 38; UB 4; **Yenisey Y**: 28/6, 110/4).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**
Kırgız T. umay: efsanevi bir kuştur ki yuvasını havada yapar; çocuklar hâmisi olan efsanevi bir kadın (KS, 783).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. umay: kadın ve çocukları koruyan tanrıça (KMTS, 418).

711.**umugdaş:** kutlu, aziz. (**Yenisey Y:** 13/1).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

712.**unç:** mümkün. (**Moğolistan Y:** T 24; **Yenisey Y:** 5/1).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

713.**urı:** erkek (çocuk). (**Moğolistan Y:** KT D 7, 24, BK D 7, 20; ŞU B 3; -m Su 6; **Yenisey Y:** 26/3, 26/13, 48/6, 48/9, 53/3, 59/7, 88/3; -m 2/1, 13/2, 26/2, 38/3, -n 126; 88/3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

714.**urugsuz:** soysuz sopsuz, tohumsuz (**Moğolistan Y:** KarB I, IV/6).

K. Tatar T. ırug: eski toplum düzeninde kan bağıyla birbirine bağlı en küçük insan grubu, aile, uruk, boy; kuşak (KTTS, 160).

Başkurt T. orug: soy, boy; aşiret (BTS, 451).

Kırgız T. uruk: soy, kabile; cins; tohum (KS, 785).

Kazak T. urıq: tohum (KTS, 292).

Nogay T. urlık: tohum (NRS, 383).

Karakalpak T. urık: tohum (KRS, 679).

Kırım Tatar T. uruv: uruk, soy (KTTTTRS, 361).

Kumuk T. urluk: tohum (KBLS, 53).

Karaçay-Balkar T. uruv: kabile, boy (KMTS, 419).

Clauson, ET *urug* sözcüğünün aslında “tohum, çekirdek” anlamında olduğunu ancak anlamsal ilişkilerle sözcüğün “döl, soyundan gelen, klan” anlamlarını da taşıdığını belirtir (ED: 214). ÇKTL sözlüklerinde sözcüğün -sUz ekini almamış biçimi bulunmaktadır.

715.**uruğu:** bayrak; kişi adı parçası. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) A 1, 9, B 2, (A) A 20, 2-3, 7-8, 12-13, 17, (B) B 3, 5, 7).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

716.uruş: savaş. (Moğolistan Y: O 10; Yenisey Y: 99).

K. Tatar T. orış: dövüş; hücum; dalaşma (KTTS, 367).

Başkurt T. oroş: vuruş, kakış; savaş; kavga (BTS, 451).

Kırgız T. uruş: muharebe, harp; dövüş, kavga (KS, 786).

Kazak T. urıs: harp, savaş; kavga, dövüş (KTS, 292).

Nogay T. urıs: savaş, muharebe; dövüş (NRS, 384).

Karakalpak T. urıs: harp, savaş (KRS, 679).

Kırım Tatar T. uruş: savaş (KTTTTRS, 361).

Kumuk T. uruş: savaş, muharebe; kavga, dövüş; bozuşukluk; küfür (KuTS, 355).

Karaçay-Balkar T. uruş: savaş (KMTS, 419).

717.uruşu: ve, ile. (Moğolistan Y: Ta K 5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

718.us: akıl. (Moğolistan Y: -ın T 19).

K. Tatar T. is II: akıl, hafıza, zihin (KTTS, 176).

Başkurt T. is: hatır, zihin (BTS, 259).

Kırgız T. es: akıl, hafıza (KS, 339).

Kazak T. es: akıl, us (KTS, 78).

Nogay T. es: bellek, akıl (NRS, 439).

Karakalpak T. es: akıl, hatır (KRS, 199).

Kırım Tatar T. es: hafıza, hatır; akıl, zihin (KTTTTRS, 111).

Kumuk T. es: hafıza, bellek; akıl, zeka (KuTS, 123).

Karaçay-Balkar T. es: akıl, hatır, hafıza (KMTS, 195).

Eren, eski ve yeni diyalektlerde bulunan (Tkm es. - Nog es. - Kzk es. - Krg es. - Çuv as. vb.) ve “akıl” anlamına gelen *as/es/is* sözcüklerinin Batı Türklerinin dilinde yaşayan *us* sözcüğüyle birleştirilmesinin mümkün olmadığını belirtir (1999: 425). Eren, bu görüşünün nedenini açıklamaz. Gülensoy, *us* sözcüğü maddesinde sözcüğün *û-* “anlamak” kökünden türediğini ve sözcüğün Türk lehçelerinde *es/is/äs* şeklinde yaşadığını belirtir (2007: 971). A. Tan ve F. Özer, *es* ve *us* sözcükleri üzerine beraber yazmış oldukları makalelerinde sözcüklerin tarihi ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımlarını belirtmiş ancak sözcüklerin ilişkilerine değinmemişlerdir.

719.uş: işte. (Yenisey Y: 108/3).

K. Tatar T. oşbu: şu, işbu (KTTS, 367).

Başkurt T. oşo: işte, şu, bu, işte şu (BTS, 454).

Kırgız T. uşul: bu zamiriyle gösterilen şeyden daha uzak (KS, 787).

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. şu: şu (KTTTTRS, 324).

Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

720.utru: karşı, karşı taraf. (Moğolistan Y: ŞU G 3, HT XI/4; Kağıda Yz: IrkB 2, 16, 43).

K. Tatar T. otırı: gitgide, gittikçe, hep, sürekli (KTTS, 367).

Başkurt T. otoro: karşı, buna karşı, bunun aksine; ısrarcı, inatçı, aksi; aksine (zarf olarak) (BTS, 455).

Kırgız T. uturu/utur: karşıya, karşıda (KS, 788).

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

721.utuş: uğur, yol. (Yenisey Y: -ııa 10/9).

K. Tatar T. otış: kumarda yutulan para, oyunda elde edilen kâr; fayda, üstünlük (KTTS, 367).

Başkurt T. otoş: piyango oyunu; oyunda kazanılıp alınan şey; ekstra kazanç, fayda (BTS, 455).

Kırgız T. utuş: şans oyunu; ödül; kazanan; kumarda kazanç (KS-S, 571). **utuş:** oyunda kazanç (KS, 788).

Kazak T. utıs: kazanç; kazanınca elde edilen para, vs. (KTS, 293).

Nogay T. utıs: kazanç; ikramiye (NRS, 385).

Karakalpak T. utıs: kazanç (KRS, 682).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. utuş: kazanç, kazanma; sayı, puan; zafer, galibiyet (KuTS, 355).

Karaçay-Balkar T. Ø

722.uwut: utanma, utanç. (Moğolistan Y: -ı T 37).

K. Tatar T. oyat: utanma, utanç; ayıp; pek kötü; edepsiz, çirkin. (KTTS, 368).

Başkurt T. oyat: utanma, sıkılma, çekinme (BTS, 456).

Kırgız T. uyat: utanma, utanç (KS, 790).

Kazak T. uyat: utanma (KTS, 294).

Nogay T. uyat: utanç, ayıp (NRS, 386).

Karakalpak T. uyat: utanma (KRS, 686).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. uyat: utanç, utanma, yüz, ar, haya; vicdan, insaf (KuTS, 357).

Karaçay-Balkar T. uyat: ayıp, utanç, utanma (KMTS, 421).

Clauson, *uvut* “çekinme, utanma” sözcüğünün beraber ikileme oluşturduğu *uyat* sözcüğüyle aynı anlamı olduğunu ve neredeyse bütün modern dillerde bu anlam için *uyat* sözcüğünün kullanıldığını belirtir (ED: 6-7). Taradığımız ÇKTL sözlüklerinde de “utanma, utanç” anlamı için *uyat/oyat* sözcüğünün kullanıldığı görülmüştür.

723.**uya:** akraba, aile; yuva, hayvan yuvası, in. (**Yenisey Y:** 28/6; -mga 15/1; **Tanrı Dağı Y:** -larumda T-13/5; -larına T-2/5; **Kağda Yz:** IrkB 31).

K. Tatar T. oya: hayvan yuvası; yaşama yeri, ev, yurt; gizlice toplanılan yer; düşmanın yerleştiği yer, düşman merkezi (KTTS, 368).

Başkurt T. oya: yuva (hayvanlar için); bitki dikmek için açılan çukur; bir kökte birleştirilen sözler grubu (gramer için) (BTS, 455).

Kırgız T. uya: yuva, in (KS-S, 574).

Kazak T. uya: yuva (KTS, 294).

Nogay T. uya: yuva, in; delik (NRS, 386).

Karakalpak T. uya: yuva (KRS, 686).

Kırım Tatar T. yuva: yuva (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. uya: yuva; in (KuTS, 356).

Karaçay-Balkar T. uya: yuva (KMTS, 421).

724.**uyur:** kudret(li), güç(lü); muktedir, yetenekli. (**Yenisey Y:** 17/2, 17/3, 17/3; -ın 10/2, 28/9; **Kağda Yz:** IrkB 28).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

uyur “yetenekli, güçlü” sözcüğü muhtemelen *u:-* sözcüğünün isim olarak kullanılan geniş zaman biçimidir (ED: 275).

725.**uyurlug:** muktedir, kudretli, güçlü. (**Moğolistan Y:** İA-a 1)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

726.**uz:** sanat; becerikli, mahir, usta, vasıflı zanaatçı; kişi adı. (**Moğolistan Y:** -ug BK G-B; **Tanrı Dağı Y:** T-8/4; **D. Altay Y:** 43).

K. Tatar T. osta: usta, ehil, becerikli, mahir (KTTS, 367).

Başkurt T. osta: usta, üstat, uzman (BTS, 454).
Kırgız T. us/uz: usta; eli uz; mahir, becerikli (KS, 792).
Kazak T. usta: usta (KTS, 293).
Nogay T. usta: usta (NRS, 384).
Karakalpak T. usta: usta (KRS, 681).
Kırım Tatar T. usta: usta (KTTTTRS, 361).
Kumuk T. usta: usta, mahir; becerikli, eli uz (KuTS, 355).
Karaçay-Balkar T. usta: usta (KMTS, 419).

727.**uzak:** uzak. (**Moğolistan Y:** T 52).

K. Tatar T. ozak: uzak, uzun (yol); uzun vakit boyunca. (KTTS, 368).
Başkurt T. ożak: uzun, çok zaman devam eden; devamlı, sürekli (BTS, 457).
Kırgız T. uzak: uzak, uzun (zaman) (KS, 792).
Kazak T. uzaq: uzak, mesfe ölçümü; zaman ölçümü (KTS, 289).
Nogay T. uzak: uzak (NRS, 379).
Karakalpak T. uzak: uzak (KRS, 672).
Kırım Tatar T. uzaq: uzak (KTTTTRS, 363).
Kumuk T. uzaq: uzak; uzun; devamlı (KuTS, 357).
Karaçay-Balkar T. uzak: uzak (KMTS, 422).

728.**uzun:** uzun. (**Kağıda Yz:** IrkB 22, 42, 47, Mainz403a,b: (B) A 1-2, 5-6).

K. Tatar T. ozın: uzun, uzun boylu; uzun süren (KTTS, 369).
Başkurt T. ożam: uzun; devamlı, sürekli (BTS, 457).
Kırgız T. uzun: uzun, uzunluk (KS, 792).
Kazak T. uzın: uzun, kısa değil (KTS, 290).
Nogay T. uzın: uzun (NRS, 380).
Karakalpak T. uzın: uzun (KRS, 673).
Kırım Tatar T. uzun: uzun (KTTTTRS, 363).
Kumuk T. uzun: uzun; yüksek (KuTS, 358).
Karaçay-Balkar T. uzun: uzun (KMTS, 422).

IrkB 22’de *uzun* sözcüğüyle *tonlug* sözcüğü yan yana kullanılarak bir söz öbeği oluşturur. Bu söz öbeğiyle Thomsen (1912: 200) ve Orkun (2011: 878) “rahip, manastıra çekilen tarik-i dünya, papas”ların kastedildiğini düşünmüştür. Tekin (2019, 39) ve Yıldırım (2017: 359) ise bu söz öbeğine “kadın” anlamını vermiştir.

729.**üç:** üç. (**Moğolistan Y:** KT D 4, 18, BK D 15, 32, 34, 41, BK G 8, T 14, 19, 20, 33, KÇ 15; Tes K 2, Ta D 1, 7, Ta G 2, 3, 4, Ta K 2, ŞU K 7, 8, 11, ŞU G 1, 4, 4, 9, ŞU B 1, 6, 7,

7, Su 6, 6; **Yenisey Y:** 3/4, 5/2, 6/1, 11/1, 22/3, 28/6, 31/4, 42/4, 55/1, 59/1, 59/5, 59/7, 59/7, 68/25, 126; 22/3, 5/2, 3/4, 22/3, 5/2, 3/4; **Kağıda Yz:** IrkB 19, Or. 8212/76: (A) A 11).

K. Tatar T. öç: üç. (KTTS, 371).

Başkurt T. ös: üç (BTS, 464).

Kırgız T. üç: üç (sayı) (KS, 793).

Kazak T. üş: üç (KTS, 299).

Nogay T. üş: üç (NRS, 392).

Karakalpak T. üş: üç (KRS, 696).

Kırım Tatar T. üç: üç (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. üç: üç (sayı) (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. üç: üç (KMTS, 422).

730. **üçegü:** üçü birlikte. (**Moğolistan Y:** -n T 21).

K. Tatar T. öçev: üçü birlikte (KTTS, 371).

Başkurt T. ösev: üç kişi ya da şey (BTS, 465).

Kırgız T. üçöö: üçü, her üçü, üç kişi, üçünüz (KS, 793).

Kazak T. üşev: üç tane (KTS, 299).

Nogay T. üşev: üç tane (NRS, 392).

Karakalpak T. üşev: üç tane (KRS, 696).

Kırım Tatar T. üşev: üç tane (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. üçew: sayı (topluluk), üç kişi (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. üşev: üç kişi (KMTS, 422).

731. **üçün:** için, uğruna, -dan / -den dolayı. (**Moğolistan Y:** KT G 9, 9, 9, KT D 3, 6, 6, 6, 6, 6, 12, 15, 19, 19, 23, 24, 27, 29, 29, KT K 4, KT B, BK K 6, 7, 7, 9, 10, BK D 4, 6, 6, 6, 6, 7, 11, 13, 14, 16, 16, 19, 20, 20, 22, 23, 23, 28, 29, 30, 32, 33, 33, 34, 36, BK G 6, 15, T 3, 6, 40, 47, 48, 49, 55, 55, 61, 61, KÇ 1, 7, 7, 12, 27; Tes D 3, 5, Ta B 3, 3, ŞU D 5, 5, HT VI/2; **Yenisey Y:** 8/1, 10/2, 11/3, 11/9, 13/4, 15/1, 17/2, 20/1, 23/1, 23/2, 24/7, 26/4, 28/1, 28/9, 28/9, 29/2, 29/7, 30/1, 30/2, 31/2, 31/2, 31/2, 32/1, 32/8, 32/10, 35/1, 41/2, 42/7, 42/7, 43/3, 43/4, 46/2, 48/2, 48/9, 48/9, 48/11, 49/4, 50/2, 59/4, 59/5, 68/6, 68/16, 73/7, 92/2, 152/1, Adrianov/1; **D. Altay Y:** 88/2; **Tanrı Dağı Y:** T-2/1; **Kağıda Yz:** IrkB 67, Mainz 383 A 1-2, Or. 8212/76: (A) A 9, Or. 8212/1692: (A) Sol 11-12).

ünçün³⁴: için (Moğolistan Y: ON 1).

K. Tatar T. öçen: için, ... sebebiyle, ... bakımından (KTTS, 371).

Başkurt T. ösön: için, -den dolayı (BTS, 465).

Kırgız T. üçün: için (gaye yahut sebep ifade eden sonek) (KS, 793).

Kazak T. üşin: için (KTS, 299).

Nogay T. üşin: için (NRS, 392).

Karakalpak T. uşın: için (ÇTYD III, 459).

Kırım Tatar T. içün: için (KTTTTRS, 138).

Kumuk T. uçun: için (KuTS, 351).

Karaçay-Balkar T. üçün: için (KMTS, 422).

732. **üçünç**: üçüncü. (Moğolistan Y: KT D 33, KT K 6, BK D 30; HT XI/3; Ç 1; **Kağıda Yz**: Mainz 403a,b; (B) A 9, IrkB 5, 15, Mainz 386: A 4, Mainz 383: B 5).

K. Tatar T. öçenç: üçüncü. (KTTS, 371).

Başkurt T. ösönsö: üçüncü; niteliği düşük olan; yemekten sonra verilen içecek (BTS, 465).

Kırgız T. üçünçü: üçüncü (KS, 793).

Kazak T. üşinşi: üçüncü (KTS, 299).

Nogay T. üşinşi: üçüncü (NRS, 392).

Karakalpak T. üşinşi: üçüncü (KRS, 696).

Kırım Tatar T. üçünci: üçüncü (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. üçünçü: üçüncü (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. Ø

733. **üçürgü / öçürgü**: at örtüsü; eyer keçesi, teğelti. (**Kağıda Yz**: IrkB 50).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. öçürüü: söndürme; kapatma (KS, 607). **öçürgüç**: kapak, örtü; ateş söndürmek için kullanılan alet; yazıyı silmek için kullanılan lastik (KS, 607).

Kazak T. öşirüv: yanan ateşi veya başka bir şeyi söndürme (KTS, 222).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. öşirgi: söndürücü; silgi (KRS, 517).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. öçürüv: söndürme (KMTS, 315).

³⁴ Aydın'a göre *ünçün* sözcüğü *üçün* "için" sözcüğünün yanlış yazılmış biçimidir. Olon Nuur yazıtının birinci satırında yazıcı, *ç* harfi yerine *nc* harfini yazmış olmalı. Küçük yazıtlarda bu gibi durumlara rastlanılmaktadır (2013: 125).

Clauson, *öçür-* eyleminden *üçürgü* sözcüğünün “söndürücü vb.” anlamları karşıladığını ama aslında “at battaniyesi, at örtüsü” anlamında kullanıldığını belirtir (ED: 31).

734.**ügüz:** ırmak. (**Moğolistan Y:** KT G 3, KT D 17, BK K 3, BK D 15, -çe BK D 20, -ke T 16, 18, 19, -üg KT D 37, BK D 27, 30, T 35, 37, 44, KÇ 16, -ertiş ü. KT D 37, BK D 27, T 35, 37; -tugla ü. BK D 30; -yaşıl ü. KT D 17, BK D 15; yenchü ü. KT G 3, KT D 39, BK K 3, T 44, KÇ 16; Ta D 3, ŞU K 3; -de Ta D 7, ŞU G 1; -üg ŞU G 1; **Yenisey Y:** 24/1, 42/5, 136/1, Adrianov/1, 24/1, 42/5, 136/1; **Kağıda Yz:** IrkB 43).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

735.**üküş:** çok. (**Moğolistan Y:** KT G 6, 7, 10, KT D 29, BK K 5, 6, 7, BK D 24, 31, T 7, 39, 40, -üg O 7; -i ŞU D 4; **Yenisey Y:** 45/9; **Kağıda Yz:** IrkB 36).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

736.**ülke:** yurt. (**Yenisey Y:** -ni 24/7).

K. Tatar T. ölke: ülke, bölge; bilim alanı, disiplin (KTTS, 372).

Başkurt T. ölke: ülke, memleket; alan, saha, branş (BTS, 460).

Kırgız T. ölkö: ülke, memleket, yurt (KS, 609).

Kazak T. ölke: ülke; civar, etraf (KTS, 217).

Nogay T. ölke: ülke, memleket.

Karakalpak T. ölke: ülke; alan (KRS, 509).

Kırım Tatar T. ölke: ülke (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. ölke: ülke, memleket, diyar (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. Ø

737.**ülüg:** bölüm, kısım, pay; nasip, kismet; talih, mutluluk, kader. (**Moğolistan Y:** -i T 4, 4, KÇ 23, -üm KT D 29, BK D 23; **Tanrı Dağı Y:** T-12/2; **Çin H. C. Y:** Iş; **Kağıda Yz:** IrkB 41, 66).

K. Tatar T. öleş: bölüm, kısım, parça, hisse, pay. (KTTS, 371).

Başkurt T. ölöş: pay, parça, kısım, hisse, bölüm; kismet (BTS, 460).

Kırgız T. ölöş: hisse, pay, üleş (KS, 794).

Kazak T. üles: hisse, pay, hak (KTS, 297).

Nogay T. ülis: pay, hisse, kısım (NRS, 389).

Karakalpak T. üles: hisse, pay (KRS, 691).

Kırım Tatar T. üleş: parça, bölüm, kısım (RKKRS, 559).

Kumuk T. ülüş: hisse, pay; porsiyon (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. ülüş: pay, hisse (KMTS, 423).

Clauson, ET *ülüg* sözcüğünün eş anlamlısı olan *ülüş* “pay, hisse” sözcüğünden daha nadir kullanıldığını belirtir. (ED: 142). Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

738.ün: ses. (**Tanrı Dağı Y:** -i AÖ-2; **Kağıda Yz:** U 171a,b: (A) A 3 (?)).

K. Tatar T. ön: ses, avaz (KTTS, 372).

Başkurt T. ön: ses, ün (BTS, 462).

Kırgız T. ün: ses, seda, eda (ton) (KS, 795).

Kazak T. ün: ses, ün (KTS, 298).

Nogay T. ün 1: ses (NRS, 390).

Karakalpak T. ün: ses; ton (KRS, 693).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ün: ses (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. ön: ses (KMTS, 317).

739.üpgük: hüthüt kuşu, çavuş kuşu. (**Kağıda Yz:** IrkB 21).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. üpüp: hüthüt (kuş) (KS, 796).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø**

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. gükük: hüthüt kuşu, çavuş kuşu (KuTS, 145).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson *üpgük* adının bu kuş³⁵ için kullanılan yansıma sözcüklerden en eskisi olduğunu ve bu kuşun *üpüp*, *übük*, *püpük*, *ibik*, *ibük* adlarıyla da anıldığını belirtir (ED: 9).

740.ürün: ak, beyaz, açık, berrak; soylu (kimse); kişi adı. (**Moğolistan Y:** BK K 11, T 48;

Yenisey Y: -üm 45/7; -ümüg 11/3; **D. Altay Y:** 46; **Tanrı Dağı Y:** T-5/2; **Kağıda Yz:** IrkB 4, 5, 20, 41, 41).

yürün: beyaz. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 5, 7, 15, 20-21).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

³⁵ Bu kuşun bilimsel adı “Upupa epops”tur (<https://tr.wikipedia.org/wiki/ibibik>).

Kırgız T. ürünğ: şafak, fecir; şafak sökerken (KS, 797).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *ürünğ* sözcüğü ile *yürünğ* sözcüğünün aynı sözcük olduğunu belirtir (ED: 970).

741.üz: aksi, inatçı. (Moğolistan Y: T 34).

K. Tatar T. üzsüzlë: dediği dedik; inatçı. (PÜTS).

Başkurt T. üzhüzlë: dediğim dedik, inatçı (BTS, 677).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

742.üze: üstte, yukarıda. (Moğolistan Y: KT D 1, 1, 10, 16, 17, 22, 26, BK K 10, 12, BK D 2, 2, 3, 9, 14, 15, 18, 21, 21, 35, BK B 1, 3, T 9, 20, 25, O 3, 12; Ta D 4, Ta B3, ŞU K 3; İA-A2 1, Bö y; Yenisey Y: 9/4, 32/5; Kağıda Yz: IrkB 1, 4, 6, 15, 17, 17, 20, 26, 53, 53, 54, 60, 60, 64, 48, T II T 14: A 17).

K. Tatar T. öste: üstte, üst tarafta, yukarıda (KTTS, 373).

Başkurt T. öş/öşt: üst taraf, üst; dış yüzey; sütun üzerini kaplayan yağ tabakası (BTS, 464).

Kırgız T. üs/üst: üst (KS, 798).

Kazak T. üst(i): bir şeyin üzeri, üst tarafı; insanın vücudu; üzerinden hakkında (KTS, 299).

Nogay T. üst: üst, üzeri (NRS, 391).

Karakalpak T. üst: üst, üzeri (KRS, 695).

Kırım Tatar T. üst: üst (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. üst: üst, yukarı, üst taraf (KuTS, 360).

Karaçay-Balkar T. üs: üst, üzeri (KMTS, 423).

743.üzgölük: kopma. (Moğolistan Y: T 14).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. özöklök: kesiklik, duraklama; yolun bittiği, kesildiği yer; gerekli şeylerin, ihtiyaçların bittiği zaman (BTS, 472).

Kırgız T. Ø

Kazak T. üzilüv: koparılma, üzülmeye; vefat etme; bitme, sonu gelme (KTS, 296).

Nogay T. üzilüv: kopma, koparılma (NRS, 387).

Karakalpak T. üziliv: kopma (KRS, 688).

Kırım Tatar T. üzilüv: kopma (RKKRS, 557).

Kumuk T. üzölmek: koparılmak; kesilmek; durmak; kaybolmak (KuTS, 362).

Karaçay-Balkar T. üzgüçlük: zorlayarak almaya çalışmak, tehditle elde etmeye çalışmak; açgözlölük; çıkarıcılık (KMTS, 424).

Sözcüğün kökü olan üz- eylemi ÇKTL sözlüklerinde bulunmaktadır.

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

744.üzük: kesik, yırtık. (Kağıda Yz: IrkB 48).

K. Tatar T. özök: kopuk, bölünmüş; parça parça; hece hece söylenen (KTTS, 374).

Başkurt T. özök: bir şeylerin kesilen yeri, kesik; eser ya da metinlerdeki parça; kesilen parça; herhangi bir iş ya da harekette durmak, durak (BTS, 472).

Kırgız T. üzük: kopmuş, koparılmış (KS, 801).

Kazak T. üzük 2: kopuk, üzölmüş (KTS, 296).

Nogay T. üzük 2: yırtık, kopuk (NRS, 387).

Karakalpak T. üzük: kopuk (KRS, 687).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. üzük: kısım, parça; soy, nesil (KMTS, 425).

745.ya: yay. (Kağıda Yz: Mainz 400: A 4).

K. Tatar T. ceye: ok atılan yay; yay şeklindeki şey; ayraç, parantez (KTTS, 76).

Başkurt T. yan: ok atmada kullanılan yay; yün çırpma için kullanılan yay şeklindeki ağaç sopa (BTS, 692). **yeye:** ok atmada kullanılan yay; yay şekli, parantez (BTS, 725).

Kırgız T. caa: yay (silah) (KS, 158).

Kazak T. cay 4: yay, eski zaman silahı (KTS, 85).

Nogay T. yay: yay (NRS, 457).

Karakalpak T. cay 2: yay (KRS, 211).

Kırım Tatar T. cay: yay (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. caya: yay (ok atmak için) (KuTS, 91).

Karaçay-Balkar T. caya: yay (KMTS, 145).

746.yadag: yaya. (Moğolistan Y: BK D 32, BK G 1, T 4, -ın KT D 28, 32, BK D 22, T 25; ŞU G 9 ; D. Altay Y: 90).

K. Tatar T. cayav: yaya, yayan, yaya şekilde. (KTTS, 76).

Başkurt T. yayak: yayan, yaya giden, yayan yürüyen (BTS, 703).

Kırgız T. cöö: yaya, yayan, yaya giden (KS, 228).

Kazak T. cayav: yaya (KTS, 97).

Nogay T. yayav: yaya (NRS, 474).

Karakalpak T. cayav: yaya (KRS, 238).

Kırım Tatar T. cayav: yaya (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. yayaw: yayan, yaya; yaya olarak (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cayav: yaya (KMTS, 146).

747.**yagak:** ceviz. (**Kağıda Yz:** IrkB 56, 64).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. caŋgak: ceviz (KS, 175).

Kazak T. caŋgag: ceviz; ceviz ağacı (KTS, 92).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. caŋgak: ceviz ağacı (KRS, 227).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

748.**yagi:** düşman. (**Moğolistan Y:** KT D 2, 9, 10, 14, 14, 14, 34, 39, KT K 1, 2, 4, 8, BK D 3, 9, 9, 12, 12, 12, 26, 29, 30, 32, O 5, 6, 10, -g KT D 15, BK D 13, T 53, 54; -ka KÇ 23; -mız T 8, 19, 19, 20; -sı KT D 12, BK D 11; ŞU D 6, ŞU G 3, 6; -da ŞU D 7; -m Ta B 4, 5; -n ŞU D 6; İA-A2 4; **Yenisey Y:** 120/1; -da 19/1, 27/6, 32/3, 44/2, 49/3; -g 45/4; -ka 25/1, 4/26/8, 28/2, 35/1; **D. Altay Y:** -da 32; **Tanrı Dağı Y:** T-2/2, T-2/4, T-10/4; **Kağıda Yz:** IrkB 34).

K. Tatar T. cav: düşman. (KTLS, 197).

Başkurt T. yav: silahlı asker, hücum eden düşman ordusu; düşman; savaş, askeri sefer, akın (BTS, 702).

Kırgız T. coo: düşman, düşman durumunda bulunan (KS, 222).

Kazak T. cav: düşman (KTS, 96).

Nogay T. yav 2: düşman (NRS, 453).

Karakalpak T. cav: düşman (KRS, 237).

Kırım Tatar T. cav: düşman (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. yaw: düşmanca davranışta bulunan, düşman; savaş, harp (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cav: düşman (KMTS, 144).

749.**yagıçı:** savaşçı. (**Moğolistan Y:** -sı T 50; **Yenisey Y:** 44/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yavısı: savaşçı, akıncı; bir delikanlı için kız istemeye giden kimse, dünür (BTS, 703).

Kırgız T. cooçu: ara bulucu (KS, 235).

Kazak T. cavşı: elçi (KTS, 97).

Nogay T. yavşı: ara bulucu (NRS, 453).

Karakalpak T. cavşı: ara bulucu (KRS, 238).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

750.**yagız**: yağız, kahverengi, toprak rengi, esmer. (**Moğolistan Y**: KT D 1, BK D 2; Ta D 4, Ta B 3, KarB II/8; Te 1, ON ü; **Yenisey Y**: 84, 147/4, 149/4; **D. Altay Y**: 25;).

yazıg³⁶: yağız, esmer (**Kağıda Yz**: IrkB 11, 50).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

751.**yaglıg**: yağlı (**Kağıda Yz**: IrkB 13).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. cav: yağ (KTLS, 954).

Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yağlı: yağlı (KTTTTRS, 373).

Kumuk T. yawlu: yağlı (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cavlu: yağlı (KMTS, 144).

752.**yaguk**: yakın. (**Moğolistan Y**: KT G 7, BK K 5).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. cuuk: yakın (KS, 163).

Kazak T. cuvıq: yakın, uzak değil (KTS, 106).

Nogay T. yovık: yakın (NRS, 445).

Karakalpak T. cuvık: yakın (KRS, 265).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yuwuq: yakın, yakında (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. cuvuk: yakın; akraba (KMTS, 160).

753.**yaka**: yaka, uç, sınır. (**Moğolistan Y**: ŞU D 8, ŞU G 2; -garu ŞU B 2).

K. Tatar T. yaka: yaka; gömlek yakası; kenar, çit (TTS, 342).

Başkurt T. yağa: yaka, elbise yakası (BTS, 684).

Kırgız T. caka: yaka; kenar, kıyı; dağ eteği (KS, 163).

Kazak T. cağa: yaka; derenin, gölün, denizin kıyısı, sahil (KTS, 83).

Nogay T. yaka: yaka (NRS, 454).

Karakalpak T. cağa: yaka (KRS, 206).

Kırım Tatar T. cağa: yaka, yan, taraf, kıyı (KTTTTRS, 69).

Kumuk T. yağa: yaka; yaka, kenar, sahil, kıyı (KuTS, 383).

³⁶ Clauson (ED: 985) ve Yıldırım (2017: 79) bu sözcüğün *yagız* “yağız, kahverengi, esmer” sözcüğünde oluşan metatez olayıyla oluştuğunu düşünür.

Karaçay-Balkar T. caga: yaka; kenar, kıyı (KMTS, 134).

754.yakılığ: taraflı (Yenisey Y: 65/3).

K. Tatar T. yaklı: taraflı, ... düşüncesinde olan; taraftar (KTTS, 547).

Başkurt T. yaklı: çok tarafı olan, çok yönlü; taraftar, taraf olan (BTS, 686).

Kırgız T. caktuu: bir tarafı tutan, taraklı, tarafgir (KS, 164).

Kazak T. caktı: taraflı (TTKTS, 688).

Nogay T. yaklı: taraflı (NRS, 458).

Karakalpak T. caklı II: taraflı (KRS, 215).

Kırım Tatar T. yaq: yan, taraf (KTTTTRS, 376).

Kumuk T. yaqlı: yanlı, taraflı, yönlü, cihetli (KuTS, 384).

Karaçay-Balkar T. cak: taraf (KMTS, 135).

755.yalañ: yalın, çıplak. (Moğolistan Y: KT D 29, BK D 23, -ın KT D 28, BK D 22; Yenisey Y: 9/3).

K. Tatar T. yalan: ağaçsız, binasız تنها yer, ıssız ve açık yer, alan; kır, çorak arazi.

yalañaç: çıplak, giyimsiz; üstüne kalın bir şey giymeden; fakir, dilenci; yapraksız, bozkır halde; donanımsız, açıkça, doğrudan. (KTTS, 549).

Başkurt T. yalan: açık, düz yer, düzlük; yalın, çıplak; ağaçsız, binasız yer; kır arazi, bozkır (BTS, 687).

Kırgız T. calın: yalın (KS, 168).

Kazak T. calan: yalın, kuru, delilsiz (KTS, 87).

Nogay T. yalañ: çıplak; yalın (NRS, 459).

Karakalpak T. calañ: tek, yalın (KRS, 217).

Kırım Tatar T. yalın: yalın (KTTTTRS, 374). **yalañaç:** çıplak, yalınca (KTTTTRS, 374).

Kumuk T. yalan: çıplak (KuTS, 378).

Karaçay-Balkar T. calan: çıplak, yalın (KMTS, 135).

756.yalawaç: elçi (Moğolistan Y: -ı BK D 39; Yenisey Y: 29/7, 30/5; Kağıda Yz: IrkB 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

757.yalım: yalçın, sarp. (Yenisey Y: 138/1, Adrianov/1, 2; D. Altay Y: 88/1; Kağıda Yz: IrkB 40, 49).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

758.yalma: kaftan. (**Moğolistan Y:** -sınta KT D 33).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**
Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

759.yalñus: yalnız. (**Moğolistan Y:** KÇ 23; **Yenisey Y:** 16/1, 68/17, 68/20, 68/21, 120/1; **Kağıda Yz:** IrkB 40).

yalñuz: yalnız. (**Yenisey Y:** 68/7, 68/23).

K. Tatar T. yalğız: yalnız, tek; bekar (KTTS, 550).

Başkurt T. yalgız: yalnız, tek; bekar (BTS, 689).

Kırgız T. calğız: yalnız, tek, biricik, münferit (KS, 168).

Kazak T. calğız: yalnız (KTS, 88).

Nogay T. yalğız: yalnız, tek (NRS, 460).

Karakalpak T. calğız: yalnız (KRS, 219).

Kırım Tatar T. yalıñız: yalnız (KTTTTRS, 374).

Kumuk T. yañız: yalnız, tek; ancak, tek, sadece, sırf (KuTS, 383).

Karaçay-Balkar T. cangız: yalnız, tek (KMTS, 138).

760.yan: yan, yan taraf, cephe, taraf. (**Moğolistan Y:** T 11, 33, -takı T 26; -ta ŞU G 1).

yen: yan, cephe, taraf (**Moğolistan Y:** T 11, 11, O 5).

K. Tatar T. yan: yan, taraf; sağ ve sol taraf; çevre, etraf. (KTTS, 554).

Başkurt T. yan: yan, çevre (BTS, 692).

Kırgız T. can: yan, cihet (KS, 172).

Kazak T. can: yan (KTLS, 962).

Nogay T. yan: yan, yan taraf (NRS, 463).

Karakalpak T. can: yan, yan taraf (KRS, 224).

Kırım Tatar T. yan: yan (KTTTTRS, 375).

Kumuk T. yan: yan; yandaki, yanda bulunan, taraf, yön, cihet (KuTS, 381).

Karaçay-Balkar T. can 2: yan, taraf (KMTS, 137).

761.yana: yine, yeniden; sonra. (**Moğolistan Y:** KT D 10, 21, 28, 38, 40, BK D 9, 17, T 2, 33, KÇ 19, 20; Ta D 4, 8, ŞU K 5, 7, ŞU D 5, 7, ŞU G 2, 7, 10, ŞU B 1, 3, 6; **D. Altay Y:** 34/1; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 29, 42, 42, 44, 57, 58).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yene: yeniden, tekrardan, bir kez daha (BTS, 694).

Kırgız T. cana: yine, daha (KS, 174).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

762.yanış: yakın; dost. (Çin H. C. Y: Körü II, YÇ II).

K. Tatar T. canaş: sevgili, yâr (KTTS, 73).

Başkurt T. yanaş: sevgili, yâr, maşuk (BTS, 693).

Kırgız T. Ø

Kazak T. canas: yakın (KTS, 91).

Nogay T. canasa: yanında, bitişik (NRS, 463).

Karakalpak T. canasa: bitişik, yanında (KRS, 225).

Kırım Tatar T. yanaşa: yakın, yanında (RKKRS, 630).

Kumuk T. yanaşa: bitişik, komşu; bitişikteki, yakındaki (KuTS, 381).

Karaçay-Balkar T. Ø

Alyılmaz, *yaniş* sözcüğünün ET metinlerde pek görülmediğini, *yan* “yan” adına +ış çokluk ve kuvvetlendirme anlamı katan ek getirilerek sözcüğün oluştuğunu belirtir (2015: 434).

763.yanuk: yakın; dost. (Çin H. C. Y: YÇ II).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Alyılmaz, *yanuk* (< yan+uk) “yakın, dost” sözcüğünün *yaniş* sözcüğüne benzer biçimde oluştuğunu belirtir (2015: 477).

764.yantaç: dönüş?, dönemeç? (Moğolistan Y: -ımda ŞU K 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

765.yaŋı: yeni; ayın ilk günleri; kişi adı. (Moğolistan Y: Ar 1; -ka ŞU K 9, ŞU D 1, 3, 5, 6, 11, ŞU B 1, 2, 4, HT VI/4, HT XV/2, KÇor 17).

K. Tatar T. yaña: yeni; kullanılmamış; iyi tanınmayan, henüz çıkmış; taze, bu yılın ürünü; henüz (KTTS, 555).

Başkurt T. yañı: yeni; henüz çıkmış; taze, bu yılın ürünü; henüz (BTS, 694).

Kırgız T. canğı: yeni; *ay canğısı*: ayın ilk yarısı; ahîren, az bir müddet önce (KS, 175).

Kazak T. cana: yeni; önceden olmayan yeni oluşan (KTS, 92).

Nogay T. yaŋı: yeni (NRS, 465).

Karakalpak T. caña: yeni (KRS, 227).

Kırım Tatar T. yañı: yeni (KTTTTRS, 375).

Kumuk T. yañı: yeni; taze; demin, şimdi, yeni (KuTS, 382).

Karaçay-Balkar T. cangi: yeni, taze (KMTS, 138).

766.yaraklıg: silahlı. (**Moğolistan Y:** KT D 23, 32, BK D 19, T 54).

K. Tatar T. yaraklı: uygun, yarar; amaca uygun, tam (KTTS, 558).

Başkurt T. yaraklı: donanımlı; alet edavatlı (BTS, 696).

Kırgız T. carak: silah. **caraktuu:** silahlanmış (KS, 179).

Kazak T. caraq: silah, güç, kural (KTS, 93).

Nogay T. yarak: silah, mühimmat (NRS, 467).

Karakalpak T. carak: silah (KRS, 229).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

767.yarama: (işe) yarama. (**Moğolistan Y:** -çı T 23).

K. Tatar T. yaraw: yaramak. (PÜTS).

Başkurt T. yarav: yaramak; olgun, yetişkin, akıllı; çare, yol; itina, özen (BTS, 697).

Kırgız T. caram: yarama, işe yarama (KS, 179).

Kazak T. carav: işe yarama (KTS, 93).

Nogay T. yarav: yarama (NRS, 466).

Karakalpak T. carav: uygun; yarama (KRS, 231).

Kırım Tatar T. yarama: yarama (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yaraw: yarama (iş ismi) (KuTS, 385).

Karaçay-Balkar T. carav: fayda (KMTS, 140).

768.yargun: dört ayaklı yabanî bir hayvan; büyük baş hayvan, inek(?) (**Kağıda Yz:** IrkB 62).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

769.yarık: zırh. (**Moğolistan Y:** -ınta KT D 33; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (C) A 1, 2, 3, 4, 4, 5, 6, 7-8, Or. 8212/76: (A) A 8, 9, 9, 11, 15, 2, 4, 14-15, 21, (B) A 1, 3, 5, 6-7, (B) B 2, 4-5, 7, 9).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

770.yarın I: sabah. (**Kağıda Yz:** IrkB 1, 2, 22).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. carın: yarın; gelecek yıl (ED: 970).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. carın: gelecek, ilerideki, gelecek yıl için (KRS, 233).

Kırım Tatar T. yarın: yarın (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *yarın* sözcüğünün *yaru-* “parlamak” eylemine *-n* eki getirilerek türetildiğini belirtir (ED: 970). Erdal, Clauson’un bu düşüncesine karşı çıkar. Erdal’a göre sözcük eğer *yaru-* eyleminden türetilseydi *sa-* eyleminden *san* olduğu gibi söz konusu sözcük de *yarun* biçiminde olurdu. Erdal, sözcüğün metinlerde tanıklanmayan *yar* biçiminde bir ada *+n* araç durum ekinin getirilmesiyle oluştuğunu düşünür (1977: 88).

771.**yarın II:** kürek kemiği, omuz. (**Kağıda Yz:** IrkB 40).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yavrin: omuz (BTS, 703).

Kırgız T. coorun: kürek kemiği (KS, 224).

Kazak T. cavrın: kürek kemiği (KTS, 96).

Nogay T. yavırın: omuz (NRS, 454).

Karakalpak T. yavırın: omuz (KRS, 238).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yawrun: omuzların arasında sırtın üst kısmı (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cavorun: kürek kemiği (KMTS, 145).

772.**yarlıg:** emir, ferman; dağıtma, paylaşırma, tahsis. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 18-19, Or. 8212/76: (A) A 3, 5, 7, 8, 9-10, 12, (B) A 2, 4, 5, 7, 8, 10, 12, B 3, 5, 7-8, (C) A 6, U 181: B 3).

K. Tatar T. yarlık: ferman; etiket, yafta (KTTS, 561).

Başkurt T. yarlık: ferman, yarlık; etiket, yafta (BTS, 699).

Kırgız T. carlık: ferman, emir, buyrultu (KS, 182).

Kazak T. carlıq: buyruk, emir (KTS, 94).

Nogay T. carlık: buyruk, emir.

Karakalpak T. carlık: buyruk, emir (KRS, 232).

Kırım Tatar T. yarlıq: yarlık (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

773.**yartımlık:** ayrı, ayrılmış. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 6).

K. Tatar T. yartı: yarım, yarı; tam orta; biraz, bir miktar (KTTS, 561).

Başkurt T. yartı: yarım, buçuk, yarı (BTS, 700).

Kırgız T. cartı: yarı, yarım (KS, 183). **cartımduu:** yetecek kadar, kâfi; tatmin edici; kanaat verecek şey (daha fazla menfi şekilde kullanılır) (KS, 182).

Kazak T. cartı: yarım, tam değil (KTS, 94).

Nogay T. cartı: yarı, yarım (NRS, 469).

Karakalpak T. cartı: yarı, yarım (KRS, 232).

Kırım Tatar T. cartı: eski, partial; yırtık (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. yartı: yarı, yarım (KuTS, 386).

Karaçay-Balkar T. cartı: yarım, yarı (KMTS, 142).

774.**yaruk:** ışık, aydınlık, parıltı; güneş. (**Moğolistan Y:** ŞU D 1, DU II 1; **Tanrı Dağı Y:** T-6/3; **Kağda Yz:** IrkB 26, MİK III 35a+b: A 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yarug: parlaklık, ışık, nur (BTS, 700).

Kırgız T. carık: ışık, aydın (KS, 181).

Kazak T. carıq: aydınlık, karanlık değil; aydın, medenî, kültürlü (KTS, 94).

Nogay T. yarık: aydınlık, ışıklı (NRS, 469).

Karakalpak T. carık: aydınlık (KRS, 233).

Kırım Tatar T. yarıq: ışıklı; ışık (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yarıq: ışık; aydınlık (KuTS, 386).

Karaçay-Balkar T. carık: ışık, aydınlık (KMTS, 141).

775.**yas:** yas, matem. (**Yenisey Y:** -inta 26/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yas: yas (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. yas: matem, yas; ağlama, sızlama; ölü gömüldükten sonra verilen yemek ve okunan dua (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. Ø

776.**yası:** yassı. (**Moğolistan Y:** Ta B 3, ŞU D 9).

K. Tatar T. yassı: yassı; yayvan, genişçe (KTTS, 563).

Başkurt T. yaşı: yassı; yayvan, genişçe (BTS, 700).

Kırgız T. cazı: yassı; geniş (KS, 195).

Kazak T. cazı: yassı (TTKTS, 764).

Nogay T. cassı: yassı.

Karakalpak T. cazık: yassı (KRS, 210).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yassı: düz (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. cassı: yassı, basık (KMTS, 143).

777.yasıç: ok temreni. (**Kağıda Yz:** IrkB 40).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

778.yaş I: göz yaşı; taze; ot, çayır, çimen. (**Moğolistan Y:** KT K 11; **Kağıda Yz:** IrkB 17, 17, 53).

K. Tatar T. yeş 1: gözyaşı. (KTTS, 568).

Başkurt T. yeş 1: gözyaşı; çiğ; yeni (BTS, 720).

Kırgız T. caş 1: yaş (göz yaşı) (KS, 185).

Kazak T. cas 1: yaş, gözün yaşı (KTS, 95).

Nogay T. yas 3: yaş, göz yaşı (NRS, 470).

Karakalpak T. cas 2: gözyaşı (KRS, 234).

Kırım Tatar T. yaş 1: yaş; genç (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. yaş 1: yaş (gözünden yaş dökmek) (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. caş: yaş (KMTS, 143).

779.yaş II: yaş, ömür yaşı. (**Moğolistan Y:** -da KT D 30, BK D 14, -ıma BK D 24, 24, 25, 25, 26, 26, 28, 29, 34, 38, BK G 2, 2, 7, 9; -ımka BK D 15, -ıña KT D 31, 32, 35, KT K 1, KT K-D, KÇ 18, 18; -ı Tes B 5, Tes D 3; -ıma Ta D 5, ŞU K 4, HT V/1; -ımka HT VI/5; **Yenisey Y:** -ça 41/7; -da 11/2, 24/7, 48/3, 60/1, 70/5; -ı 43/6, 98/4; -ım 10/5, 11/6, 22/3, 29/6, 37/2, 41/9, 42/3, 48/7, 68/27, 70/4, 108/1; -ımda 1/1, 6/1, 11/9, 15/3, 16/3, 23/1, 44/5, 49/2, 59/4, 68/2, 96/2; -ımgı 45/2, 45/3, 45/5; -ımin 108/3; -ımka 3/4, -ımta 32/14, 32/16, 45/2, 68/22, 147/1; -ta 96/1).

K. Tatar T. yeş 2: ömrün bir yılı, yaş; ömrün belli bir devri (KTTS, 568).

Başkurt T. yeş 2: yaş; genç (BTS, 720).

Kırgız T. caş 2: yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı); genç; ömür hayat (KS, 185).

Kazak T. cas 2: insanın yaşı (KTS, 95).

Nogay T. yas 1: insan yaşı (NRS, 469).

Karakalpak T. cas 1: yaş, ömür yaşı (KRS, 234).

Kırım Tatar T. yaş 2: yaş (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. yaş 2: yaş, çağ; çocuk; genç (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. caş: yaş (KMTS, 143).

780.yaşıl: yeşil. (**Kağıda Yz:** IrkB 51, T II T 14: A 26-27).

K. Tatar T. yeşel: yeşil (KTTS, 568).

Başkurt T. yeşel: yeşil (BTS, 720).

Kırgız T. caşıl: yeşil; yeşillik (ot); sebze; taze (KS, 186).

Kazak T. casıl: yeşil (KTS, 96).

Nogay T. yasıl: yeşil (NRS, 471).

Karakalpak T. casıl: yeşil (KRS, 235).

Kırım Tatar T. yeşil: yeşil (KTTTTRS, 381).

Kumuk T. yaşıl: yeşil (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. caşıl: yeşil (KMTS, 143).

781.yaşuk: ılık, parıltı. (**Tanrı Dağı Y:** K-5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

782.yat: yabancı, el. (**Yenisey Y:** -da 11/7; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 23).

K. Tatar T. yat: yabancı, el, tanıdık olmayan (KTTS, 563).

Başkurt T. yat: yabancı, el, tanıdık olmayan (BTS, 701).

Kırgız T. cat: yabancı (KS, 187).

Kazak T. cat: yabancı, yad (KTS, 96).

Nogay T. yat 2: yabancı (NRS, 472).

Karakalpak T. cat: yabancı (KRS, 236).

Kırım Tatar T. yat: yabancı (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. yat: yabancı, yad (KuTS, 388).

Karaçay-Balkar T. Ø

783.yatıglı: yatan. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. yatagan: yatan (TüTaS, 346).

Başkurt T. yatagan: evde oturmayı seven kimse, evcil kimse (BTS, 701).

Kırgız T. catgan: yatan (KS, 188).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. catagan: tembel, miskin, uykucu (KMTS, 144).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

784.yavaş: nazik, ılımlı, barışçıl; kişi adı parçası. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 3-4).

K. Tatar T. yuvaş: hareketsiz duran, yavaş; miskin; uysal (KTTS, 595).

Başkurt T. yıvaş: sakın, uslu, yumuşak başlı (BTS, 733).

Kırgız T. cooş: sakın, yavaş, halim (KS, 224).

Kazak T. cuvas: uslu, akıllı, kimseyle tartışmayan, mazlum; binmek için alıştırılan uysal at (KTS, 106).

Nogay T. yuvas: sakın, akıllı, uslu, yumuşak huylu (NRS, 444).

Karakalpak T. cuvas: sakın, sessiz, yumuşak, hafif (KRS, 264).

Kırım Tatar T. yavaş: yavaş (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. yuwaş: sakın, yavaş, uslu, mutedil, ılımlı, sert olmayan; alçak gönüllü, yumuşak başlı (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. cuvaş: sakın, ağırbaşlı, sessiz, uysal (KMTS, 160).

785.yavız: kötü (durumda), sefil, perişan. (**Moğolistan Y:** KT D 26, BK D 21, 32, 32, O 7; **Yenisey Y:** -ıg 45/10; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 11, IrkB 12, 24, 44, 45; Or. 8212/1692: (A) Sol 9).

K. Tatar T. yavız: kötü, berbat; acımasız, merhametsiz; sert (söz, ifade). (KTTS, 564).

Başkurt T. yavız: kötü, berbat; acımasız, merhametsiz; sert (söz, ifade için) (BTS, 702).

Kırgız T. Ø

Kazak T. cavız: birisine düşmanlık, kötülük yapmayı tasarlayan kimse, sevimsiz adam (KTS, 97).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cavız: zalim, kötü (KRS, 238).

Kırım Tatar T. yavuz: yavuz; kin, hınç (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

786.yawlak: kötü (durumda), kötü(lük). (**Moğolistan Y:** KT G 7, KT D 5, 23, 39, KT K 7, 11, BK K 5, BK D 6, 6, 19, 21, 30, ıñın BK D 20; Ta G 3, ŞU K 11; -ın ŞU D 5, 5; **Kağıda Yz:** Mainz 403a,b: (B) A 7, U 5: (B1. I) B 5, IrkB 6, 8, 9, 16, 25, 33, 36, 37, 39, 43, 46, 50, 61, 65, 22).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

787.yay: yaz. (**Moğolistan Y:** BK B 3, -ın BK D 39; ŞU D 8).

K. Tatar T. cey: yaz mevsiminin haziran, temmuz ve ağustos aylarına denk gelen en sıcak dönemi. (KTTS, 75).

Başkurt T. yey: yaz ayı (BTS, 725).

Kırgız T. cay: yaz (KS, 189).

Kazak T. caz: yaz, yılın bir mevsimi (KTS, 84).

Nogay T. yaz: yaz (NRS, 455).

Karakalpak T. caz: yaz (mevsim) (KRS, 208).

Kırım Tatar T. yaz: yaz (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. yay: yaz (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cay: yaz (KMTS, 145).

788.yaylag: yayla. (**Moğolistan Y:** -ım Ta B 5; **Kağıda Yz:** IrkB 62, 51, 56).

K. Tatar T. ceylev: yayla; hayvanları köyden uzakta, bol otlaklı yerde tutmak için kurulan özel çiftlik (KTTS, 76).

Başkurt T. yeylev: yayla (BTS, 726). **yeylek:** yaz dönemi, yazlık (BTS, 726).

Kırgız T. cayloo: yayla; yazlık otlak (KS, 192).

Kazak T. caylav: yayla (KTS, 85).

Nogay T. yaylak: yayla; yazlık (NRS, 457).

Karakalpak T. caylav: yayla, yazlık yerleşim (KRS, 212).

Kırım Tatar T. yayla: yayla (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. yaylaq: dağlardaki yazlık otlak, yaylak, mera (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. caylık: yayla (KMTS, 146).

789.yaz: ilkbahar. (**Moğolistan Y:** -ın BK G 2, -ıña KT K 8, BK D 31).

K. Tatar T. yaz: ilkbahar, bahar. (KTTS, 564).

Başkurt T. yaz: bahar, ilkbahar (BTS, 704).

Kırgız T. yaz: ilkbahar, ilk yaz (KS, 193).

Kazak T. Ø

Nogay T. yay 2: bahar, ilkbahar (NRS, 457).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yaz: yaz (RKKRS, 627).

Kumuk T. yaz: bahar, ilkbahar (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. caz: bahar, ilkbahar (KMTS, 146).

790.yazı: yazı, ova, düzlük yer. (**Moğolistan Y:** BK K 5, -da T 33, 36, -ka KT G 3, 7, KT D 17, BK K 2, BK D 15; şantuñ y. KT G 3, KT D 17, BK K 2, BK D 15; tökültün y. KT G 7, BK K 5; yarış y. T 33, 36; ŞU D 4).

K. Tatar T. yassı: ova. (KTLS, 667).

Başkurt T. yassi: ova (KTLS, 666).

Kırgız T. cazık: düz; ova (KS, 195).

Kazak T. cazıq: düz yer, düzlük (KTS, 84).

Nogay T. yazı: bozkır; kır (NRS, 456).

Karakalpak T. cazık: düz yer, ova (KRS, 210).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yassı: düz (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *yazı* sözcüğünün *yaz-* “çözmek, çözülmek, açmak” eyleminden türediğini “geniş, açık ova” anlamına geldiğini belirtir (ED: 984). Türkçede iki farklı *yaz-* eylemi daha vardır. Birisi “yazı yazmak”, diğeri ise “hata yapmak anlamındadır ve bunun ünlüsü uzundur (Aydın, 2018a: 82).

791.**yazoklug:** günahlı, kabahatli. (**Moğolistan Y:** ŞU D 2).

K. Tatar T. yazıklı: günahlı, günahkâr; suçlu (KTTS, 565).

Başkurt T. yazıklı: suçlu, hatalı, günahkâr (BTS, 704).

Kırgız T. cazıktuu: kabahatli, günahlı,, kusur işleyen (KS, 195).

Kazak T. cazıqtı: suçlu, kabahatli (KTS, 84).

Nogay T. yazık: kabahat, suç; günah (NRS, 456).

Karakalpak T. cazıklı: suçlu (KRS, 210).

Kırım Tatar T. yazıq: yazık (acınma, üzüntü anlatır) (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. yazıq: bedbaht, zavallı, biçare; talihsiz; fakir, yoksul, sefil (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cazık: günah (KMTS, 146).

792.**yazuksuz:** günahsız, suçsuz. (**Kağıda Yz:** U 178: A 8-9).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cazıksız: günahsız, masum, suçsuz (KS-S, 165).

Kazak T. cazıqsız: suçsuz, günahsız (KTS, 84).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cazıksız: suçsuz, günahsız (KRS, 210).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

793.**yegren:** kahverengi, kestane rengi. (**Moğolistan Y:** KÇ 15, 21; **D. Altay Y:** 80/1; **Tanrı Dağı Y:** AÖ-2).

K. Tatar T. ciren: koyu kırmızı ile sarı arası bir renk, al donlu at (KTTS, 83).

Başkurt T. yëren: kırmızımsı sarı, bal rengi (BTS, 726).

Kırgız T. ceerde: kızıl, al (KS, 197).

Kazak T. ciyren: kırmızı sarı (KTS, 102).

Nogay T. yiyren: kestane rengi (ED: 914).

Karakalpak T. ciyren: kızıl (KRS, 251).

Kırım Tatar T. ciyren: kızıl; al, kızıl sarı (KTTTTRS, 74).

Kumuk T. ciyren: al donlu (at donlu) (KuTS, 93).

Karaçay-Balkar T. Ø

794.**yek:** şeytan, ruh? (**Yenisey Y:** Kök Haya/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yék: kirli iğrenç şey, nesne (BTS, 708).

Kırgız T. cek II: husumet; nefret, nefretle bakış (KS, 197).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. cek: şeytan, iblis; ahmak, sersem, akılsız (KMTS, 147).

Clauson, ET *yek* sözcüğünün çağdaş kuzeydoğu Türk dillerinde *yek* / *çek* biçiminde, “nefret dolu, düşmanca” anlamlarında yaşadığını belirtir (ED: 910). Çalışmamızda sözcüğün Başkurt ve Kırgız Türkçelerinde de yaşadığı tanıklanmıştır. Sözcüğün Başkurt Türkçesinde kullanılan anlamı ilgi çekicidir.

795.**yelme:** öncü birlik; keşif devriyesi. (**Moğolistan Y:** T 34, -g T 52; ŞU D 6, -sin ŞU D 12, 12; BH I 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yélme: hızlı giden, çabuk yürüyen (BTS, 712).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

796.**yemçi:** yemci, yiyecekçi, azıkçı; mec. kısmeti, kutu, payı, bahtı, serveti, devleti ... veren (**Çin H. C. Y:** İl).

K. Tatar T. cim: hayvan yemi, kuş, tavuk vb. hayvanların hububat yiyecekleri veya bunlardan yapılan bulamaç; rızık; oltaya konan yem; bir şeyin aslı, esas anlamı, en gerekli kısmı (KTTS, 82).

Başkurt T. yem: yem, azık, yemek, yal; tahıl taneleri (BTS, 712).

Kırgız T. cem: yem, hayvan yemi, yiyecek (KS-S, 191).

Kazak T. cem: yem; aş, yemek (KTS, 99).

Nogay T. yem: yem (NRS, 106).

Karakalpak T. cem: yem (KRS, 244).

Kırım Tatar T. yem: yem (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. yem: yem (KuTS, 392).

Karaçay-Balkar T. cem: yem (KMTS, 148).

797.**yeme:** da / de, dahi, bile. (**Moğolistan Y:** KT G 10, KT D 3, 3, 3, 5, 19, KT K 9, BK K 8, BK D 4, 4, 6, 16, T 16, 22, 22, 22, 22, 27, 27, 44, 50, 50, 52, 55, 55, 56, 56, 60, 60, 60, KÇ 19; ŞU D 10, Kar B I, II/6, KarB I, IV/4; **Kağıda Yz:** Mainz 175a,b: B 1, Mainz 403a,b: (B) B 2, 7, Mainz 171: B 4, U 5: (B1. I) A 8-9, Mainz 169a,b+c,d: (A) A 1, Mainz 383: A 2-3, 5, B 2, 4, Mainz 383: B 7, Pelliot tibétain Touen-houang 2132: A 1, Mainz 388: A 2, Mainz 175a,b: A 1, U 5: (B1. II) B 1, 2, 7, A 3, 9-10, T II T 14: A 2, 5, 12, 14, 18, 25-26, Or. 8212/77: A 1, O. 1: A 6).

K. Tatar T. ye: veya, ya. (KTTS, 566).

Başkurt T. ye: ya da, veya, yahut; ya... ya...; elbette, tabii ki, olur, tamam (BTS, 705).

Kırgız T. cee: yahut, veya (KS, 196).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

798.**yemlig:** güçlü, kuvvetli. (**Yenisey Y:** 3/3).

K. Tatar T. cimlë: gıdalı, besleyici (KTTS, 83).

Başkurt T. yemlë: görkemli, güzel; çok hoş (BTS, 714).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

799.**yemiş:** meyve; kısmetli, bahtlı, talihli, kutlu. (**Çin H. C. Y:** YT).

K. Tatar T. cimëş: meyve; sonuç, semere, kazanç (KTTS, 83).

Başkurt T. yëmëş: meyve (BTS, 713).

Kırgız T. cemiş: yemiş; meyve; çilek (KS, 201).

Kazak T. cemis: yemiş (KTS, 100).

Nogay T. yemis: meyve; yemiş (NRS, 106).

Karakalpak T. cemis: yemiş; meyve (KRS, 244).

Kırım Tatar T. yemiş: yemiş (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. yemiş: yemiş, meyve (KuTS, 392).

Karaçay-Balkar T. cemiş: yemiş, meyve (KMTS, 148).

800.**yëg:** daha iyi(si); iyilik, esenlik. (**Moğolistan Y:** KT G 4, BK K 3, T 23, 37, KÇ 2; **Yenisey Y:** 24/5, 24/7, 48/1, 96/3, 144/1, 145; **D. Altay Y:** 16/2; **Kağıda Yz:** U 5: (B1. II) B 3, Or. 8212/78: (A) A 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

801.yeğen: yeğen; bir unvan. (**Moğolistan Y:** HT VII/3, Ar 1; -i ŞU B 8; -imin Su 8; Ç 3; İA-ö 2, ZOr; **D. Altay Y:** 6/2, 6/2, 24, 24/39, 30, 30, 39, 44, 44, -ig 43).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yëyen: erkek yeğen, erkek torun (BTS, 725).

Kırgız T. ceen: yeğen yahut kadın tarafından torun (KS, 197).

Kazak T. ciyen: yeğen, kız kardeşin çocuğu (KTS, 102).

Nogay T. yiyen: yeğen (NRS, 123).

Karakalpak T. ciyen: yeğen (KRS, 250).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

802.yëgin: daha iyi. (**Moğolistan Y:** BK G 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

803.yëgirmi: yirmi. (**Moğolistan Y:** KT D 11, 15, 18, 28, 31, KT K-D, KT G-D, BK D 10, 13, 15, 15, 23, 24, 24, 25, BK G 9, 9, T 49; KarB I, III/7; -ke Ta D 7, Ta G 2, Ta K 2, ŞU D 6, ŞU D 7, ŞU G 1, 3, 8, 11, ŞU B 6, 7, HT II/1-2, HT VI/4; Da 5, DU I 2; **Yenisey Y:** 11/2, 11/9, 68/1, 70/5, 108/2; **Kağıda Yz:** Or. 8212/7: A 1-2, IrkB 67, O. 1: A 5).

K. Tatar T. yëğërmë: yirmi. (KTTS, 570).

Başkurt T. yëğërmë: yirmi (BTS, 706).

Kırgız T. cıyırma: yirmi (KS, 215).

Kazak T. cıyırma: yirmi (KTS, 103).

Nogay T. yıрма: yirmi (RNS, 143).

Karakalpak T. cıgırma: yirmi (KRS, 250).

Kırım Tatar T. yigirmi: yirmi (KTTTTRS, 383).

Kumuk T. yigirma: yirmi (KuTS, 396).

Karaçay-Balkar T. cıyırma: yirmi (KMTS, 153).

804.yëgirmınç: yirminci. (**Moğolistan Y:** ŞU G 1, 11; **Kağıda Yz:** U 179: B 3).

K. Tatar T. yëğërmëncë: yirminci (KTTS, 570).

Başkurt T. yëğërmënsë: yirminci (BTS, 707).

Kırgız T. cıyırmançı: yirminci (KS-S, 214).

Kazak T. cıyımasınşı: yirminci (TTKTS, 779).

Nogay T. yıрманşı: yirminci (RNS, 143).

Karakalpak T. cıgırmanşı: yirminci (KRS, 250).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yigirmançı: yirminci (KuTS, 396).

Karaçay-Balkar T. Ø

805.yél: yele. (**Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. yal: yele (KTTS, 548).

Başkurt T. yal: hayvanların yelesi (BTS, 687).

Kırgız T. cal: yele; atın yele altındaki yağı (at gövdesinin lezzetli parçası sayılır) (KS, 165).

Kazak T. cal: yele; beygirin yelesinin altındaki yağı ve eti (KTS, 87).

Nogay T. yal: yele (NRS, 458).

Karakalpak T. cal: yele (KRS, 217).

Kırım Tatar T. calın: yele (KTTTTRS, 69).

Kumuk T. yal 1: yele (KuTS, 378).

Karaçay-Balkar T. cal: at yelesi (KMTS, 135).

806.yér: yer, yeryüzü, toprak. (**Moğolistan Y:** KT G 4, 4, 9, 9, KT D 1, 22, 23, 27, 34, KT K 4, BK K 3, 6, 7, 7, 10, BK D 2, 16, 17, 18, 22, 29, 35, T 24, 26, 38, O 12, KÇ 13, -de KT G 4, KT D 24, BK K 3, BK D 20, 35, 36; -deki T 56; e BK G 3; -gerü KT G 8, BK K 6; -i KT D 10, BK D 10; -ig T 17; -in BK D 35; -inte T 3, 11, 60, -içe KT G 4, KT D 17, BK D 15; -içerü BK D 40, -ke KT G 4, BK K 3, T 17, 47, -te KT G 13, 13; Tes K 1, Ta B 3, 4, Ta K 3, ŞU D 2, 11, ŞU G 9; -de ŞU B 7, HT I/2, KarB II/9; -i HT IX/3; ig Tes D 6; -im HT I/3; -imin HT X; -in ŞU G 6; -inte Su 1; -içerü ŞU D 12; -ke HT V/2; Bö y, UB 2, ON ü; **Yenisey Y:** 12/4, 48/4, 94/1, 105/4, 134, 134, Adrianov/1; -de 34, 48/9, 147/4, 149/4; -deki 7/3, 26/6, 28/4; -i 24/5, Kök Haya/3; ig 84/1, im 11/4, 23/2, 36/3, 42/1, 42/1, 45/6, 51/2, 116, 152/3, 153/1; imin 42/1; -imke 3/4, -ini 98/3; -iç 65/3; **D. Altay Y:** 1/2, 1/3, 23, 25, -deki 45, 45, 80/1, -ime 25, -ke 23; **Tanrı Dağı Y:** K-5, K-16; -deki AÖ-2; **Çin H. C. Y:** İl; **Kağıda Yz:** IrkB 26, 16, 17, 49, 16, 55, 20, Mainz 400: A 2, 3, Mainz 175a,b: A 3).

K. Tatar T. cir: yeryüzü; arazi, toprak üstü; memleket, yer; kısım, parça; aile; mevki. (KTTS, 83).

Başkurt T. yér: yer, toprak; vatan, ülke (BTS, 718).

Kırgız T. cer: yer, arz; mahal; mesafe (KS, 202-203).

Kazak T. cer: yer, toprak; yurt, mekan, memleket (KTS, 100).

Nogay T. yer: toprak, arazi; dünya (NRS, 106).

Karakalpak T. cer: yer, arazi (KRS, 246).

Kırım Tatar T. yer: yer (KTTTTRS, 381).

Kumuk T. yer: yeryüzü, dünya; yer, toprak; mahal, mekan (KuTS, 392).

Karaçay-Balkar T. cer: yer, toprak (KMTS, 148).

807.yerçi: kılavuz, rehber. (**Moğolistan Y:** T 23, 26; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 7, 8-9, 13-14, (B) A 1, 2).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cerçi: kılavuz, rehber (KS-S, 194).

Kazak T. cerşil: gördüğü yeri unutmayan, yeri iyi bilen (KTS, 101).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. cerçi: çiftçi, tarımla uğraşan (KMTS, 149).

808.yerçilig: kılavuzu, rehberi olan kimse. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 11-12)

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

809.yėti: yedi. (**Moğolistan Y:** KT D 11, 13, 13, 15, 30, KT K 1, KT K-D, KT K-D, KT K-D, KT K-D, BK D 10, 11, 11, 13, 24, 26, BK G-D, BK G 1, T 4, 4, 49, 49, 51, O 5, KÇ 16, 18; Ta K 2, Su 6, KÇor 17; Ç 1; **Yenisey Y:** 11/10, 26/5, 26/8, 41/2, 48/6, 48/9, 51/3, 59/4, 96/2, 147/1, 152/1, 153/3; 59/4, 96/2, 147/1, 11/6, 42/9; **Kağıda Yz:** T II T 14: A 1).

K. Tatar T. cidě: yedi. (KTTS, 80).

Başkurt T. yětě: yedi (BTS, 722).

Kırgız T. ceti: yedi (KS-S, 194).

Kazak T. ceti: yedi (KTS, 102).

Nogay T. yeti: yedi (NRS, 107).

Karakalpak T. ceti: yedi (KRS, 248).

Kırım Tatar T. yedi: yedi (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. yetti: yedi (KuTS, 394).

Karaçay-Balkar T. ceti: yedi (KMTS, 149).

810.yétiglig: yedekte, yedekte olarak. (**Kağıda Yz:** IrkB 55).

K. Tatar T. citek: yedek (TüTaS, 347).

Başkurt T. yětěk: yeterli, gerektiği kadar, bol, bereketli; büyüyüp uzayan, erişmiş, erişkin (BTS, 722).

Kırgız T. cetek: yedeğe alınmış (KS, 204).

Kazak T. cetek: yedek, arabanın aksamı; yedeğe alınan hayvan (KTS, 101).

Nogay T. yetek: rehber; at üzerinde gitme (NRS, 107).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yedek: yedek (RKKRS, 374). **cetekçi:** lider, önder (KTTTTRS, 71).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

811.**yétinç:** yedinci. (**Moğolistan Y:** KT K 5, KT K-D, O 12; Ta D 7, HT II/1, HT VIII/1, HT XII/3; **Yenisey Y:** 39/3).

K. Tatar T. cidēnçē: yedinci. (KTTS, 80).

Başkurt T. yētēnsē: yedinci (BTS, 723).

Kırgız T. cetinçi: yedinci (KS-S, 195).

Kazak T. cetinşi: yedinci (KTS, 102).

Nogay T. yetinşi: yedinci (NRS, 107).

Karakalpak T. cetinşi: yedinci (KRS, 248).

Kırım Tatar T. yedinci: yedinci (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. yettinçi: yedinci (KuTS, 394).

Karaçay-Balkar T. Ø

812.**yétmiş:** yetmiş. (**Moğolistan Y:** KT D 12, BK D 11, O 4; Tes K 5, Ta D 4; **Yenisey Y:** 11/6, 42/3, 42/3, 42/9, 45/5, 49/2, 45/5, 11/6, 42/9).

K. Tatar T. citmēş: yetmiş. (KTTS, 85).

Başkurt T. yētmēş: yetmiş (BTS, 724).

Kırgız T. cetimiş: yetmiş (KS-S, 195).

Kazak T. cetpis: yetmiş (KTLS, 988).

Nogay T. yetpis: yetmiş (NRS, 108).

Karakalpak T. cetmiş / cetpis: yetmiş (KRS, 249).

Kırım Tatar T. yetmiş: yetmiş (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. yetmiş: yetmiş (KuTS, 394).

Karaçay-Balkar T. cetmiş: yetmiş (KMTS, 150).

813.**yıl:** yıl. (**Moğolistan Y:** KT D 8, BK D 7, BK G 9, 9, 10, 10, -ka KT D 36, KT K 4, KT K-D, KT K-D, BK D 27, 30, O 12, 16; Tes K 2, 5, Ta D 1, 3, 4, 4, Ta B 1, ŞU K 3, 4, ŞU D 8, 8, HT II/1, HT VII/1, HT IX/2, HT XII/1, HT XIV/2, HT XVI/1, KÇor 15; -ı HT VIII/1; -ıka Ta D 9, Ta G 1, 2, 3, 5, Ta B 2; -ka Tes B 2, 4, Ta D 5, Ta G 4, Ta B 1, 1, ŞU K 9, 10, 11, 12, ŞU D 7, 8, ŞU B 2, 4, HT XV/1; Ta B1, ŞU D 7, Ta G 1, HT II/1, HT XV/1, Ta G 3, HT VII/1, Ta D 9, ŞU K 9, ŞU B 2, Ta G 5, ŞU K 12, HT XII/1, Ta G 4, ŞU G 11, KÇor 15, Tes B 4, Ta G 2, ŞU K 10, ŞU G 4, ŞU D 8, TAD 5, Ta B1, HT

XIV/2, HT XVI/1; Ö II 3; **Yenisey Y:** 45/3; ta 10/9; **D. Altay Y:** 47; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 21, 59, 67, O. 1: A 6,).

K. Tatar T. yıl: yıl, dönem. (KTTS, 571).

Başkurt T. yıl: yıl, sene (BTS, 727).

Kırgız T. cıl: yıl; hayvan adlarına göre yürütülen takvim (KS, 207).

Kazak T. cıl: yıl, sene (KTS, 110).

Nogay T. yıl: yıl, sene (NRS, 128).

Karakalpak T. cıl: yıl (KRS, 273).

Kırım Tatar T. yıl: yıl (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. yıl: yıl, sene; yaş (KuTS, 394).

Karaçay-Balkar T. cıl: yıl, sene (KMTS, 150).

814.**yılan (yıl):** yılan (yılı). (**Moğolistan Y:** Ta D 5, Ta B 1, HT XIV/2, HT XVI/1; **Kağıda Yz:** O. 1: A, IrkB 8).

K. Tatar T. yılan: yılan; hileci kimse; düşman (KTTS, 572).

Başkurt T. yılan: yılan (BTS, 728).

Kırgız T. cılan: yılan **cılan cıl:** hayvan devri takviminde altıncı yılın adıdır; mec. kamçı (KS, 208).

Kazak T. cılan: yılan; hain insan (KTS, 110).

Nogay T. yılan: yılan (NRS, 128).

Karakalpak T. cılan: yılan (KRS, 274).

Kırım Tatar T. yılan / cılan : yılan (KTTTTRS, 382, 72).

Kumuk T. yılan: yılan (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cılan: yılan (KMTS, 150).

815.**yılığ:** sıcak, ılık; yumuşak mizaçlı. (**Kağıda Yz:** IrkB 2).

K. Tatar T. cılı: sıcak; ılık; munis, müşfik (KTTS, 78).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. cıluu: iyi, cana yakın, arkadaşça; ılık, sıcak; mec yuva (KS, 216).

Kazak T. cılı: ılık, sıcak kanlı, sevimli (KTS, 112).

Nogay T. yılı: sıcak, ılık (NRS, 128).

Karakalpak T. cılı: sıcak, ılık (KRS, 275).

Kırım Tatar T. cılı: sıcak, ılık (KTTTTRS, 72).

Kumuk T. yılı: samimi, hoş, tatlı; ılık (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cılı: ılık, sıcak (KMTS, 151).

816.**yılkı**: at sürüsü, hayvan sürüsü. (**Moğolistan Y**: -g BK D 38, KÇ 25, -sın KT G-B, BK D 24, 39, BK G 3; -m Su 5; -sın ŞU D 2, 3; **Yenisey Y**: 11/3, 26/6, 41/7, 42/3; -m 10/11, 46/3; **Kağıda Yz**: IrkB 53, 47).

K. Tatar T. yılkı: yılkı, at; işe koşulmamış boş at (KTTS, 573).

Başkurt T. yılkı: insan ya da yük taşımaya yarayan at (BTS, 729).

Kırgız T. cılkı: at (bu hayvanın soy ismi olmak üzere); hayvan devri takviminde yedinci yılın adıdır (KS, 210).

Kazak T. cılkı: yılkı (KTS, 111).

Nogay T. yılkı: at, beygir (NRS, 128).

Karakalpak T. cılkı: at (KRS, 275).

Kırım Tatar T. yılıqı: yılkı (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. yılıqı: yılkı (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cılkı: at sürüsü (KMTS, 151).

Temel olarak “çiftlik hayvanları, dört ayaklı” anlamlarını karşılayan *yılkı* sözcüğü daha sonra “sığır, at” gibi hayvanlar için de kullanılmıştır. Budist terminolojide “koyun, deve” gibi hayvanlar için de kullanılmıştır (ED: 925-926).

817.**yıllık**: yıllık. (**Moğolistan Y**: Ta B 2, ŞU D 9).

K. Tatar T. yıllık: bir yıl için hesaplanan, yıllık; yılda bir defa çıkan (KTTS, 573).

Başkurt T. yıllık: yıllık, uzun yıllar devam eden (BTS, 729).

Kırgız T. cıldık: yıllık, senelik (KS-S, 215).

Kazak T. cıldık: yıllık (TTKTS, 779).

Nogay T. yıllık: yıllık (NRS, 128).

Karakalpak T. cılık: yıllık (KRS, 275).

Kırım Tatar T. yılıqı: yıllık (KTTTTRS, 383).

Kumuk T. yılıqı: yıl dönümü; yıllık (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cılık: yıllık (KMTS, 151).

818.**yılpagut**: kahramanlar. (**Moğolistan Y**: -ı BK D 31).

K. Tatar T. alpavıt: asilzade, bey (KTTS, 31).

Başkurt T. alpavıt: büyük çiftlik sahibi (BTS, 31).

Kırgız T. Ø

Kazak T. alpavıt: çok büyük yiğit, kahraman; büyük toprak sahibi (KTS, 15).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *yılpagut* maddesinde açıklama yapmaz ve *alpagut* sözcüğüne yönlendirir. Sözcüğün *alp* > *alpa-* > *albağut* biçimiyle Moğolcaya geçtiğini belirtir. Ayrıca Karaimce ve Tatarcadaki *alpawıt* “ev sahibi, mal sahibi” sözcüklerinin Moğolcadan geri ödünçleme olduğunu belirtir (ED: 128). Tekin, *yılpagut* “alpler, yiğitler” sözcüğünün *alpagu* ~ *alpagut* > *ilpagut* > *yılpagut* biçiminde geliştiğini ve sözcükte başta /y/ türemesi olduğunu belirtir (2003: 77-78). Aydın, sözcüğün ilk bakışta +AgU kolektif ekiyle kurulmuş gibi görüldüğünü ancak sözcükte çokluk anlamı bulunmadığı için sözcüğün Moğolca *albagud* ile bağlantılı olduğunu düşünür. Ayrıca Aydın, sözcüğün *alpa-* eyleminde türetilmediğini belirtir (2019: 133).

819.yılsıg: refah içinde (olan). (Moğolistan Y: KT D 26, BK D 21).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

820.yımşak: yumuşak. (Moğolistan Y: KT G 5, 5, 6, BK K 4, 4, 5).

K. Tatar T. yomşak: yumuşak; işlenmeye uygun; sağlığı bozuk, hasta, zayıf; yumuşak huylu, yavaş kişi, mülayim; edepli; ılık hava; keyifli, güzel, nefis. (KTTS, 580).

Başkurt T. yomşak: yumuşak (BTS, 738).

Kırgız T. cumşak: yumuşak (KS, 232).

Kazak T. cumsaq: yumuşak; rahat (KTS, 107).

Nogay T. yumsak: yumuşak (NRS, 448).

Karakalpak T. cumsak: yumuşak (KRS, 261).

Kırım Tatar T. yımşaq: yumuşak (KTTTTRS, 383).

Kumuk T. yımışaq: yumuşak (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cumuşak: yumuşak (KMTS, 160).

821.yıpar: tütsü, koku, güzel koku. (Moğolistan Y: -ıg BK G 11).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cıpar: mis, misk, iyi koku, güzel koku (KS, 212).

Kazak T. cupar: güzel kokulu bitki (KTS, 108). **cupar:** mis(k) (KTLS, 594).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cupar: tütsü, koku (KRS, 262).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

822.yıraya: kuzeye, kuzeyde. (Moğolistan Y: O 2).

yıraya: kuzeye, kuzeyde. (Moğolistan Y: KT G 1, KT D 14, BK K 1, BK D 12, T 7, 14, O 5, -k1 T 17).

yırdınta: kuzeyden (**Moğolistan Y:** T 11).

yırgaru: kuzeye , kuzeyde (**Moğolistan Y:** KT G 2, 4, KT D 28, BK K 2, 3, 11, BK D 23).

ir: kuzey (**Moğolistan Y:** -in ŞU D 7; -inte ŞU D 11).

yir: kuzey (**Moğolistan Y:** -i Ta B 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

823.yış: (ormanlı) dağ. (**Moğolistan Y:** KT G 3, 4, 6, 8, BK K 2, 3, 5, 6, BK D 19, 39, T 20, -da KT G 4, KT D 35, BK K 3, BK D 27, T 31, 32, -garu T 15, -ıg KT D 20, 35, 36, BK D 17, 27, 27, T 28, 35, 37; -ka KT D 2, BK D 3, 37, O 2; altun y. KT D 36, BK D 27, T 20, 31, 32, 35, 37; çugay y. KT G 6, BK K 5, kadirkan y. KT D 2, 21, BK D 3, 17, 39; kögmen y. KT D 35, BK D 27, T 28; ötüken y. KT G 3, 4, 4, 8, BK K 2, 3, 3, 6, BK D 19, T 15; soña y. KT D 35, BK D 27; **Yenisey Y:** 28/7, 28/7; **D. Altay Y:** 90; **Kağda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yış: sık, sıkça; art arda, birbiri ardına (BTS, 732).

Kırgız T. cış: sık, koyu (diyelim orman); bütün, sağlam; baştan başa: *cış urganday kalıñğ tokoy* “gayet koyu orman” (KS, 213).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

824.yıta: “ne acı”, “eyvah” anlamında bir acınma ünlemi. (**Yenisey Y:** 3/1, 3/1, 3/2, 10/1, 10/1, 10/4, 10/7, 10/10, 10/12, 10/12, 11/1, 11/3, 11/4, 11/4, 17/2, 17/2, 18/2, 18/2, 18/3, 18/4, 18/5, 19/2, 26/4, 26/12, 27/8, 28/2, 28/6, 28/7, 28/8, 31/5, 32/1, 32/16, 43/2, 44/1, 44/3, 44/4, 44/4, 45/6, 48/2, 48/3, 48/4, 48/6, 48/8, 48/11, 59/6, 59/8, 68/2, 147/1, 147/2, 147/2, 147/4, 147/5, 147/5, 149/3, 149/4, 149/5, 149/5).

yıtu: “ne acı”, “eyvah” anlamında bir acınma ünlemi. (**Yenisey Y:** 28/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

825.yiçe: tekrar, yine, yeniden. (**Moğolistan Y:** KT D 16, 16, BK D 14, 14; ŞU D 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

826.**yilig:** ilik; kemik; özel ad. (**Çin H. C. Y:** YÇ I, YÇ II).

K. Tatar T. cilëk: ilik, kemik iliği (KTTS, 81).

Başkurt T. yëlëk: ilik (BTS, 709).

Kırgız T. cilik: ilikli kemik, borumsu kemik; *ilik-cilik:* hısım akraba (KS, 216).

Kazak T. cilik: içinde yağ olan bacak ve kol kemiği (KTS, 114).

Nogay T. yilik: ilik (NRS, 123).

Karakalpak T. cilik: ilik (KRS, 251).

Kırım Tatar T. ilik: ilik (KTTTTRS, 140).

Kumuk T. yilik: borumsu kemik (KuTS, 396).

Karaçay-Balkar T. cilik: ilik (KMTS, 154). **ilgek:** ilik (KMTS, 228).

827.**yinçge:** ince. (**Moğolistan Y:** T 13, 13).

K. Tatar T. nēcke: ince, zayıf, dar. (KTTS, 358).

Başkurt T. nēske: ince, zayıf, dar; tiz (ses); nazik, zarif (BTS, 439).

Kırgız T. içke: ince (KS, 365).

Kazak T. ciniške: ince (KTS, 114).

Nogay T. yiñişke: ince (NRS, 124).

Karakalpak T. ciniške: ince (KRS, 251).

Kırım Tatar T. ince: ince (KTTTTRS, 142).

Kumuk T. inçe: ince; sivri; müşfik, nazik, zarif (KuTS, 164).

Karaçay-Balkar T. ingiçge: ince (KMTS, 229).

828.**yitmeçi:** yok olmaya yüz tutmuş. (**Moğolistan Y:** ŞU D 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

829.**yog:** cenaze töreni. (**Moğolistan Y:** KT K-D, BK G 10, 11, -inta KT K 7, BK D 31, -uñ O 12; -ı KÇor 13; İA-a 1; **Yenisey Y:** -um 25/7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. coktoo: sağı sağma (ölü için ağlama) (KS, 219).

Kazak T. coqtav: ölenin arkasından ağıt söyleyip ağlamak; aramak, arzulamak (KTS, 103).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. yoklav: ağıt söyleyip ağlamak (KRS, 254).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yong: cenaze merasimi (KBLS, 59).

Karaçay-Balkar T. Ø

R. R. Arat ET *yog* “gömme töreni” sözcüğünün kökünün *yo-* “kaybetmek” eylemi olduğunu belirtir (1955: 397). Clauson, *yog* “cenaze töreni, uyanma” sözcüğünün *yo-* kökünden türediğini belirtir ve sözcüğün *yo-d-* “yok olmak” eylemiyle ilişkili olduğunu belirtir (ED: 895). M. Ölmez, *yoday* sözcüğünü açıkladığı makalesinde Türk lehçelerindeki çeşitli örnekleri göz önüne alarak temel bir *yo-* kök eyleminin bulunduğunu belirtir (2007: 232-233). H. Tokyürek, *yog* sözcüğü üzerine yazmış olduğu makalesinde sözcüğün kökünün “yok olmak” anlamında değil de “yukarı çıkmak, yükselmek” anlamındaki *yo-* eylemine dayandığını belirtir (2019: 206). Karşılaştırdığımız sözcüklerin taşıdıkları anlamlardan hareketle, sözcüklerin ortak bir *yo-* eyleminden farklı eklerle türetildiğini düşünmekteyiz.

830.**yogçı**: yaşçı. (**Moğolistan Y**: KT D 4, KT K 11, BK D 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. coqşı: arayıcı, kaybolan bir şeyi arayan kimse (KTS, 103).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. yoklavşı: ağlayan; kayıp kişiyi arayan (KRS, 254).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcükler muhtemelen aynı kökten (*yo-*) farklı eklerle türetilmiştir.

831.**yogun**: kalın (**Moğolistan Y**: BK G 15, T 14).

K. Tatar T. yuan: kalın. (KTLS, 429).

Başkurt T. yıvan: kalın, koyu, yoğun; vücut olarak yapılı, iri (BTS, 733).

Kırgız T. coon: kalın; şişman; yoğun (KS, 223).

Kazak T. cuvan: kalın, büyük, ince değil, sağlam, güçlü (KTS, 106).

Nogay T. yuvan: kalın (NRS, 444).

Karakalpak T. cuvan: kalın (KRS, 264).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

832.**yok**: yok, mevcut değil. (**Moğolistan Y**: KT G 3, 3, 4, 8, 10, KT D 11, 25, 25, 26, 32, 34, 39, KT K 3, 10, BK K 2, 2, 3, 6, 7, 13, BK D 10, 20, 21, 22, 25, 28, 33, 34, 36, 40, BK G 4, 9, T 3, 11, 18, 21, 31, 47, 55, 59, 60, O 1, 3, KÇ 3, 8; Ta D 8, Ta B 4, ŞU K 10, ŞU D 2, ŞU B 2, 4; Bö y, DU I 1; **Yenisey Y**: 9/3, 10/8, 10/11, 41/2, 41/8, 44/5, 46/3, 48/4, 48/4, 48/4, 48/5, 108/1, 108/1, 108/3, 108/3; **Kağda Yz**: IrkB 36, 36, 36, Or. 8212/78: (B) A 2, 3, 3, 4, 5).

K. Tatar T. yuk: yok, mevcut değil; hayır; pek önemsiz, gereksiz, boş (KTTS, 590).

Başkurt T. yuk: yok; hayır; önemsiz boş şey (BTS, 744).

Kırgız T. cok: yok; bulunmuyor; kayıp; hazır bulunmuyor; yitik; ihtiyaç; fukara, züğürt; yahut, veya (KS, 219).

Kazak T. coq: yok; kaybeden mülk, mal; fakir, yoksul (KTS, 103).

Nogay T. yok: yok, mevcut değil (NRS, 124).

Karakalpak T. cok: yok (KRS, 253).

Kırım Tatar T. yoq: yok (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. yoq: yok, mevcut değil (KuTS, 398).

Karaçay-Balkar T. cok: yok (KMTS, 156).

833.yokaru: yukarı. (**Moğolistan Y:** T 25).

yügerü: yukarı, yukarıya doğru. (**Moğolistan Y:** KT D 11, KT G-B, BK D 2, 10).

K. Tatar T. yuğarı: yukarı, üst, yüksek; idari düzendeki en üstteki, baş kurum; üstün; yüce. (KTTS, 589).

Başkurt T. yuğarı: yukarı, yüksek; üstün, büyük kıymette (BTS, 743).

Kırgız T. cogoru: yukarı, yüksek (KS-S, 198).

Kazak T. coğarı: yukarı, yüksek (KTS, 103).

Nogay T. yogarı: yukarı (RNS, 66).

Karakalpak T. cokarı: yukarı, yüksek (KRS, 253).

Kırım Tatar T. yuqarı: yukarı (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. yoğarı: yukarı (KuTS, 397).

Karaçay-Balkar T. ogarı / ogargı: yukarı, üst (KMTS, 307).

834.yol: yol; şans, talih (**Moğolistan Y:** -ı T 23, 24, -ta KT K 9, T 16, -un T 23, 24; HT I/2; -ım KarB II/9; -ın Ta K 5; **Kağıda Yz:** IrkB 2, 48, 30, 35, Or. 8212/76: (B) A 6).

K. Tatar T. yul: yol, yoldaki hareketten kalan iz; çizgi; yolculuk; sefer; iş, meşgale; yöntem, metot; usul, hareket tarzı. (KTTS, 591).

Başkurt T. yul: yol, sefer; satır, dizi (BTS, 744).

Kırgız T. col: yol; hat, satır; tertip; adet; müsade, ruhsat; hediye; mec. ölüm (KS, 219-220).

Kazak T. col: yol; kelimelerin yanma veya basma şeklinde kağıt üzerine düşen izi; ideal, baht; adet; hürmet, izzet; ölçü, durum; imkan, emel (KTS, 103).

Nogay T. yol 1: yol (NRS, 124).

Karakalpak T. col: yol (KRS, 254).

Kırım Tatar T. yol: yol (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. yol: yol (KuTS, 397).

Karaçay-Balkar T. col: yol. **col 3:** başarı, şans, talih (KMTS, 156).

835.yolagçı: öncü birlik. (**Moğolistan Y:** BK G-D).

K. Tatar T. yulavçı: yolcu, seferdeki kişi; yoldaki, giden, seferdeki; yoldaş. (KTTS, 592). **yulaman:** kılavuz, rehber. (KTTS, 591).

Başkurt T. yulavısı: yolcu, yola çıkan kişi (BTS, 745).

Kırgız T. colbaşçı: serdar; rehber, yönetken. **colçu:** kılavuz; yol yapan (KS, 220).

Kazak T. colavşı: yolcu (KTS, 104).

Nogay T. yolavşı: yolcu (NRS, 124).

Karakalpak T. colavşı: yolcu (KRS, 255).

Kırım Tatar T. yolcu: yolcu (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. yolawçu: yolcu (KuTS, 397).

Karaçay-Balkar T. colovçu: yolcu (KMTS, 156).

836.yolı: kez, defa. (**Moğolistan Y:** KT D 15, KT K 4, BK D 13, 28, 30, BK G 2; Bi I 1).

K. Tatar T. yul II: kez, kere, defa. (KTTS, 591).

Başkurt T. yul 4: defa, kez, kere (BTS, 744).

Kırgız T. col 4: kez, defa (KS, 220). **colku:** defa, kez (KS-S, 201).

Kazak T. col 5: kez, defa (KTS, 103).

Nogay T. yol 2: kez, sefer (NRS, 124).

Karakalpak T. col 2: kez, defa (KRS, 254).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yol 2: kere, sefer (KuTS, 397).

Karaçay-Balkar T. col 2: defa, kere, sefer, kez.

837.yolsız: yolu olmayan. (**Moğolistan Y:** -ın T 35).

K. Tatar T. yulsız: yolu olmayan; yolunu kaybetmiş; yolu takip etmeksizin; düzensiz (KTTS, 593).

Başkurt T. yulhız: yolu olmayan (BTS, 744).

Kırgız T. colsuz: yolsuz (KS-S, 201).

Kazak T. colsız: yolsuz (KTS, 104).

Nogay T. yolsız: yolsuz (NRS, 125).

Karakalpak T. colsız: yolsuz (KRS, 255).

Kırım Tatar T. yolsız: yolsuz (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. yolsuz: yolsuz, yolu olmayan; sebatsız, kararsız, azimsiz; sayısız (KuTS, 398).

Karaçay-Balkar T. colsuz: yolsuz, yolu olmayan; nezaketsiz, kaba, yersiz, uygunsuz (KMTS, 156).

838.**yorık:** hareket; yönetim; davranış; başarılı, iyi. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 20).

K. Tatar T. yurık / yusık: davranış kuralları, adetler; edepli, terbiyeli kimse (KTTS, 594).

Başkurt T. yurık / yusık: yöneltim, tayin (BTS, 746).

Kırgız T. coruk: yürüme, hareket tarzı; fenomen (KS, 225).

Kazak T. corıq: hücum, askerî sefer (KTS, 105).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yoruq: sıra, dizi, düzen (KuTS, 399).

Karaçay-Balkar T. coruk: metod, usül (KMTS, 157).

839.**yorta:** tırıs giden (at), hızlı giden (at). (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) A 2 (?)).

K. Tatar T. yurtak: tırıs; tırıs giden at; doludizgin (KTTS, 594).

Başkurt T. yurtak: rahvan at, küheylan; hızlı hareket eden, hızlı koşan (BTS, 746).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. corğa: rahvan at, yorga (KTTTTRS, 74).

Kumuk T. yorğa: rahvan (KuTS, 399). **yortmaq:** tırısa kalkmak, tırıs gitmek; hızlı, çabuk adımlarla yürümek (KuTS, 399).

Karaçay-Balkar T. cort-: koşmak, koşuşturmak (KMTS, 157). **corga:** eşkin at yürüyüşü (KMTS, 157).

840.**yoşuk:** miğfer. (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (A) A 21-22, (B) A 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

841.**yölek:** destek, yardım (**Moğolistan Y:** Da 3)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. cölök: destek, yardım, dayangaç, arka (KS, 227).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

842.**yul:** pınar, su kaynağı. (**Moğolistan Y:** -ı ŞU G 11; **Kağıda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yulak: suyun yarararak oluşturduğu iz; maden damarı (BTS, 744).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. yolaq: şerit (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

843.yultuz: yıldız. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. II) A 8-9, B 7-8, Mainz 388: B 5-6).

K. Tatar T. yoldız: yıldız; ilham ve güç kaynağı; yazgı, kader; ünlü kişi; uçlu yıldız biçimi (KTTS, 577).

Başkurt T. yondoź: yıldız (BTS, 738).

Kırgız T. cıldız: yıldız; teveccüh; sevimli, hoş (KS, 209).

Kazak T. culdız: yıldız; beş köşeli şekil; ay (KTS, 107).

Nogay T. yuldız: yıldız (NRS, 447).

Karakalpak T. culdız: yıldız (KRS, 260).

Kırım Tatar T. yıldız: yıldız (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. yulduz: yıldız (KuTS, 399).

Karaçay-Balkar T. culduz: yıldız (KMTS, 159).

844.yumuş: elçi; iş, hizmet. (**Yenisey Y:** -uñ 152/1).

K. Tatar T. yomiş: yapılmak üzere emredilen iş, vazife; hizmet, nasihat; nasihati gerektiren bir iş, mesele; emanet olarak alınmış şey (KTTS, 579).

Başkurt T. yomoş: iş, vazife, görev; gerektiğinde kullanmak üzere duran şey (BTS, 738).

Kırgız T. cumuş: hizmet, iş (KS, 233).

Kazak T. cumis: iş (KTS, 108).

Nogay T. cumuş: iş, yumuş.

Karakalpak T. cumis: iş, çalışma (KRS, 262).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yumuş: emir, iş (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. cumuş: hizmet, iş, vazife (KMTS, 159).

845.yunt: at. (**Moğolistan Y:** ŞU B 9, ŞU B Ek 1; **Yenisey Y:** 45/8; -um 3/5, 68/26; -umka 55/1; **Kağıda Yz:** IrkB 5, 24).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

846.yurç: kayınbirader, baldız. (**Moğolistan Y:** -ın KT D 32; **Yenisey Y:** -umka 17/2; **Tanrı Dağı Y:** T-5/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

847.**yurt:** yurt; (terk edilmiş) konaklama yeri. (**Moğolistan Y:** -da KT K 9, T 19; **Yenisey Y:** 101; -um 72/2; **Kağıda Yz:** IrkB 13).

K. Tatar T. yort: il, ülke; bina, ev; doğum yeri. (KTTS, 582).

Başkurt T. yort: ev, bina, çadır (BTS, 739).

Kırgız T. curt: ülke, memleket, vatan; halk; tabaa; *okuu curtu*: yüksek mektep (KS, 234).

Kazak T. curt 1: yurt, memleket, halk, millet (KTS, 108). **curt 2:** göç nedeniyle (ay, gün, sene) terkedilen yer, yurt; mekan (KTS, 108).

Nogay T. yurt: yurt; ev (NRS, 451).

Karakalpak T. curt: yurt, memleket (KRS, 263).

Kırım Tatar T. yurt: yurt (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. yurt: köy; ev, geçim, ocak, memleket (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. curt: yurt, vatan (KMTS, 160).

848.**yut:** kıtlık. (**Moğolistan Y:** BK D 31).

K. Tatar T. yot: kıtlık, açlık (kışın hayvanların bozkırda buz altında kalan yiyeceğini sağlayamadan kırılıp telef olması). (KTTS, 582).

Başkurt T. yot: kıt, kurak (BTS, 740).

Kırgız T. cut: dondan ve yem kıtlığından kütle halinde hayvan kırılması (KS, 234).

Kazak T. cut: mal mülkden ayrılmak, yokluk (KTS, 108).

Nogay T. cut: yokluk

Karakalpak T. cut: yokluk (KRS, 263).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yut: açlık, aç kalmak, açlık çekme; oburluk, pisboğazlık (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. cut: açgözlü (KMTS, 160).

849.**yutuz:** karı, eş, zevce. (**Moğolistan Y:** -ın BK D 24, 38, BK G 3, 4; HT XIX/1; **Yenisey Y:** -um 43/1; **Tanrı Dağı Y:** T-11/2; **Kağıda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

850.**yuyka:** ince, yoğunluğu az. (**Moğolistan Y:** T 13, 13; KarB II/7).

K. Tatar T. yuka: ince; saydam, arkası görünen, geçirgen; soğuktan korumayan; sıska, cılız, narin; güçsüz, dayanıksız; az, yetersiz (KTTS, 590).

Başkurt T. yoka: ince; eksik, noksan; kurucu olan, dolgun olmayan; bir tür ince tandır ekmeği (BTS, 736).

Kırgız T. cuka: ince, narin, yufka (KS-S, 206).

Kazak T. cuka: ince (KTS, 107).

Nogay T. yuka: ince (NRS, 447).

Karakalpak T. cuka: ince (KRS, 260).

Kırım Tatar T. yufqa: ince, yufka; hafif (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. yuqqa: ince (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. cuka: ince, seyrek (KMTS, 158).

851.yük: yük. (**Yenisey Y:** -i 28/3).

K. Tatar T. yök: yük; ağırlık; taşıma; iş, hizmet; vazife, zorluk; ana karnındaki çocuk (KTTS, 584).

Başkurt T. yök: yük (BTS, 740).

Kırgız T. cük: yük, hayvana yükletilen ağırlık; keçe evin bir köşesine toplanılmış olan yorganlar, yastıklar v.s. (KS, 236).

Kazak T. cük: yük; cihaz, alet; kural, alet edevat; mihnet (KTS, 109).

Nogay T. yük: yük (NRS, 447).

Karakalpak T. cük: yük (KRS, 268).

Kırım Tatar T. yük: yük (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. yük: yük (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. cük: yük (KMTS, 162).

852.yürek: yürek. (**Yenisey Y:** -im 44/1; -iç 69/1; **D. Altay Y:** 78).

K. Tatar T. yörek: kalp; yürek; gönül; güç, gayret, cesaret; merkez, odak (KTTS, 585).

Başkurt T. yörek: yürek, kalp; kişinin hissi dünyası (BTS, 741).

Kırgız T. cürök: kalp, yürek; yüreklilik, cesaret (KS, 238).

Kazak T. cürek: yürek; düşünce, ruh hali (KTS, 110).

Nogay T. yürek: yürek, kalp, gönül (NRS, 450).

Karakalpak T. cürek: yürek (KRS, 269).

Kırım Tatar T. yürek: yürek (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. yürek: yürek, kalp; *mec.* gönül; iç, öz, ruh (KuTS, 402).

Karaçay-Balkar T. cürek: kalp, yürek (KMTS, 162).

853.yüz I: yüz, surat. (**Moğolistan Y:** -içe KT D 33; HT XV/4; **Yenisey Y:** -i 26/9; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 4-5).

K. Tatar T. yöz I: yüz, surat; ön, ön taraf; üst, üst taraf, yüz; cephe, görüntü; namus (KTTS, 587).

Başkurt T. yöz 1: yüz, surat, bet; bir şeyin üstü, üst tarafı; bir şeyin dış tarafı; keskin bir aletin keskin tarafı (BTS, 742).

Kırgız T. cüz: yüz (çehre); yüzey (satıh) (KS, 239).

Kazak T. cüz 2: insanın yüzü; bir şeyin yüz tarafı (KTS, 109).

Nogay T. yüz 1: yüz, insanın yüzü (NRS, 446).

Karakalpak T. cüz 2: insan yüzü (KRS, 267).

Kırım Tatar T. yüz 1: yüz, çehre (KTTTTRS, 387).

Kumuk T. yüz 2: yüz, sima (KuTS, 403).

Karaçay-Balkar T. cüz: yüz (KMTS, 164).

854.**yüz II:** yüz (sayı). (**Moğolistan Y:** KT D 13, 13, 33, BK D 11, BK G 11, T 4, 4, -çe BK D 37; Tes K 2, Ta D 1, Ta B 6, 6, 7, 8, Ta K 1, 2, ŞU K 3, ŞU G 9, HT XIII/1, Su 7; **Yenisey Y:** 10/2, 10/2, 26/9, 36/1, 41/4, 42/2, 44/4, 45/7, 45/9, 49/1, 55/1, 62, 65/2, 66/4, 68/20, 68/27, 68/27, 68/28, 104/3, 126; **Kağıda Yz:** IrkB 32, 32, Mainz 388: A 3-4).

K. Tatar T. yüz: yüz (sayı); yüzyıl, asır; pek çok, yüz kez (KTTS, 587).

Başkurt T. yüz 2: yüz (100) (BTS, 742).

Kırgız T. cüz: yüz (sayı), yüz tane (KS, 239).

Kazak T. cüz 1: yüz (sayı) (KTS, 109).

Nogay T. yüz 2: yüz (sayı) (NRS, 446).

Karakalpak T. cüz 1: yüz (sayı) (KRS, 267).

Kırım Tatar T. yüz 2: yüz (sayı) (KTTTTRS, 387).

Kumuk T. yüz 1: yüz (sayı) (KuTS, 403).

Karaçay-Balkar T. cüz: yüz (KMTS, 164).

855.**yüzlük:** yüzlü; güzel; ünlü, tanınmış; rütbeli. (**Moğolistan Y:** HT III/1; **Yenisey Y:** -de 9/3; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 8).

K. Tatar T. yüzle: yüzlü (KTTS, 588).

Başkurt T. yüzle: yüzlü (BTS, 743).

Kırgız T. yüzle: yüzlü (KS-S, 210).

Kazak T. yüzle: yüzlü; güzel yüzlü kız (TTKTS, 788).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. yüzle: yüzlü (KRS, 268).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

2.2. Eylemler

856.**aç- I:** açmak. (**Moğolistan Y:** -dımız T 28; Ç 4).

K. Tatar T. aç-: açmak (KTTS, 23).

Başkurt T. as- 1: açmak, çözmek (BTS, 40).

Kırgız T. aç-: açmak; kilitlenmiş şeyi açmak; bir şeyin kapağını almak; meydana çıkarmak (KS, 5).

Kazak T. aş-: açmak (KTS, 25).

Nogay T. aş-: açmak (NRS, 54).

Karakalpak T. aş-: açmak (KRS, 65).

Kırım Tatar T. aç-: açmak (KTTTTRS, 40).

Kumuk T. aç-: açmak (KuTS, 23).

Karaçay-Balkar T. aç-: açmak (KMTS, 68).

857.**aç- II:** acıkmak. (**Moğolistan Y:** -sar BK K 6).

K. Tatar T. aç-: acıkmak (KTTS, 24).

Başkurt T. as- 2: acıkmak, aç hâle gelmek, aç olmak (BTS, 40).

Kırgız T. aç-: acıkmak (KS, 5).

Kazak T. aşık-: acıkmak, karnı acıkmak (KTS, 25).

Nogay T. aşık-: acıkmak (NRS, 55).

Karakalpak T. aşık-: acıkmak (KRS, 67).

Kırım Tatar T. açıq-: acıkmak (KTTTTRS, 40).

Kumuk T. açıq-: acıkmak, karnı acıkmak, karnı aç olmak (KuTS, 23).

Karaçay-Balkar T. açay-: acıkmak (KMTS, 68).

Clauson (ED: 19) ve Tekin (1995: 90) ET aç-II sözcüğünün ünlüsünü uzun olarak belirtir. Clauson, GB (Oğuz) dillerinde sözcüğün *ac-* şeklinde; diğer dillerde ise *acık-* şeklinde varlığını sürdürdüğünü belirtir (ED: 19). Çalışmamızda sözcüğün Kazan Tatar ve Kırgız Türkçesinde *aç-* şeklinde, Başkurt Türkçesinde *as-* şeklinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

858. **adart-:** zarar vermek, tehlikeli olmak (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 24, 29)

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

859.**adır-:** ayırmak, taksim etmek; hayattan ayırmak, öldürmek. (**Yenisey Y:** -tı 28/8; **Tanrı Dağı Y:** -tım K-11).

K. Tatar T. ayır-: ayırmak, bölmek; uzaklaştırmak; fark etmek, sezmek; nikah bozmak (KTTS, 40).

Başkurt T. ayır-: ayırmak, bölmek (BTS, 51).

Kırgız T. ayır-: ikiye ayırmak, ayrı düşürmek; parçalamak; ayırt etmek; zorla almak, çekip almak; kırmak (KS, 67).

Kazak T. ayır-: ayırmak (KTS, 10).

Nogay T. ayır-: ayırmak (NRS, 31).

Karakalpak T. ayır-: ayırmak (KRS, 30).

Kırım Tatar T. ayır-: ayırmak (KTTTTRS, 53).

Kumuk T. ayır-: ayırmak, tecrit etmek; bölmek, taksim etmek; fark etmek; ayırmak, çekmek; sökmek, koparmak; seçmek (KuTS, 53).

Karaçay-Balkar T. ayır-: ayırmak (KMTS, 101).

860.**adrıl-:** ayrılmak; vefat etmek, ölmek. (**Moğolistan Y:** -tı BK G 7, T 2; -u O 12; Ç 1; İA-a 1, İA-a 4, İA-a 4, İA-A2 3; **Yenisey Y:** -ayın 10/9; -dım 5/2, 5/3, 6/4, 7/4, 8/2, 9/11, 11/112, 11/4, 11/5, 11/7, 11/8, 13/2, 13/2, 13/2, 13/3, 25/2, 25/3, 25/3, 25/7, 28/2, 44/5, 50/3, 97/1, 97/3, 109/2, 150/3, 1; -dımız 152/2; -dınız 98/2; -tım 3/1, 3/1, 3/4, 3/4, 10/1, 10/4, 10/12, 10/12, 15/1, 17/3, 17/37, 19/3, 22/3, 25/1, 27/3, 27/7, 42/4, 42/8, 43/2, 43/3, 44/4, 44/4, 49/1, 51/1, 55/2, 59/8, 68/2, 68/22, 68/28; -tımız 69/2; -u 16/2, 18/2, 18/3, 28/7, 29/5; **D. Altay Y:** -dımız 46, -ıp 7/1, -tı 1/3, -tım 18, -tımız 79/2, u 1/2)

adrıl-: ayrılmak (**Tanrı Dağı Y:** -tım T-3/1; -mış T-2/5, T-4/1, T-11/2).

adrın-: ayrılmak (**Yenisey Y:** -dım 32/13, 32/14, 32/16).

K. Tatar T. ayrıl-: ayrılmak; başkalarından farklı olmak; bölünmek; boşanıp ayrılmak; mahrum olmak. (KTTS, 40).

Başkurt T. ayrıl-: ayrılmak, bölünmek (BTS, 51).

Kırgız T. ayrıl-: ayrılmak (ikiye), bölünmek, yarılmak; bırakmak, vazgeçmek; kaybetmek, yitirmek, dağılmak (KS-S, 30).

Kazak T. ayrıl-: ayrılmak, bölünmek; bir şeyi kaybetmek (KTS, 9).

Nogay T. ayrıl-: ayrılmak (NRS, 32).

Karakalpak T. ayrıl-: ayrılmak (KRS, 28).

Kırım Tatar T. ayrıl-: ayrılmak; boşanmak (KTTTTRS, 53).

Kumuk T. ayrıl-: ayrılmak; mahrum olmak; ayırt edilmek; kopmak; seçilmek; kol halinde ayrılmak, dallanmak (KuTS, 55).

Karaçay-Balkar T. ayrıl-: ayrılmak (KMTS, 104).

861.**ag-:** çıkmak, yükselmek. (**Moğolistan Y:** -dı BK D 37; **Kağıda Yz:** IrkB 62).

K. Tatar T. av-: başka bir fikre, yeni bir görüşe geçmek, değişmek (KTTS, 38).

Başkurt T. av-: aşmak, geçmek (BTS, 46).

Kırgız T. Ø

Kazak T. av-: aşmak; bir tarafa kaymak; tutumunu değiştirmek (KTS, 24).

Nogay T. av-: aşmak, geçmek; değişmek (NRS, 22).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. av-: aşmak, geçmek (RKKRS, 317).

Kumuk T. av-: yaklaşmak, yakınlaşmak; mec. boyun eğmek, birinin tarafına geçmek (KuTS, 48).

Karaçay-Balkar T. av-: aşmak (ör: dağdan aşmak) KMTS, 95).

862.**agıntır-:** (göge) yükseltmek. (**Moğolistan Y:** -tı Tes B 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

863.**agıt-:** (düşmanı) püskürtmek; yükseltmek, çıkarmak (**Moğolistan Y:** -dım BK D 31, -ıp KT K 7, KÇ 19).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

864.**agrı-:** hastalanmak. (**Moğolistan Y:** -p BK G 9; YU 1).

K. Tatar T. avır-: hasta olmak, bir hastalıkla karşılaşmak, bir tarafı ağrımak (KTTS, 38).

Başkurt T. avır-: hastalanmak, hasta olmak (BTS, 47).

Kırgız T. oorı-: hastalanmak (KS, 596).

Kazak T. avır-: hastalanmak (KTS, 25).

Nogay T. avır-: hastalanmak, ağrımak (NRS, 24).

Karakalpak T. avır-: hastalanmak (KRS, 64).

Kırım Tatar T. ağır-: ağrımak (KTTTTRS, 41).

Kumuk T. awru-: hastalanmak; ağrımak, acımak, sızlanmak (KuTS, 48).

Karaçay-Balkar T. avru-: hastalanmak; ağrımak (KMTS, 96).

ağrı- eylemi günümüz Türkiye Türkçesinde “vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak” anlamında kullanılmaktadır (<http://sozluk.gov.tr/>).

865.**agıtur-:** yukarı çıkarmak. (**Moğolistan Y:** -tum T 25).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

866.**akıt-:** akın ettirmek; akıtmak. (**Moğolistan Y:** -dımız KT K 8, T 35).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. agıt-: akıtmak; yönlendirmek (BTS, 20).

Kırgız T. agıt-: bırakmak, koyu vermek (bağlı hayvanları) (KS, 10).

Kazak T. Ø

Nogay T. agıst-: akıtmak, boşaltmak (NRS, 26).

Karakalpak T. agıt-: akıtmak (KRS, 19).

Kırım Tatar T. ağızdır-: akıtmak (KTTTTRS, 41).

Kumuk T. ağıt-: akıtmak (KuTS, 27).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *akıt-* sözcüğünün *ak-* kökünden geldiğini belirtir ve sözcüğün hem sıvı bir maddenin akması hem de saldırı için hareket etmek anlamlarının olduğunu ifade eder (ED: 81).

Türk runik harfli metinlerde *ak-* eylemi tanıklanmamıştır. Ancak metinlerde *ak-* eyleminin türevleri bulunduğu göre *ak-* eyleminin de kullanılması muhtemeldir (Aydın, 2018b: 94).

867.**akız-:** hücum ettirmek, saldırtmak; akıtmak. (**Moğolistan Y:** -a Tes K 3, Ta D 2).

K. Tatar T. agız-: akıtmak, hareket ettirmek. (KTTS, 26).

Başkurt T. agız-: akıtmak, aktarmak; boşaltmak (BTS, 20).

Kırgız T. agız-: akıtmak (suyu, nesneyi); aksın diye suya bırakmak, yüzdürmek (KS, 10).

Kazak T. agız-: akıtmak (TTKTS, 23).

Nogay T. agıst-: dökmek, boşaltmak (NRS, 26).

Karakalpak T. ağız-: akıtmak (KRS, 19).

Kırım Tatar T. ağızdır-: akıtmak (KTTTTRS, 41).

Kumuk T. ağızdır-: akıtmak; suya salmak, suda yüzdürmek (KuTS, 27).

Karaçay-Balkar T. agız-: akıtmak; vurup düşürmek; silahla vurup öldürmek; devirmek, alaşağı etmek; dökmek (KMTS, 72).

ET *akıt-* sözcüğünün benzeri olan *akız-* sözcüğü, farklı bir ettirgenlik eki (-z-) ile yapılmıştır.

868.**al-:** almak, ele geçirmek. (**Moğolistan Y:** -dokı KÇ 13, -galı BK D 32, -ı KT D 8, BK K 9, 10,10, BK D 8, T 32; -ıp KT G 7, BK K 6, BK D 38; -matın KT G 9, BK K 7; -mış KT D 2, 40; -tı KÇ 22; -tım BK D 24, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 38, 39, BK G 3, O 9; -tımız KT D 36, 38, KT K 2, 6; -gıl Ta D 6; -ı HT XVI/4; -ıp ŞU G 5, ŞU B 3, HT II/4; -tım Ta D 8, ŞU K 5, 10; **Yenisey Y:** -dokda 98/3; -ıp 100/3; -mış 48/7; -sar 126; -tım 41/10; **D. Altay Y:** -ayın 88/2-3, -ıp 1/3; **Kağıda Yz:** IrkB 58, T II T 14: A 21, T II T 14: A 15).

K. Tatar T. al-: almak; ele geçirmek; (kızla) evlenmek; satın almak; kaplamak; dahil etmek; yardımcı eylem: tezlik, yeterlilik, tamamlama. (KTTS, 29).

Başkurt T. al-: almak, kabul etmek; yeterlilik, iktidarî yardımcı eylemi; telefonu açmak (BTS, 26).

Kırgız T. al-: almak; tesellüm etmek, kat almak; satın almak; (av kuşu hakkında) yakalamak, kapmak; yardımcı eylem rolünde: baş eylemin hal zaman gerondifi ile birlikte “al” imkan ifade eder (eğer müsbet şekilde ise) yahut imkansızlık ifade eder, baş eylemin geçen zaman gerondifi ile birlikte ise “al” daha fazla iş yapanın bu işi kendisi için yaptığını ve iş neticesinin iş yapan şahsa tevcih edildiğini gösterir (KS, 17).

Kazak T. al-: almak (KTS, 15).

Nogay T. al-: almak (NRS, 37).

Karakalpak T. al-: almak (KRS, 34).

Kırım Tatar T. al-: almak (KTTTTRS, 46).

Kumuk T. al-: almak; yardımcı eylem (KuTS, 32).

Karaçay-Balkar T. al-: almak (KMTS, 76).

869.**alda**³⁷: aldatmak, hile yapmak.(**Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (C-D) A 5).

K. Tatar T. alda-: hile yapmak, yalan söylemek, kandırmak, hıyanet etmek; göz boyamak (KTTS, 29).

Başkurt T. alda-: aldatmak, kandırmak; hile yapmak (BTS, 28).

Kırgız T. alda-: aldatmak, dolandırmak (KS, 24).

Kazak T. alda-: aldatmak (TTKTS, 31).

Nogay T. alda-: aldatmak (NRS, 37).

Karakalpak T. alda-: aldatmak (KRS, 37).

Kırım Tatar T. alda-: aldatmak (KTTTTRS, 45).

Kumuk T. alda-: aldaltmak, yanıltmak; baştan çıkarmak, ayartmak (KuTS, 30).

Karaçay-Balkar T. alda-: kandırmak, aldatmak (KMTS, 78).

870.**alın-:** alınmak. (**Yenisey Y:** -mışım 11/2).

K. Tatar T. alın-: işe, orduya alınmak; razı olmak; çıkarılmak; tutuklanmak (KTTS, 30).

Başkurt T. alın-: alınmak, kabul edilmek (BTS, 26).

Kırgız T. alın-: alınmak (KS, 27).

Kazak T. alın-: alınmak (KTS, 15).

Nogay T. alın-: alınmak, kabul edilmek (NRS, 40).

³⁷Ayrıntılı bilgi için *al* sözcüğüne bk.

Karakalpak T. alın-: alınmak (KRS, 41).

Kırım Tatar T. alın-: alınmak (KTTTTRS, 45).

Kumuk T. alın-: alınmak; satın alınmak (KuTS, 31).

Karaçay-Balkar T. alın-: delirmek, çıldırmak; kızmak, öfkelenmek; batırılmak (KMTS, 80).

871.**alk-**: bitirmek, tamamlamak. (**Moğolistan Y:** -dımız KT K-D).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

872.**alka-**: övmek. (**Moğolistan Y:** İA-a 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. alka-: takdis etmek, hayır dua etmek (KS, 28).

Kazak T. alqa-: övmek, kollamak, yardım etmek (KTS, 14).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, bazı çağdaş Türk lehçelerinde kullanılmaya devam eden *alka*-sözcüğünün çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinde yerini Moğolcadan ödünçleme olan *makta*-sözcüğüne bıraktığını belirtir (ED: 138). Sözcüğün *alka*- şeklinin çağdaş Kırgız ve Kazak Türkçelerinde de kullanılmaya devam ettiği çalışmamızda görülmektedir.

873.**alkın-**: tükenmek, mahvolmak, yok olmak. (**Moğolistan Y:** -tı T 3, -tığ KT G 9, BK K 7, -ur O 7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. alqın-: nefes alırken zorlanmak, nefes nefese kalmak, koştuktan veya ağır hasta olduktan sonra çabuk çabuk nefes almak (KTS, 14).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

874.**altız-**: ele geçirmek; aldırtmak. (**Moğolistan Y:** -dı KT D 38).

alıt-: yakalatmak; aldırtmak. (**Yenisey Y:** -ı 28/6).

K. Tatar T. aldır-: aldırmak; çağırıp getirtmek (KTTS, 30).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. aldır-: almayı emretmek veya almaya müsaade etmek; tedarik etmeye müsaade etmek veya emretmek; çaldırmak, eşyası çalınmış olmak (KS, 25).

Kazak T. aldirt-: aldırtmak; getirtmek; tutturmak (KTS, 14).

Nogay T. aldirt-: aldırtmak; getirtmek (NRS, 38).

Karakalpak T. aldirt-: aldirtmak (KRS, 38).

Kırım Tatar T. aldir-: zorla almak (RKKRS, 327).

Kumuk T. aldir-: *al-* eyleminin geçişli eylemi (KuTS, 30).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri ve anlamları aynı, ancak farklı eklerle türetilmiştir.

875.**ami-:** sakinleşmek, rahatlamak, huzura ermek (**Moğolistan Y:** İA-a 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

İhe Ashete yazıtında bulunan bu sözcüğü Radloff (1895) *umduk* şeklinde, Orkun *umaduk* şeklinde okumuştur (2011: 314). O. Ünal, sözcükte imla ve çeviri sorunları olduğunu düşünür ve sözcüğü *amidok* şeklinde okumayı tercih eder. Ayrıca *ami-* eyleminin *amıl*, *amrıl*-, *amurt*-, *amırtgur*-, *amrık*-, *amru* ve *amuş*- sözcüklerinin kökü olduğunu belirtir. Türkçe *ami-* eyleminin varlığı, Moğolca *amu*- “to rest, relex; to feel contentment or joy; to be relieved” sözcüğüyle de desteklenebilir (2015: 279).

876.**añıt-:** korkutmak. (**Moğolistan Y:** -ayın BK D 41).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

877.**ar- I:** aldatmak, kandırmak. (**Moğolistan Y:** -ıp KT G 5, BK K 4, **Kağıda Yz:** IrkB 17, U 179: A 1, IrkB 35).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *ar-* sözcüğünün yerini sonradan *alta-* “aldatmak” sözcüğü almıştır. Sözcükle *al* “hile, tuzak” sözcüğü arasında uzak bir ilişki olması mümkün olabilir (ED: 193).

878.**ar- II:** yorulmak, bitap düşmek; vefat etmek. (**Tanrı Dağı Y:** -mış T-5/1).

K. Tatar T. arı-: yorulmak, halsiz düşmek. (KTTS, 34).

Başkurt T. arı-: yorulmak, güçsüz hale gelmek; halsizleşmek (BTS, 36).

Kırgız T. arı-: yorulmak, bitap düşmek; bitmek, zayıflamak (KS, 44).

Kazak T. ar-: zayıflamak, hafiflemek, halsizleşmek (KTS, 20).

Nogay T. arı-: yorulmak, bitmek (NRS, 48).

Karakalpak T. arı-: zayıflamak (KRS, 53).

Kırım Tatar T. arı-: zayıflamak, bir deri bir kemik kalmak (KTTTTRS, 48).

Kumuk T. arı-: yorulmak; kuvveti tükenmek, bitmek, halsiz düşmek (KuTS, 39).

Karaçay-Balkar T. arı-: yorulmak (KMTS, 88).

Tekin, sözcüğün ünlüsünün uzun olduğunu belirtir (2003: 238).

879.**arı-:** arınmak, temizlenmek. (**Yenisey Y:** -mış Lisiç'ya II).

K. Tatar T. arın-: arınmak, temizlenmek; kurtulmak, serbest kalmak (KTTS, 34).

Başkurt T. arın-: arınmak, kurtulmak, boşa çıkmak (BTS, 37).

Kırgız T. arıl-: temizlenmek; yakayı kurtarmak (KS, 44).

Kazak T. arıl-: arınmak (TTKTS, 50).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. arıl-: temizlemek, kurtarmak (KRS, 53).

Kırım Tatar T. arın-: arınmak (KTTTTRS, 48).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

880.**arıl-:** mahvolmak, yok olmak; yorulmak; azalmak. (**Moğolistan Y:** -tığ KT G 9, BK K 7).

K. Tatar T. arıl-: yorulmak, halsiz düşmek. (KTTS, 34).

Başkurt T. arıl-: yorulmak, halsizleşmek, yorgun düşmek (BTS, 37).

Kırgız T. arın-: yorulmak, sızlanmak; can sıkılmak; özlemek (KS,).

Kazak T. arıl-: bitmek, kesilmek; kurtulmak (KTS, 21).

Nogay T. arıl-: yorulmak, bitmek (NRS, 48).

Karakalpak T. arın-: zayıflamak, yorulmak (KRS, 53).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

881.**art-:** artmak, çoğalmak. (**Yenisey Y:** -dım 42/4; -gıl 28/7; -zun 48/4, 48/5, 48/5).

K. Tatar T. art-: artmak, çoğalmak; gereksiz bulunmak, artık kalmak (KTTS, 34).

Başkurt T. art-: artmak, çoğalmak, fazlalaşmak; hayvanın iki yanına yük yüklemek; bağıracağı karından almak (BTS, 39).

Kırgız T. art-: fazla olmak; yükletmek (KS, 49).

Kazak T. art-: artmak, çoğalmak, güçlenmek, sayısı çoğalmak (KTS, 20).

Nogay T. art-: artmak (NRS, 47).

Karakalpak T. art-: artmak (KRS, 51).

Kırım Tatar T. art-: artmak (KTTTTRS, 49).

Kumuk T. art-: artmak; büyümek, çoğalmak, yükselmek; birikmek; kuvvetlenmek, şiddetlenmek; ağırlaşmak (KuTS, 42).

Karaçay-Balkar T. artıksın-: çok görmek, fazla görmek (KMTS, 90).

882.**artat-**: bozmak, yıkmak, dağıtmak, bozguna uğratmak. (**Moğolistan Y:** -1 KT D 22, BK D 19; -dım Ta D 5; **Kağıda Yz:** IrkB 59).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. arta-: bozulmak, kokusu gitmek (BTS, 39).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *artat-* “hasar vermek, bozmak” sözcüğünün *arta-* sözcüğünden türediğini belirtir. *arta-* sözcüğüne de “genellikle yiyecekler için ancak çoğunlukla daha genel anlamda mec. bozulmak, kötüleşmek” anlamını verir (ED: 208). Sözcük yalnızca Başkurt Türkçesinde tanıklanmıştır.

883.**artur-**: aldatmak, kandırmak. (**Moğolistan Y:** -up KT G 6, BK K 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

884.**aş-**: (dağ, tepe, ova vs.) aşmak, geçmek; üstün gelmek. (**Moğolistan Y:** -a KT D 17, 21, BK D 15, 17, 27, T 37, -dımız T 26, 35; -ayın ŞU G 4; -mış ŞU K 8, 12; Aç I 1; **Yenisey Y:** -a 56/2, -ıp 39/3).

K. Tatar T. aş-: aşmak, geçmek; taşmak; olağanın üstünde çoğalmak; ulaşmak. (KTTS, 36).

Başkurt T. aş-: aşmak; taşmak (BTS, 43).

Kırgız T. aş-: bir şeyin üzerinden geçmek; aşmak (KS, 53).

Kazak T. as-: aşmak, dağı, geçidi geçmek, belli bir yaşı geçmek, belli bir sayıyı geçmek (KTS, 21).

Nogay T. as-: aşmak, geçmek (NRS, 50).

Karakalpak T. as-: aşmak, geçmek (KRS, 54).

Kırım Tatar T. aş-: aşmak, geçmek; ağır basmak; egemen olmak; dolup taşmak (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. aşal-: yenmek (KMTS, 92).

885.**aşa-**: yemek yemek (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.I) A 7-8).

K. Tatar T. aş-: yemek yemek; dişleyip kemirmek; güneş soldurmak (KTTS, 36).

Başkurt T. aş-: yemek yemek (BTS, 43).

Kırgız T. aş-: tatmak; yemek (ağza azar azar alarak); içmek (KS, 54).

Kazak T. asa-: yemek yemek (KTS, 21).

Nogay T. aşā-: yemek yemek (NRS, 54).

Karakalpak T. asa-: yemek yemek (KRS, 54).

Kırım Tatar T. aşā-: yemek (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. aşā-: yemek yemek (KuTS, 44).

Karaçay-Balkar T. aşā-: yemek yemek (KMTS, 92).

886.**aşan-:** yemek yemek. (**Moğolistan Y:** -galı T 27).

K. Tatar T. aşan-: yemek yemek (KTTS, 36).

Başkurt T. aşan-: bir şeyler yemek, bir şeyler atıştırmak (BTS, 43).

Kırgız T. aşan-: yemek (KS, 54).

Kazak T. asan-: yemek yemek (KTS, 21).

Nogay T. aşan-: yemek yemek.

Karakalpak T. asan-: yemek yemek (KRS, 54).

Kırım Tatar T. aşan-: yemek (KTTTTRS, 50).

Kumuk T. aşan-: yemek yemek (KuTS, 44).

Karaçay-Balkar T. aşā-: yemek yemek (KMTS, 92).

887.**at-:** atmak, fırlatmak, ok atmak; öldürmek, okla öldürmek. (**Yenisey Y:** -sar 28/5; -dım 41/7).

K. Tatar T. at-: atmak; okla veya taşla vurmak; silahla ateş etmek; hayvan avlamak (KTTS, 37).

Başkurt T. at-: atmak, fırlatmak (BTS, 44).

Kırgız T. at-: atmak, fırlatmak; ateş etmek; tan atmak (KS, 57).

Kazak T. at-: atmak, bir şeyi atmak, ok atmak, kurşun sıkmak (KTS, 23).

Nogay T. at-: atmak (NRS, 53).

Karakalpak T. at-: atmak (KRS, 58).

Kırım Tatar T. at-: atmak (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. at-: atmak, fırlatmak; ateş etmek (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. at-: atmak, ateş edip vurmak (KMTS, 93).

888.**ata-:** atamak, tayin etmek; adlandırmak, unvan vermek, çağırmak. (**Moğolistan Y:** -dı Ta G 5, 6, 6, 6, ŞU K 12; **Kağıda Yz:** O 1: A 4, O 1: A 2-3).

K. Tatar T. ata-: adlandırmak, bir isim vermek (KTTS, 37).

Başkurt T. ata-: isim vermek, ad koymak, adlandırmak (BTS, 44).

Kırgız T. ata-: ad vermek, adlandırılmak, çağırmak (KS-S, 69).

Kazak T. ata-: ad koymak; bir kimsenin veya bir şeyin adından bahsetmek; bir şeyi birisi için adamak, ayırmak; bilhassa belirtmek (KTS, 22).

Nogay T. ata-: adlandırmak (NRS, 52).

Karakalpak T. ata-: ad koymak, adlandırmak (KRS, 58).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. ata-: tahsis etmek, ayırmak; hasretmek (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. ata-: isim vermek, adlandırmak (KMTS, 93).

ET *ata-* sözcüğünün asıl anlamı “bir kişiyi adıyla çağırmak, kişiye seslenmek”, daha sonra anlam genişlemesiyle “bir işe atamak; nişanlamak (gelecekteki eşi olarak adlandırmak); adamak; bu son anlamdan da söz vermek” anlamı kazanmıştır (ED: 42).

889.**atan-:** atanmak, mevki atlamak; demek, denmek. (**Moğolistan Y:** -ıp Ta G 6, 6, Ta B 1; -tım Ta D 5; **D. Altay Y:** -gma 25; **Kağıda Yz:** IrkB 55).

K. Tatar T. atal-: adlanmak, ismi olmak; bağışlanmak, ithaf edilmek (KTTS, 37).

Başkurt T. atal-: isim verilmek, ad koyulmak (BTS, 45).

Kırgız T. atan-: adlanmak (KS, 58).

Kazak T. atan-: bahsedilmek, ismi çağırılmak (KTS, 22).

Nogay T. atal-: ad verilmek, adlandırılmak (NRS, 52).

Karakalpak T. atan- / atal-: adlanmak, bahsedilmek (KRS, 59).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. atal-: bir şeye veya birine tahsis edilmek; ayrılmak, hasredilmek (KuTS, 45).

Karaçay-Balkar T. Ø

890.**atlan-:** ata binmek. (**Moğolistan Y:** -tı KÇ 20).

K. Tatar T. atlan-: ata binmek; at üstüne biner gibi bir şeyin üstüne çıkmak; birisi üstünde hakimiyet kurmak (KTTS, 37).

Başkurt T. atlan-: ata binmek (BTS, 46).

Kırgız T. attan-: ata binmek; sefer çıkmak, yola çıkmak; niyet etmek, karar vermek (KS, 60). yola çıkmak; ayrılmak (KS-S, 71).

Kazak T. attan-: ata binmek; düşmana karşı hücumla çağırmak, yardıma çağırmak, tehlike olduğunu belirtmek; bir şeye başlamak (KTS, 23).

Nogay T. atlan-: ata binmek (NRS, 53).

Karakalpak T. atlan-: ata binmek (KRS, 59).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. atlan-: (yola) hazırlanmak; ata binmek, atla (veya at üstünde) gitmek, atla (veya at üstünde) yollanmak, yola çıkmak, atlanmak (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. atlan-: hareket etmek, ata binip yola çıkmak (KMTS, 94).

891.**atlat-:** ata bindirmek. (**Moğolistan Y:** T 25).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. atlat-: adım adım hareket ettirmek; atı hafif adımlarla yürütmek (BTS, 46).
atlandır-: ata bindirmek (BTS, 46).

Kırgız T. attandır-: ata bindirmek; *konoktu attandır*; yol, sefer için teçhiz etmek; nişanlı kızı nişanlısının avuluna (köyüne) yollamak (KS, 60).

Kazak T. attandır-: atına binmesine yardım etmek; (misafir veya yolcu) yollamak, göndermek (KTS, 23).

Nogay T. atlandır-: ata bindirmek (NRS, 53).

Karakalpak T. atlandır-: ata bindirmek (KRS, 59).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. arlandır-: (yola) hazırlamak; ata bindirmek, atla göndermek, atlandırmak (KuTS, 46).

Karaçay-Balkar T. Ø

892.**awla-:** avlamak. (**Moğolistan Y:** -sar KÇ 9).

K. Tatar T. avla-: avlamak; tuzağa düşürmek, hileyle ele geçirmek; çalmak. (KTTS, 39).

Başkurt T. avla-: avlamak, ağa düşürmek (BTS, 48).

Kırgız T. uula-: avlamak (KS, 788).

Kazak T. avla-: avlamak (KTS, 24).

Nogay T. avla-: avlamak (NRS, 22).

Karakalpak T. avla-: avlamak (KRS, 62).

Kırım Tatar T. avla-: avlamak (KTTTTRS, 51).

Kumuk T. hawla- 1: birini, bir şeyi avlamak; birini, bir şeyi tutmak, yakalamak; mec. birini, bir şeyi aramak, bulmaya çalışmak (KuTS, 154).

Karaçay-Balkar T. uvla-: avlamak; zehirlemek; yönlendirmek; düzeltmek, ayarlamak (KMTS, 421).

893.**ay-:** söylemek, anlatmak; emretmek; dilemek. (**Moğolistan Y:** T 32, -ayın T 32, - dı T 31, -gıl T 5, -ıgma KT G-B; -ıgması T 5; -sar KT K 10; -u KÇ 14; -dım ŞU D 2, Ta K 5, -u ŞU D 2, ŞU G 3, 9; Ç 4).

K. Tatar T. eyt-: söylemek; anlatmak, öğretmek, açıklayarak beyan etmek; türkü söylemek, söz yetiştirmek, laf taşımak. (KTTS, 119).

Başkurt T. eyt-: söylemek, demek; anlatmak, öğretmek, beyan etmek; türkü söylemek; laf taşımak, söz yetiştirmek (BTS, 149).

Kırgız T. ayt-: demek, söylemek; tekrar söylemek; hikaye etmek; (önce gelen ablatifle) hükmetmek (KS, 71).

Kazak T. ayt-: söylemek, fikrini bildirmek, demek (KTS, 9).

Nogay T. ayt-: söylemek, demek (NRS, 30).

Karakalpak T. ayt-: söylemek (KRS, 28).

Kırım Tatar T. ayt-: söylemek, demek (KTTTTRS, 53).

Kumuk T. ayt-: söylemek, demek; anlatmak, nakletmek, hikaye etmek (KuTS, 55).

Karaçay-Balkar T. ayt-: söylemek (KMTS, 104).

894.**aya-:** saygılarını sunmak, saygı göstermek, hürmet etmek. (**Kağıda Yz:** Mainz 388: A 4).

K. Tatar T. aya-: acımak, merhamet etmek; esirgemek; şefkat göstermek (KTTS, 39).

Başkurt T. aya-: acımak, merhamet etmek; esirgemek, sakınmak (BTS, 49).

Kırgız T. aya-: merhamet etmek (KS, 62).

Kazak T. aya-: birisine acımak; birisine bir şeyi vermeye kıyamamak (KTS, 26).

Nogay T. aya-: acımak; esirgemek (NRS, 56).

Karakalpak T. aya-: acımak, korumak; esirgemek (KRS, 67).

Kırım Tatar T. aya-: esirgemek, acımak, özenle bakmak; okşamak, sevmek (KTTTTRS, 52).

Kumuk T. aya-: acımak, merhamet etmek, kıyamamak; esirgemek, korumak (KuTS, 50).

Karaçay-Balkar T. aya-: esirgemek (KMTS, 98).

ET *aya-* sözcüğü orijinalinde “bir kişiye saygılı davranmak, onur duymak; korumak; dikkatlice (özenle) bakmak” anlamına gelir. Ancak sözcük “merhamet etmek, esirgemek, yedeklemeyi tevkif etmek, geri çekme (bir şeyi)” gibi oldukça çeşitli anlam dizisine sahiptir (ED: 267).

895.**ayal-:** korunmak; sayılmak, saygı gösterilmek, tapılmak. (**D. Altay Y:** 80/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ayan-: esirgenmek, sakınılmak; merhamet edilmek, acınmak (BTS, 50).

Kırgız T. ayan- II: kendisine acımak (KS, 63).

Kazak T. ayan-: bir kimse kendisini bir şeye tamamıyla vermemek, kendisini korumak, yorulmamaya çalışmak (KTS, 26).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ayan-: korunmak, esirgenmek (KRS, 68).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

896.**aym-:** korkmak? (**Moğolistan Y:** -u KarB I, IV/7; **Kağıda Yz:** IrkB 19).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Başkurt, Kırım Tatar ve Kumuk Türkçeleri sözlüklerinde “herhangi bir duygu ve durumdan arınmak; iyileşmek; kurtulmak” anlamlarında bir *ayın-* sözcüğü bulunur. Bu sözcüğün ET *ayın-* eylemi ile ilişkili olması şüphelidir.

897.**ayıt- /ayt-:** sormak; söyletmek (**Moğolistan Y:** -dım ŞU D 8; **Kağıda Yz:** Mainz 388: B 3, Mainz 388: B 5).

ayt-: söylemek. (**Moğolistan Y:** -ıgma T 44, 47, -ıp T 24; **Kağıda Yz:** Mainz 388: B 7, Mainz 383: B 3, U 179: B 2).

ayıt-: söylemek. (**Moğolistan Y:** -ıgma T 44, 47).

K. Tatar T. eyttër-: söyletmek, konuşturmak; çağırtmak, davet ettirmek; laf taşıtmak (KTTS, 120).

Başkurt T. eyttër-: söyletmek, konuşturmak; anlattırmak, öğretmek; söz kestirmek; söz verdirmek; keyif sürdürmek, güle oynaya ömür sürmek (BTS, 150).

Kırgız T. aytır-: kız istemek (KS, 72).

Kazak T. aytır-: söyletmek, dedirtmek, kız istemek (KTS, 9).

Nogay T. aytır-: söyletmek, kız istemek (NRS, 30).

Karakalpak T. aytır-: söyletmek, kız istemek (KRS, 28).

Kırım Tatar T. aytır-: dünür yollamak (KTTTTRS, 53).

Kumuk T. aytır-: söyletmek (KuTS, 55).

Karaçay-Balkar T. aytdır-: söyletmek;; bildirmek; şöhret kazanmak, ünsalmak (KMTS, 104-105).

ET *ayıt-* eylemi *ay-* eyleminin ettirgen çatı eki alarak türemiş şeklidir. Ünlü harfle başlayan eklerden önce çoğunlukla *ayt-* şeklinde yazılır. Asıl olarak “söyletmek” ki bu da “sormak” anlamını ifade eder. XI. yüzyıl gibi ettirgen anlamını kaybetmiş ve sonradan kullanılmayan *ay-* eylemi ile aynı anlamda olmuştur (ED: 268).

898.**az- I:** yolunu kaybetmek, yoldan çıkmak, sapmak, yanlış yola gitmek, şaşırarak, yanılmak; ayrılmak, çekip gitmek; ölmek. (**Yenisey Y:** -dım 11/3, 11/6, 45/5, 68/12; -ıp 10/9, 11/2; **D. Altay Y:** -ar 7/1; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 13, Or. 8212/78: (A) A 12, Or. 8212/78: (B) A 2, Or. 8212/78: (A) A 6, IrkB 15, 15).

K. Tatar T. az-: azmak, ahlaksızlaşmak, kötüleşmek (KTTS, 41).

Başkurt T. az-: ahlaksızlaşmak; azmak; tohum, cins yönünden bozulmak (canlılar için); güçlenerek devam etmek; hayalî olmak (BTS, 54).

Kırgız T. az-: yolu şaşırarak, sapıtmak, dalaletle düşmek (KS, 72).

Kazak T. az-: doğru yoldan çıkmak; zayıflamak, halsiz olmak (KTS, 5).

Nogay T. az-: azmak, yaramazlık yapmak, çirkinlik yapmak (NRS, 28).

Karakalpak T. az-: azmak (KRS, 22).

Kırım Tatar T. az-: kilo vermek, zayıflamak; temizlemek (KTTTTRS, 54).

Kumuk T. az-: zayıflamak (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. az-: zayıflamak; bir şeyi kaybetmek, yitirmek (KMTS, 105).

899.**azdur-:** azat etmek (**D. Altay Y:** -dı 18).

K. Tatar T. azdır-: azdırmak, yoldan çıkarmak (KTTS, 41).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. azdır-: yolunu şaşırtmak, dalaletle düşürtmek, azdırmak (KS, 74).

Kazak T. azdır-: azdırmak, yoldan saptırmak (KTS, 5).

Nogay T. azdır-: azdırmak, yoldan çıkartmak.

Karakalpak T. azdır-: azdırmak (KRS, 23).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. az-: az- eyleminden geçişli eylem (KuTS, 56).

Karaçay-Balkar T. azdır-: zayıflatmak, bitkinleştirmek (KMTS, 106).

900.**azış-:** ayrılmak. (**Yenisey Y:** -dım 2/1).

K. Tatar T. azış-: yoldan çıkmak (KTTS, 42).

Başkurt T. azaş-: yoldan çıkmak; yanlış yola girmek; yolunu kaybetmek, yolundan sapmak (BTS, 54).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

901.**ba-:** bağlamak. (**Moğolistan Y:** -yur T 27; -mış ŞU G Ek 1, **Kağıda Yz:** IrkB 14, 14, 14, 18, 33).

K. Tatar T. bağla-: bağlamak. (KTTS, 43).

Başkurt T. bagla-: bağlamak, iki şey arasında ilgi kurmak; birleştirmek (BTS, 58).

Kırgız T. bayla-: bağlamak, bir araya toplayıp bağlamak; bir yere bağlamak; besiye koymak (KS, 102).

Kazak T. bavla-: bağlamak (KTS, 40).

Nogay T. bavla-: bağlamak (NRS, 64).

Karakalpak T. bayla-: bağlamak (KRS, 78).

Kırım Tatar T. bağla-: bağlamak (KTTTTRS, 55).

Kumuk T. bayla-: bağlamak; bir şeyle ilişki kurmak (KuTS, 67).

Karaçay-Balkar T. bayla-: bağlamak (KMTS, 115).

Clauson, *bağla-* sözcüğünün *ba-ğ+* sözcüğü ile addan eylem türeten +*la-* ekinin birleşmesiyle oluştuğunu belirtir (ED: 314-315)

902.**ban-**: bağlanmak. (**Yenisey Y:** -tım 3/2, 10/5).

K. Tatar T. bağlan-: bağlanmak; birine veya bir şeye tutulmak (KTTS, 48).

Başkurt T. bavlan-: bağlanmak, ip ya da bağa asılmak; birbiri ardınca sıralanmak, takılmak (BTS, 67).

Kırgız T. baylan-: bağlanmış olmak, kendisini bağlamak; kendi üzerine bağlamak (KS, 102).

Kazak T. bavlan-: bağlanmak (KTS, 40).

Nogay T. bavlan-: bağlanmak (NRS, 64).

Karakalpak T. baylan-: bağlanmak (KRS, 78).

Kırım Tatar T. bağlan-: bağlanmak (KTTTTRS, 55).

Kumuk T. baylan-: bağlanmak; bir şeyle ilişki kurulmak (KuTS, 67).

Karaçay-Balkar T. baylan-: bağlanmak (KMTS, 115).

903.**bar-**: varmak, gitmek; yardımcı eylem; hayat sürmek. (**Moğolistan Y:** -dı KT D 34, 39, BK D 20, 32, 35, 37, 40, 41, BK G 1, 10, O 11, 11; -dığ KT G 9, KT D 24, 24, BK K 7, BK D 19, 19, 20; -dığız KT G-D; -dımız T 26, 27, 27, 27; -dınız O 12; -dok KT D 24, BK D 20; -ıgma KT D 24, BK D 19, 20, O 11; -ıñ T 31; -ıp KT G 7, BK K 6, KÇ 16, 20; -ır KT D 10; -mıñ KT D 16, 23, 28, BK D 13, 19, 22, 40, T 24, 24, O 3; -sar KT G 8, BK K 6; -ur KT K 1, BK D 29; -zun T 31; -dı Tes K 2, Ta G 3, ŞU K 11, ŞU D 4, ŞU G 4, 6, Su 10; -dım ŞU D 2, ŞU B 2; -dımız HT XV/3; -ıp ŞU B 1, KarB I, VI/7; -ır biz HT XIV/4-5; -ır men HT II/4, HT XVI/3; -mıñ Tes K 3, 4, Ta D 2, 2, 4, ŞU K 2, ŞU G 5, 7, ŞU B 3, 5; -tıg HT II/2; -zun HT XVI/4; Ç 1; İA-a 3; **Yenisey Y:** -dı 28/7; -dım 10/6, 11/3, 11/9, 14/3, 16/2, 29/5, 29/7, 32/12; -dımız 18/2, 18/3; -ıp 39/4; -ıpan 30/4, 30/5; -u Adrianov/1; -ur 18/1; **D. Altay Y:** -dı 1/2; **Kağıda Yz:** Mainz 167: B 3, Or. 8212/76: (C) A 2, IrkB 17, 35, 42, 5, 5, 12, 16, 27, 29, 30, 31, 34, 35, 42, 43, 43, 44, 44, 47, 49, 49, 55, 58).

K. Tatar T. bar-: gitmek, belli bir yöne hareket etmek; yola çıkmak; devam etmek, sürmek, cereyan etmek; gelişmek; uygun gelmek, yakışmak; kalkışmak, cüret etmek; belli bir düşünce taşımak, iddiada bulunmak; davranmak (KTTS, 46).

Başkurt T. bar-: gitmek, varmak; yönelmek; devam etmek; kız için evlenmek; bir yönde gelişmek; yaramak, iyi gelmek, yararlı olmak (BTS, 61).

Kırgız T. bar-: varmak, kımıldamak, yürümek, hareket etmek, yürüyüp gitmek (KS, 86).

Kazak T. bar-: varmak (KTS, 37).

Nogay T. bar-: varmak (NRS, 70).

Karakalpak T. bar-: varmak, gitmek (KRS, 84).

Kırım Tatar T. bar-: gitmek, yürümek (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. bar-: gitmek; ilerlemek; yardımcı eylem (KuTS, 61).

Karaçay-Balkar T. bar-: gitmek (KMTS, 110).

904.**bas-:** basmak, baskın vermek; içine gömmek; yardım etmek. (**Moğolistan Y:** -a BK D 32, T 38, -dı KT K 8, -dım KT Kap. 4, BK D 27, -dımız KT D 35, 37, BK D 27, T 27, -mış O 1; -ıp Tes D 6; -mış ŞU D 12).

K. Tatar T. bas-: ayağa kalkmak; ayakta durmak; adım atmak; ezmek; basmak; engel olmak; tab etmek; kaplamak. (KTTS, 48).

Başkurt T. baş-: basmak, ayak koymak, konmak; adım atmak, gitmek; bir işe girişmek, yapmaya başlamak; büyük bir hacme sayıya ulaşmak; üstten ağırlık koymak, güç koymak; herhangi bir nesneyi takmak; gidermek (BTS, 63).

Kırgız T. bas-: basmak, tazyik etmek (KS, 91).

Kazak T. bas-: basmak (KTS, 39).

Nogay T. bas-: basmak (NRS, 73).

Karakalpak T. bas-: basmak (KRS, 87).

Kırım Tatar T. bas-: basmak (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. bas-: basmak; koymak; ayak basmak; hücum etmek, saldırmak; zafer kazanmak; bir şeyle kaplanmak; yığılmak (KuTS, 62).

Karaçay-Balkar T. bas-: basmak, ezmek (KMTS, 111).

905.**basık-:** basmak, bastırmak. (**Moğolistan Y:** -dı KT K 8).

K. Tatar T. bastır-: bastırmak; gücünü azaltmak, yavaşlatmak; isyanı bastırmak; hafif bir şey uçmasın diye ağırlık koymak. (KTTS, 49).

Başkurt T. başır-: üstten ağır bir nesne ile bastırmak, ezdirmek; üstünü iyice kaplamak; saklayıp iyice kapatmak (BTS, 63). **bastır-:** bastırmak, sıkıştırmak, kıstırmak; güç, silah yardımıyla durdurmak (toplu bir hareketi, isyanı); arkadan kovalamak, geriden kovalamak; saldırmak; yerleştirmek (BTS, 64).

Kırgız T. basırıkta-: basmak, tazyik etmek; tenkil etmek; tahkir etmek (KS, 92).

Kazak T. bastır-: bastırmak (KTS, 39).

Nogay T. bastır-: bastırmak (NRS, 73).

Karakalpak T. bastır-: bastırmak (KRS, 90).

Kırım Tatar T. bastır-: bastırmak, sıkıştırmak (KTTTTRS, 57).

Kumuk T. basdır-: bastırmak; ölüyü toprağa vermek; üstünü örtmek; sıkıştırmak; dindirmek; gidermek, yatıştırmak (KuTS, 62).

Karaçay-Balkar T. basdır-: gömmek, bastırmak (KMTS, 111).

Tekin, *basık-* sözcüğünün *bas-* eylemine *-k-* eylemden eylem türeten yapım ekinin gelmesiyle oluştuğunu belirtir (2003: 94). Gabain, bu *-k-* yapım ekinin eklendiği sözcüğe kuvvetlendirme anlamı kattığını ifade eder (1988: 59). Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

906.**basın-:** baskın yemek, yenilmek; batmak, aşağıya doğru gitmek. (**Moğolistan Y:** -alım T 39; **Kağıda Yz:** IrkB 46).

K. Tatar T. basıl-: basılmak, yerleşip oturmak, sıkışmak; dinmek, kesilmek; sinmek, ezilip kalmak. (KTTS, 48).

Başkurt T. basıl-: basılmak, ezilmek; herhangi bir güç ya da hareketi engellemek, azaltmak; sessiz hale gelmek, sessizleşmek, sakin hale gelmek; zorlaşmak, zor hale gelmek, sıkıntılı hale gelmek (BTS, 63).

Kırgız T. basın-: alçalmak, basık bir hale gelmek; ayaklarını birbirine çarpması yüzünden ön ayağı aksamak (at hakkında) (KS, 92).

Kazak T. basın-: başkasını karşı kendisi üstün görerek onu dilediği gibi kullanmaya çalışmak (KTS, 39).

Nogay T. basıl-: basılmak (NRS, 73).

Karakalpak T. basın-: aşağılayıcı davranılmak, sayılmamak (KRS, 90).

Kırım Tatar T. basıl-: basılmak, ezilmek (RKKRS, 346).

Kumuk T. basıl-: basılmak; ezilmek; yapışmak; giderilmek (KuTS, 62).

Karaçay-Balkar T. basıl-: baskına uğramak (KMTS, 111).

907.**başad-:** komuta etmek. (**Moğolistan Y:** -u BK G 8, 11).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. basqar-: idare etmek, yönetmek (KTS, 38).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. baskar-: yönetmek (KRS, 88).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

908.**başla-:** baş olmak, lider olmak. (**Yenisey Y:** -dım 45/4; -yu 32/12; **Kağıda Yz:** Or. 8212/77: A 3).

K. Tatar T. başla-: başlamak, girişmek; yöneltmek; yardımcı eylem olarak bir harekete başlamak (KTTS, 50).

Başkurt T. başla-: başlamak, işe girişmek, hayata geçirmek, işleme koymak (BTS, 65).

Kırgız T. başta-: başlamak, önce başlamak.

Kazak T. basta-: başlamak; bir yere götürmek, bir şeyi göstermek (KTS, 39).

Nogay T. basla-: başlamak (NRS, 72).

Karakalpak T. basla-: başlamak (KRS, 89).

Kırım Tatar T. başla-: başlamak (KTTTTRS, 58).

Kumuk T. başla-: bir şeye başlamak, bir şeye girişmek (KuTS, 64).

Karaçay-Balkar T. başla-: başlamak (KMTS, 113).

909.**başlan-:** başlanmak (**Kağda Yz:** MIK III 35a+b: B, U 175: B 1, T II T 14: A 1).

K. Tatar T. başlan-: başla- eyleminin edilgen hâli (KTTS, 50).

Başkurt T. başlan-: başla- eyleminin edilgen hâli (BTS, 65).

Kırgız T. baştan-: niyet etmek, kurmak; kafasının şekliyle birisine veya bir nesneye benzemek (KS, 97).

Kazak T. bastan-: başlamak (KTS, 38).

Nogay T. baslan-: başlanmak (NRS, 72).

Karakalpak T. baslan-: başlanmak (KRS, 89).

Kırım Tatar T. başlanmak: başlanmak; bağlanmak (RKKRS, 347).

Kumuk T. başlan-: başlanmak; baş göstermek, yüz göstermek (KuTS, 65).

Karaçay-Balkar T. Ø

910.**bat-:** (aydınlık) bitmek, kaybolmak. (**Moğolistan Y:** -ar ŞU D 1).

K. Tatar T. bat-: batmak; oyulup girmek; iyice bulanmak, bulaşmak; güneş batmak; kabul edilecek hale gelmek, benimsenmek. (KTTS, 51).

Başkurt T. bat-: batmak, girmek, suyun içine doğru gitmek; gök cisimleri için batmak (BTS, 66).

Kırgız T. bat-: batmak, gark olmak; sığmak; sokulmak; geçmek; gurub etmek, batmak (güneş, ay ve yıldızlar hakkında); cesaret etmek, cüret etmek (KS, 98).

Kazak T. bat-: batmak (KTS, 40).

Nogay T. bat-: batmak (NRS, 74).

Karakalpak T. bat-: batmak (KRS, 91).

Kırım Tatar T. bat-: batmak (KTTTTRS, 59).

Kumuk T. bat-: bir şeye batmak; girmek; gömülmek; saplanmak; pislenmek; kaybolmak; tesir etmek (KuTS, 66).

Karaçay-Balkar T. bat-: batmak (KMTS, 114).

911.**bazlan-:** tâbi olmak. (**Moğolistan Y:** -mış Tes K 5).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

912.**bed(i)ze-**: tasvir etmek, bezemek, süslemek, resmetmek, yazıta yazı yazmak.

(**Moğolistan Y:** İA-ö 2, İA-ö 3; **D. Altay Y:** -geli 43, 44).

K. Tatar T. bize-: bezemek, süslemek, güzelleştirmek. (KTTS, 63).

Başkurt T. biže-: bezemek, süslemek (BTS, 95).

Kırgız T. beze-: süslemek, bezemek, dekore etmek (KS-S, 99).

Kazak T. beze-: süslemek, bezemek (KTS, 42).

Nogay T. beze-: süslemek (NRS, 75).

Karakalpak T. beze-: süslemek (KRS, 96).

Kırım Tatar T. beze-: süslemek (RKKRS, 348).

Kumuk T. beze-: bezemek, süslemek, tezyin etmek, dekore etmek (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. Ø

913.**bedizet-**: süsletmek. (**Moğolistan Y:** -di KÇ 24, -tim KT G 11, BK G-B; **D. Altay Y:** -dimiz 78).

K. Tatar T. bizendër-: süslendirmek, süslemek. (KTTS, 63).

Başkurt T. bižendir-: bezendirmek, süslendirmek, güzel hale getirtmek (BTS, 95).

Kırgız T. bezent-: süslemek, tezyin etmek; süsletmek, tezyin ettirmek (KS, 114).

Kazak T. bezendir-: bezendirmek, bezendirilmek (KTS, 42).

Nogay T. bezeklet-: süsletmek (NRS, 75).

Karakalpak T. bezet-: bezetmek, süsletmek (KRS, 96).

Kırım Tatar T. bezet-: süsletmek (RKKRS, 348).

Kumuk T. bezendir-: süsletmek, bezetmek (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. Ø

914.**bedizle-**: süslemek (**Kağıda Yz:** IrkB 28).

K. Tatar T. bizekle-: süslemek, bezemek (KTTS, 63).

Başkurt T. bižekle-: bezeklemek, süslemek, bezemek; güzelleştirmek (BTS, 95).

Kırgız T. Ø

Kazak T. bezekle-: süslemek, bezemek (KTS, 42).

Nogay T. bezekle-: süslemek (NRS, 75).

Karakalpak T. bezekle-: süslemek (KRS, 96).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. bezekle-: bezemek, süslemek (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. Ø

915.**beñile-**: sevinmek, mutlu olmak, iyi vakit geçirmek. (**Moğolistan Y:** Bi II).

meñile-: sevinmek, mutlu olmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 28, 1, 4, 51, 56).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

916.**bêr-**: vermek; yardımcı eylem. (**Moğolistan Y:** -igme KT D 25, BK D 21, -miş KT D 1, 1, 8, 8, 8, 8, 14, BK D 3, 3, 8, 8, 8, 8, 12, O 5, 6, KÇ 1; -ti BK G 11, T 15, 38, O 11; -tim BK K 9, 10, 10, 12, 12, 13, BK D 41, BK G 7, 7, 9, 10, T 2, 52; -timiz KT D 20, 20, 21, BK D 17, 17, 17; -tiñ O 6, -tök KT D 12, KT B, BK D 11, 32, T 6; -tökgerü KT D 10, BK D 9; -ür KT G 5, 7, 7, KT D 30, BK K 4, 5, 5; -ür men KT D 9, BK D 9; -gil ŞU D 5; -iñ HT I/2, HT XX/2; -miş ŞU B 4; -ti ŞU K 4, ŞU D 2, 2, ŞU G 9, 9, ŞU B 5; -tim ŞU D 7, 7, ŞU G 2, ŞU B 5, Su 7, 7; -ür Ta B 4; İA-A2 4; İHN, Han 1, Ört; **Yenisey Y:** -di 68/5; -dim Adrianov/3; -miş 30/1; -ti 28/9; -tim 30/3, 48/9, 92/2; -timiz 48/1, 48/9, 81; **D. Altay Y:** -miş 79/1, -tiñ 78; **Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) B 10, IrkB 2, 47, 47, Mainz 169a, b+c, d: (D) B 3, U 179: B 2, U 181: B 5).

K. Tatar T. bir-: vermek, eline tutuşturmak, sunmak; yardımcı eylem olarak çok geniş kullanımı vardır: etmek, yapmak, iletmek, ulaştırmak vs. (KTTS, 61).

Başkurt T. bir-: vermek, tutturmak, sunmak; hakkını vermek, hak ödemek (BTS, 92).

Kırgız T. ber-: vermek; baş eylemin geçen zaman gerondifi ile birlikte yardımcı eylem sıfatıyla, işin başka bir şahsın tevkili ile yahut onun için yapıldığını ve iş neticesinin asıl iş gören şahsa değil de diğer bir şahsa yöneltildiğini gösterir; baş eylemin hal gerondifi ile oldukça işin sanki ahval dışında yahut mükerreren yapıldığını gösterir (KS, 107).

Kazak T. ber-: vermek; emanet etmek (KTS, 45).

Nogay T. ber-: vermek (NRS, 78).

Karakalpak T. ber-: vermek (KRS, 100).

Kırım Tatar T. ber-: vermek (KTTTTRS, 60).

Kumuk T. ber-: vermek; sunmak, takdim etmek (KuTS, 70).

Karaçay-Balkar T. ber-: vermek (KMTS, 119).

917.**bıç-**: biçmek, kesmek. (**Moğolistan Y:** -dı: BK G 12).

bıç-: biçmek, kesmek (**Kağıda Yz:** IrkB 37).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. bıç-: testere ile biçmek, testere ile kesmek (BTS, 85).

Kırgız T. biç-: biçmek, kesmek; iğdiş etmek, burmak, enemek; noktası noktasına tayin etmek (KS, 115).

Kazak T. biş-: biçmek (kumaş için) (KTLS, 66).

Nogay T. piş-: biçmek (NRS, 269).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. piç-: kesmek, biçmek (KTTTTRS, 265).

Kumuk T. biç-: biçmek, kesmek (KuTS, 72).

Karaçay-Balkar T. biç-: biçmek; iğdiş etmek, kısırlaştırmak (KMTS, 122).

918.**bişur-:** pişirmek (**Kağıda Yz:** U 179: A 2).

K. Tatar T. pëşër-: pişirmek (TüTaS, 248).

Başkurt T. bëşër-: pişirmek, yemek hazırlamak, kaynatmak; el ya da ayağı yakmak; kızdırmak, ısıtmak (BTS, 79).

Kırgız T. bışır-: pişirmek; (kerpiçi) pişirmek, yakmak (KS, 118).

Kazak T. pisir-: pişirmek (TTKTS, 601).

Nogay T. pisir-: pişirmek (NRS, 268).

Karakalpak T. pisir-: pişirmek (KRS, 532).

Kırım Tatar T. pişir-: pişirmek (KTTTTRS, 268).

Kumuk T. bişir-: hazırlamak, yapmak, pişirmek; haşlamak (KuTS, 76).

Karaçay-Balkar T. bişir-: pişirmek (KMTS, 123).

919.**bil-:** bilmek, anlamak. (**Moğolistan Y:** -iñ KT G 11, 12, 13, BK K 8, 15, BK D 33, -ir KT K 10; -ir siz KT D 34; -mez KT G 7, KT K 10, BK K 6, BK D 18, 18, T 6, KÇ 28; - tökümin KÇ 28; **Yenisey Y:** -ir 32/3; **D. Altay Y:** 80/4; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 5, 6, IrkB 2, 2, 6, 6, 11, 11, 16, 16, 19, 19, 21, 21, 25, 25, 26, 26, 31, 31, 41, 41, 49, 49, 54, 54, 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, Mainz 403a,b: (B) B 7).

K. Tatar T. bël-: bilmek, haberli olmak; bilgi edinmek; tanımak, görmüş olmak; anlamak; kabul etmek, saymak; kendi kendine muhakeme etmek; bir meselenin aslına ulaşmak. (KTTS, 57).

Başkurt T. bël-: bilmek, bilgi sahibi olmak, malumat sahibi olmak; anlamak, düşünmek; görüp tanımak (BTS, 71).

Kırgız T. bil-: bilmek, anlamak; güç yetmek, muktedir olmak; idare etmek, tasarruf eylemek (KS, 120).

Kazak T. bil-: bilmek, anlamak (KTS, 58).

Nogay T. bil-: bilmek (NRS, 81).

Karakalpak T. bil-: bilmek (KRS, 107).

Kırım Tatar T. bil-: bilmek (KTTTTRS, 62).

Kumuk T. bil-: bilmek, haberdar olmak; yardımcı eylem (KuTS, 73).

Karaçay-Balkar T. bil-: bilmek (KMTS, 122).

920.**bin-:** binmek. (**Moğolistan Y:** -ip KT D 32, 33, 33, 36, 37, 40, KT K 2, 3, 3, 5, 5, 6, 8, 9, KÇ 15, 15, 19; **Yenisey Y:** -tim 41/9).

min-: binmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. mën-: yukarı doğru çıkmak; binmek; artmak (KTTS, 336).

Başkurt T. mën-: binmek, çıkmak (BTS, 408).

Kırgız T. min-: binmek, ata binerek gezmek (KS, 567).

Kazak T. min-: binmek (KTS, 204).

Nogay T. min-: binmek (NRS, 224).

Karakalpak T. min-: binmek (KRS, 460).

Kırım Tatar T. min-: binmek (KTTTTRS, 225).

Kumuk T. min-: (ata) binmek; binmek; çıkmak, tırmanmak (KuTS, 200-201).

Karaçay-Balkar T. min-: binmek (KMTS, 300).

921.**bintür-:** bindirmek. (**Moğolistan Y:** -e T 25).

K. Tatar T. mëndër-: yukarı çıkarmak, ata bindirmek; arttırmak; terfi ettirmek; sahneye koymak (KTTS, 336).

Başkurt T. mëndër-: bindirmek, çıkarmak; yüceltmek, yükseltmek (BTS, 408).

Kırgız T. mingiz-: bindirmek; ata bindirmek; at hediye etmek (KS, 567).

Kazak T. mingiz-: bindirmek (KTS, 204).

Nogay T. miñdir-: bindirmek (NRS, 223).

Karakalpak T. mingiz-: bindirmek (KRS, 460).

Kırım Tatar T. mindir-: bindirmek (KTTTTRS, 225).

Kumuk T. mindir-: min- eyleminin geçişli eylemi (KuTS, 200).

Karaçay-Balkar T. mindir-: bindirmek (KMTS, 300).

922.**biş-:** pişmek, olgunlaşmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 53).

K. Tatar T. pëş-: pişmek, haşlanmak; meyva erginleşmek; derisi yanmak; güneşten yanmak; utançtan kızarmak (KTTS, 379).

Başkurt T. bësh-: pişmek, olmak; vücutta yanık olmak; haşlamak; kaba koyup alta üste doğru karıştırmak, çalkalamak; yaymak (kıymız, yağ için) (BTS, 78).

Kırgız T. biş-: pişmek; olmak (olgunlaşmak) (KS, 117).

Kazak T. pıs-: pişmek, alışmak, kuvvetlenmek (KTS, 225).

Nogay T. pis-: pişmek (NRS, 269).

Karakalpak T. pis-: pişmek, olgunlaşmak (KRS, 531).

Kırım Tatar T. piş-: pişmek, olgunlaşmak (KTTTTRS, 268).

Kumuk T. biş-: pişmek; bir yanı yanmak; olmak, yetişmek, olgunlaşmak (KuTS, 76).

Karaçay-Balkar T. biş-: pişmek (KMTS, 123).

923.**biti-:** yazmak, hâkketmek. (**Moğolistan Y:** -dim KT G 13, 13, KT G-D, KT G-D, BK K 15, BK D 2, BK G-B, BK G-B, O 17, KÇ 28, 30; -dimiz KT G-B, -gme KT G 13, KT G-D; -dim ŞU G Ek 2, HT V/1, HT XI/2, Ar 2, Gur; -dökde Ta K 2; -gme Ta K 5; Ç 4, Han 4; Da 1, 2, 3, 4, ZO 2, ZU, Öv; **Yenisey Y:** -di 136/2; -dim 24/5, 42/6, 135/2, 138/1; -din 135/2, 135/2; -gli 24/11; -miş 24/10, Lisiç'ya II; -yür Adrianov/3; **D. Altay Y:** -di 52, -dim 6/2, 6/3, 14, 17, 30, 33/2, 41, 42, 46, 49, 53/2, 62, 67; **Çin H. C. Y:** K Ku 2, Iş, Ay; **Kağıda Yz:** IrkB 67, M ...: B 1, Or. 8212/77: A 11, Or. 8212/104: B 1, Or. 8212/1692: (A) Sol 7-8, 12).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

924.**bitit-:** yazdırmak. (**Moğolistan Y:** -dim T 58).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

925.**boguzlan-:** boğazlanmak. (**Moğolistan Y:** -tı T 26).

K. Tatar T. buğazla-: boğazını kesmek. (KTTS, 68).

Başkurt T. bogazla-: boğazlamak, boğazını ısırmak, boğazını sıkamak (BTS, 96).

Kırgız T. boguzla-: boğazlamak (PÜKS).

Kazak T. bavızda-: boğazlamak (TTKTS, 120).

Nogay T. bugazlan-: boğazlanmak.

Karakalpak T. bavızla-: boğazlamak (KRS, 92).

Kırım Tatar T. bogazla-: boğazını kesmek (RKKRS, 353).

Kumuk T. buğawlan-: zincire vurulmak; zincirlenmek (KuTS, 82).

Karaçay-Balkar T. bugovlan-: boyun ya da ayaktan kelepçelenmek (KMTS, 129).

926.**bol-:** olmak. (**Moğolistan Y:** -ayın KÇ 23, -ça KT G-B, BK G 9, -çun KT D 11, BK D 10, -mış KT G 1, KT D 4, 5, 5, 9, 12, 13, 21, 39, BK K 1, BK D 4, 5, 5, 9, 11, 11, 18, 40, T 31, O 5, 10, KÇ 2; -sar BK B 3, T 13, 14, KÇ 9; -taçı KT K 7, 9, 11, BK D 28, 31, 33;

-taçı sen BK K 14; -tı KT D 7, 7, 20, 24, 24, 30, 34, KT K 1, 2, 3, 4, 10, 10, KT K-D, BK D 17, 26, 29, 30, 31, 32, 36, 36, T 3, 4, 18, 20, 56, 56, KÇ 3, 23; -tokta O 1, 6; - tokınta KT K 3, 3; - tum T 56, 56; -u O 3; -up KT D 10, 13, BK D 9, 11, KÇ 6; -uyun T 7; bérmiş b. O 6; bodun b. KT D 11, BK D 10, 37, T 56; buşsuz b. BK K 14; ékegü b. KT K 3; èl b. T 56; ışwara çıkan küliçor b. KÇ 2; kagan b. KT D 5, 5, BK D 5, 5; kalın b. T13; kamşag b. KT K 3; karıg b. T 56; kergek b. KT D 4, 30, KT K 10, BK D 4; kısğa kergek b. KÇ 23; kul b. KT D 7, 24, BK D 36; kullug b. KT D 21; küñ b. KT D 24, KT K 9; küñ kul b. KT D 7, 20, BK D 17; küñlög b. BK D 18; süñüş b. KÇ 9; tuso b. KÇ 23, ulug b. T 56; yağı b. KT D 9, 10, 34, 39, KT K 1, 2, 4, BK D 9, 9, 26, 29, 30, O 5, 10, yawız b. KT K 11, BK D 31; yay b. BK B 3; yok b. KT K 3, BK D 28, 33, 36, 40, BK G 9, T 3, 31, O 1, 3, KÇ 3; yut b. BK D 31; -ŞU G 6, Su 9; -mış Tes D 1, 4, Ta G 6, Ta B 1, 6, 6, ŞU K 1, 9; -tı Tes B 5, Ta D 8, 9, Ta B 4, ŞU K 10, ŞU G 3, ŞU B 2, KarB II/8, 10, 11; - tu KarB I, IV/5; -uñ Ar 2, 3; -up Ar 1; -zun HT VII/4, HT XIII/7, HT XIV/4, HTXV/6, Sevrey 5, Ar 1; Han 4, DU III 3; **Yenisey Y:** dum 6/1, 147/1; -sar 29/4, 29/8; -tı 45/9; - tum 45/3, 53/3; -uñ Devlet Ermitajı'ndan Gümüş Kap; -up 10/8, 16/3, 45/3; -zun Kök Haya/2; **Tanrı Dağı Y:** -zun Ks.; **Çin H. C. Y:** KKü 3; **Kağıda Yz:** U 181: B 4, T II T 14: A 20, 27, Or. 8212/78: (A) A 13, 14, Or. 8212/78: (B) A 1, IrkB 27, 41, 26, 32, 32, 52, 53, 65, 57, 23, 38, 47, 47, 48, 59, Or. 8212/76: (A) A 3, 5, 7, 8, 10, 12, Or. 8212/76: (B) A 2, 4, 5, 7, 8, 10-11, 12, Or. 8212/76: (B) B 4, 5-6, 8, Or. 8212/76: (C) A 7, Pelliot tibétain Touen-houang 2132: A 2, Mainz 388: B 7, 383: B 4).

K. Tatar T. bul-: var olmak, yaşamak; bulunmak, denk gelmek; meydana gelmek; tamamlanmak; hazırlanmak; karara varmak, niyetlenmek; ... gibi görünmek; ana yardımcı eylem “imek”; birisinin mülkiyetine geçmek; yapabilmek; (-ası + bul-) gereklilik, zorunluluk. (KTTS, 68).

Başkurt T. bul-: olmak, meydana gelmek; denk olmak, tam olmak, gelip çıkmak; yaşamak; tamamlanmak, hazırlanmak; ana yardımcı eylem “imek” görevinde kullanılır; ...gibi görünmek; “-ası bul-” gereklilik, zorunluluk; datif (yönelme) ekiyle birlikte kullanıldığında birinin mülkiyetine geçmek (BTS, 109).

Kırgız T. bol-: olmak, olmaya başlamak; maksada uygun, kâfi olmak; şu veya bu kılıkta, şekilde gözükmek; bitirmek, sonuna kadar ermek; muvaffakiyetli olmak; sebep olmak (KS, 126-127).

Kazak T. bol-: olmak (KTS, 48).

Nogay T. bol-: olmak; yardımcı eylem (NRS, 84).

Karakalpak T. bol-: olmak (KRS, 112).

Kırım Tatar T. ol-: olmak (KTTTTRS, 242).

Kumuk T. bol- 1: olmak; yardımcı eylem (KuTS, 78).

Karaçay-Balkar T. bol-: olmak (KMTS, 125).

927.**boşgur-:** öğretmek. (**Moğolistan Y:** -mış KT D 13, BK D 12, -ur KT G 7, 7, BK K 5, 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

928.**boşun-:** kurtulmak, serbest kalmak. (**Moğolistan Y:** -a ŞU D 7).

boşunul-: kurtulmak, serbest kalmak. (**Moğolistan Y:** -dum ŞU D 7).

K. Tatar T. buşan-: kurtulmak, arınmak; biraz boş kalmak, işi gücü kesilmek, insanlardan boşalmak; boşalmak (KTTS, 69).

Başkurt T. buşan-: kurtulmak, arınmak, üzerinden atmak; çocuk doğurmak (BTS, 112).

Kırgız T. boşon-: boş kalmak; kurtulmak (KS, 133).

Kazak T. bosan-: boşanmak; boşalmak (KTS, 48).

Nogay T. bosan-: boşanmak; boşalmak (NRS, 85).

Karakalpak T. bosan-: boşalmak, boşanmak (KRS, 115).

Kırım Tatar T. boşan-: boşalmak; dışkılamak (RKKRS, 355).

Kumuk T. boşal-: serbestleş-, tenhalaşmak; yükü boşaltılmak; zayıflamak (KuTS, 79).

Karaçay-Balkar T. boşul-: serbest bırakılmak (KMTS, 126).

929.**botola-:** (deve) doğurmak (**Kağda Yz:** IrkB 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. butala-: yoldan çıkarmak; karışmak, dağılmak; bulanmak (BTS, 113).

Kırgız T. botolo-: dişi deve doğurmak; boto diye çağırmak (okşama suretiyle) (KS, 134).

Kazak T. botala-: devenin yavrulaması, doğurması (KTS, 49).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. botala-: devenin yavrulaması (KRS, 115).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

930.**bökişme-:** (karşılıklı) doymamak. (**Yenisey Y:** -dim 59/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. бүkiş-: бүk- “doymak” eyleminin işteş hâli (BTS, 115).

Kırgız T. bökiş-: doygun, doymuş olmak (karşılıklı) (KS-S, 121).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

931.**bökme-**: doymamak. (**Yenisey Y**: -di 48/8, 71/6; -dim 3/1, 3/2, 3/6, 7/3, 8/1, 10/4, 11/1, 11/3, 11/5, 11/6, 14/6, 14/3, 16/2, 16/3, 21/1, 21/3, 22/2, 27/5, 28/4, 29/5, 32/6, 32/7, 32/17, 32/17, 42/4, 42/6, 44/3, 45/10, 48/8, 48/10, 53/1, 55/1, 56/1, 56/6, 59/8, 59/9, 60/1, 70/1, 70/2, 71/7, 73/3, 96/1, 96/3, 96/3, 97/3, 100/2, 109/4, 120/1, 120/2, 122, 147/1, 147/2, 147/2, 147/3, 147/4, 147/5, 147/5, 149/3, 149/5, -diniz 98/1; -dök 48/6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. бүк-: çok yiyip doymak, çok yiyerek usanmak (BTS, 115).

Kırgız T. бөк-: doygun, doymuş olmak (KS-S, 121).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

932.**böñü-**: böğürmek. (**Moğolistan Y**: -ser T 6).

K. Tatar T. möñre-: böğürmek. (KTTS, 351).

Başkurt T. möñöre-: çok fazla sesi çıkmadan bağırarak (sığır için); böğürmek; yavaşça terennüm etmek (BTS, 428).

Kırgız T. möörö-: böğürmek (KS, 572).

Kazak T. möñir-: böğürmek (KTS, 201).

Nogay T. müñire-: böğürmek (NRS, 229).

Karakalpak T. möñre-: böğürmek (KRS, 465).

Kırım Tatar T. möñre-: böğürmek (KTTTTRS, 229).

Kumuk T. müñüre-: böğürmek; melemek (KuTS, 204).

Karaçay-Balkar T. möngürde-: böğürmek (KMTS, 301).

Bu sözcük DLT'de *müñre-* "böğürmek" şeklinde tanımlanmıştır (Ercilasun vd. 2015: 766). Aydın *böñü-* sözcüğünün yansıma bir sözcük olan *böñ* kökünden türediğini belirtir ve benzer örnek olarak da *bañ* kökünden *bağır-* eylemini gösterir (2018a: 134).

933.**bul-**: bulmak, elde etmek. (**Moğolistan Y**: -tı KT D 31, -tum T 23; -mış KarB I, I/3, HT VII/2; -zun HTXVI/4; **Yenisey Y**: -sar 29/3; **Kağıda Yz**: IrkB 24, 31, 42, 23, 13, 31, Or. 8212/78: (C-D) A 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. bulun-: bulunmak (KS-S, 126).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. bulun-: bulunmak (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

bul- "bulmak" sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmamaktadır.

934.**bulga-**: karıştırmak. (**Moğolistan Y**: -yu KÇ 11; -yın ŞU G 4).

K. Tatar T. bolğa-: bir şeyi havada sallamak, silkitmek, karıştırmak (KTTS, 64).

Başkurt T. bolga-: bir şeyi havada sallamak, silkitmek (BTS, 97).

Kırgız T. bulga-: sallamak; bulamak; bulaştırmak; kirletmek; pisletmek; döndürmek (KS-S, 126) (KS, 144).

Kazak T. bulğa- / bılğa-: bulamak, sallamak (KTS, 56).

Nogay T. bulga-: sallamak (NRS, 90). **bılga-:** karıştırmak (NRS, 93).

Karakalpak T. bılğa-: sallamak, karıştırmak (KRS, 129).

Kırım Tatar T. bulğa-: karıştırmak, çalkalamak, bulamak (KTTTTRS, 65).

Kumuk T. bulğa-: çalkalamak, karıştırmak; bulandırmak; sallamak (el, kol); kışkırtmak, karıştırmak (KuTS, 83).

Karaçay-Balkar T. bulga-: sallamak; karıştırmak (KMTS, 129).

935.**bulgat-:** karıştırtmak, karışıklık çıkartmak. (**Moğolistan Y:** -dım Ta D 5).

K. Tatar T. bolgat-: bulandırmak, karıştırmak; dağıtmak; kavga çıkarmak (KTTS, 64).

Başkurt T. bolgat-: bulandırmak, karıştırmak; dağıtmak, savurtmak (BTS, 97).

Kırgız T. bulgalat-: sallamak, depretmek (KS-S, 126).

Kazak T. bulğaqtat-: sallandırmak (KTS, 53).

Nogay T. bulgat-: sallamak, karıştırmak (NRS, 93).

Karakalpak T. bılğanlat-: sallandırmak (KRS, 139).

Kırım Tatar T. bulgat-: bulandırmak (RKKRS, 356).

Kumuk T. bulgat-: bulğa- eyleminin geçişli eylemi (KuTS, 83).

Karaçay-Balkar T. Ø

936.**bulnad-:** tutsak etmek. (**Moğolistan Y:** -ıp KÇ 5, 22).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

937.**buluş-:** bir şeyi birlikte bulmak; birbirini bulmak. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.II) B 4-5).

K. Tatar T. bulış-: yardımlaşmak, yardım etmek (KTTS, 68).

Başkurt T. bulış-: birlikte bir işle uğraşmak, birlikte ya da karşılıklı bir işi sürdürmek; bir işe dalıp gitmek; yardımlaşmak, yardım etmek (BTS, 110).

Kırgız T. boluş-: taraftar olmak; yardım etmek (KS, 128).

Kazak T. bolıs-: yardımlaşmak, tarafını tutmak (KTS, 48).

Nogay T. bolıs-: yardımlaşmak (NRS, 84).

Karakalpak T. bolıs-: yardımlaşmak (KRS, 114).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. boluş-: yardım etmek, yardımda bulunmak, desteklemek (KuTS, 78).

Karaçay-Balkar T. boluş-: yardım etmek (KMTS, 125).

938.**buntut-:** aklını başından almak. (**Moğolistan Y:** -u T 19).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. munğdant-: kederlenmeyi mucip olmak (KS, 574).

Kazak T. munayt-: üzmek, kaygılandırmak (KTS, 202).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. muñayt-: kederlendirmek, efkarlandırmak, üzmek (KuTS, 203).

Karaçay-Balkar T. mınğayt-: küstürmek; somurtmak (KMTS, 298).

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

939.**buñad-:** bunalmak. (**Moğolistan Y:** -ıp T 26).

K. Tatar T. moñay-: kaygılanmak, bunalmak, endişeye dalmak; hasretle türküler yakmak (KTTS, 348).

Başkurt T. moñay-: ağır bir kaygı ve hasretten dolayı sıkıntıya düşmek, kederlenmek, gamlanmak (BTS, 421).

Kırgız T. munğda-: kederlenmek; merak etmek (KS, 574).

Kazak T. munda-: üzölmek (KTS, 202).

Nogay T. muñay-: üzgün olmak (NRS, 228).

Karakalpak T. muñay-: üzölmek (KRS, 467).

Kırım Tatar T. boñal-: bunalmak (KTTTTRS, 63).

Kumuk T. muñay-: kederlenmek, mahzun olmak, efkârlanmak, üzölmek (KuTS, 203).

Karaçay-Balkar T. muguray-: hüznölenmek (KMTS, 301).

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

940.**buz-:** bozmak, dağıtmak. (**Moğolistan Y:** -dum BK D 24, 25, 34, 34, 37, 39, -dumuz KT D 31, 34, -kunça O 9).

K. Tatar T. boz-: bozmak, tahrip etmek, parçalamak; karalamak, üstünü çizmek; sözü veya haberi çarpıtmak. (KTTS, 65).

Başkurt T. boź-: bozmak, dağıtmak (BTS, 102).

Kırgız T. buz-: bozmak, tahrip etmek, ihlal etmek (KS, 152).

Kazak T. buz-: bozmak (KTS, 52).

Nogay T. buz-: kırmak, bozmak (NRS, 89).

Karakalpak T. buz-: bozmak (KRS, 119).

Kırım Tatar T. boz-: bozmak (KTTTTRS, 64).

Kumuk T. buz-: yıkmak; bozmak, ilga etmek; alt üst etmek, düzenini bozmak; kesmek, bölmek; mec. serbest bırakmak (KuTS, 85).

Karaçay-Balkar T. buz-: bozmak (KMTS, 132).

941.**buzagula-:** buzağılamak. (**Kağıda Yz:** IrkB 41).

K. Tatar T. bozavla-: buzağı doğurmak (KTTS, 65).

Başkurt T. bızavla-: buzağılamak (BTS, 89).

Kırgız T. muzoolo-: buzağılamak (KS, 578).

Kazak T. buzavla-: buzağılamak (KTS, 52).

Nogay T. buzavla-: buzağılamak (NRS, 89).

Karakalpak T. buzavla-: buzağılamak (KRS, 120).

Kırım Tatar T. buzavla-: buzağılamak (KTTTTRS, 66).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

942.**bütme-:** inanmamak, kanmamak. (**Yenisey Y:** -diñiz 26/12).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

943.**eded-:** gelişmek (**Kağıda Yz:** U 179: B 1 (?)).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

944.**egir-:** etrafını sarmak, kuşatmak, çevirmek. (**Moğolistan Y:** -e KT K 6, BK D 31, -ip KT K 7; **Yenisey Y:** -e 43/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ëyër-: derilmiş ekini ortaya toplamak; hayvanları bir yere yığmak; ardından yürümek, ardından gitmek; takip etmek, bağlanmak (BTS, 161).

Kırgız T. iyir-: eğirmek; çevirmek; bükmek (KS-S, 226).

Kazak T. iyir-: bir yere toplamak, yığmak; eğirmek; aşık kemiğini sallayıp atmak; atışmada lafla yenmek (KTS, 122).

Nogay T. iyir-: eğirmek (NRS, 117).

Karakalpak T. iyir-: eğirmek (KRS, 289).

Kırım Tatar T. iy-: toplamak (KTTTTRS, 149).

Kumuk T. iyir-: eğirmek (KuTS, 169).

Karaçay-Balkar T. iyir-: eğirmek (KMTS, 231).

945.**emget-:** sıkıntı çekmek. (**Moğolistan Y:** -η BK K 13).

K. Tatar T. imget-: moral bozmak; bir uzvu zayıflatmak, sakatlamak. (KTTS, 170).

Başkurt T. imget-: sakatlandırmak, sakat etmek (BTS, 251).

Kırgız T. emgekten-: emek sarf etmek; zahmete katlanmak (KS, 330).

Kazak T. enbekten-: emek vermek, araştırmak, tetkik etmek (KTS, 75).

Nogay T. embekle-: emeklemek; sürünmek (NRS, 435).

Karakalpak T. embeklet-: süründürmek (KRS, 191).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

946.**emsi-:** zehirlenmek; ağzı zehir gibi acılaşmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 27).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. imhëžle-³⁸: tedavi edilemez olmak, onulmaz etmek; hasta etmek; rahatsız etmek, huzursuz etmek; (BTS, 251).

Kırgız T. Ø Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

ET *emsi-* sözcüğünü Orkun (2011: 793) ve Clauson (ED: 164) *em-* “emmek” eylemi ile ilişkilendirip IrkB 27’de geçen³⁹ *böri agzı emsimiş* ibaresine Orkun “kurt emmek istemiş”, Clauson “kurdun ağzı sulanmış” anlamını vermiştir. Erdal, sözcüğün *em* “ilaç” sözcüğünden türediğini belirtmiş ancak sözcüğü anlamlandırmamıştır (1977: 98). Tekin, *emsi-* sözcüğünün addan türediğini düşünür. Sözcüğü çağdaş Yakut Türkçesinde bulunan *emtiy-* “zehirlenmek, zehirli olmak” sözcüğüne benzetir ve sözcüğe “zehirlenmek” anlamını verir (2019: 41). Yıldırım da, sözcük üzerine Tekin’in düşüncelerini benimser ve sözcüğe “zehirlenmek” anlamını verir (2017: 113). Biz de Erdal ve Tekin gibi sözcüğün *em* adından türediğini düşünüyoruz. Ancak sözcüğü, çağdaş Başkurt Türkçesinde bulunan “*imhëžle*-⁴⁰” sözcüğü ile ilişkilendirerek sözcüğe “tedavi edilemez olmak, onulmaz olmak; hasta olmak” anlamının verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü; sözcüğün kökü olarak düşünülen *em* sözcüğü DLT (2015: 637), KB (2015: 368), CC (2007: 72) gibi tarihi kaynaklarda ve günümüz Türk dillerinde “ilaç, deva” anlamıyla tanıklanmıştır ve IrkB 27’de bahsedilen kurt zehirlenmiş olsaydı ibare *böri agzı emsimiş*

³⁸ Genel Türkçede sözcük ve hece başında bulunan /s/ sesleri Başkurt Türkçesinde /h/ ile karşılanır (Buran vd. 2014: 237).

³⁹ *bay : er : koñu : ürküpen: barmış : börike :sokuşmış : böri : agzı : emsimiş : eşen : tükel : bolmuş : tər : ança : bilinler : edgü : ol.* “(Fal şöyle) der: «Zengin bir adamın koyunu ürküp kaçmış. (Koyun) bir kurda rastlamış. Kurdun ağzı zehirlenmiş. (Koyun böylece) sağ salim kalmış.» Öylece biliniz (bu fal) iyidir.” (Yıldırım, 2017: 39).

⁴⁰ Eski Türkçede sözcük başındaki /e/ sesleri Başkurt Türkçesinde genelde /i/ sesi ile karşılanır. Başkurt Türkçesindeki *imhëžle-* sözcüğü; *im* “kocakarı ilacı”(BTS, 250) + *hëž* (*imhëž*) + *le-* “tedavi edilemez, onulmaz, şifa bulmaz” (BTS, 251) biçiminde türemiştir.

değil de *böri emsimiş* biçiminde yazılırdı, yani *agzı* sözcüğünün yazılmasına gerek yoktu. Bir canlının zehirlenmesi anlatılırken “canlının ağzı zehirlenmiş” şeklinde değil “canlı zehirlenmiş” şeklinde anlatılır. Ayrıca şayet metindeki kurt, koyuna saldırısından dolayı zehirlenmiş olsa koyun zehirli olmuş olur ve metnin devamında anlatıldığı üzere koyun *esen tükel bolmuş* “sağ salim kalmış” olmaz. Dolayısıyla ibarede *agzı* sözcüğünün de bulunması ibareye “kurdun ağzının tedavi edilemez şekilde rahatsız olduğu ve koyunu yiyemeyecek durumda olduğu” anlamının verilmesini destekler niteliktedir.

947.**eñle-**: avlanmak. (**Yenisey Y:** -yü 42/5; **Kağıda Yz:** IrkB 49).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL sözlüklerinde *eñle-* sözcüğünün kök biçimi olan *eñ* sözcüğü bulunur ancak sözcüğün +*la-* yapım ekiyle türemiş biçimi bulunmamaktadır.

948.**er-**: imek eylemi, olmak. (**Moğolistan Y:** -mezke O 8, -miş KT G 4, 4, 5, 5, 5, 6, 6, 7, 7, KT D 2, 3, 3, 3, 3, 3, 4, 5, 5, 5, 7, BK K 3, 3, 4, 4, 4, 4, 5, 5, 5, 7, BK D 3, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 5, 6, 6, 8, 9, 9, 11, 12, 12, 12, T 6, 10, 10, 10, 13, 13, 13, 14, 16, 18, 21, 21, 23, 23, 24, 24, 29, 29, 30, 47, 57, O 3, 6, 6, 7, 7, 10, 23; -ser KT G 7, 7, 11, 13, 13, KT K 10, BK K 8, BK G 8, T 10, 20, 21, 29, 32, 32, 57, 59, 59; -teçi T 55, 57, 60; -ti KT D 18, 20, 21, 22, 22, 39, 40, KT K 2, 2, 4, 7, 9, BK K 5, 5, BK D 16, 17, 18, 18, 18, 18, 19, 25, 29, 31, 32, 32, 33, 33, 34, 38, T 1, 4, 4, 5, 8, 8, 19, 19, 19, 22, 22, 31, 40, 43, 55, 59, 60, O 3, 5, 9, 12, KÇ 4, 6, 9, 9, 9, 17, 17; -tig KT G 9; -tigiz KT G 9, 10, KT G-D; -tim KT D 9, 9, 17, BK D 8, 9, T 5, 7, 50, 50, 53, 59; -timiz BK D 32, 32, T 7, 8, 8, 16, 18, 27, O 7, 10; -tin BK D 19; -ür KT K 1, BK D 29, T 21; -miş Tes K 1, 5, Tes D 2, 2, 2, Ta G 5, 5, ŞU K 2, 2, ŞU D 10, 12; -ti HT X, Su 5, 6; -tim Su 5, KarB II/2, 4, 5; Bö y; **Yenisey Y:** -dim 6/3, 10/11, 68/15; -döküm 24/7; -gey 41/7, 41/8; -miş 7/2, 9/3, 10/3, 10/10, 13/5, 25/7, 27/8, 29/8, 60/3, 68/11, 147/4, 147/4; -ti 10/9, 26/6, 26/7, 26/8, 32/3, 32/16, 33/3, 37/2; -tim 1/2, 1/2, 32/15, 32/15, 98/5, 144/2; -timiz 28/8; -tiñiz 26/11, 28/5, 28/5, 48/6; -ür Adrianov/1 ; **D. Altay Y:** -miş 23, 43, -ti 27; **Çin H. C. Y:** İl; **Kağıda Yz:** U 181: B 3, Mainz 388: B 2, IrkB 5, 6, 40, U 5: (B1.II) A 9, Or. 8212/78: (C-D) A 5, U 5: (B1.I) A 2-3, 7, Mainz 386: A 3-4, B 2, Or. 8212/77: A 6).

K. Tatar T. i-: imek (ana yardımcı eylem: idě, iken, ise) (KTTS, 163).

Başkurt T. ir-: yardımcı eylem (BTS, 256).

Kırgız T. ir-: baş eylemi ifade ettiği manaya katıyet ve kesinlik veren bir yardımcı eylemdir (KS, 370).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

949. **erse-:** (askerini) özlemek. (**Yenisey Y:** -dim 28/8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. irhe-: koca istemek, koca arzulamak, erkek istemek (BTS, 257).

Kırgız T. ersi-: bahadırılık taslamak; kendini bahadır saymak; horozlanmak (KS, 339).

Kazak T. ersi-: kendini kuvvetli, güçlü zannetmek, öyle göstermek (KTS, 77).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

950. **ert-:** geçmek. (**Moğolistan Y:** -dimiz T 44, -ü T 44).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. ert-: beraber yanına alarak yürümek (KTS, 78).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

951. **esne-:** esnemek. (**Kağıda Yz:** IrkB 10).

K. Tatar T. isne-: esnemek (TüTaS, 121).

Başkurt T. işne-: esnemek (BTS, 262).

Kırgız T. este-: esnemek (KS, 341).

Kazak T. esine-: esnemek (KTS, 80).

Nogay T. esine-: esnemek (NRS, 441).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. esne-: esnemek (KTTTTRS, 112).

Kumuk T. esne-: esnemek (KuTS, 124).

Karaçay-Balkar T. esne-: esnemek (KMTS, 195).

952. **esre-:** beslemek, büyötmek. (**Yenisey Y:** -dim 50/2).

K. Tatar T. asra-: beslemek (TüTaS, 57).

Başkurt T. aşra-: bir kimseye ya da çocuğa bakmak, onu yetiştirmek; akılda, gönölde tutmak; çocuk sahibi olmak (BTS, 42).

Kırgız T. asra-: beslemek, yedirmek; terbiye etmek (KS, 52).

Kazak T. asıra-: insana veya hayvana bakmak (KTS, 22).

Nogay T. asıra-: beslemek, büyötmek (NRS, 51).

Karakalpak T. asıra-: beslemek, büyötmek (KRS, 57).

Kırım Tatar T. asra-: beslemek (KTTTTRS, 49).

Kumuk T. asıra-: beslemek, geçindirmek, bakmak; yetiştirmek, büyötmek (KuTS, 43).

Karaçay-Balkar T. asıra-: himaye etmek, saklamak; beslemek, gömmek (KMTS, 91).

953.eş-: atı rahvan sürmek. (**D. Altay Y:** 80/4; **Kağıda Yz:** IrkB 2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

954.eşin-: (at) koşturmak. (**Yenisey Y:** -tim 41/4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

955.et-: böğürmek; ötmek; gümbürdemek. (**Moğolistan Y:** -erçe BK B 4, -ser BK B 5; **Kağıda Yz:** IrkB 21).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

956.ewir-: evirmek, çevirmek, çevrelemek; döndürmek. (**Moğolistan Y:** -ü BK D 25, T 26, 28).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. öyör-: dağınık haldeki hayvanları kovalayarak bir yere toplamak; dağıtmadan bir yere toplamak; dikkati çekmek, gönlü celbetmek (BTS, 469).

Kırgız T. üyür-: evirmek, döndürmek (KS, 800).

Kazak T. üyir-: bir yerde durarak etrafında döndürmek; yığmak, toplamak; bir şeyi yukarıdan kaldırarak sallamak (KTS, 297).

Nogay T. üyir-: döndürmek, çevirmek (NRS, 388).

Karakalpak T. üyir-: döndürmek, çevirmek (KRS, 689).

Kırım Tatar T. üyür-: döndürmek, fırıldatmak; yığmak (KTTTTRS, 366).

Kumuk T. üyür-: çevirmek, bükmek, burmak, döndürmek (KuTS, 361).

Karaçay-Balkar T. üyür-: evirmek, çevirmek; ateşte tüylerini yakmak (KMTS, 424).

957.ewle-: evlendirmek; yurt kılmak. (**Moğolistan Y:** -dim Su 6; **Yenisey Y:** -dök 68/6).

K. Tatar T. öylen-: bir kızla evlenmek (KTTS, 374).

Başkurt T. öylen-: evlenmek (BTS, 469).

Kırgız T. üylön-: evlenmek (aile sahibi olmak). **üylönt-:** evlendirmek (KS, 799).

Kazak T. üylen-: evlenmek (KTS, 296). **üylendir-:** evlendirmek (KTS, 296).

Nogay T. üylen-: evlenmek (NRS, 388).

Karakalpak T. üylen-: evlenmek (KRS, 689).

Kırım Tatar T. evlen-: evlenmek (KTTTTRS, 114).

Kumuk T. üylen-: evlenmek (KuTS, 361). **üylendir-:** evlendirmek (KuTS, 361).

Karaçay-Balkar T. üylen-: evlenmek (KMTS, 424).

958.**ewme-:** acele etmemek. (**Moğolistan Y:** -döki KÇ 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

959.**ez-:** ezmek (**Moğolistan Y:** Aç I 2).

K. Tatar T. iz-: ezmek, şeklini bozmak; azap çektirmek (KTTS, 183).

Başkurt T. iz-: ezmek, örselemek, çiğnemek; suya koyup eritmek; sert bir şeyi parçalamak (BTS, 265).

Kırgız T. ez-: ezmek; sıkmak; zulmetmek (KS, 344).

Kazak T. ez-: ezmek, söürmek, birisinin emeğinden faydalanmak; koyu ve sert bir şeyi sıvıya dönüştürmek; eziyet etmek; imha etmek; boş söz söylemek (KTS, 73).

Nogay T. ez-: ezmek, buruşturmak, basmak (NRS, 431).

Karakalpak T. ez-: ezmek (KRS, 186).

Kırım Tatar T. ez-: ezmek (KTTTTRS, 114).

Kumuk T. ez-: ezmek; sıkmak; ufalamak (KuTS, 125).

Karaçay-Balkar T. ez-: ezmek (KMTS, 196).

960.**élet- :** iletmek, göndermek, taşımak, (asker) sürmek, götürmek, yönlendirmek, sevk etmek, önderlik etmek. (**Moğolistan Y:** T 32, -di KT D 23, 23, BK D 19, 19; **Yenisey Y:** -di 28/1, 29/1).

élet-: iletmek , taşımak (**Kağıda Yz:** O. 1: A 2).

elt-: iletmek, taşımak (**Kağıda Yz:**, IrkB 7, 11).

K. Tatar T. iltü-: iletmek. (PÜTS).

Başkurt T. ilt-: iletmek, belirli bir yere alıp gitmek, götürmek (BTS, 250).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. elt-: götürmek, alıp götürmek; sürmek, idare etmek (bir aracı) (KuTS, 120).

Karaçay-Balkar T. elt-: götürmek (KMTS, 191).

961.**ülle-:** ülke, yurt yapmak. (**Moğolistan Y:** -dök KT D 6, BK D 7; **Yenisey Y:** -dim 45/4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ilhën-: yaşadığı yeri benimsemek, yaşadığı yeri yakın görmek (BTS, 249).

Kırgız T. elde-: halk arasında yaşamak; barışçı şekilde halletmek, tanzim etmek (KS, 325).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *elle-* sözcüğünün yalnızca Kırgız Türkçesinde *elde-* “barışçı şekilde halletmek, tanzim etmek” biçimiyle yaşadığını belirtir (ED: 126). Başkurt Türkçesindeki *ilhən-* sözcüğü ET *elle-* sözcüğü ile yakın anlamlıdır ancak sözcük farklı bir ekle türetilmiştir.

962.**élsire-:** yurdunu kaybetmek. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 13, BK D 11; **Yenisey Y:** -dim 105/2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ilhère-: ülkeden sürmek, sürgün etmek; vatansızlaştırmak (BTS, 249).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Adlarda yokluk, yoksunluk ve azlık bildiren +sIrA- addan eylem yapım eki ÇKTL’de kullanılmaya devam etmektedir. Ancak *él* sözcüğünün bu eki almış biçimi yalnızca Başkurt Türkçesi sözlüğünde bulunmaktadır.

963.**élsiret-:** yurtsuz bırakmak. (**Moğolistan Y:** -dimiz KT D 18, BK D 15; -miş KT D 15, BK D 13).⁴¹

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ilhëret-: ülkeden sürdürmek, sürgün ettirmek; vatansızlaştırmak (BTS, 249).

Kırgız T. Ø

Kazak T.

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

964.**ên-:** inmek, alçalmak. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 32, BK D 11, -timiz T 26; **Yenisey Y:** -ip 38/5).

K. Tatar T. iñ-: inmek, aşağıya girmek; alçalmak. (KTTS, 172).

Başkurt T. in-: içine geçmek, girmek; saptırmak, batırmak; iş, hizmet veya tahsil için kabul edilmek, yerleşmek (BTS, 252).

Kırgız T. Ø

Kazak T. en-: girmek, yerleşmek (KTS, 75).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. en-: girmek (KRS, 192).

⁴¹ *élsire-* sözcüğü için yapılan açıklamanın benzeri bu sözcük için de geçerlidir.

Kırım Tatar T. en-: inmek (KTTTTRS, 110).

Kumuk T. en-: inmek (KuTS, 120).

Karaçay-Balkar T. en-: inmek (KMTS, 192).

965.**ér-:** erişmek, ulaşmak; yardımcı eylem. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 23, BK D 19, -timiz T 45; -igme KarB I, III/6; -tim ŞU K 8, ŞU D 3, ŞU G 6, 8, HT II/3, HT VIII/4; İA-a 1, Ö I 1, BH II, Teht; **Kağıda Yz:** Or. 8212/1692: (A) Sol 14).

K. Tatar T. irēş-: erişmek, ulaşmak; haber duyulmak; maksadına ulaşmak. (KTTS, 174).

Başkurt T. irēş-: erişmek; gayret ve emekle bir sonuca ulaşmak, hayata geçirmek (BTS, 256).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. er-: ermek, erişmek (KRS, 195).

Kırım Tatar T. ir-: ermek, erişmek; anlamını anlamaya çalışmak (KTTTTRS, 147).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

966.**értür-:** eriştirmek, ulaştırmak. (**Moğolistan Y:** -ü KT D 40).

K. Tatar T. irēştēr-: ulaştırmak, yetiştirmek; gerçekleştirmek; düçar etmek, karşılaştırmak. (KTTS, 174).

Başkurt T. irēştēr-: eriştirmek, ulaştırmak (BTS, 257).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. iriştir-: eriştirmek, kavuşturmak, ulaştırmak (KTTTTRS, 147).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

967.**ésirke-:** esirgemek, korumak. (**Yenisey Y:** -yü 29/3).

K. Tatar T. isërge-: esirgemek (TüTaS, 121).

Başkurt T. isërge-: esirgemek, şafkat göstermek; acımak (BTS, 260).

Kırgız T. esirke-: farfaralık etmek, benlik taslamak, öğünmek (KS, 341).

Kazak T. esirke-: himaye etmek, esirgemek (KTS, 80).

Nogay T. esirke-: esirgemek.

Karakalpak T. esirke-: esirgemek (KRS, 201).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

968.**ëşid-:** işitmek. (**Moğolistan Y:** KT G 2, BK K 1, BK D 18, -gil KT G 1, -iñ KT G 10, KT D 22, BK K 8; -ip KT D 12, BK D 10, T 12, 17, 22, 23, 30, 33, 35, 36, 42; -tim T 24; -ü T 15; -ip KarB I, III/9, KarB I, VI/2; **Yenisey Y:** -ip 39/6; -gü 101 ; **D. Altay Y:** 34/1; **Çin H. C. Y:** Şak; **Kağıda Yz:** Mainz 388: B 1-2, Or. 8212/78: (A) A 3, IrkB 54, 60).

ëçid-: işitmek (**Yenisey Y:** -gen 2/4).

K. Tatar T. işēt-: işitmek, duymak (KTTS, 181).

Başkurt T. işēt-: işitmek, duymak, dinlemek; haber almak (BTS, 263).

Kırgız T. eşit-: işitmek, duymak, dinlemek (KS-S, 660).

Kazak T. esit-: işitmek (KTS, 80).

Nogay T. esit-: işitmek, duymak (NRS, 441).

Karakalpak T. esit-: işitmek, duymak (KRS, 202).

Kırım Tatar T. eşit-: işitmek (KTTTTRS, 113).

Kumuk T. eşit-: işitmek, duymak (KuTS, 124).

Karaçay-Balkar T. eşit-: duymak, işitmek (KMTS, 196).

969.ēt-: düzenlemek, düzene sokmak; etmek, yapmak; takdir etmek. (**Moğolistan Y:** -di KT D16, BK D 14, BK G 15, - dim KT G 3, BK K 9, -dimiz KT D 21, 21, BK D 17, 18; - dökde KÇ 15; -döki KÇ 13; -er KÇ 9; -er ben KÇ 27; -eyin KT D 39; -i KT D 1, BK K 12, BK D 3, 4, KÇ 14;- ip KT D 19, 20, BK D 16, 17, BK G 15, T 43; -miş KT D 3, 13, 22, BK K 9, BK D 4, 10, 12, 18, O 1, 4; -di ŞU D 4; -dim ŞU D 3, G Ek 2; -miş Tes D 1, 4, Ta G 6, Ta B 1, 6, ŞU K 1; **Yenisey Y:** -dim 2/2 ; **D. Altay Y:** -miş 16/2; **Kağıda Yz:** U 5: (B1.I) A 4-5, IrkB 48).

K. Tatar T. it-: etmek, yapmak (yardımcı eylem). (KTTS, 181).

Başkurt T. it-: etmek, yapmak, kılmak (yardımcı eylem) (BTS, 264).

Kırgız T. et-: etmek, yapmak (KS-S, 658).

Kazak T. et-: etmek, yapmak (KTS, 81).

Nogay T. et-: etmek, yapmak (NRS, 443).

Karakalpak T. et-: etmek, yapmak (KRS, 203).

Kırım Tatar T. et-: etmek (KTTTTRS, 113).

Kumuk T. et-: yapmak; yardımcı eylem (KuTS, 125).

Karaçay-Balkar T. et-: yapmak, etmek (KMTS, 196).

970.étin-: (kendini) düzenlemek, düzene sokmak; edinmek, elde etmek. (**Moğolistan Y:** - ü KT D 10, BK D 9; -tim Ta B 3).

K. Tatar T. itēn-: edinmek; davranmak; meşgul görünmek. (KTTS, 182).

Başkurt T. itēn-: yardımcı eylem (BTS, 264).

Kırgız T. etin-: geçişsiz eylem/eylem (KS-S, 658).

Kazak T. Ø

Nogay T. etil-: edilmek, yapılmak (NRS, 443).

Karakalpak T. etil-: edilmek (edilgen eylem) (KRS, 204).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. etil-: et- eyleminin edilgen eylemi (KuTS, 125).

Karaçay-Balkar T. Ø

971.**étit-**: yaptırmak, düzenletmek. (**Moğolistan Y:** -dim Ta G 6, Ta B 1, ŞU D 8, ŞU G 10).

étiz-: yaptırmak; ettirmek(**Yenisey Y:** -dim 15/2).

éter-: düzenlemek, düzene sokmak. (**Moğolistan Y:** -ür KarB II/5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ittër-: ettirmek, yaptırmak, kıldırmaq (BTS, 265).

Kırgız T. Ø

Kazak T. ettir-: ettirmek (TTKTS, 272).

Nogay T. ettir-: ettirmek, yaptırmak.

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

972.**ı-**: göndermek. (**Moğolistan Y:** -sar KT G 8, BK K 6).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

973.**ıçgın-**: kaybetmek, yitirmek, elden çıkarmak. (**Moğolistan Y:** -ı O 2, -mış KT D 13, BK D 11, O 1, -u KT D 6, BK D 7; **Kağıda Yz:** IrkB 22).

K. Tatar T. ıçkın-: çıkmak, kopmak, fırlamak, sökülme; elden kaçmak; zor bir durumdan kurtulmak; boşa gitmek; aklını yitirmek. (KTTS, 159).

Başkurt T. ıskın-: düşürmek, elinden bırakmak; kaçırmak; ıskalamak; kurtulmak (BTS, 242).

Kırgız T. ıçkın-: ıkmak (KS, 348).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø**

Karaçay-Balkar T. ıçkın-: kurtulmak, serbest kalmak (KMTS, 223).

Clauson, ET *ıçgın-* sözcüğünün morfolojik olarak dönüşlü olduğunu ancak bilinen bir asıl biçiminin olmadığını belirtir. Clauson sözcüğün Altayca, Teleütçe, Sagayca, Hakasça, Tuvaca, Kazan Tatarcasında varlığını sürdürdüğünü belirtir (ED: 23). Sözcüğün Başkurt ve Kırgız Türkçesinde de varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

974.**ıd-**: göndermek. (**Moğolistan Y:** -ıp BK D 35, T 26, KÇ 19, -maz BK D 25, -mış KT D 6, 7, BK D 7, 7, T 9, 9, 9, 34, O 2; -tı KT G 12, KT D 7, BK K 14, BK D 7, KÇ 11; -tım BK D 40, T 33, 52; -tımız KT D 40, T 42; -mış ŞU D 10, 12, ŞU G 4; -tı ŞU K 6; -tım ŞU D 4, 11, 11, ŞU G 3, ŞU B 3; **Kağıda Yz:** IrkB 19, O. 1: A 4, Mainz 388: A 7).

K. Tatar T. it-: itmek, dışarı atmak (KTTS, 129).

Başkurt T. yit-: itmek, iteklemek (BTS, 722).

Kırgız T. it-: itmek, itelemek (KS-S, 233). **ıdıra-⁴²:** dağılmak; saçılmak (KS, 348).

Kazak T. ıt-: önüne, arkasına bakmadan birden fırlayarak gıtmek (KTS, 324).

Nogay T. iyt-: itmek, göndermek.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. it-: itmek, itelemek (KTTTTRS, 136).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. iy-: göndermek; bırakmak (KMTS, 231).

Asıl anlamı “göndermek” olan *ıd-* sözcüğü anlam genişlemesiyle “yollamak, salıvermek, bırakmak” anlamlarını da kazanmıştır. *ıd-* sözcüğünün gerileyici benzeşmeyle *ıs(s)ar* ve *ıt(t)ı* gibi biçimleri bulunur⁴³. *ıd-* sözcüğü Eski Türkçede *-u-* / *-ü-* ulacı ile birlikte yardımcı eylem olarak kullanılmıştır. Birleşik eylem olan *ıd-u ber-* biçiminden daha sonraki dönemlerde *iber-*, *eber-*, *yiber-*, *yeber-* gibi biçimler ortaya çıkmıştır (ED: 37-38). Sözcüğün *yiber-* / *ciber-* “göndermek” gibi biçimleri ÇKTL’de kullanılmaya devam etmektedir.

Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki *it-* “bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek” sözcüğünün ET’deki *ıd-* “göndermek” sözcüğünün devamı olduğunu belirtir (2007: 442).

975.ıy-: bağımlı kılmak. (**Moğolistan Y:** -a Tes D 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

976.iç-: içmek. (**Yenisey Y:** -iç 82; **Kağıda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. eş-: içmek (KTTS, 121).

Başkurt T. eş-: içmek; kötü bir durumu baştan geçirmek, kötü deneyim yaşamak (BTS, 156).

Kırgız T. iç-: içmek (KS, 364).

Kazak T. iş-: içmek, yudumlamak (KTS, 327).

Nogay T. iş-: içmek (NRS, 122).

⁴² Yudahin’in sözlüğünde sözcüğe verilen iki örnekte de *ıdıra-* sözcüğü ile *ket-* “gıtmek” sözcüğü aynı cümlede beraber kullanılmıştır: 1. *ıdırap tarap ketti* “çil yavrusu gibi dağıldı” 2. *ötüktünğ mığı ıdırap ketti* “çizmenin mihlari dağıldı (tabanı koptu). Bu durum, *ıdıra-* sözcüğünün ET *ıd-* sözcüğü ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

⁴³ Kuzey Doğu grubunda *ıs-/ı-*; Hakaşçada *ıs-/ız-*; Tuvacada *ıd-*; Kuzey Merkez Kazakçada *ıs-*; Kuzey Batı grubundan Karaimcenin Lutsk Diyalektinde *i-/iy-* biçiminde varlığını sürdürür (ED: 37).

Karakalpak T. iç-: içmek (KRS, 301).

Kırım Tatar T. iç-: içmek (KTTTTRS, 137).

Kumuk T. iç-: içmek (sıvı gıdayı) yemek (KuTS, 161).

Karaçay-Balkar T. iç-: içmek (KMTS, 227).

977.**içger-:** tabi etmek, boyunduruk altına almak. (**Moğolistan Y:** -tim BK D 25, 26; -ip Ta G 3, ŞU K 7; -tim Ta D 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *içger-* “bir şeyi bir şeye katmak; düşmanı tabi kılmak” sözcüğünün *iç* sözcüğünden türediğini ve XI. yüzyıldan sonra görülmediğini belirtir (ED: 25).

978.**içgin-:** tabi olmak. (**Moğolistan Y:** -tökin KÇ 20).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

979.**içik-:** tabi olmak, bağımlı olmak. (**Moğolistan Y:** -di KT D 38, BK D 37, T 2, 28, -tin T 3, -dök T 3, -igme BK D 37, -miş KT D 10, BK D 9; ŞU D 5; -di Ta G 4, ŞU D 7, 8, ŞU G 10; Ç 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

980.**igid- / igit-:** beslemek. (**Moğolistan Y:** -di KT D 16, BK D 14, KÇ 25, -dim KT D 29, BK D 23, 38, -eyin KT D 28, BK D 23, 35; -iñ BK K 13; -miş KT G 9, KT D 23, BK K 6, BK D 19, 35; -ü T 62; -ür KT G-D; -dök Ta B 3; DU I 1, DU II 3; **Yenisey Y:** -mişim 41/8).

ëgit-: beslemek (**D. Altay Y:** -ir 45).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

981.**ilin-:** takılmak, yakalanmak. (**Kağda Yz:** IrkB 61).

K. Tatar T. ëlën-: asılmak, tutturulmak (KTTS, 124).

Başkurt T. ëlën-: takılmak, asılmak; bağlanmak (BTS, 154).

Kırgız T. ilin-: takılmak, ilişmek (KS, 368).

Kazak T. ilin-: yakalanmak, rast gelmek; yetişmek, yaklaşmak (KTS, 326).

Nogay T. ilin-: çengele asılmak, takılmak (NRS, 119).

Karakalpak T. ilin-: asılmak, takılmak, yakalanmak (KRS, 295).

Kırım Tatar T. ilin-: asılmak, takılmak, sarılmak (RKKRS, 385).

Kumuk T. ilin-: takılmak, ilişmek; tutunmak; asmak (KuTS, 162).

Karaçay-Balkar T. ilin-: takılmak (KMTS, 228).

982.**kaç-:** kaçmak; at koşturmak; güneşin batması. (**Moğolistan Y:** -dı O 9; YU 1, Ö I 1).

K. Tatar T. kaç-: kaçmak, sıvışmak; saklanmak, gizlenmek; kaçınmak, uzak durmak. (KTTS, 253).

Başkurt T. kas-: kaçmak, firar etmek (BTS, 334).

Kırgız T. kaç-: kaçmak; sakınmak; kaçınmak; (kuş hakkında) uçup gitmek; kösnümek (dişi hayvanlar hakkında (KS, 381).

Kazak T. qaş-: kaçmak (KTS, 167).

Nogay T. kaş-: kaçmak, koşmak (NRS, 156).

Karakalpak T. kaş-: kaçmak (KRS, 389).

Kırım Tatar T. qaç-: kaçmak (KTTTTRS, 180).

Kumuk T. qaç-: kaçmak; kaçınmak; bırakmak, terk etmek, ortadan kalkmak (KuTS, 240).

Karaçay-Balkar T. kaç-: kaçmak (KMTS, 235).

983.**kaçış-:** (etrafa) dağılmak. (**Moğolistan Y:** -mış O 1).

K. Tatar T. kaçış-: kaçışmak. (PÜTS).

Başkurt T. kasis-: kaçışmak (BTS, 335).

Kırgız T. kaçış-: kaçışmak (KS-S, 277).

Kazak T. qaşış-: uzaklaşmak (KTS, 167).

Nogay T. kaşış-: kaçışmak.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qaçış-: kaçışmak; kaçırılmak (KTTTTRS, 180).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

984.**kagansıra-:** kağanını kaybetmek. (**Moğolistan Y:** -mış KT D 13, BK D 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Çağdaş Kırgız Türkçesi (KS, 399) ve Başkurt Türkçesi (BTS, 325) sözlüklerinde *kansıra-* / *kanhıra-* “hansızlaşmak” sözcüğü bulunur.

985.**kagansırat-**: kağanını elinden almak. (**Moğolistan Y:** -dımız KT D 18, BK D 15; -miş KT D 15, BK D 13).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

986.**kal-**: kalmak. (**Moğolistan Y:** -mışı BK K 7, T 4, -taçı KT K 9, -taçı biz T 13, -tı KT D 30, -tım BK D 14, -ur T 19; -mış ŞU B 9; **Yenisey Y:** -ayın 10/9; -dım 8/3; -ıp 45/2; -tı 48/5; **Tanrı Dağı Y:** -dı T-13/2; -madı T-3/2, T-14/2; -mış T-1/2, T-4/2, T-14/3, T-14/5; **Kağıda Yz:** IrkB 9, 13, 17, 38).

K. Tatar T. kal-: kalmak; değişmeden durmak; mahrum olmak; yardımcı eylem olarak: “devamlılık, mümkünlük netice, belli bir hale geçme” bildirir. (KTTS, 257).

Başkurt T. kal-: kalmak, beklemek, geride olmak (BTS, 320).

Kırgız T. kal-: kalmak; geri kalmak; kal- eylemi yardımcı eylem rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir (KS, 387).

Kazak T. qal-: kalmak; kağıt oyununda kaybetmek; durdurulmak, başkalarından geride kalmak (KTS, 158).

Nogay T. kal-: kalmak (NRS, 142).

Karakalpak T. kal-: kalmak (KRS, 362).

Kırım Tatar T. qal-: kalmak (KTTTTRS, 182).

Kumuk T. qal-: kalmak (KuTS, 243).

Karaçay-Balkar T. kal-: kalmak (KMTS, 237).

987.**kalı-**: yükselmek, havalanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 35, 44).

K. Tatar T. kalık-: yükselmek; kalkmak, ayağa kalkmak; yukarı çıkmak; boy atmak, büyümek (KTLS, 259).

Başkurt T. kalk-: kalkmak, yükselmek (BTS, 322).

Kırgız T. kalkı-: bir şeyin yüzüne çıkmak, üstte yüzmek (KS, 391). yüzeye çıkmak (sıvı) (KS-S, 256).

Kazak T. qalqı-: kuşun süzülerek uçması; batmadan sıvının üzerinde yüzmek (KTS, 158).

Nogay T. kalk-: yüzeyde yüzmek; yükselmek, kalkmak (NRS, 141).

Karakalpak T. kalkı-: yüzeyde yüzmek (KRS, 364).

Kırım Tatar T. qalq-: kalkmak; (su yüzüne) çıkmak (KTTTTRS, 182).

Kumuk T. qalq-: suyun yüzüne çıkmak, satha çıkmak (KuTS, 244).

Karaçay-Balkar T. kalka-: havalanmak (KMTS, 238).

ET *kaltı-* sözcüğü ile günümüz Türk dillerinde bulunan *kalk-/kalık-/kalkı-* sözcükleri arasındaki ilişki şüphelidir. Şayet ilişkili ise *-k-* eylemden eylem türeten ekiyle oluşan *kork-* “korkmak” < *korı-* “korumak” ve *basık-* “bastırmak” < *bas-* “basmak” sözcüklerine benzer bir morfolojik durum olmalıdır.

Gülensoy hem *kalk-* “yukarı doğru yükselmek” sözcüğünün hem de *kalkı-* “sıçramak, hoplamak” sözcüğünün ET *kaltı-* “yükselmek” eyleminden türediğini belirtir (2007: 455).

988.**kalış-**: başkaldırmak, isyan etmek. (Moğolistan Y: -dı Ta G 2; İA-a 1, İA-A2 2).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

989.**kalıt-** (ugur ile): kısaltmak (Moğolistan Y: -dım T 25).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

990.**kamıl-**: yere yıkılmak, düşmek. (Kağıda Yz: IrkB 12).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

991.**kamşa-**: hareket etmek, kımıldamak. (Kağıda Yz: IrkB 16, 25, 37, 39).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

992.**kamşat-** (adak ile): sarsılmak. (Moğolistan Y: -dı KT K 7, BK D 30).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

993.**kaşsıra-**: babasını kaybetmek. (Yenisey Y: -dım 32/16).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

994.**kap-**: kapmak, yakalamak. (Kağıda Yz: IrkB 44).

K. Tatar T. **kap-**: yemek veya içmek için bir şeyi ağza götürmek; yutmak, yemek; dudaklar arasına kısırmak; dişlemek (KTTS, 264).

Başkurt T. kap-: kapmak; ağza almak; yanmaya başlamak, tutuşmak; tesirli biçimde baş ağrımak; dokunmak; soğuk kapmak; içine yün, pamuk doldurarak baştan başa dikmek (BTS, 326).

Kırgız T. kap-: kapmak, elle yakalamak, ağza almak, dişlemek (KS, 400).

Kazak T. qab-: kapmak; bir şeyi ağzına doldurarak yudumlamak; vurmak, çarpmak (KTS, 152).

Nogay T. kap-: ısırarak; yakalamak (NRS, 131).

Karakalpak T. kap-: kapmak, yakalamak (KRS, 373).

Kırım Tatar T. qap-: kapmak (KTTTTRS, 185).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kab-: ısırarak; yemek yemek; kazanmak, yenmek (KMTS, 233).

995.**karı-:** yaşlanmak. (**Moğolistan Y:** -p KÇ 3).

K. Tatar T. kartay-: ihtiyarlamak, yaşlanmak, kocamak; eskimek; kartlamış; ehemmiyetini kaybetmiş. (KTTS, 274).

Başkurt T. karı-: yaşlanmak, ihtiyarlamak (BTS, 331).

Kırgız T. karı-: kocamak, yaşlanmak (KS, 409).

Kazak T. kartay-: yaşlanmak (KTS, 163).

Nogay T. kartay-: yaşlanmak (NRS, 151).

Karakalpak T. kartay-: yaşlanmak (KRS, 381).

Kırım Tatar T. qartay-: yaşlanmak, ihtiyarlamak, kocamak (KTTTTRS, 188).

Kumuk T. qartay-: ihtiyarlamak, yaşlanmak (KuTS, 252).

Karaçay-Balkar T. karı-: yetmek, yetişmek (KMTS, 245). **kartay-:** yaşlanmak (KMTS, 246).

Gülensoy, *kart* “yaşlı” sözcüğünün *karı-* “yaşlanmak” eylemine, eylemden isim türeten *-t* eki getirilerek oluştuğunu belirtir (2007: 471). ÇKTL’deki *kartay-* sözcüğü ET *karı-* eyleminden türemiştir. Öner’in (2013: 60) ve Buran’ın (2014: 56). ÇKTL’de *+ay-* addan eylem türeten ekine verdiği örnekler arasında *kartay-* “yaşlanmak” sözcüğü bulunmaktadır (2014: 56).

996.**katıglan-:** katılaşmak, sertleşmek; çalışıp çabalamak. (**Moğolistan Y:** Su 9; **Yenisey Y:** -gıl 11/1; -ıñ 10/7; -ıp 45/3).

K. Tatar T. katılan-: katılaşmak, sertleşmek; sağlam ve güçlü olmak; acımasız hale gelmek; zorlaşmak (KTTS, 277).

Başkurt T. katılan-: sertleşmek, katılaşmak (BTS, 337).

Kırgız T. katuulan-: sertleşmek, katılaşmak; daha güçlü olmak (KS-S, 276).

Kazak T. qatuvlan-: sinirlenmek, asabileşmek; sert tutum tutmak (KTS, 165).

Nogay T. katıvılan-: katı olmak (NRS, 156).

Karakalpak T. katıvılan-: kızgın olmak; sertleşmek (KRS, 388).

Kırım Tatar T. qattılan-: katılaşmak (KTTTTRS, 191).

Kumuk T. qattılan-: katılaşmak, sertleşmek; güçlenmek, şiddetlenmek (KuTS, 254).

Karaçay-Balkar T. Ø

997.**katıl-:** katılmak, dahil olmak. (**Moğolistan Y:** -tım ŞU K 7, ŞU G 8).

K. Tatar T. kat-: katmak, içine katıp karıştırmak; birkaç ipi bürüp birleştirmek; yakınlık göstermek (KTTS, 276).

Başkurt T. katıl-: dokunmak, ellemek, değmek; çakmak, vurmak, sokmak; yoğurt, lor katmak, karıştırmak (BTS, 337).

Kırgız T. katıl-: takılmak; dokunmak; saldırmak (KS, 417).

Kazak T. katis-: katılmak (iştirak) (KTLS, 450).

Nogay T. katıl-: katılmak.

Karakalpak T. katis-: katılmak (KRS, 388).

Kırım Tatar T. qatıl-: katılmak (KTTTTRS, 190).

Kumuk T. qatıl-: qat- eyleminin edilgen eylemi; birine takılmak, sataşmak, musallat olmak (KuTS, 253).

Karaçay-Balkar T. katıl-: saldırmak; dokunmak, değmek (KMTS, 248).

998.**kavış-:** kavuşmak, birleşmek (**Moğolistan Y:** -alım T 20, -ıp T 21, -sar T 12; -alım ŞU D 11, -ıp ŞU B 6; **Yenisey Y:** -ıp 144/1, 145).

K. Tatar T. kavış-: kavuşmak, rastlaşmak, görüşmek (KTTS, 279).

Başkurt T. kavış-: kavuşmak, karşılaşmak, buluşmak (BTS, 339).

Kırgız T. kabış: birleştirme; bir nesneyi diğer bir nesnenin yanına koyma, dayama (KS, 380).

Kazak T. qavıs- / qavış-: kavuşmak, iki kişinin buluşması (KTS, 166).

Nogay T. kavıs-: kavuşmak.

Karakalpak T. kavıs-: kavuşmak (KRS, 389).

Kırım Tatar T. qavuş-: kavuşmak (KTTTTRS, 192).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

999.**kay-:** geri dönmek. (**Yenisey Y:** -matın 28/2).

K. Tatar T. kayt-: geri gelmek, dönmek; gelmek, tekrar başlamak; baş kaldırmak; caymak, inkar etmek; azalmak, eksilmek (KTTS, 283).

Başkurt T. kayt-: dönmek, geri gelmek; alet ya da bıçak vb. nesneler için körlenmek, iş görmez hale gelmek; düşüncesinden vazgeçmek (BTS, 343).

Kırgız T. kayt-: geri dönmek; mec. ölmek (KS, 425).

Kazak T. qayt-: dönmek, gittiği yerden geri gelmek; halsizleşmek, basılmak, hızı düşmek (KTS, 156).

Nogay T. kayt-: geri dönmek (NRS, 139).

Karakalpak T. kayt-: geri dönmek (KRS, 356).

Kırım Tatar T. qayt-: dönmek (KTTTTRS, 194).

Kumuk T. qayt-: dönmek, geri gelmek, avdet etmek; eğrilmek; eğilmek, bükülmek; çekilmek, gerilemek; düşmek, azalmak, eksilmek (KuTS, 258).

Karaçay-Balkar T. kayt-: dönmek (KMTS, 250).

Clauson, *kayt-* “geri dönmek” sözcüğünün *kay-* eyleminden türediğini belirtir (ED: 597).

1000. **kaz-:** kazmak, (at) ayağıyla toprağı eşelemek (**D. Altay Y:** 80/4).

K. Tatar T. kazı-: kazmak; tırnaklarıyla kazımak; kazı yapmak, yer altından çıkarmak; araştırmak; peşini bırakmamak (KTTS, 285).

Başkurt T. kazı-: kazmak, kazımak (BTS, 340).

Kırgız T. kaz-: kazmak (KS, 426).

Kazak T. qaz-: kazmak (KTS, 154).

Nogay T. kazı-: kazmak (NRS, 136).

Karakalpak T. kaz-: kazmak (KRS, 351).

Kırım Tatar T. qaz-: kazmak (KTTTTRS, 194).

Kumuk T. qaz-: kazmak (KuTS, 255).

Karaçay-Balkar T. kaz-: kazmak (KMTS, 249).

1001. **kazgan-:** kazanmak, elde etmek. (**Moğolistan Y:** BK K 13, -ıp KT D 15, 30, BK D 13, 22, 34, BK G 10, -mış KT D 22, 26, BK D 18, 22, 33; -tı KT D 31, KÇ 7, 16, 25; -tım KT D 27, BK D 22, 36, O 12; -tok BK D 33, 61; -tokın T 55; -tokum T 55; -u BK K 12, BK G 10; -ur men KT D 9, BK D 8; -tı Ta K 1; İHN, ON 1; **Yenisey Y:** -dım 11/9; -dınız 98/1; -tım 27/4, 100/3, 100/3; -u 26/4; -ur 25/6;).

K. Tatar T. kazan-: kazanmak; bir hedefe erişmek, erişmek (KTTS, 284).

Başkurt T. kazan-: kazanmak, sahip olmak (BTS, 344).

Kırgız T. Ø Kazak T. Ø

Nogay T. kazan-: kazanmak (NRS, 135).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qazan-: kazanmak (KTTTTRS, 194).

Kumuk T. qazan-: bir şeyi elde etmek, ele geçirmek, kazanmak (KuTS, 258).

Karaçay-Balkar T. kazan-: gayret etmek, çabalamak, çalışmak (KMTS, 251).

1002.**keç-:** (ırmak, göl vs.) geçmek. (**Moğolistan Y:** -dim BK G-D, -dimiz T 35, -e KT G 4, KT D 37, 39, BK K 3, BK D 26, 27, T 25, 38, 44, KÇ 16, -ip BK D 30; -dim ŞU G 1; -e ŞU D 4; -ip ŞU G 3, 5).

K. Tatar T. kiç-: geçmek; vazgeçmek; aşmak. (KTTS, 202).

Başkurt T. kis-: geçmek; aşmak; baştan geçmek; vazgeçmek (BTS, 289).

Kırgız T. keç-: bir nehri geçit yerinden geçmek; imtina etmek, vazgeçmek; affetmek (KS, 428).

Kazak T. keş-: geçmek; suyun içinden yürüyerek öteki tarafına geçmek (KTS, 133).

Nogay T. keş-: geçmek, sudan geçmek (NRS, 165).

Karakalpak T. keş-: geçmek, sudan geçmek (KRS, 320).

Kırım Tatar T. keç-: geçmek (KTTTTRS, 156).

Kumuk T. geç-: yürüyerek veya yüzerek geçmek; affetmek, bağışlamak; öğrenmek, işlemek (KuTS, 132).

Karaçay-Balkar T. keç-: geçmek (KMTS, 252).

1003.**keçür-:** (ırmak, göl vs.) geçirmek. (**Moğolistan Y:** -ü ŞU G 12).

K. Tatar T. kiçër-: yardım edip geçirmek; baştan geçirmek, görmek; hatırlamak; bağışlamak, affetmek (KTTS, 203).

Başkurt T. kisër-: geçirmek; görmek, baştan geçirmek; hatırlamak; bağışlamak; suyu aşıp geçmek (BTS, 290).

Kırgız T. keçir-: ırmağın geçit yerinden geçirmek (KS, 429).

Kazak T. keşir-: geçirmek (KTS, 134).

Nogay T. keşir-: geçirmek (NRS, 165).

Karakalpak T. keşir-: geçirmek (KRS, 321).

Kırım Tatar T. keçir-: geçirmek (KTTTTRS, 156).

Kumuk T. geçir-: geçirmek, taşımak, götürmek; çekmek; zaman geçirmek (KuTS, 132).

Karaçay-Balkar T. Ø

1004.**kel-:** gelmek. (**Moğolistan Y:** -igme BK D 31, T 43, -ip KT D 23, BK D 19, KÇ 24, 24, -ipen KT D 4, 23, BK D 5, 19, -ir T 32, O 10; -mez BK D 39, T 22, 22, 32; -miş KT K 7; -miş T 38; -ser KT K 11, 11; -teçimiz T 14; -ti KT D 28, 31, 37, KT K 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, BK D 23, 25, 27, 28, 29, 32, 32, 32, 34, 35, 39, 41, BK G 8, 11, T 8, 15, 16, 17, 29, 33, 34, 40, 43, 46, O 9, KÇ 21, 21, 26, 26; -timiz BK D 17, 28, T 37, 38; -iñ

ŞU D 2; -ir ŞU D 6; -ti Ta G 2, ŞU D 3, 3, 4, 6, 6, 10, ŞU G 2, 2, 3, 3, 9, ŞU B 1, 1, 4; -tim Su 1; Da 5, DU III 3; **Yenisey Y:** -ip 38/1, 38/5; -tim 73/7; **D. Altay Y:** -in 36, 82/1; **Kağıda Yz:** IrkB 7, 7, 11, 30, 31, 34, 34, 35, 5, 42, 52, 58, 58, 55, Or. 8212/76: (B) A 3, 11, Or. 8212/77: A 3, 9).

K. Tatar T. kil-: gelmek, ulaşmak, yetişmek; ağırlığı olmak, çekmek; yardımcı eylem.

Başkurt T. kil-: gelmek, ulaşmak, yetişmek; ağırlığı olmak, çekmek (BTS, 284).

Kırgız T. kel-: gelmek, beriye, söyleyene doğru hareket etmek; ermek, ulaşmak; mütenasip, uygun olmak; yerine getirilmek, tahakkuk etmek; arzu etmek; yardımcı eylem (KS, 431-432).

Kazak T. kel-: gelmek (KTS, 127).

Nogay T. kel-: gelmek (NRS, 159).

Karakalpak T. kel-: gelmek (KRS, 308).

Kırım Tatar T. kel-: gelmek (KTTTTRS, 157).

Kumuk T. gel-: gelmek; yardımcı eylem (KuTS, 133).

Karaçay-Balkar T. kel-: gelmek (KMTS, 253).

1005. **kelür-:** getirmek; (dünyaya) getirmek, doğum yapmak. (**Moğolistan Y:** T 32, -ti KT K 1, 12, KT K-D, BK G 11, 15, T 36, 48, -tüm KT G 11, BK K 14, BK D 25, T 17; -üp BK G 11, 11, 12; -ür T 53; ŞU G 3; -ti Ar 1; **Yenisey Y:** -ti 28/1; **Kağıda Yz:** IrkB 41, Or. 8212/76: (A) A 11, U 180: A 1).

kelir-: getirmek. (-tüm ŞU D 3, ŞU B Ek 1).

K. Tatar T. kiter-: getirmek; yaklaştırmak; yerine getirmek; yardımcı eylem: “dönüştürmek işlevi”. (KTTS, 215).

Başkurt T. kiltër-: getirmek, temin etmek (BTS, 286).

Kırgız T. keltir-: getirmek, gelmeye müsaade etmek (KS, 435).

Kazak T. keltir-: getirmek (KTS, 127).

Nogay T. keltir-: getirmek (NRS, 159).

Karakalpak T. keltir-: getirmek (KRS, 311).

Kırım Tatar T. ketir-: getirmek (KTTTTRS, 160).

Kumuk T. geltir-: getirmek (KuTS, 134).

Karaçay-Balkar T. keltir-: getirmek (KMTS, 253).

Gülensoy, *getirmek* sözcüğünün *keltür-* > *ketür-* > *getir-* şeklinde geliştiğini belirtir (2007: 367).

1006. **keñren-:** sızlanmak; mırıldanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 22).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. köñren-: rızasızlık edip söylenmek, mırıldanmak, homurdanmak (BTS, 296).

Kırgız T. künğgürö-: burun içinde mırıldanmak, boğuk sesler çıkarmak (KS, 539).

kinğkilde-/künğküldö-: memnuniyetsizlikle mırıldanmak, sızlanmak (KS, 473, 539).

Kazak T. küniren-: üzüntüye düşürmek, çok dertlenmesine sebep olmak (KTS, 147).

künkilde-: memnuniyetsizlik bildirmek (KTS, 147).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *kênren-* “homurdanmak, mırıldanmak” sözcüğünün ilk ünlüsünün tam belli olmadığını ve çeşitlilik gösterdiğini belirtir. Ayrıca Clauson, sözcüğün yalnızca Kuzeydoğu dillerinde *kiñiren-* biçiminde yaşadığını; Kırgızcadaki *künğküldö-* ve Kazakçadaki *künğkilde-* sözcüklerinin söz konusu sözcükle uzaktan ilişkili olabileceğini belirtir (ED: 733). Çalışmamızda sözcüğün Başkurt Türkçesinde *köñren-*, Kazak Türkçesinde *küniren-*, Kırgız Türkçesinde *künğgürö-* biçiminde yaşamaya devam ettiği tanıklanmıştır.

1007. **kergek bol-:** ölmek. (Moğolistan Y: -mış KT D 4, BK D 4, -tı KT D 30, KT K 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1008. **kes-:** kesmek. (Kağda Yz: IrkB 8).

K. Tatar T. kis-: kesmek, biçmek; ameliyet etmek; kısaltmak, azaltmak; sözü kestirip atmak (KTTS, 212).

Başkurt T. kiş-: kesmek, biçmek; ameliyet etmek; kısaltmak, azaltmak; söz kestirip atmak (BTS, 289).

Kırgız T. kes-: kesmek, kesip ayırmak; *kesip ayt:* kesin olarak söylemek; tayin etmek; birisini mahkum etmek (KS, 442).

Kazak T. kes-: bir şeyi kesmek, doğramak (KTS, 138).

Nogay T. kes-: kesmek (NRS, 163).

Karakalpak T. kes-: kesmek (KRS, 316).

Kırım Tatar T. kes-: kesmek (KTTTTRS, 160).

Kumuk T. ges-: kesmek; doğramak, kırmak, baltalamak; durdurmak, ara vermek, bırakmak; tayin etmek (KuTS, 136).

Karaçay-Balkar T. kes-: kesmek (KMTS, 256).

1009. **kez-:** boyunca yürümek; gezmek (Moğolistan Y: Aç I 1; D. Altay Y: -i 6/1).

K. Tatar T. giz-: gezmek, dolaşmak (KTTS, 138).

Başkurt T. giž-: gezmek (BTS, 168).

Kırgız T. kez-: gezmek, dolaşmak (KS, 446).

Kazak T. kez-: gezmek (KTS, 125).

Nogay T. kez-: gezmek, dolaşmak (NRS, 158).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. kez-: gezmek (KTTTTRS, 161).

Kumuk T. gez-: gezmek; gezinmek; seyahat etmek, yolculuk yapmak (KuTS, 137).

Karaçay-Balkar T. Ø

1010. **kıd-:** kıymak, öldürmek, sağ bırakmamak (**Moğolistan Y:** -maz KT G 6, BK K 4).

K. Tatar T. kıy-: kıymak; oymak. (KTTS, 290).

Başkurt T. kıy-: kıymak, kesmek, kırmak; nakış işlemek; öldürmek, yok etmek; düşüncesizce direnmek, inat etmek (BTS, 360).

Kırgız T. kıy-: kıymak; kesmek, kesip almak; çarpık kesmek; acımamak; bir şeyi kurban etmek; tehlikeyi göze almak (KS, 463).

Kazak T. kıy-: kıymak (KTLS, 484).

Nogay T. kıy-: kıymak, kesmek (NRS, 198).

Karakalpak T. kıy-: kıymak (KRS, 421).

Kırım Tatar T. qıy-: kıymak (KTTTTRS, 199).

Kumuk T. qıy-: kesmek, boğazlamak (KuTS, 264).

Karaçay-Balkar T. kıy-: kesmek, kırmak (KMTS, 262).

1011. **kıl-:** yapmak, etmek. (**Moğolistan Y:** -dım O 14, -ıp O 10, -mış KT D 2, 15, BK D 3, 13, -tı BK D 7, 7, 14, 14, -tığ BK D 20, 20; -tım KT G 10, 10, kt d 29, 29, 29, 30, 30, BK K 7, 7, 9, 10, 12, 23, 24, 24, BK G 4; -u BK G 7; balbal k. BK G 7; bay k. KT G 10, KT D 29, BK K 7, BK D14, 23; baz k. KT B 2, 15, 30, BK K 10, BK D 3, 13; buşuz k. BK K 12; kul k. BK D 7, 20; küñ k. BK D 7, 20; tonlug k. KT D 29, BK D 23; uruş k. O 10; üküş k. KT G10, KT D 29, BK K 7, BK D 14, 24; yagısız k. KT D 30, BK D 24; yèg k. BK D 24; yok k. BK G 4; -mış ŞU B 4; -tım ŞU D 4; **Yenisey Y:** -dı 6/2; -dınız 98/2; -tım 45/10; -ur 144/1, 145; **D. Altay Y:** -dı 78).

K. Tatar T. kıl-: yapmak, etmek, kılmak (KTTS, 286).

Başkurt T. kıl-: davranmak, yapmak, işlemek (BTS, 348).

Kırgız T. kıl-: yapmak, kılmak (KS, 450).

Kazak T. qıl-: kılmak, bir işi yapmak (KTS, 186).

Nogay T. kıl-: yapmak (NRS, 199).

Karakalpak T. kıl-: kılmak, yapmak (KRS, 425).

Kırım Tatar T. kıl-: kılmak, eylemek, yapmak (RKKRS, 433).

Kumuk T. qıl-: yapmak, etmek, işlemek, kılmak (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. kıl-: yapmak, karar vermek (KMTS, 262).

1012. **kılıçla-:** kılıçla kesmek. (**Moğolistan Y:** -dı KT K 5).

K. Tatar T. kılıçla-: kılıçlamak (KTTS, 286).

Başkurt T. kılısla-: kılıçlamak (BTS, 349).

Kırgız T. kılıçta-: kılıçlamak, kılıçla iş görmek (KS, 452).

Kazak T. qılıšta-: kılıç vurmak (KTS, 186).

Nogay T. kılışla-: kılıçla kesmek, kılıçlamak (NRS, 200).

Karakalpak T. kılışla-: kılıçla kesmek (KRS, 427).

Kırım Tatar T. qılıçla-: kılıçlamak (KTTTTRS, 195).

Kumuk T. qılıçla-: kılıçlamak (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. kılıçla-: kılıçlamak; sürgülemek (KMTS, 258).

1013. **kılın-:** yaratılmak. (**Moğolistan Y:** -galı T 18, -mış KT D 1, BK D 2, -tım T 1, O 14, -tokda KT D 1, BK D 2; Tes K 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kılın-: davranılmak, yapılmak, işlenmek (BTS, 349).

Kırgız T. kılın-: yapılmak, kılınmak (KS, 452).

Kazak T. qılın-: kılınmak (TTKTS, 480).

Nogay T. kılın-: yapılmak (NRS, 200).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qılın-: kılınmak (KTTTTRS, 195).

Kumuk T. qılın-: *kıl-* eyleminin edilgen biçimi (KuTS, 260).

Karaçay-Balkar T. Ø

1014. **kış-:** yapmak, etmek. (**Moğolistan Y:** -alım T 11, 21, -ayın T 5, -dı O 3, -dım BK D 25, T 6, -dımız KT D 32, 34, O 3, KT D 32, BK D 25, T 11, 21; -tım HT IV; **Yenisey Y:** -alım 68/14).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Tekin, ET *kış-* “birlikte kılmak, birlikte yapmak” sözcüğünü *kı-ş-* biçiminde çözümler ve *-ş-* ekinin işteşlik çatısı eki olduğunu belirtir (2003: 95).

1015. **kışla-:** kışlamak, kışı geçirmek. (**Moğolistan Y:** -dokda BK D 31, -p KT K 8; -dım ŞU D 7).

K. Tatar T. kışla-: kışı geçirmek. (KTTS, 290).

Başkurt T. kışla-: kışlamak, kışlağa yerleşmek; kışı geçirmek (BTS, 357).

Kırgız T. kışta-: kışlamak, kışı geçirmek (KS, 463).

Kazak T. qısta-: kışı geçirmek, kış boyunca bulunmak (KTS, 188).

Nogay T. kışla-: kışlamak, kışı geçirmek (NRS, 203).

Karakalpak T. kışla-: kışlamak, kışı geçirmek (KRS, 432).

Kırım Tatar T. qışla-: kışlamak (KTTTTRS, 197).

Kumuk T. qışla-: kışlamak, kışı geçirmek (KuTS, 263).

Karaçay-Balkar T. kışla-: kışlamak, kışı geçirmek (KMTS, 262).

1016. **kız-:** kızmak, sinirlenmek. (**Moğolistan Y:** -ıp T 40).

K. Tatar T. kız-: kızmak; hava ısınmak; ateşte yemek pişmek; canlanmak; güçlenmek; sarhoş olmak; ilgilenmek, meraklanmak, alevlenmek; celallenmek, hiddetlenmek, köpürmek, kudurmak, asabileşmek, parlamak. (KTTS, 292).

Başkurt T. kız-: kızmak; sinirden köpürmek, kudurmak; ısınmak, sıcaklaşmak; coşmak, canlanmak; herhangi bir şeyi çok istemek, arzu etmek (BTS, 365).

Kırgız T. kız-: kızmak (KS-S, 353).

Kazak T. qız-: kızmak, sıcaklığı harareti artmak; belirli bir işin veriminin çoğalması; heyecanlanmak, sinirlenmek; çürümek, bozulmak; sarhoş olmaya başlamak (KTS, 184).

Nogay T. kız-: kızmak; sinirlenmek; sıcaklığı artmak (NRS, 197).

Karakalpak T. kız-: kızmak; sinirlenmek (KRS, 419-420).

Kırım Tatar T. qız-: kızmak (KTTTTRS, 200).

Kumuk T. qız-: kızmak; mec. kızışmak, şiddetlenmek, canlanmak; mec. heyecanlanmak, kızışmak (KuTS, 266).

Karaçay-Balkar T. kız-: kızmak; ısınmak (KMTS, 264).

1017. **kigür-:** girdirmek, sokmak. (**Moğolistan Y:** -ti KÇ 20, -tüg KT D 23, BK D 19).

kögür-: içeri girdirmek; ele geçirmek(?) (**Kağıda Yz:** Or. 8212/76: (B) A 6).

K. Tatar T. kěrt-: yerleştirmek, sokmak. (KTTS, 200).

Başkurt T. kěret-: girdirmek, girmeye izin vermek (BTS, 277).

Kırgız T. kirgiz-: girdirmek, içeriye sokmak (KS, 474).

Kazak T. kirgiz-: girdirmek (KTS, 150).

Nogay T. kirgiz-: girdirmek (NRS, 166).

Karakalpak T. kirgiz-: girdirmek (KRS, 323).

Kırım Tatar T. kirgiz-: girdirmek (KTTTTRS, 162).

Kumuk T. giriştir-: içine sokmak (KBLS, 22).

Karaçay-Balkar T. kirgiz-: girdirmek (KMTS, 265).

Clauson, ET *kigür-* sözcüğünün kökünün *kir-* eylemi olduğunu ve sözcüğün Türk dillerinde *kirgiz-*, *girdir-* biçimlerinde yaşadığını belirtir (ED: 712). Tekin, *-gUr* ettirgenlik eylemden eylem türeten yapım eki konusunda *kigür-* sözcüğünü örnek verir ve sözcüğü *ki-r-* “girmek” > *kigür-* şeklinde çözümler (2003: 94).

Clauson, *kögür-* sözcüğünün metinde çok açık olmadığını, şüpheli olduğunu ve sözcüğün anlamının metinde *kigür-* sözcüğünün anlamına uygun düştüğünü belirtir (ED: 713).

1018. **kikşür-:** (birbirine karşı) kıskırtmak; bilenmek. (**Moğolistan Y:** -tökin KT D 6, BK D 6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kek-: vurmak, sokmak (BTS, 271).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clouson (ED: 714) ve Tekin (2003: 95) *kikşür-* sözcüğünün *kik-* “bilemek” eyleminden türediğini ve *-ş-* ekinin işteşlik çatısı eki olduğunu belirtir.

1019. **kir-:** girmek; tabi olmak, bağlanmak. (**Moğolistan Y:** -ip KT D 38, KÇ 23, -teçi sen BK K 14, -ti BK D 38, -ür O 12; -ti Ta G 4, ŞU K 11, ŞU D 7, ŞU G 10; **Yenisey Y:** -dim 25/1, -tim 29/8; **D. Altay Y:** -gü 33/2; **Kağda Yz:** IrkB 20, 63, Or. 8212/76: (A) A 14).

K. Tatar T. kër-: girmek; uğramak, ziyaret etmek; işe girmek, işe alınmak; sürünerek girmek; başlamak, baş göstermek; müdahale etmek, el sokmak, karışmak; belli bir görünüşte olmak, bir şekle girmek. (KTTS, 198).

Başkurt T. kër-: girmek (BTS, 275).

Kırgız T. kir-: girmek, içeri girmek; çarpışmaya başlamak (KS-S, 292). içeriye doğru hareket etmek, girmek, hulul etmek, duhul eylemek; muayyen bir yaşa ermek; su kabarmak; birbirine karşı kızılmak; çekilmek (kumaş hakkında); muharebeye tutuşmak (KS, 473).

Kazak T. kir-: girmek, dahil olmak (KTS, 150).

Nogay T. kir-: girmek (NRS, 167).

Karakalpak T. kir-: girmek (KRS, 323).

Kırım Tatar T. kir-: girmek (KTTTTRS, 163).

Kumuk T. gir-: girmek (KuTS, 137).

Karaçay-Balkar T. kir-: girmek (KMTS, 265).

1020. **kişe-:** kösteklemek. (**Kağıda Yz:** IrkB 39).

K. Tatar T. kēşenle-: tuşaklamak, bukağı vurmak, pranga takmak (KTTS, 200).

Başkurt T. kēşenle-: tuşaklamak, bukağı vurmak, pranga takmak (BTS, 280).

Kırgız T. kişende-: kösteklemek, bukağı vurmak, zincirlemek (KS, 475).

Kazak T. kisende-: eli ayağı zincirle bağlanmak (KTS, 151).

Nogay T. kisenle-: zincirlemek, kösteklemek, kelepçe vurmak (NRS, 167).

Karakalpak T. kisenle-: zincirlemek, kösteklemek (KRS, 324).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. kişenle-: kösteklemek, bukağılamak (atı); zincire veya demire vurmak (KuTS, 179).

Karaçay-Balkar T. kişenle-: kösteklemek, ayağından zincirlemek (KMTS, 266).

1021. **kişne-:** kişnemek (**D. Altay Y:** 80/2).

K. Tatar T. kēşne-: kişnemek, ses çıkarmak; katılarak gülmek (KTTS, 201).

Başkurt T. kēşne-: kişnemek (BTS, 280).

Kırgız T. Ø

Kazak T. kisine-: kişnemek (KTS, 492).

Nogay T. kişne-: kişnemek.

Karakalpak T. kişne-: kişnemek (KRS, 325).

Kırım Tatar T. kişne-: kişnemek (KTTTTRS, 163).

Kumuk T. kişne-: kişnemek (KuTS, 179).

Karaçay-Balkar T. kişne-: kişnemek (KMTS, 266).

1022. **kit-:** gitmek. (**Yenisey Y:** -dim 15/2).

kēt-: gitmek (**Kağıda Yz:** Or. 8212/1692: (A) Sağ 6).

K. Tatar T. kit-: gitmek; başlamak, güçlenerek sürmek, uzamak; göçmek; bitmek, yok olmak; batmak, gömülmek; devam etmek; akmak; âdet olmak; yardımcı eylem: “dönüşme, yerine getirme, çabukluk, tezlik” işlevleri (KTTS, 214).

Başkurt T. kit-: gitmek; başlamak, güçlenerek sürmek, uzamak; bitmek, yok olmak; batmak; devam etmek; âdet olmak (BTS, 291).

Kırgız T. ket-: gitmek, uzaklaşmak; vaki olmak, husule gelmek; sık sık yardımcı eylem olarak kullanılır (KS, 444-445).

Kazak T. ket-: gitmek, ölmek (KTS, 138).

Nogay T. ket-: gitmek (NRS, 164).

Karakalpak T. ket-: gitmek (KRS, 318).

Kırım Tatar T. ket-: gitmek (KTTTTRS, 160).

Kumuk T. get-: gitmek; yardımcı eylem (KuTS, 136).

Karaçay-Balkar T. ket-: gitmek (KMTS, 256).

1023.**kod-:** koymak, bırakmak. (**Moğolistan Y:** -tı BK G 12, -up T 2, 3; -tum ŞU D 2, 6; -up ŞU D 2, ŞU G 7; **Kağıda Yz:** IrkB 9, 42).

K. Tatar T. kuy-: koymak, yerleştirmek; düzene koymak; kurmak, yapmak; görevlendirmek. (KTTS, 309).

Başkurt T. kuy-: koymak, bırakmak, salmak, yerleştirmek, yaymak (BTS, 388).

Kırgız T. koy-: koymak, yatırıp koymak; bırakmak; müsaade etmek, tecviz etmek; çarpmak, vurmak; defnetmek; yardımcı eylem rolünde ibareye kuvvet ve anilik verir; menfi durumda baş eylemle işin kaçınılmazlığını belirtir (KS, 494).

Kazak T. qoy-: koymak (TTKTS, 501).

Nogay T. kuy-: koymak.

Karakalpak T. koy-: koymak (KRS, 396).

Kırım Tatar T. qoy-: koymak (KTTTTRS, 203).

Kumuk T. qoy-: bırakmak, kesmek, son vermek, durdurmak; müsaade etmek; yardımcı eylem (KuTS, 269).

Karaçay-Balkar T. koy-: bırakmak, terk etmek (KMTS, 271).

1024.**kol-:** istemek, dilemek. (**Kağıda Yz:** IrkB 47, O. 1: A 3).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. kaala-: istemek (KS, 377).

Kazak T. qala-: arzu etmek, seçmek, beğenmek; yığmak, intizamlı üzerine koymak (KTS, 157).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1025.**kolula-:** düşünmek, derinlemesine düşünmek; yemin etmek(?). (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.II) A 5-6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1026.**kon-:** yerleşmek, konmak. (**Moğolistan Y:** -ayın KT G 7, BK K 5, -dokı KÇ 13, -mış T 17, -tı BK D 40, -tokda KT G 5, BK K 4; -tı Tes G 2, 3; -ur Ta B 4; **Kağıda Yz:** IrkB 61, 64).

K. Tatar T. kun-: konmak; konaklamak; bir yerde kalıp gecelelemek; kucak kucağa uyumak, geceyi geçirmek. (KTTS, 304).

Başkurt T. kun-: konmak; düşmek; düşüp oturmak, üstünü kaplamak; vurmak; gecelelemek, gece geçirmek (BTS, 381).

Kırgız T. kon-: konmak, inmek, yere yahut ağaca oturmak (kuş hakkında); durmak, yaşamak için yerleşmek; gecelelemek için tevakkuf etmek; oturmak, kurulup oturmak (KS, 482).

Kazak T. qon-: konaklamak, gecelelemek, gece yatmak (KTS, 171).

Nogay T. kon-: inmek, konmak (NRS, 172).

Karakalpak T. kon-: konmak; yerleşmek; konaklamak (KRS, 399).

Kırım Tatar T. qon-: konmak (KTTTTRS, 201).

Kumuk T. qon-: konmak, inmek (yere); gecelelemek, geceyi geçirmek (KuTS, 267).

Karaçay-Balkar T. kon-: konmak (KMTS, 268).

1027. **kontur-:** yerleştirmek, kondurmak; konaklatmak. (**Moğolistan Y:** -mış KT D 2, BK D 4, -tum BK K 11, -tumuz KT D 21, 21, 38, BK D 17, 18; **Kağıda Yz:** IrkB 34).

K. Tatar T. kundır-: kondurmak, gece için konuk etmek; aniden sertçe vurmak. (KTTS, 304).

Başkurt T. kundır-: yatıya kaldırmak, geceletmek; yüksek yere çıkarmak, kondurmak; üstünü kaplatmak, oturtmak; ağır bir nesne ile vurmak; sabitlemek (BTS, 382).

Kırgız T. kondur-: kondurmak, yerleştirmek, misafiri gecelelemeye zorlamak yahut bırakmak (KS, 483).

Kazak T. qondır-: konaklatmak, misafir etmek (KTS, 171).

Nogay T. kondır-: kondurmak; konaklatmak (NRS, 172).

Karakalpak T. kondır-: kondurmak; konaklatmak (KRS, 400).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. qondur-: (yere) indirmek, kondurmak; yatırmak, geceletmek, yerleştirmek (KuTS, 267).

Karaçay-Balkar T. Ø

1028. **konul-:** yerleşmek. (**Moğolistan Y:** -dum O 9).

K. Tatar T. kunıl-: konaklamak durumunda kalmak. (KTTS, 305).

Başkurt T. kunal-: gece konaklamak (BTS, 382).

Kırgız T. konol-: konulmak (KS, 484).

Kazak T. qonıstan-: yerleşmek (KTS, 171).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. konıslan-: yaşamda yer almak (KRS, 400).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1029. **kop-:** kalkmak, havalanmak, uçmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 43).

K. Tatar T. kup-: kalkmak, harekete geçmek; başlamak; kopmak, parçalanıp dökülmek (KTTS, 305).

Başkurt T. kup-: hareketlenip kalkmak, yerinden kalkmak; hareketlenmek; kopmak, ayrılmak (BTS, 383).

Kırgız T. kop-: kalkmak (bazı bölgelerde uygunsuz bir mânâ aldığı için edebi lisanda kullanılmaz) (KS, 486).

Kazak T. qopakta-: bir yerde oturamamak, oradan oraya gitmek (KTS, 172).

Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. qop-: kopmak (KTTTTRS, 201).

Kumuk T. qop-: olmak; başa gelmek; başına gelmek (KuTS, 267).

Karaçay-Balkar T. kob-: kalkmak (KMTS, 267).

1030. **kork-:** korkmak. (**Moğolistan Y:** -ur biz T 39; **Kağıda Yz:** IrkB 2, 19, 2).

K. Tatar T. kurık-: korkmak; kaçmak; belli şartlara dayanamamak. (KTTS, 306).

Başkurt T. kurk-: korkmak (BTS,).

Kırgız T. kork-: korkmak, dehşete kapılmak (KS, 488).

Kazak T. qorq-: korkmak (KTS, 173).

Nogay T. kork-: korkmak (NRS, 173).

Karakalpak T. kork-: korkmak (KRS, 402).

Kırım Tatar T. qorq-: korkmak (KTTTTRS, 202).

Kumuk T. qorq-: korkmak (KuTS, 267).

Karaçay-Balkar T. kork-: korkmak (KMTS, 269).

1031. **korkun-:** korkmak, çekinmek. (**Moğolistan Y:** -u KarB I, IV/7).

K. Tatar T. kurkın-: korkmak, korkuya kapılmak (KTTS, 306).

Başkurt T. kurkın-: korkuya kapılmak; endişelenmek, kaygılanmak (BTS, 385).

Kırgız T. korkun-: korkmak (KS, 488).

Kazak T. qorqın-: korkmak (KTS, 173).

Nogay T. korkın-: korkmak (NRS, 173).

Karakalpak T. kork-: korkmak (KRS, 402).

Kırım Tatar T. qorqun-: korkmak (KTTTTRS, 202).

Kumuk T. qorqun-: çekinmek, endişe etmek; korkmak (KuTS, 268).

Karaçay-Balkar T. korkun-: donmak (KMTS, 270). **korkaklan-:** korkmak (KMTS, 269).

1032. **köç-:** göçmek. (**Moğolistan Yz:** -ür Ta B 4).

K. Tatar T. küç-: göçmek; başka bir yere gitmek; istifa edip iş değişmek (KTTS, 235).

Başkurt T. küs-: göçmek, taşınmak, geçmek; başka bir yere gitmek; iş değişmek (BTS, 312).

Kırgız T. köç-: göçmek, bir yerden bir yere gitmek, göçüp gitmek, hicret eylemek (KS, 496).

Kazak T. köş-: göç etmek; kıpırdamak, dönmek; ayak basmak; bir yerden kayarak göçmek; yuvarlanmak; değişmek, başksına vermek (KTS, 142).

Nogay T. köş-: göçmek (NRS, 183).

Karakalpak T. köş-: göçmek (KRS, 341).

Kırım Tatar T. köç-: taşınmak, göç etmek (KTTTTRS, 170).

Kumuk T. göç-: göçmek, göç etmek, taşınmak; yıkılmak, çökmek; geçmek (KuTS, 138).

Karaçay-Balkar T. köç-: göçmek, göç etmek (KMTS, 272).

1033. **köçür-:** göçürtmek, göç ettirmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 34).

K. Tatar T. küçür-: göçürmek; taşımak, götürmek; terfi ettirmek; vadesini ertelemek; kopyalamak; tercüme etmek (KTTS, 235).

Başkurt T. küşür-: göçürmek, taşımak, götürmek; terfi etmek; tercüme etmek, çevirmek; vadesini ertelemek; kopyalamak (BTS, 313).

Kırgız T. köçür-: göçürmek, muhaceret etmek; kopyasını almak, istinsah etmek (KS, 497).

Kazak T. köşir-: göç ettirmek (KTS, 142).

Nogay T. köşir-: göçürmek; çevirmek, tercüme etmek (NRS, 183).

Karakalpak T. köşir-: göç ettirmek, köçürmek (KRS, 341).

Kırım Tatar T. köçür-: göçürmek (KTTTTRS, 170).

Kumuk T. göçür-: göçürmek; nakletmek, sevk etmek; göçürüp yerleştirmek; taşımak; çevirmek, tercüme etmek; yıkmak; kopya etmek (KuTS, 139).

Karaçay-Balkar T. köçür-: göçürmek; tercüme etmek, çevirmek (KMTS, 273).

1034. **köl-:** (öküzü) koşmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 25).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1035. **kön-**: (fiziksel olarak) düz olmak ya da düz hale gelmek. (**Kağıda Yz**: Or. 8212/76: (A) A 6).

K. Tatar T. kün-: razı olmak, tasdik etmek; alışmak; alışkanlık edinmek (KTTS, 239).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. kün-: kabul etmek, anlaşmak (ED: 726).

Kazak T. kön-: kabul etmek, yapmaya razı olmak (KTS, 138).

Nogay T. kön-: kabul etmek, anlaşmak (ED: 726).

Karakalpak T. kön-: katılmak, kabul etmek (KRS, 335).

Kırım Tatar T. kön-: katılmak, razı olmak, kabul etmek; alışmak (RKKRS, 408).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *kön-* “düz olmak (fiziksel)” sözcüğünün Türk dillerinde “kabul etmek, anlaşmak” gibi farklı anlamlarda yaşamını sürdürdüğünü belirtir (ED: 726).

1036. **kör-**: görmek; itaat etmek, tabi olmak. (**Moğolistan Y**: T 26, -ügme KT G 11, BK K 8, -mez KT K 10, -miş KT D 8, BK D 7, -teçi sen BK K 14; -ti KT D 19, 30, BK D 2, 16, 24, 39, KÇ 3; -tüg O7; -ü KT G 11, 12, BK K 8, 15, T 32; -üp KT G 13; -ür KT G 2, KT K 10, BK K 2, T 1; ŞU D 10, 11; -e ŞU D 4; -ti ŞU G 3; -tüm Su 8; **Yenisey Y**: -mez 26/11; -ti 152/1; -ü Adrianov/1; **Kağıda Yz**: IrkB 17, 17, 21, Or. 8212/78: (A) A 3, 4).

K. Tatar T. kür-: görmek, bakmak; anlamak, sezmek; bir şeye maruz kalmak; bir maksada erişmek; sanmak, kabul etmek (KTTS, 242).

Başkurt T. kür-: görmek, bakmak; anlamak, sezmek; baştan geçirmek, eziyet çekmek; bir maksada erişmek; bir şeye sahip olup ondan faydalanmak; sanmak, kabul etmek (BTS, 310).

Kırgız T. kör-: görmek; görmek geçirmek; bir şey saymak, bir şey yerine kabul etmek; yardımcı eylem (KS, 507).

Kazak T. kör-: görmek; karşılaşmak; her şeyi bilmek; lâayık görmek, tahmin etmek; öğrenmek, işitmek, bilmek; sevinmek; rastgele, herkese; sezmek, anlamak; istemek; bulmak, almak (KTS, 140).

Nogay T. kör-: görmek; izlemek; denemek; saymak (NRS, 181).

Karakalpak T. kör-: görmek (KRS, 337).

Kırım Tatar T. kör-: görmek (KTTTTRS, 171).

Kumuk T. gör-: görmek; seyretmek; saymak; görüp geçirmek; yardımcı eylem (KuTS, 141).

Karaçay-Balkar T. kör-: görmek (KMTS, 276).

1037. **körüş-**: görüşmek. (**Kağıda Yz**: IrkB 15).

K. Tatar T. kürüş-: görüşmek, selamlaşmak; el sıkışmak; vedalaşmak; karşılaşmak (KTTS, 244).

Başkurt T. kürüş-: görüşmek, selamlaşmak; el sıkışmak; vedalaşmak; karşılaşmak (BTS, 311).

Kırgız T. körüş-: birbirini görmek, karşılaşmak, selamlaşmak (KS, 508-509).

Kazak T. köris-: görüşmek (KTS, 141).

Nogay T. köris-: görüşmek (NRS, 180).

Karakalpak T. köris-: görüşmek (KRS, 338).

Kırım Tatar T. körüş-: görüşmek (KTTTTRS, 171).

Kumuk T. görüş-: görüşmek (KuTS, 142).

Karaçay-Balkar T. körüş-: görüşmek (KMTS, 276).

1038. **kötür-:** (yukarı) kaldırmak. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 11, 25, -ti BK D 10, -üğme BK D 21).

K. Tatar T. küter-: yukarı çıkarmak, yükseltmek, kaldırmak; dik tutmak; arttırmak; kültür seviyesini yükseltmek; kadeh kaldırmak. (KTTS, 245).

Başkurt T. küter-: yukarı çıkarmak, kaldırmak, yükseltmek; dik tutmak; arttırmak; taşımak; bir tecrübeye sahip olmak (BTS, 314).

Kırgız T. kötör-: kaldırmak; katlanmak, dayanmak (KS, 510).

Kazak T. köter-: kaldırmak, yerinden kıpırdatmak; methetmek, abartmak; bir işi ele almak; yürütmek; inanmak, dayanmak; fırlatmak; bağırış gürültü çıkarmak; alıkoymak, içmek (KTS, 141).

Nogay T. köter-: kaldırmak, yükseltmek (NRS, 182).

Karakalpak T. köter-: kaldırmak (KRS, 339).

Kırım Tatar T. köter-:(yerden) kaldırmak; çıkarmak; (bayrak) çekmek (KTTTTRS, 172).

Kumuk T. göter-: kaldırmak; terfi ettirmek; yükseltmek; yüceltmek; yapmak, çıkarmak; çekmek (KuTS, 142).

Karaçay-Balkar T. kötür-: kaldırmak (KMTS, 277).

1039. **közed-:** gözetmek. (**Moğolistan Y:** -ü KT B).

K. Tatar T. küzet-: gözetlemek; gözlemek; gözden geçirmek; bilgi toplamak üzere izlemek, araştırmak. (KTTS, 248).

Başkurt T. küzet-: gözetlemek, gözlemek; gözden geçirmek; bilgi toplamak üzere izlemek; araştırmak (BTS, 315).

Kırgız T. közet-: gözetlemek, bakmak (KS, 513).

Kazak T. küzet-: gözetmek (TTKTS, 328).

Nogay T. küzet-: gözetmek; korumak (NRS, 191).

Karakalpak T. güzet-: korumak, gözetmek (KRS, 142). **közlet:** gözletmek (KRS, 332).

Kırım Tatar T. közet-: gözetmek; gözetlemek (KTTTTRS, 172).

Kumuk T. gözet-: gözetmek (KuTS, 144).

Karaçay-Balkar T. Ø

1040. **közle-:** gözlemek, gözetlemek. (**Kağıda Yz:** IrkB 64).

K. Tatar T. küzle-: gözlemek, gözetlemek; bakıp ayıklamak, inceleyip seçmek (KTTS, 248).

Başkurt T. küzle-: gözlemek, gözetlemek; inceleyip seçmek; pencereyi çerçevelemek (BTS, 315).

Kırgız T. közdö-: bakmak, gözetlemek, istikamet almak, hedef edinmek (KS, 513).

Kazak T. közde-: gözlemek (KTS, 135).

Nogay T. közle-: gözlemek; izlemek (NRS, 177).

Karakalpak T. közle-: gözlemek (KRS, 332).

Kırım Tatar T. közle-: gözlemek, dikkatle bakmak (KTTTTRS, 173).

Kumuk T. gözle-: gözlemek, beklemek, intizar etmek; nişan almak; tahmin etmek (KuTS, 144).

Karaçay-Balkar T. Ø

1041. **kulunla-:** (at) yavrulamak. (**Kağıda Yz:** IrkB 5).

K. Tatar T. kolınla-: kulun yavrulamak (KTTS, 297).

Başkurt T. kolonla-: doğurmak, yavrulamak, tay vermek (BTS, 370).

Kırgız T. kulunda-: tay doğurmak (KS, 520).

Kazak T. qulında-: kısırağın yavrulaması (KTS, 180).

Nogay T. kulınla-: tay doğurmak (NRS, 187).

Karakalpak T. kulınla-: aygır yavrulamak (KRS, 409).

Kırım Tatar T. qulunla-: yavrulamak (at için) (KTTTTRS, 205).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1042. **kuşla-:** kuş avlamak, kuş avına çıkmak. (**Yenisey Y:** -daçı 48/5; **Kağıda Yz:** IrkB 43).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Sözcüğün kökü olan *kuş* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunur ancak türemiş biçimi olan *kuşla-* “kuş avlamak” sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunmaz.

1043. **kuwra-**: bir araya gelmek. (**Moğolistan Y:** -p KÇ 27; Bö ö 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. kora-: derlemek, toplamak, düzenlemek, hazırlamak (BTS, 372).

Kırgız T. kura-: toplamak, biriktirmek; ufak parçalardan düzmek, eklemek yoluyla yapmak (KS, 522).

Kazak T. qura-: toplamak, yığmak, bir araya getirmek (KTS, 182).

Nogay T. kura-: toplamak, derlemek (NRS, 187).

Karakalpak T. kura-: toplamak, derlemek, düzmek (KRS, 411).

Kırım Tatar T. qura-: eklemek; birbirine bağlamak; birleştirmek (KTTTTRS, 206).

Kumuk T. qura-: bir şeyi ayrı ayrı, müstakil parçalardan uç uca birleştirip teşkil etmek; bağlamak, birleştirmek; düzeltmek, tanzim etmek (KuTS, 271).

Karaçay-Balkar T. kura-: düzenlemek, tertiplemek, kurmak (KMTS, 281).

1044. **kuwrat-**: toplamak, bir araya getirmek. (**Moğolistan Y:** -ı ŞU K 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. koralt-: derletmek, toplatmak, düzenletmek, hazırlatmak (BTS, 373).

Kırgız T. kuraştır-: toplamak, birleştirmek; tanzim eylemek (KS, 523).

Kazak T. qurastır-: toplamak, birleştirmek (KTS, 181).

Nogay T. kurat-: toplamak; eklemek (NRS, 188).

Karakalpak T. kurast-: toplamak, düzmek (KRS, 412).

Kırım Tatar T. kura-: kavuşturmak; eklemek (RKKRS, 429). **kuraştır-**: birleştirmek (RKKRS, 429).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. kuraşdır-: düzenlemek, tertiplemek (KMTS, 281).

1045. **kük-**: ünlenmek. (**Moğolistan Y:** -di KÇ 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1046. **küñed-**: cariyeye olmak. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 13, BK D 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1047. **küt-**: beklemek. (**Moğolistan Y:** -düm ŞU D 5).

K. Tatar T. köt-: beklemek, hazır durmak; bir şeyin olacağına gücenmek, inanmak; dilemek (KTTS, 229).

Başkurt T. köt-: beklemek; hazır olmak; dilemek, istemek; hayvan gütmek; göz kulak olmak; büyütmek (BTS, 301).

Kırgız T. küt-: beklemek (KS, 543).

Kazak T. küt-: beklemek, gezmek; hürmet etmek, saygı göstermek, saymak; bakmak; istemek, dilemek (KTS, 148).

Nogay T. küt-: beklemek (ED: 701).

Karakalpak T. küt-: beklemek (ED: 701).

Kırım Tatar T. küt-: gerçekleştirmek, icra etmek (KTTTTRS, 177).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

1048. **meñle-:** (vahşi hayvan) avlanmaya çıkmak, yiyecek aramak. (**Kağıda Yz:** IrkB 49).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1049. **müñre-:** böğürmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 60).

K. Tatar T. möñre-: böğürmek (KTTS, 351).

Başkurt T. möñöre-: çok fazla sesi çıkmadan bağırarak (sığır için); böğürmek; yavaşça terennüm etmek (BTS, 428).

Kırgız T. möörö-: böğürmek (KS, 572).

Kazak T. möñire-: böğürmek (KTS, 201).

Nogay T. müñire: böğürmek (NRS, 229).

Karakalpak T. möñre-: böğürmek (KRS, 465).

Kırım Tatar T. möñre-: böğürmek (KTTTTRS, 229).

Kumuk T. müñüre-: böğürmek; melemek (KuTS, 204).

Karaçay-Balkar T. möngürde-: böğürmek (KMTS, 301).

1050. **odgur-:** uyandırmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. uyat-: uyandırmak; faaliyete geçirmek (KTTS, 524).

Başkurt T. uyat-: uyandırmak; meydana getirmek (BTS, 665).

Kırgız T. oyğot-: uyandırmak (KS, 604).

Kazak T. oyat-: uyandırmak (KTS, 214).

Nogay T. oyat-: uyandırmak

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. uyandır-: uyandırmak (KTTTTRS, 362).

Kumuk T. uyat-: uyandırmak; kışkırtmak (KuTS, 357).

Karaçay-Balkar T. uyat-: uyandırmak (KMTS, 421).

Clauson, *odgur-* “uyandırmak” sözcüğünün Kıpçak Türkçesinde *oyğat-/oyat-* biçiminde kullanıldığını belirtir (ED: 48).

1051. **ogadma-**: elde edememek, imkan bulamamak. (**Yenisey Y:** -dım 51/2, 70/3, 109/4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

1052. **okı-**: çağırarak, davet etmek. (**Moğolistan Y:** -gılı BK D 28).

K. Tatar T. ukı-: yazılı bir metni yüksek sesle okumak; davet etmek; öğrenim görmek, okula gitmek. (KTTS, 511).

Başkurt T. ukı-: okumak; bir kimsenin aklını okumak; ilim almak, bilim almak (BTS, 656).

Kırgız T. oku-: okumak; öğrenmek (KS, 589).

Kazak T. oqu-: okumak; tahsil yapmak (KTS, 210).

Nogay T. oku-: okumak (NRS, 244).

Karakalpak T. okı-: okumak (KRS, 491).

Kırım Tatar T. oqu-: okumak (KTTTTRS, 241).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. oku-: okumak (KMTS, 308).

ET *okı-* sözcüğünün asıl anlamı “yüksek sesle çağırarak”tır. Daha sonra sözcük “çağırarak, sesli olarak okumak”, son olarak da günümüzdeki biçimiyle “okumak” anlamı kazanmıştır (ED: 79).

1053. **olor-**: oturmak, bir yerde yaşamak; (tahta) oturmak, (tahta) çıkmak. (**Moğolistan Y:**

T 32, -galı T 18, -matı T 52, -mış KT D 1, 5, 5, BK D 3, 6, 6, -sar KT G 3, 8, BK K 2, 6, -taçı sen KT G8, BK K 6; -tı KT D 16, BK D 14, T 9, KÇ 14; -tokda KT D 17, BK D 14; -tokinta BK K 9, BK G 13; -tokum BK D 36; -tokuma KT D 27, BK K 9, BK D 2, 22; -tum KT G 1, 9, KT D 26, KT B, BK K 1, 7, BK D 2, 15, 21, BK G 9, 9; -tumuz T 32; -uñ T 31, 34; -up KT G 4, 8, 9, KT G-D, BK K 3, 6, 7, BK D 2, BK G-B; -upan KT D 1, 16, BK D 3, 14; -ur KT D 3, BK D 4, T 7, 8, 8, 62; -mış Tes K 1, 2, 5, Tes D 1, Ta D 1, 1, 3, 4, ŞU K 2, 4, ŞU D 10, -tı Tes B 6, 6, Tes D 4, 6; -up ŞU K 3, ŞU B 3; BH I 4, ZO 2; **Yenisey Y:** -u 48/5; **Kağda Yz:** O. 1: A 5, IrkB 1, 4, 28, 61, 57).

K. Tatar T. utır-: oturmak; ulaşım vasıtasında yer alıp yerleşmek, binmek; bir işe yerleşmek. (KTTS, 522).

Başkurt T. ultır-: oturmak, yerleşmek; konmak (BTS, 657).

Kırgız T. otur-/otur-: oturmak, yerleşmek; bulunmak; evde kalmak; yardımcı eylem sıfatıyla işin sürekliliğini ifade eder (KS, 590).

Kazak T. otır-: oturmak (KTS, 213).

Nogay T. oltır-: oturmak; yerleşmek; yaşamak (NRS, 245).

Karakalpak T. otır-: oturmak (KRS, 503).

Kırım Tatar T. otur-: oturmak (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. otur-: oturmak; mal olmak, gelmek; yerleşmek (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. otur-: oturmak (KMTS, 309).

1054. **olort-:** (tahta) oturtmak; (yazıt) dikmek. (**Moğolistan Y:** -dı KT D 26, BK D 21, KÇ 24, Bi I 2).

K. Tatar T. utırt-: oturtmak; birine iş yüklemek; dikmek, kurmak; yerleştirmek, koymak. (KTTS, 523).

Başkurt T. ultırt-: oturtmak, dik koymak, yerleştirmek; dikmek; bir yere kapamak (BTS, 657).

Kırgız T. olıurt-: oturtmak, dikmek, oturmaya zorlamak (KS, 590).

Kazak T. otırt-: oturtmak (KTS, 213).

Nogay T. olıurt-: oturtmak; dikmek (NRS, 245).

Karakalpak T. otırt-: oturtmak (KRS, 503).

Kırım Tatar T. otırt-: oturtmak (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. olıurt-: oturtmak; yerleştirmek, koymak (KuTS, 213).

Karaçay-Balkar T. Ø

1055. **oñ-:** (beniz) solmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 17).

K. Tatar T. uñ-: herhangi bir sebeple rengi kaçmak, solmak (KTTS, 515).

Başkurt T. uñ-: rengini atmak, rengi solmak (BTS, 658).

Kırgız T. oñ-: solmak, renk atmak (KS, 592).

Kazak T. on-: bir şeyin rengini kaybetmesi, solması (KTS, 211).

Nogay T. oñ- 2: solmak; dökülmek (NRS, 248).

Karakalpak T. oñ- 2: solmak (KRS, 494).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. oñ-2: solmak, rengi atmak (KuTS, 214).

Karaçay-Balkar T. ong- 2: solmak (KMTS, 309).

1056. **op-:** yutmak, yudumlamak. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. I) A 3).

K. Tatar T. up-: oburca yemek; yer yarılmak; çökmek; her yeri kaplamak (KTTS, 516).

Başkurt T. up-: emip içe çekmek, emerek içine çekmek (BTS, 660).

Kırgız T. op-: nefes almak, solumak (KS-S, 424).

Kazak T. op-: yutmak (ED: 4).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1057. **opla-:** ileri atılarak saldırmak. (**Moğolistan Y:** -yu KT D 32, 36, KT K 2, 3, 4, 5, 5, KÇ 5, 10, 11, 15, 19, 23).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. opur-: tahrip eylemek, alt-üst etmek, havaya uçurmak, patlatmak (KS, 598).

opton-: kendini tutamamak, kendini zaptedememek (KS, 598).

Kazak T. opır-: kırmak, yıkmak, bozmak (KTS, 211).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *opla-* sözcüğü Türk runik metinlerinde bulunduğu her yerde *teg-* eylemi ile kullanılmıştır. Bang, *opla-* sözcüğünün kökünü Dîvânu Lugâti't-Türk'te bulunan *op* “düvene koşulan öküz” sözcüğü ile ilişkilendirir ve *oplayu teg-* sözcük öbeğine “düven öküzü gibi saldırdı” anlamını verir (1980: 94). Tekin, *opla-* sözcüğünün *op* (yansıma) kökünden türediğini belirtir. Söz konusu sözcüğü çağdaş Kırgız Türkçesinde bulunan *opton-* “kendini tutamamak” eylemi ile ilişkilendirir ve sözcüğe “kendini tutamayıp atılmak” anlamını verir (2003: 88). Aydın, *oplayu teg-* sözcük öbeğinin bir tür saldırı, hücum biçimi olduğunu ifade eder. Savaş esnasında saldırının hızlı gerçekleşmesi gerektiği için, bu durumun yavaş hareket eden bir hayvanla özdeşleştirilmesinin mümkün olmadığını belirtir ve Bang’ın düşüncesine karşı çıkar. Aydın’a göre *opla-* sözcüğü *hopla-* “ani hareket etmek, bir şeye doğru atılmak” sözcüğü ile ilişkili olmalıdır (2018a: 177). ET *oplayu teg-* sözcük öbeği bir saldırı biçimi veya saldırıyı ifade eden söz olduğu için çağdaş Kırgız ve Kazak Türkçelerinde bulunan *opur-* / *opır-* “tahrip etmek, alt-üst etmek, havaya uçurmak, kırmak, yıkmak, bozmak” eyleminin ET *opla-* eylemi ile ilişkili olduğunu düşünüyoruz.

1058. **opul-:** ileri atılmak (**Moğolistan Y:** -u KÇ 23; Ö I 1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. opurul-: tahrip olunmak, alt-üst edilmek, patlatılmak (KS, 598).

Kazak T. opırıl-: kırılmak, yıkılmak, bozulmak (KTS, 211).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *opul-* sözcüğünün *uvul-* sözcüğü ile aynı olduğunu belirtir ve sözcüğe “ezilmiş, ufalmış, küçük parçalara ayrılmış” anlamını verir (ED: 10). Barutçu Özönder, Örük I yazıtındaki *opulu erdim* öbeğine “tam devriliyordum” anlamını vermiş, Küli Çor yazıtındaki *opulu girip* öbeğine ise “dikkatsizce (aralarına) girip/dalıp” anlamını vermiştir. Barutçu Özönder, bu son anlamı çağdaş Uygur lehçesinde bulunan *opulu topulu* “acele, çarçabuk, üstünkörü” ikilemesine dayanarak verdiğini belirtir (2000: 122-123). Battulga, Örük I yazıtında söz konusu sözcüğün bulunduğu yeri *uran erdemi* olarak okumuş ve “uranlı⁴⁴, erdemli” anlamını vermiştir (2019: 90-92). Şayet sözcük Clauson’un belirttiği gibi ise *uvul-* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde “ufalmak, küçük parçalara ayrılmak” anlamında bulunmaktadır. Bu durumda sözcüğün bulunduğu KÇ 23’teki ...*yagıka yalnus oplayu tegip opulu kirip özi kışga kergek bolı* cümlesine “düşmana yalnız saldırıp küçük parça halinde girince kendisi öldü” anlamı verilebilir. Bizce *opul-* sözcüğü yukarıdaki *opla-* sözcüğünde değindiğimiz gibi Kırgız ve Kazak Türkçelerinde tanıklanan *opurul-* “tahrip olunmak, alt-üst edilmek, kırılmak, yıkılmak, bozulmak” sözcüğü ile ilişkilidir. Buna göre KÇ 23’teki ...*yagıka yalnus oplayu tegip opulu kirip özi kışga kergek bolı* cümlesine “düşmana yalnız saldırıp bozularak, kırılarak, tahrip olunarak girince kendisi öldü” anlamı verilebilir. Örük I 1’deki *opulu erdim irgü kaça* ifadesine ise “yıkılıyordum İrgü’de kaçarken” anlamı verilebilir.

1059. **oy-**: oymak. (**Kağıda Yz**: IrkB 29).

K. Tatar T. uy-: oymak, çukur açmak; iz bırakmak; sivri uçlu bir şeyle hakketmek; elbise dikiminde biçip oyuk açmak (KTTS, 524).

Başkurt T. uy-: oymak, deşmek, delmek, kazmak (BTS, 665).

Kırgız T. oy-: oymak, kazmak, hakketmek (KS, 603).

Kazak T. oy-: oymak (KTS, 209).

Nogay T. oy-: oymak, çukur oluşturmak.

Karakalpak T. oy-: oymak (KRS, 487).

Kırım Tatar T. oy- 1: oymak (KTTTTRS, 246).

Kumuk T. oy-2: bir şeyi oymak; bir şeyde çukur, oyuk yapmak (KuTS, 219).

Karaçay-Balkar T. oy-: yıkmak; bozmak (KMTS, 313).

1060. **oz-**: kurtulmak; geçmek. (**Moğolistan Y**: -a KT K 7, BK D 31, -dı BK D 28; **Yenisey**

Y: -a Kök Haya/3; **Kağıda Yz**: IrkB 13, 17, 41, 49, 49, 16).

⁴⁴ *uran* “çığlık, haykırış, savaş sonrası veya öncesinin simgesi” (Battulga, 2019: 92).

K. Tatar T. uz-: geçmek, geride bırakmak, aşmak; bir yerden geçmek; seçimden galip çıkmak, seçilmek; vakit geçmek; öğrenmek; cereyan etmek. (KTTS, 526).

Başkurt T. uz-: geçmek, yol almak, geride bırakmak (BTS, 667).

Kırgız T. oz-: öne geçmek, yetişerek geride bırakmak (KS, 606).

Kazak T. oz-: öne geçmek, ileride olmak; daha çabuk yürümek (KTS, 208).

Nogay T. oz- 1: geçmek; geçirmek; sollamak (NRS, 240-241).

Karakalpak T. oz-: öne geçmek (KRS, 486).

Kırım Tatar T. oz-: (ileri, önüne) geçmek, geride bırakmak (KTTTTRS, 247).

Kumuk T. oz-: önüne geçmek, ileri geçmek; geride bırakmak; geçmek, aşmak; geride bırakmak (zaman, an hakkında) (KuTS, 220).

Karaçay-Balkar T. oz-: geçmek; ileri gitmek, haddini aşmak (KMTS, 314).

1061. **ö-:** düşünmek. (**Moğolistan Y:** -mez sen KT G 8, 8, BK K 6, 6, -yür KT G 5, BK K 4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1062. **öç sür-:** kin gütmek. (**Kağıda Yz:** Mainz 386: B 3-4).

K. Tatar T. üç: öç, intikam, kin; bir şeye sevdalı, tutkun (KTTS, 529). **sör-:** sürmek (TTS, 287).

Başkurt T. üs: öç, intikam (BTS, 674). Ø

Kırgız T. öç: kin, intikam (KS, 606). **sür- 2:** devam etmek; ileri hareket etmek (KS, 672).

Kazak T. öş: öç; düşman, birbirlerine kırgın, küsgün (KTS, 221). **sür-:** sürmek, devam etmek (KTS, 250).

Nogay T. öş: öç, intikam (NRS, 264). **sür- 3:** sürmek, devam etmek (NRS, 316).

Karakalpak T. öş: kin, öç (KRS, 517). **sür-:** sürmek, hüküm sürmek (KRS, 597).

Kırım Tatar T. öç: intikam, öç (RKKRS, 484). **sür-:** sürmek (KTTTTRS, 316).

Kumuk T. öç 1: öç, intikam (KuTS, 221). **sür-:** sürmek; devam etmek (KuTS, 305).

Karaçay-Balkar T. öç 3: kin, hırs, hiddet, garaz (KMTS, 315). **sür-:** sürmek; takip etmek (KMTS, 358).

1063. **öçeş-:** düşman olmak, kavga etmek, çekişmek. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1.II) A 2-3).

K. Tatar T. özleş-: arası açılmak, bozulmak (KTTS, 375).

Başkurt T. üslüş-: intikam gütmek (BTS, 674).

Kırgız T. öçöş-: kin beslemek, hırslanmak, kızmak (KS, 607).

Kazak T. öşig-: düşman olmak, kin beslemek, darılmak (KTS, 222).

Nogay T. öses-: kavga etmek, tartışmak.

Karakalpak T. öşik-: kızmak (KRS, 517).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. öçeş-: araları açılmak, bozuşmak; birbirine düşman olmak; yarışmak, rekabet etmek; tartışmak (KuTS, 221).

Karaçay-Balkar T. öçeş-: münakaşa etmek; bahse girmek, çekişmek (KMTS, 315).

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökü aynı, ekleri farklıdır.

1064. **öd-:** düşünmek, heyecanlanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 21).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. öyü-: düşünmek, endişelenmek (KS, 618).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Tekin, ET *öd-* eyleminin Irk 21’de “heyecanlanmak” anlamını taşıdığını ifade eder ve *öd-* sözcüğünün çağdaş Kırgız Türkçesinde *öyü-* biçiminde yaşadığını belirtir (2019: 39).

1065. **ög-:** övmek. (**Moğolistan Y:** -di BK G 15; **Yenisey Y:** -ür 42/1; **Kağıda Yz:** U 5: (B1. II) B 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1066. **ögür-:** kıvanmak, sevinmek. (**Moğolistan Y:** -ip BK D 2, 41; **Kağıda Yz:** IrkB 30, 31, 34, 49, 15, 29, 35, 42, 63).

ögür-: kıvanmak, sevinmek. (**Yenisey Y:** -üp 32/10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1067. **ögleş-:** anlaşmak. (**Moğolistan Y:** -ip T 20, -miş T 20).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL’de “anlaşmak” anlamında oylaş-/oylas-/uylaş- sözcüğü kullanılır. ET *ögleş-* sözcüğü ile Türk lehçelerindeki oylaş-/oylas-/uylaş- sözcüğü anlam açısından birbiriyle örtüşmektedir. Ancak bu iki sözcüğün ve sözcüklerin ek almamış biçimlerinin (*ög* “akıl” < *ö-* “düşünmek”; *oy* “düşünce”) aynı sözcükler olması uzak ihtimal olarak görünüyor. Vahit Türk, Türk lehçelerindeki *oy* sözcüğünün Arapçadan alıntı olduğunu ve

rey sözcüğünün karşılığı olarak oy ver- “düşünceyi açığa vurmak” anlamında kullanıldığını belirtir (2006: 6).

1068. **ögün-**: öğünmek (**Moğolistan Y:** Ç 1)

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

1069. **ökün-**: pişman olmak. (**Moğolistan Y:** KT D 23, BK D 19, -üp KT D 40, BK D 38).

K. Tatar T. ükən-: pişman olmak, nadim olmak; hayıflanmak, olmayan bir iş için üzülmek (KTTS, 530).

Başkurt T. ükən-: pişman olmak, kaygı, endişe duymak (BTS, 669).

Kırgız T. ökün-: pişman olmak (KS, 608).

Kazak T. ökin-: pişman olmak, üzülmek (KTS, 217).

Nogay T. ökin-: pişman olmak, üzülmek (NRS, 257).

Karakalpak T. ökin-: pişman olmak; tövbe etmek (KRS, 506).

Kırım Tatar T. ökün-: üzülmek, kaygılanmak (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. ökün-: pişman olmak (KMTS, 316).

1070. **öl-**: ölmek. (**Moğolistan Y:** T 3, -geli KT K 10, -sikig KT G 7, BK K 5, -sikiñ KT G 6, 10, BK K 5, -sikiñin BK K 8, -teçi KT D 29, KT K 10, BK D 23, 31, 33; -teçiçe BK D 2; teçi sen KT G 8, BK K 6; ti KT D 19, 19, 20, 33, 33, 33, KT K 4, 6, 8, BK D 16, 16, 17, 37, T 3, 16, 19, -tüg KT G 6, 7, BK K 5, 6; -ü KT G 9, KT D 27, 28, BK K 7, BK D 22, 22; -ügme BK D 37; -ti Ta G 4; -tüm Su 8; -tüm ŞU D 5; **Yenisey Y:** -düm 10/10, 17/2, 23/3, 70/4; -ti 26/5, 31/5, 39/2; -tüm 37/3, 41/9, 42/3; **D. Altay Y:** -üp 7/1; **Tanrı Dağı Y:** -miş T-2/3; **Kağıda Yz:** IrkB 41, 57, 57, Or.8212/78: (A) A 1, 1, Or.8212/79: A 2).

K. Tatar T. ül-: ölmek, vefat etmek, helak olmak; bir yolda kendini kurban etmek; hiçbir iz bırakmadan ortadan kalkmak, yok olmak. (KTTS, 530).

Başkurt T. ül-: ölmek; yok olmak, bitmek, tükenmek; çok sevmek, canını vermeye hazır olmak (BTS, 670).

Kırgız T. öl-: ölmek (KS, 609).

Kazak T. öl: ölmek (KTS, 217).

Nogay T. öl-: ölmek (NRS, 259).

Karakalpak T. öl-: ölmek (KRS, 508).

Kırım Tatar T. öl-: ölmek (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. öl-: ölmek (KuTS, 222).

Karaçay-Balkar T. öl-: ölmek (KMTS, 316).

1071. **ölür-:** öldürmek. (**Moğolistan Y:** KT Kap. 6, -eyin KT D 10, BK D 9, -miş KT D 40, KT K 1, -teçi T 10, 10, 21, 30, -teçik T 11; -ti BK G 9, T 7, 42, KÇ 18, 18; -tüm BK D 26, 27, 28, 28, 29, 29, BK G 1, 1, 3, 8; -tümüz KT D 36, 38, KT K 2, 7, T 28; -üp BK G 7, KÇ 5; DU I 2, 2; **Yenisey Y:** -düm 10/8, 11/10, 42/3, 42/7, 49/3; -miş 48/3, 120/1; -mişim 108/2; ti 48/3; -tüm 25/4, 27/6, 44/2, 98/6, 98/6).

K. Tatar T. ütër-: öldürmek, cana kıymak, yok etmek; duyarlılığını köreltmek; azap vermek (KTTS, 534).

Başkurt T. ültër-: öldürmek, yok etmek (BTS, 671).

Kırgız T. öltür-: öldürmek (KS, 610).

Kazak T. öltir-: öldürmek (KTS, 217).

Nogay T. öltir-: öldürmek (NRS, 258).

Karakalpak T. öltir-: öldürmek (KRS, 509).

Kırım Tatar T. öldür-: öldürmek (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. öltür-: öldürmek (KuTS, 222).

Karaçay-Balkar T. öltür-: öldürmek (KMTS, 316).

1072. **ör-:** isyan etmek; yükselmek, çıkmak, yukarı kalkmak. (**Moğolistan Y:** -ti KT B; İA-A2 3).

K. Tatar T. ür-: yükselmek; bitkilerde filiz vermek (KTTS, 531).

Başkurt T. ürë-: yukarı kaldırmak, yükseltmek (BTS, 672).

Kırgız T. örü-: yukarı doğru çıkmak (KS, 615).

Kazak T. ör-: yükselmek, kalkmak (KTS, 220).

Nogay T. ör-: kalkmak (NRS, 261).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. ör- 4: filizlenmek (RKKRS, 483).

Kumuk T. ör-: yükselmek, yokuş yukarı çıkmak (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. örçü-: büyümek, yetişmek; yükselmek (KMTS, 317).

Clauson, ET *ör-* “yükselmek, kalkmak” (örn. bitki için filizlenmek) sözcüğünün genişlemiş *örü-* biçimiyle çağdaş Kırgız ve Kazak Türkçesinde yaşadığını belirtir (ED: 195).

1073. **örgi-:** otağ, taht kurmak (**Moğolistan Y:** -pen ŞU G 10).

K. Tatar T. ürgë-: yukarı çıkarmak (KTTS, 532).

Başkurt T. ürgë-: yukarı kaldırmak, yükseğe çıkarmak (BTS, 672).

Kırgız T. örgü-: konak etmek (bir gün istirahat için); mola etmek (KS-S, 614). **ördö-:** yukarıya doğru gitmek (KS, 614).

Kazak T. örle-: yükselmek, yükseğe itmek, ilerletmek; dike doğru sürmek (KTS, 220).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. örgi-: yükselmek (KRS, 512).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. örle-: yükselmek, ilerlemek, terfi etmek; yukarı çıkarmak, tırmanmak (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. örle-: yükselmek, tırmanmak (KMTS, 318).

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökü aynı, ekleri farklıdır.

1074. **örten-:** yanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 9).

K. Tatar T. ürte-: yakmak, kundaklamak; alay etmek, utandırmak (KTTS, 532).

Başkurt T. ürten-: azap çekmek, ızdırap çekmek; üzülmek (BTS, 673).

Kırgız T. örtten-: yanmak, tutuşmak (KS, 615).

Kazak T. örten-: yanmak, yangına tutuşmak (KTS, 220).

Nogay T. örten-: yanmak; acı çekmek (NRS, 262).

Karakalpak T. örten-: yanmak (KRS, 513).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. örten-: yanmak, alev almak (KuTS, 224).

Karaçay-Balkar T. Ø

1075. **öt-:** geçmek. (**Kağıda Yz:** U 177: A 3).

K. Tatar T. üt-: geçmek; bir şeyi geçerek girmek veya çıkmak; karşılaşmak, düçar olmak (KTTS, 533).

Başkurt T. üt-: geçmek, gitmek; iyice kesmek ya da delmek (BTS, 675).

Kırgız T. öt-: geçmek; uğramadan geçmek; öne geçmek; ölmek, göçmek; affetmek; keskin olmak (kesen, delen nesneler hakkında); sürümlü olmak (mal-meta hakkında) (KS, 616-617).

Kazak T. öt-: bir taraftan diğer tarafa geçmek; bilenen şeyin keskinleşmesi; satılmak, pazarı olmak; vaktin, zamanın geçmesi; vafat etmek, ölmek; sınıfı geçmek (KTS, 221).

Nogay T. öt-: geçmek (NRS, 264).

Karakalpak T. öt-: geçmek (KRS, 515).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. öt-: geçmek; aşmak; girmek, sokulmak (KuTS, 225).

Karaçay-Balkar T. öt-: geçmek, nüfuz etmek, öne geçmek; ağına gitmek, içine işlemek (KMTS, 318).

1076. **ötün-:** arz etmek. (**Moğolistan Y:** -tök T 15, -tüm T 12, 12, 14, 15, -üp T 18;

Moğolistan Y: -ti Ta G 4; **Kağıda Yz:** IrkB 19, 54, O. 1: A 3, Or. 8212/1692: (A) Sol 5).

K. Tatar T. ütēn-: rica etmek, istekte bulunmak (KTTS, 533).

Başkurt T. ütēn-: rica etmek, dilemek, istemek (BTS, 675).

Kırgız T. ötün-: rica etmek (KS, 617).

Kazak T. ötin-: rica etmek (KTS, 221).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ötin-: rica etmek (KRS, 515).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1077. **övkele-:** öfkelenmek, kızmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 58).

K. Tatar T. üpkele-: birisine veya bir şeye kızmak; hatırı kalmak (KTTS, 531).

Başkurt T. üpkele-: öfke duymak, sinir olmak, sinirlenmek (BTS, 671).

Kırgız T. öpkölö-: darılmak, küsmek; öfkelenmek (KS-S, 441).

Kazak T. ökpele-: küsmek, kırılmak, kızmak (KTS, 216).

Nogay T. öpkele-: alınmak, üzülmek (NRS, 260).

Karakalpak T. ökpele-: küsmek, alınmak (KRS, 507).

Kırım Tatar T. öpkele-: üzülmek, gücenmek, darılmak (KTTTTRS, 250).

Kumuk T. öpkele-: sitem etmek, kınamak, serzeniş etmek; ayıplamak (KuTS, 223).

Karaçay-Balkar T. öpkele-: darılmak, küsmek (KMTS, 317).

1078. **özne-:** isyan etmek. (**Kağıda Yz:** U 5: (B1. II) B 2-3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1079. **saç-:** saçmak, dağıtmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. çeç-: saçmak, serpmek, dökmek; dağıtmak; ekin ekmek, toprağa tohum atmak (KTTS, 92).

Başkurt T. ses-: toprağa tohum saçmak, ekmek; serpmek, dağıtmak (BTS, 514).

Kırgız T. çaç-: saçmak (püskürmek); şuraya buraya atmak; her yana dökmek; serpmek; mec. israf etmek (KS, 242).

Kazak T. şaş-: saçmak, etrafa dağıtmak (KTS, 309).

Nogay T. şaş-: saçmak, dağıtmak (NRS, 408).

Karakalpak T. şaş-: saçmak, dağıtmak (KRS, 731).

Kırım Tatar T. saç-: ekmek (toprağa tohum atmak veya gömmek) (KTTTTRS, 288).

Kumuk T. çaç-: saçmak; ekmek; yaymak; dökmek (KuTS, 96).

Karaçay-Balkar T. çaç-: dağıtmak (KMTS, 165).

1080. **sakın-:** düşünmek; dua etmek. (**Moğolistan Y:** -ıgma BK D 12, -ıj BK D 33, -ıp O 10, -tım KT K 10, 10, 11, 11, 11, 11, BK D 35, T 5, 6, 24, O 10, -tım T 22, -ur men BK B 6; -ıp Ta G 3, ŞU K 11; -mış ŞU B 7; İA-a 4; **Çin H. C. Y:** Ataç; **Kağıda Yz:** IrkB 42, 58, U 5: (B1. I) B 1-2, 6-7, Mainz 388: A 1).

K. Tatar T. sağın-: görülen veya bilinen bir şeyi veya birisini iyi taraflarıyla hatırlamak, özlemle yad etmek, hasret çekmek (KTTS, 393).

Başkurt T. hağın-: özlemek, hasret çekmek, özlemle yad etmek (BTS, 180).

Kırgız T. sağın-: özlemek (KS, 629).

Kazak T. sağın-: özlemek, arzu etmek (KTS, 230).

Nogay T. sağın-: özlemek, hasret duymak (NRS, 282).

Karakalpak T. sağın-: özlemek (KRS, 554).

Kırım Tatar T. sağın-: özlemek, özlem duymak, hasret çekmek (KTTTTRS, 289).

Kumuk T. sağın-: özlemek, hasretini çekmek; duymak, hissetmek, sezmek; önceden bilmek, önceden sezmek, kestirmek; gibi gelmek, gibi görünmek (KuTS, 284).

Karaçay-Balkar T. sağın-: anmak, düşünmek, hatırlamak, bahsetmek (KMTS, 325).

1081. **sañç-:** mızraklamak. (**Moğolistan Y:** -a KÇ 19, -dı KT D 36, KT K 2, 5, 5, 6, 8, 9, KÇ 10, 15, 20, 22, -dım BK D 26, 30, 31, 32, 37, O 10, -dımız KT K 6, T 28, -galı KÇ 22, -ıp KÇ 5; -dım Ta G 1, 3, ŞU D 1, 2, 3, 4, 4, 6, ŞU G 5, 5, 7, 8, 9, 12, ŞU B 6; -dok ŞU B 7; Teht; **Kağıda Yz:** IrkB 34).

K. Tatar T. çenç-: batırmak, sivri bir şeyle dürtmek, saplamak; sert sözler söylemek (KTTS, 93).

Başkurt T. sens-: batırmak, sivri bir şeyle dürtmek, saplamak, deşmek; iğne batırmak; dikleştirip kaldırmak; sert söz söylemek (BTS, 510).

Kırgız T. say-: sançmak; saplamak, batırmak (sivri şeyi); dikmek; mec. yenmek (KS, 640).

Kazak T. şaňş-: ucu sivri bir şeyi sokmak; birisini sözle iğnelemek; çomak, dayak, direk gibi şeyi bir yere dikmek (KTS, 306).

Nogay T. şaňşı-: sokmak, saplamak (NRS, 404).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. sanç-: sançmak, saplamak (KTTTTRS, 292).

Kumuk T. çanç-: sokmak, batırmak, saplamak; mec. incitmek, gücendirmek (KuTS, 97).

Karaçay-Balkar T. çanç-: saplamak, batırmak; sızlamak, ağrımak; doğramak (KMTS, 169).

1082. **sap-:** eklemek, bağlamak; onarmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 48).

K. Tatar T. sap-1: dikmek, iliştmek (KTTS, 398).

Başkurt T. hap-: yeni baş eklemek, yeni bir uç eklemek (BTS, 184).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1083. **seçlin-:** seçilip ayrılmak. (**Yenisey Y:** -tim 43/2; **D. Altay Y:** -mez 88/2).

K. Tatar T. çış-: çözmek, açmak; bağlı bir şeyin iki ucunu ayırmak; düğmelerini açmak; bir meseleyi halletmek; bir sırrı açıklamak (KTTS, 99).

Başkurt T. sisël-: ip çözülmek, ipin uçları ayrılmak; anlamı öğrenilip çözümlenmek; gönlündekiler açılmak, fikirleri açılmak (BTS, 531).

Kırgız T. çeç-: çözmek, düğümü çözmek (KS, 257).

Kazak T. şeş-: çözmek (KTS, 311).

Nogay T. şeşil-: çözülmek; ayrılmak (NRS, 411).

Karakalpak T. şeş-: çözmek (KRS, 737).

Kırım Tatar T. seçil-: çözülmek (KTTTTRS, 297).

Kumuk T. çeç-: çözmek; açmak (mesela elbiseyi); çıkarmak (elbiseyi, giysiyi); mec. çözmek, halletmek; mec. hislerini dökmek (KuTS, 100).

Karaçay-Balkar T. Ø

Bazı ÇKTL sözlüklerinde sözcüğün yalnızca kök biçimi bulunmaktadır.

1084. **semrit-:** semirtmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. simert-: semirtmek (KTTS, 411).

Başkurt T. himërt-: semirtmek, yağ bağlatmak, semizleştirmek (BTS, 207).

Kırgız T. semirt-: beslemek; gübrelemek (KS, 645).

Kazak T. semirt-: semirtmek (KTS, 239).

Nogay T. semirt-: semirtmek (NRS, 294).

Karakalpak T. semirt-: semirtmek (KRS, 573).

Kırım Tatar T. semirt-: semirtmek (KTTTTRS, 298).

Kumuk T. semirt-: şişmanlatmak (KuTS, 292).

Karaçay-Balkar T. semirt-: şişmanlatmak, semirtmek (KMTS, 338).

1085. **sev-:** sevmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 3).

K. Tatar T. söy-: sevmek, hoşlanmak (KTTS, 416).

Başkurt T. höy-: sevmek, hoşlanmak (BTS, 213).

Kırgız T. süy-: sevmek; öpmek; okşamak (KS, 673).

Kazak T. süy-: sevmek (KTLS, 768).

Nogay T. süy-: sevmek (NRS, 314).

Karakalpak T. süy-: sevmek (KRS, 593).

Kırım Tatar T. sev-: sevmek (KTTTTRS, 301).

Kumuk T. süy-: sevmek, hoşlanmak; istemek, arzu etmek, temenni etmek (KuTS, 306).

Karaçay-Balkar T. süy-: sevmek; arzu etmek (KMTS, 359).

1086. **sewin-:** sevinmek. (**Moğolistan Y:** -ip BK D 2, -ti BK D 41; Ç 1; **Kağıda Yz:** IrkB 30, 31, 34, 49, 15, 35, 42).

K. Tatar T. söyñ-: sevinmek, kıvanmak. (KTTS, 417).

Başkurt T. höyön-: sevinmek, kıvanmak (BTS, 215).

Kırgız T. süyün-: sevinmek (KS, 675).

Kazak T. süyin-: birisinin işine ve hareketine sevinmek (KTS, 249).

Nogay T. süyin-: sevinmek (NRS, 314).

Karakalpak T. süyin-: sevinmek (KRS, 594).

Kırım Tatar T. sevin-: sevinmek (KTTTTRS, 301).

Kumuk T. süyün-: sevinmek, memnun olmak, hoşnut olmak (KuTS, 306).

Karaçay-Balkar T. süyün-: sevinmek (KMTS, 360).

1087. **sı-:** kırmak, dağıtmak. (**Moğolistan Y:** -dı T 19, -yu KT D 36, KÇ 21).

sın-: kırılmak (**Kağıda Yz:** IrkB 6).

K. Tatar T. sın-: kırılmak, iki veya daha çok parçaya ayrılmak; boyun bükmeye mecbur olmak. (KTTS, 406).

Başkurt T. hın-: kırılmak, parçalara ayrılmak; baskıya dayanamayıp kopmak; ılınmak, yumuşamak (sert hava için) (BTS, 198).

Kırgız T. sın-: kırılmak; iflas etmek (KS, 650).

Kazak T. sın-: kırılmak, bozulmak, işe yaramaz hâle gelmek (KTS, 253).

Nogay T. sın-: kırılmak (NRS, 321).

Karakalpak T. sın-: kırılmak (KRS, 603).

Kırım Tatar T. sın-: kırılmak, parçalanmak (KTTTTRS, 303).

Kumuk T. sın-: kırılmak; kırılıp ayrılmak; parçalanmak (KuTS, 294).

Karaçay-Balkar T. sın-: kırılmak; kesilmek (KMTS, 342).

ÇKTL sözlüklerinde ET *sı-* “kırmak” kök eylemi bulunmamakta, bu kökten türeyen ET *sın-* “kırıl-” eylemi bulunmaktadır. ÇKTL’de “kırmak” anlamını karşılamak için *sındır-* eylemi kullanılmaktadır.

1088. **sıgta-**: ağıt yakmak. (**Moğolistan Y:** -mış KT D 4, BK D 5).

K. Tatar T. sıkra-: inlemek, ah etmek, sızlanmak. (KTTS, 405).

Başkurt T. hıkta-: yakınarak, üzülererek sessizce ağlamak (BTS, 197).

Kırgız T. sıkta-: acı acı ağlamak, tasalanmak (KS, 649).

Kazak T. sıqta-: kederlenmek, üzülmek. **cılap-sıqtav**: ağlamak, kederlenmek, üzülmek (KTS, 111).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1089. **sık-**: sıkıştırmak, bastırmak. (**Moğolistan Y:** -a şU D 4).

K. Tatar T. sık-: sıkmak, suyunu sıkmak (KTTS, 405).

Başkurt T. hık-: bükme, sıkıştırmak; halsiz bırakmak, ezmek; sıkmak, suyunu sıkmak (BTS, 196).

Kırgız T. sık-: sıkmak (KS, 649).

Kazak T. sıq-: sıkmak (KTS, 251).

Nogay T. sık-: sıkmak (NRS, 320).

Karakalpak T. sık-: sıkmak (KRS, 602).

Kırım Tatar T. sıq-: sıkmak (KTTTTRS, 303).

Kumuk T. sık-: sıkmak (basınç uygulayarak) (KuTS, 293).

Karaçay-Balkar T. sık-: sıkmak, sıkıştırmak (KMTS, 341).

1090. **sokuş-**: rastlamak, karşılaşmak; çarpışmak. (**Kağda Yz:** IrkB 2, 6, 27, 35, 47, 49, 16).

K. Tatar T. sugış-: çarpışmak; mücadele etmek; vuruşmak, dövüşmek, savaşmak (KTTS, 420).

Başkurt T. huğış-: vuruşmak, dövüşmek; savaşmak, çarpışmak (BTS, 217).

Kırgız T. sok-: vurmak, çarpmak, dövmek; demiri dövmek; örmek (KS, 657).

Kazak T. soq-: vurmak, dokunmak, çarpmak; durmak, uğramak (KTS, 242).

Nogay T. sok-: vurmak; dövmek (NRS, 300).

Karakalpak T. sok-: vurmak, çarpmak (KRS, 580).

Kırım Tatar T. sokuş-: salmak, üstüne saldırmak; kışkırtmak (KTTTTRS, 308).

Kumuk T. soq-: dokumak (KuTS, 299).

Karaçay-Balkar T. sok-: vurmak; yermek; dokumak (KMTS, 350).

1091. **sök-**: sökmek, parçalamak, yarıp geçmek. (**Moğolistan Y:** -düm T 25, -tüm BK G 8, -üpen KT D 35, BK D 27).

K. Tatar T. süt-: sökmek, bağlanmış bir şeyi ayırmak, bozmak; etrafa saçmak (KTTS, 424).

Başkurt T. süt-: sökmek; kesmek, yarmak, açmak; işi sökmek (BTS, 223).

Kırgız T. sök-: sökmek; (dikiş yerinden) ayırmak (KS, 664).

Kazak T. sök-: sökmek (KTS, 245).

Nogay T. sök- 1: sökmek (NRS, 305).

Karakalpak T. sök-: sökmek (KRS, 586).

Kırım Tatar T. sök-: sökmek (KTTTTRS, 310).

Kumuk T. sök-2: sökmek (KuTS, 300).

Karaçay-Balkar T. sök-: sökmek (KMTS, 353).

1092. **sökül-⁴⁵:** halsiz düşmek, bitap düşmek. (**Tanrı Dağı Y:** -üp T-2/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1093. **sökür-:** diz çöktürmek. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 2, 15, BK D 3, 13, -tüm BK K 10, -tümüz KT D 18, BK D 16).

K. Tatar T. çükür-: diz çöktürmek. (KTTS, 102).

Başkurt T. süker-: vurup sersemletmek, vurup aptallaştırmak (BTS, 543).

Kırgız T. çöktür-: dizleri üzerine çöktürmek, düşürmek (KS, 282-283).

Kazak T. şöger-: deveyi yere çöktürmek (KTS, 314).

Nogay T. şöktir-: çöktürmek (NRS, 416).

Karakalpak T. şöktir-: çöktürmek (KRS, 742).

Kırım Tatar T. çöktür-: çöktürmek (KTTTTRS, 87).

Kumuk T. çöktür-: çöktürmek, çömelmek; diz çöktürmek (KuTS, 107).

Karaçay-Balkar T. çögelet-: çöktürmek (KMTS, 179).

1094. **sözle-:** söylemek. (**Yenisey Y:** -yü Adrianov/3; **Kağıda Yz:** U 179: A 4).

K. Tatar T. söyle-: söylemek, demek (KTTS, 417).

Başkurt T. hüzle-: söylemek, konuşmak, demek; anlatmak, bildirmek (BTS, 223).

Kırgız T. süylö-: söylemek (KS, 674).

Kazak T. söyle-: söylemek (KTS, 245).

Nogay T. söyle-: söylemek (NRS, 306).

Karakalpak T. söyle-: söylemek (KRS, 586).

Kırım Tatar T. söyle-: söylemek (KTTTTRS, 310).

Kumuk T. söyle-: konuşmak, söylemek (KuTS, 301).

⁴⁵ Sözcük hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Alimov, 2014: 79).

Karaçay-Balkar T. söyle-: söylemek (KMTS, 353).

1095. **sözleş-:** sözleşmek, söyleşmek, söz birliği yapmak, konuşmak. (**Moğolistan Y:** -dimiz BK D 21, -timiz KT D 26; **D. Altay Y:** -gil 11).

K. Tatar T. süzleş-: dalaşmak, kavga etmek, ağız dalaşı yapmak. (KTTS, 425). **söyleş-:** konuşmak, söyleşmek; sözleşmek, anlaşmak; bir dil konuşmak (KTTS, 417).

Başkurt T. hüleş-: tartışmak, sözlü çekişmek (BTS, 223).

Kırgız T. süylöş-: konuşmak, sohbet etmek (KS, 674).

Kazak T. söyles-: söyleşmek (KTS, 245).

Nogay T. söyles-: söyleşmek, konuşmak (NRS, 307).

Karakalpak T. söyles-: söyleşmek (KRS, 586).

Kırım Tatar T. sözleş-: sözleşmek (KTTTTRS, 310).

Kumuk T. söyleş-: konuşmak, karşılıklı söyleşmek; anlaşmak, uyuşmak, uzlaşmak (KuTS, 301).

Karaçay-Balkar T. söyleş-: konuşmak (KMTS, 353).

1096. **sözlet-:** söyletmek, konuşturmak. (**Yenisey Y:** -i Adrianov/3; **D. Altay Y:** -eyin 11).

K. Tatar T. söylet-: söyletmek (TüTaS, 283).

Başkurt T. hüzet-: söyletmek, konuşturmak (BTS, 223).

Kırgız T. süylöt-: söylemeye bırakmak yahut zorlamak (KS, 674).

Kazak T. söylet-: söyletmek (KTS, 245).

Nogay T. söylet-: söyletmek (NRS, 307).

Karakalpak T. söylet-: söyletmek (KRS, 586).

Kırım Tatar T. söylet-: söyletmek, konuşturmak (KTTTTRS, 310).

Kumuk T. söylet-: konuşturmak, söyletmek; ifade verdirmek (KuTS, 301).

Karaçay-Balkar T. söyleşdir-: konuşturmak (KMTS, 353).

1097. **suçulun-:** yüzülmek, soyulmak, kopmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 44).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1098. **suk-:** sokmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 33).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. suq-: sokmak, girdirmek, içine koymak (KTS, 247).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. sok-: sokmak (KTTTTRS, 307).

Kumuk T. suq-: sokmak, batırmak, saplamak; daldırmak; mec. karışmak (KuTS, 303).

Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL’de “vurmak, dövmek, ezmek” anlamında *sok-/suk-* sözcüğü bulunur. Bu sözcüğün ET *suk-* “sokmak” sözcüğü ile ilişkili olması uzak ihtimal olmalıdır.

1099. **süle-:** sefer etmek, orduyu sevk etmek. (**Moğolistan Y:** BK D 40, -di KÇ 22, -dim KT G 3, 3, 4, 4, KT D 28, BK K 2, 3, 3, 3, BK D 23, 24, 25, 25, 26, 26, 26, 28, 32, 33, 38, 39, 41, BK G 2, 2, 2, -dimiz KT D 17, 17, 17, 31, 35, 39, BK D 15, 15, 15, 15, T 44; -dökde KÇ 17; -lim T 20, 21; -miş KT D 15, BK D 13; -p KT D 12, BK D 11, KÇ 16, -pen KT D 2, BK D 3; -ser T 23; -yü KT D 8, 8, BK D 8, 8; **Yenisey Y:** -dim 96/2; **Kağda Yz:** U 180: A 2, U 171a,b: (A) A 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1100. **sün-:** ok ile vurmak, mızraklamak. (**Yenisey Y:** -tüm 43/4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. süngü-: batırmak, saplamak (KS-S, 493).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *sün-* sözcüğünü anlamlandırmaz, sözcüğün *sünjü* “mızrak” sözcüğü ile ortak kökenli olduğunu belirtir (ED: 834). Aydın, ET *sün-* eyleminin tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde tanıklanmadığını belirtir (2019: 147). Çağdaş Kırgız Türkçesinde bulunan *süñgü-* “batırmak, saplamak” sözcüğü ET *sün-* sözcüğünün devamı olmalıdır.

1101. **sünüş-:** savaşmak. (**Moğolistan Y:** -di T 49, 49, 49, KÇ 10, -dökde KÇ 11, 16, 17, 18, 19, -düm BK D 23, 25, 26, 26, 27, 28, 29, 30, 30, 30, 30, 31, 34, 37, BK G 6, -dümüz KT D 31, 32, 35, 37, KT K 1, 2, 3, 4, 4, 5, 6, 6, 7, BK D 15, 17, 28, T 16, 28, 40, 41; -geli BK D 32; -miş KT D 15, 40, KT K 1, BK D 13, -üp KÇ 12, 22; -düm Ta G 1, 3, ŞU D 1, 1, 3, 4, 6, ŞU G 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL’de “savaşmak” anlamında *sugış-/soguş-* sözcüğü kullanılmaktadır. Bu sözcük *sok/suk* “vurmak, dövmek” kökünden türediği için ET *sünüş-* “savaşmak” sözcüğü ile ilişkili görünmemektedir.

1102. **sür-:** sürmek, önüne katmak, defetmek. (**Moğolistan Y:** -e KT D 23, BK D 19, -ti KÇ 20; -e ŞU G 2).

K. Tatar T. sür-: sürmek, kovmak; sürgün etmek. (KTTS, 415).

Başkurt T. hör-: sürmek, kovmak; sürgün etmek; toprağı sürmek; kar, çamur gibi şeyleri yarıp sıyırmak (BTS, 212).

Kırgız T. sür-: ileri hareket ettirmek; sürtmek; rendelemek (KS, 672).

Kazak T. sür-: sürmek (KTS, 250).

Nogay T. sür- 2: sürmek (NRS, 316).

Karakalpak T. sür-: sürmek (KRS, 597).

Kırım Tatar T. sür-: sürmek (KTTTTRS, 316).

Kumuk T. sür-: sürmek (KuTS, 305).

Karaçay-Balkar T. sür-: sürmek, kovalamak, takip etmek (KMTS, 358).

1103. **şaş-:** ayrılmak, çözülmek. (**Moğolistan Y:** -ıp ŞU G 9).

K. Tatar T. çiş-: çözmek, açmak; bağı bir şeyin iki ucunu ayırmak; düğmelerini açmak; bir meseleyi halletmek; bir sırrı açıklamak (KTTS, 99).

Başkurt T. sis-: bağı çözmek, ipi çözmek; elbisesini çıkarmak, soymak; anlamını çözmek, halletmek; içindekini dökmek (BTS, 531).

Kırgız T. çeç-: çözmek, düğümü çözmek (KS, 257).

Kazak T. şeş-: çözmek (KTS, 311).

Nogay T. şeş-: çözmek; ayırmak; seçmek (NRS, 412).

Karakalpak T. şeş-: çözmek (KRS, 737).

Kırım Tatar T. seç-: çözmek, açmak (KTTTTRS, 297).

Kumuk T. çeç-: çözmek; açmak (mesela elbiseyi); çıkarmak (elbiseyi, giysiyi); mec. çözmek, halletmek; mec. hislerini dökmek (KuTS, 100).

Karaçay-Balkar T. Ø

1104. **şaşırt-:** karıştırmak, şaşırtmak (**Moğolistan Y:** Aç I 1).

K. Tatar T. şaş-: şaşmak, sersemlemek (KTTS, 429).

Başkurt T. şaştır-: şaşırtmak, sersemletmek; kudurtmak; abartmak (BTS, 552).

Kırgız T. şaştır-: şaşırtmak; acele ettirmek (KS, 681).

Kazak T. sastır-: şaşırtmak (KTS, 236).

Nogay T. sastır-: karışıklığa neden olmak (NRS, 289).

Karakalpak T. sastır-: şaşırtmak (KRS, 566).

Kırım Tatar T. şaşırt-: şaşırtmak (KTTTTRS, 320).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. şaşdır-: delirtmek, aklını oynattırmak; şaşırtmak (KMTS, 362).

1105. **tag-:** kızmak, öfkelenmek. (**Kağıda Yz:** Mainz 388: B 4).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

1106. **tagık-**: dağa çıkmak. (mec. isyan etmek). (**Moğolistan Y:** -mış BK D 10).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	
Kırgız T. toogo- : dağa tırmanmak, çıkmak (KS-S, 537).		
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

1107. **talula-**: seçmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 19).

K. Tatar T. Ø	Başkurt T. Ø	Kırgız T. Ø
Kazak T. Ø	Nogay T. Ø	Karakalpak T. Ø
Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

ÇKTL’de “seçmek, ayırmak, ayıklamak; aramak” anlamında *tañla-* sözcüğü bulunmaktadır. Bu sözcüğün ET *talula-* “seçmek” sözcüğü ile ilişkisi uzak ihtimaldir.

1108. **tamgala-**: damgalamak, mühürlemek. (**Kağıda Yz:** Mainz 388: A 4-5).

K. Tatar T. tamgala- : damgalamak, mühürlemek; iz bırakmak; imzalamak (KTTS, 444).
Başkurt T. tamgala- : damgalamak, mühürlemek (BTS, 576).
Kırgız T. tamgala- : damgalamak, damga vurmak (KS, 704).
Kazak T. tanbala- : damgalamak (KTS, 263).
Nogay T. tamgala- : damgalamak (NRS, 331).
Karakalpak T. tamğala- : damgalamak (KRS, 617).
Kırım Tatar T. tamğala- : damgalamak (KTTTTRS, 329).
Kumuk T. damğala- : damgalamak, damga vurmak; kirletmek, lekelemek (KuTS, 110).
Karaçay-Balkar T. tamgala- : damgalamak (KMTS, 375).

1109. **tañlar-**: tan atmak, şafak sökmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 26).

K. Tatar T. Ø			
Başkurt T. tañar-: şafak sökmek (BTS, 577).			
Kırgız T. Ø	Kazak T. Ø		
Nogay T. tañar-: şafak sökmek, tan atmak.			
Karakalpak T. Ø	Kırım Tatar T. Ø	Kumuk T. Ø	Karaçay-Balkar T. Ø

IrkB 26’da *tañ tañlardı* ifadesindeki *tañlar-* sözcüğünün Clauson /r/ harfinden kaynaklanarak yanlış yazıldığını düşünür ve sözcüğün *tañla-* “şafak sökmek” biçiminde olması gerektiğini belirtir (ED: 510). Erdal (1977: 97) ve Tekin (2019: 40) Clauson’un düşüncesine katılmaz ve *tañlar-* sözcüğünün *tañla* “tan vakti, şafakleyin” zarfindan -r-

eki ile türetilmiş bir edilgen eylem olduğunu düşünür. Çalışmamızda Başkurt Türkçesinde ve Nogay Türkçesinde *tañar-* “şafak sökmek, tan atmak” eyleminin tanıklanması, söz konusu *tañlar-* sözcüğünde, Clauson’un /r/ harfinin olmaması gerektiği düşüncesi gibi değil, /l/ harfinin olmaması gerektiğinden kaynaklı bir yanlış yazım olabileceğini düşündürmektedir.

Diğer ÇKTL sözlüklerinde “tan atmak, şafak sökmek” anlamının *tañ at-* biçiminde yardımcı eylemle sağlandığı görülmüştür.

1110. **tap-**: itaat etmek, bağlanmak. (**Moğolistan Y:** Su 9; **Yenisey Y:** -dım 13/1, 13/1, 13/1, 13/3, 13/4, 46/2, 60/2).

K. Tatar T. tab-: tapmak, bütün ümidini bir şeye bağlamak; bağlanmak (KTTS, 439).

Başkurt T. tab-: tapmak; ümidini bir şeye bağlamak; aşırı bağlanmak (BTS, 570).

Kırgız T. tab-: tapmak; tapınmak (KS, 696).

Kazak T. tab-: tapmak; kazanmak, para kazanmak (KTS,).

Nogay T. tab-: tapmak, tapınmak (NRS, 324).

Karakalpak T. tab-: tapmak, tapınmak (KRS, 608).

Kırım Tatar T. tapın-: tapmak, tapınmak (KTTTTRS, 330).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tab-: tapmak (KMTS, 370).

1111. **tapla-**: sevmek, memnun olmak, onaylamak. (**Moğolistan Y:** -madı BK D 35; **Kağıda Yz:** IrkB 3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1112. **tartış-**: karşılıklı yağmalamak (**Moğolistan Y:** KarB I, IV/9).

K. Tatar T. tartış-: birbirini çekiştirip mücadele etmek; kavga, dalaş (KTTS, 450).

Başkurt T. tartış-: galibiyet için mücadele etmek; birlikte ya da karşılıklı çekmek, germek; birlikte sürümek (BTS, 583).

Kırgız T. tartış-: çekişmek (KS, 713).

Kazak T. tartıs-: çekişmek, mücadele etmek (KTS, 266).

Nogay T. tartıs-: çekişmek; yarışmak (NRS, 336).

Karakalpak T. tartıs-: çekişmek (KRS, 624).

Kırım Tatar T. tartış-: çekişmek; tartışmak; kavga etmek (KTTTTRS, 331).

Kumuk T. tartış-: çekişmek, boy ölçüşmek, münakaşa etmek, tartışmak; yarışmak (KuTS, 324).

Karaçay-Balkar T. tartış-: çekişmek; yarışmak; kismaya çalışmak; münakaşa etmek (KMTS, 381).

1113. **taş-:** artmak, çoğalmak. (**Yenisey Y:** -gıl 28/7).

K. Tatar T. taş-: taşmak; coşmak (KTTS, 452).

Başkurt T. taş-: taşmak, kabarmak; coşmak (BTS, 585).

Kırgız T. taşı-: taşmak, kıyılarından çıkmak (KS, 715).

Kazak T. tas-: taşmak, taşarak dökülmek, etrafa yayılmak (KTS, 266).

Nogay T. tası-: taşmak (NRS, 339).

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. taş-: taşmak, kenardan dökmek (RKKRS, 535).

Kumuk T. taşı- 2: taşmak, kıyısından taşmak (KuTS, 325).

Karaçay-Balkar T. Ø

1114. **taşgar-:** dışarı çıkarmak, orduyu sefere çıkarmak. (**Moğolistan Y:** -ıŋ ŞU D 10; **Kağıda Yz:** U 177: B 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1115. **taşık-:** dışarı çıkmak; isyan etmek; sefere çıkmak. (**Moğolistan Y:** -dı T 33, 33, -dımız KT K 8, -mıŋ KT D 11, 12, BK D 10, 32, T 30, 30; -ayın ŞU D 10; -ıŋ ŞU D 10; -ır ŞU D 5, ŞU G 9; -mıŋ ŞU G 8).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1116. **teg-:** değmek, ulaşmak; saldırmak, hücum etmek. (**Moğolistan Y:** T 11, 11, -di KT D 32, 32, 33, 33, 36, KT K 2, 3, 4, 5, 6, 8, -dim O 9, -dimiz T 35, 39, -dök BK D 30, -dökde KT D 36; -dökin KT D 34, O 10; döküm O 10; -elim T 39; -eyin T 11; -ip KT K 5, BK G-D, BK G 8, O 11, KÇ 5, 10, 11, 15, 19, 23; -mıŋ KT D 40, 40, T 18, 47; -di Tes D 3, Su 5; -ip Tes B 5, HT XVI/3; **Yenisey Y:** -dim 152/1; -ipen 28/2; -mıŋ 26/8, 48/2, 108/3; **Tanrı Dağı Y:** T-2/1; **Kağıda Yz:** IrkB 20, T II T 14: A 25).

K. Tatar T. tiy-: değmek, temas etmek; çarpmak, vurmak, zarar vermek, tahrip etmek; tahriş etmek; dövmek, saldırmak, hücum etmek; izinsiz almak, çalmak; kapmak; zararı dokunmak; faydası dokunmak; derin bir etki bırakmak; nasip olmak, pay düşmek; ... gibi görünmek, gibi gelmek. (KTTS, 480).

Başkurt T. tēy-: değmek, temas etmek; ilişmek; çarpmak, vurmak, zarar vermek; etki bırakmak; pay düşmek (BTS, 605).

Kırgız T. tiy-: değmek, dokunmak, düşmek (hissesine isabet etmek); hücum etmek (KS, 740).

Kazak T. tiy-: değmek, dokunmak (KTLS, 156).

Nogay T. tiy-: değmek (NRS, 350).

Karakalpak T. tiy-: değmek, dokunmak (KRS, 638).

Kırım Tatar T. tiy-: değmek, dokunmak (KTTTTRS, 347).

Kumuk T. tiy-: değmek, dokunmak, temas etmek (KuTS, 336).

Karaçay-Balkar T. tiy-: dokunmak, temas etmek, değmek (KMTS, 400).

1117. **tegür-:** değdirmek, ulaştırmak, erişirmek. (**Moğolistan Y:** -tök T 47, -tüm T 18; **Kağda Yz:** IrkB 35).

K. Tatar T. tiyēr-: getirmek, değdirmek. (KTTS, 480).

Başkurt T. tēygēz-: değdirmek, çarpmak; isabet ettirmek, hedefi vurmak (BTS, 606).

Kırgız T. tiyir-: *cardım tiyir-:* yardım etmek; *payda tiyir-:* fayda getirmek, yardımda bulunmak (KS, 740).

Kazak T. tiydir-: değdirmek (KTS, 271).

Nogay T. tiydir-: değdirmek.

Karakalpak T. tiydir-: değdirmek (KRS, 638).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tiydir-: *tiy-* eyleminden geçişli eylem (KuTS, 336).

Karaçay-Balkar T. Ø

1118. **tegin-:** dolaşmak, gezinmek (**Yenisey Y:** -dim 29/2; -mişim 147/3; -ti 31/4; -tim 53/2).

tegin-: dolaşmak, gezinmek (**Yenisey Y:** -tim 32/11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1119. **telinme-:** delinmemek. (**Moğolistan Y:** -ser KT D 22, BK D 18).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. del-: delmek (KTTTTRS, 93).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *telin-* sözcüğünün kökü olan olan *tel-* “delmek” eyleminin yalnızca Azerice ve Osmanlıcada yaşadığını, diğer Türk dillerinde *teş-* biçiminin kullanıldığını belirtir (ED: 490).

1120. **terit-**: terletmek. (**Kağıda Yz**: IrkB 50).

K. Tatar T. tirlet-: terletmek (TüTaS, 311).

Başkurt T. tirlet-: terletmek (BTS, 620).

Kırgız T. terdet-: terletmek (KS, 727).

Kazak T. terlet-: terletmek (KTS, 270).

Nogay T. terlet-: terletmek (NRS, 347).

Karakalpak T. terlet-: terletmek (KRS, 637).

Kırım Tatar T. terle-: terlemek (KTTTTRS, 341).

Kumuk T. terlet-: terletmek (KuTS, 331).

Karaçay-Balkar T. terle-: terlemek (KMTS, 393).

1121. **tez-**: kaçmak, kaçıp gitmek. (**Moğolistan Y**: er biz T 38, -ip KT D 34, 37, BK D 38, 40, 41, -miş T 43; -e Ta G 3, ŞU K 11, ŞU G Ek 1; -ip ŞU G 10; **Kağıda Yz**: IrkB 58).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1122. **tezid-**: hızlı koşmak. (**D. Altay Y**: -di 7/1).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1123. **tê-**: demek, söylemek. (**Moğolistan Y**: -deçi T 35, -di T 5, 15, 30, 30, 31, 31, 31, 31, 32, 32, 32, 37, 38, KÇ 23, -dim T 5, 23, 23, 24, 25, 39, -miş KT D 9, BK D 8, T 2, 3, 20, 20, 21, 21, 21, 22, 22, 26, 29, 30, 33, 34, 34, -p KT G 7, KT D 9, KT K 11, BK K 5, BK D 9, 32, 40, 41, 41; -r KT D 9, 9, 10, BK D8, 9, 9, T 9, 30, 33, 36, O 3, 7, 7; -r men T 10, 10, 11, 12, 37; -ser KT G7, BK K 5; -di Ta D 6, 6, Ta G 5, Ta K 5, ŞU D 6, ŞU G 1, ŞU B 5, 5; -dim ŞU D 2, 2, ŞU D 5, 5, 5, 11, -miş ŞU D 10, 10, 11, 11, ŞU G 4, 4, 4, -p ŞU G 3; **Yenisey Y**: -dim 68/8; -yir 144/1; **D. Altay Y**: -dim 27, -miş 1/3; **Kağıda Yz**: Mainz 388: A 1, B 3-4, U 179: A 3, Or. 8212/1692: (A) Sağ 4, IrkB 2, 2, 41, 47, U 5: (B1. II) A 4-5, 11-12, B 9, 12, IrkB 58, 44, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, Or. 8212/78: (A) A 6, 7-8, Or. 8212/1692: (A) Sol 8, Mainz 400: A 5, Mainz 383: A 2).

K. Tatar T. di-: demek, söylemek, haber vermek. (KTTS, 106).

Başkurt T. ti-: demek, söylemek; farz etmek, düşünmek (BTS, 614).

Kırgız T. de-: demek, söylemek (KS, 300).

Kazak T. de-: demek, söylemek (KTS, 67).

Nogay T. de-: demek, söylemek (NRS, 99).

Karakalpak T. de-: demek, söylemek (KRS, 167).

Kırım Tatar T. de-: demek, söylemek (KTTTTRS, 94).

Kumuk T. de-: demek, söylemek (KuTS, 112).

Karaçay-Balkar T. de-: demek, söylemek (KMTS, 182).

1124. **têr-:** derlemek, toplamak, bir araya getirmek. (**Moğolistan Y:** -ip KT G 10, BK K 8, -miş KT D 12, BK D 11; -ü ŞU K 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tir-: dermek, toplamak; yaymak, dağıtmak (BTS, 618).

Kırgız T. ter-: dermek, toplamak (KS, 727).

Kazak T. ter-: dermek, toplamak, eliyle teker teker almak (KTS, 271).

Nogay T. teri-: toplamak (NRS, 347).

Karakalpak T. ter-: toplamak (KRS, 636).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1125. **têril-:** toplanmak, derlenip toparlanmak. (**Moğolistan Y:** -elim T 33, -ip KT D 12, BK D 11, 29, 34, 36, 39, -miş T 28, -ti BK D 31, T 36; -ip ŞU G 12; -miş ŞU D 1; -tim ŞU G 3; **D. Altay Y:** -ip 76/1, 76/2, 80/4; **Kağıda Yz:** IrkB 28).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. tirêl-: derilmek, toplanmak; toplandığı ya da tutunduğu yerden dallara ayrılmak (BTS, 619).

Kırgız T. teril-: derlenmek, toplanmak (KS, 727).

Kazak T. teril-: derilmek, toplanılmak (KTS, 271).

Nogay T. teril-: toplanmak, derlenmek.

Karakalpak T. teril-: toplanmak (KRS, 637).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1126. **tid-:** korumak, engellemek. (**Moğolistan Y:** -a KT K 11; -ar KarB II/3).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1127. **tıñla-:** dinlemek. (**Moğolistan Y:** KT G 2, BK K 1; **Kağıda Yz:** IrkB 58).

K. Tatar T. tñla-: dinlemek, kulak vermek; başkalarının söylediğine kulak misafiri olmak; bir meseleye değer vermek; emre itaat etmek. (KTTS, 471).

Başkurt T. tñla-: dinlemek, kulak vermek; emre itaat etmek; sözü yerine getirmek, söz dinlemek (BTS, 609).

Kırgız T. tñğsa-: dinlemek, kulak vermek, gizlice dinlemek (KS, 732).

Kazak T. tñda-: dinlemek (KTLS, 174).

Nogay T. tñla-: dinlemek (NRS, 375).

Karakalpak T. tñla-: dinlemek (KRS, 668).

Kırım Tatar T. diñle-: dinlemek (KTTTTRS, 98).

Kumuk T. tñla-: dinlemek (KuTS, 333).

Karaçay-Balkar T. tñgla-: dinlemek (KMTS, 396).

1128. **tıtın-:** parçalanmak, yolunmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 44).

K. Tatar T. tět-: ditmek (TüTaS, 108).

Başkurt T. tět-: tiftmek, ditmek; bozmak, dağıtmak; parça parça etmek (BTS, 604).

Kırgız T. tıt-: ditmek, atmak, perişan etmek (KS, 734).

Kazak T. tüt-: ditmek (TTKTS, 218).

Nogay T. tüt-: ditmek (NRS, 373).

Karakalpak T. tüt-: ditmek (KRS, 665).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tüt-: yolmak; ditmek, taramak (KuTS, 347).

Karaçay-Balkar T. titim-: lif lif ayırmak, parçalamak, paramparça etmek (KMTS, 400).

Clauson, ET *tıtın-* sözcüğünün kökünün *tıt-* “parçalamak” eylemi olduğunu belirtir (ED: 458).

1129. **tigret-:** (atı) toynaklarından ses gelecek şekilde yürütmek ya da koşturmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 50).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1130. **tık-:** dikmek. (**Moğolistan Y:** -dim KT G 11, KT D 24, BK D 20, -e BK G 9, 11, -miş KT D 16, BK D 13; -di Tes G 2; **Yenisey Y:** -di 10/2, 31/3, 31/3; -e 28/9, 30/3, 32/3, 48/1, 48/9, 48/9, 68/5, 92/2; -er 48/1, 48/6; -ti 20/1, 41/2, 49/4).

K. Tatar T. tēk-: dikmek. (KTTS, 463).

Başkurt T. tēk-: dikmek, sivri bir şey batırmak; kırılmış yünü sivri uçlu bir gereçle tiftiklemek (BTS, 593).

Kırgız T. tik-: dikmek (KS, 736).

Kazak T. tik-: dikmek; çadır ve benzeri nesneleri kurmak, oturulacak hale getirmek (KTS, 286).

Nogay T. tik-: dikmek (NRS, 350).

Karakalpak T. tik-: dikmek (KRS, 639).

Kırım Tatar T. tik-: dikmek (KTTTTRS, 345).

Kumuk T. tik-: dikmek; yapmak, kurmak, inşa etmek (KuTS, 334).

Karaçay-Balkar T. tik-: dikmek (KMTS, 398).

1131. **tile-:** dilemek, istemek. (**Moğolistan Y:** -dim T 23; **Kağıda Yz:** IrkB 24).

K. Tatar T. tēle-: dilemek, istemek; bir şeyi yiyisi gelmek; mecusi ibadetini yerine getirmek. (KTTS, 464).

Başkurt T. tēle-: istemek, dilemek; amaç etmek (BTS, 596).

Kırgız T. tile-: dilemek, istemek (KS, 738).

Kazak T. tile-: dilemek (KTS, 287).

Nogay T. tile-: dilemek, istemek (NRS, 351).

Karakalpak T. tile-: dilemek (KRS, 640).

Kırım Tatar T. tile-: dilemek (KTTTTRS, 345).

Kumuk T. tile-: dilemek, istemek, rica etmek (KuTS, 334).

Karaçay-Balkar T. tile-: istemek, dilemek (KMTS, 398).

1132. **tirgür-:** diriltmek, yeniden ayağa kaldırmak. (**Moğolistan Y:** -ü KT D 29, BK D 23).

K. Tatar T. tērgēz-: diriltmek, can vermek; tedavi etmek, iyileştirmek; güçlendirmek, canlandırmak. (KTTS, 466).

Başkurt T. tērēlt-: diriltmek, canlandırmak; coşturmak, şevklendirmek (BTS, 601).

Kırgız T. tirgiz-: diriltmek (KS, 739).

Kazak T. tirilt-: diriltmek (KTS, 287).

Nogay T. tirilt-: diriltmek (NRS, 352).

Karakalpak T. tirilt-: diriltmek (KRS, 642).

Kırım Tatar T. tirilt-: diriltmek (KTTTTRS, 346).

Kumuk T. tirilt-: diriltmek, canlandırmak (KuTS, 335).

Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

1133. **tiril-:** dirilmek, canlanmak; hayatta kalmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 13).

K. Tatar T. tērēl-: dirilmek, canlanmak, kendine gelmek, iyileşmek (KTTS, 466).

Başkurt T. tērēl-: dirilmek, canlanmak; coşmak, şevklenmek (BTS, 600).

Kırgız T. tiril-: dirilmek; öldükten sonra tekrar hayat bulmak (KS, 739).

Kazak T. tiril-: dirilmek, canlanmak (KTS,)287.

Nogay T. tiril-: dirilmek (NRS, 352).

Karakalpak T. tiril-: dirilmek (KRS, 642).

Kırım Tatar T. tiril-: dirilmek (KTTTTRS, 346).

Kumuk T. tiril-: dirilmek, canlanmak (KuTS, 335).

Karaçay-Balkar T. Ø

1134. **tod-:** doymak. (**Moğolistan Y:** -sar KT G 8, BK K 6).

K. Tatar T. tuy-: doymak; bir şeye ihtiyacı kalmamak; bıkmak, bezmek. (KTTS, 502).

Başkurt T. tuy-: doymak, iştahı kesilmek; bıkmak, bezmek; ihtiyacı kalmamak; bir sıvıyla dolmak (BTS, 647).

Kırgız T. toy-: doymak (KS, 752).

Kazak T. toy-: doymak (KTS, 272).

Nogay T. toy-: doymak (NRS, 354).

Karakalpak T. toy-: doymak (KRS, 644).

Kırım Tatar T. toy-: doymak (KTTTTRS, 350).

Kumuk T. toy-: doymak; kanmak (KuTS, 340).

Karaçay-Balkar T. toy-: doymak (KMTS, 405).

1135. **tog-:** (dağ, tepe vs.) aşmak. (**Moğolistan Y:** -a KT D 35, 37, BK D 27).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1136. **tokı-:** vurmak, dövmek. (**Moğolistan Y:** -dı KT K 6, -dım BK D 31, BK G 8; -dım ŞU K 9, 11, ŞU D 6, 8, ŞU G 2, 5, ŞU B 2, 3; Da 5).

K. Tatar T. tukı-: bir şeye sık sık vurmak, tıklatmak; gagalamak; ısrar etmek, tutturmak, üstelemek. (KTTS, 496).

Başkurt T. tukı-: dokumak, işlemek; meydana getirmek; örmek (BTS, 640).

Kırgız T. toku-: dokumak; eyerlemek (KS, 744).

Kazak T. toqu-: dokumak; öğrenmek (KTS, 273).

Nogay T. tokı-: dokumak (NRS, 356).

Karakalpak T. tokı-: dokumak (KRS, 645).

Kırım Tatar T. toqu-: dokumak (KTTTTRS, 348).

Kumuk T. toqala-: vurmak, dövmek, dayak atmak (KuTS, 338).

Karaçay-Balkar T. Ø

1137. **tokıt-**: yazı yazdırmak, (çit) vurdurmak, çaktırmak. (**Moğolistan Y:** -dım KT G 12, 13, 13, 13, BK K 15, 15; -dım Ta B 2, 3, ŞU D 8, 9).

K. Tatar T. tukıt-: dokutmak, işletmek. (KTTS, 496).

Başkurt T. tukıt-: dokutmak; ördürmek (BTS, 640).

Kırgız T. tokut-: dokutmak; eyerletmek (KS, 744).

Kazak T. toqut-: dokutmak (KTS, 273).

Nogay T. tokıt-: dokutmak (NRS, 356).

Karakalpak T. tokıt-: dokutmak (KRS, 646).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1138. **tolgatma-**: eziyet çekmemek. (**Moğolistan Y:** -η BK K 13).

K. Tatar T. tulga-: bükme, çevirmek (KTTS, 497).

Başkurt T. tulgat-: sağa sola döndürmek, rastgele döndürmek, rastgele sallandırmak (BTS, 641). **tollan-**: azap çekmek, zorlanmak (BTS, 622).

Kırgız T. tolğo-: burmak, çevirmek, döndürmek (KS, 745).

Kazak T. tolğat-: doğum sancısı çekmek, doğurmak üzere olmak (KTS, 273).

Nogay T. tolğat-: doğum sancıları yaşamak (NRS, 356).

Karakalpak T. tolğan-: üzülmek (KRS, 646).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tulğa-: doğum sancısı çekmek (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. tolga-: yemeden içmeden kesilmek (KMTS, 403).

Clauson, ET *tolga-* sözcüğünün temelde “bükme, sarmak” anlamlarını karşıladığını; ayrıca sözcüğün bazı Türk dillerinde farklı anlamları da (midenin kötüleşmesi gibi) karşıladığını belirtir (ED: 497). Clauson *tolgat-* sözcüğüne de “acı ve ızdıraba neden olmak” anlamını vermiştir (ED: 497).

1139. **tolnunla-**: defnetmek, gömmek (**Moğolistan Y:** Bö ö 4).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1140. **toñ-**: donmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 57, 57).

K. Tatar T. tuñ-: donmak, don tutmak, buzlanmak; hissizleşmek; donuklaşmak, durağanlaşmak (KTTS, 498).

Başkurt T. tuñ-: donmak, don tutmak, buzlanmak; hissizleşmek; donuklaşmak, durağanlaşmak (BTS, 643).

Kırgız T. tonğ-: donmak, üşümek; soğuktan katılaşmak (KS, 747).

Kazak T. ton-: donmak, buz tutmak (KTS, 274).

Nogay T. toŋ-: donmak (NRS, 357).

Karakalpak T. toŋ-: donmak (KRS, 647).

Kırım Tatar T. toñ-: donmak (KTTTTRS, 349).

Kumuk T. tun-: donmak (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. Ø

1141. **toŋıt-:** yere bakmak. (**Moğolistan Y:** -mıŋ BK D 2).

K. Tatar T. tuñkay-: eğilmek, domalmak. (KTTS, 499).

Başkurt T. tuñkay-: el üzerine çöküp eğilmek, elle destek alıp eğilmek (BTS, 644).

Kırgız T. toŋkoy-: baş aşağı yürümek; ellerle yere dayanarak başla yere kadar eğilmek, kışını yukarı kaldırarak eğilip durmak (KS, 747).

Kazak T. toŋqala-: baş aşağı gelmek (KTS, 274).

Nogay T. tonkay-: eğilmek, bükülmek.

Karakalpak T. Ø Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tongkay-: devrilmek, yıkılmak (KMTS, 404).

1142. **toŋtar-:** yıkmak, devirmek. (**Moğolistan Y:** -tım Ta D 8).

K. Tatar T. tünter-: alt üst etmek, döndürmek; çok içmek; yamultmak; başarmak, yerine getirmek (KTTS, 506).

Başkurt T. tüñker-: alt üst etmek, döndürmek (BTS, 651).

Kırgız T. tönğkör-: devirmek, altını üste çevirmek (KS, 755).

Kazak T. tönker-: bir şeyin altını üstüne getirmek (KTS, 276).

Nogay T. tönker-: altını üste getirmek, ters çevirmek.

Karakalpak T. tönker-: çevirmek (KRS, 652).

Kırım Tatar T. tönter-: devirmek, altı üste getirmek (KTTTTRS, 351).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. tönger-: devirmek (KMTS, 406).

Clauson *toŋtar-* (bk. *töñder-*) “ters çevirmek” sözcüğünün çağdaş Kıpçak Türk lehçelerinden Kırgızcada *töñkör-*, Kazakçada *töñker-*, Karakalpakçada *töñker-*, Nogaycada *tönter-* biçiminde yaşadığını belirtir (ED: 518).

1143. **topul-:** delmek, delinmek. (**Moğolistan Y:** -galı T 13, -u KÇ 19; **Kağıda Yz:** IrkB 50).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1144. **tor-**: sıkıntı çekmek; zayıflamak, bitap düşmek. (**Moğolistan Y:** -u KT G 9, BK K 7).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. toruk-: yorulmak, dermansız düşmek (başlıca maneviyatı kırılmış adam hakkında); kederlenmek (KS, 751).

Kazak T. torıq-: ümitsiz hale düşmek, ümitsizlenmek (KTS, 275).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø** **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

1145. **tök-**: dökmek. (**Moğolistan Y:** -di KÇ 17; -e Tes K 3, Ta D 2).

K. Tatar T. tük-: dökmek, akıtmak; bir kaptaki şeyi kazayla dökmek; dağıtmak, saçmak, sırlarını dökmek (KTTS, 505).

Başkurt T. tük-: dökmek, akıtmak; dağıtmak, saçmak; kan, ter ya da gözyaşı akıtmak; sarf etmek; paylaşmak (BTS, 650).

Kırgız T. tök-: dökmek (KS, 754).

Kazak T. tök-: dökmek; ip sarmak (KTS, 276).

Nogay T. tök-: dökmek (NRS, 360).

Karakalpak T. tök-: dökmek (KRS, 651).

Kırım Tatar T. tök-: dökmek (KTTTTRS, 351).

Kumuk T. tök-: dökmek, aktarmak, boşaltmak; akıtmak; göndermek (KuTS, 340).

Karaçay-Balkar T. tök-: dökmek (KMTS, 406).

1146. **töktür-**: döktürmek. (**Moğolistan Y:** -i T 52).

K. Tatar T. tüktër-: döktürmek, akıtmak. (KTTS, 505).

Başkurt T. tüktër-: döktürmek, akıtmak (BTS, 651).

Kırgız T. töktür-: döktürmek (KS, 754).

Kazak T. tögilt-: dökülmesini sağlamak (KTS, 275).

Nogay T. töktir-: döktürmek.

Karakalpak T. töktir-: döktürmek (KRS, 651).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. tökdür-: döktürmek (KuTS, 340).

Karaçay-Balkar T. Ø

1147. **törö-**: yaratılmak. (**Yenisey Y:** -miş 53/3, 68/9).

K. Tatar T. türe-: türemek (TüTaS, 323).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. törö-: doğurmak (KS, 756).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1148. **törüt-:** yaratmak, meydana getirmek, ortaya çıkarmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 55).

K. Tatar T. türet-: türetmek (TüTaS, 323).

Başkurt T. Ø

Kırgız T. töröt-: doğurmak (KS-S, 542).

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1149. **tu-:** kapanmak. (**Moğolistan Y:** -mış T 23; -mış ŞU G Ek 1).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1150. **tug-:** doğmak. (**Yenisey Y:** -a 30/1; -dı 26/2; -dum 9/2, 29/1, 68/10; **Kağıda Yz:** IrkB 26, 52).

K. Tatar T. tuv-: doğmak, dünyaya gelmek; görünmek, başlamak; ufuktan görünmek, çıkmak (KTTS, 502).

Başkurt T. tiv-: doğmak (BTS, 612).

Kırgız T. tuu-: doğmak, doğurmak (KS, 765).

Kazak T. tuv-: doğmak (KTS, 277).

Nogay T. tuv-: doğmak (NRS, 364).

Karakalpak T. tuv-: doğmak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. doğ-: doğmak (KTTTTRS, 99).

Kumuk T. tuw-: doğmak; meydana gelmek; meydana çıkmak; çıkmak; görünmek (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. tuv-: doğmak (KMTS, 410).

1151. **tugur-:** (güneş) doğmak. (**Moğolistan Y:** -u ŞU D 1; **Kağıda Yz:** Ot. Ry. 8130: A 2).

K. Tatar T. tudır-: doğurmak (TüTaS, 109).

Başkurt T. tivdir-: doğurmak (KTLS, 180).

Kırgız T. tuu-: tulu etmek (doğmak) (güneş, ay hakkında) (KS, 765).

Kazak T. tuvır-: doğurmak (KTS, 277).

Nogay T. tuvdır-: doğurmak; çıkarmak (NRS, 364).

Karakalpak T. tuvdır-: doğurmak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. doğur-: doğurmak (KTTTTRS, 99).

Kumuk T. tuwur-: doğurmak, dünyaya gelmek; meydana çıkmak (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. Ø

1152. **tur- I:** yardımcı eylem; durmak, beklemek. (**Moğolistan Y:** -dı Ar 1; **Tanrı Dağı Y:** sık T-13/3; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 15, 28, 17, 51, 56, 16, 25, 37, 39, 62).

K. Tatar T. tor-1: durmak; bulunmak; yaşamak, hayat sürmek; muamelede bulunmak; vakit geçirmek; takas edilebilmek; ... ederinde olmak; ibaret olmak; oluşmak, meydana gelmek, bağlantılı olmak (KTTS, 482).

Başkurt T. tor-1: durmak; bulunmak; yaşamak, hayat sürmek; muamelede bulunmak; vakit geçirmek; herhangi bir değerde, pahada bulunmak (BTS, 624).

Kırgız T. tur-1: yardımcı eylem sıfatıyla işin sürekliliğini ve devamını gösterir (KS, 761). durmak, bulunmak, kalmak (KS-S, 546).

Kazak T. tur-1: yardımcı eylem; durmak; yürürken, koşarken durmak; bir yere yerleşmek; uykudan uyanmak (KTS, 278).

Nogay T. tur-1: durmak; yardımcı eylem (NRS, 366).

Karakalpak T. tur- 1: durmak; yardımcı eylem (KRS, 654).

Kırım Tatar T. tur-1: durmak (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. tur-1: yardımcı eylem (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. tur-1: durmak (KMTS, 409).

1153. **tur- II:** ayağa kalkmak, yükselmek. (**Moğolistan Y:** -up KÇ 21).

K. Tatar T. tor-2: ayağa kalkmak, doğrulmak; belli bir yere basar basar halde durmak; oluşmak; meydana gelmek. (KTTS, 482).

Başkurt T. tor-2: ayağa kalkmak; uyanmak (BTS, 624).

Kırgız T. tur-2: ayağa kalkmak, kalkmak, ayakta durmak (KS-S, 546).

Kazak T. tur-2: ayak üzerinde olmak; uykudan uyanmak (KTS, 278).

Nogay T. tur-2: ayağa kalkmak (NRS, 366).

Karakalpak T. tur-2: kalkmak (KRS, 654).

Kırım Tatar T. tur-2: (ayağa) kalkmak; uyanmak (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. tur-2: ayağa kalkmak; ayakta durmak; uyanmak (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. tur-2: kalkmak (KMTS, 409).

1154. **turgur-:** kaldırmak; öylece bırakmak. (**Moğolistan Y:** -u ŞU D 2; **Kağıda Yz:** IrkB 20).

K. Tatar T. torgız-: ayağa kaldırmak; bir yerde tutmak; dineltmek, dikmek; inşa etmek; tamir edip dikmek (KTTS, 482).

Başkurt T. torgoź-: ayağa kaldırmak; dik hale getirmek, dineltmek; işler hale getirmek, tamir etmek (BTS, 625).

Kırgız T. turguz-: koymak, yerleştirmek; yapmak, inşa etmek, kurmak; dikmek (KS-S, 546).

Kazak T. turğız-: kaldırmak; ayağa kalkmasını sağlamak; durdurmak (KTS, 278).

Nogay T. turğız-: durdurmak; kaldırmak (NRS, 365).

Karakalpak T. turğız-: kaldırmak (KRS, 655).

Kırım Tatar T. turğuz-: (yerinden) kaldırmak; uyandırmak (KTTTTRS, 354).

Kumuk T. turğuz-: birini ayağa kaldırmak; kaldırmak, uyandırmak; yükseltmek, dikmek, örmek, kurmak (KuTS, 342).

Karaçay-Balkar T. turguz-: kaldırmak (KMTS, 409).

1155. **tut-:** tutmak, yakalamak; (yasa) uygulamak; (yurt) tutmak; benimsemek. (**Moğolistan**

Y: -a KT G 8, KT D 1, BK K 6, BK D 3, -dı KT D 32, 38, KT K 3, KÇ 6, 12, -dum BK G 9, -dumuz T 41, 42; -mış KT D 3, 19, BK D 4, 16, T 13; -up KT D 3, 11, BK D 4, 10; -upan KT D 7, BK D 7; -a ŞU D 2; -dı Tes D 3, 4, Ta K 1; -dum Ta G 2, ŞU K 10, ŞU D 1, ŞU B 3, ŞU B Ek 1; -mış Tes K 2, ŞU D 12; -up ŞU D 4; **Yenisey Y:** -dum 45/4, 68/18; -sar 28/5, 32/1; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (C-D) A 1-2, 2, IrkB 3, 63, 16, T II T 14: A 17, 23, 28, Mainz 388: B 5).

K. Tatar T. tot-: tutmak, kavramak; yönetmek; hükümler olmak; belli bir biçimde tutmak; durdurmak, duraklatmak; alıkoymak; yakalamak; tutuklamak; korumak; bir makamı işgal etmek. (KTTS, 483).

Başkurt T. tot-: tutmak, kavramak; durdurmak, duraklatmak; alıkoymak; yakalamak; tutuklamak; hakim olmak; kiralamak; bir makamı işgal etmek (BTS, 627).

Kırgız T. tut-: tutmak, yakalamak (KS, 763).

Kazak T. tut-: tutmak; evin duvarına halı, kilim vs. asmak (KTS, 279).

Nogay T. tut-: tutmak (NRS, 367).

Karakalpak T. tut-: tutmak (KRS, 656).

Kırım Tatar T. tut-: tutmak (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tut-: tutmak; yakalamak, avlamak; tutuklamak; yardımcı eylem (KuTS, 343).

Karaçay-Balkar T. tut-: tutmak, yakalamak (KMTS, 410).

1156. **tutul-:** tutulmak, ele geçirilmek. (**Moğolistan Y:** -mış Tes B 4).

K. Tatar T. totıl-: tutulmak; engellenmek, durdurulmak; yakalanmak; yararlanılmak; kendine hakim olmak (KTTS, 483).

Başkurt T. totol-: tutulmak; engellenmek; yakalanmak; yararlanılmak; kendine hakim olmak (BTS, 628).

Kırgız T. tutul-: tutulmak, yakalanmak, ele geçirilmek (KS, 761).

Kazak T. tutıl-: ele geçmek, yakalanmak, tutulmak; ayın tutulması (KTS, 279).

Nogay T. tutıl-: tutulmak (NRS, 367).

Karakalpak T. tutıl-: tutulmak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. tutıl-: tutulmak; duraksamak; kekelemek (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tutıl-: tutulmak (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. Ø

1157. **tutun-:** tutunmak. (**Moğolistan Y:** -u T 25).

K. Tatar T. totın-: tutunmak; el ele tutuşmak; bir işi yapmaya girişmek, başlamak. (KTTS, 483).

Başkurt T. toton-: tutunmak; el ele tutuşmak; bir işe girişmek (BTS, 628).

Kırgız T. tutun-: kendi çocuğu gibi tutmak; tutunmak (KS, 761).

Kazak T. tutın-: tutunmak, faydalanmak (KTS, 279).

Nogay T. tutın-: tutunmak (NRS, 367).

Karakalpak T. tutın-: tutunmak (KRS, 657).

Kırım Tatar T. tutun-: başlamak, girişmek, koyulmak (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tutun-: tutunmak (KuTS, 344).

Karaçay-Balkar T. Ø

1158. **tutuz-:** tutturmak. (**Moğolistan Y:** -tı KT D 38).

K. Tatar T. tottır-: tutturmak; değdirmek, temas ettirmek; birisinin suçunu çıkarmak; saklatmak; birisinin yalanını ortaya çıkarmak. (KTTS, 484).

Başkurt T. tottor-: tutturmak; değdirmek (BTS, 628).

Kırgız T. tutguz-: tutturmak (KS, 761).

Kazak T. tutqız-: tutturmak (KTS, 279).

Nogay T. tutgız-: tutturmak.

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. tuttur-: tutturmak (KTTTTRS, 355).

Kumuk T. tutdur-: tutturmak (KuTS, 343).

Karaçay-Balkar T. Ø

1159. **tuy-:** duymak, sezmek, farkına varmak. (**Moğolistan Y:** -up ŞU K 10; **Kağıda Yz:** IrkB 61).

K. Tatar T. toy-: duymak, dokunarak duymak, hissetmek, sezmek. (KTTS, 484).

Başkurt T. toy-: duymak, sezmek, hissetmek (BTS, 628).

Kırgız T. tuy-: duymak, sezmek (farkına varmak) (KS, 767).

Kazak T. tüy- 4: farkına varmak, anlamak (KTS, 283).

Nogay T. tuy-: duymak.

Karakalpak T. tuy-: duymak, anlamak, sezmek (KRS, 653).

Kırım Tatar T. duy-: duymak (KTTTTRS, 103).

Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

1160. **tüg-:** düğümlemek. (**Kağıda Yz:** IrkB 50).

K. Tatar T. töy-: düğümlemek; vurup parçalamak, ezmek, dövmek; üst üste yemek yemek (KTTS, 491).

Başkurt T. töy-: düğüm yapmak, düğümlemek; çıkınılamak (BTS, 636).

Kırgız T. tüy-: düğümlemek, örmek (KS, 776).

Kazak T. tüy-3: bir şeyi sararak bağlamak (KTS, 283).

Nogay T. tüy-: bağlamak (NRS, 369).

Karakalpak T. tüy-: bağlamak, düğümlemek (KRS, 659).

Kırım Tatar T. tüy-: düğümlemek (KTTTTRS, 357).

Kumuk T. tüy-: düğümlemek, bağlamak; kesmek, doğramak; dövmek (KuTS, 347).

Karaçay-Balkar T. tüy- 1: bağlamak (KMTS, 414).

1161. **tüke-:** tükenmek, bitmek, çıkmak; tamamlanmak. (**Moğolistan Y:** -p ŞU G Ek 1;

Kağıda Yz: MIK III 35a+b: B 4, MIK III 200 I: A 1, IrkB 3).

tüken-: tükenmek. (**Yenisey Y:** -dim 149/6).

K. Tatar T. töken-: tükenmek, bitmek; zayıflamak (KTTS, 485).

Başkurt T. töken-: tükenmek, sona dayanmak; bitmek, yok olmak (BTS, 629).

Kırgız T. tügön-: tükenmek, kurumak (KS, 769).

Kazak T. tüges-: tükenmek (KTLS, 906).

Nogay T. tavüs-: tüketmek.

Karakalpak T. tavıs-: tüketmek, bitirmek (KRS, 628).

Kırım Tatar T. tüken-: tükenmek (KTTTTRS, 356).

Kumuk T. tügen-: tükenmek, bitmek, sona ermek; kesilmek, durmak (KuTS, 345).

Karaçay-Balkar T. tügen-: halsiz düşmek, güçten düşmek, zayıflamak; eskimek; bitmek, tükenmek (KMTS, 412).

1162. **tüş-:** düşmek, inmek; ölmek; gitmek; geri dönmek. (**Moğolistan Y:** -di KT K 4, T 16, -eyin T 30; -di ŞU K 5, -düm ŞU D 7, ŞU G 2, 5, 7, 13, ŞU B, 2, 4; -üp ŞU G 10, ŞU B 1; **D. Altay Y:** -üp 1/2; **Kağıda Yz:** IrkB 46, 64).

K. Tatar T. töş-: düşmek, inmek; suyla sürüklenmek; yere yıkılmak; konmak; damlamak; kopmak; hasıl olmak, varlık bulmak; bir yere girmek; yardımcı eylem olarak: yaklaşma, evrilme, dönüşme, girişmek. (KTTS, 491).

Başkurt T. töş-: düşmek, inmek; suyla sürüklenmek; yıkılmak, konmak; damlamak, kopmak; peyda olmak, hasıl olmak; fotoğraf çekilmek; girişmek, başlamak (BTS, 634).

Kırgız T. түш-: inmek, düşmek; sarmak; işin âniliğini yahut kuvvetini ehemmiyetle kaydetmek için yarar; aşmak (dişiye) (KS, 774).

Kazak T. түс-: düşmek, bir şeyin aşağıya düşmesi; inmek, girmek, yerleşmek (KTS, 282).

Nogay T. түс-: düşmek (NRS, 372).

Karakalpak T. түс-: düşmek (KRS, 664).

Karakalpak T. түс-: düşmek

Kırım Tatar T. түш-: düşmek; inmek (KTTTTRS, 356).

Kumuk T. түш-: düşmek; inmek; yardımcı eylem (KuTS, 346).

Karaçay-Balkar T. түш-: düşmek, inmek (KMTS, 414).

1163. **түшүр-:** indirmek; getirmek. (**Moğolistan Y:** -tümüz T 27; **Yenisey Y:** 48/6).

K. Tatar T. төшөр-: aşağıya indirmek; aşağıda bir yere iletmek, ulaştırmak; astına emir vermek; yumruk atmak; fırlatmak, atmak; azletmek, idareden düşürmek; yansıtmak, kaplamak. (KTTS, 491).

Başkurt T. төшөр-: düşürmek, indirmek; iletmek, ulaştırmak; kaplamak, yerleştirmek; elinden kaçırmak; yumruk atmak; azletmek; işe başlatmak; esir olarak ele geçirmek; resim çizmek (BTS, 635).

Kırgız T. түшүр-: indirmek, düşürmek (KS, 775).

Kazak T. түсир-: düşürmek, indirmek (KTS, 283).

Nogay T. түсир-: düşürmek, indirmek (NRS, 370).

Karakalpak T. түсир-: indirmek, düşürmek (KRS, 665).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. түшүр-: düşürmek; indirmek (KuTS, 347).

Karaçay-Balkar T. түшүр-: indirmek, düşürmek (KMTS, 414).

1164. **түзүл-:** düzeltmek, iyi duruma getirmek. (**Moğolistan Y:** -tüm KT G 5, BK K 3).

K. Tatar T. төзөл-: düzeltmek, iyileşmek; huzur bulmak, rahatlamak. (KTTS, 493).

Başkurt T. төзөл-: düzeltmek, iyileşmek; huzur bulmak (BTS, 637).

Kırgız T. түзүл-: yoluna konulmak, tanzim edilmek, düzülüş (KS, 777).

Kazak T. түзел-: iyileşmek, düzeltmek (KTS, 280).

Nogay T. түзел-: düzeltmek (NRS, 368).

Karakalpak T. түзел-: düzeltmek, iyileşmek (KRS, 659).

Kırım Tatar T. түзел-: düzeltmek (KTTTTRS, 357).

Kumuk T. tüz-el-: düzelmek, yola gelmek; iyileşmek, daha iyi olmak; bayındır olmak (KuTS, 348).

Karaçay-Balkar T. Ø

1165.**u-:** muktedir olmak, yapabilmek, edebilmek. (**Moğolistan Y:** -daçı KT D 22, BK D 19, -sar T 11; **Kağıda Yz:** IrkB 16, 25, 37, 39, 61, 65, 45, T II T 14: A 24, 29-30).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1166.**uç-:** sonsuzluğa uçmak, ölmek; uçmak. (**Moğolistan Y:** -a KT D 16, KT G-D, BK D 13, 20, BK G 10, -dı KT K-D, BK B 2, -dokda KT D 30, BK D 14; -dı Tes B 5, ŞU K 12; -ub HT I/1; Han 2, KK; **Kağıda Yz:** IrkB 15, 61).

K. Tatar T. oç-: uçmak, havada gitmek; yok olmak; buharlaşıp uçmak; çabuk hareket etmek. (KTTS, 363).

Başkurt T. os-: uçmak, hareket etmek; buharlaşmak (BTS, 451).

Kırgız T. uç-: uçmak, havalanmak; temizlemek, silip çıkarmak (KS-S, 572).

Kazak T. uş-: uçmak (KTS, 293).

Nogay T. uş-: uçmak (NRS, 385).

Karakalpak T. uş-: uçmak (KRS, 684).

Kırım Tatar T. uç-: uçmak (KTTTTRS, 359).

Kumuk T. uç-: uçmak (KuTS, 351).

Karaçay-Balkar T. uç-: uçmak (KMTS, 416).

1167.**ud-:** izlemek, takip etmek, kovalamak; uymak. (**Moğolistan Y:** -a KT D 35, 37, BK D 27, 27, -ı T 41, -u T 55, 55; -u ŞU D 2, 3, 4, 6, ŞU G 6, 6; **Kağıda Yz:** O. 1: A 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. uyu- 2: peşini bırakmadan takip etmek, bütün varlığıyla kendini bir işe vermek (KS, 791).

Kazak T. uyu- 2: bütün dikkatiyle dinlemek (KTS, 294).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. uy-: uymak (KTTTTRS, 362).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1168.**udı**⁴⁶: uyumak. (**Moğolistan Y:** -matı T 51).

K. Tatar T. oyi-: uyumak, uyuklar hale gelmek; uyuşmak (el, kol için). (KTTS, 368).

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için u “uyku” sözcüğüne bk.

Başkurt T. oyo-: uyumak; uyuklamak; kan akışı yavaşlayarak hissizleşmek (BTS, 456).

Kırgız T. uyu-: pıhtılanmak (kan, süt hakkında) birkmek, toplanmak (KS, 791).

Kazak T. uyu-: tutmak (yoğurt, maya) (KTLS, 922).

Nogay T. uyi-: koyulaşmak, tutmak (yoğurt); uyuşmak (NRS, 382).

Karakalpak T. uyi-: tutmak; uyuşmak (KRS, 673).

Kırım Tatar T. uyu-: uyuşmak (KTTTTRS, 385).

Kumuk T. uyu-: kesilmek, pıhtılaşmak, koyulaşmak; uyuşmak (KuTS, 357).

Karaçay-Balkar T. uyu-: uyumak (KMTS, 421).

Clauson, *udi-* sözcüğünün esas olarak “uyumak” anlamını karşıladığını ancak sözcüğün “(kan, süt vb.) pıhtılaşmak, kesilmek, koyulaşmak; uyuşmak; ihmalkâr olmak, uyuşuk olmak” gibi birçok mecazî anlamı da karşıladığını belirtir (ED: 42-43).

1169. **udşur-:** takip ettirmek, kovalatmak. (**Moğolistan Y:** -u KT D 36, KT K 2).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1170. **uduz-:** sevk etmek, yönlendirmek, önderlik etmek. (**Moğolistan Y:** T 15, -tokı KÇ 13, -tum T 15, -ugma T 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1171. **uk-:** anlamak, dinlemek, kulak vermek. (**Yenisey Y:** -ar 2/3).

K. Tatar T. uki- 4: anlamak, dışarıdan özünü sezmek (KTTS, 511).

Başkurt T. uk-: söylenileni dinlemek, kavrayıp almak (BTS, 656).

Kırgız T. uk-: dinlemek, işitmek (KS, 780).

Kazak T. uq-: anlamak, düşünmek (KTS, 289).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. uk-: anlamak (KRS, 675).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, *uk-* “anlamak” sözcüğünün bazı modern dillerde “bulmak, ortaya çıkarmak; işitmek” anlamlarıyla yaşadığını belirtir. Sözcük özellikle harekesiz metinlerde *okı-* sözcüğü ile karıştırılabilir (ED: 77-78).

1172. **ula-:** bağlamak, eklemek, bitiştirmek, kaynaştırmak, devam ettirmek, sürdürmek. (**Tanrı Dağı Y:** -tı T-9/2; -yu kal- T-3/3, T-4/2; **Kağıda Yz:** IrkB 48).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. ula-: uçlarıyla bitiştirmek, ulamak; aşlamak (bitkileri) (KS, 781).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1173. **ulga-:** büyümek, yetişmek. (**Yenisey Y:** -tım 7/2, 29/1).

K. Tatar T. olgay-: yaşça büyük hale gelmek, yetişkin olmak; ihtiyarlamak (KTTS, 365).

Başkurt T. ologay-: büyümek, yaşlanmak (BTS, 448).

Kırgız T. ulga-: büyümek (KS, 782).

Kazak T. ulğay-: büyümek, genişlemek, çoğalmak (KTS, 291).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ulğay-: artmak; büyümek (KRS, 675).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. ulla-: büyümek, ihtiyarlamak (KMTS, 417).

1174. **ulgadtur-:** büyütmek, yetiştirmek. (**Yenisey Y:** -u 59/1).

K. Tatar T. olgayt-: büyüktetmek (TüTaS, 72).

Başkurt T. ologayt-: büyüklendirmek, yüceltmek; mağrurlandırmak (BTS, 448).

Kırgız T. ulgayt-: büyütmek (KS, 782).

Kazak T. ulğayt-: büyütmek (KTS, 291). **ulğayttır-:** büyüttürmek (KTS, 291).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ulğayt-: artırmak; büyütmek; yardımcı olmak (KRS, 675).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1175. **ulgart-:** kurmak, tesis etmek. (**Moğolistan Y:** -dım T 53).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1176. **una-:** memnun olmak, kabul etmek; onaylamak, doğru bulmak. (**Yenisey Y:** -maz 109/4; **Kağıda Yz:** IrkB 38, U 5: (B1. II) B 5-6).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. una-: tasvip etmek, muvafakat etmek (KS, 783).

Kazak T. una-: beğenmek, uygun bulmak (KTS, 291).

Nogay T. una-: beğenmek; istemek (NRS, 383).

Karakalpak T. una-: beğenmek (KRS, 677).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. una-: razı olmak, kabul etmek (KMTS, 418).

1177. **unut-**: unutmak. (**Kağıda Yz**: Or. 8212/78: (A) A 9-10).

K. Tatar T. onit-: unutmak; hatırdan çıkarmak; itibar etmemek, değer vermemek (KTTS, 366).

Başkurt T. onot-: unutmak, akıldan çıkarmak (BTS, 449).

Kırgız T. unut-: unutmak (KS, 784).

Kazak T. umıt-: unutmak (KTS, 291).

Nogay T. umıt-: unutmak (NRS, 382).

Karakalpak T. umıt-: unutmak (KRS, 677).

Kırım Tatar T. unut-: unutmak (KTTTTRS, 361).

Kumuk T. unut-: unutmak (KuTS, 353).

Karaçay-Balkar T. Ø

1178. **ur-**: vurmak; taş a yazı yazmak; kurmak, yerleştirmek; meydana çıkarmak, ortaya koymak. (**Moğolistan Y**: -gıl T 34, -tı KT D 33, 36, 36, KÇ 21, -tum KT G 10, 11, 11, BK K 8, 8, 8; -tı Tes G 3; -uñ Sevrey 6; YU 2; **Yenisey Y**: -u 41/2; **D. Altay Y**: -ayın 88/1; **Kağıda Yz**: IrkB 33, 35, 29, 40, Or. 8212/78 (A) A 8).

K. Tatar T. or-: vurmak; birbirine vurmak; hücum etmek; öldürmek, helak etmek. (KTTS, 366). **ur-**: dövmek, vurup ortadan kaldırmak; ekin biçmek. (KTTS, 517).

Başkurt T. or-: vurmak, çarpmak; fırlatmak, atmak (BTS, 450).

Kırgız T. ur-: vurmak, dövmek; ilenç sözlerinin bir parçası gibi kullanılır; sövme tabirlerinde söylemesi ayıp olan eylemin yerine kullanılır; (damga mühür) vurmak, basmak (KS, 784-785).

Kazak T. ur-: vurmak (KTS, 292).

Nogay T. ur-: vurmak; dövmek (NRS, 383).

Karakalpak T. ur-: vurmak (KRS, 678).

Kırım Tatar T. ur-: vurmak (KTTTTRS, 361).

Kumuk T. ur-: vurmak; dövmek, kamçılamak; çarpmak, atmak; yardımcı eylem (KuTS, 354).

Karaçay-Balkar T. ur-: vurmak; çakmak; kaplamak; tokaçlamak; sokmak; tıka basa yemek; esmek (KMTS, 418).

1179. **urılan-**: erkek çocuk doğurmak. (**Kağıda Yz**: IrkB 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1180. **urtur-**: vurdurmak, hâkkettirmek, çaktırmak; (süs, bezeme) yaptırmak. (**Moğolistan**

Y: -tum KT G 12, 12, BK K 14; **Moğolistan Y:** -tum Ar 3).

K. Tatar T. urtır-: vurdurmak. (PÜTS)

Başkurt T. orźor-: vurdurmak; fırlatmak, attırmak (BTS, 451).

Kırgız T. urdur-: vurdurmak (KS-S, 569).

Kazak T. urğız-: vurdurmak, dövdürmek (KTS, 292).

Nogay T. urdır-: dövdürmek; vurdurmak (NRS, 381).

Karakalpak T. urdır-: vurdurmak (KRS, 678).

Kırım Tatar T. urdur-: vurdurmak (RKKRS, 560).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. urdur-: vurdurmak (KMTS, 419).

1181. **urugsırat-**: soyunu yok etmek. (**Moğolistan Y:** -ayın KT D 10, BK D 9).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

urug “soy; tohum” sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunur ancak *urugsırat-* sözcüğü bulunmaz. Adlardan yokluk bildiren eylemler yapan +*sıra-* eki ve -*t-* eylemden eylem türeten yapım eki ÇKTL’de bulunmaktadır.

1182. **ut-**: yenmek, (oyunda) kazanmak. (**Kağda Yz:** T II T 14: A 18, IrkB 29).

K. Tatar T. ot-: kumar oyunlarında konan parayı kazanmak; yutmak; yenmek, bir şeyi kendi faydasına sonuçlandırmak (KTTS, 367).

Başkurt T. ot-: oyunda, yarışta geride bırakmak, yenmek; ütmek (BTS, 455).

Kırgız T. ut-: kazanmak (oyunda) (KS, 788).

Kazak T. ut-: yutmak, kazanmak (KTS, 293).

Nogay T. ut-: kazanmak, yenmek (NRS, 384).

Karakalpak T. ut-: kazanmak (KRS, 682).

Kırım Tatar T. yut-: yenmek; kazanmak; galip gelmek; ütmek (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. ut-: birini yenmek, mağlup etmek; üstün gelmek (KuTS, 355).

Karaçay-Balkar T. ut-: yenmek (KMTS, 420).

1183. **utuz-**: (oyunda) kaybetmek. (**Kağda Yz:** IrkB 29).

K. Tatar T. ottır-: kumarda parayı kaybetmek, zarar görmek, yenilmek (KTTS, 367).

Başkurt T. ottor-: kumarda kaybedip ödemek (BTS, 455).

Kırgız T. uttur-: kaybetmek (oyunda), yutturmak (KS, 788).

Kazak T. utgız-: kaybetmek, kazanamamak (KTS, 293).

Nogay T. uttır-: kaybetmek (NRS, 384).

Karakalpak T. utkız-: kaybetmek, kazanamamak (KRS, 682).

Kırım Tatar T. yuttur-: kaybetmek; yenilmek (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. utdur-: kaybetmek, yenilmek (KuTS, 355).

Karaçay-Balkar T. utdur-: kaybetmek (KMTS, 420).

1184. **ügüş-:** aşınmak, ufalanmak, yolunmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 44).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1185. **ümele-:** misafir olmak, misafirliğe gitmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 47).

K. Tatar T. ömele-: topluca çalışmayı gerektiren büyük işleri hep beraber başarmak, imece yapmak (KTTS, 372).

Başkurt T. ömele-: imece yapmak (BTS, 462).

Kırgız T. Ø

Kazak T. ümele-: birkaç kişi birleşerek bir şeyi ikmal etmek, yapmak (KTS, 297).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

ET *ümele-* sözcüğü *üme* “misafir” adından türemiştir. ÇKTL’de bu sözcük anlam değişmesine uğramış görünüyor. IrkB 47’de *er ümeleyü barmış teŋrike sokuşmış kut kolmış kut bërmiş...* biçiminde geçen ibareye Tekin (2019: 32) ve Yıldırım (2017: 44), “Bir adam misafirliğe gitmiş. Tanrı’ya rastlamış. (Tanrı’dan) iyi talih dilemiş. (Tanrı da adama) iyi talih vermiş...” anlamını vermiştir. Hapaks legomenon olan *ümele-* sözcüğüne IrkB 47’de, metnin bütünlüğüne daha uygun düştüğü için sözcüğün ÇKTL sözlüklerinde bulunan “imece yapmak, el birliği ile iş yapmak” anlamı verilebilir. Çünkü imece yapmak, halkın yararına bir iş yapmak Tanrı’nın hoşuna gidecek bir davranış olduğu için bu işi yapan kişinin Tanrı’ya rastlaması ve Tanrı’nın ona kut vermesi anlam olarak misafirliğe gitmekten daha uygun görünmektedir.

1186. **ün-:** (huzura) çıkmak, (bitki) bitmek, çıkmak, yükselmek, doğrulmak, tırmanmak.

(**Moğolistan Y:** -ti KÇ 19; **Yenisey Y:** -tüm 42/7 ; **D. Altay Y:** -miş 90; **Kağıda Yz:** IrkB 53, 63, 49, 60, Mainz 386: A 3).

yün-: ortaya çıkmak, yükselmek, doğmak, çıkmak. (**Kağıda Yz:** T II T 14: A 16, 22).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. ön-: bitmek, büyümek, neşvünema bulmak; mufavvak olmak (KS, 610).

Kazak T. ön-: damarlanarak toprak yüzüne çıkmak; başına baş katılarak çoğalmak; ilerlemek, hâl olmak (KTS, 218).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. ön-: büyüme, artış, yükselme; gelişme; varış (KRS, 511).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *yün-* sözcüğünün ET *ün-* sözcüğüyle aynı sözcük olduğunu belirtir (ED: 943). Ayrıca ET *ün-* “yükselmek, kalkmak; (bir bitki) bitmek” sözcüğünün ünlüsü konusunda tutarsızlık olduğunu ve sözcüğün Kırgızca ve Kazakçada *ön-* biçiminde yaşadığını belirtir (ED: 169). Çalışmamızda sözcüğün Karakalpak Türkçesinde de yaşadığı tanıklanmıştır.

1187. **üntür-:** yetiştirmek, büyütme, kaldırmak; (güneş) çıkmak, (tan) atmak. (**Moğolistan Y:** -ü T 35).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. öndür-: büyütme, yetiştirmek (KS, 610).

Kazak T. öndir-: bir şeyi ortaya çıkarmak, yapmak; bir işi verimli hale getirmek için gayret etmek (KTS, 218).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. öndir-: büyütme, yükseltme (KRS, 510).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1188. **ünüş-:** delinmek, çukur açmak, parçalanmak, yırtılmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 44).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. öngöl-/öngölös-: kazılmak, oyulmak, deşilmek; delik ya da çukur açılarak içe doğru batmak; ümit etmek, istemek (BTS, 462-463).

Kırgız T. üngü-: bir şeyi delmek, delik açmak, bir şeyin içine saplanmak. **üngül-:** delinmek, delik açılmak (KS, 795).

Kazak T. üngü-: bir şeyi çukurlaştırmak, kazmak (KTS, 298).

Nogay T. Ø Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1189. **ürk-:** ürkmek, korkmak. (**Moğolistan Y:** -üp ŞU G 7; **Kağıda Yz:** IrkB 27).

K. Tatar T. örək-: ürkmek, korkmak (KTTS, 373).

Başkurt T. örk-: ürkmek, korkmak (BTS, 463).

Kırgız T. ürk-: ürkmek, korkarak bir yana atılmak (KS, 796).

Kazak T. ürk-: ürkmek (KTS, 298).

Nogay T. ürk-: ürkmek, korkmak (NRS, 391).

Karakalpak T. ürk-: ürkmek (KRS, 694).

Kırım Tatar T. ürk-: ürkmek (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. ürk-: ürkmek (KuTS, 359).

Karaçay-Balkar T. ürk-: ürkmek (KMTS, 423).

1190. **ürküt-:** ürkütmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 21).

K. Tatar T. örkët-: ürkütmek, korkutmak (KTTS, 373).

Başkurt T. örköt-: ürkütmek, korkutmak; kükretmek (BTS, 464).

Kırgız T. ürküt-: ürkütmek, korkutarak bir yana sıçratmak (KS, 796).

Kazak T. ürkit-: ürkütmek (KTS, 298).

Nogay T. ürkit-: ürkütmek, korkutmak (NRS, 390).

Karakalpak T. ürkit-: ürkütmek (KRS, 695).

Kırım Tatar T. ürküt-: ürkütmek (KTTTTRS, 365).

Kumuk T. ürküt-: ürkütmek (KuTS, 360).

Karaçay-Balkar T. ürküt-: ürkütmek (KMTS, 423).

1191. **ütle-:** öğüt vermek. (**Moğolistan Y:** -dim O 11, 11).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. ögötle-: öğütlemek, öğüt vermek (BTS, 459).

Kırgız T. ügüttö-: öğütlemek, nasihat etmek; propaganda yapmak (KS, 793).

Kazak T. ügitte-: öğütlemek (KTS, 295).

Nogay T. ögitle-: öğüt vermek (NRS, 255).

Karakalpak T. ügitle-: öğütlemek (KRS, 687).

Kırım Tatar T. ögütle-: öğütlemek (KTTTTRS, 249).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1192. **üz-:** kopmak. (**Moğolistan Y:** -geli T 13).

K. Tatar T. öz-: kopmak; koparmak, ayırıp almak; çekiştirip yolmak; bir şeyin devamlılığına son vermek, durdurmak; halletmek, tamamlamak. (KTTS, 374).

Başkurt T. öz-: kesmek, bölmek, kırmak, koparmak, parçalamak (BTS, 471).

Kırgız T. üz-: koparmak, kesmek (KS, 800).

Kazak T. üz-: üzmek, ayırmak, koparmak; iş ve hareketi bir müddet için durdurmak, ara vermek (KTS, 295).

Nogay T. üz-: koparmak (NRS, 387).

Karakalpak T. üz-: koparmak, yırtmak (KRS, 687).

Kırım Tatar T. üz-: koparmak; kesmek (KTTTTRS, 366).

Kumuk T. üz-: koparmak; kesmek; durdurmak; kaybetmek, yitirmek (KuTS, 362).

Karaçay-Balkar T. üz-: koparmak (KMTS, 424).

1193. **yadrat-:** yere yaymak, yere yatırmak, sermek. (**Kağıda Yz:** IrkB 50).

K. Tatar T. ceyre-: yayılmak, yayılıp taşmak (KTTS, 77).

Başkurt T. yeyret-: genişletmek, yaydırmak (BTS, 726).

Kırgız T. cay-: yaymak, sermek; asmak (diyelim, kurutmak için çamaşırları); dağıtmak (diyelim, saçları); açmak (diyelim, kitabı); ilan etmek; otlağa çıkarmak (KS, 189).

Kazak T. cay-: yaymak; hayvanı gütmek, otlatmak (KTS, 97).

Nogay T. yay-: sermek, yaymak (NRS, 474).

Karakalpak T. cay-: yaymak, sermek (KRS, 211).

Kırım Tatar T. cay-: yaymak (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. yay-: sermek, yaymak, döşemek; asmak; dağıtmak (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cay-: yaymak, sermek (KMTS, 145).

1194. **yağ-:** yağmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 53, 53).

K. Tatar T. yav-: yağmak; düşmek; uçup gitmek; yağıp bir tarafta birikmek; sayıca çoğalıp birikmek (KTTS, 564).

Başkurt T. yav-: yağmak; düşmek; sayıca çoğalıp birikmek (BTS, 702).

Kırgız T. caa-: yağmak (kar, yağmur hakkında) (KS, 158).

Kazak T. cav-: yağmak (KTS, 97).

Nogay T. yav-: yağmak (NRS, 453).

Karakalpak T. cav-: yağmak (KRS, 237).

Kırım Tatar T. yağ-: yağmak (KTTTTRS, 373).

Kumuk T. yaw-: yağmak; yukarıdan, üstten bol bol (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cav-: yağmak (KMTS, 144).

1195. **yağıla-:** savaşmak. (**Yenisey Y:** -dım 45/4).

K. Tatar T. yavla-: işgal etmek, almak, zaptetmek; ele geçirmek; sarmak, kuşatmak (KTTS, 564).

Başkurt T. yavla-: işgal etmek, almak, zaptetmek; ele geçirmek; sarmak, kuşatmak (BTS, 702).

Kırgız T. coola-: harp açarak yürümek; düşmanı kovalamak; düşmanca münasebette bulunmak (KS, 222).

Kazak T. cavla-: düşmanlık etmek, hücum etmek, istila etmek; yenmek (KTS, 96).

Nogay T. yavla-: düşmanca davranmak; düşmanı düşünmek (NRS, 453).

Karakalpak T. cavla-: savaşa gitmek (KRS, 238).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. cavla-: düşman olmak, küsmek, darılmak (KMTS, 144).

1196. **yagıt-:** düşmanlaşmak. (**Moğolistan Y:** -dokda KÇ 5, 18).

yagıd-: düşmanlaşmak. (**Moğolistan Y:** -ıp ŞU G 4; -u ŞU D 10).

K. Tatar T. yavlaş-: kapışmak, savaşmak, mücadele etmek (KTTS, 564).

Başkurt T. yavlat-: işgal ettirmek, aldırmak, zaptettirmek; ele geçirtmek; sardırmak, kuşattırmak (BTS, 7002).

Kırgız T. coolat-: harp açarak yürümeye zorlamak, düşmanı kovalamaya icbar eylemek (KS, 222).

Kazak T. cavlas-: düşman olmak (KTS, 96). **cavlastır-:** birbirine düşman etmek (KTS, 96).

Nogay T. yavlas-: düşmanlaşmak (NRS, 453).

Karakalpak T. cavlat-: zorla mücadele etmek (KRS, 238).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

1197. **yagrı-:** (atın sırtı) yara olmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 16).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. cooru-: sıyrıklarla kaplanmış olan (başlıca binek atın sırtı) (KS, 223).

Kazak T. cavrı-: çok binmenin neticesinde hayvanın sırtı yara olmak (KTS, 97).

Nogay T. yavrı- 2: yara olmak (atın sırtında) (NRS, 454).

Karakalpak T. cavrı-: hayvanın sırtı yara olmak (KRS, 238).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yawru-: sıyrık, yara, bere olmak (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cavru-: atın sırtı yara olmak (KMTS, 145).

1198. **yagut-:** yaklaştırmak. (**Moğolistan Y:** ır- KT G 5, BK K 4).

K. Tatar T. Ø Başkurt T. Ø

Kırgız T. cuuktat-: yaklaştırmak (KS, 235).

Kazak T. cuvıt-: yaklaşmasına imkan vermek, göz yummak (KTS, 87).

Nogay T. yovıt-: yaklaştırmak (NRS, 446).

Karakalpak T. cuvıt-: yaklaştırmak (KRS, 216).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yuwuklaşdır-: yaklaştırmak, yakınlaştırmak (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. cuvuklat-: yaklaştırmak (KMTS, 135).

1199. **yakala-:** sınırı tutmak, sınır belirlemek (**Moğolistan Y:** -dım ŞU D 8, ŞU G 2).

K. Tatar T. yakla-: himaye etmek, savunmak; ... tarafını tutmak (KTTS, 547).

Başkurt T. yakla-: himaye etmek, savunmak; yarımçı eylem olarak iş ya da durumun yönünü, tarafını bildirecek şekilde kullanılır (BTS, 686).

Kırgız T. cakala-: kenar boyunca yürümek; yaka geçirmek; yakaya yapışmak (KS, 163).

Kazak T. çağala-: sahilde yürümek, yaklaşmak (KTS, 83).

Nogay T. yakla-: tutmak (NRS, 458).

Karakalpak T. çağala-: yaka dikmek; kenarda yürümek (KRS, 206).

Kırım Tatar T. yaqla-: korumak (KTTTTRS, 376).

Kumuk T. yaqla-: savunmak, müdafaa etmek, korumak; birisinin tarafını tutmak, birisini himayesine almak (KuTS, 384).

Karaçay-Balkar T. cakla-: korumak, himaye etmek, savunmak (KMTS, 135).

1200. **yalga-:** yalamak. (**Kağıda Yz:** IrkB 13).

K. Tatar T. yala-: yalamak, dil değdirmek; yiyip içmek; güneş yakmak, eritip yok etmek (KTTS, 548).

Başkurt T. yala-: yalamak (BTS,).

Kırgız T. cala-: yalamak (KS, 165).

Kazak T. cala-: yalamak (KTS, 87).

Nogay T. yala-: yalamak (NRS, 459).

Karakalpak T. cala-: yalamak (KRS, 217).

Kırım Tatar T. yala-: yalamak (KTTTTRS, 374).

Kumuk T. yala-: yalamak (KuTS, 378).

Karaçay-Balkar T. cala-: yalamak (KMTS, 135).

1201. **yalık-:** yalnız kalmak, tek başına kalmak. (**Yenisey Y:** -ayın 10/9, 10/10).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. calkı: yalnız (KS, 169).

Kazak T. calqı: tek, eşsiz (KTS, 88). **calqıla-:** yalnız bırakmak, tek tek etmek (KTS, 88).

Nogay T. yalkı: yalnız, tek (NRS, 460).

Karakalpak T. calkı: yalnız, tek başına (KRS, 219).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

Tekin, Elegest I (E 10) yazıtında *yal(ı)kay(ı)n / y(a)lkay(ı)n* biçiminde okunan sözcük hakkında; sözcüğün Nogaycada, Kırgızcada ve Kazakçada bulunan *calkı/yalkı* “yalnız, tek” sözcüğünün -ı eylemden sıfat yapan yapım ekini almamış biçimi olduğunu düşünür. Bu bağlamda Eski Türkçede *yalık-* “yalnız kalmak, tek kalmak” anlamında bir eylem olabileceğini belirtir. Tekin, bu düşüncelerini yazıtta 9. satırda söz konusu sözcükten önce geçen *azıp kalayın* “çekip gideyim”, *adrlayın* “ayrılalım” gibi

sözcüklerin varlığıyla, metnin devamında bu sözcüklere yakın anlamlı bir sözcük olması ihtimaliyle destekler (1995: 28). Sözcüğün eylem biçimi ÇKTL sözlüklerinde bulunmamakta, Kazak T’de *calqıla*- “yalnız bırakmak” sözcüğü bulunmaktadır.

1202. **yalk-**: bıkmak; tiksirmek, (kendisini) uzak tutmak. (**Kağıda Yz**: Mainz 403a,b: (B) A 3, 12).

K. Tatar T. yalık-: yorulmak, gücü tükenmek; başkaca yapası gelmemek, göreceği gelmemek, usanmak (KTTS, 551).

Başkurt T. yalık- / **yalkı-**: bezmek, usanmak, bıkmak (BTS, 689).

Kırgız T. calk-: korkak, ürkek olmak; (korkudan) arzu ve hevesini kaybetmek (KS, 169).

Kazak T. calq-: bıkmak, üzülme, gönülsüz olmak (KTS, 88).

Nogay T. yalık-: üzülme; sıkılmak (NRS, 461).

Karakalpak T. calık-: üzülme (KRS, 222).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yalq-: yorulmak; bıkmak, usanmak, canı sıkılmak (KuTS, 380).

Karaçay-Balkar T. calkı-: yorulmak; sıkılmak, usanmak, bezmek (KMTS, 136).

1203. **yalvar-**: yalvarmak. (**Kağıda Yz**: IrkB 19, 54, Or. 8212/1692: (A) Sol 5-6).

K. Tatar T. yalvar-: yalvarmak, yakarmak (KTTS, 553).

Başkurt T. yalvar-: yalvarmak (BTS, 691).

Kırgız T. calbar-: yalvarmak (KS, 166).

Kazak T. calbar-: yalvarmak (KTS, 88).

Nogay T. yalbar-: yalvarmak (NRS, 459).

Karakalpak T. calbar-: yalvarmak (KRS, 218).

Kırım Tatar T. yalvar-: yalvarmak (KTTTTRS, 374).

Kumuk T. yalbar-: yalvarmak (KuTS, 379).

Karaçay-Balkar T. calın-: yalvarmak (KMTS, 136).

1204. **yamaş-**: katılmak, eklenmek, birleşmek. (**Moğolistan Y**: -dı Ta D 6).

K. Tatar T. yamaş-: üstünkörü yamamak (KTTS, 553).

Başkurt T. yama-: yamamak (BTS, 691).

Kırgız T. cama-: yamamak (KS, 171).

Kazak T. cama-: yamamak; katmak; biriktirmek (KTS, 90).

Nogay T. yamas-: yamamak, lehimlemek (NRS, 463).

Karakalpak T. camas-: yamamak (KRS, 225).

Kırım Tatar T. yama-: yamalamak (KTTTTRS, 375).

Kumuk T. yama-: yamamak (KuTS, 380).

Karaçay-Balkar T. cama-: yamamak (KMTS, 136).

Aydın, ET *yamaş-* sözcüğünün *yama-* “yamamak” eyleminden türediğini belirtir (2018b: 193).

1205. **yan-:** geri dönmek. (**Moğolistan Y:** -alım T 37, -ıgma T 53, -tımız T 28, 29).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. can-: dönmek (KS, 174).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1206. **yantur-:** döndürmek, geri çevirmek; içine gömmek. (**Moğolistan Y:** -tumuz T 45, -u KT K 11).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. candır-: geri vermek, iade etmek (KS, 175).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1207. **yañıl-:** yanılmak, hata yapmak. (**Moğolistan Y:** -ıp KT G 10, BK K 8, T 26, -sar KT G 6, BK K 4, -taçı siz KT G 11, BK K 8, -tı KT D 20, BK D 35, -tıg KT D 23, BK D 19, -tokın KT D 19, BK D 16; Bö y; **Kağıda Yz:** Or. 8212/78: (A) A 12, 14, 9, 10, 11, 7, (B) A 1).

K. Tatar T. yañılış-: yanlış yapmak, hata etmek, yanılmak; yanlış fikirde olmak (KTTS, 550).

Başkurt T. yañıl-: yanılmak (BTS, 694).

Kırgız T. cañıl-: yanılmak (KS, 176).

Kazak T. canıl-: yanılmak, hataya düşmek (KTS, 92).

Nogay T. yañıl-: yanılmak, hata yapmak (NRS, 465).

Karakalpak T. cañıl-: yanılmak (KRS, 227).

Kırım Tatar T. yañılış-: yanılmak (KTTTTRS, 376).

Kumuk T. yañıl-: yanılmak, hataya düşmek (KuTS, 382).

Karaçay-Balkar T. cañıl-: yanılmak, hataya düşmek (KMTS, 138).

1208. **yañıla-:** yenilemek; tekrar etmek. (**Moğolistan Y:** -yu KarB I, III/9).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cañıla-: yenilemek (KS, 176).

Kazak T. canala-: yenilemek (KTS, 92).

Nogay T. yañıla-: yenilemek (NRS, 465).

Karakalpak T. cañala-: yenilemek (KRS, 227).

Kırım Tatar T. yañart-: yenilemek (KTTTTRS, 376).

Kumuk T. yañırt-: yenilemek; redtore etmek, tamir etmek, onarmak; yenilemek, yeniden başlamak; değiştirmek (KuTS, 383).

Karaçay-Balkar T. cangırt-: yenilemek (KMTS, 138).

Karşılaştırdığımız bazı sözcüklerin kökleri aynı, ekleri farklıdır.

1209. **yañra-:** ses çıkarmak; söylenmek, homurdanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 22).

K. Tatar T. yañgıra-: yankılanmak, çınlamak; açıkça işitilmek; hatırdak olmak, daima sesi kulakta olmak; dağılmak, yayılmak (KTTS, 555-556).

Başkurt T. yañgıra-: yankılanmak, daima sesi kulakta olmak; açıkça işitilmek; dağılmak, yayılmak (BTS, 693).

Kırgız T. cañır-: çınlamak, yankılamak; gürlemek (KS, 176).

Kazak T. cañır-: yankılanmak; değişmek (KTS, 92).

Nogay T. yañıra-: ötmek; çınlamak; yankılanmak (NRS, 465).

Karakalpak T. cañır-: yankılanmak (KRS, 227).

Kırım Tatar T. yañgır-: tınlamak; ötmek; tangırdamak (KTTTTRS, 375).

Kumuk T. yañır-: ses vermek, çınlamak, tınlamak; işitilmek, duyulmak (ses, yankı) (KuTS, 382).

Karaçay-Balkar T. Ø

1210. **yañ-:** yaymak, dağıtmak. (**Moğolistan Y:** -a KT D 23, BK D 19, 31, -dım BK D 33, -dımız T 16, 41, -dok T 16, -ıp KT D 34).

yay-: dağıtmak, bozguna uğratmak. (**Moğolistan Y:** -mış O 1).

K. Tatar T. cey-: yaymak, açmak, sermek; genişletmek; örtü yazmak; birisine bir söz duyurmak (KTTS, 76).

Başkurt T. yey-: etrafa yaymak, dağıtmak, saçmak; yatmak; döşemek, sermek, kaplamak (BTS, 725).

Kırgız T. cay-: sermek, yaymak, dağıtmak; otlağa çıkarmak (KS, 189).

Kazak T. cay-: yaymak; hayvanı gütmek, olatmak (KTS, 97).

Nogay T. yay-: sermek, yaymak (NRS, 474).

Karakalpak T. cay-: yaymak, sermek (KRS, 211).

Kırım Tatar T. cay-: yaymak (KTTTTRS, 70).

Kumuk T. yay-: sermek, yaymak, döşemek; dağıtmak; şuraya buraya atmak; asmak (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cay-: yaymak, sermek (KMTS, 145).

1211. **yap-:** yapmak, inşa etmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 28).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**
Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. yap-: yapmak (KTTTTRS, 376).
Kumuk T. Ø **Karaçay-Balkar T. Ø**

1212. **yapıt-:** yaptırmak, kudurmak. (**Moğolistan Y:** -ı ŞU B 5).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**
Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**
Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1213. **yar-:** yarmak, ikiye bölmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 40).

K. Tatar T. yar-: yarmak, kesmek (KTTS, 557).
Başkurt T. yar-: yarmak, kesmek (BTS, 696).
Kırgız T. car-: yarmak, parça parça etmek (KS, 178).
Kazak T. car-: yarmak, bölmek, parçalamak (KTS, 94).
Nogay T. yar-: yarmak (NRS, 469).
Karakalpak T. car-: yarmak, bölmek, parçalamak (KRS, 229).
Kırım Tatar T. yar-: yarmak (KTTTTRS, 378).
Kumuk T. yar-: kesmek, doğramak, kırmak; yarmak, açmak (KuTS, 386).
Karaçay-Balkar T. car-: yarmak (KMTS, 140).

1214. **yara-:** yaramak, uygun olmak, iyi olmak. (**Moğolistan Y:** -matın ŞU D 10; **Yenisey Y:** -yu 39/6; **Kağıda Yz:** IrkB 5, 5, 5, 41, 30).

K. Tatar T. yara-: yaramak, faydalı olmak, bir iş başarabilmek; birisine yaranmak; uygun olmak, denk olmak (KTTS, 557).
Başkurt T. yara-: yaramak, faydalı olmak, bir iş başarabilmek; uygun olmak, denk olmak (BTS, 696).
Kırgız T. cara-: yaramak, hoşla gitmek; koşuya, sefere hazır bulunmak (at hakkında) (KS, 178-179).
Kazak T. cara-: işe yaramak, uygun gelmek, beğenilmek (KTS, 93).
Nogay T. yara-: yaramak (NRS, 466).
Karakalpak T. cara-: beğenmek; işe yaramak (KRS,).
Kırım Tatar T. yara-: yaramak (KTTTTRS, 377).
Kumuk T. yara-: uymak, uygun gelmek, yaramak, işe yaramak, yakışmak (KuTS, 384).
Karaçay-Balkar T. cara-: yaramak, faydalı olmak (KMTS, 140).

1215. **yarat-:** yapmak, meydana getirmek, yaratmak; örgütlemek, düzene sokmak. (**Moğolistan Y:** -dım BK K 9, BK D 2, BK G-B, -igma KT K 13, -ıp KT D 19, 20, BK

D 16, 17, BK G 15, -mış KT D 13, BK K 9, BK D 1, 12, BK G 13; KarB I, II/1; -dı Tes G 2, 3; -ıgma Ta K 5, Ta Kaplumbağa; **Kağıda Yz:** U 5: (B1. I) A 5-6, Or. 8212/7: (A) A 7).

K. Tatar T. yarat-: yaratmak, var etmek. (KTTS, 559).

Başkurt T. yarat-: yaratmak, meydana getirmek, doğurmak; çok yakın hissetmek, sevmek; âşık olmak; atı özel şekilde tımarlayıp besleyerek yarışa hazırlamak; uygunlaştırmak (BTS, 697).

Kırgız T. carat-: yaratmak, halk etmek; tasvip etmek, beğenmek; işe yarayanı seçmek; atı koşuya hazırlamak (KS, 180).

Kazak T. carat-: yaratmak; bir şeyi uygun görmek; tatbik etmek, kullanmak; atı yarışa hazırlamak (KTS, 93).

Nogay T. yarat-: yaratmak, oluşturmak (NRS, 467).

Karakalpak T. carat-: yaratmak (KRS, 230).

Kırım Tatar T. yarat-: yaratmak (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yarat-: yaratmak, vücuda getirmek; uydurmak, adapte etmek; kullanmak (KuTS, 385).

Karaçay-Balkar T. carat-: yaratmak (KMTS, 140).

1216.**yaratıt-:** yaptırmak, meydana getirtmek. (**Moğolistan Y:** -dım Ta B 1, 2, 3, ŞU D 8, 9, 10).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yarattır-: yaptırmak; sevdirmek (BTS, 697).

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1217.**yarıl-:** yarılmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 6).

K. Tatar T. yarıl-: yarılmak, soğuktan veya kuruluktan üstü, kabuğu açılmak (KTTS, 560).

Başkurt T. yarıl-: yarılmak, çatlamak (BTS, 698).

Kırgız T. carıl-: yarılmak, çatlamak, patlamak, infilak etmek (KS,).

Kazak T. carıl-: patlamak, yarılmak (KTS, 95).

Nogay T. yarıl-: yarılmak (NRS, 469).

Karakalpak T. carıl-: yarılmak (KRS, 233).

Kırım Tatar T. yarıl-: yarılmak (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yarıl-: kesilmek; çatlamak; teşrih edilmek, açılmak; parçalanmak (KuTS, 385).

Karaçay-Balkar T. carıl-: yarılmak (KMTS, 140).

1218. **yarlıka-:** lütfetmek, emretmek, buyurmak. (**Moğolistan Y:** -dı T 16, -dok KT D 15, BK K 9, 10, BK D 13, 14, 23, 33, 34, 40, -dokın KT G 9, BK K 7, -mı O 6, -zu KT D 29, T 53; -dok Ta B 3; **Yenisey Y:** -dı 32/5; **Kağıda Yz:** Mainz 169a,b+c,d: (A) B 3, (B) A 3, T II T 14: A 19).

yarlıka-: lütfetmek (**Moğolistan Y:** -dı Ta K 6).

K. Tatar T. yarlıka-: bağışlamak, affetmek, günahlarını affetmek, merhamet etmek. (KTTS, 561).

Başkurt T. yarlıka-: affetmek, bağışlamak, merhamet etmek (BTS, 699).

Kırgız T. Ø

Kazak T. carılqa-: iyilik etmek, yetiştirmek; birisine duada bulunmak (KTS, 95).

Nogay T. yarlıka-: bağışlamak (NRS, 469).

Karakalpak T. carılka-: korumak, bağışlamak (KRS, 233).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1219. **yarı-** aydınlanmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 26, 21).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. carı-: yakmak (KS-S, 184). **carıl-:** aydınlanmak, aydınlatılmak (KS, 181).

Kazak T. carıqtan-: aydınlanmak, ışığa kavuşmak (KTS, 94).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. carık-: aydınlanmak (KRS, 233).

Kırım Tatar T. yarıqlan-: aydınlanmak, ağarmak (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yarıqlan-: aydınlanmak, ışıklanmak; *mec.* bilgi almak (KuTS, 386).

Karaçay-Balkar T. carı-: aydınlanmak (KMTS, 141).

1220. **yaşa-:** yaşamak. (**Moğolistan Y:** -p KÇ 3, -yur KT K 2, 2; **Yenisey Y:** -yın 36/1).

K. Tatar T. yeşe-: yaşamak, ömür sürmek; ilgilenmek, önem vermek; hayat sürmek, gününü geçirmek; geçinmek; bir yerde yerleşik olmak, ikamet etmek; aile kurmak; sürekli olmak. (KTTS, 568).

Başkurt T. yeşe-: yaşamak, ömür geçirmek; gününü gün etmek; unutulmamak (BTS, 720).

Kırgız T. çaşa-: yaşamak, sıhhatte ömür geçirmek (KS, 185).

Kazak T. casa-: yaşamak, hayat sürmek (KTS, 95).

Nogay T. yaşa-: yaşamak (NRS, 474).

Karakalpak T. casa- 2: yaşamak (KRS, 234).

Kırım Tatar T. yaşa-: yaşamak (KTTTTRS, 378).

Kumuk T. yaşa-: yaşamak; geçimi iyi olmak (KuTS, 387).

Karaçay-Balkar T. çaşa-: yaşamak (KMTS, 143).

1221. **yat-:** yatmak, uzanmak, yığılmak, ortada kalmak. (**Moğolistan Y:** -dı KT D 24, BK D 20, -u KT K 9, T 19; **Tanrı Dağı Y:** -gu K-12; **Kağıda Yz:** IrkB 3).

K. Tatar T. yat-: yatmak, dinlenmek veya uyumak üzere uzanmak. (KTTS, 563).

Başkurt T. yat-: yatmak, dinlenmek veya uyumak üzere uzanmak; yaşamak; yerleşik olmak (BTS, 701).

Kırgız T. cat-: yatmak, uzanmak; ait olmak; yardımcı eylem rolünde işin uzun sürdüğünü ifade eder (KS, 187).

Kazak T. cat-: yatmak, istirahat etmek (KTS, 96).

Nogay T. yat-: yatmak, uzanmak (NRS, 472).

Karakalpak T. cat-: yatmak (KRS, 236).

Kırım Tatar T. yat-: yatmak (KTTTTRS, 379).

Kumuk T. yat-: yatmak (KuTS, 389).

Karaçay-Balkar T. cat-: yatmak (KMTS, 144).

1222. **yawrit-:** zayıflatmak. (**Moğolistan Y:** -dım BK D 31).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. coorut-: yağırlandırmak (KS, 224).

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1223. **yayla-:** yaylamak, yazı geçirmek. (**Moğolistan Y:** -dı Tes G 2; -dım Ta B 2, 2, ŞU D 8, 9, ŞU G 2, ŞU B 3; **Kağıda Yz:** IrkB 62, 64).

K. Tatar T. ceyle-: yazı geçirmek, yaylamak (KTTS, 76).

Başkurt T. yeyle-: yazı geçirmek (BTS, 726).

Kırgız T. cayla-: yazı geçirmek; yazlık meralarda bulunmak, yazı dağlarda geçirmek (KS, 191).

Kazak T. cayla- 2: yaylada bulunmak (KTS, 85).

Nogay T. yayla-: yazı geçirmek (NRS, 457).

Karakalpak T. cayla-: yaylada bulunmak (KRS, 212).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yayla-: yazı geçirmek (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. cayla-: yazı geçirmek, yaylamak (KMTS, 146).

1224. **yaylat-:** yaylatmak, yazı geçirtmek. (**Moğolistan Y:** -dım HT II/3).

K. Tatar T. ceylet-: yazı geçirtmek, yaylatmak (KTTS, 76).

Başkurt T. yeylet-: yazı geçirtmek (BTS, 726).

Kırgız T. caylat-: yaylatmak, yazı geçirtmek (KS, 192).

Kazak T. caylat-: yaylada bulundurmak (KTS, 85).

Nogay T. caylat-: yaylatmak, otlatmak.

Karakalpak T. caylat-: yaylada bulundurmak (KRS, 212).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yaylat-: yazı geçirtmek (KuTS, 390).

Karaçay-Balkar T. caylat-: otlatmak (KMTS, 146).

1225. **yaz-:** yanılmak, hedefi şaşırmak. (**Tanrı Dağı Y:** T-2/2, T-2/4).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yazala-: yanılmak, şaşırmak (BTS, 704).

Kırgız T. caz-: yanılmak; hedefe değdirememek; yolu şaşırmak (KS, 193).

Kazak T. caz- 4: mahcup olmak (KTS, 84).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. caz-: yanılmak (KRS, 209).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1226. **yazın-:** yanılmak, hata etmek. (**Moğolistan Y:** -tı BK D 17, -tokın BK D 16).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. cazın-: yanılmak (KS, 195).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1227. **yazma-:** inanmamak, kanmamak. (**Moğolistan Y:** -yın ŞU B 5).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1228. **yel-:** (at) hızlı sürmek, dörtnala koşturmak. (**Moğolistan Y:** -ü T 26, 27).

K. Tatar T. cil-: hızlı koşmak; tez yürümek, çabuk yürümek. (KTTS, 81).

Başkurt T. yël-: büyük bir hızla hareket etmek, çabuk hareket etmek (BTS, 708).

Kırgız T. cel-: yelmek (hızlı koşmak) (KS, 198).

Kazak T. cel-: atla orta hızla gitmek (KTS, 99).

Nogay T. yel-: tırıs gitmek; koşmak (NRS, 106).

Karakalpak T. cel-: koşmak (KRS, 242).

Kırım Tatar T. yek-: koşmak (hayvanı çekeceği şeye bağlamak) (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. yek-: hayvanı koşmak; birini işe koşmak (KuTS, 391).

Karaçay-Balkar T. cek-: atları koşmak (KMTS, 147).

1229. **yeltür-:** akın ettirmek; dört nala koşturmak. (**Moğolistan Y:** -dim T 54).

K. Tatar T. ciltëret-: rahatsız etmek, musallat olmak. (KTTS, 82).

Başkurt T. yëldër-: hızlıca hareket etmek, atılmak (BTS, 709).

Kırgız T. celdir-: hızlı koşturmak, yeldirmek (KS, 199).

Kazak T. celdirt-: atı orta hızla koşturmak (KTS, 98).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. celdir-: koşturmak (KRS, 243).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yekdir-: koşturmak, hayvanı koşturmak (KuTS, 391).

Karaçay-Balkar T. Ø

1230. **yet-:** (bir atı) yedeğe almak; götürmek. (**Moğolistan Y:** -e T 25).

K. Tatar T. citekle-: birini kolundan tutup götürmek; hayvanı dizgininden tutup gitmek, yönetmek (KTTS, 84).

Başkurt T. yëtekle-: kullanmak, sürmek (BTS, 722).

Kırgız T. cetele-: yedeğe almak; gütmek, rehberlik etmek (KS, 204).

Kazak T. cetele-: yanında yürütmek, elinden tutmak (KTS, 101).

Nogay T. yetekle-: sürmek, yönetmek, götürmek (NRS, 107).

Karakalpak T. cetele-: götürmek, sürmek, dolaştırmak (KRS, 248).

Kırım Tatar T. yetekle-: el ele yürümek (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *yet-* “öncülük etmek, götürmek (bir atı)” sözcüğünün çağdaş kuzeybatı dillerinden Kırım Türkçesinde *yete-*, Nogay Türkçesinde *yet-* biçiminde yaşadığını belirtir (ED: 884). Taradığımız ÇKTL sözlüklerinde *yet-* sözcüğünü bulamadık ancak bu eylemden türeyen ve benzer anlamı ifade eden yukarıda belirttiğimiz sözcükleri tespit ettik.

1231. **yè-:** yemek. (**Moğolistan Y:** -yü T 8, T 8; **Kağıda Yz:** IrkB 37, 46, 46, 17, 3).

K. Tatar T. ci-: yemek yemek. (KTTS, 80).

Başkurt T. yëy-: yemek yemek, bünyesine almak (BTS, 725).

Kırgız T. ce-: yemek, tadını almak (KS, 196).

Kazak T. ce-: yemek yemek, hakkını vermemek, sömürmek (KTS, 102).

Nogay T. ye-: yemek, yemek yemek (NRS, 104).

Karakalpak T. ce-: yemek (KRS, 240).

Kırım Tatar T. ye-: yemek (KTTTTRS, 380).

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. cey-: yemek (KMTS, 150).

1232. **yéget-:** artırmak; düzeltmek, iyileştirmek. (**D. Altay Y:** -di 78).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1233. **yêrlen-:** yerleşmek, yurt tutmak. (**Yenisey Y:** –dim 42/5).

K. Tatar T. cirlë-: defnetmek, gömmek (KTTS, 84).

Başkurt T. yêrlen-: defnedilmek, gömülmek (BTS, 719).

Kırgız T. cerleş-: yerleşmek, ikamet etmek, kalmak (KS-S, 194).

Kazak T. cerlen-: gömülmek (KTS, 101).

Nogay T. yerles-: yerleşmek (NRS, 107).

Karakalpak T. cerlen-: gömülmek (KRS, 247).

Kırım Tatar T. yerleş-: yerleşmek (KTTTTRS, 381).

Kumuk T. yerleş-: yerleşmek; mesken tutmak (KuTS, 393).

Karaçay-Balkar T. cerleş-: yerleşmek (KMTS, 149).

1234. **yêt-:** yetişmek, ulaşmak. (**Moğolistan Y:** -dim ŞU D 1, 3, ŞU G 8; **Kağıda Yz:** O. 1: A 2).

K. Tatar T. cit-: yaklaşmak, yanına gelmek; kovalayıp yetişmek; vakti gelmek; belirli bir dereceye kadar yükselmek, artmak; baliğ olmak, yetişkin olmak, büyümek; yeterli gelmek, yetmek (KTTS, 84).

Başkurt T. yêt-: ulaşmak, yetmek, varmak (BTS, 722).

Kırgız T. cet-: başarmak, elde etmek; yetmek, yeterli olmak, elvermek (KS-S, 194).

Kazak T. cet- 1: ulaşmak, yarmak; dolmak, yaşını doldurmak (KTS, 101).

Nogay T. yet- 2: yetişmek, varmak; olmak, olgunlaşmak (NRS, 108).

Karakalpak T. cet-: yetişmek, ulaşmak (KRS, 247).

Kırım Tatar T. yetiş-: yetişmek; yetmek, ulaşmak (KTTTTRS, 382).

Kumuk T. yet-: yetişmek, ulaşmak, ermek; değmek (KuTS, 394).

Karaçay-Balkar T. cet-: ulaşmak, yetişmek (KMTS, 149).

1235. **yıdıt-:** kokutmak. (**Kağıda Yz:** IrkB 59).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. cıtta-: kokmak, koku vermek; koklamak; okşamak, öpmek (KS, 214).

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. cıyı: koku (KMTS, 153). **cıyıla-:** koklamak (KMTS, 153).

1236. **yıg-:** bir araya toplamak. (**Moğolistan Y:** -dım O 9, -ıp T 43, -mı O 1).

K. Tatar T. cıy-: yığmak, toplamak; çeki düzen vermek; bir araya getirmek; dermek, dizmek, tertip etmek; biriktirmek; koku veya nemi içine çekmek. (KTTS, 78).

Başkurt T. yıy-: yığmak, toplamak, biriktirmek (BTS, 734).

Kırgız T. cıy-: yığmak, yığın halinde toplamak, küme haline koymak; biriktirmek (KS, 214).

Kazak T. cıy-: toplamak, bir yere yığmak (KTS, 113).

Nogay T. yıy-: toplamak, yığmak (NRS, 127).

Karakalpak T. cıy-: toplamak, yığmak (KRS, 271).

Kırım Tatar T. cıy-: toplamak, toparlamak (KTTTTRS, 73).

Kumuk T. cıy-: toplamak; kaldırmak; biriktirmek (KuTS, 92).

Karaçay-Balkar T. cıy-: toplamak (KMTS, 152).

1237. **yıgla-:** ağlamak. (**D. Altay Y:** -ın 79/2).

K. Tatar T. yıla-: ağlamak, gözyaşı dökmek; ağlar gibi hıçkırıp feryat etmek; yakınmak, şikayet etmek (KTTS, 571).

Başkurt T. yıla-: ağlamak (KTLS, 8).

Kırgız T. ıyła-: ağlamak (KS, 362).

Kazak T. cıla-: ağlamak (KTS, 111).

Nogay T. yıla-: ağlamak (NRS, 128).

Karakalpak T. cıla-: ağlamak (KRS, 274).

Kırım Tatar T. cıla-: ağlamak (KTTTTRS, 72).

Kumuk T. yıla-: ağlamak (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. cıla-: ağlamak (KMTS, 150).

1238. **yılla-:** yılı geçirmek. (**Moğolistan Y:** -dım Ta G 2).

K. Tatar T. yılla-: yıllanmak, yıl boyu korunmak (KTTS, 573).

Başkurt T. yılla-: yıllamak, yıl boyu bekletmek (BTS, 729).

Kırgız T. Ø

Kazak T. cılđa-: yıllar geçirmek (KTS, 111).

Nogay T. yılla-: yıl boyunca durmak (NRS, 128).

Karakalpak T. Ø **Kırım Tatar T. Ø**

Kumuk T. yılla-: yıllanmak; yıllar geçmek (KuTS, 395).

Karaçay-Balkar T. Ø

1239. **yırıl-:** ayrılmak. (**Yenisey Y:** -dim 24/7, 28/1).

yiril-: ayrılmak (**Yenisey Y**: tim 41/6).

K. Tatar T. yiril-: sel sularıyla yarılmak; set veya baraj yıkılmak (KTTS, 574).

Başkurt T. yiril-: yarılmak; ayrılmak, parçalanmak (BTS, 731).

Kırgız T. cırıl-: yırtılmak, parçalanmak, parça parça olmak (KS, 213).

Kazak T. cırıl-: yırtılmak, ayrılmak, çatlamak (KTS, 113).

Nogay T. yiril-: kopmak, yırtılmak (NRS, 130).

Karakalpak T. cırıl-: yırtılmak (KRS, 277).

Kırım Tatar T. yarıl-: yarılmak (KTTTTRS, 377).

Kumuk T. yiril-: yarılmak, yırtılmak; delinmek (KuTS, 396).

Karaçay-Balkar T. cırık-: yarık, ikiye ayrılmış (KMTS, 152).

1240. **yit-**: yitmek, kaybetmek, mahvolmak. (**Moğolistan Y**: -miş O 1, -ü KT D 27, 28, BK D 22, 22; -diñ ŞU D 5).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cit-: yok olmak, yitmek, kaybolmak; mahvolmak (KS, 217).

Kazak T. cit-: yitmek (KTLS, 990).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cit-: kaybolmak (KRS, 252).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1241. **yütür-**: yitirmek, kaybetmek. (**Moğolistan Y**: -ü KT D 7, BK D 7).

yütür-: yitirmek, kaybetmek. (**Kağıda Yz**: IrkB 24).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. citir-: yitirmek, kaybetmek (KS-S, 198).

Kazak T. citir-: yitirmek (KTLS, 990).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. citir-: kaybetmek (KRS, 252).

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1242. **yogla-**: cenaze töreni yaptırmak. (**Yenisey Y**: -dınız 42/5; **D. Altay Y**: -dım 34/1).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø**

Kırgız T. cokto-: ölü için ağlamak; yoklamak; malumat araştırmak (KS, 219).

Kazak T. coqta-: ölenin arkasından ağıt söyleyip ağlamak; aramak, arzulamak; intikam almak; kaybolan şeyi aramak (KTS, 103).

Nogay T. Ø **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1243. **yogur-**: bata ıka, yoğururcasına yürümek, (bir yerden) aşmak? (**Moğolistan Y:** -u BK G-D, T 15; -a T 26).

K. Tatar T.  **Başkurt T. **

Kırgız T. cuur-: yoğurmak; karıştırmak (KS, 235).

Kazak T. jur-: yoğurmak (ED: 906).

Nogay T. cuur-: yoğurmak.

Karakalpak T. 

Kırım Tatar T. yoğur-: yoğurmak (KTTTTRS, 383).

Kumuk T.  **Karaçay-Balkar T. **

1244. **yokad-**: yok olmak. (**Moğolistan Y:** -u KT D 10).

K. Tatar T. yuğal-: yok olmak; göze görünmemeye başlamak; kaybolmak; boşa gitmek; bitmek; düşünceye dalmak (KTTS, 589).

Başkurt T. yuğal-: yok olmak, kaybolmak, yitmek (BTS, 743).

Kırgız T. cogot-: kaybetmek; yitirmek; aşırmak (ihtilas) (KS, 218).

Kazak T. coğal-: “yok olmak; kayıp olmak, alınmak; bir daha görünmemek (KTS, 103).

Nogay T. 

Karakalpak T. coğal-: yok olmak, kaybolmak (KRS, 252).

Kırım Tatar T.  **Kumuk T. **

Karaçay-Balkar T. cogal-: yok olmak, kaybolmak (KMTS, 155).

1245. **yokla-**: göğe yükseltmek, (mec.) yok olmak. (**Yenisey Y:** -dı 32/1, 32/8; -maz 32/9; -yur 25/6).

K. Tatar T. yukla-: yitirmek, kaybetmek. (KTTS, 590).

Başkurt T. yukla-: yok diye düşünmek, yok saymak (BTS, 744).

Kırgız T. cokla-: yoklamak (KS, 219).

Kazak T. 

Nogay T. yokla-: yoklamak, kontrol etmek, ziyaret etmek (NRS, 124).

Karakalpak T. cokla-: yas tutmak (KRS, 254).

Kırım Tatar T. yoqla-: yoklamak (KTTTTRS, 384).

Kumuk T. yokla-: yok etmek, imha etmek; yoklamak (KuTS, 398).

Karaçay-Balkar T. cokla-: yoklamak; ziyaret etmek (KMTS, 156).

1246. **yoluk-**: karşılaşmak, karşı karşıya gelmek. (**Moğolistan Y:** -dum şU G 1).

K. Tatar T. yulık-: rastlamak, tesadüf etmek, karşılaşmak, bilmeden denk gelmek; adrese ulaşmak, varmak (KTTS, 592).

Başkurt T. yulık-: karşılaşmak, denk gelmek; rastlaşmak (BTS, 745).

Kırgız T. coluk-: karşılaşmak; rastlamak; görüşmek (KS, 221).

Kazak T. colıq-: rast gelmek, karşılaşmak, görüşmek (KTS, 104).

Nogay T. yolık-: karşılaşmak; buluşmak (NRS, 125).

Karakalpak T. colık-: rast gelmek, karşılaşmak (KRS, 255).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yoluq-: görüşmek, karşılaşmak, rastlamak, buluşmak (KuTS, 398).

Karaçay-Balkar T. coluk-: rastlamak (KMTS, 156).

1247. **yoñaşur-:** (birbirine karşı) kışkırtmak. (**Moğolistan Y:** -tokın KT D 6, BK D 7).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. Ø

Kırgız T. Ø

Kazak T. Ø

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. Ø

1248. **yorı-:** (yaşamaya) devam etmek, ilerlemek; ordu ile ilerlemek; isyan etmek.

(**Moğolistan Y:** -dım BK D 27, -dımız KT D 37, -dokı T 61, -lım T 29, 35, -mış O 5, 6, -p KT D 35, 40, BK D 27, BK G-D, O 11, -pan BK D 37, -sar T 23, 24, -yur KT G 9, KT D 12, BK K 7, BK D 10, T 10; -dı Ta D 6, ŞU K 6; -dım Ta D 9, Ta G 1, 2, ŞU K 7, 9, ŞU D 4, 6, 7, 11, ŞU G 3, 6, ŞU B 1; -p ŞU G 7; -yın ŞU D 5; -yu ŞU D 6; -yur Ta D 6; **Yenisey Y:** -p 68/17; -yur Adrianov/1; **Kağıda Yz:** IrkB 53, 53, 45, 15, 17, 40, 49, 20, U 181: B 6).

K. Tatar T. yörë-: yürümek; hareket etmek, yola çıkmak; yaşamak, hayat sürmek; işlemek; varmak; geçmek, çıkmak; gitmek; katılmak, bulunmak; düşünmek, niyetlenmek; yardımcı eylem olarak “devamlılık, süreç”. (KTTS, 586).

Başkurt T. yörö-: yürümek, hareket etmek (BTS, 742).

Kırgız T. cür-: hareket etmek, harekette bulunma; yürümek; vasıta ile gitmek; niyet etmek; hizmet etmek; yardımcı eylem olarak baş eylemin sürekliliğini bildirir; birisi veya bir nesne olduğu anlaşılmak (KS, 237).

Kazak T. cür-: yürümek; kımıldamak, hareketlenmek; olmak; kaymak, yüzmek (KTS, 110).

Nogay T. yurı-: gitmek, varmak; adım atmak (RNS, 685).

Karakalpak T. cür-: yürümek (KRS, 269).

Kırım Tatar T. cür-: yürümek (KTTTTRS, 75).

Kumuk T. yürü-: yürümek; hareket etmek; birlikte olmak; yardımcı eylem (KuTS, 403).

Karaçay-Balkar T. cürü-: yürümek (KMTS, 163).

1249. **yorıt-**: yürütmek, ilerletmek; (asker) sevk etmek. (**Moğolistan Y:** -dım KT G 4, BK K 3, T 25, 35, -maz KT G 6, BK K 4; Bi III; **Yenisey Y:** -dı 152/1).

K. Tatar T. yörēt-: yürütmek; gütmek, bakmak; birinin hareketini idare etmek; unvanla çağırarak, adlandırmak; izin vermek. (KTTS, 587).

Başkurt T. yöröt-: yürütmek, hareket ettirmek; araba vb. sürmek (BTS, 742).

Kırgız T. cürgüz-: yürütmek; herekete getirmek, icra etmek (KS, 238).

Kazak T. cürgiz-: yürütmek, yönetmek (KTS, 110).

Nogay T. yurıt-: yürütmek (NRS, 451).

Karakalpak T. cürgiz-: yürütmek (KRS, 269).

Kırım Tatar T. yürüt-: sürmek, kullanmak, götürmek (RKKRS, 625).

Kumuk T. yürüt-: yürütmek, harekete geçirmek; kullandırmak, sürdürmek (KuTS, 403).

Karaçay-Balkar T. cürüt-: yürütmek (KMTS, 164).

1250. **yul-**: yolmak; koparmak; kesmek. (**Kağıda Yz:** IrkB 8, 8).

K. Tatar T. yol-: bitirmek, ortadan kaldırmak; kurtarmak, kurtarıp muhafaza etmek; gizlemek, doğrusunu söylememek (KTTS, 577).

Başkurt T. yol-: kökü ile yolmak; koparmak; ağır bir durumdan kurtarmak; yumuşatmak (saç, tüy için) (BTS, 736).

Kırgız T. cul-: yolmak; koparmak (KS, 231).

Kazak T. cul-: koparmak, çıkarıp almak, geri çekmek (KTS, 107).

Nogay T. yulk-: yolmak, çekmek, koparmak (NRS, 448).

Karakalpak T. cul-: koparmak, yolmak (KRS, 260).

Kırım Tatar T. culq-: koparmak, toplamak (KTTTTRS, 74).

Kumuk T. yulk-: yolmak, koparmak, sökmek (KuTS, 399).

Karaçay-Balkar T. culk-: yolmak (KMTS, 159).

1251. **yulı-**: yağmalamak. (**Moğolistan Y:** -dımız T 39, -galı BK D 32; -p ŞU G 5).

K. Tatar T. Ø **Başkurt T. Ø** **Kırgız T. Ø**

Kazak T. Ø **Nogay T. Ø** **Karakalpak T. Ø**

Kırım Tatar T. Ø **Kumuk T. Ø** **Karaçay-Balkar T. Ø**

1252. **yuwul-**: yuvarlanmak. (**Moğolistan Y:** -u T 26).

K. Tatar T. Ø

Başkurt T. yomorlan-: yuvarlanmak, toparlaklanmak (BTS, 737).

Kırgız T. cumurula-: yuvarlamak, yuvarlak yapmak, silindir şekline sokmak (KS-S, 207).

Kazak T. cumırla-: silindirleştirmek, yuvarlaklaştırmak (KTS, 108).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. Ø

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yumarla-: yuvarlamak, devirmek, yerinden oynatmak; kucaklamak, sarılmak (KuTS, 400).

Karaçay-Balkar T. Ø

1253. **yüd-:** yüklemek, taşımak. (**Yenisey Y:** -er 41/5; -tüm 10/5).

K. Tatar T. yökle-: iş yüklemek; kabul etmek (KTTS, 584).

Başkurt T. yökle-: yüklemek, yük koymak (BTS, 740).

Kırgız T. cükle-: yüklemek, taşımak; bir iş ve vazife tevdi etmek, yükletmek (KS, 236).

cüde-: kuvvetten düşmek, zayıflamak, yorulmak (KS, 236).

Kazak T. cükte-: yüklemek, yükünü başkasına taşıtmak (KTS, 109).

Nogay T. yükle-: yüklemek (NRS, 447).

Karakalpak T. cükle-: yüklemek (KRS, 268).

Kırım Tatar T. yükle-: yüklemek (KTTTTRS, 386).

Kumuk T. yükle-: yüklemek (KuTS, 402).

Karaçay-Balkar T. Ø

Clauson, ET *yüd-* “yüklemek” sözcüğü ile *yük* “yük” sözcüğü arasında *yü-* biçiminde bir ortak kök ilişkisi olabileceğini belirtir (ED: 885).

1254. **yügür-:** yürümek, ilerlemek; koşmak; akmak. (**Moğolistan Y:** -ti KT D 24, BK D 20, T 52; -ügme ŞU G Ek 2; **Kağda Yz:** IrkB 15, 16, 44).

K. Tatar T. yögër-: koşmak, çok çabuk gitmek; süratli geçmek (KTTS, 583).

Başkurt T. yögër-: koşmak, hızlı hızlı gitmek; herhangi bir işi tekrarlayıp durmak; vücuda yayılmak; meydana gelmek, görünmek (BTS, 747).

Kırgız T. cügür-: koşmak (KS, 236).

Kazak T. cügir-: koşmak (KTS, 109).

Nogay T. yüvir-: koşmak (NRS, 445).

Karakalpak T. cügir-: koşmak (KRS, 266).

Kırım Tatar T. cüyir-: hızlı koşmak (KTTTTRS, 75).

Kumuk T. yügür-: koşmak, hızlı gitmek (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. Ø

1255. **yügürtme-:** koşturmamak. (**Moğolistan Y:** -dim T 54).

K. Tatar T. yögërt-: koşturmak, iş için bir yere çabucak göndermek; at koşturmak; koşuya katılmak (KTTS, 583).

Başkurt T. yügërt-: koşturmak (BTS, 742).

Kırgız T. cügürt-: koşturmak (KS, 236).

Kazak T. cügirt-: koşturmak; acele bakmak (KTS, 108).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cügirt-: koşturmak (KRS, 266).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø Karaçay-Balkar T. Ø

1256. **yükün-:** boyun eğmek. (**Moğolistan Y:** -ti T 28, 43, 46; Bö y).

K. Tatar T. yögën-: eğilmek, kendisi boyun eğmek; diz çöküp selamlamak; halsiz düşmek. (KTTS, 583).

Başkurt T. yögön-: ayakta duramaz olmak (BTS, 740).

Kırgız T. cügün-: diz çökmek (KS, 236). **cügün-:** eğilmek; selamlamak, selam vermek (KS-S, 209).

Kazak T. cügin-: namazda oturur gibi oturmak; birisinin hakemliğine müracaat etmek (KTS, 108).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cügin-: eğilmek, tapmak (KRS, 266).

Kırım Tatar T. Ø

Kumuk T. yügün-: diz çökmek (KuTS, 401).

Karaçay-Balkar T. cügün-: yalvarmak, aman dilemek, baş eğmek, önünde eğilmek; istemek, dilemek, rica etmek, söz vermek, vaatte bulunmak (KMTS, 161-162).

1257. **yüküntür-:** boyun eğdirmek. (**Moğolistan Y:** -miş KT D 2, 15, BK D 3, 13, -tüm BK K 10, -tümüz KT D 18, BK D 16).

K. Tatar T. yögëndër-: boyun eğdirmek.

Başkurt T. yügenlet-: yular taktırmak (BTS, 747).

Kırgız T. cügündür-: eğmek; diz çöktürmek (KS, 236).

Kazak T. cügindir-: dizini büktürmek, namazda oturur gibi oturmak; itaat ettirmek (KTS, 108).

Nogay T. Ø

Karakalpak T. cügindir-: eğmeye zorlamak (KRS, 266).

Kırım Tatar T. Ø Kumuk T. Ø

Karaçay-Balkar T. cügündür-: baş eğdirmek (KMTS, 162).

SONUÇ

Bu çalışmada, Eski Türk Yazıtları başlığıyla Eski Türkçe döneminde yazılmış olan Türk runik metinlerinin neredeyse tamamı incelenmiş, sözcüklerin geçtiği runik metinler ve satır numaraları belirtilerek söz varlığı ortaya çıkarılmıştır. Bu doğrultuda özel adları ve aynı eylemin hem olumlu hem de olumsuz biçimi varsa olumsuz biçimini karşılaştırma için kullanmadığımızda karşımıza 855'i ad soylu, 402'si eylem olmak üzere toplam 1257 farklı madde başı sözcük çıkmıştır. Bu sözcüklerden hangilerinin çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri sözlüklerinde varlığını sürdürdüğü, hangilerinin varlığını sürdürmediği ortaya konulmuştur. Buna göre; Eski Türk runik metinlerindeki 1257 sözcüğün, en az bir lehçede olmak üzere, toplam 971'inin çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir (% 77,25). Bunlardan 651'i ad soylu, 320'si eylemdir. Bu incelemenin lehçeler özelindeki sayısal verileri şu şekildedir:

Kazan Tatar Türkçesi sözlüklerinde 532 ad soylu, 257 eylem olmak üzere toplam 789 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 62,76).

Başkurt Türkçesi sözlüğünde 563 ad soylu, 280 eylem olmak üzere toplam 843 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 67,06).

Kırgız Türkçesi sözlüklerinde 594 ad soylu, 293 eylem olmak üzere toplam 887 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 70,56).

Kazak Türkçesi sözlüklerinde 550 ad soylu, 285 eylem olmak üzere toplam 835 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 66,42).

Nogay Türkçesi sözlüklerinde 508 ad soylu, 249 eylem olmak üzere toplam 757 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 60,22).

Karakalpak Türkçesi sözlüklerinde 492 ad soylu, 254 eylem olmak üzere toplam 746 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 59,34).

Kırım Tatar Türkçesi sözlüğünde 457 ad soylu, 220 eylem olmak üzere toplam 677 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 53,85).

Kumuk Türkçesi sözlüğünde 463 ad soylu, 226 eylem olmak üzere toplam 689 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 54,81).

Karaçay-Balkar Türkçesi sözlüklerinde 429 ad soylu, 203 eylem olmak üzere toplam 632 sözcük varlığını sürdürmektedir (% 50,27).

İncelemeye göre Eski Türkçe sözcüklerin en çok bulunduğu lehçe Kırgız Türkçesi iken en az bulunduğu lehçe Karaçay-Balkar Türkçesi'dir. Lehçelerdeki bu nicelik farklılıkları; sözcüğün gerçekten bir lehçede yaşamaya devam etmemesinin yanında, lehçelere ait sözlüklerdeki sözcük hacmi farklılığından kaynaklanmaktadır. Bazı sözcüklerin kök biçimleri bütün lehçe sözlüklerinde bulunurken, aynı kökten türemiş farklı sözcükler her lehçe sözlüğünde bulunmamaktadır. Oysa muhtemelen konuşur dilde sözcüğün türemiş biçimleri, sözlüğünde bulunmayan lehçede de yaşamaktadır. Örneğin: *kıl-* sözcüğü her lehçe sözlüğünde bulunur ancak ondan türeyen *kılın-* sözcüğü bazı lehçe sözlüklerinde bulunur bazılarında bulunmaz.

Eski Türk runik metinlerindeki sözcüklerden 44 tanesi yalnızca 1 çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçesinde tanıklanmıştır. Bu sözcüklerin çoğunun Kırgız Türkçesinde bulunması dikkat çekicidir. Yalnızca 1 lehçede bulunan sözcükler ve tanıklandığı lehçeler şunlardır:

arkış – argış (Karaçay-Balkar T.), *bark – bark* (Kırgız T.), *başgu/başgıl – başıl* (Kırgız T.), *bokursı – buursun* (Kırgız T.), *busuşlug – boşonlu* (Başkurt T.), *ıyu – ıy* (Kırgız T.), *küpe – küpe* (Kırım Tatar T.), *küreg – küröö* (Kırgız T.), *orı – coru* (Kırgız T.), *ög – ük* (Kazan Tatar T.), *öŋ – een* (Kırgız T.), *öŋi – öŋe* (Kumuk T.), *ötrö – ötrü* (Kırım Tatar T.), *sıgun – sıgın* (Kırım Tatar T.), *soruk – sorok* (Kırgız T.), *tavılku – tabılğı* (Kırgız T.), *terk – terk* (Karaçay-Balkar T.), *tértrü/tétrü – tetir/tetiri* (Kırgız T.), *tölek – tülek* (Başkurt T.), *tugçı – tuuçu* (Kırgız T.), *tugrag – tugra* (Kazan Tatar T.), *tulku – tulku* (Kırgız T.), *turuk – turu* (Karaçay-Balkar T.), *ulatı – ulandı* (Kırgız T.), *ürün – ürünğ* (Kırgız T.), *yelme – yélme* (Başkurt T.), *yölek – cölök* (Kırgız T.), *alkın- – alqın-* (Kazak T.), *artat- – arta-* (Başkurt T.), *ert- – ert-* (Kazak T.), *élsire- – ilhère-* (Başkurt T.), *élsiret- – ilhëret-* (Başkurt T.), *kikşür- – kek-* (Başkurt T.), *öd- – öyü-* (Kırgız T.), *sün- – süñgü-* (Kırgız T.), *tagık- – toogo-* (Kırgız T.), *telin- – del-* (Kırım Tatar T.), *ula- – ula-* (Kırgız T.), *yan- – can-* (Kırgız T.), *yantur- – candır-* (Kırgız T.), *yap- – yap-* (Kırım Tatar T.), *yaratıt- – yarattır-* (Başkurt T.), *yawrit- – coorut-* (Kırgız T.), *yazın- – cazın-* (Kırgız T.).

Eski Türk runik metinlerindeki sözcüklerden 304'ü ad soylu, 147'si eylem olmak üzere toplam 451 sözcük bütün Çağdaş Kuzeybatı Türk lehçeleri sözlüklerinde bulunmaktadır. Bu ortak sözcükler genel olarak; temel kılış, oluş, durum bildiren eylemler, zamirler, sayılar, organlar, renkler, hayvanlar, coğrafi terimler, yönler, zaman kavramları vs. temel gündelik yaşam öğelerini içeren sözcüklerdir.

Eski Türk runik metinlerinde tespit ettiğimiz 1257 sözcükten 286'sı hiçbir çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçeleri sözlüğünde tanıklanmamıştır (% 22,75). Bunların 204 'ü ad soylu, 82'si eylemdir. İncelediğimiz lehçe sözlüklerinde bu sözcüklerden bazılarının kök biçimi bulunup türemiş biçimi bulunmamaktadır. Örneğin: *kün* “cariye” sözcüğü Başkurt, Kırgız, Kazak, Karakalpak Türkçelerinde bulunmakta, bu sözcükten türeyen *künlüg* “cariyesi olan” sözcüğü hiçbir lehçe sözlüğünde bulunmamaktadır; *urug* “soy, döl, tohum” sözcüğü bütün lehçelerde bulunmakta, bu sözcükten türeyen *urugsırat*- “soyunu yok etmek” sözcüğü hiçbir lehçe sözlüğünde bulunmamaktadır. Bazılarının ise türemiş biçimi bulunup kök biçimi bulunmamaktadır. Örneğin: *ö*- “düşünmek” sözcüğü hiçbir lehçe sözlüğünde bulunmamakta, bu sözcükten türeyen *öd*- “düşünmek, heyecanlanmak” sözcüğü Kırgız Türkçesinde bulunmaktadır; *ı* “ağaç” sözcüğü hiçbir lehçe sözlüğünde bulunmamakta, bu sözcükten türeyen *ıgaç* “ağaç, odun parçası” sözcüğü bütün lehçe sözlüklerinde bulunmaktadır.

Çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde varlığını sürdürmeyen sözcükler şunlardır:

Ad Soylu Sözcükler: *adın, adınç, adınçığ, agı, agın, alığ, alku, amga/amgı, ançıp, aňıg, arkuy/ arguy, armak, armakçı, așnu, atı, avınçu, ayguçı, ayuk, ayur, azu, balık I, balık II, bat, batım, batsık, baz, begni, begrek, beltir, beñi/meñi, beñiz, bert, bëri, bëtgeçi/bëtkeçi/bidgüçi/bitigçi, bodrak, bodun, bokun (bukan), borça, böd, böşük/bişük, bugralık, bulug, busanç, бүк, çekik, çıkan, çıntan, çingiz, çök, çulvu, çuw, dinawar, eçü, elbeg, enç, erinç, erkli/erklig, ermeli, ertinü, esri, eşilik, ewçi, eçi, eğil, ençkü, erig, ezençü, ı, ıgar, ılag, idi, igid, inçek, intiz, isiz, işgiti, kadır, kaganlıg, kalısız, kaltı, kamag, kamıç, kamşag, kanıg, kañ, kapırçak, koduz, kop, kotu, kökmek, köni, köwürge, kudi, kunuşmak, kırı, kuy, kuz, künlüg, küreglik, küregü, kürlüg, küskü/küsgü, lagzın, mar, meñ, meñilig, namaç, neñ, oğuz, oksuz, oş iç, öd I, ödkünç, ödök, ödüş, ögrünç, ögrünçülüg, ögürdü, ötügçi, sagır, salga, saw, savçı, say, sayu, suysuz, sü, süçig, süñüş, şımnu, tamgaçı, tapıg, tat, taygun, teglüg, tegmeçi, tegmiş, teñ, teñriken, teñrilig, teñriteg, tewlig, tezig, tērkiş, tıdıg, tıg, timag, titig, titir, tizlig, tokış, toltun, tolug, törön, törösüz, tözlüg, tug, tugsık/tugsuk, tuso, tükel, tüketi, tünür, uçrug, udıgma, udlık, udu, ugur, uguş, ukuşça, ulayu, uluş, umugdaş, unç, urı, uruñu, uruşu, uyur, uyurlug, ügüz, üküş, yagız/yazıg, yalawaç, yalım, yalma, yanuk, yantaç, yargun, yarık, yasıç, yaşuk, yawlak, yèg, yègin, yerçilig, yılsıg, yırya/yırdınta/yırgaru/ir/yir, yita, yiçe, yitmeçi, yoşuk, yunt, yurç, yutuz.*

Eylemler: *adart-, agıntır-, agıt-, agtur-, alk-, ami-, añıt-, ar- I, artur-, ayın-, bazlan-, bejile-/ meñile-, biti-, bitit-, boşgur-, bulnad-, bütme-, eded-, eñle-, eş-, eşin-, et-, ewme-, ı-, ıy-, içger-, içgin-, içik-, igid-/igit-, kagansıra-, kagansırat-, kalış-, kalıt-, kamıl-, kamşa-, kamşat-, kañsıra-, kergek bol-, kış-, kolula-, köl-, kuşla-, kük-, küñed-, meñle-, ogadma-, ö-, ög-, ögir-/ ögür-, ögleş-, ögün-, özne-, sököl-, suçulun-, süle-, süñüş-, tag-, talula-, tapla-, taşgar-, taşık-, tegzin-, tez-, tezid-, tıd-, tigret-, tog-, toltunla-, topul-, tu-, u-, udşur-, uduz-, ulgart-, urılan-, urugsırat-, ügüş-, yapıt-, yazma-, yéget-, yoñaşur-, yulı-.*

Eski Türk metinlerindeki bazı sözcüklerin günümüz Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam değişmesine uğrayarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tespitler, Eski Türkçe sözcüklerin runik metinlerde karşıladığı anlama göre yapılmıştır. Eski Türk runik metinlerinde geçen bir sözcük yazıldığı dönemde, metnin dışında konuşur dilde muhtemelen farklı anlamlarda da kullanılıyordur. Ancak varsayımlara göre hareket edemeyeceğimizden sözcüğün bilinen ve metinde karşıladığı anlama göre semantik inceleme yapılmıştır.

Anlam daralması olan sözcükler şunlardır: *adaş* “yoldaş, arkadaş, eş, dost; adaş” > *adaş/adas* “adaş, aynı isme sahip olan kimseler”, *ayak* “kapacak” > *ayak* “kase, fincan”, *kerekü* “çadır” > *kerege* “keçe evin duvarını teşkil eden ağaç kafes, çadırın yan tarafı, ağaçtan yapılan yan duvar”, *tal* “ağaç” > *tal* “söğüt ağacı; ağaç dalı”, *til* “muhibir, ajan, casus; dil, haber” > *til*⁴⁷ “dil; haber”, *tonlug* “giyimli” > *tonlı* “kürklü, paltolu”, *yılkı* “hayvan sürüsü, at sürüsü” > *yılkı* “at”, *tolga-* “eziyet çekmek, acı çekmek” > *tolga-* “doğum sancıları çekmek; mide ağrısı çekmek”.

Anlam genişlemesi olan sözcükler şunlardır: *agıl* “ağıl, hayvanların barındığı yer” > *avıl* “köy; oba; ağıl; avlu”, *amrak* “sevgili; istekli” > *amraq* “heves, meyil, eğilim, alaka”, *arkış* “kervan” > *argış* “mal-mülk, kervan; tahıl, hububat”, *bay* “zengin, varlıklı” > *bay* “zengin; erkek eş, koca”, *çıgañ* “yoksul” > *şığay* “vatanından, milletinden uzaklara gitmiş olan kimse; kaçak; yoksul; cimri”, *ık* “sağlam; güçlü” > *ık* “sağlam, dayanıklı; besleyici; mugaddi; rüzgarın geçmediği kuytu yer, korunak”, *katun* “kağanın karısı” > *katın* “kadın, eş, evli kadın”, *kekük* “bir tür kartal” > *kekük* “guguk kuşu”, *küş* “okluk, ok çantası, sadak” > *keş* “ok kılıfı, sadak; sığır derisinin tüylü tarafı dışa gelecek şekilde dikilen çanta; kuşak”, *kıyın* “ceza” > *kıyın* “zor, güç, zahmetli; utandıran, zor duruma düşüren; azap verme, eziyet etme”, *korgan* “kale” > *qorğan/kurgan* “kale, müstahkem

⁴⁷ ÇKTL’de “muhibir, ajan, casus” anlamları *tilçi* sözcüğü ile karşılanmaktadır.

mevki; hayvan sürüsüne gölgelik olarak çamurdan yapılan duvar; çit; anıt mezar; dayanak, kuvvet”, *koş* “(muvakkaten kullanılan) çadır” > *koş/kos* “işçilerin muvakkat olarak oturdukları yahut uzun göç ve sefer esnasında kullanılan küçük keçe ev; ekin ekmeye giden kimselerin malzemesi; geçici yurt; ağıl”, *könek* “kova” > *könek* “kova, sepet; deri tulum; deri”, *monçuk* “mücevher, kıymetli taş” > *monçok/moyşak/muyınçak* “gerdanlık, boyunluk; tasma; çeşitli altın veya gümüş paralarla bezenmiş kolye; boncuk”, *yaraklıg* “silahlı” > *yaraklı* “donanımlı, alet edavatlı; uygun, yarar”, *sanç-* “mızraklamak” > *şanş-çanç-* “batırmak, ucu sivri bir şeyi sokmak; birisini sözle iğnelemek; sert söz söylemek; mec. yenmek”, *tuş* “iki ırmağın birleşme yerinde oluşan geniş ve derin havuz; eşit, eş değer” > *tuş/tus* “bir şeyin karşı tarafı, karşı taraftaki mahal; yön, istikamet; sınırlı küçük yer; kışın nehir ve göllerde buz üstüne çıkan su”.

Anlam değişmesi olan sözcükler şunlardır: *awlak* “av yeri” > *avlak* “ıssız, تنها; uzak, ücra”, *azman* “iğdiş edilmiş at” > *azman* “melez, karışık, kırma (hayvanlar için); yerinde durmayan, gezenti”, *bark* “ev, yurt, çadır; anıt mezar” > *bark* “belirti, işaret; önem, değer; itibar, yetki”, *başlıg* “mağrur; lider; lideri olan” > *başlı* “başlı; akıllı, zeki”, *buyruk* “komutan, yüksek görevli” > *buyırık* “ferman, emir, direktif”, *ingek* “inek” > *ēngək* “dişi deve”⁴⁸, *sılıg* “temiz, saf” > *sıluv* “güzel, güzel, yüzlü; zarif; düz, pürüzsüz”, *soruk* “ün, nam, şöhret” > *sorok* “çıkık duran, sivrilip duran; yukarıya doğru çıkık durmak; kütlenin içinden temeyyüz etmek”, *utuş* “uğur, yol” > *utuş/ utis* “şans oyunu, oyunda kazanılıp alınan şey, kazanç; fayda, üstünlük”, *yagıçı* “savaşçı” > *cavşı/yavşı/cooçu* “elçi, ara bulucu”⁴⁹, *yarın* “sabah” > *carın/yarın* “yarın; gelecek; gelecek yıl”, *yolagçı* “öncü birlik” > *yolavşı* “yolcu, yola çıkan kişi”, *ag-* “çıkmaq, yükselmek” > *av-* “aşmak, geçmek; başka bir görüşe geçmek, değişmek, bir tarafa kaymak; yaklaşmak”, *alkın-* “tükenmek, mahvolmak, yok olmak” > *alqın-* “nefes alırken zorlanmak, nefes nefese kalmak, koştuktan veya ağır hasta olduktan sonra çabuk çabuk nefes almak”, *aya-* “saygılarını sunmak, saygı göstermek” > *aya-* “acımak, merhamet etmek; esirgemek; sakınmak, sevmek”, *kön-* “(fiziksel olarak) düz olmak ya da düz hale gelmek” > *kön-* “kabul etmek, anlaşılmak, razı olmak”, *okı-* “çağırmaq, davet etmek” > *oku-/okı-* “okumak”, *örgi-* “otağ, taht kurmak” > *örgi-* “yukarı kaldırmak, yükseğe çıkarmak, yükselmek”, *sakın-* “düşünmek; dua etmek” > *sağın-* “özlemek, özlemle yad etmek, iyi

⁴⁸ ET *ingek* “inek” sözcüğü yalnızca Başkurt T’de “dişi deve” anlamındadır. Kırgız T’de *inek*, Kumuk T’de *inek*, Karaçay-Balkar T’de *inyek* sözcükleri “inek” anlamında kullanılmaktadır.

⁴⁹ Sözcük Başkurt T’de “savaşçı, akıncı; bir delikanlı için kız istemeye giden kimse” anlamlarını karşılar. Dolayısıyla Başkurt T’de sözcük anlam genişlemesine uğramıştır.

tarafıyla hatırlamak; sezmek”, *ümele*- “misafir olmak, misafirliğe gitmek” > *ümele*-*/ömele*- “birkaç kişi birleşerek bir şeyi ikmal etmek, imece yapmak”.

Çalışmamızda çağdaş Kuzeybatı Türk lehçelerinin genel olarak Kıpçak grubu Türk dillerinin fonetik özelliklerini taşıdığı ancak Kırım Tatar Türkçesinin Osmanlı Türkçesinin etkisiyle fonetik olarak bazen batı grubu Türk dillerine kaydığı görülmektedir. Örneğin: ET *bağlıg* “bağlı, birleşik” sözcüğü diğer ÇKTL’de *bavlı* iken; Kırım Tatar Türkçesinde *bağlı* biçiminde; *köl* “göl”, *köñül* “gönül”, *tokuz* “dokuz” sözcükleri diğer ÇKTL’de *köl*, *köñül*, *tokız* iken; Kırım Tatar Türkçesinde *göl*, *göñül*, *doquz* biçimindedir. Bu durum Kırım Tatar Türkçesi için standart bir özellik değildir. Örneğin: ET *bağır* “bağır; karaciğer” sözcüğü Kırım Tatar T. dahil bütün ÇKTL’de *bavur* biçiminde; *kök* “mavi, gri, gökyüzü”, *tilek* “dilek” sözcükleri bütün ÇKTL’de *kök*, *tilek* biçimindedir. İstikrar olsa idi bu sözcüklerin Kırım Tatar Türkçesinde *bağır*, *gök*, *dilek* biçiminde olmaları beklenirdi.

Çalışmada gerekli görülen bazı sözcüklerde etimolojik değerlendirmelere, morfolojik ve semantik açıklamalara yer verilmiştir. Açıklama yapılan bazı sözcüklere örnek olarak şunlar gösterilebilir:

Kağıda yazılı runik metinlerden Or. 8212/76: (B) A 10’da bulunan *barduk* sözcüğü, *külüg saşunka yoşuk yarlıg boltı, kürebir uruñu saşunka kılıç barduk yarlıg boltı* “Külüg Saşun’a miğfer tahsis edildi, Kürebir Saşun’a kılıç, barduk tahsis edildi” ibaresinin içinde geçmektedir. F. Yıldırım, *barduk* sözcüğünü Divanü Lûgati’t-Türk’te geçen *batrak* “ucuna bir ipek parçası takılan mızrak” sözcüğüyle ilişkilendirir ve sözcüğe şüpheli olarak “mızrak” anlamını verir (2017: 273-274). Söz konusu *barduk* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde bulunan *baldak* “kılıç, kılıç kabzasının siperi, kılıç gibi aletlere takılan çember” sözcüğü ile muhtemelen ilişkilidir. Sözcükte bir sonraki *yarlıg* sözcüğünde bulunan “r” sesinin etkisiyle gerileyici uzak benzeşme olayı gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sözcüğe “mızrak” değil de “kılıçla ilgili bir nesne, kılıç kabzasının siperi” anlamı verilmelidir. Metinde *barduk* sözcüğünden önce *kılıç* sözcüğünün bulunması da bu düşüncemizi desteklemektedir.

IrKB 64’te geçen ET *boymul* sözcüğü, DLT’de de geçer ve Kaşgarlı bu sözcüğe “boynunda ak olan at, koyun vb.” anlamını vermiştir (Ercilasun vd., 2015: 596). Clauson, Kaşgarlı’ya dayanarak olsa gerek, sözcüğe “beyaz boyuna sahip” anlamını vermiştir. IrKB 64’te *kök boymul toğan kuş men* şeklinde bulunan ibareye Clauson “ben beyaz boyunlu gri bir doğanım” anlamını vermiştir (ED: 386). Erdal, *boymul* sözcüğü ile *boyun* sözcüğü

arasında bir ilişki olduğunu belirtir ve *boyun* sözcüğündeki /n/ sesinin, tıpkı *köñül ~ kömüldürük* sözcüklerinde olduğu gibi, /m/ sesine dönüştüğünü ifade eder (1991: 99). Tekin, *boymul* sözcüğüne “beyaz boyunlu (doğan)” anlamını vermiştir. Tekin’e göre sözcük *boyun* sözcüğünden türemiştir ve sözcüğün asıl şekli *boynuldur*. Sözcükte /n/ sesinin dudaksıllaşması ile uzak benzeşme olayı gerçekleşmiştir: /b-n/ > /b-m/ (2019: 47, 2003: 73). Yıldırım, Tarama Sözlüğü’nde de geçen (1963, I: 649) *boymul* sözcüğüne verilen “boynu halka gibi vücudunun renginden başka renkte olan hayvan veya kuş” anlamına dayanarak sözcüğün “beyaz boyunlu” anlamını değil; “doğrudan bir rengi ifade etmeyen boyun rengi vücudundan farklı olan hayvan” anlamını karşıladığını belirtir (2017: 155-156). Gabain ve Ergin, gramer çalışmalarında ‘isimleri sıfat yapan ekler’ başlığında +l ekinin bulunduğunu, işlek bir ek olmadığını belirtirler ve bu eke örnek olarak *yaş+(ı)l* “yeşil” ve *kız+(ı)l* “kızıl” sözcüklerini verirler (1988: 47; 2004: 177). Bizce *boymul* sözcüğündeki +l eki de bu eke örnektir. Ek, *boyun* ismine eklenerek onu cümlede sıfat yapmıştır: *boyun+(u)l* “boyunlu”. Sözcüğün ikinci hecesindeki ünlü ise sona eklenen ünlünün etkisiyle düşmüştür ve Doerfer ile Tekin’in belirttiği üzere sözcükte *n ~ m* benzeşmesi olmuştur. IrkB 64’te *kök boymul toğan kuş men* ibaresindeki hayvan, *falco naumanni* (lesser kestrel) bilimsel adıyla bilinen ve doğan türlerinden olan bir yırtıcı kuştur⁵⁰. Türkiye’de “küçük kerkenez” olarak bilinir. Kuşun, söz konusu metindeki ifadeyi ilgilendiren, en önemli özelliği erkek cinsinin baş kısmının ve ensesinin mavimsi renkte olmasıdır. Bu bağlamda ifadenin anlamı şudur: “Mavi boyunlu doğan kuşuyum.”.

Irık Bitig’de kullanılan runik yazının Orhon, Uygur ve Yenisey yazıtlarında kullanılan yazıya göre bazı farklılıkları vardır. Bu farklılıklardan biri de /ş/ ünsüzü için ayrı bir harfin olmaması, art ve ön /s/ harflerinin aynı zamanda /ş/ harfi değerini taşımasıdır (Tekin, 2019: 16). IrkB 52’de biçiminde geçen

⁵⁰ Genellikle Avrupa, Asya, Afrika’nın ova ve yüksek dağlık arazilerinde yaşar. Amerika ve Avusturalya’da yaşayan türler de vardır. 30-35 cm boyunda gündüz avlanan yırtıcı bir kuş türüdür. Kuş, fare ve köstebek avlayarak beslenmektedir. 14 türü vardır. Ömrü 70 yıldan fazladır. Uzun, ensiz ve sivri kanatlara sahiptir. Erkeğin ve dişinin aralarındaki fark baş kısımlarıdır. Erkeğin başı ve ensesi mavimsi renkte bazen grimsi, dişininki ise kızıl kahverengi rengindedir. Üst görünümünden bakılırsa mavimsi görüntü veren kuyruk ucunun kalınlığı ile siyah bir bant vardır. El telekleri siyah olup, omuz ve sırt kısımları kıza bakar. Siyah benekleri de bulunmaktadır. Kuyruğun en sonunda kalınlaşır, siyah bantlı ile yaklaşık 8-10 sıra da ince, beyaz bant bulunmaktadır. Kuyruk altı açık krem renkli olup hafif kahverengi benekli ve çizgileri jel ile kaplıdır. Karın altı beyaz renklidir (<https://www.kuslar.gen.tr/kerkenez.html>).

sözcüğü Orkun *bosuşlug* “kederli, elemli” biçiminde (2011: 278); Tekin (2003:93) ve Yıldırım (2017: 45) *busuşlug* “acılı, ıstıraplı, kederli” biçiminde okumuş ve anlamlandırmıştır. Görüldüğü üzere söz konusu sözcüğün 3. ve 5. harfleri aynı işaretle / / yazılmıştır. IrkB’de /ş/ harfi için ayrı bir harf kullanılmadığı için sözcüğü naşirlerin *bosuşlug* / *busuşlug* biçiminde okumaları doğaldır. Biz bu sözcüğün *buşuşlug* biçiminde okunması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü sözcüğün kökü durumundaki eylem DLT’de *buş*- “sıkıntı yaşamak; sıkılmak, bıkmak” (Ercilasun vd. 2015: 604); KB’de *buş*- “rahatsız olmak, sinirlenmek (Eker, 2015: 317); KTS’de *buş*- “zarar vermek, kızmak” (Toparlı vd., 2007: 38) biçiminde tanıklanmıştır. Ayrıca bu eylem ÇKTL sözlüklerinde de *buş*- / *boş*- “kederlenmek, kaygılanmak, tasalanmak” biçiminde bulunmaktadır.

Clauson, T 24’te geçen *oruk* sözcüğünün kökenine değinmemiştir (ED: 215). İ. Kekevi, ET *oruk* sözcüğü üzerine yazmış olduğu makalesinde sözcüğün *or*- “biçmek, ekip biçmek, orak ve yarım daire şeklinde kesmek” sözcüğünden türediğini ve *oruk* sözcüğünün metinde “açılmış ya da açılabilir yol” anlamını karşıladığını belirtir (2020: 545). Bize göre sözcük, tarihî Türk metinlerinde tanıklanan ve günümüz Türk lehçelerinde de kullanılan *or* “çukur, hendek” sözcüğünden türemiştir. Tonyukuk yazıtında sözcüğün geçtiği 24. satıra bakıldığında:

T 1 D 7 (24) *êşi<d>tim az yêr y[olı] anı b[ırle] ermiş bir at orukı ermiş ...*

“(şöyle) işittim: Az ülkesinin yolu Anı (ırmağı) boyunca imiş. Bir at geçecek kadar imiş.” Metinde Az ülkesinin yolunun özellikleri olarak ‘yolun bir ırmak boyunca olduğu ve bir at geçecek kadar olduğu’ belirtilmektedir. Dolayısıyla bu yolun ‘içerisinde ırmak bulunan dar bir vadi yolu’ olduğu açıktır. ÇKTL’de *or* sözcüğünün genel olarak “hendek, çukur” anlamlarını karşılamasının yanında; çağdaş K.Tatar Türkçesinde “dik uçurumu olan ırmak”, Kumuk Türkçesinde “su yolu” anlamlarını karşılaması metnin bağlamına bakıldığında T 24’te geçen *oruk* sözcüğünün anlamıyla örtüşmektedir.

ET *emsi*- sözcüğünü Orkun (2011: 793) ve Clauson (ED: 164) *em*- “emmek” eylemi ile ilişkilendirip IrkB 27’de geçen⁵¹ *böri agzı emsimiş* ibaresine Orkun “kurt emmek istemiş”, Clauson “kurdun ağzı sulanmış” anlamını vermiştir. Erdal, sözcüğün *em* “ilaç” sözcüğünden türediğini belirtmiş ancak sözcüğü anlamlandırmamıştır (1978: 98). Tekin, *emsi*- sözcüğünün addan türediğini düşünür. Sözcüğü çağdaş Yakut Türkçesinde bulunan

⁵¹ *bay* : *er* : *koñı* : *ürküpen* : *barmış* : *börike* : *sokuşmış* : *böri* : *agzı* : *emsimiş* : *eşen* : *tükël* : *bolmış* : *tër* : *anča* : *biliñler* : *edgü* : *ol*. “(Fal şöyle) der: «Zengin bir adamın koyunu ürküp kaçmış. (Koyun) bir kurda rastlamış. Kurdun ağzı zehirlenmiş. (Koyun böylece) sağ salim kalmış.» Öylece biliniz (bu fal) iyidir.” (Yıldırım, 2017: 39).

emtiy- “zehirlenmek, zehirli olmak” sözcüğüne benzetir ve sözcüğe “zehirlenmek” anlamını verir (2019: 41). Yıldırım da, sözcük üzerine Tekin’in düşüncelerini benimser ve sözcüğe “zehirlenmek” anlamını verir (2017: 113). Biz de Erdal ve Tekin gibi sözcüğün *em* adından türediğini düşünüyoruz. Ancak sözcüğü, çağdaş Başkurt Türkçesinde bulunan “*imhëzle*”⁵² sözcüğü ile ilişkilendirerek sözcüğe “tedavi edilemez olmak, onulmaz olmak; hasta olmak” anlamının verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü; sözcüğün kökü olarak düşünülen *em* sözcüğü DLT (2015: 637), KB (2015: 368), CC (2007: 72) gibi tarihi kaynaklarda ve günümüz Türk dillerinde “ilaç, deva” anlamıyla tanıklanmıştır ve IrkB 27’de bahsedilen kurt zehirlenmiş olsaydı ibare *böri agzı emsimiş* değil de *böri emsimiş* biçiminde yazılırdı, yani *agzı* sözcüğünün yazılmasına gerek yoktu. Bir canlının zehirlenmesi anlatılırken “canlının ağzı zehirlenmiş” şeklinde değil “canlı zehirlenmiş” şeklinde anlatılır. Ayrıca şayet metindeki kurt, koyuna saldırısından dolayı zehirlenmiş olsa koyun zehirli olmuş olur ve metnin devamında anlatıldığı üzere koyun *esen tükel bolmuş* “sağ salim kalmış” olmaz. Dolayısıyla ibarede *agzı* sözcüğünün de bulunması ibareye “kurdun ağzının tedavi edilemez şekilde rahatsız olduğu ve koyunu yiyemeyecek durumda olduğu” anlamının verilmesini destekler niteliktedir.

Clauson, ET *opul-* sözcüğünün *uvul-* sözcüğü ile aynı olduğunu belirtir ve sözcüğe “ezilmiş, ufalmış, küçük parçalara ayrılmış” anlamını verir (ED: 10). Barutçu Özönder, Örük I yazıtındaki *opulu erdim* öbeğine “tam devriliyordum” anlamını vermiş, Küli Çor yazıtındaki *opulu girip* öbeğine ise “dikkatsizce (aralarına) girip/dalıp” anlamını vermiştir. Barutçu Özönder, bu son anlamı çağdaş Uygur lehçesinde bulunan *opulu topulu* “acele, çarçabuk, üstünkörü” ikilemesine dayanarak verdiğini belirtir (2000: 122-123). Battulga, Örük I yazıtında söz konusu sözcüğün bulunduğu yeri *uran erdemi* olarak okumuş ve “uranlı”⁵³, erdemli” anlamını vermiştir (2019: 90-92). Şayet sözcük Clauson’un belirttiği gibi ise *uvul-* sözcüğü ÇKTL sözlüklerinde “ufalmak, küçük parçalara ayrılmak” anlamında bulunmaktadır. Bu durumda sözcüğün bulunduğu KÇ 23’teki ...*yagıka yalnus oplayu tegip opulu kirip özi kışga kergek boltı* cümlesine “düşmana yalnız saldırıp küçük parça halinde girince kendisi öldü” anlamı verilebilir. Bizce *opul-* sözcüğü Kırgız ve Kazak Türkçelerinde tanıklanan *opurul-* “tahrip olunmak, alt-üst edilmek, kırılmak, yıkılmak, bozulmak” sözcüğü ile ilişkilidir. Buna göre KÇ 23’teki ...*yagıka yalnus*

⁵² Eski Türkçede sözcük başındaki /e/ sesleri Başkurt Türkçesinde genelde /i/ sesi ile karşılanır. Başkurt Türkçesindeki *imhëzle-* sözcüğü; *im* “kocakarı ilacı”(BTS, 250) + *hëz* (*imhëz*) + *le-* “tedavi edilemez, onulmaz, şifa bulmaz” (BTS, 251) biçiminde türemiştir.

⁵³ *uran* “çığlık, haykırış, savaş sonrası veya öncesinin simgesi” (Battulga, 2019: 92).

oplayu tegip opulu kirip özi kysga kergek boltı cümlesine “düşmana yalnız saldırıp bozularak, kırılarak, tahrip olunarak girince kendisi öldü” anlamı verilebilir. Örük I 1’deki *opulu erdim irgü kaça* ifadesine ise “yıkılıyordum İrgü’de kaçarken” anlamı verilebilir.

ET *ümele-* sözcüğü *üme* “misafir” adından türemiştir. ÇKTL’de bu sözcük anlam değişmesine uğramış görünüyor. IrkB 47’de *er ümeleyü barmış tenrike sokuşmuş kut kolmuş kut bërmiş...* biçiminde geçen ibareye Tekin (2019: 32) ve Yıldırım (2017: 44), “Bir adam misafirlğe gitmiş. Tanrı’ya rastlamış. (Tanrı’dan) iyi talih dilemiş. (Tanrı da adama) iyi talih vermiş...” anlamını vermiştir. Hapaks legomenon olan *ümele-* sözcüğüne IrkB 47’de, metnin bütünlüğüne daha uygun düştüğü için sözcüğün ÇKTL sözlüklerinde bulunan “imece yapmak, el birliği ile iş yapmak” anlamı verilebilir. Çünkü imece yapmak, halkın yararına bir iş yapmak Tanrı’nın hoşuna gidecek bir davranış olduğu için bu işi yapan kişinin Tanrı’ya rastlaması ve Tanrı’nın ona kut vermesi anlam olarak misafirlğe gitmekten daha uygun görünmektedir.

Bu çalışma için yapılan taramalar ve incelemeler sonucunda, en az bir lehçede olmak üzere, çağdaş Kuzeybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde varlığını sürdüren sözcüklerin tablo halinde gösterimi şu şekildedir⁵⁴:

⁵⁴ Tabloda bazı sözcüklerin yanındaki * işareti, sözcüğün morfolojik olarak farklı geliştiğini veya farklı eklerle türetildiğini göstermektedir. Ayrıca sözcüğün kök biçiminin bulunup türemiş biçiminin bulunmadığı ya da türemiş biçiminin bulunup kök biçiminin bulunmadığı durumlarda da bu işaret kullanılmıştır.

Ad Soylu Sözcükler

ET	K. Tatar T.	Başkurt T.	Kırgız T.	Kazak T.	Nogay T.	Karakalpak T.	Kırım Tatar T.	Kumuk T.	Karacay-Balkar T.
1. aç	aç	as	aç	aş	aş	aş	aç	aç	aç
2. açığ	açı	asiv	açuu	aşı	aşı	aşşı	accı	aççı	açı
3. açsık	açlık*	aslık*	açtık*	aştıq*	aşlık*	aşlık*	açlıq*	açlıq*	Ø
4. açuk	açık	asık	açık	aşıq	aşık	aşık	açık	açık	açık
5. adak	ayak	ayak	ayak	ayaq	ayak	ayak	ayaq	ayaq	ayak
6. adaklıg	ayaklı	ayaklı	ayaktuu	ayaktı	ayaklı	ayaklı	Ø	ayaqlı	ayaklı
7. adaş	adaş	azaş	adaş	attas	adas	adas	adaş	Ø	atdaş
8. adgır	ayğır	aygır	aygır	ayğır	aygır	ayğır	ayğır	ayğır	aygır
9. adig	ayu	ayiv	ayuu	ayiv	ayiv	ayiv	ayuv	ayuv	ayuv
10. agıl	avıl	avıl	agıl	avıl	avıl	avıl	avla	avul	avul
11. agır	avır	avır	oor	avır	avır	avır	ağır	avur	avur
12. agız	avız	avız	ooz	avız	avız	avız	avuz	avuz	avuz
13. agulug	agulı	agıvlı	uuluu	ulı	uvlı	uvlı	ağuvlu	ağulu	uvlu
14. ak	ak	ak	ak	aq	ak	ak	aq	aq	ak
15. akça	akça	aksa	akça	aqşa	akşa	akşa	aqça	aqça	açha
16. al	aldav*	aldav*	aldoo*	aldav*	aldav*	aldav*	aldav*	aldam*	aldav*
17. ala	ala	ala	ala	ala	ala	ala	ala	ala	ala

18.	alkış/arkkış	alkış	alkış	alkış	Ø	alkış	alkış	alkış	alkış	alkış	alkış	alkış
19.	alp	alp	alp	alp	alp	alp	alp	alp	Ø	Ø	alp	alp
20.	alt	ast*	alt/ ast*	ast*	ast*	ast*	ast*	ast*	ast*	Ø	Ø	Ø
21.	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı	altı
22.	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç	altınç
23.	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış	altmış
24.	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın	altın
25.	altınlı	altınlı	altınlı	altınlı	altınlı	altınlı	altınlı	altınlı	Ø	altınlı	altınlı	altınlı
26.	ança	Ø	ansa	ansa	ansa	ansa	ansa	ansa	Ø	ansa	ansa	ansa
27.	amrak	Ø	Ø	amız	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	amraq	amır	amır
28.	amtı	imdē/indē	indē	emdi	emdi	emdi	emdi	emdi	emdi	endi/enni	endi	endi
29.	ana	ana	ana	ene	ene	ana	ana	ana	ana	ana	ana	ana
30.	anı	anı	unı	anı	anı	anı	anı	anı	anı	onu	anı	anı
31.	anıñ/ anın	anıñ	anıñ	anın	anın	anıñ	anıñ	anıñ	anıñ	onun	anın	anın
32.	anta	anda	anda/unda	anda	anda	anda	anda	anda	anda	onda	anda	anda
33.	antag/ andag	andıy	unday	anday	anday	anday	anday	anday	Ø	Ø	Ø	Ø
34.	anthg	antlı	ant*	ant*	ant*	ant*	ant*	ant*	ant*	ant*	antlı	antlı
35.	añar	añar	ana	aga	oga	oğan	oğan	oğan	oña	ona	angar	angar
36.	añır	Ø	añır	anğır/ añır	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø

58.	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay	ay
59.	ayag	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav	ayav
60.	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak	ayak
61.	aymaglıg	eytirlək*	eytirlək*	aytılıu*	aytarlıq*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*	aytuvlı*
62.	az	az	az/ež	az	az	az	az	az	az	az	az	az	az	az	az	az	az
63.	azıg	azav	azav/ažıv	azuu	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azuv	azıv
64.	azıgıg	Ø	Ø	azuulu	azuvlı	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
65.	azkıña	azkıña	azırak*	azgana	azğana	azganakay	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*	azmaz*
66.	azman	azman	azman	asman	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azban	azman
67.	azuk	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık	azık
68.	bag	bav	bag/bav	boo	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav	bav
69.	bagır	bavır	bavır	boor	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır	bavır
70.	baglıg	bavlı	bavlı	baylı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı	bavlı
71.	bagşı	baguçı	baksı	bakşı	baqsı	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
72.	bakır	bakır	bakır	bakır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır	baqır
73.	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal	bal
74.	balbal	Ø	balbal	Ø	balbal	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
75.	baña/maña	miña	mina	maga	magan	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maga	maña
76.	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar	bar
77.	barça	barça	Ø	Ø	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	barça	Ø
78.	barduk	Ø	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	baldak	Ø

79.	barım	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	barlık*	Ø
80.	bark	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
81.	bars	bars	bars	bars	bars	bars	bars	bars	bars	bars	bars	Ø
82.	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş	baş
83.	başça	başçaça*	başkasa*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başkaça*	başha*
84.	başgu/baş gıl	Ø	Ø	başıl	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
85.	başlayı	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	başta*	Ø
86.	başlıg	başlı	başlı	baştuu	başlı	başlı	başlı	başlı	başlı	başlı	başlı	başlı
87.	batır	batır	batır	baatır	batır	batır	batır	batır	batır	batır	batır	batır
88.	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay	bay
89.	bediz	bizek*	bizek*	bezek*	bezek*	bezek*	bezek*	bezek*	bezek*	bezek*	bezenç*	Ø
90.	bedizlig	bizeklê*	bizeklê*	bezentü*ü	bezelüv*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	bezençli*	Ø
91.	bedük	böyök	böyök	biyik	biyik	biyik	biyik	biyik	biyik	biyik	biyik	biyik
92.	beg	biy	bek/bëy	bek	biy	biy	biy	biy	bey	bek/biy	biy	biy
93.	begiç	bikeç	bekës	Ø	biykeş	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
94.	beglig	biylêk	Ø	biylik	beglik/ biylik	Ø	Ø	biylik	Ø	biylik	biylik	biylik
95.	bek	bik	bik	bek	bek	bek	bek	bek	pek	bek	bek	bek
96.	belgü	bilgê	bilgê	belgi	belgi	belgi	belgi	belgi	belgi	belgi	belgi	belgi
97.	belgülig	bilgêlê	bilgêlê	belgilüü	belgili	belgili	belgili	belgili	belgili	belgili	belgili	belgili

98.	ben	min	ben/men/ min	men	men	men	men	men	men	men
99.	beŋgü/beŋ igü/beŋkü/ beŋü/meŋ gü/meŋkü	mëŋgë	meŋgë	mâŋgi	mengi	mengi	mengi	Ø	Ø	mingi
100.	beŋlig	miŋlë	miŋlë	meŋdi	meŋ	meŋli	meŋli	beŋli	Ø	Ø
101.	berk	Ø	birëk	berik	berk	berk	berk	berk	Ø	berk
102.	berü	birë	birë	beri	beri	beri	beri	Ø	beri	beri
103.	berüki	birgë	birëge	berigi	berigi	berigi	berigi	Ø	berigi	berigi
104.	bë	biye	bëye	biye	biye	biye	biye	biye	Ø	biye
105.	bëçin	Ø	mesin	mešin	mešin	mešin	mešin	Ø	Ø	Ø
106.	bël	bil	bil	bel	bel	bel	bel	bel	bel	bel
107.	bëş	biş	biş	bes	bes	bes	bes	beş	beş	beş
108.	bëşinç	bişençë	bişensë	besinşi	besinşi	besinşi	besinşi	beşinci	beşinçi	Ø
109.	biŋ/biŋ/mi ŋ/bin	mëŋ	mëŋ	min	miŋ	miŋ	miŋ	biŋ	miŋ	ming
110.	biŋa/biŋe	mëŋer*	mëŋder*	mingde*	miŋlagan*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
111.	bilge/bilig e	bëlgeç*	bëlges*	bilgiç*	bilgen*	bilgiç*	bilgiç*	bilgir*	Ø	bilgiç*
112.	bilig	bëlëk*	bëlëk*	bilik*	bilim*	bilik*	bilik*	bilgi*	bilim*	bilim*
113.	biligsiz	bëlëksëz*	bëlëkhëz*	biliksiz*	bilimsiz*	Ø	bilgisiz*	bilimsiz*	Ø	Ø
114.	bir	bër	bër	bir	bir	bir	bir	bir	bir	bir

115.	biri	běř	běrejhě	biröö	birev	birev	biri	birew	birev
116.	birki	běge	běge	birge	birge	birge	Ø	birge	birge
117.	birle	bēlen	bēlen	minen	birle	benen	birle	bulan	Ø
118.	bitig/ biçig	böti	běťev	biçik	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
119.	biz	běz	běz	biz	biz	biz	biz	biz	biz
120.	bo	bu	bıl	bu/bul	bul	bul	bu	bu	bu
121.	bod	buy	buy	boy	boy	boy	boy	boy	boy
122.	boguz	bugaz	bogaz	boguz	bugaz	bavız	boğaz	bugak	bogaz
123.	bokursı	Ø	Ø	buursun	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
124.	borguçı	birgi*	borgoso	buruuçu	burguşı	burgı*	burgı*	birgi*	birgi*
125.	boş	buş	buş	boş	bos	bos	boş	boş	boş
126.	boto	buta	buta	boto	bota	bota	bota	Ø	Ø
127.	boymul	muyın*	muyın*	moyun*	moyın*	moyın*	boyun*	boyun*	boyun*
128.	boz	buz	buż	boz	boz	boz	boz	boz	boz
129.	böke	Ø	bükhe/bük e	bökö	Ø	Ø	Ø	Ø	bökem
130.	böri	bürě	bürě	börü	böri	böri	börü	börü	börü
131.	budla	Ø	Ø	buyla	buyla/buy da	buyda	Ø	Ø	Ø
132.	bugra	Ø	bura	buura	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
133.	bugu	Ø	Ø	bugu	bugı	bugı	Ø	Ø	Ø

134.	buka	buğa	boga	buka	buqa	buga	buga	buğa	buğa	buga
135.	bulgak	bolgak	bolgak	bulga	bulgaq	bulgak	bulgak	Ø	Ø	Ø
136.	bulganç	bolğançık	bolgansık	bulganıç	bulğanış	bulgansık	bulğanıs	bulançıq	bulğançıq	Ø
137.	bulıt	bolıt	bolot	bulut	bult	bulıt	bulıt	bulut	bulut	bulut
138.	buluñ	bolın	bolon	bulunğ	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
139.	bunça	moñaça	Ø	munça	munşa	munşa	munşa	Ø	munça	munça
140.	bını	monı	bına	munu	mına	munı	mına	mına	munu	bını
141.	bunta/mun da	monda	bında	mında	munda	munda	mında	mında	munda	mında
142.	buñ	moñ	moñ	munğ	mun	muñ	muñ	moñ	muñ	mugur
143.	buñsuz	moñsuz	moñhoz	munğsuz	munsız	muñsız	muñsız	moñsuz	muñsız	Ø
144.	busuşlug	Ø	boşonlu*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
145.	butlug	bot*	bot*	but*	but*	but*	Ø	but*	but*	but*
146.	buyruk	boyırık	boyorok	buyruk	buyrıq	buyrık	buyrık	buyruq	buyruq	Ø
147.	buzagu	bozav	bızav	muzoo	buzav	buzav	buzav	buzav	buzav	buzov
148.	çak	çak	sak	çak	şaq	şak	şak	çağ	çaq	çak
149.	çerig	Ø	sirëv	çerik	Ø	Ø	Ø	Ø	çeriw	çerig
150.	çıgañ	Ø	Ø	Ø	şığay	Ø	Ø	Ø	Ø	çıgan
151.	çıt	çit	sıt	çit	şıt	şit	şıt	çit	Ø	Ø
152.	çorak	Ø	Ø	şor	sor/sorañ	şorak	şor	Ø	Ø	Ø
153.	çölgi	çül*	sül*	çöl*	şöl*	şöl*	şöl*	çöl*	çöl*	Ø
154.	ederlig	iyerle	ëyerle	eer/eget*	er*	iyer*	er*	eger*	Ø	iyer*

155.	edgü/edkü	igë	ëyë	iyi	iyi/iygi	Ø	Ø	Ø	eyi	Ø	Ø	igi
156.	egin	Ø	Ø	iyin	ıyık	iyin	iyin	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
157.	egri	Ø	Ø	iyri	iyir	Ø	Ø	Ø	egri	Ø	Ø	Ø
158.	egsük	Ø	Ø	öksük	Ø	Ø	Ø	Ø	eksik	Ø	Ø	Ø
159.	eke	Ø	ekey	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	egeç
160.	elig I	Ø	il	el	Ø	Ø	Ø	Ø	el	Ø	Ø	Ø
161.	elig II	illë	illë	elütü	elütiv	elli	elli	elli	elli	Ø	Ø	elli
162.	elik	Ø	ilëk	elik	elik	Ø	elik	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
163.	emgek	imgek	imgek	emgek	embek	embek	embek	embek	emek	emgek	Emgek	Emgek
164.	emig	imçek	imsek	emçeg	emşek	emşek	emşek	emşek	emçek	emçek	emçek	emçek
165.	eñ I	iñ	iñ	eñ	en	en	eñ	eñ	en	en	en	en
166.	eñ II	Ø	añ	añ	an	añ	añ	añ	Ø	Ø	Ø	Ø
167.	er	ir	ir	er	er	er	er	er	er	er	er	er
168.	er at	ir-at	ir-at	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
169.	erdem/eld em	irdem	Ø	erdem	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
170.	erdemlig	irdemli	Ø	erdenlik	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
171.	eren	iren	iren	eren	eren	Ø	Ø	Ø	eren	Ø	Ø	Ø
172.	erk	irëk	irk	erk	erik	erk	erk/erik	erk	erk	erk	erk	erk
173.	erklig	irëklë	irëklë	erktiü	erikti	erikli	erikli	erikli	Ø	Ø	Ø	Ø
174.	erksiz	irëksëz	irëkhëz	erksiz	eriksiz	erksiz	erksiz	erksiz	Ø	Ø	Ø	Ø

175.	erlig	Ø	Ø	erdik	erlik	erlik	erlik	erlik	erlik	erlik	Ø
176.	esen	isen	işen	esen	esen	esen	esen	esen	esen	esen	Ø
177.	esis/esiz	Ø	isël	esil	esiz	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
178.	et	it	it	et	et	et	et	et	et	et	et
179.	ew	öy	öy	üy	üy	üy	üy	üy	üy	üy	üy
180.	ékegü	ikëv	ikev	eköö	ekev	ekev	ekev	ekilev	ekew	ekev	ekev
181.	éki	ikë	ikë	eki	eki	eki	eki	eki	eki	eki	eki
182.	ékinti/ékin ç	ikëñçë	ikënsë	ekinçi	ekinşi	ekinşi	ekinşi	ekinđşi	ekinçi	ekinçi	ekinçi
183.	ékiz/ekiz	igëz	igëž	egiz	egiz	egiz	egiz	egiz	egiz	egiz	egiz
184.	él	il	il	el	el	el	el	el	el	el	el
185.	elçi	ilçë	ilsë	elçi	elşi	elşi	elşi	elçi	elçi	elçi	elçi
186.	ëllig	Ø	illë	eldik	eldik	Ø	elli	Ø	Ø	elli	elli
187.	érkek	irkek	irkek	erkek	erkek	erkek	erkek	erkek	erkek	erkek	erkek
188.	érte/erte	irte	irte	erte	erte	erte	erte	erte	erte	erte	erte
189.	ëş	iş	iş	eş	Ø	eş	es	eş	eş	Ø	Ø
190.	gaşga	kaşka	kaşka	Ø	qasqa	kaska	kaska	qasqa	qaşğa	kaşha	kaşha
191.	gerçin	Ø	kir	ker	ker	Ø	Ø	ker	Ø	Ø	Ø
192.	ıdok	izgë*	izgë*	ıyık	Ø	Ø	Ø	ıyıq	Ø	Ø	Ø
193.	ıgaç	ağaç	agas	cıgaç	ağaş	agaş	ağaş	ağaç	ağaç	agaç	agaç
194.	ık	Ø	ık	ık	ıq	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø

195.	ingaru	arı	arı	arı/narı	arı/arğı	arı	Ø	arı	Ø	arı	arı/argı
196.	ırak	yırak	yırak	ıraak	cıraq	erek	arı	cırak	yıraq	yıraq	Ø
197.	ırk	ırım*	ırım*	ırk/ırım	ırım*	ırım	ırım	ırım	ırım	ırs	ırs
198.	ıt	ët	ët	it	ıyt	ıyt	ıyt	ıyt	it	it	it
199.	ıyu	Ø	Ø	ıy	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
200.	iç	ëç	ës	iç	iş	iş	iş	iş	iç	iç	iç
201.	içgü	ëçkë	ëskë	içki	işki	işki	işki	işki	içki	içki	içki
202.	içreki/içre	ëçkë	ëskë/ësker ë	içkeri	işke/işkeri	işkeri	işkeri	işkeri	içeri	içeri	içeri
203.	idi	iye	ëye	ee	iye	iye	iye	iye	Ø	iye	iye
204.	idisiz	iyesëz	ëyehëz	eesiz	iyesiz	iyesiz	iyesiz	iyesiz	Ø	Ø	iyesiz
205.	idiş	Ø	Ø	idiş	ıds	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
206.	ilgerü/ilig erü	ëlgerëğë	ëlgerë	ilgeri	ilgeri	ilgeri	ilgeri	ilgeri	ilgeri	alğa	alğa
207.	ilk	ëlëk	ëlëk	algaç*	ilki	ilk	Ø	Ø	ilk	Ø	Ø
208.	in	ön	ën	iyin	in	in	in	in	in	in	Ø
209.	ingek	Ø	ëñgek	inek	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	inek	iynek
210.	ingen	Ø	Ø	ingen	ingen	ingen	Ø	Ø	ingen	Ø	Ø
211.	ini	ënë	ënë	ini	ini	ini	ini	ini	ini	ini	Ø
212.	irbiş/ırbiç	Ø	Ø	ilbirs	Ø	Ø	Ø	Ø	yulbars	Ø	Ø
213.	isig	ëssë	ëşë	ıslık	ıssı	ıssı	ıssı	ıssı	ıssı	ıssı	ıssı
214.	iş	ëş	ëş	iş	is	is	is	is	iş	iş	iş

215.	kaç	kança*	kansa*	kança*	qanşa*	kanşa*	kanşa*	qaç	Ø	Ø	Ø
216.	kaçan	kayan	kasan	kaçan	qaşan	kaşan	kaşan	qaçan	qaçan	kaçan	kaçan
217.	kadaş/gad aş/kagadaş	kardeş*	karındaş*	karındaş*	qarındaş*	qarındaş*	karındaş*	qardaş*	qardaş*	karındaş*	karındaş*
218.	kadın	kaynə	kaynı	kayın	qayın	kayın	kayın	qayın	qayın	kayın	kayın
219.	kagan	kağan	kagan	Ø	kağan	kağan	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
220.	kalın	kalın	kalın	kalıŋ	qalın	kalın	kalıŋ	qalın	qalın	kalın	kalın
221.	kalıŋ	kalım	kalın II	kalıŋ II	qalıŋ	kalıŋ	kalıŋ II	qalım	qalın II	kalın II	kalın II
222.	kalmıŋ	Ø	kalmıŋ	kalmıŋ	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
223.	kamıŋ/kam uŋ	kamıŋ	kamıŋ	kamıŋ	qamıŋ	kamıŋ	kamıŋ	qamıŋ	qamuŋ	kamıŋ	kamıŋ
224.	kan I	han	kan	kan	han	kan	kan	han	Ø	han	han
225.	kan II	kan	kan ıı	kan ıı	qan	kan	kan ıı	qan	qan	kan	kan
226.	kanat	kanat	kanat	kanat	qanat	kanat	kanat	qanat	qanat	kanat	kanat
227.	kança	kança	kaya*	kança	qanşa	kaya*	kanşa	qaya*	kalayga*	kaya*	kaya*
228.	kanı	kaya*	kay	kana*	kanı	kana*	Ø	kana*	Ø	Ø	Ø
229.	kanlık	hanlık	kanlık	kadık	handıq	kanlık	kanlık	hanlıq	Ø	Ø	Ø
230.	kanta	kayda	kayza	kayda	qayda	kayda	kayda	qayda	kayda	kayda	kayda
231.	kantan	kaydan	kayzan	kaydan	qaydan	kaydan	kaydan	qaydan	qaydan	Ø	Ø
232.	kañu	kay	kay	kaysı	qaysı	kaysı	kaysı	kaysı	qaysı	kaysı	kaysı
233.	kar	kar	kar	kar	qar	kar	kar	qar	qar	kar	kar
234.	kara	kara	kara	kara	qara	kara	kara	qara	qara	kara	kara

235.	karagu	karavıl	karavıl	Ø	qaravıl	karavıl	karavıl	qaravıl	qarawıl	karavul
236.	karak	Ø	karak	karak	qarağım	Ø	karak	Ø	Ø	Ø
237.	karıg/karı	karı	karı	karı	karı	karı	Ø	qarı	qarı	karık
238.	karın	karın	karın	karın	qarın	karın	karın	qarın	qarın	karın
239.	karşı	karşı	karşı	karşı	qarsı	karısı	karısı	qarşı	qarşı	karşçı
240.	kaş	kaş	kaş	kaş	qas	kas	kas	qas	qas	kaş
241.	kat	kat	kat	kat	qat	kat	kat	qat	qat II	kat
242.	kata	kata	kata	kata	Ø	Ø	Ø	Ø	qat III	Ø
243.	katı/katıg	katı	katı	katuu	qattı	katı	katı	qattı	qattı	katı
244.	katun	hātun	katın	katın	qatın	qatın	katın	qadın	qatın	katın
245.	kaya	kıya	kaya	kıya	qıya	kaya	Ø	qaya	qaya	kaya
246.	kazganç	kazanış	kazanış	Ø	Ø	kazganış	Ø	qazanç	qazanç	Ø
247.	keçig	kiçiv	kişev	keçüü	keşuv	keçuv	keşiv	keçiv	geçiw	Ø
248.	kedim	kiyem	këyem	kiyim	kiyim	kiyim	kiyim	kiyim	giyim	kiyim
249.	kek	Ø	kik	kek	kek	kek	kek	Ø	Ø	Ø
250.	kekük	kekük	kekük	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
251.	kelegü	kelige	Ø	kelemiş	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
252.	kelin/kelin	kilën	kilën	kelin	kelin	kelin	kelin	kelin	gelin	kelin
253.	kentü	Ø	kendë	Ø	Ø	Ø	Ø	kendi	Ø	kesi
254.	kerekü	Ø	Ø	kerege	kerege	Ø	Ø	kerege	Ø	Ø
255.	kergeksiz	kireksëz	kerekhëz	kereksiz	kereksiz	kereksiz	kereksiz	kereksiz	gereksiz	kereksiz

256.	kezig	kizüv	kizëv	kezek	kezek	kezek	Ø	Ø	Ø	gezik	kezüv
257.	kezü	Ø	gižëv	kezüv	kezüv	kezüv	Ø	Ø	kezüv	gezew	Ø
258.	keçe	kiçe	kise	keçee	keşe	keşe	keşe	keşe	gece	geçe	keçe
259.	këdin/kën	Ø	keyën	kiyin	keyin	Ø	keyin	Ø	Ø	Ø	Ø
260.	këri	kirë	kirë	keri	keri	keri	keri	keri	keri	geri	keri
261.	këş	Ø	keşën	keş	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	keş
262.	këyik/ gëyik	kiyëk	këyëk	kiyik	kiyik	kiyik	kiyik	kiyik	kiyik	giyik	kiyik
263.	kılıç	kılıç	kılıs	kılıç	qılış	kılış	kılış	kılış	qılıç	qılıç	kılıç
264.	kılınç	kılanış	kılanış	kıluv*	qıluv*	kıluv*	Ø	Ø	Ø	qıluv*	Ø
265.	kılınçlıg	kılançık*	kılansık*	kılıklı*	qıluktı*	kılıklı*	Ø	qılıqlı*	Ø	Ø	Ø
266.	kırgaglıg	kırıylı*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
267.	kırıg	kır	kır	kır	qır	kır	kır	kır	kır	qır	kır
268.	kırk	kırık	kırk	kırk	qırq	kırk	kırk	kırk	qırq	qırq	kırk
269.	kısğa	kıska	kıska	kıska	qısqa	kıska	kıska	qısqa	qısqa	qısğa	kışha
270.	kısıl	kısık*	kısık*	kısık*	kısık*	kısık*	kısık*	qısıq*	qısık*	qısık*	kısık*
271.	kış	kış	kış	kış	qıs	kıs	kıs	qış	qış	qış	kış
272.	kışlag	kışlak	kışlak	kıştak	qıstav*	kışlak	kışlak	qışlaq	qışlaq	qışlaq	kışlık
273.	kıyın	kıyın	kıyın	kıynoo	kıyın	kıyın	kıyın	qıyın	qıyın	qıyın	kıyın
274.	kız	kız	kız	kız	qız	kız	kız	qız	qız	qız	kız
275.	kızıl	kızıl	kızıl	kızıl	qızıl	kızıl	kızıl	qızıl	qızıl	qızıl	kızıl

276.	kızılısıg	kızılısu	Ø	kızılısıman *	Ø	kızılısı	kızılısı	kızılısı	kızılça*	Ø	kızılısıman *
277.	kiçig	këçëk	këşë	kiçi	kişi	kişkey	kişi	kiçkene	giççi	Ø	kiçi
278.	kidiz	kiyëz	këyëž	kiyiz	kiyiz	kiyiz	kiyiz	kiyiz	kiyiz	Ø	kiyiz
279.	kim/kem	këm	këm	kim	kim	kim	kim	kim	kim	Ø	kim
280.	kin- kinlig	këndëk	këndëk	kindik	kindik	kindik	kindik	Ø	gindik	Ø	kindik
281.	kiş	këş	këş	kiş	Ø	Ø	Ø	Ø	kiş	Ø	Ø
282.	kişi	këşë	këşë	kişi	kisi	kisi	kisi	kişi	gişi	Ø	kişi
283.	kiz	Ø	giž	Ø	Ø	Ø	Ø	gizli	Ø	Ø	Ø
284.	kokılık	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	qoqulu	Ø	Ø	Ø
285.	kol	kul	kul	kol	qol	kol	kol	qol	qol	Ø	kol
286.	koñ	kuy	kuy	koy	qoy	koy	koy	qoy	qoy	Ø	koy
287.	koñçı	kuyçı	kuyısı	koyçu	qoyşı	koyşı	koyşı	Ø	qoyçu	Ø	koyçu
288.	koñlug	kuyılı	kuyılı	koyluu	qoylu	koylu	koylu	Ø	qoyılı	Ø	Ø
289.	koñuz	Ø	kuñgız	koñguz	qonız	koñız	koñız	qoñuz	qoñuzaq	Ø	Ø
290.	korgan	kurgan	kurgan	koğon	qoğan	Ø	koğan	qurğan	Ø	Ø	Ø
291.	korigu	Ø	kurgavısı*	koğoo	qoğav*	korgav*	koğav*	qoruv*	qoruv*	Ø	koruv*
292.	korkunçıg/ korkunç	kurkımiç	kurkımis	korkuunç	qorqımıç	korkımıç	korkınıç	qorqunç	qorqunç	Ø	korkunç
293.	korug	Ø	Ø	koruk	Ø	Ø	koruk	koruk	Ø	Ø	Ø
294.	koş	Ø	Ø	koş	qos	kos	kos	qoş	Ø	Ø	koş

295.	kotuz	Ø	Ø	kotos	qodas	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
296.	kov1	kuviş	Ø	Ø	kuviş	Ø	Ø	kuviş	quvuş	quvuş	Ø	Ø	Ø
297.	kök I	kük I	kük I	kök	kök	kök	kök	kök	kök	gök	kök	Ø	Ø
298.	kök II	kük II	kük II	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
299.	köküzme	kükrek*	kükrek*	kökürök*	kökirek*	kökirek*	kökirek*	köküs*	köküs*	köküs*	köküs*	köküs*	köküs*
300.	köl	kül	kül	köl	köl	köl	köl	köl	köl	köl	köl	köl	köl
301.	kölek	Ø	külevék	kölçük	kölşik	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
302.	könek	künek	künek	könök	könek	könek	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
303.	köñül	küñel	küñel	köñgül	könül	könül	könül	könül	göñül	göñül	göñül	Ø	Ø
304.	köñüllüg	küñellë	küñellë	köñgüldüü	könildi	könilli	könilli	könilli	göñüllü	göñüllü	göñüllü	Ø	Ø
305.	köpük	kübék	kübék	köbük	köbik	köbik	köbik	köbik	köpük	köpük	köpük	Ø	Ø
306.	körk	kürk	kürk	körk/körü	körük	körük	körük	körük	Ø	Ø	körk	Ø	Ø
307.	körklüg	kürkli	kürkli	körktüü	körükti	körkli	körkli	körkli	Ø	Ø	körkli	Ø	Ø
308.	körksüz	Ø	kürkhéz	körksüz	Ø	körksüz	körksüz	körksüz	Ø	Ø	körksüz	Ø	Ø
309.	körü	küre	küre	körö	köre	köre	köre	Ø	köre	köre	köre	köre	köre
310.	köz	küz	küz	köz	köz	köz	köz	köz	köz	köz	köz	köz	köz
311.	köznü/köz nü	közgë	közgö	küzgü	Ø	közü	közü	Ø	küzgü	küzgü	küzgü	küzgü	küzgü
312.	köznük	küzenek	küzgenek	közö*	közenek	Ø	Ø	Ø	közenek	Ø	Ø	gözenek	gözenek
313.	kudruk	koyruk	koyrok	kuyruk	quyruq	kuyruk	kuyruk	kuyruk	quyruq	quyruk	quyruk	kuyruk	kuyruk

314.	kudursuğ n	Ø	Ø	kuursun	quyrısq*	Ø	kuyurşık*	Ø	quymuç*	Ø
315.	kugu	Ø	Ø	kuu	quv	kuv	Ø	Ø	quw	Ø
316.	kul	kol	kol	kul	qul	kul	kul	qul	qul	kul
317.	kulan	kolan	kolan	kulan	qulan	kulan	kulan	qulan	Ø	kulan
318.	kulkak	kolak	kolak	kulak	qulaq	kulak	kulak	qulaq	qulaq	kulak
319.	kullug	kollı	kollı	kuldı	quldı	kullı	kullı	qullu	qullu	kullu
320.	kulun/ kulun	kolın	kolon	kulun	qulın	kulın	kulın	qulun	qunan	kulan
321.	kumursga	kımırıska	kımırıtka	kumurska	qumırsqa	kumırıska	kumırıska	qımırısqa	Ø	kumursha
322.	kurt	kort	kort	kurt	qurt	kurt	kurt	qurt	Ø	kurt
323.	kurtga	kortka	kortka	Ø	Ø	kurtka	Ø	qurtqa	Ø	kurtha
324.	kurugsak	korsak	korhak	kursak	qursak	kursak	kursak	qursaq	qursaq	Ø
325.	kuş	koş	koş	kuş	qus	kus	kus	quş	quş	kuş
326.	kut/gut	kot	kot	kut	kut	kut	kut	Ø	qut	kut
327.	kutlug	kotlı	kotlo	kutluu	qutlı	kutlı	kutlı	qutlu	qutlu	kutlu
328.	kuzgun	kozgın	koʻzgon	kuzğun	quzğın	kuzgın	kuzgın	quzğun	quzğun	kuzgun
329.	kü	köy	köy	küü	küy	küy	Ø	Ø	küy	küy
330.	küş	köç	kös	küş	küş	küş	küş	küş	güş	küş
331.	küçlüg	köçlë	köslö	küçtüü	küşti	küşli	küşli	küçlü	güçlü	küçlü
332.	küdegü	kiyev	këyev	küyöö	küyev	kiyev	küyev	kiyev	giyew	küyöv
333.	külüg	köylë	köylö	küülüü	küyli	Ø	Ø	Ø	küyli	küyli

334.	kümüş	kömeş	kömöş	kümüş	kümis	Ø	kümüş	gümüş	kümüş
335.	kün	kön	kön	kün	kün	kün	kün	gün	kün
336.	küneş	koyaş	könes	künes	künes	künes	küneş	güneş	kün
337.	küni	könçələk*	kön	künüşlülük*	künüşlülük*	künüşlülük*	kün	gün II	Ø
338.	künlük	könlək	könlök	kündük	kündük	kündük	kündelik	günlük	Ø
339.	küntüz	köndöz	köndöz	kündüz	kündüz	kündüz	kündüz	gündüz	kündüz
340.	künj	Ø	kön	kün	Ø	künj	Ø	Ø	Ø
341.	küp	kub	köp	küp	küp	Ø	küp	güp	Ø
342.	küpe	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	küpe	Ø	Ø
343.	küreg	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
344.	küz	köz	köz	küz	küz	güz	küz	güz	küz
345.	küzençü	küzetçə*	küzetşə*	küzetşü*	küzetşü*	güzetşü*	közeteci*	gözetçi*	Ø
346.	laçın	laçın	Ø	laşın	laşın	laşın	laçın	laçın	ilaçın
347.	lü/lu/ulu	Ø	Ø	uluu	Ø	uluv	Ø	Ø	Ø
348.	monçuk	muyınçak	munsak	monşaq	moyşak	monşak	Ø	Ø	Ø
349.	munlug	moñlı	moñlo	munlı	munlı	munlı	moñlu	munlu	mugurköl*
350.	ne	ni	ni	ne	ne	ne	ne	ne	ne
351.	neçük	niček	nişək	Ø	Ø	Ø	Ø	neçik	neçik
352.	negüde	nigedě	niže	Ø	Ø	Ø	nerede*	Ø	Ø

353.	neke	nige	nige	nege	nege	nege	nege	nege	nege	nege	nek
354.	nelük	nilékten	nelikten	nelik	nelikten	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	nek
355.	nençe	niçe	nise	neşe	neşe	neşe	neşe	neşe	neşe	neşe	nença
356.	neteg	nindiy	nindey	Ø	nendeý	nendeý	Ø	Ø	Ø	Ø	nellay
357.	oglan	olan	ulan	ulan	ulan	ulan	uglan	oğlan	ulan	ulan	ulan
358.	ogri	ugri	ugri	uuru	uri	uri	uri	Ø	uru	uru	uru
359.	ogul	ul	ul	uul	ul	ul/uvıl	Ø	oğul	Ø	ul	ul
360.	ok	uk	uk	ok	ok	ok	ok	oq	oq	ok	ok
361.	ok/ök	uk II/ük	uk/ük	ök II	ök	ök II	Ø	Ø	oq II	Ø	Ø
362.	ol	ul	ul	ol	o / ol	o / ol	o / ol	o	o / ol	ol	ol
363.	olorsık	uturma*	ultırış*	oturuv*	oturuv*	oturuv*	oturuv*	oturuv*	olturuş*	Ø	Ø
364.	on	un	un	on	on	on	on	on	on	on	on
365.	onunç	ununçı	unınsı	onunçu	onınşı	onınşı	onınşı	onuncı	onunçu	Ø	Ø
366.	ordo	urda	ur'za	ordo	orda	orda	orda	ordu	Ø	orda	orda
367.	ori	Ø	Ø	coru	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
368.	orto	urta	urta	orto	orta	orta	orta	orta	orta	orta	orta
369.	oruk	ur*	ur*	or*	or*	Ø	Ø	or*	or*	Ø	Ø
370.	ot I	ut I	ut I	ot I	ot I	ot I	ot I	ot I	ot I	ot I	ot I
371.	ot I	ut II	ut II	ot II	ot II	ot II	ot II	ot II	ot II	ot II	ot II
372.	otuz	utız	utız	otuz	otız	otız	otız	otuz	otuz	Ø	Ø
373.	oyma	uyma	uyma	oymo	Ø	Ø	Ø	oyma	oyma	Ø	Ø

374.	oynag	uynak	uynak	oynook	oynaq	oynak	oynak	oynaq	oynaq	oynavuk*
375.	oynaşık	uynaş*	uynaş*	oynoş*	oynaşuv*	oynaş*	oynakşiv*	oynaş*	oynaş*	Ø
376.	öd II	üt	üt	öt	öt	öt	öt	öt	öt	öt
377.	ög	ük	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
378.	ögsüz	üksüz	ükhez	Ø	Ø	öksüz	Ø	öksüz	öksüz	öksüz
379.	ögür	öyər	öyör	üyür	üyir	üyir	üyir	üyür	üyür	üyür
380.	ökünç	ükənəc	ükənəs	ökünüç	ökiniş	ökiniş	ökiniş	ökünç	Ø	ökünç
381.	ökünçlög	ükənəcöl	ükənəslə	ökünüçtütü	ökinişti	ökinişli	ökinişli	ökünçli	Ø	Ø
382.	öküz	ügöz	ügöz	ögüz	ögiz	ögiz	ögiz	ögüz	ögüz	ögüz
383.	ölmeçi	üleke*	Ø	ölösölü*	ölmeşi	Ø	ölmesek*	Ø	ölüsanlı*	Ø
384.	ölüg	ülə	ülə	ölük	öli	öli	öli	ölü	ölü	ölü/ölüg
385.	ölüm	üləm	üləm	ölüm	ölim	ölim	ölim	ölüm	ölüm	ölüm
386.	ön	Ø	Ø	een	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
387.	öndün/öntün	Ø	Ø	ön	Ø	Ø	Ø	ög	Ø	Ø
388.	önji	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	öje	Ø
389.	önre	Ø	Ø	önde*	Ø	Ø	Ø	ögde*	Ø	Ø
390.	örgin	ürgə	ürgə	örgö	Ø	Ø	örgi	Ø	Ø	örge
391.	örtçe	ürt*	ürt*	ört*	ört*	ört*	ört*	ört*	ört*	ört*
392.	öt	ügət	ögöt	ügüt	ügüt	ögüt	ügüt	ögüt	Ø	Ø
393.	ötrö/ötrü	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	ötrü	Ø	Ø
394.	ötüg	ütənöv*	ütənöv*	ötünü*	ötünüv*	Ø	ötüniv*	Ø	Ø	Ø

395.	ötüglüg	ütēnēçlē*	ütēnēsłē*	Ø	ötinişti*	Ø	ötinişli*	Ø	Ø	Ø
396.	ötünç	ütēnēç	ütēnēs	ötünüç	ötiniş	Ø	ötiniş	Ø	Ø	Ø
397.	öz/ös	üz	üz	öz	öz	öz	öz	öz	öz	öz
398.	öz II	üzen*	üzen*	özön*	özen*	özen*	özen*	özen*	özen*	özen*
399.	özge	üzge	üzge	özgö	özge	özge	özge	özge	özge	özge
400.	özlük	üzlēk	üzlēk	özdük	özindik*	özlük	Ø	özlük	Ø	Ø
401.	özüt/üzüt	üzek*	üzek*	özök*	özek*	özek*	özek*	özek*	Ø	Ø
402.	saç	çeç	ses	çaç	şaş	şaş	şaş	çaç	çaç	çaç
403.	sāğdıç	Ø	saviş	Ø	Ø	Ø	Ø	sāğdıç	Ø	Ø
404.	sagış	sagış	hagış	sāğınıç	sāğınış	sagınış	sagınış	sagınış	sagış	sagış
405.	sansız	sansız	hanhız	sansız	sansız	sansız	sansız	sayısız	Ø	sansız
406.	saņa	siņa	hinē	sāğa	sāğan	saga	sāğan	sāğa	senge	senge
407.	sarig	sarı	harı	sarı	sarı	sarı	sarı	sarı	sarı	sarı
408.	satıççı	satuçı	hatıvsı	satuuçu	satuvşı	satuvşı	satıvşı	Ø	satıwçu	satuvçu
409.	sekiz	sigēz	higēz	segiz	segiz	segiz	segiz	sekiz	segiz	segiz
410.	sekizinc	sigēzēncē	higēzēnsē	segizincı	segizincı	segizincı	segizincı	segizincı	segizincı	segizincı
411.	semiz	simēz	himēz	semiz	semiz	semiz	semiz	semiz	semiz	semiz
412.	sen/sin	sin	hin	sen	sen	sen	sen	sen	sen	sen
413.	sejir	Ø	Ø	sengir	sensgir	Ø	Ø	senger	Ø	Ø
414.	seviglig	söyēklē	höyövlē	süyüü*	süyikti	süyikli	süyikli	sevgili	süyümlü*	süygen*
415.	sıçgan	tıçkan	Ø	çıçkan	tıçkan	şıçkan	tıçkan	sıçan	Ø	Ø

416.	sıgıt	sıgıt	hıktaş*	sıktoo	sınquv*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
417.	sıgıtçı	sıgıtçı	Ø	sıktooçu	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
418.	sıgun	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	sıgın	Ø	Ø	Ø
419.	sılg	sıluv	hılv	sılık	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
420.	sin	sin	hın	sin	sin	sin	sin	sin	sin	sin	sin
421.	sinuk	sınık	hınık	sınık	sınıq	sınık	sınık	sınıq	sınıq	sınık	sınık
422.	sınar	sınar	hınar	sınar	sınar	sınar	sınar	sınar	sınar	sınar	sınar
423.	sınkur	şoñkar	Ø	şumkar	sunqar	şunqar	şunqar	Ø	şunqar	Ø	Ø
424.	sinlig	sinnen*	hinēñmēne n*	senimenen *	Ø	senimen* n*	seniñmene n*	Ø	Ø	Ø	Ø
425.	sinsiz	sinsiz	hınhız	sensiz	sensiz	sensiz	Ø	sensiz	sensiz	Ø	Ø
426.	sinil	sēñl	hēñl	sinğdi	sinli	sinli	sinli	Ø	Ø	Ø	Ø
427.	siz	sēz	hēz	siz	siz	siz	siz	siz	siz	siz	siz
428.	soruk	Ø	Ø	sorok	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
429.	söz	süz	hüz	söz	söz	söz	söz	söz	söz	söz	söz
430.	suk	Ø	Ø	suk	suq	Ø	Ø	Ø	Ø	suklanç*	suklanç*
431.	suw	su	hıv	suu	suv	suv	suv	suv	suv	suv	suv
432.	suwsuz	susız	hıvñız	suusuz	suvsız	suvsız	suvsız	suvsuz	suwsuz	suvsuz	suvsuz
433.	sünüg	söñğē	höñgö	süñgü	süñgi	süñgi	Ø	süñgü	süñgü	süñgü	süñgü
434.	sünüglüg	söñğēlē	Ø	süñgüñlüü	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
435.	sünük	söyek	höyek	sök	süyek	süyek	süyek	süyek	süyek	süyek	süyek

436.	tag	tav	tav	too	tav	tav	tav	tav	tav/dağ	taw	tav
437.	tagıku	tavık	tavık	took	tavıq	tavık	tavık	tavıq	tavıq	tawuq	tavuk
438.	takı	tagı	tagı	dağı	tagı	tagı	tagı	daa	daa	dağı	dağı
439.	tal	tal	tal	tal	tal	tal	tal	tal	tal	tal	tal
440.	talım	talav*	talav*	taloo*	talav*	talav*	talav*	talav*	talav*	talav*	talavul*
441.	tam	Ø	tam	tam	tam	tam	tam	Ø	Ø	tam	Ø
442.	tamka	tamğa	tamga	tamga	tanba	tamga	tamğa	tamğa	tamğa	tamğa/da mğa	tamga
443.	tamkalıg/t amgalıg	tamgalı	tamgalı	tamgaluu	tanbalı	tamgalı	tamğalı	tamğalı	tamğalı	Ø	tamgalı
444.	tanuklug	tanıklı	tanıklı	taanuuluu	tanıq	tanıklı	tanık	tanık	tanık	tanıwlu*	tanıgıvlu*
445.	tañ	tañ	tañ	tañğ	tan	tañ	tañ	tañ	tañ	tañ	tang
446.	tañsuk	tañ II	tanhık	tañsık	tan II	Ø	Ø	tansık	tansık	Ø	tang II
447.	tañtay	tay	tay	tay	tay	tay	tay	tay	tay	tay	tay
448.	tapa	taba	taba	Ø	Ø	tabagan	Ø	taba	taba	taba	taba
449.	tarıg	tarı	tarı	taruu	tarı	tarı	tarı	tarı	tarı	tarı	tarı
450.	tarıglag	tarlav	tarlav	talaa	dala	tarlav	dala	tarla	tarla	tarlav	tarlav
451.	tarkınç	tarkav*	tarkav*	tarkav*	tarqav*	tarkav*	tarkav*	tarqav*	tarqav*	tarqalıw*	Ø
452.	taş I	taş	taş	taş	tas	tas	tas	taş	taş	taş	taş
453.	taş II	tış	tış	tış	tıs	tıs	tıs	tış	tış	tış	tış
454.	taşra	Ø	tışkarı*	tışkarı*	tısqarı*	tıska*	tıskarı*	Ø	Ø	Ø	tışharı*

455.	tatıqlıg	tatlı	tatlı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı	tattı
456.	tavılku	Ø	Ø	tabılğı	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
457.	tawar	tovar	tıvar	tovar	tovar	tovar	tovar	tovar	tovar	tovar	tuvar	tuvar	tuvar
458.	tawıſgan	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	tavſan	tavſan	tavſan	tavſan	tavſan	Ø	Ø
459.	teg	tık	tık	dey	dey	dey	dey	dey	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
460.	tegi	Ø	Ø	çeyin	deyin	deyin	deyin	deyin	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
461.	tegin	Ø	Ø	tiyüü*	tiyiv*	tiyiv*	tiyiv*	tiyiv*	Ø	Ø	tiyiw*	Ø	Ø
462.	tegiſ	tiyiſ	tëyëſ	tiyiſ	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
463.	tegre	tire	tire	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
464.	tegül	tügël	tügël	tügül	tügül	tügül	tuvl	Ø	degil	tügül	Ø	tüyül	Ø
465.	tegrük	tügerek	teñerek	tegerek	döngerek	tögerek	tögerek	Ø	tögerek	Ø	Ø	tögerek	Ø
466.	temir	timër	timër	temir	temir	temir	temir	temir	temir	temir	temir	temir	temir
467.	teñ	tiñ	tiñ	teng	ten	teñ	teñ	teñ	teñ	teñ	teñ	teng	teng
468.	teñlig	tiñlë	tiñlë	tengdüü	tendi	deñli	Ø	Ø	Ø	teñli	teñli	tengli	tengli
469.	teñri	teñrë	teñrë	teñir	tânir	tañrı	teñir	teñir	tañrı	teñiri	teñiri	teyri	teyri
470.	ter	tir	tir	ter	ter	ter	ter	ter	ter	ter	ter	ter	ter
471.	teri	tirë	tirë	teri	teri	teri	teri	teri	teri	teri	teri	teri	teri
472.	teriñ	tiren	teren	tereng	teren	teren	teren	teren	teren	teren	teren	teren	teren
473.	terk	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	terk	terk
474.	ters	tirëſ	tirëſ	ters	teris	teris	teris	teris	ters	ters	ters	ters	ters
475.	teve	döye	döye	töö	tüye	tüye	tüye	tüye	deve	tüye	tüye	tüye	tüye

476.	teyer	tiyən	təyən	tiyın	tiyin/tiyin	tiyın	tiyın	Ø	tiyın	tiyın	tiyın
477.	tezek	tizek	tizek	tezek	tezek	tezek	tezek	tezek	tezek	Ø	Ø
478.	tétrü/ tétrü	Ø	Ø	tetir/tetiri	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
479.	təyin	diye	diye	degen	dep	dep	Ø	Ø	dep	Ø	Ø
480.	tıl	təl	təl	til	til	til	til	til	til	til	til
481.	tırnak	tırnak	tırnak	tırnak	tırnaq	tırnak	tırnak	tırnak	tırnaq	tırnak	tırnak
482.	tilek	təlek	təlek	tilek	tilek	tilek	tilek	tilek	tilek	tilek	tilek
483.	tülkü	tölkə	tölkö	tülkü	tülki	tülki	tülki	tülki	tülkü	tülkü	tülkü
484.	tirig	tərə	tərə	tiri	tiri	tiri	tiri	tiri	tiri	tiri	tiri
485.	tiz	téz	téz	tize	tize	tiz	Ø	tiz	tiz	Ø	Ø
486.	toğan	Ø	toygon	tuygun	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
487.	tograk	tirek	tirek	terek	terek	terek	terek	terek	terek	terek	terek
488.	toguru	tugrı	tugrı	tuura	tuvrı	tuvra	tuvrı	doğru	tuvra	tuvra	tuvra
489.	tok	tuk	tuk	tok	toq	tok	tok	toq	toq	tok	tok
490.	tokuz	tuğız	tuğız	toguz	toğız	togız	toğız	doquz	toğuz	toguz	toguz
491.	tokuzunç/t oguzunç	tuğızınçı	tuğızınçı	toguzunçu	toğızınşı	togızınşı	toğızınşı	doquzınçı	toğuzunçu	toguzak	toguzak
492.	tom	toma	toma	tom	tım	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
493.	tonlug	tunlı	tun	tonduu	ton	tonlı	tonlı	tonlı	tonlı	ton	ton
494.	tonsuz	tunsuz	Ø	tonsuz	Ø	tonsuz	tonsuz	Ø	Ø	Ø	Ø
495.	tonuz	duñgız	duñgız	donğuz	donız	donız	donız	domuz	doñuz	tonguz	tonguz

496.	torug	tur	tur	toru	tori	tori	tori	tori	tori	toru	Ø	toru
497.	toruk	Ø	turik	Ø	turiq	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
498.	tosik	tuklik*	tuklik*	tok*	toqtuq*	toklik*	toklik*	toklik*	tok*	toqluq*	Ø	tok*
499.	toz	tuzan	tuzan	toz	toz	tozan	toz	toz	toz	Ø	Ø	Ø
500.	tölek	Ø	tilek	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
501.	töpö	tübe	tübe	töbö/ töpö	töbe	töbe	töbe	töbe	töpe	töbe	töbe	töbe
502.	törö/törü	Ø	Ø	törö	töre	töre	töre	töre	Ø	töre	töre	töre
503.	tört	dürt	dürt	tört	tört	dört	dört	tört	dört	dört	dört	tört
504.	törtünç/tör tinç	dürtence	dürtensë	törtünçü	törtinşi	dörtinşi	dörtinşi	törtinşi	dörtünçi	dörtünçü	Ø	Ø
505.	tuç	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	tunç	Ø	Ø	tuç
506.	tug	Ø	tiv	tuu	tuv	tuv	tuv	tuv	Ø	tuw	Ø	Ø
507.	tugçı	Ø	Ø	tuuçu	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
508.	tugrag	tugra	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
509.	tul	tol	tol	tul	tul	tul	tul	tul	tul	tul	tul	tul
510.	tulku	Ø	Ø	tulku	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
511.	tuman	toman	toman	tuman	tuman	tuman	tuman	tuman	tuman	tuman	Ø	Ø
512.	turgak	torak	torgak	turak	turaq	turak	turak	turak	Ø	turğaq	turuk	turuk
513.	tuña	torna	torna	turna	turna	turna	turna	turna	turna	turna	turna	turna
514.	turuk	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	turu
515.	tuş	tuş	toş	tuş	tus	tus	tus	tus	Ø	Ø	Ø	Ø
516.	tutsık	totkıç*	totka*	tutkuç*	tutkış*	tutkış*	tutkış*	tutkış*	tutquç*	Ø	Ø	tuthuç*

517.	tutug	totik	totkon*	tutkun*	tutqın*	tutkın*	tutkın*	tutuq	Ø	tutık
518.	tuyug	toyak	toyak	tuyak	tuyaq	toyak	Ø	tuyaq	tuyaq	tuyak
519.	tuzak	tozak	tozak	tuzak	tuzaq	tuzak	Ø	tuzaq	tuzaq	Ø
520.	tü	tök	tök	tük	tük	tük	tük	tük	tük	tük
521.	tügünlüg	töyönlä	töyön	tüyündüü	tüyin	tüyinli	tüyinli	tüyümli	tüyün	tüyüm
522.	tügünük	tönläk*	tönlök*	tündük*	tünük	Ø	tünlik*	Ø	tünülük*	Ø
523.	tümen	tömen	tömen	tümön	tümen	Ø	Ø	Ø	tümen	tümen
524.	tün	tön	tön	tün	tün	tün	tün	dün	tun/tün	tün
525.	türk/türük	török	török	türk	türük	türk	Ø	türk	türk	türk
526.	türlüg	törlä	törlö	türlüü	türli	türli	türli	türli	türli	türli
527.	tüşnek	tönök	tönök	tünök	tünök	Ø	tünök	Ø	Ø	Ø
528.	tütünçsüz	tötän	tötönhöz	tütünsüz	tütün	tütinsiz	tütün	tütün	tütün	tütün
529.	tüz	töz	töz	tüz	tüz	tüz	Ø	tüz	tüz	tüz
530.	tüzsüz	tözöksüz*	Ø	tüzsüz	Ø	tüzsüz	Ø	Ø	tüzsüz	tüzliüksüz*
531.	u	uyku*	oyko*	uyku*	uyqı*	uykı*	uykı*	yuqu*	yuxu*	cuku*
532.	uç	oç	os	uç	uş	uş	uş	uc	uç	uç
533.	uçuk	Ø	osok	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uçuk
534.	uçuz	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	ucuz	uçuz	uçuz
535.	ukug	Ø	Ø	uguu	uğuv	Ø	uğıv	Ø	Ø	Ø
536.	uladı	Ø	Ø	ulandı	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
537.	ulug	olug	olo	uluu	ulı	ullı	ullı	ulu	ullu	ullu

538.	umay	Ø	Ø	umay	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	umay
539.	urugsuz	ırug	orug	uruk	urıq	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uruv
540.	uruş	orış	oroş	uruş	urıs	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uruv
541.	us	is	is	es	es	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	es
542.	uş	oşo	oşo	uşul	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
543.	utru	otırı	otoro	uturu/utur	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
544.	utuş	otış	otoş	utuş	utıs	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
545.	uwut	oyat	oyat	uyat	uyat	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uyat
546.	uya	oya	oya	uya	uya	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uya
547.	uz	osta*	osta*	us/uz	usta*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	usta*
548.	uzak	ozak	ozak	uzak	uzaq	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uzak
549.	uzun	ozın	ozam	uzun	uzın	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	uzun
550.	üç	öç	ös	üç	üş	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	üç
551.	üçegü	öçev	ösev	üçöö	üşev	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	üçev
552.	üçün/ünçün	öçen	ösön	üçün	üşin	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	üçün
553.	üçünç	öçençë	ösönsö	üçünçü	üşinşi	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
554.	üçürgü/öçürgü	Ø	Ø	öçürüü	öşirüv	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	öçürüv
555.	ülke	ölke	ölke	ölkö	ölke	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
556.	ülüg	öleş*	ölöş*	ülöş*	üles*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	ülüş*
557.	ün	ön	ön	ün	ün	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	ön

558.	üpgük	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
559.	ürün/yürü n	Ø	Ø	ürüng	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
560.	üz	üzsüzle*	üzhüzle*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
561.	üze	öste*	ös/öst*	üs/üst*	üst*	üst*	üst*	üst*	üst*	üst*	üst*	üs*	üs*
562.	üzgüçük	Ø	özöklök*	Ø	üzilüv*	üziliv*	üziliv*	üziliv*	üziliv*	üziliv*	üziliv*	üzgüçük*	üzgüçük*
563.	üzük	özök	özök	üzük	üzük	üzük	üzük	üzük	üzük	Ø	Ø	üzük	üzük
564.	ya	ceye	yan/yeye	caa	cay	yay	yay	cay	cay	cay	caya	caya	caya
565.	yadag	cayav	yayak	cöö	cayav	yayav	yayav	cayav	cayav	cayav	yayav	yayav	cayav
566.	yagak	Ø	Ø	cangak	cangaq	Ø	Ø	cangak	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
567.	yagı	cav	yav	coo	cav	yav	yav	cav	cav	cav	yav	cav	cav
568.	yagiçi	Ø	yavısı	cooçu	cavşı	yavşı	yavşı	cavşı	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
569.	yaglıg	Ø	Ø	Ø	cav II	Ø	Ø	Ø	Ø	yağlı	yawlu	cavlu	cavlu
570.	yaguk	Ø	Ø	cuuk	cuvıq	yovık	yovık	cuvık	Ø	Ø	yuvuq	cuvuk	cuvuk
571.	yaka	yaka	yağa	caka	cağa	yaka	cağa	cağa	cağa	cağa	yağa	caga	caga
572.	yakılıg	yaklı	yaklı	caktuu	caktı	yaklı	caklı	caklı	yaq	yaq	yaqlı	cak	cak
573.	yalan	yalan	yalan	calın	calan	yalan	calan	calan	yalan	yalan	yalan	calan	calan
574.	yalıus/yal nuz	yalgız	yalgız	calgız	calgız	yalgız	calgız	calgız	yalıñız	yalıñız	yalıñız	cangız	cangız
575.	yan/yen	yan	yan	can	can	yan	can	can	yan	yan	yan	can	can
576.	yana	Ø	yene	cana	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
577.	yanış	canaş	yanaş	Ø	canas	canasa	canasa	canasa	yanaşa	yanaşa	yanaşa	Ø	Ø

578.	yañı	yaña	yañı	canğı	cana	yañı	canğa	yañı	yañı	cangı
579.	yaraklıg	yaraklı	yaraklı	caraktuu	caraq	yarak	carak	Ø	Ø	Ø
580.	yarama	yaraw*	yarav*	caram*	carav*	yarav*	carav*	yarama	yaraw*	carav*
581.	yarın I	Ø	Ø	Ø	carın	Ø	carın	yarın	Ø	Ø
582.	yarın II	Ø	yavırn	coorun	cavırn	yavırn	yavırn	Ø	yawrun	cavorun
583.	yarlıg	yarlık	yarlık	carlık	carlıq	carlık	carlık	yarlıq	Ø	Ø
584.	yartumlık	yartı*	yartı*	cartı*	cartı*	cartı*	cartı*	cartı*	yartı*	cartı*
585.	yaruk	Ø	yarug	carık	carıq	yarık	carık	yarıq	yarıq	carık
586.	yas	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	yas	yas	Ø
587.	yası	yassı	yaşı	cazı	cazı	cassı	cazık	Ø	yassı	cassı
588.	yaş I	yeş	yeş	caş	cas	yas	cas	yaş	yaş	caş
589.	yaş II	yeş ıı	yeş ıı	caş ıı	cas ıı	yas ıı	cas ıı	yaş ıı	yaş ıı	caş ıı
590.	yaşıl	yeşël	yeşël	caşıl	casıl	yasıl	casıl	yeşil	yaşıl	caşıl
591.	yat	yat	yat	cat	cat	yat	cat	yat	yat	Ø
592.	yatıgılı	yatagan*	yatagan*	catgan*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	catagan*
593.	yavaş	yuvaş	yıvaş	cooş	cuvas	yuvas	cuvas	yavaş	yuvaş	cuvaş
594.	yavız	yavız	yavız	Ø	cavız	Ø	cavız	yavuz	Ø	Ø
595.	yay	cey	yey	cay	caz	yaz	caz	yaz	yay	cay
596.	yaylag	ceylev	yeylev/yey lëk	cayloo	caylav	yaylak	caylav	yayla	yaylaq	caylık
597.	yaz	yaz	yaż	yaz	Ø	yay	Ø	yaz	yaz	caz

598.	yazı	yassı	yassi	cazık*	cazıq*	yazı	cazık*	yazı	Ø	yassı	Ø
599.	yazoklug	yazıklı	yazıklı	cazıktuu	cazıqtı	yazık	cazıklı	yazıq	yazıq	yazıq	cazık
600.	yazuksuz	Ø	Ø	cazıksız	cazıqsız	Ø	cazıksız	Ø	Ø	Ø	Ø
601.	yegren	ciren	yören	ceerde	ciyren	yiyren	ciyren	ciyren	ciyren	ciyren	Ø
602.	yek	Ø	yək	cek	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	cek
603.	yelme	Ø	yëlme	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
604.	yemçi	cim*	yem*	cem*	cem*	yem*	cem*	yem*	yem*	yem*	cem*
605.	yeme	ye	ye	cee	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
606.	yemlig	cimlë	yemlë	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
607.	yemiş	cimëş	yëmëş	cemiş	cemis	yemis	cemis	yemiş	yemiş	yemiş	cemiş
608.	yëgen	Ø	yëyen	ceen	ciyen	yiyen	ciyen	Ø	Ø	Ø	Ø
609.	yëgirmi	yëgërmë	yëgërmë	ciyırma	ciyırma	yırma	ciğırma	yigirmi	yigirma	yigirma	ciyırma
610.	yëgirmineç	yëgërmëneç	yëgërmëns ë	ciyırmançı	ciyırmasınş ı	yırmanşı	ciğırmanşı	Ø	yigirmançı	yigirmançı	Ø
611.	yël	yal	yal	cal	cal	yal	cal	caln *	yal	yal	cal
612.	yër	cir	yër	cer	cer	yer	cer	yer	yer	yer	cer
613.	yërçi	Ø	Ø	cerçi	cerşil	cerşi	Ø	Ø	Ø	Ø	cerçi
614.	yëti	cidë	yëtë	ceti	ceti	yeti	ceti	yedi	yetti	yetti	ceti
615.	yëtiğlig	citek*	yëtëk*	cetek*	cetek*	yetek*	Ø	yedek*	Ø	Ø	Ø
616.	yëtiñ	cidëñçë	yëtëñsë	cetiñçi	cetiñşi	yetiñşi	cetiñşi	yedinci	yetiñçi	yetiñçi	Ø
617.	yëtmış	citmëş	yëtmëş	cetimiş	cetpis	yetpis	cetmiş	yetmiş	yetmiş	yetmiş	cetmiş

618.	yıl	yıl	yıl	cıl	cıl	yıl	yıl	cıl	yıl	yıl	yıl	cıl
619.	yılan	yılan	yılan	cılan	cılan	yılan	yılan	cılan	yılan	yılan	yılan	cılan
620.	yılığ	Ø	Ø	cılı	cılı	yılı	yılı	cılı	cılı	yılı	yılı	cılı
621.	yılık	yılık	yılık	cılık	cılık	yılık	yılık	cılık	yılık	yılık	yılık	cılık
622.	yıllık	yıllık	yıllık	cıldık	cıldık	yıllık	yıllık	cıldık	yıllık	yıllık	yıllık	cıldık
623.	yılıpagut	alpavit	alpavit	Ø	alpavit	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
624.	yımşak	yomşak	yomşak	cumsak	cumsak	yumsak	yumsak	cumsak	yımşak	yımşak	yımşak	cumuşak
625.	yıpar	Ø	Ø	cıpar	cıpar	Ø	Ø	cupar	Ø	Ø	Ø	Ø
626.	yış	Ø	yış	cış	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
627.	yilig	cilək	yələk	cilik	cilik	yilik	yilik	cilik	ilək	yilik	cilik/ilgek	cilik/ilgek
628.	yinqe	nəçke	nəske	içke	cinişke	yinişke	yinişke	cinişke	ince	ince	ingçe	ingçe
629.	yog	Ø	Ø	coktoo*	coqtav*	Ø	Ø	yoklav*	Ø	yong	Ø	Ø
630.	yogçı	Ø	Ø	Ø	coqşi	Ø	Ø	yoklavşı*	Ø	Ø	Ø	Ø
631.	yogun	yuan	yıvan	coon	cuvan	yuvan	yuvan	cuvan	Ø	Ø	Ø	Ø
632.	yok	yuk	yuk	cok	coq	yok	yok	cok	yoq	yoq	cok	cok
633.	yokaru/yü gerü	yugarı	yugarı	cogoru	coğarı	yogarı	yogarı	cokarı	yuqarı	yogarı	ogarı/ogarı	ogarı/ogarı
634.	yol	yul	yul	col	col	yol	yol	col	yol	yol	col	col
635.	yolagçı	yulavçı	yulavısı	colbaşçı*	colavşı	yolavşı	yolavşı	colavşı	yolcı	yolavçu	colovçu	colovçu
636.	yolu	yul	yul	col/colku	col	yol	yol	col	Ø	yol	col	col
637.	yolsız	yulsız	yulhız	colsuz	colsız	yolsız	yolsız	colsız	yolsız	yolsuz	colsuz	colsuz

4.	adnrl- /adnrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-	aynrl-
5.	ag-	av-	Ø	av-	av-	Ø	av-	Ø	av-	av-	av-	av-
6.	agn-	avir-	ooru-	avir-	avir-	avir-	avir-	avir-	avir-	avir-	avir-	avir-
7.	akıt-	Ø	agıt-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
8.	akız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-	agız-
9.	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-	al-
10.	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-	alda-
11.	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-	aln-
12.	alka-	Ø	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-	alka-
13.	alkın-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
14.	altız-	aldır-*	Ø	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*	aldır-*
15.	ar- II	arı-*	arı-*	arı-	arı-*	arı-*	arı-*	arı-*	arı-*	arı-*	arı-*	arı-*
16.	arı-	arın-*	arın-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*	arıl-*
17.	arıl-	arıl-	arın-*	arıl -II	arıl-	arıl-	arıl-	arıl-	arıl-	arıl-	arıl-	arıl-
18.	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-	art-
19.	artat-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
20.	aş-	aş-	aş-	as-	as-	as-	as-	as-	as-	as-	as-	as-
21.	aşa-	aşa-	aşa-	asa-	asa-	asa-	asa-	asa-	asa-	asa-	asa-	asa-
22.	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-	aşan-
23.	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-	at-
24.	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-	ata-

25.	atan-	atal-*	atal-*	atan-	atan-	atal-*	atan-	atan-	Ø	atal-*	Ø
26.	atlan-	atlan-	atlan-	attan-	attan-	atlan-	atlan-	atlan-	Ø	atlan-	atlan-
27.	atlat-	Ø	atlat-	attandır-*	attandır-*	attandır-*	attandır-*	attandır-*	Ø	arlandır-*	Ø
28.	awla-	avla-	avla-	uula-	avla-	avla-	avla-	avla-	avla-	hawla-	uvla-
29.	ay-	eyt-	eyt-	ayt-	ayt-	ayt-	ayt-	ayt-	ayt-	ayt-	ayt-
30.	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-	aya-
31.	ayal-	Ø	ayan-	ayan-	ayan-	Ø	ayan-	ayan-	Ø	Ø	Ø
32.	ayıt-/ayt- /ayıd-	eyttır-*	eyttır-*	ayttır-*	ayttır-*	ayttır-*	ayttır-*	ayttır-*	ayttır-*	ayttır-*	aytdır-*
33.	az-	az-	az-	az-	az-	az-	az-	az-	az-	az-	az-
34.	azdır-	azdır-	Ø	azdır-	azdır-	azdır-	azdır-	azdır-	Ø	az-	azdır-
35.	azış-	azış-	azış-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
36.	ba-	bağla-*	bağla-*	bayla-*	bavla-*	bavla-*	bayla-*	bayla-*	bağla-*	bayla-*	bayla-*
37.	ban-	bağlan-*	bavlan-*	baylan-*	bavlan-*	bavlan-*	baylan-*	baylan-*	bağlan-*	baylan-*	baylan-*
38.	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-	bar-
39.	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-	bas-
40.	basık-	bastır-*	başır-*	basırıkta-*	bastır-*	bastır-*	bastır-*	bastır-*	bastır-*	bastır-*	bastır-*
41.	basın-	basıl-*	basıl-*	basın-	basın-	basıl-*	basın-*	basıl-*	basıl-*	basıl-*	basıl-*
42.	başad-	Ø	Ø	Ø	basqar-*	Ø	baskar-*	Ø	Ø	Ø	Ø
43.	başla-	başla-	başla-	başta-	başta-	başla-	başla-	başla-	başla-	başla-	başla-
44.	başlan-	başlan-	başlan-	baştan-	baştan-	başlan-	başlan-	başlan-	başlan-	başlan-	Ø
45.	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-	bat-

46.	bed(i)ze-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	bize-	Ø
47.	bedizet-	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	bizendër-*	Ø
48.	bedizle-	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	bizekle-*	Ø
49.	bër-	bir-	bir-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-	ber-
50.	bıç-/ biç-	Ø	bıs-	bıç-	bış-	bış-	piş-	Ø	piç-	biç-	biç-	biç-	biç-
51.	bışur-	pěşër-	běşër-	bışır-	pisir-	pisir-	pisir-	pisir-	pişir-	bişir-	bişir-	bişir-	bişir-
52.	bil-	běl-	běl-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-	bil-
53.	bin-/ min-	měn-	měn-	min-	min-	min-	min-	min-	min-	min-	min-	min-	min-
54.	bintür-	mëndër-	mëndër-	mingiz-*	mingiz-*	mingiz-*	mingiz-	mingiz-	mindir-	mindir-	mindir-	mindir-	mindir-
55.	biş-	pěş-	běş-	bış-	pis-	pis-	pis-	pis-	piş-	biş-	biş-	biş-	biş-
56.	boguzlan-	buğazla-	bogazla-	boguzla-	bavızda-	bugazlan-	bavızla-	bavızla-	bogazla-	buğawlan-	bugovlan-	bugovlan-	bugovlan-
57.	bol-	bul-	bul-	bol-	bol-	bol-	bol-	bol-	ol-	bol-	bol-	bol-	bol-
58.	boşun-	buşan-	buşan-	boşon-	bosan-	bosan-	bosan-	bosan-	boşan-	boşal-*	boşul-*	boşul-*	boşul-*
59.	botola-	Ø	butala-	botolo-	botala-	Ø	botala-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
60.	bökişme-	Ø	bükiş-	bökiş-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
61.	bökme-	Ø	bük-	bök-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
62.	böñü-	möñre-	möñöre-	möörö-	mönir-	münjire-	möñre-	möñre-	mönjüre-	mönjüre-	mönjüre-	mönjüre-	mönjüre-
63.	bul-	Ø	Ø	bulun-	Ø	Ø	Ø	Ø	bulun-	Ø	Ø	Ø	Ø
64.	bulga-	bolga-	bolga-	bulga-	bulğa-	bulga-	bulğa-	bulğa-	bulğa-	bulğa-	bulğa-	bulğa-	bulğa-
65.	bulgat-	bolgat-	bolgat-	bulgalat-*	bulğaqtat-*	bulgat-	bulğanlat-*	bulgat-	bulgat-	bulgat-	bulgat-	bulgat-	Ø

66.	buluş-	bulış-	bulış-	boluş-	bolis-	bolis-	bolis-	bolis-	Ø	boluş-	boluş-
67.	buntut-	Ø	Ø	munğdant- *	munayt-*	Ø	Ø	Ø	Ø	munayt-*	mingayt-*
68.	buñad-	moñay-	moñay-	munğda-*	munda-*	munay-	munay-	munay-	boñal-*	munay-	muguray-
69.	buz-	boz-	boz-	buz-	buz-	buz-	buz-	buz-	boz-	buz-	buz-
70.	buzagula-	bozavla-	bižavla-	muzoolo-	buzavla-	buzavla-	buzavla-	buzavla-	buzavla-	Ø	Ø
71.	egir-	Ø	ëyër-	iyir-	iyir-	iyir-	iyir-	iyir-	iy-	iyir-	iyir-
72.	emget-	imget-	imget-	emgekten- *	enbekten- *	embekle-*	embeklet- *	embeklet- *	Ø	Ø	Ø
73.	emsi-	Ø	imhëžle-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
74.	er-	i-	ir-	İr-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
75.	erse-	Ø	irhe-	ersi-	ersi-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
76.	ert-	Ø	Ø	Ø	ert-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
77.	esne-	isne-	isne-	este-	esine-	esine-	Ø	Ø	esne-	esne-	esne-
78.	esre-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-	asra-
79.	ewir-	Ø	öyör-	üyür-	üyir-	üyir-	üyir-	üyir-	üyür-	üyür-	üyür-
80.	ewle-	öylen-*	öylen-*	üylön-*	üylen-*	üylen-*	üylen-*	üylen-*	evlen-*	üylen-*	üylen-*
81.	ez-	iz-	iz-	ez-	ez-	ez-	ez-	ez-	ez-	ez-	ez-
82.	èlet-/èlit-/ èlt	iltü-	ilt-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	elt-	elt-
83.	èlle-	Ø	ilhën-*	elde-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
84.	èlsire-	Ø	ilhëre-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø

85.	əlsiret-	Ø	ilhəret-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
86.	ən-	iñ-	in-	Ø	en-	Ø	en-	en-	en-	en-	en-	en-
87.	ər-	irəş-	irəş-	Ø	Ø	Ø	er-	ir-	Ø	Ø	Ø	Ø
88.	ərtür-	irəştər-	irəştər-	Ø	Ø	Ø	Ø	irəştir-	Ø	Ø	Ø	Ø
89.	əsirke-	isərge-	isərge-	esirke-	esirke-	esirke-	esirke-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
90.	əşid-/əcüd-	işət-	işət-	esit-	esit-	esit-	esit-	esit-	esit-	esit-	esit-	esit-
91.	ət-	it-	it-	et-	et-	et-	et-	et-	et-	et-	et-	et-
92.	ətin-	itən-	itən-	etin-	Ø	etil-*	etil-*	Ø	etil-*	Ø	Ø	Ø
93.	ətüt-	Ø	ittər-	Ø	ettir-	ettir-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
94.	ıçgın-	lçkın-	ıskın-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	ıçhın-	ıçhın-
95.	ıd-	it-	yit-	it-	iyt-	iyt-	Ø	it-	Ø	Ø	iy-	iy-
96.	iç-	əç-	əs-	iç-	iş-	iş-	iş-	iç-	iç-	iç-	iç-	iç-
97.	ilin-	ələn-	ələn-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-	ilin-
98.	kaç-	kaç-	kas-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-	kaç-
99.	kaçış-	kaçış-	kasıs-	kaçış-	kaçış-	kaçış-	Ø	kaçış-	Ø	Ø	Ø	Ø
100.	kal-	kal-	kal-	kal-	qal-	kal-	kal-	qal-	qal-	qal-	kal-	kal-
101.	kalı-	kalık-*	kalk-*	kalkı-*	qalqı-*	kalk-*	kalkı-*	qalq-*	qalq-*	qalq-*	kalka-*	kalka-*
102.	kap-	kap-	kap-	kap-	qap-	kap-	kap-	qap-	Ø	Ø	kab-	kab-
103.	karı-	kartay-*	kari-	kari-	kartay-*	kartay-*	kartay-*	qartay-*	qartay-*	qartay-*	kari-	kari-
104.	katıqlan-	katılan-	katılan-	katıqlan-	qatıqlan-	katıqlan-	katıqlan-	qatıqlan-	qatıqlan-	qatıqlan-	Ø	Ø
105.	katıl-	kat-*	katıl-	katıl-	katis-*	katıl-	katis-*	qatıl-	qatıl-	qatıl-	katıl-	katıl-

106.	kavış-	kavış-	kavış-	kabış-	qavış-	kavış-	kavış-	qavuş-	Ø	Ø
107.	kay-	kayt-	kayt-	kayt-	qayt-	kayt-	kayt-	qayt-	qayt-	kayt-
108.	kaz-	kazı-	kazı-	kaz-	qaz-	kazı-	kaz-	qaz-	qaz-	kaz-
109.	kazgan-	kazan-	kazan-	Ø	Ø	kazan-	Ø	qazan-	qazan-	kazan-
110.	keç-	kiç-	kis-	keç-	keş-	keş-	keş-	keç-	geç-	keç-
111.	keçür-	kiçür-	kisür-	keçür-	keşür-	keşür-	keşür-	keçür-	geçür-	Ø
112.	kel-	kil-	kil-	kel-	kel-	kel-	kel-	kel-	gel-	kel-
113.	kelür- /kelir-	kiter-*	kiltür-*	keltir-*	keltir-*	keltir-*	keltir-*	ketir-*	geltir-*	keltir-*
114.	keñren-	Ø	köñren-	künggürö- *	küniren-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
115.	kes-	kis-	kiş-	kes-	kes-	kes-	kes-	kes-	ges-	kes-
116.	kez-	giz-	giz-	kez-	kez-	kez-	Ø	kez-	gez-	Ø
117.	kıd-	kıy-	kıy-	kıy-	kıy-	kıy-	kıy-	qıy-	qıy-	kıy-
118.	kıl-	kıl-	kıl-	kıl-	qıl-	kıl-	kıl-	kıl-	qıl-	kıl-
119.	kılıçla-	kılıçla-	kılısla-	kılıçta-	qılıştta-	kılışla-	kılışla-	qılıçla-	qılıçla-	kılıçla-
120.	kılın-	Ø	kılın-	kılın-	qılın-	kılın-	Ø	qılın-	qılın-	Ø
121.	kışla-	kışla-	kışla-	kışta-	qışta-	kışla-	kışla-	qışla-	qışla-	kışla-
122.	kız-	kız-	kız-	kız-	qız-	kız-	kız-	qız-	qız-	kız-
123.	kigür- /kögür-	kért-*	kért-*	kirgiz-*	kirgiz-*	kirgiz-*	kirgiz-*	kirgiz-*	giriştir-*	kirgiz-*
124.	kikşür-	Ø	kek-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø

125.	kir-	kër-	kër-	kir-	kir-	kir-	kir-	kir-	kir-	kir-	kir-	kir-
126.	kiş-	kêşenle-*	kêşenle-*	kişende-*	kişende-*	kişenle-*	kişenle-*	Ø	kişenle-*	kişenle-*	kişenle-*	kişenle-*
127.	kişne-	kêşne-	kêşne-	Ø	Ø	kişne-	kişne-	kişne-	kişne-	kişne-	kişne-	kişne-
128.	kit-/kêt-	kit-	kit-	ket-	ket-	ket-	ket-	ket-	ket-	ket-	ket-	ket-
129.	kod-	kuy-	kuy-	koy-	koy-	kuy-	koy-	koy-	koy-	koy-	koy-	koy-
130.	kol-	Ø	Ø	kaala-	qala-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
131.	kon-	kun-	kun-	kon-	qon-	kon-	kon-	kon-	kon-	qon-	kon-	kon-
132.	kontur-	kundur-	kundur-	kondur-	qondur-	kondur-	kondur-	kondur-	kondur-	qondur-	Ø	Ø
133.	konul-	kunul-	kunul-	konol-	qonistan-*	Ø	konislan-*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
134.	kop-	kup-	kup-	kop-	qopakta-*	Ø	Ø	Ø	Ø	qop-	kob-	kob-
135.	kork-	kurık-	kurk-	kork-	qorq-	kork-	kork-	kork-	qorq-	qorq-	kork-	kork-
136.	korkun-	kurkın-	kurkın-	korkun-	qorqın-	korkın-	kork-	kork-	qorqun-	qorqun-	korkun-	korkun-
137.	köç-	küç-	küs-	köç-	köş-	köş-	köş-	köş-	göç-	göç-	köç-	köç-
138.	köçür-	küçër-	küsër-	köçür-	köşir-	köşir-	köşir-	köşir-	göçür-	göçür-	köçür-	köçür-
139.	kön-	kün-	Ø	kün-	kön-	kön-	kön-	kön-	Ø	Ø	Ø	Ø
140.	kör-	kür-	kür-	kör-	kör-	kör-	kör-	kör-	gör-	gör-	kör-	kör-
141.	körüş-	kürëş-	kürëş-	körüş-	köris-	köris-	köris-	köris-	görüş-	görüş-	körüş-	körüş-
142.	kötür-	küter-	küter-	kötör-	köter-	köter-	köter-	köter-	göter-	göter-	kötür-	kötür-
143.	közed-	küzet-	küzet-	közet-	küzet-	küzet-	küzet-	küzet-	gözet-	gözet-	Ø	Ø
144.	közle-	küzle-	küzle-	közdö-	közde-	közle-	közle-	közle-	gözle-	gözle-	Ø	Ø
145.	kulunla-	kolnla-	kolonla-	kulunda-	qulnda-	kulnla-	kulnla-	kulnla-	Ø	Ø	Ø	Ø

146.	kuwra-	Ø	kora-	kura-	qura-	kura-	kura-	qura-	qura-	kura-
147.	kuwrat-	Ø	koralıt-*	kuraştır-*	quraştır-*	kurat-	kurastı-*	kurastır-*	Ø	kurastır-*
148.	küt-	köt-	köt-	küt-	küt-	küt-	küt-	küt-	Ø	Ø
149.	müjre-	möjre-	möjöre-	möörö-	möjire-	müjire-	möjre-	möjre-	müjre-	möjgürde-
150.	odgur-	uyat-*	uyat-*	oyğot-*	oyat-*	oyat-*	Ø	uyandır-*	uyat-*	uyat-*
151.	okı-	ukı-	ukı-	oku-	oku-	oku-	okı-	oku-	Ø	oku-
152.	olor-	utır-	ultır-	oltur-	otur-	oltur-	otur-	otur-	oltur-	oltur-
153.	olort-	utirt-	ultirt-	olturt-	otirt-	olturt-	otirt-	oturt-	olturt-	Ø
154.	oñ-	uñ-	uñ-	oñğ-	on-	oñ-	oñ-	Ø	oñ-	ong-
155.	op-	up-	up-	op-	op-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
156.	opla-	Ø	Ø	opur-*	opır-*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
157.	opul-	Ø	Ø	opurul-*	opırıl-*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
158.	oy-	uy-	uy-	oy-	oy-	oy-	oy-	oy-	oy-	oy-
159.	oz-	uz-	uz-	oz-	oz-	oz-	oz-	oz-	oz-	oz-
160.	öç sür-	üç- sür-	üs-	öç sür-	öş sür-	öş sür-	öş sür-	öç sür-	öç sür-	öç sür-
161.	öçeş-	özüş-	üslüş-*	öçüş-	öşig-*	öses-	öşik-	Ø	öçeş-	öçeş-
162.	öd-	Ø	Ø	öyü-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
163.	ökün-	ükén-	ükén-	ökün-	ökin-	ökin-	ökin-	ökün-	Ø	ökün-
164.	öl-	ül-	ül-	öl-	öl-	öl-	öl-	öl-	öl-	öl-
165.	öltür-	ütér-	ültér-	öltür-	öltür-	öltür-	öltür-	öldür-	öltür-	öltür-
166.	ör-	ür-	ürè-	örü-	ör-	ör-	Ø	ör-	ör-	örçü-

167.	örgi-	ürgë-	ürgë-	örgü-	örle-*	Ø	örgi-	Ø	örle-*	örle-*
168.	örten-	ürte-*	ürten-	örtten-	örten-	örtten-	örten-	Ø	örten-	Ø
169.	öt-	üt-	üt-	öt-	öt-	öt-	öt-	Ø	öt-	öt-
170.	ötün-	ütën-	ütën-	ötün-	ötün-	Ø	ötün-	Ø	Ø	Ø
171.	öpkele-	üpkele-	üpkele-	öpkölö-	öpkele-	öpkele-	öpkele-	öpkele-	öpkele-	öpkele-
172.	saç-	çeç-	ses-	çaç-	şaş-	şaş-	şaş-	şaç-	çaç-	çaç-
173.	sakın-	sagın-	hağın-	sagın-	sagın-	sagın-	sagın-	sagın-	sagın-	sagın-
174.	sanç-	çenç-	sens-	say-*	şanş-	şanş-	Ø	sanç-	çañç-	çañç-
175.	sap-	sap-	hap-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
176.	seçlin-	çış-*	sisël-*	çeç-*	şes-*	şesil-*	şes-*	seçil-*	çeç-*	Ø
177.	semirt-	simert-	himërt-	semirt-	semirt-	semirt-	semirt-	semirt-	semirt-	semirt-
178.	sev-	söy-	höy-	süy-	süy-	süy-	süy-	sev-	süy-	süy-
179.	sewin-	söyën-	höyön-	süyün-	süyün-	süyün-	süyün-	sevin-	süyün-	süyün-
180.	sı-/sın-	sın-	hın-	sın-	sın-	sın-	sın-	sın-	sın-	sın-
181.	sıgta-	sıkra-	hıkta-	sıkta-	sıqta-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
182.	sık-	sık-	hık-	sık-	sıq-	sık-	sık-	sıq-	sık-	sık-
183.	sokuş-	sugış-	huğış-	sok-	soq-	sok-	sok-	sokuş-	soq-	sok-
184.	sök-	süt-	süt-	sök-	sök-	sök-	sök-	sök-	sök-	sök-
185.	sökür-	çükër-	sükër-	çöktür-	şöget-	şöktir-*	şöktir-*	çöktür-*	çöktür-*	çögelet-*
186.	sözle-	söyle-	hüzle-	süylö-	söyle-	söyle-	söyle-	söyle-	söyle-	söle-
187.	sözleş-	süzleş-	hüzleş-	süylöş-	söyles-	söyles-	söyles-	sözleş-	söyles-	söleş-

188.	sözlet-	söylet-	hüzlet-	süylöt-	söylet-	söylet-	söylet-	söylet-	söylet-	söylet-	söylet-	söleşdir-
189.	suk-	Ø	Ø	Ø	suq-	Ø	Ø	Ø	sok-	suq-	Ø	Ø
190.	sün-	Ø	Ø	süñgü-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
191.	sür-	sör-	hör-	sür-	sür-	sür-	sür-	sür-	sür-	sür-	sür-	sür-
192.	şaş-	çiş-	sis-	çeç-	şeş-	şeş-	şeş-	şeş-	seç-	çeç-	Ø	Ø
193.	şaşurt-	şaş-	şaştır-	şaştır-	sastır-	sastır-	sastır-	sastır-	şaşırt-	Ø	şaşdır-	şaşdır-
194.	tagık-	Ø	Ø	toogo-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
195.	tamgala-	tamgala-	tamgala-	tamgala-	tanbala-	tamgala-	tamgala-	tamgala-	tamgala-	damğala-	tamgala-	tamgala-
196.	tañlar-	Ø	tañar-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
197.	tap-	tab-	tab-	tab-	tab-	tab-	tab-	tab-	tapın-	Ø	tab-	tab-
198.	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-	tartış-
199.	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	taş-	Ø	Ø
200.	teg-	tiy-	tëy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-	tiy-
201.	tegür-	tiyër-	tëygëz-*	tiyir-	tiydir-*	tiydir-*	tiydir-*	tiydir-*	Ø	tiydir-*	Ø	Ø
202.	telinme-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	del-	Ø	Ø	Ø
203.	terit-	tirlet-	tirlet-	terdet-	terlet-	terlet-	terlet-	terlet-	terle-	terlet-	terle-	terle-
204.	tè-	di-	ti-	de-	de-	de-	de-	de-	de-	de-	de-	de-
205.	tèr-	Ø	tir-	ter-	ter-	ter-	ter-	ter-	Ø	Ø	Ø	Ø
206.	teril-	Ø	tirël-	teril-	teril-	teril-	teril-	teril-	Ø	Ø	Ø	Ø
207.	tıñla-	tıñla-	tıñla-	tıñğa-*	tıñda-	tıñla-	tıñla-	tıñla-	dıñle-	tıñla-	tıñla-	tıngla-
208.	tıtın-	tët-	tët-	tıt-	tüt-	tüt-	tüt-	tüt-	Ø	tüt-	tüt-	tütim-

209.	tik-	tëk-	tëk-	tik-	tik-	tik-	tik-	tik-	tik-	tik-	tik-	tik-
210.	tile-	tële-	tële-	tile-	tile-	tile-	tile-	tile-	tile-	tile-	tile-	tile-
211.	tirgür-	tërgüz-*	tërlüt-*	tirgüz-*	tirilt-*	tirilt-*	tirilt-*	tirilt-*	tirilt-*	tirilt-*	tirilt-*	Ø
212.	tiril-	tërl-	tërl-	tiril-	tiril-	tiril-	tiril-	tiril-	tiril-	tiril-	tiril-	Ø
213.	tod-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-	tuy-
214.	tokı-	tukı-	tukı-	toku-	toqu-	toqu-	tokı-	tokı-	toqu-	toqu-	toqala-	Ø
215.	tokıt-	tukıt-	tukıt-	tokut-	toqut-	toqut-	tokıt-	tokıt-	Ø	Ø	Ø	Ø
216.	tolgatma-	tulga-*	tulgat-	tolğo-*	tolğat-	tolğat-	tolgat-	tolğan-*	Ø	tulğa-*	tolga-*	tolga-*
217.	toñ-	tuñ-	tuñ-	tonğ-	ton-	ton-	toñ -	toñ-	toñ-	tun-	Ø	Ø
218.	toñıt-	tuñkay-*	tuñkay-*	tongkoy-*	tonqala-*	tonkay-*	Ø	Ø	Ø	Ø	tongkay-*	tongkay-*
219.	toñtar-	tünter-	tüñker-*	töngkör-*	tönker-*	tönker-*	tönker-*	tönker-*	tönter-	Ø	tönger-*	tönger-*
220.	tor-	Ø	Ø	toruk-	torıq-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
221.	tök-	tük-	tük-	tök-	tök-	tök-	tök-	tök-	tök-	tök-	tök-	tök-
222.	töküt-	tüktër-	tüktër-	töktür-	töglit-	töktir-	töktir-	töktir-	Ø	tökdür-	Ø	Ø
223.	törö-	türe-	Ø	törö-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
224.	törüt-	türet-	Ø	töröt-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
225.	tug-	tuv-	tıv-	tuu-	tuv-	tuv-	tuv-	tuv-	doğ-	tuv-	tuv-	tuv-
226.	tugur-	tudır-	tıvdır-	tuu-	tuvır-	tuvdır-	tuvdır-	tuvdır-	doğur-	tuvur-	Ø	Ø
227.	tur- I	tor- I	tor- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I	tur- I
228.	tur- II	tor- II	tor- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II	tur- II
229.	turgur-	torgız-	torgöz-	turguz-	turğız-	turğız-	turğız-	turğız-	turğuz-	turğuz-	turguz-	turguz-

230.	tut-	tot-	tot-	tut-	tut-	tut-	tut-	tut-	tut-	tut-	tut-	tut-
231.	tutul-	totl-	totl-	tutul-	tutul-	tutul-	tutul-	tutul-	tutul-	tutul-	tutul-	Ø
232.	tutun-	totn-	totn-	tutun-	tutun-	tutun-	tutun-	tutun-	tutun-	tutun-	tutun-	Ø
233.	tutuz-	totfır-*	totfır-*	tutqız-*	tutqız-*	tutgız-*	tutgız-*	Ø	tuttur-*	tuttur-*	tuttur-*	Ø
234.	tuy-	toy-	toy-	tüy-	tüy-	tuy-	tuy-	tuy-	duy-	Ø	Ø	Ø
235.	tüg-	töy-	töy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-	tüy-
236.	tüke- /tüken-	töken-	töken-	tügön-	tüges-*	tavüs-*	tavis-*	tüzen-	tüzen-	tüzen-	tüzen-	tüzen-
237.	tüş-	töş-	töş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-	tüş-
238.	tüşür-	töşör-	töşör-	tüşür-	tüşür-	tüşür-	tüşür-	Ø	tüşür-	tüşür-	tüşür-	tüşür-
239.	tüzül-	tözél-	tözél-	tüzül-	tüzél-	tüzél-	tüzél-	tüzél-	tüzél-	tüzél-	tüzél-	Ø
240.	uç-	oç-	os-	uç-	uç-	uç-	uç-	uç-	uç-	uç-	uç-	uç-
241.	ud-	Ø	Ø	uyu-	uyu-	Ø	Ø	Ø	uy-	Ø	Ø	Ø
242.	udı-	oyı-	oyo-	uyu-	uyu-	uyı-	uyı-	uyu-	uyu-	uyu-	uyu-	uyu-
243.	uk-	ukı-	uk-	uk-	uq-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
244.	ula-	Ø	Ø	ula-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
245.	ulga-	olıgay-*	ologay-*	ulga-	ulğay-*	Ø	ulğay-*	Ø	Ø	Ø	Ø	ullay-*
246.	ulgadtur-	olıgayt-*	ologayt-*	ulgayt-	ulğayttır -	Ø	ulğayt-*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
247.	una-	Ø	Ø	una-	una-	una-	una-	Ø	Ø	Ø	Ø	una-
248.	unut-	onıt-	onot-	unut-	umıt-	umıt-	umıt-	umıt-	unut-	unut-	unut-	Ø
249.	ur-	or-	or-	ur-	ur-	ur-	ur-	ur-	ur-	ur-	ur-	ur-

250.	urtur-	urtır-	örzor-	urdur-	urğız-	urdır-	urdır-	urdur-	Ø	urdur-
251.	ut-	ot-	ot-	ut-	ut-	ut-	ut-	yut-	ut-	ut-
252.	utuz-	ottır-	ottor-	uttur-	utgız-	uttur-	utkız-	yuttur-	utdur-	utdur-
253.	ümele-	ömele-	ömele-	Ø	ümele-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
254.	ün-/yün-	Ø	Ø	ön-	ön-	Ø	ön-	Ø	Ø	Ø
255.	üntür-	Ø	Ø	öndür-	öndir-	Ø	öndir-	Ø	Ø	Ø
256.	ünüş-	Ø	öñölüş-*	üngüt-*	üngü-*	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
257.	ürk-	örək-	örk-	ürk-	ürk-	ürk-	ürk-	ürk-	ürk-	ürk-
258.	ürküt-	örkët-	örköt-	ürküt-	ürküt-	ürküt-	ürküt-	ürküt-	ürküt-	ürküt-
259.	ütile-	Ø	ögötle-	ügüttö-	ügütte-	ögütte-	ügütte-	ögütte-	Ø	Ø
260.	üz-	öz-	öz-	üz-	üz-	üz-	üz-	üz-	üz-	üz-
261.	yadrat-	ceyre-	yeyret-	cay-*	cay-*	yay-*	cay-*	cay-*	yay-*	cay-*
262.	yag-	yav-	yav-	caa-	cav-	yav-	cav-	yag-	yav-	cav-
263.	yagıla-	yavla-	yavla-	coola-	cavla-	yavla-	cavla-	Ø	Ø	cavla-
264.	yagıt- /yagıd-	yavlaş-*	yavlat-*	coolat-*	cavlas-*	yavlas-*	cavlat-*	Ø	Ø	Ø
265.	yagrı-	Ø	Ø	cooru-	cavrı-	yavrı-	cavrı-	Ø	yavru-	cavru-
266.	yagut-	Ø	Ø	cuuktat-*	cuvıt-	yovıt-	cuvıt-	Ø	yuvuklaşd ır-*	cuvuklat-*
267.	yakala-	yakla-	yakla-	cakala-	cağala-	yakla-	cağala-	yaqla-	yaqla-	cakla-
268.	yalga-	yala-	yala-	cala-	cala-	yala-	cala-	yala-	yala-	cala-
269.	yalık-	Ø	Ø	calkı	calqıla-*	yalkı	calkı	Ø	Ø	Ø

270.	yalk-	yalık-	yalık-	calık-	calq-	yalık-	calık-	Ø	yalq-	calkı-
271.	yalvar-	yalvar-	yalvar-	calbar-	calbar-	yalbar-	calbar-	yalvar-	yalbar-	calın-*
272.	yamaş-	yamaş-	yama-	cama-	cama-	yamas-	camas-	yama-	yama-	cama-
273.	yan-	Ø	Ø	can-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
274.	yantur-	Ø	Ø	candır-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
275.	yañıl-	yañlış-	yañıl-	cañıl-	canıl-	yañıl-	cañıl-	yañlış-	yañıl-	cangıl-
276.	yañıla-	Ø	Ø	cañıla-	canala-	yañıla-	cañala-	yañırt-	yañırt-	cangırt-
277.	yañıra-	yañğıra-	yañğıra-	cañğır-	cañğır-	yañıra-	cañğır-	yañğır-	yañır-	Ø
278.	yañ-/ yay-	cey-	yey-	cay-	cay-	yay-	cay-	cay-	yay-	cay-
279.	yap-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	yap-	Ø	Ø
280.	yar-	yar-	yar-	car-	car-	yar-	car-	yar-	yar-	car-
281.	yara-	yara-	yara-	cara-	cara-	yara-	cara-	yara-	yara-	cara-
282.	yarat-	yarat-	yarat-	carat-	carat-	yarat-	carat-	yarat-	yarat-	carat-
283.	yaratıt-	Ø	yaratıtır-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
284.	yarıl-	yarıl-	yarıl-	carıl-	carıl-	yarıl-	carıl-	yarıl-	yarıl-	carıl-
285.	yarlıka- /yarlıuka-	yarlıka-	yarlıka-	Ø	carılqa-	yarlıka-	carılka-	Ø	Ø	Ø
286.	yarı-	Ø	Ø	carı-	carıqtan-*	Ø	carık-*	yarıqlan-*	yarıqlan-	carı-
287.	yaşa-	yeşe-	yeşe-	caşa-	casa-	yaşa-	casa-	yaşa-	yaşa-	caşa-
288.	yat-	yat-	yat-	cat-	cat-	yat-	cat-	yat-	yat-	cat-
289.	yawrit-	Ø	Ø	coorut-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
290.	yayla-	ceyle-	yeyle-	cayla-	cayla-	yayla-	cayla-	Ø	yayla-	cayla-

291.	yaylat-	ceylet-	yeylet-	caylat-	caylat-	caylat-	caylat-	Ø	yaylat-	caylat-
292.	yaz-	Ø	yažala-*	caz-	Ø	Ø	caz-	Ø	Ø	Ø
293.	yazın-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
294.	yel-	cil-	yél-	cel-	yel-	cel-	cel-	yek-	yek-	cek-
295.	yeltür-	ciltëret-*	yëldër-	celdirt-*	Ø	celdir-	celdir-	Ø	yekdir-	Ø
296.	yet-	citekle-*	yëtekle-*	cetele-*	yetekle-*	cetekle-*	cetekle-*	Ø	Ø	Ø
297.	yê-	ci-	yëy-	ce-	ye-	ce-	ce-	ye-	Ø	cey-
298.	yêrden-	cirlë-	yërlen-	cerlen-	yerleş-*	cerlen-	cerlen-	yerleş-*	yerleş-*	cerleş-*
299.	yêt-	cit-	yêt-	cet-	yet-	cet-	cet-	yetiş-	yet-	cet-
300.	yıdıt-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	cıy1-*
301.	yıg-	cıy-	yıy-	cıy-	yıy-	cıy-	cıy-	cıy-	cıy-	cıy-
302.	yıgla-	yıla-	yıla-	cıla-	yıla-	cıla-	cıla-	cıla-	yıla-	cıla-
303.	yılla-	yılla-	yılla-	cılđa-	yılla-	Ø	Ø	Ø	yıllan-	Ø
304.	yırıl-/yırıl-	yırıl-	yırıl-	cırıl-	yırıl-	cırıl-	cırıl-	yırıl-	yırıl-	cırık-*
305.	yit-	Ø	Ø	cit-	Ø	cit-	cit-	Ø	Ø	Ø
306.	yitür-/yütür-	Ø	Ø	citir-	Ø	citir-	citir-	Ø	Ø	Ø
307.	yogla-	Ø	Ø	coqta-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø
308.	yogur-	Ø	Ø	jur-	cuur-	Ø	Ø	yogur-	Ø	Ø
309.	yokad-	yugal-*	yugal-*	coğal-*	Ø	coğal-*	coğal-*	Ø	Ø	cogal-*
310.	yokla-	yukla-	yukla-	Ø	yokla-	cokla-	cokla-	yokla-	yokla-	cokla-
311.	yoluk-	yulık-	yulık-	colıq-	yolık-	colık-	colık-	Ø	yoluq-	coluk-

312.	yorı-	yöre-	yörö-	cür-	cür-	yuri-	cür-	cür-	yürü-	cürü-
313.	yortı-	yöret-	yöröt-	cür-	cürgüz-*	yurit-	cürgüz-*	yürüt-	yürüt-	cürüt-
314.	yul-	yol-	yol-	cul-	cul-	yulk-*	cul-	culq-*	yulk-*	culk-*
315.	yuwul-	Ø	yomorlan- *	cumurula- *	cumurla-*	Ø	Ø	Ø	yumarla-*	Ø
316.	yüd-	yökle-*	yökle-*	cükle-*	cükte-*	yükle-*	cükle-*	yükle-*	yükle-*	Ø
317.	yügür-	yögër-	yügër-	cügür-	cügür-	yüvir-	cügür-	cüyir-	yügür-	Ø
318.	yügürtme-	yögërt-	yügërt-	cügürt-	cügirt-	Ø	cügirt-	Ø	Ø	Ø
319.	yükün-	yögën-	yögön-	cügün-	cügün-	Ø	cügün-	Ø	yügün-	cügün-
320.	yüküntür-	yögëndër-	yügenlet-*	cügündür-	cügindir-	Ø	cügindir-	Ø	Ø	cügündür-

Tablo 1: En az bir lehçede olmak üzere, çağdaş Kuzezybatı (Kıpçak) Türk lehçelerinde varlığını sürdüren sözcükler.

MADDE BAŞI DİZİNİ

aç , 26	al- , 287
aç- I , 283	ala , 33
aç- II , 284	alda- , 288
açıg , 26	alıg , 33
açsık , 26	alın- , 288
açuk , 27	alk- , 289
adak , 27	alka- , 289
adaklıg , 28	alkın- , 289
adart- , 284	alkış , 33
adaş , 28	alku , 34
adgır , 28	alp , 34
adıg , 29	alt , 34
adın , 29	altı , 35
adınç , 29	altınç , 35
adınçıg , 30	altız- , 289
adır- , 284	altmış , 36
adrıl- , 285	altun , 36
ag- , 285	altunlıg , 36
agı , 30	amga / amgı , 37
agıl , 30	ami- , 290
agın , 30	amrak , 37
agıntır- , 286	amtı , 38
agır , 31	ana , 38
agıt- , 286	ança , 37
agız , 31	ançıp , 39
agrı- , 286	anı , 39
agtur- , 286	añıg , 42
agulug , 31	anıı , 39
ak , 32	añıt- , 290
akça , 32	anta , 39
akıt- , 286	antag , 40
akız- , 287	anthıg , 40
al , 32	añar , 41

ağır, 41
apa, 42
ar-, 290
ar- II, 290
ara, 43
aralı, 43
arı-, 291
arığ, 44
arıl-, 291
arka, 44
arkar, 45
arkış, 45
arkuy, 46
armak, 46
armakçı, 46
arslan, 46
art, 47
art-, 291
artat-, 292
artuk, 47
artur-, 292
as, 47
asığ, 48
asra, 48
aş, 49
aş-, 292
aşa-, 292
aşan-, 293
aşnu, 49
at, 49, 50
at-, 293
ata, 50
ata-, 293
atan-, 294

atı, 51
atlan-, 294
atlat-, 294
athıg, 51
avınçu, 52
aw, 52
awla-, 295
awlak, 52
ay, 52
ay-, 295
aya-, 296
ayag, 53
ayak, 53
ayal-, 296
ayguçı, 54
ayın-, 296
ayıt- /ayt-, 297
aymaglıg, 54
ayuk, 54
ayur, 54
az, 54
az- I, 297
azdur-, 298
azıg, 55
azıglıg, 55
azış-, 298
azkıña, 55
azman, 56
azu, 56
azuk, 56
ba-, 298
bag, 57
bagır, 57
baglıg, 58

bağşı, 58
bakır, 58
bal, 58
balbal, 59
balık, 59
ban-, 299
baña/maña, 59
bar, 60
bar-, 299
barça, 60
barduk, 60
barım, 61
bark, 62
bars, 62
bas-, 300
basık-, 300
basın-, 301
baş, 62
başad-, 301
başça, 63
başgu (başgıl), 63
başla-, 301
başlan-, 302
başlayı, 64
başlıg, 64
bat, 64
bat-, 302
batım, 64
batsık, 65
batur/bagatur, 65
bay, 65
baz, 66
bazlan-, 302
bè, 72

bèçin, 73
bed(i)ze-, 303
bediz, 66
bedizet-, 303
bedizle-, 303
bedizlig, 66
bedük, 66
beg, 67
begiç, 67
beglig, 67
begni, 68
begrek, 68
bek, 68
bèl, 73
belgü, 68
belgölüg, 69
beltir, 69
ben/men, 69
beğgü, 70
beği/meği, 71
beñile- /meñile-, 304
beñiz, 71
beñlig, 71
bèr-, 304
bèri, 73
berk, 71
bert, 72
berü, 72
berüki, 72
bèş, 74
bèşinç, 74
bètgeçi/bitigçi, 74
bıç-, 304
bıñ/biñ/miñ, 74

bıña/bıñe, 75

bışur-, 305

bil-, 305

bilge, 75

bilig, 76

biligsiz, 76

bin-, 306

bintür-, 306

bir, 77

biri, 77

birki, 77

birle, 78

biş-, 306

biti-, 307

bitig, 78

bitit-, 307

biz, 79

bo, 79

bod, 79

bodrak, 80

bodun, 80

boguz, 81

boguzlan-, 307

bokun, 81

bokursı, 81

bol-, 307

borça, 81

borguçı, 82

boş, 82

boşgur-, 309

boşun-, 309

boto, 82

botola-, 309

boymul, 83

boz, 84

böd, 85

böke, 85

bökişme-, 309

bökme-, 310

böñü-, 310

böri, 85

böşük / bişük, 85

budla, 85

bugra, 86

bugralık, 86

bugu, 86

buka, 86

bul-, 310

bulga-, 310

bulgak, 87

bulganç, 87

bulgat-, 311

bulıt, 87

bulnad-, 311

bulug, 88

buluñ, 88

buluş-, 311

bunça, 88

bunı, 88

bunta, 89

buntut-, 312

buñ, 89

buñad-, 312

buñsuz, 89

busanç, 90

busuşlug, 90

butlug, 90

buyruk, 91

buz-, 312
buzagu, 91
buzagula-, 313
bük, 91
bütme-, 313
çak, 91
çekik, 92
çerig, 92
çıgañ, 92
çıkan, 92
çıntan, 93
çınız, 93
çıt, 93
çorak, 93
çök, 94
çölgi, 94
çulvu, 94
çuw, 94
dinawar, 94
èçi, 106
eçü, 94
eded-, 313
ederlig, 94
edgü, 95
ègil, 106
egin, 95
egir-, 313
egri, 95
egsük, 96
eke, 96
èkegü, 106
èki, 106
èkinti/ èkinç, 107
èkiz, 108

èl, 108
elbeg, 97
èlçi, 109
èlet-, 318
elig, 97
elik, 97
èlle-, 318
èllig, 109
èlsire-, 319
èlsiret-, 319
emgek, 98
emget-, 313
emig, 98
emsi-, 314
èn-, 319
enç, 98
ènçkü, 110
eñ, 98, 99
eñle-, 315
er, 99
er-, 315
èr-, 320
er at, 100
erdem, 100
erdemlig, 100
eren, 101
èrig, 110
erinç, 101
erk, 101
èrkek, 110
erkli / erklig, 102
erklig, 102
erksiz, 102
erlig, 102

ermeli, 103
erse-, 316
ert-, 316
erte/erte, 110
ertiñü, 103
értür-, 320
esen, 103
ésirke-, 320
esis/ esiz, 103
esne-, 316
esre-, 316
esri, 105
eş-, 317
êş, 111
êşid-, 320
eşilik, 105
eşin-, 317
et, 105
et-, 317
êt-, 321
étin-, 321
étit-, 322
ew, 105
ewçi, 106
ewir-, 317
ewle-, 317
ewme-, 318
ez-, 318
èzençü, 111
gaşga, 111
gerçin, 112
ı, 112
ı-, 322
ıçgın-, 322

ıd-, 322
ıdok, 112
ıgaç, 113
ıgar, 113
ık, 113
ılag, 114
ıngaru, 114
ırak, 114
ırk, 114
ıt, 115
ıy-, 323
ıyu, 115
iç, 116
iç-, 323
içger-, 324
içgin-, 324
içgü, 116
içik-, 324
içre/içreki, 116
idi, 117
idisiz, 117
idiş, 118
igid, 118
igid- / igit-, 324
ilgerü, 118
ilin-, 324
ilk, 118
in, 119
inçek, 119
ingek, 119
ingen, 119
ini, 120
intiz, 120
irbiş, 120

isig, 120
isiz, 121
iş, 121
işgiti, 121
kaç, 121
kaç-, 325
kaçan, 122
kaçış-, 325
kadaş, 122
kadın, 123
kadır, 123
kagan, 123
kaganlıg, 124
kagansıra-, 325
kagansırat-, 326
kal-, 326
kalı-, 326
kalın, 125
kalıñ, 125
kalısız, 125
kalış-, 327
kalıt-, 327
kalmış, 125
kaltı, 126
kamag, 126
kamıç, 126
kamıl-, 327
kamış, 126
kamşa-, 327
kamşag, 126
kamşat-, 327
kan I, 126
kan II, 127
kanat, 127
kança, 128
kanı, 128
kanıg, 128
kanlık, 128
kanta, 129
kantan, 129
kañu, 129
kañ, 129
kañsıra-, 327
kap-, 327
kapırçak, 130
kar, 130
kara, 130
karagu, 131
karak, 131
karı-, 328
karıg/karı, 132
karın, 132
karşı, 132
kaş, 133
kat, 133
kata, 133
katı, 134
katıglan-, 328
katıl-, 329
katun, 134
kawış-, 329
kay-, 329
kaya, 135
kaz-, 330
kazgan-, 330
kazganç, 135
keç-, 331
kêçe, 138

keçig, 135
keçür-, 331
kedim, 135
kêdin, 139
kek, 136
kekük, 136
kel-, 331
kelegü, 136
keliñ/kelin, 137
kelür-, 332
kentü, 137
keñren-, 332
kerekü, 137
kergek bol-, 333
kergeksiz, 137
kêrü, 139
kes-, 333
kêş, 140
kéyik, 140
kez-, 333
kezig, 138
kezü, 138
kıd-, 334
kıl-, 334
kılıç, 140
kılıçla-, 335
kılın-, 335
kılınç, 141
kılınçlıg, 141
kırgaglıg, 141
kırıg, 142
kırk, 142
kısğa, 142
kısıl, 143

kış, 143
kış-, 335
kışla-, 335
kışlag, 143
kıyın, 144
kız, 144
kız-, 336
kızıl, 144
kızılısıg, 145
kiçig, 145
kidiz, 145
kigür-, 336
kikşür-, 337
kim, 146
kin, 146
kir-, 337
kiş, 146
kişe-, 338
kişi, 147
kişne-, 338
kit-, 338
kiz, 147
kod-, 339
koduz, 147
kokılık, 147
kol, 147
kol-, 339
kolula-, 339
kon-, 339
koñ, 148
koñçı, 148
koñlug, 148
kontur-, 340
konul-, 340

koğuz, 149

kop, 149

kop-, 341

korgan, 149

korıgu, 149

kork-, 341

korkınçığ/korkunç, 150

korkun-, 341

korug, 150

koş, 150

kotu, 151

kotuz, 151

kovı, 151

köç-, 342

köçür-, 342

kök I, 152

kök II, 152

kökmek, 152

köküzmek, 152

köl, 153

köl-, 342

kölek, 153

kön-, 343

könek, 153

köni, 153

köñül, 154

köñüllüg, 154

köpük, 154

kör-, 343

körk, 155

körklüg, 155

körksüz, 155

körü, 156

körüş-, 343

kötür-, 344

köwürge, 156

köz, 156

közed-, 344

közle-, 345

köznü, 156

köznük, 157

kudı, 157

kudruk, 157

kudursugin, 158

kugu, 158

kul, 158

kulan, 158

kulkak, 159

kullug, 159

kulun, 159

kulunla-, 345

kumursga, 160

kunuşmak, 160

kurı, 160

kurt, 160

kurtga, 161

kurugsak, 161

kuş, 161

kuşla-, 345

kut, 162

kutlug, 162

kuwra-, 346

kuwrat-, 346

kuy, 163

kuz, 163

kuzgun, 163

kü, 163

küç, 163

küçlög, 164
küdegü, 164
kük-, 346
külög, 165
kümüş, 165
kün, 165
küneş, 166
küni, 166
künlük, 166
küntüz, 167
küñ, 167
küñed-, 346
küñlög, 167
küp, 167
küpe, 168
küreg, 168
küreglik, 168
küregü, 168
kürlög, 168
küskü/küsgü, 168
küt-, 346
küz, 168
küzençü, 169
laçın, 169
lagzın, 169
lü, 169
mar, 170
meñ, 170
meñilig, 170
meñle-, 347
monçuk, 170
muñlug, 170
müñre-, 347
namaç, 171

ne, 171
neçük, 171
negüde, 171
neke, 172
nelük, 172
nençe, 172
neñ, 172
neteg, 173
odgur-, 347
ogadma-, 348
oglan, 173
ogrı, 173
ogul, 174
oğuz, 174
ok, 175
ok/ök, 175
okı-, 348
oksuz, 175
ol, 175
olor-, 348
olorsık, 176
olort-, 349
on, 176
onunç, 177
oñ-, 349
op-, 349
opla-, 350
opul-, 350
ordo, 177
orı, 177
orto, 177
oruk, 178
oş iç, 179
ot I, 179

ot II, 179
otuz, 180
oy-, 351
oyma, 180
oynag, 180
oynaşık, 181
oz-, 351
ö-, 352
öç sür-, 352
öçeş-, 352
öd-, 353
öd I, 181
öd II, 181
ödkünç, 181
ödök, 181
ödüş, 182
ög, 182
ög-, 353
ögir-, 353
ögleş-, 353
ögrünç, 182
ögrünçülüg, 182
ögsüz, 182
ögün-, 354
ögür, 182
ögürdü, 183
ökün-, 354
ökünç, 183
ökünçlüg, 183
öküz, 184
öl-, 354
ölmeçi, 184
ölüg, 184
ölüm, 184

ölür-, 355
öñ, 185
öñdün, 185
öñi, 185
öñre, 185
ör-, 355
örgi-, 355
örgin, 186
örtçe, 186
örten-, 356
öt, 186
öt-, 356
ötrö, 187
ötüg, 187
ötügçi, 187
ötüglüg, 187
ötün-, 357
ötünç, 187
övkele-, 357
öz, 188
özge, 189
özlük, 189
özne-, 357
özüt, 189
saç, 190
saç-, 357
sağdıç, 190
sagır, 190
sagış, 191
sakın-, 358
salga, 191
sanç-, 358
sansız, 191
saña, 191

sap-, 359
sarığ, 192
satıgçı, 192
savçı, 192
saw, 192
say, 193
sayu, 193
seçlin-, 359
sekiz, 193
sekizinci, 193
semiz, 193
semrit-, 359
sen, 194
señir, 194
sev-, 359
seviglig, 194
sewin-, 360
sı-, 360
sıçgan, 195
sıgıt, 195
sıgıtçı, 195
sıgta-, 361
sıgun, 195
sık-, 361
sılıg, 195
sın, 196
sınuk, 196
sınar, 197
sınkur, 197
sinlig, 197
sinsiz, 198
siñil, 198
siz, 198
sokuş-, 361

soruk, 199
sök-, 361
sökül-, 362
sökür-, 362
söz, 199
sözle-, 362
sözleş-, 363
sözlet-, 363
suçulun-, 363
suk, 199
suk-, 363
suw, 199
suwsuz, 200
suysuz, 200
sü, 200
süçig, 201
süle-, 364
sün-, 364
süñüg, 201
süñüglüg, 201
süñük, 201
süñüş, 201
süñüş-, 364
sür-, 364
şaş-, 365
şaşurt-, 365
şimnu, 202
tag, 202
tag-, 365
tagık-, 366
tagıku, 202
takı, 202
tal, 203
talım, 203

talula-, 366
tam, 204
tamgaçı, 204
tamgala-, 366
tamka, 204
tamkalıg/tamgalıg, 204
tañ/tay, 206
tanuklug, 205
tañ, 205
tañlar-, 366
tañsuk, 205
tap-, 367
tapa, 206
tapıg, 206
tapla-, 367
tarıg, 207
tarıglag, 207
tarkınç, 207
tartış-, 367
taş-, 368
taş I, 208
taş II, 208
taşgar-, 368
taşık-, 368
taşra, 208
tat, 209
tatıglıg, 209
tavılku, 209
tawar, 209
tawışgan, 210
taygun, 210
tê-, 370
teg, 210
teg-, 368
tegi, 210
tegin, 211
tegiş, 211
teglüg, 211
tegmeçi, 211
tegmiş, 212
tegre, 212
tegrük, 212
tegül, 212
tegür-, 369
tegzin-, 369
telinme-, 369
temir, 213
teñ, 213
teñlig, 214
teñri, 214
teñriken, 215
teñrilig, 215
teñriteg, 215
ter, 215
têr-, 371
teri, 215
têril-, 371
teriñ, 216
terit-, 370
terk, 216
têrkiş, 218
terkleyü, 216
ters, 216
têtrü / têtürü, 218
teve, 216
tewlig, 217
teyeñ, 217
têyin, 218

tez-, 370
tezek, 217
tezid-, 370
tezig, 217
tđd-, 371
tđđıg, 218
tıg, 218
tıl, 219
tııla-, 371
tırıak, 219
tıtın-, 372
tigret-, 372
tik-, 372
tile-, 373
tilek, 219
tđlkü, 220
timag, 220
tırgür-, 373
tırig, 220
tıril-, 373
tıtig, 220
tıtir, 220
tiz, 221
tizlig, 221
tod-, 374
tog-, 374
toğan, 221
tograk, 221
toguru, 222
tok, 222
tokı-, 374
tokış, 222
tokıt-, 375
tokuz, 223

tokuzunç, 223
tolgatma-, 375
toltun, 223
toltunla-, 375
tolug, 223
tom, 224
tonlug, 224
tonsuz, 224
toı-, 375
toııt-, 376
toıtar-, 376
toıuz, 225
topul-, 376
tor-, 377
torug, 225
toruk, 225
tosık, 225
toz, 226
tök-, 377
töküt-, 377
tölek, 226
töpö, 226
törö, 227
törö-, 377
törön, 227
törösüz, 227
tört, 227
törtünç, 228
törüt-, 378
tözlüg, 228
tu-, 378
tuç, 228
tug, 228, 229
tug-, 378

tugçı, 229
tugrag, 229
tugsık, 229
tugur-, 378
tul, 229
tulku, 229
tuman, 230
tur- I, 379
tur- II, 379
turgak, 230
turgur-, 379
turña, 230
turuk, 231
tuso, 231
tuş, 231
tut-, 380
tutsık, 231
tutug, 232
tutul-, 380
tutun-, 381
tutuz-, 381
tuy-, 381
tuyug, 232
tuzak, 232
tü, 233
tüg-, 382
tügünlüg, 233
tügünük, 233
tüke-, 382
tükel, 234
tüketi, 234
tümen, 234
tün, 235
tüñür, 235

türk/türük, 235
türlüg, 236
tüş-, 382
tüşnek, 236
tüşür-, 383
tütünçsüz, 236
tüz, 237
tüzsüz, 237
tüzül-, 383
u, 237
u-, 384
uç, 238
uç-, 384
uçrug, 238
uçuk, 238
uçuz, 238
ud-, 384
udı-, 384
udıgma, 239
udlık, 239
udşur-, 385
udu, 239
uduz-, 385
ugur, 239
uguş, 239
uk-, 385
ukug, 239
ukuşça, 240
ula-, 385
ulatı, 240
ulayu, 240
ulga-, 386
ulgadtur-, 386
ulgart-, 386

ulug, 240
ulus, 240
umay, 240
umugdaş, 241
una-, 386
unç, 241
unıt-, 387
ur-, 387
urı, 241
urılan-, 387
urtur-, 388
urugsırat-, 388
urugsuz, 241
uruğu, 241
uruş, 242
uruşu, 242
us, 242
uş, 243
ut-, 388
utru, 243
utuş, 243
utuz-, 388
uwut, 243
uya, 244
uyur, 244
uyurlug, 244
uz, 244
uzak, 245
uzun, 245
üç, 245
üçegü, 246
üçün, 246
üçünç, 247
üçürgü / öçürgü, 247

ügüş-, 389
ügüz, 248
üküş, 248
ülke, 248
ülüg, 248
ümele-, 389
ün, 249
ün-, 389
üntür-, 390
üğüş-, 390
üpgük, 249
ürk-, 390
ürküt-, 391
ürün, 249
ütle-, 391
üz, 250
üz-, 391
üze, 250
üzgölük, 250
üzük, 251
ya, 251
yadag, 251
yadrat-, 392
yag-, 392
yagak, 252
yagı, 252
yagıcı, 252
yagıla-, 392
yagıt-, 393
yagız, 253
yaglıg, 253
yagrı-, 393
yaguk, 253
yagut-, 393

yaka, 253
yakala-, 393
yakılıg, 254
yalañ, 254
yalawaç, 254
yalga-, 394
yalık-, 394
yalım, 254
yalk-, 395
yalma, 255
yalğus/yalğuz, 255
yalvar-, 395
yamaş-, 395
yan, 255
yan-, 396
yañ-, 397
yana, 255
yanış, 256
yantaç, 256
yantur-, 396
yanuk, 256
yañı, 256
yañıl-, 396
yañıla-, 396
yañra-, 397
yap-, 397
yapıt-, 398
yar-, 398
yara-, 398
yaraklıg, 257
yarama, 257
yarat-, 398
yaratıt-, 399
yargun, 257

yarık, 257
yarıl-, 399
yarın I, 257
yarın II, 258
yarlıg, 258
yarlıka-, 400
yartımlık, 258
yaru-, 400
yaruk, 259
yas, 259
yası, 259
yasiç, 260
yaş I, 260
yaş II, 260
yaşa-, 400
yaşıl, 261
yaşuk, 261
yat, 261
yat-, 401
yatıglı, 261
yavaş, 261
yawız, 262
yawlak, 262
yawrit-, 401
yay, 262
yayla-, 401
yaylag, 263
yaylat-, 401
yaz, 263
yaz-, 402
yazı, 263
yazın-, 402
yazma-, 402
yazoklug, 264

yazuksuz, 264

yè-, 403

yég, 266

yègen, 267

yéget-, 404

yègin, 267

yégirmi, 267

yégirminç, 267

yegren, 264

yek, 265

yel-, 402

yél, 268

yelme, 265

yeltür-, 403

yemçi, 265

yeme, 266

yemiş, 266

yemlig, 266

yèr, 268

yèrçi, 269

yerçilig, 269

yèrlen-, 404

yet-, 403

yèt-, 404

yèti, 269

yètiglig, 269

yétinç, 270

yètmiş, 270

yıdıt-, 404

yığ-, 405

yıgla-, 405

yıl, 270

yılan, 271

yılıg, 271

yılkı, 272

yılla-, 405

yıllık, 272

yılpagut, 272

yılsığ, 273

yımşak, 273

yıpar, 273

yırıl-, 405

yırya, 273

yış, 274

yıta, 274

yıçe, 274

yilig, 275

yinçge, 275

yit-, 406

yitmeçi, 275

yitür-, 406

yog, 275

yogçı, 276

yogla-, 406

yogun, 276

yogur-, 407

yok, 276

yokad-, 407

yokaru/yügerü, 277

yokla-, 407

yol, 277

yolagçı, 278

yolu, 278

yolsız, 278

yoluk-, 407

yoñaşur-, 408

yorı-, 408

yorık, 279

yorit-, 409

yorta, 279

yoşuk, 279

yölek, 279

yul, 279

yul-, 409

yulı-, 409

yultuz, 280

yumuş, 280

yunt, 280

yurç, 280

yurt, 281

yut, 281

yutuz, 281

yuwul-, 409

yuyka, 281

yüd-, 410

yügür-, 410

yügürtme-, 410

yük, 282

yükün-, 411

yüküntür-, 411

yürek, 282

yüz I, 282

yüz II, 283

yüzlüg, 283

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, H. ve Ehmetyanov R., (1997), Tatarca-Törekçe Sözlük, İnsan Neşriyatı, Kazan, Mösköü.
- Ağca, F. “Eski Türkçede Varlık ve Yokluk İşaretleyicilerinin ba r yo k Gramerleşme Süreçleri,” *Dil Araştırmaları Dergisi*, 16, Apr. 2015, 83-101.
- Aksan, D., (2015), Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (1.,2. ve 3. Ciltler), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D., “Köktürkçenin Söz Varlığı Üzerine”, *TDAY-Belleten*, 1983, 17-21.
- Alimov, R., (2014), *Tanrı Dağı Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya.
- Alimov, R., “Eski Türk Runik Metinlerindeki Esiz Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49, 2013, 17-38.
- Alkaya, E. (2002). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Alpargu, M.,(2007), *Nogaylar*, Değişim Yayınevi., İstanbul.
- Alyılmaz, C., (2015), *İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Alyılmaz, C., “Kutlugun Mührü (Mutrın Temdeg Yazıtı)”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 23, 2004, 1-6.
- Alyılmaz, C., “Yorçı Yazıtı”, *TEKE Dergisi*, 2/3, 2013, 29-46.
- Arat, R. R., (1979), *Kutadgu Bilig I Metin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arat, R. R., (1979), *Kutadgu Bilig III İndeks* (İndeksi neşre haz.: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Arat, R. R., “Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı”. *Türk Dili* IV, 1955, 43, 396-401.
- Ayazlı, Ö., (2016), *Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aydın, E., (2013), “Olon Nuur / Galuut (Moğolistan) Yazıtı Üzerine Notlar” *Bengü Beläk Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ed. Bülent Gül, 123-130, TKAE Yayınları, Ankara.
- Aydın, E., (2015), *Yenisey Yazıtları*, Kömen Yayınları, Konya.
- Aydın, E., (2017a), *Orhon Yazıtları* (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

- Aydın, E., (2017b), Türk Runik Bibliyografyası, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aydın, E., (2018a), Taşa Kazınan Tarih Türklerin İlk Yazılı Belgeleri, Kronik Yayınları, İstanbul.
- Aydın, E., (2018b), Uygur Yazıtları, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aydın, E., (2019), Sibirya’da Türk İzleri, Kronik Yayınları, İstanbul.
- Aydın, E., “Eski Türk Yazıtlarında Bitkiler ve Hayvanlar” *Türk Kültürü*, IX/1, 2016, 1-51.
- Aydın, E., “Tariat ve Xi’an (Karı Çor Tegin) Yazıtları Işığında Sın ‘Mezar’ Sözcüğü Üzerine”, *Belleten*, 61/2, 2013, 161-166.
- Bang, W., (1980), Berlindeki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1935), (çev. Şinasi Tekin), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Barutçu Özönder, F. S., “Çöyr Yazıtı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3/3, 2006, 108-124.
- Barutçu Özönder, F. S., “Eski Türk Çağı Kaya Yazıtları: I. Açı Yazıtları I-II, II. Yamanı-Us Kaya Yazıtı”, *Kök Araştırmalar*, II/2, 2000, 147-153.
- Barutçu Özönder, F. S., “Eski Türk Çağı Kaya Yazıtları: I. Örük Yazıtı, II. Hangiday Yazıtı, III. Arhanan Yazıtı” *Kök Araştırmalar*, II/1, 2000, 121-133.
- Baskakov N.A. (1956), *Russko-Nogayskiy Slovar*. Moskva.
- Baskakov N.A. (1958), *Karakalpakşa-Ruşşa Sözlük*. Moskva.
- Baskakov N.A. (1963), *Nogaysko-Russkiy Slovar*. Moskva.
- Battulga, T. “Oruk Yazıtı”, *Asya Araştırmaları Dergisi*, 1/3, 2019, 87-100.
- Battulga, Ts., (2005), Mongolın Runi Biçgiyn Baga Dursgaluud, Corpus Scriptorum, Tomus 1-3, Ulaanbaatar.
- Battulga, Ts., “Bömbögöriyn Biçees”, *Mongol Sudlal*, XXVI, 2006, 26-30.
- Bazılhan, N., “Mongoliyanın Bayan-Ölgii Aymagındaki Köne Türik Bitikderdin Jaşaşa Okılıuv”, *Otan Tarihi*, 2/3, 2003, 96-100.
- Benzing, J., “Başkurt Türkçesi”, (çev. Mustafa Argunşah), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 95, 1995, 127-142.
- Buran A. ve Alkaya E., (2014), Çağdaş Türk Yazı Dilleri-III, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Caferoğlu, A., (1988), Türk Kavimleri, (2. Baskı), Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Canibekova-Qalmıqova S. A. vd., (2018), Nogaysko-Russkiy Slovar, Nauka Vostochnaya Literatura.

Clauson, S. G., (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon Press, Oxford.

Clauson, S. G., (2018), *Türkçe - Moğolca Çalışmaları*, (Çev. Fatma Kömürcü), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Çankaya, S., (2014), *Kırgız Sözlüğü*, Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul.

Demirel Dönmez, Ö., “Uş Sözcüğü Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/1, 2012, 65-74.

Dilek, F. G., (1997), “Göktürk Bengü Taşlarından Günümüz Altay Türkçesine Ulaşan Kelimeler”, *Sibirya Araştırmaları*, 139-145, Haz. Emine Gürsoy Naskali, Simurg Yayınevi, İstanbul.

Doerfer, G., (1959), “Kırım Tatarcası”, (çev. Mustafa Argunşah), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 94, 1995, 177-203.

Doerfer, G., (1963-1975), *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen I-IV*, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Veröffentlichungen der orientalischen Kommission 19, Wiesbaden.

Ehmetyanov, R. vd. (2014), *Türkçe-Tatarca Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Eker, Ö., (2015), *Kutadgu Bilig Dizini*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Eker, S., (1998), *Kıpçak Grubu Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ercilasun, A. B. vd., (1991) *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z., (2015), *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâtî't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B., vd., (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B., vd., (2007), *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Erdal, M. (2004), *A Grammar of Old Turkic*, Brill, Lieden-Boston.

Erdal, M., (1991), *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*, I-II, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.

Erdal, M., “İrk Bitig Üzerine Yeni Notlar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 1977/1978, 87-119.

Eren, H., (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

- Ergin, M., (2004), Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınevi, İstanbul.
- Ergönenç Akbaba, D., (2009), Nogay Türkçesi Grameri, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ergönenç Akbaba, D., “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, 42, 2007, 151-176.
- Ersoy, F., “Köktürk Harfli Yazıtlarla Çuvaşça Arasındaki Ortak Kelimeler”, *Dil Araştırmaları*, Bahar, 2015, 51-82.
- Gabain, A. v., (1988), Eski Türkçenin Grameri (çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ganiyev F., vd., (1997) Tatarca-Törekçe Sözlük, İnsan Yayınevi, Kazan, Moskova.
- Gül, B., “tarı- Fiili ve Türevleri,” *Bilig*, 61, Apr. 2012, 99-120.
- Gülensoy, T. (2007), Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- <http://ctle.pau.edu.tr/ttr/>, (erişim tarihi: 25.12.2018).
- <http://sozluk.gov.tr/>, (erişim tarihi: 07.07.2019).
- <https://bitig.kz/>, (erişim tarihi: 26/07/2021).
- Kaljanova, E., “Eski Türk Yazıtları ve Kazakçadaki Ortak Kelimeler”, *TDAY-Belleten*, 2013, 223-244.
- Karahan, L., “Köktürk Kitabelerinden Günümüze Ulaşan Kelimeler”, *Türk Yurdu* 422, 1993, 5-7.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2007), “Kırgız Türkçesi”, Türk Lehçeleri Grameri, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 481-542.
- Kayra, O. K. ve Ş. Bolatova, “Çağdaş Kazak Türkçesiyle Göktürk Yazıtlarındaki Kelime ve Deyimler Arasındaki Benzerlikler”, *TDAY-Belleten* 1997, 179-191. Aynı Yazı: *TDA*, 112, 1998, 209-220.
- Kekevi, İ., “Tonyukuk Yazıtında Geçen “Oruk” Sözcüğünün Etimolojisi ve Bağlam Anlamı”, *Karadeniz Araştırmaları*, XVII/66, 2020, 539-547
- Kenesbayoğlu, İ. K. vd. (1984), Kazak Türkçesi Sözlüğü, (Çev. Hasan Oraltay, Nuri Yüce, Saadet Pınar), Türk Dünyası Araştırmaları Yayını. İstanbul.
- Kirişcioğlu, F., “Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Uygulanabilecek Bazı Morfolojik Kriterler-I”, *Dil Araştırmaları*, Bahar, 2016/18, 18-28.
- Koç, K. vd. (2007), Türkiye Türkçesi Kazak Türkçesi Sözlüğü, Almatı.
- Kormuşın, İ. V. vd., (2016), Yenisey-Altay-Kırgızistan Yazıtları ve Kağıda Yazılı Runik Metinler, Bilgesu Yayıncılık, Ankara.

- Kormuşin, İ. V., (2017), Yenisey Eski Türk Mezar Yazıtları Metinler ve İncelemeler, (çev. Rysbek Alimov), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Lessing, F. D., (2003), Moğolca-Türkçe Sözlük, (çev. Günay Karaağaç), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Li, Y-S., (2019), Türk Dillerinde Akrabalık Adları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Munkhtulga, R., “Baga Khaïrkhan’daki Eski Türk Yazıtları”, *TEKE Dergisi*, 1/1, 2012, 26-35.
- Muzafarov R. ve Muzafarov N., (2018), Kırım Tatar Türkçesi Türkiye Türkçesi Rusça Sözlük, (Çev. Nariman Seyityahya), Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Müller, F. W. K., (1911), *Uigurica II*, Verlag Der Königl. Akademie Der Wissenschaften In Kommission Bei Georg Reimer, Berlin.
- Nalbant, M. V. “Kıpçak Grubu Türk Lehçelerinin Tasnifinde Yeni Bir Ölçüt: Ünlü Türemeleri” *Türkbilig*, 2017/33, 57-68.
- Nemeth, G. (1990), Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, (Çev. Kemal Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Oba, E., (2019), *Eski Türkçeye Göre Kazakçanın Söz Varlığı*, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Orkun, H. N., (2011), Eski Türk Yazıtları (Birleştirilmiş 3. bsk.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ölmez, M. (2007). “Alttürkische Etymologien (2)”. *Aspects of research into Central Asian Buddhism. In memoriam Kōgi Kudara*. Ed. Peter Zieme. Turnhout. 229-236.
- Öner, M., (2007), “Tatar Türkçesi”, Türk Lehçeleri Grameri, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 679-748.
- Öner, M., (2013), Bugünkü Kıpçak Türkçesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öner, M., (2015), Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öner, M., “Bugünkü Kıpçak Türkçesi Ortak Söz Varlığı Denemesi”, *Belleten*, 2008-II, 77-97.
- Özbay, F. “Geçmişten Günümüze Başkurdistan Cumhuriyeti” *Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı II*, 54, 2013, 2031-2046.

Özeren, M., “Kırgız Türkçesiyle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Söz Varlığı Benzerliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/1, 2015, 138-168.

Özşahin, M., (2017), Başkurt Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Pekacar, Ç., (2007), “Kumuk Türkçesi”, Türk Lehçeleri Grameri, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 939-1008

Pekacar, Ç., (2011), Kumuk Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Röhrborn K. (1977-1998), Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen texte aus zentralasien, Lieferung I-6, Steiner-Wiesbaden.

Sertkaya, O. F., “Maitrisimit Nom Bitig”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 1986/1982-1983, 253-271.

Şirin User, H., “Eski Türkçeden Başkurtçaya Kent, Konut, Yerleşim, Nomenclaturası Üzerine Notlar”, *Tarihten Bugüne Başkurtlar*, Dil-Tarih ve Kültür Üzerine İncelemeler, 2008, 294-312, Ankara.

Şirin User, H., “Hakasya Bulgusu Eski Bir Türk Mezar Taşı: Açurı (Oçurı, Ye 26) Yazıtı”, *Türkbilig*, 17, 2009, 158-174.

Şirin, H., (2016), Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tamir, F., (2007), “Kazak Türkçesi”, Türk Lehçeleri Grameri, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 429-480.

Tan, A. ve Özer, F., “Es ve Us Sözcüklerinin Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçelerindeki Kullanımları”, *Kesit Akademi Dergisi*, 6/24, 2020, 89-106.

Tavkul, U., (2000), Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tavkul, U., “Türk Lehçelerinin Sınıflandırılmasında Bazı Kriterler” *Kırım Dergisi*, 12 (45), 2003, 23-32.

Tekin T., “Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, *Erdem* 5, (1989), 13, 141-168.

Tekin, T. ve Ölmez, M., (1999), Türk Dilleri, Simurg Yayınları, İstanbul.

Tekin, T., (1964), “On A Misinterpreted Word In The Old Turkic Inscriptions”, *UArb* 35, 134-144, (çev. Erdem Uçar), *TSt*, 1/2, 2006, 222-235.

- Tekin, T., (1995), Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler, Simurg Yayınları, Ankara.
- Tekin, T., (2003), Orhon Türkçesi Grameri, (2. Baskı), Sanat Kitabevi, İstanbul.
- Tekin, T., (2016), Orhon Türkçesi Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, T., (2019), Irk Bitig, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tekin, T., “Elegest (Körtle Han) Yazıtı”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 5, 1995, 19-32.
- Tekin, T., “Hemçik-Çırgakı Yazıtı”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 9, 1999, 5-15.
- Tekin, T., “İkinci Bay-Bulun (= E 49) Yazıtı”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 10, 2000, 81-90.
- Temir, A., (2016), Moğolların Gizli Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tezcan, S., (1974), Das uigurische İnsadi-Sūtra (Berliner Turfantexte III), Akademie Verlag, Berlin.
- Tezcan, S., “Eski Türkçe *buyla* ve *baga* Sanları Üzerine”, *TDAY-Belleten*, 1978, 53-69.
- Tezcan, S., “Kutadgu Bilig Dizini Üzerine”, *Türk Tarih Kurumu-Belleten*, XLV, 2, Nisan, 178, 1981, 23-78
- Thomsen, V., “Dr. M. A. Stein’s Manuscripts in Turkish ‘Runic’ Script from Miran and Tun-Huang”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1912, 181-227.
- Tıbıkova L. N. vd., (2012), Katalog Drevnetyurkskih Runičeskih Pamyatnikov, Gorno-Altaysk Gosudarstvennyy U., Gorno-Altaysk.
- Tietze, A., (2002), Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Tokyürek H., “Runik Türk Yazıtlarında Yükselme Riti: *yog* Kelimesi Üzerine” *International Journal of Old Uyghur Studies*, 1/2, 2019, 197-210
- Toparlı R. vd., (2007), Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, (2. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu Yayınları 211/1, (1993), Derleme Sözlüğü I, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Türk, V., “Türkçede Ö-, Ög, Öğür, Öğren-, Öğret- Kelimeleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 2006, 5-15.
- Uçar, E., “Eski Türkçe *+lı* Eki Üzerine”, *Karadeniz Araştırmaları*, 34, 2012, 135-145.

- Uğurlu, M., “Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği”, *Bilig*, 29, 2004, 29-40.
- Useev, N., “esizime mi? sizime mi?” *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, 2007, 1-8.
- Uygur, C. V., (2007), “Karakalpak Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 543-622.
- Ünal, O., “İhe Ashete Yazıtı: Yeni Bir Okuma ve Anlamlandırma Denemesi”, *Bilig*, 73, 2015, 279.
- Vasiliev, Y., (1995), *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yalçın, S. K., (2013), *Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yıldırım T. ve Koca, D., “Kazak Türkçesinde Geçen Eski Türkçe Kelimeler”, *Türk Dünyası*, 37, 97-109.
- Yıldırım, F., (2017), *İrk Bitig ve Orhon Yazılı Metinlerin Dili*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yıldız, H., (2007), *Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yıldız, H., (2015), *Eski Türkçe ile Yakutçanın Sözvarlığının Ünlüyle Başlayan Sözcükler Bakımından Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yudahin, K. K. (1988), *Kırgız Sözlüğü I, II*, (Çev. Abdullah Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yüksel, Z., (2007), “Kırım Tatar Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, (Ed. A. B. Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara, 811-882.
- Zeynullina, G.D., (1996), *Türkçe-Başkurtça Başkurtça-Türkçe Sözlük*, Başkörtöstan Kitap Neşriyetë, Öfö.